

אספקלריא לחג / ישראל אברהם קלאר

שכרם של ההרים שרצו שתינתן עליהם התורה

וישכן כבוד ה' על הר סיני (שמות כד, טז)

בתחילת שירת דבורה^א (שופטים ה) נאמר 'אנכי לה' אנכי אשירה וגו', וברש"י הביא ממדרש, וזה לשונו: "לא קפח הקב"ה שכר תבור וקרמל שבאו למתן תורה לתת עליהם את התורה וזחרו בבושת פנים, אמר להם הקב"ה **סוף שאני פורע לכם כפלים**, נאמר בסיני 'אנכי ה' אלקיך' - בתבור ייאמר 'אנכי אנכי', נאמר בסיני 'אנכי ה' אלקיך' - בכרמל ייאמר כפול 'ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים' בימי אלהו.

למקור לדברים תמצא במדרש (ילקוט שמעוני שופטים פרק ה): "ואף על פי כן פרע להם הקב"ה שכן **בטיחין שנטרפין ובאו. בתבור נפל סיסרא וחילויתו ונעשה לישראל ישועה בראשו**, כיון שנפלו שונאיהם של ישראל נאמר בו **אנכי לה' אנכי אשירה**, בסיני נאמר אנכי, ובתבור נאמר שני פעמים. **ובכרמל נתקדש שמו של הקב"ה**, ונאמר בו (מלכים א יח, טז) **ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים** כנגד אנכי ה' אלקיך^ב. וגם במגילה (כט, א) נאמר, שבזכות שבאו שיתנו עליהם את התורה **נקבעו ההרים אלו בארץ ישראל**^ג.

ובפסיקתא: רבי פנחס בשם רבי ראובן אמר עתיד הקב"ה להביא סיני ותבור וקרמל ולבנות בית המקדש על גביה מה טעם והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים והם אומרים שירה.

ובעטרת משה להגה"צ ממאקאווא זצ"ל: הרי אמרו דלעתיד לבוא יתאחדו הר סיני עם הר המוריה עם הר תבור וקרמל, ורמז מה שקרא התלמוד בחלקו 'מסכת ראשי תיבות מ'וריה ס'יני ל'רמל ת'בור'^ד.

מעלת מי שרוצה ומשתדל

רואים אנו מכאן כמה חשוב ויקר בעיני נתן התורה מי שרוצה ומשתדל לזכות בתורה! ואפילו אם נדחה, מסיבות מוצדקות, וזחרו בבושת פנים – מכל מקום את שכר 'טירוף' בעת שבא לזכות בתורה - לא הפסיד!

ננסה ונתאמץ שוב ושוב לזכות בכתרה של תורה, אם לא זכינו עד עתה – אולי מכה בהמשך, כידוע שהיאוש הוא אך למותר, ועל דרך אבנים שחוקים מים... וגם מי שימיו עברו ו"לא יצא ממנו" כלום, כמה גדול נועם שכרו על עצם המאמץ! על עצם הרצון והשאפייה!

והדבר מתאים במיוחד לאור העובדה שהתבור והכרמל שניהם גובלים את נחלת **זבולון** (הכרמל מדרום-מערב והתבור מצפון-מזרח), מי לך זבולון אשר לרוב חפצו למצוא קשר ושייכות עם התורה לחוף ימים ישכון להטיל מלאי ליכסם של תלמידי חכמים.

יש לדמות זאת למה שמצאנו לגבי תנעו, שבקשה להדבק לאברהם יצחק ויעקב, ואמנם הם מנעו ממנה זאת ומכל מקום

^א בודאי מתקשר זאת עם מה שהזכירה דבורה בשירתה תקף את ריב ההרים במתן תורה (לדעת התרגום חזק מהמפושש) 'הרים מזלו מפני ה' וגו', ובתרגום יונתן: 'טוראי זעו מן קדם ה', טורא דתבור טורא דחרמון וטורא דכרמלא מתרגשין דין עם דין, ואמרין דין לדין, דין אמר עלי תשרי שכנתה ולי חזאי, ודין לדין אמר עלי תשרי שכינתא ולי חזאי, אשרי שכנתה על טורא דסיני הדוא חלש וזעיר מכל טוראי'.
^ב ויבאר זאת מרגא החתם סופר (הפטרות בשלח): ונראה לי לבאר, כי בהר סיני אמר הקב"ה ית' שני אנכי ה' אלקיך, ובתבור וקרמל אמרו בני אדם, דבורה בתבור וישאלו עם אלהו בהר הכרמל, אך זה היה **כבחינת תורה שבע"פ נגד תורה שבכתב**. תורה שבעל פה חשוב פעמיים כתורה שבכתב.

ולכאורה עדיין אין הדבר מובן כל כך, שהרי לכאורה אנכי שבשירת דבורה לא נאמר כלפי שמים אלא מפי דבורה הנביאה? זאת מבאר בדרשות מהר"ם בועט (דחש לז), כי אמרה דבורה, "אנכי" שאמר הקב"ה בהר סיני על זה גופא אשירה ואזמר לאלקי ישראל שהודיע אלקותי ויתברך לישראל [ונראה עוד בשערי אורה, ר' מ' ברגמן, פרשת בשלח].

^ג וראה במרכת המשנה על התורה למר"ש חעלמא מה שכתב בפסוק זה שבספר שופטים לכאור על פי זה.
^ד הובא בילקוט שמעוני.
^ה ובספר יפה בדרשת (ר"י פרידמאן) הביא דבריו מעט בשינוי, שאף שבצעם לא ניתנה התורה רק על הר סיני אבל שאר ההרים גם כן היה להם שייכות עם התורה, וזה רמז בתיבת מסכת 'שבטי נחלתך, ר' מ' שלנר, עמ' 151.

היה רצון טוב, ולבסוף מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, (אהלי שם) אמר רבינו בעל בית הלוי זצ"ל, כי מי שמזמין עצמו להיות תלמיד חכם, שמזמין את גופו להיות ה"קלף" בשביל התורה שבעל פה, הזמנה מילתא, ומיד חלה עליו קדושת התלמיד חכם!!

והוסיף הרב אברהם יעקב הכהן פאם זצ"ל" כי אפשר למצוא את חיזושו של הבית הלוי מרומז בדברי הרמב"ם הידועים (סוף הל' שמיטה ויובל): "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מבאי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו, להבדיל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבודו וכו' הר זה נתקדש קדש קדשים וכו'". הרי שכותב הרמב"ם שמי שנדבה רוחו אותו לקדש עצמו, מאותה שעה נתקדש קדש קדשים!

שכר 'הקדימו' ובאו – תורה הבאה ביוזמת האדם

ובשבטי נחלתך מוסיף ומטעים, כי שכרם של התבור והכרמל בא להם מפני שהקדימו ובאו, וגילו בזאת את הרצון בתורה, ובה זכו שבהם היה הגלוי של רצון של בני ישראל לקבל את התורה עד שהיא תבוא גם מצידם (לשכרמל אמר ישראל ה' הוא האלקים, ובתבור לא ה'"). וזו בחינת תורה שבעל פה, שהיא באה מצד האדם, כמו שאמרו בתחילה 'בתורת ה' חפצו ולבסוף 'בתורתו יגהה יומם ולילה' שהתורה היא שלו, וכאומרם חכם שמחל על כבודו כבודו מחול, תורה דלילה היא דכתיב **ובתורתו יגהה יומם ולילה** (ע"ז יט, א; קידושין לב, ב). [וכיון לדברי מרגא החתם סופר שאמר כן מצד אחר, ראה הערה^ה]

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל שיבת מיר ירושלים

"אלפיים שנות תוהו" – עד אברהם אבינו היה "תוהו" ומאז ואילך עד מתן תורה היה "בוהו"

"בוהו" (במשנת 'נפש החיים' שאם העולם שהיה ר' פנוי רגע בלי עסק התורה היה חוזר לתוהו ובוהו)

והארץ היתה תוהו ובהו (בראשית א, ב) יסוד הנפש החיים

(א) ידוע ומפורסם יסודו של הנפש החיים (א, טז; ד, יא; ד, כה) שבלתי שום ספק כלל שאם היה העולם כולו מקצה עד קצנו פנוי חס ושלום אף רגע אחד ממש מהעסק והתבוננות שלנו בתורה, כרגע היה חסורם כל השלמות עליונים ותחתונים והיו לאפס ותהו חס ושלום. והוסיף שקודם מתן עדיין היו העולמות חופפים ורותתים ולא היו על מכונם האמיתי וקראום רז"ל (ע"ז ט, א) "שני אלפים תוהו", והיו תלויים ועומדים עד עת מתן תורה כידוע מאמרם ז"ל שהתנה הקב"ה עם מעשי בראשית אם מקבלי ישראל כו'.

כי מה שאמרו רז"ל "אם לא בריתי כו" זה לא קאי רק על קבלת התורה בלחוד, אלא גם אחרי שקבלו ישראל את התורה אם ח"ו יהיה רגע פנוי מתורה יחזור העולם לתוהו ובוהו עכ"ד.

והגם שקודם מתן תורה אנו רואים שהעולם התקיים גם בלא תורה, זהו באמת חסד של הקב"ה כמו שאמרו רז"ל (פסחים קיח, א) שכל דורות עד מתן תורה הקב"ה זן בחסדו (וכנגד זה נתקן לו"ו "כי לעולם חסדו" בתהלים). אולם מעת מתן תורה ייסד מוהר"ח ז"ל שקיום העולם תלוי ועומד בלימוד התורה הקד' כמש"נ (ירמיה, לה) (כה) "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת", (ע"ז ג, א).

א. אולם יש כאן מקום עיון. דהנה בגמ' שם בע"ז מובא: תנא דבי אלהי, ששת אלפים שנה היו העולם (נגזר על העולם להתקיים). שני אלפים ראשונים – תורה (נגזר עליו להיות תורה בלא תורה). שני אלפים – תורה (בלא ימות המשיח). שני אלפים – ימות המשיח ומשיח א"י. בעונותינו שרבו יצאו משני אלפים אחרונים מה שיצאו מהן ומשיח א"ב.

ודנה הגמ' "שני אלפים תורה" מאימתי? – אימתי התחיל התקופה של אלפיים שנות תורה. אי נימא ממתן תורה, הרי מתן תורה היה אחרי אלפיים ד' מאות ומ"ח שנה. ומסיקה הגמ' שתקופת האלפיים שנה היתה בתקופת אברהם אבינו שנאמר (בראשית יב, ה) "ואת הנפש אשר עשו בחרן" (ומתרגמן דשנבדיו לאור-ייתא).

וא"כ קשה טובא. שהרי יוצא מבאר מהגמ' שם שכבר תמ"ח שנה קודם מתן תורה (מעת אברהם אבינו) נסתיימה תקופת ה"תוהו" בעולם. והיאך כתב מוהר"ח ז"ל שעד עת מתן תורה היה העולם חפץ והותת (מאחר שגמ' זו צ"ן למקור דבריו).

ובאמת בגמ' בפסחים (ק"ח, א) מבואר שכל דורות עד מתן תורה הקב"ה זן בחסדו (ובין אברהם אבינו למשה רבנו היה ששה דורות). וצ"ל היאך הדברים מתיישבים עם סוגית הגמ' בע"ז שמבואר שה"תוהו" הסתיים בתקופת אברהם אבינו.^א ב. עוד יש להעיר. דאם חז"ן שגם קודם מתן תורה לא נחשב העולם "תוהו" מחמת אברהם אבינו. א"כ הרי גם קודם לאברהם היו גדולי עולם שקיימו את התורה, אדם הראשון, חנוך, מתושלח, נח, שם ועבר (עי' ברמב"ם פ"א מהל"ע"ו ה"ב). ומה שתחדש אצל אברהם אבינו שעד התקופה של הגם שהיו גדולי עולם אפ"כ היה העולם מוגדר "תוהו" ורק אצלו תמה התקופה של "תוהו" בעולם.

ובאמת מבואר בדברי רז"ל שם, שגם אצל אברהם אבינו לא נגמר תקופת ה"תוהו" רק בעת שהיה בן נ"ב שנים בעת שנאמר "ואת הנפש אשר עשו בחרן". וצ"ב מה התחדש אז.

ג. כיוצא בן מוצאים בסוגית הגמ' ביבמות (סב, ב) שאמרו על מיתת ל"ד אלק תלמידי ר"ע שכולן מתו בפרק אחד והיה העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבתינו שברחם ושנאה להם. ר"מ, ו' ה' הודה, ו' י"ו, ורבי שמעון, ורבי אלעזר בן שמעון, והם הם העמידו תורה אותה שעה.

והנה מדברי הגמ' משתמע שאותן חמשת התנאים (רבתינו שברחם) היו גדולים גם קודם שבא אליהם ר' עקיבא. וא"כ מדוע העולם היה שמם עד שבא אליהם ר' עקיבא, מדוע חמשת התנאים מצד עצמן ור' עקיבא מצד עצמו לא הועילו שמהל העולם שמם. (ואת"ל שהעולם היה נחשב שמם מחמת החיסרון של ל"ד אלק תלמידי ר"ע, א"כ יתן ומה יוסיף מה שבא אליהם ר"ע הרי עדיין חסרים כל אותן התלמידים).

ומבואר שהגם שמחד גיסא היו חמשת תנאים ומאיך היה את ר' עקיבא, אפ"כ אלמלי השידוך ביניהם שהיה ר"ע מלמדם תורה נחשב שהעולם שמם. וזה טעון ביאור.

לא לתוהו ובהו אלא לשבת יצרה
(ב) ומה שנראה לבאר בהז. ע"פ מה שנתבאר במאמרם לספיה"ע מאמר "והיה העולם שמם" מה שאמר בן עזאי (יבמות סב, ב) מה אעשה שנפשי חשקה בתורה אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים ולק לא עסק בפריה ורביה, ופסקוה הרמב"ם (פס"ו מהל' אישות ה"ג) והוש"ע (אה"ע א, ד).

והדבר מרפסן איגרא, מאחר שציונה התורה "פרו ורבו" איזה היתר יש לאדם לסלק את עצמו מחיוב זה מחמת שחפץ ללמוד, וכי בשאר המצות ג"כ יוכל האדם לומר שחשקה נפשו בתורה ולק לא יטול לולב ולא יתקע בשופר.

^א ראה מש"כ הבא"ח בספרו "תורה לשמה" (ס' תעב) בשם האר"ז"ל שהגם שכן דוד אינו בא אלא בסופם עכ"ל כל השני אלפים נקראים ימות המשיח כי כל בחינת גאולה היא מטטרא דמיאם עלאה הנקראת דרוור וחוורין והיא הנקראת לאה אימא דמשיח בן דוד עכ"ד.
כך גם מבואר בדברי הרמח"ל (דע"ת ס' קמב-קמו) שכותב שה'אלפיים שנות תוהו' האלפיים בפרט בגלות מצרים. והגם שכל"ד מצרים היה אחרי כלות התקיים כתב הגר"ח"פ שם בעיונים ע"ד הרמח"ל בכללים ראשונים (ס' כג) שכותב שאלפיים שנות תוהו הוא כשאין בעולם אפילו תורה ובני אדם היו שקועים בחמירות ולא היו ישראל אומה נבדלת כו'. והוסיף "כי האבות התחילו לתקן לשעתם ולא משלם הענין כי היה במתן תורה". ולק גלות מצרים עדיין שייכת לתקופת התוהו עכ"ד. ועדיין הדברים טעונים ביאור אם התקופה שמוגדרת "תוהו" מסתיים בכלות האלפיים או רק במל"ת ולפ"ד בפנים "התוהו" מסתיים באלפיים ו'בוהו' רק במל"ת. ודברי הרמח"ל והגר"ח"פ נבארו במאמרם לבין המצרים מאמר "שנות תוהו בגלות".

^ה אוצר ההפטרות, הפטרות בשלח.
^ו קובץ המיתבתי, שנת תשל"ח, עמ' תקלב.
^ז החתם סופר מבאר (והובא כבר בהערה לעיל) שמעלת התבור והכרמל היא מעלת תורה שבעל פה (הפטרות בשלח): "ונראה לי לבאר, כי בהר סיני אמר הקב"ה יתברך שמו אנכי ה' אלקיך, ובתבור וקרמל אמרו בני אדם, דבורה בתבור וישאלו עם אלהו בהר הכרמל, אך זה היה כבחינת תורה שבעל פה נגד תורה שבכתב. תורה שבעל פה חשוב פעמיים כתורה שבכתב".
קטע זה הוא הוספה מדבריו בחו"מ חיים פ"ו.

ונתבר שם ע"פ נוסח התפילה המפורסם של השל"ה לערב ר"ח סיון, שנאמר שם: "על קיום העולם ועל קיום התורה בא לנו ממך ה' אלהינו שני צוויים. כתבת בתורתך (בראשית ט, ז-א) "פח רובו". וכתבת בתורתך (דברים יא, יט) "ולמדתם אותם את בניכם". והכונה בשתייהן **חברת כי לא לתורה בראת כי אם לשבת**. ולכונן בראת יצרת אף עשית, כדי שנהיה אנחנו וצאצאנו וצאצאי כל עמך בית ישראל יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה".

ומבאר שהעולם בלא לימוד התורה נחשב "תוהו". ואי"ז חייו של השל"ה שרי זה מפורש בסוגית הגמ' בע"ז (ט, א) שהובא לעיל שאלפיים שנים הראשונים של העולם היו "תוהו". כיון שהיה בלא תורה. ועוד אמרו חז"ל (ע"ז ג, א) שהנהגה הקב"ה עם מלשון בראשית אמר, כי ישראל מקבלין את תורתו מוטב ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו.

וכדי שהעולם לא יהיה "תוהו" צוה הקב"ה ב' צוויים, (א) פח רובו (ב) לימוד התורה. ושני הדברים שורש אחד להם שלא לתורה בראת לשהת יצרה.

והנה עיני בלא"ה (שער האותיות אות ד ערך 'דרך ארץ') שכתב, זה לשונו: עיקר ויסוד גדול גדול בנים. התורה אמרה "ולמדתם אתם את בניכם", כי זהו תכלית של פריה ורביה להיות לו בנים ובני בנים עד עולם עוסקים בתורה ובמצוות.²

ומבאר שיעקר התכלית של "פח רובו" הוא לגדל בנים ובנות לתורה ולמצות (ועי' היטב במשנ"ב תקע"ד, יב). והדברים מאירים עפ"ד השל"ה הנ"ל שכדי שהעולם לא יהיה "תוהו" צוה הקב"ה פרו רובו ומצות לימוד התורה, ולפיכך ודאי שיעקר הענין של פרו רובו שבא למטרה כדי שלא יהיה העולם תוהו ועל ידי שהאב מגדלם לתורה ולמצות שזוהו השלימות היפך של "תוהו" ואכ"מ.³

ועפ"ז מובן מה שאמר בן עזאי "חשקה נפשי בתורה אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים" – מאחר שראה בעצמו שיכול לקיים העולמית מרובה של "לשבת יצרה ולא לתוהו" על ידי לימוד התורה שלו,⁴ ולכן פטר את עצמו לקיים לשבת יצרה על ידי פרו רובו (ראה משנ"ב בבב' יהודיע' עירובין סג, ב) בשם האריז"ל, שעי' עסק התורה נשעה פו"ר בבשמות).⁵ ומעתה נראה דכמו שחזינן שבכדי שלא יהיה העולם תוהו ציונה תורה "פח רובו" שיהיה המשכיות בעולם, גם בלימוד התורה הדרך היחידה שלא יחשב העולם תוהו הוא רק בלימוד התורה שיש בו ההמשכות.

² וכ"כ הרבנים בחי' (בראשית א, ח) וז"ל, "ברכה שניה היא מצות פריה ורביה, והוא שאמר 'ויאמר להם אלהים פרו רובו', והזכיר בו שם אלהים כי בה' ישתתף אדם לאלהים, וכענין שכתוב 'קניתי איש את ה', ודרש רז"ל ג' שופנים יש באדם, הקב"ה ולאביו ואמו. וטעם המצוה הוא שתהיה ההולדה הנכבד לקבל הנפש השכלית, כדי להכיר בוראו ולעבוד בעודות, שאם לא כן מותר להקדים מן הבהמה אין, וכן אמר הנביא (יחזקאל כג, רז) "וגם את בניהם אשר ילדו לו, כלומר לשמי, ובראו כי ישראל הם מולידים לשמן, וזאת היא הכונה בהם, לא כוונת הרשעים שהוא כדי ליישב העולם ולאכול ולשתות כבהמות, אלא שתהיה הכונה לשמו בלבד, והוא שיכין בתולדותיו אל הכונה לקבל הנפש השכלית ולהמשכת רה"ק כענין הקרבנות הגופיים שהיתה הכונה להשאת שכינה ולהמשכת רה"ק".

³ ויש לצרף בה משנ"ב המהר"ל (דרך חיים עמ"ס אבות פ"א מ"ב) וז"ל, "כי על ידי התורה אין האדם בעצמו בריאה של תוהו". ועי' משנ"ב בגור אריה (בראשית ד, כד ד"ה והקשה) וז"ל, וזו לאו תירוצ' התספוט היה ר"ה, ודלמודא דרש מדכתיב גבי פריה ורביה "לא תוהו בראה וגו'", וזה לא יתכן בבנינו שם שנאמר עליהם "כל הגוים כאין נגדו אפס ותוהו נחשבו לו". ומ"מ קודם מתן תורה בודאי נצטוו בנינו על פריה ורביה, כדכתיב "פרו רובו" ב' פעמים, ודא למצוה וחד לברכה על"ד. ומבאר מנה, וכדאשר בנינו מיאנו בתורה, חל עליהם שם תוהו שמפקיע אותם ממצות פרו רובו.

⁴ ופי' מה שיבאר בסמוך דרך תורה שיש בה המשכיות גורם שאין העולם תוהו, צ"ל דגם בן עזאי היה בתורתו המשכיות לתלמידיו. וראה בשו"ת מהר"ק (החדשות סימן יב) שכתב דמה שהזכיר בכמה מקומות בתלמוד שאמר "הריני כבן עזאי בשוקי טבריא", מפני שבן עזאי היה בן תמיד להשיב לשאלים שכל עסקיו לא היו אלא בדברי תורה, כדאיתו במל' בסו"ט (א, מט), וכן משמט בן עזאי בינו לאלה השקדים, ופירש"י ז"ל "שוקדים על דלתות בית המדרש לילה ויום כדאמרין בביבמות מה אנשה שפנשי חשקה בתורה". ור' קן משמעו שבתקופת בית המדרש יתר מכל שאר החכמים. ור' קן משמעו הלשון ד"בשוקי טבריא" דמשמע שהיה שם מצי' תמיד להשיב לשאלים על"ד.

⁵ ויש להוסיף בה את דברי המהר"ש"א בשבת (ל"ז א) שכתב לבאר שם שאמר שבעשע שמכניסין את האדם לדין שואלין אותו אם עסקת בפריה ורביה". ודקדק שלא אמר האדם "קיימת" פריה ורביה אלא האם "עסקת" דהיינו להשיא יתום ויתומה על"ד. וכבר עמק בדבריו הוא שרבי בלא"ה אין ביד האדם היכולת לקיים מצוה זו ומה שחשבו עליו הוא ההשתדלות לקיים העולם, ולפיכך יצא בה האדם את ידי חובת תוק המצוה גם בה שהוא משיא יתום ויתומה. ואי"ז אחרי דמבאר מדברי השל"ה דגם לימוד התורה הו' עוד אפשרות לקיים העולם א"כ גם בה אפשר לצאת את ידי חובת תוק המצוה.

וכן מדקדק ממה שהביא השל"ה את הפסוק "ולמדתם אותם את בניכם" ולא הביא את הפסוק שנאמר "והגית בו יומם ולילה" וכדו'. כי רק על ידי לימוד התורה שיש בו המשכיות אין העולם תוהו.

ועל כן אלפיים שנים הראשונים היה נחשב העולם "תוהו" (כנגד "לא לתוהו בראה" וכדברי השל"ה) ורק אצל אברהם אבינו שעליו נאמר (בראשית יח, יט) "כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" – שיש בו המשכיות מאז לא היה העולם נחשב לתוהו (ועי' היטב בכס"מ פ"א מהל"ע ע"ז ה"ג).¹

ולכן גם אצל אברהם אבינו לא התחילה תקופת אלפיים שנות תורה רק כשהיה בן י"ב שאז נאמר "את הנפש אשר עשו בחרן" ופרש"י דהיינו דשעבידי לאורייתא. ומפורש שרק מעת שהתחיל ההמשכות אז נגמר תקופת התוהו של העולם, דכל זמן שהאדם לומד לעצמו ואינו דואג לקיום העולם אכתי העולם תוהו, ורק אם דואג להמשכות העולם מתקיים בזה "לשבת יצרה".

וכן מבואר להדיא ברמב"ן (בראשית ב, ג). שם סותב הרמב"ן לבאר שששת ימי בראשית הם כנגד ששת אלפי שנות קיום העולם, וזהו שאמרו (בר"ר ט, ח) שימו של הקב"ה הוא אלף שנים. ולכן בשני הימים הראשונים היה כל העולם כולו מים ולא נשלם בהם דבר – וזה רמז לשני אלפיים הראשונים שהיה העולם תוהו.²

וביום השלישי נראית היבשה והצמיחה ועשתה פירות – וזה כנגד האלף השלישי שהתחיל להיות אברהם אבינו בן מ"ח שנה שאז החל לקרוא בשם ה' וצמח צמח צדיק כן משך רבים לדעת את ה' וצוה את ביתו ואת בניו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט כו'. ואז נתקיימו כל המצות שהם פירות העולם עכ"ד.

ומבואר שמהותו של אברהם אבינו הוא שעל ידו הצמיחה היבשה ועשתה פירות. ורק ע"ז נפקד העולם מהיות "תוהו". ולכן גם אצל "רבותינו שבדרום" עד שלא בא אלהים ל' עקבא ושנאה להם, הגם שהיו גדולי עולם בעולם מ"מ מכיון שאין כאן המשכיות להם היה העולם שמום (זהו "תוהו" ט'). ורק אחרי ששנאה להם ואז היה שורש להמשכות לקיום העולם א"ז לא היה העולם שמום.

תוהו ובוהו

ג) ועפ"ז נראה להציע שיש "תוהו" ויש "בוהו". והן אמת שה"תוהו" הסתיים בתקופת אברהם אבינו אבל ה"בוהו" הסתיים רק בעת מתן תורה.

וכן מדקדק שבגמ' בע"ז מוזכר "תוהו", ואילו כלפי ההגות "אם לא בריתי" שאם ישראל אינם מקבלים את התורה מוזכר "תוהו ובוהו". ומהר"ח ז"ל כתב שעד עת מתן תורה היה העולם "חפץ ורותת" שזוהו גדר של "בוהו" וכדלהלן.

ראה במפרשי התורה (רבינו בחי' וריקאנטי) שיבאח ש"תוהו" הוא דבר שאין ניכר בו לא ממש ולא צורה. ו"בוהו" מלביש את התוהו והוא הצורה הנבלשת לחומר, והוא מלה מורכבת מ"הו" כלומר דבר שיש בו צורה. וביאור שהוא מה שאמר הכתוב (ישעיה' לד, יא) "ונטה עליה ידו ותו וצביו בהו", ייחס את הקו לתוהו שהוא החומר שאין בו ממש, לפי שהקו הוא שיראה האומן מחשבת הבנין שהוא מקוה לעשות

¹ כע"ז כותב המב"ט (בית אלוקים שער היסודות פרק לב): "כי מאברהם אבינו ע"ה שהיה ראשון לאבות ולא נפסק מצוה אחריו צדיק בן צדיק, נחשב בקבלת התורה".

² יש לציין בה (עי' בתורה תמימה בראשית פ"ב ע"ג) שודאי אין הכונה ל"תוהו" ממש שהר"י והאר"י היתה תוהו ובוהו" רק בתחילת ששת ימי בראשית ולא אח"כ. אלא הכונה לשנות "תוהו" רוחניים כי לעומת שני אלפיים השנים שבהם מתחלת תקופת התורה הזמן הקודם לו נחשב ל"תוהו" (וזהו משנ"ב מהר"ח "ריקאנטי" ר"ל שני אלפיים תוהו"). אך משנ"ב מהר"ח שבלא תורה יחזור העולם ל"תוהו ובוהו" הכונה למצב של "הוארץ היתה תוהו ובוהו" (ועי' ברוח חיים פ"ו משנ"ב בזה). וכו"ו דורות שהיה "תוהו ובוהו" רוחני הקב"ה זן בחסדו ומעת מתן תורה קיום העולם הגשמי (שלא יחזור לתוהו ובוהו) היתה תלויה בתורה. (ובבעל הטורים כותב ש"הוארץ היתה תוהו ובוהו" הוא בגימט' אלפיים שנה בלי תורה". ולפי מה שיבאר בפנים היינו "תוהו ובוהו" אבל "בוהו" לבד נגמר רק במ"ת).

³ וההגדרה של "אלפיים שנות תוהו" מבואר ברמב"ל (דע"ת ס' קמב) שזה מצד הארץ שהקב"ה התרחק ונסתר לגמרי מהעולם ונראה כאלו ח"ו עזב את הארץ שפניו עולמו כעולם ללא אלא היא רק ראויה להיות כן לדעת מדת המשפט פועלת בעולם ללא אלא היא רק ראויה להיות כן לדעת מה לעשות להם להביאם אל תיקון שלם, אמנם אינו אלא מחשב [את קה"ל העולם] ולא עושה משפט בפועל ומניח את העולם בתוהו ובוהו. וראה במצודת ציון (ישעיה' מה, יח) שכתב ש"תוהו" הוא שמומנו, וע"ע בראשית ושמות (א, ב) עה"פ "הוארץ היתה תוהו ובוהו" שכתב תהו לשון תמה ושמומנו שאדם ותוהו משתומם על תוהו שבה. כמשנ"ב בכתב"ב האריז"ל שר' עקיבא היה שורש תורה שבע"פ, ראה במבאר "הילולא דבר יוחאי".

(תוכניות ושרטוטים גרידא). ואת האבנים יחס לבוהו שהוא הצורה לפי שהאבנים הם צורת הבנין (החומר גלם שמומנו בוים את הבנין ואם מניחים כל אבן במקומו גם קודם שגמרו לחברם כדעבי אי"ז תוהו אך זה בוהו).

והרי לעיל נתבאר שהטעם שתקופת ה"תוהו" הסתיים אצל אברהם אבינו הוא משום שאברהם אבינו הצמיח המשכיות בתורה והצמיח בה שורשים, אולם בפועל לא צמחו הנטיעות עד עת מתן תורה וכמשנ"ב הרמב"ן (שם) שבעת שקבלו את התורה בסיון אז נתקיימו כל המצות שהם פירות העולם. [והק' אז הגיעו לכלל הכרה שהתורה היא חיינו וראה במבאר "הכל מודים בעצרת" שלהנהגת "אם לא בריתי" שלא יחזור העולם לתוהו ובוהו מעכב תורה שיש בה הכרה זו ע"ש].

וא"כ נמצא שקודם אברהם אבינו היה העולם "תוהו" בגדר קו (שרטוטים ותוכניות) גרידא. ומה שאברהם אבינו השריש שורשים בעולם הרי זה כמו אחד שהביא את האבנים ואת החומר לעולם ועי"ה הוציא את העולם מיד ה"תוהו". אך מאחר ששורש בפנ"ע בלא נטיעות לא מועיל, על כן אברהם אבינו רק סילק את ה"תוהו" אבל עדיין העולם היה בגדר "בוהו" (כמו אבנים שכל זמן שהבנין בפועל אינו מחובר הוא "תוהו"). ולפיכך רק בעת מתן תורה שניה ממשות בעצם ונבנה הבית ביום ההוא (ל' הרמב"ן) התבטל גם ה"בוהו".³

ונראה דזה גם סנת מוהר"ח ז"ל בעצמו שכתב שקודם מתן תורה היו העולמות "רפפים ורותתים", וצ"ב מהו עומק ההגדרה בזה שהעולם היה חרף. ולמבאר א"ש היטב שעד עת מתן תורה היה העולם "בוהו" שכאמור הוא מצב שהחומר נמצא שעד אברהם אבינו הגם שהיה תוהו בעולם כיון שלא גלגל והצורה קיים רק שאינו מחובר לגמרי והוא חרף.

נמצא שעד אברהם אבינו הגם שהיה תוהו בעולם כיון שלא גלגל והצורה קיים רק שאינו מחובר לגמרי והוא חרף. וכן עד שבא ר"ע ושנאה להם "היה העולם שמום" כיון שלא היתה תורה שיש בה המשכיות.

ורק בעת "הנפש אשר עשו בחרן" – תם תקופת ה"תוהו" אבל עדיין עד עת מתן תורה היה העולם בגדר "בוהו" חרף ורותת.

לתגבות: 5322906@GMAIL.COM

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נר אברהם' ומג"ש בביה"כ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

"כח התורה" | התורה מחיה מתים * התורה מגלה סודותיה מתים * התורה מרפאה את הגוף

עם הגיענו ליום הגדול של מתן תורה, עלינו להתבונן גודל ועוצם המתנה הזו שקיבלנו ביום זה. ונפתח עם כמה שאלות: א) בפסחים (סו, ח) אמר רבי אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, [היינו אפילו לר"א דפליג אדר' יהושע וס"ל שבכל יו"ט או כולו לה' או כולו לכם, בעצרת מודה דבעינן נמי לכם]. מאי טעמא יום שניתנה בו תורה הוא. ופירש"י, שישמח בו במאכל ומשתה להראות שמח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו. וידועה הקושיה, [וכן הקשה הבית הלוי], מדוע יש ענין של "לכם" דוק בחג זה יותר משאר כל יו"ט, הרי לכאורה איפכא מסתברא, יום שקיבלנו מתנה רוחנית היה מתאים שנחגג אותו רק בדברים רוחניים, ולא בעניינים גשמיים.

ב) בשבת (ק"ח): ואמר אביי יתתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה בעינא וימא טבא לרבנן. יש להבין מה צורך וסיבה יש לעשות יו"ט לכל החכמים בשעה שאיזה תלמיד יחיד מסיים מסכת?

ג) הגמ' בתענית (לא) וכן בב"ב (קכ"א): מבאר באחד הטעמים מדוע לא היה לישראל יום טוב כט"ו באב, רבה ורב

³ ומעין איזה דוגמא לזה בספר 'מעלות התורה' לרבי אברהם החסיד, שם הביא ההקדמה בשם אחיו הגר"א, דמה שנחלקו הראשונים בבנין תרי"ג המצוות אין מהצורך לדעת זאת (ולכן לא מציינו שהגר"א הביע דעתו בבנין זה). שהרי באמת ישנם הרבה מצוות שלא מנאום ספרי המצוות והן הן גופי תורה, וביאר שתר"ג המצוות אינם אלא שורשים אבל הם מפתחים לענפים הרבה, ובאמת דבר זה נעלם מאתם איזה מהם שרשים ואיזה מהם ענפים ואין מהצורך לדעת זאת כי בכל מצוה וכל דיבור של התורה נכלל כל התורה ס' ע"ש. ומבאר מדבריו ששורש בלא הענפים שיצאיים ממנו אינו שוה בפנ"ע כלום ולכן אין מהצורך לדעת מהו מנין המצוות.

יוסף דאמרי תריוויה יום שפסקו מלכות עצי למערכה. ובביאור השמחה שהיה בכך, ביאר הרבנים גרשום בב"ב שם [בשולחן הדף], וזה לשונו: ולפי שעה שהיו עוסקים לכרות עצי המערכה היו מתבטלים בתלמוד תורה, אבל אותו יום פסקו ועשהוהו יו"ט, שמיין ואילך היו עוסקים בתורה. עכ"ל. נשאלת השאלה, על כמה יודים מדובר שנחכר מהם הביטול תורה מאז שפסקו לכרות העצים, הרי מדובר על בודדים ממש. וא"כ צריך ביאור מהי השמחה הגדולה שהיה בה לכל כלל ישראל סוף?

ד) אמרו חז"ל (מגילה טז): 'גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות', והיינו, שאפילו אם אדם הציל נפש, שע"ז אמרו חז"ל (סנהדרין לז), שכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא, ואילו בחיבור עסק באותה שעה בתורה, שכרו של העוסק בתורה גדול יותר. ולכאורה יש להבין מה טעם הדבר, הרי סוף סוף חבירו הציל נפש.

וביישוב כל השאלות יש להקדים מהו הכח העצום שיש בתורה"ק, שבכוחה להחיות מתים, לרפא חולים, ולהעצים את נפש האדם, וכדלהלן:

התורה החייתית את ישראל

בשבת (פח): ואמר רבי יהושע בן לוי, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתן של ישראל, שנאמר נפשי יצאה בדברו, ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתו דיבור שני היא קיבלו, הרידי טל שעתיד להחיות ב מתים והחיה אותם, שנאמר (תהילים סח, י) גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה.

אולם בזה"ק (פד): מבואר דמה שהחיה את ישראל לא היה טל של תחיה, אלא התורה"ק בעצמה, וכך הוא לשון הזה"ק: אמר רבי יהודה אמר רבי חייא אמר רבי יוסי, כד שמעו מלה דקודשא בריך הוא, פרחת נשמתיהו, וסלקת נשמתיהו דישיראל עד כרסי יקרא דיליה, לאתדבאק תמן, אמרת אורייתא קמיה דקודשא בריך הוא, וכי למגנא הוינא מתרי אלפי שנין עד לאתברי עלמא, למגנא כתיב בה (ויקרא יז, י) ואיש איש מבני ישראל ומן הגר בתוכם, (ויקרא כד, טו) ואל בני ישראל תדבר לאמר, (שם כה, נה) כי לי בני ישראל עבדים, אן אינון בני ישראל, בה שעתא אהדרת אורייתא נשמתיהו דישיראל כל חד וחד לאתריה, אורייתא אתקיפת ואחידת בהו בשמתייהו לאהדרא להו לישיראל, הדא הוא דכתיב (תהלים יט, ח) תורת ה' תמימה משיבת נפש, משיבת נפש ממש. ע"כ.

ומבאר בדברי הזה"ק דבר נורא, שכאשר פרחת נשמתן של ישראל, באה התורה"ק בטענה כביכול שכל התכלית של התורה"ק זה רק ע"י ישראל, ולכן היה לתורה"ק עצמה כח להחזיר את נשמותיהו של ישראל, וזהו שכתוב 'משיבת נפש' ממש. ונשאלת השאלה, וכי לא היה אפשר שהקב"ה בעצמו ישיב להם את נשמותיהם ומדוע הוצרכה התורה"ק להשיב להם את נשמותיהו. והביאור פשוט, שזה כדי להוחות לם וללמד אותנו, כי כל עצם קיימיו הוא אף ורק ע"י התורה ובכוחות התורה, ולא אלא התורה לא היה לה כלל זכות קיום.

בכח התורה להחיות מתים

ואכן מצאנו שבכח התורה להחיות מתים אף בכל הדורות, וכמבואר בספר 'רוח חיים' ע"מ אבות (פ"א מ"א) להגר"ח מוולאז'ין זצ"ל ז"ע, ז"ל: וסופר מאזינו דוד הגאון בעל הט"ז שאשה אחת צעקה אליו, אנה אחזני, והנה בני נחלש למות, ויאמר לה התחת אלקיים אני, ותאמר אל התורה שבאדוני אני צועקת, כי קב"ה ואורייתא חד הוא. ויאמר לה זאת אעשה לך הדברי תורה שאני עוסק כעת עם תלמידי אני נותן במתנה להילד, אולי בזכותי יחיה, "כי בדבר הזה תארכו ימים" (דברים לב-מז) כתיב, ובאותה שעה חלצתו חמה. הרי שבכל עסק מהתורה בכח דבקותו וזכותו להחיות מתים עכ"ל.

~ ידוע המעשה מהרע"א שביקשו ממנו שיתפלל על חולה ואח"כ כתב לבנו רבי שלמה (אגרות סופרים עמ' 74) 'התפלתי ולא נעניתו שלי יש טעות בהם', ואכן בירר רבי שלמה שחל טעות בשם. והיינו כי לא היה ספק אצל הגרע"א שלא יענה.

~ מעשה שסיפר הגר"ר שלמה לידר מגדולי המקובלים, שהאר"ר רצה שהמהרש"ל יצטרף עמו ללחום על ענין מסוים וכו'... עד שהראה המהרש"ל לתלמידי האר"ר שגם בתורת הנגלה אפשר לעשות גדולות, ואמר שיביאו לו עיור מלידה ואמר שבכוח שפעלתי על תוס' הזה יפקחו עיני ומיד נפקחו עיני. [ויש לציין דסומא חשוב כמת (נדרים סד), א"כ הוי נמי כתיחית המתים].

~ רבי מאיר אריק זצ"ל סיפר אודות רבי שלמה קלוגר-ה"חממת שלמה" שנודע במלחמתו החזקה נגד המשכילים, וכאשר הללו החליטו שישאו את הנפטר בעגלה, הוציא הגר"ש איסור על כך והורה להמשיך במנהג הקדום לשאת את המת בידים, וכל נפטר שיובל בעגלה אסור להביאו לקבר ישראל. כששמעו על כך המשכילים הגישו משפט נגד הגר"ש, והשופט קבע בצו ביניים להוביל בעגלה, באו ראשי הקהל בבהלה לשאלו איך לנהוג כשהיה נפטר, ענה להם: אני מבטיח שעד שהשופט לא יוציא היתר חוקי לשאת את הנפטר כמקדם, לא ימות אף אחד מהקהל בברדו! שלשה חודשים עברו עד שנתן השופט היתר חוקי, אך בכל אותה תקופה לא היה אפילו נפל אחד... בעת המשפט ביקש השופט מהגר"ש הנכחה מהכתובים שיש לשאת את המת דוקא בידים, והשיבו מהפוסק בפ' יחי 'וישאו את יעקב אביהם'.

~ על מרגא בעל החיות דעת' זצ"ל מסופר שפעם בדרס באחד הכפרים, נתאר שם אצל אחד מנבי הכפר שלא הכיר, אבל ראה ושמע שכל הלילה כמעט לא פסק האורח מגיורסא ומתפילה והבין שאיש צדיק הוא. בבוקר כאשר עמד החיות דעת' לנשום, הפיל הכפרי לפניו את תחנונו כי ישיע את בנו החולה. השיבו החו"ד שאינו צדיק ואינו פועל ישועות, אלא בזכות כמה דפים גמרא שלמד בלילה מברך הוא את החולה ברכת הדיוט שיהיו לו דפי הגמרא הללו למעוז ולמחסה ממחלתו, ונסע לדרסו. לחולה הוטב וכעבור כמה ימים נרפא וקם מחלו.

~ מעשה היה בעיר קראקא בו כיהן הגר"ק רבי שמעון סופר ז"ע (בנו של מרן החתם סופר ז"ע) כרב של העיר. פעם באישון לילה חלה אחד מילדי העיר באסכרה, והגיע למצב סכנה. אבי הילד יצא מביתו כדי לתור אחר מי שיהיה בידי לעזור. הרחובות היו ריקים וחשוכים, אולם מבית הרב בקע עדיין אור. החליט האב לעלות לביתו שעתיד עבור בנו. כאשר שמע הרב את המצב, הסיר את צעיפו והורה להיחין על צוואר הילד. אך התנה עם האב שני תנאים. א', להשיב אליו את הצעיף מיד עם שחר. ב', לשמור את העיני בסוד מוחלט. האב עשה כפי שבצטווה, עטף בצעיפו של הרב את צוואר הילד, ובו במקום החל הילד לנשום לחוחה. עם שחר החזיר את הצעיף לרב והודה לו בדמעות על הצלת ילדו. נענה הרב ואמר אני לא עשיתי מאומה, אבל הצעיף הזה ספוג זיעה של עמל התורה, וזכות זו עמדה לילד. לאחר מק ביקש האב לדעת מה פשרם של שני התנאים שהציב הרב, וענהו, את הצעיף ביקשתי משום שאין לי אחר... ובמק ביקשתי שישאר הדבר בסוד, משום שכל שעות היום טורדים מנחתי בעיני העיר, וכדי ללמוד עלי לקצר בשעות השינה שלי, אך אם ידעו אנשי העיר שאף בשעות אלו אני ער, יטרידו גם בשעות הלילה ולא אוכל ללמוד, ומהיכן יהיה לך צעיף לסגולה?

~ ושמעת מעשה נורא שסיפר הגה"צ רבי משה וילקוצניק זצ"ל מנהלה הרוחני של ישיבת סלבודקא בב"ב, שכאשר אמו ע"ה שכבה על ערש דיו, היה אביו לא מש ממיטתה, מלבד השעה שהלך לשיבה למסור שיעור. והנה כשמצבה היה אנוש, ראתה שהגיעה השעה שבכל יום הוא הולך, והפעם אינו הולך, לשאלתה מדוע הוא אינו הולך לשיבה, לא ענה לה, אז אמרה, אני מבניה כי אתה חושש שאני אמות, אני אומרת לך שעד שתחזור מהשיעור אני לא אמות. וכך היה, כשחזר מהשיבה היא פתחה את עיניה, ושוב עצמה ונפחה נשמתה. סיים ואמר רבי משה, שהתחדש לו בהז שגם אשה המסייעת לעמל התורה גם לה יש יכולת שליטה אפילו על מלאך המות... עד כדי כך גדול כח התורה...

התורה מעצימה את הרוחניות שבאדם

הגמ' במס' סנהדרין (צט): אמר רב יצחק בר אבדימי מאי קרא שנאמר (משלי טז, כו) נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו, הוא עמל בעמלו זה וותרתו עמלתו לו במקום אחר. פירש"י תורה עמלתו עליו ומבקשת ממנו במקום קונה למסור לו טעמי תורה וסדרה, וכל כך למה, מפני שאכף שכפף פיהו על דברי תורה. עכ"ל. ומבואר בדברי רש"י שהתורה עצמה היא זו שדואגת שיימסרו טעמי תורה למי שעמל עליה. והיינו שלא רק שהיא דאגה במתן תורה להחיות את ישראל, אלא גם דואגת שיימסרו להם טעמיה וסודותיה.

התורה מרפא הגוף

ועוד זאת מצאנו בעירו"ב (נד). שהתורה דואגת גם לגוף הגשמי של האדם, דאיתא שם, חש בראשו יעוסק בתורה, שנאמר (משלי א, ט) כי ליות חן הם לראשך, חש בגרונם

יעוסק בתורה שנאמר וענקים ולגרגרתיך, חש במעיו יעוסק בתורה שנאמר רפאות תהי לשרך, חש בעצמותיו יעוסק בתורה שנאמר ושקוי לעצמותיך, חש בכל גופו יעוסק בתורה שנאמר ולכל בשרו תרפא.

כל המניין נתרפא במתן תורה

ועל פי הגמ' נכלל לברא היטב מה שאמרו חז"ל (מד"ר שה"ש ד' ו', ועיין ר"ן נדרים ז'): שכל בעלי המומין נתרפאו בשעת מ"ת. ובפשטות טעם הדבר כמו שביארו בספה"ק שמאחר שישאל אורייתא חד הוא הרי שכמו שהתורה היא תמימה כך גם גוף הישראלי היה צריך להיות תמימה בשלימות בכדי לקבל כל התורה בשלימות, כי כידוע מה דאיתא בזה"ק דרמ"ח מ"ע מכוונים כנגד רמ"ח האיברים, ואילו השט"ה ל"ת מכוונים כנגד השט"ה גידים. וע"כ ממילא צריך להיות כל איבריו שלמים ומתוקנים. אולם עדיין יש לברא כיצד התרחש הפלא הזה שבשעת מ"ת נתרפאו כל הבעלי מומין.

אולם להל"ל דנתבאר שבכח התורה"ק לרפא כל הגוף של האדם, והרי עיקר סגולת התורה הוא העמל, וכמו שביאר הט"ז (באו"ח סי' מ"ו ס"ק א') שזהו גם כוננת הברכה 'לעוסק' בדברי תורה, היינו בעמל ויגיעה כמו עסק, וממילא גם מה דאיתא בעירו"ב ה"ל גוף הבעלי מומין נתרפא בתורה ע"י עמל התורה. ומעתה מובן, כי היא בשעת מ"ת גופא לא היה לך עסק התורה גדול מזה, [עד שפרחה נשמתו]. וא"כ לא פלא שאכן נתרפאו כל המומין, והיינו נמי מכח התורה גפא. ומעתה יבוא יותר מה שהבאנו לעיל מדברי הזה"ק שהתורה החזירה את נשמותיהו של ישראל במתן תורה, דזהו נמי מחמת גדר 'עמל התורה' שהיה אצלם בשעת מ"ת גפא, ובשעת האיגעה בתורה, הרי שהתורה יסלה אפילו להחיות כל הגוף כפי שהיא יכולה לרפאותו ונכתבאר.

יישוב השאלות

ומעתה שנתבאר דסגולת התורה היא כה עצומה עד שיתכן שאפילו שעה אחת של יגיעת התורה בכוחה כבר להחיות מתים ולרפא חולים וכו', מובן מאוד מה שאמרו חז"ל (מגילה טז): 'גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות', ושאלנו מה טעם הדבר, הרי סוף סוף חבירו הציל נפש. ואולם לפי הגמ' בסוף חבירו הציל נפש יותר מהצלת הגוף גרידא, כי בסגולת התורה זוכים הן לחיים גשמיים והן לחיים רוחניים ונצחיים, אבל גם הצלת הגוף ממות, וממילא נמצא שכל מה שחבירו הצילי וזכה להציל את הנפש, לא היה זה אלא מכח אותה תורה של העוסק בה, ולכן שכרו גדול יותר.

וכמו המעשה שהביא בספר "אהל משה" (על עיני ביהמ"ק) על שמשופר על הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, שפעם אחת בא אחד לבית המדרש שבו היה רבי משה זצ"ל עוסק בלימודו, ואמר ה"ל להרב: 'רבי עכשיו קרתה תאונת דרכים בבחור בגיל י"ד או ט"ו שדרס על ידי רכב ונראה שזקוק לרחמים גדולים, ואולי עלינו לומר כמה פרקי תהלים בהיכל הישיבה בשביל הבחור האומלל?...' השיב לו מרן זצ"ל: לא, אנתנו לא מפסיקים מלימודו לדבר זה, כי הלא הנדרס הוא "גוי". שמע אה"ש והשיב להרב "הלא היה לו בידו כפה [אירמוולקע] וע"כ שאינו גוי! השיב לו הרב: תשמע מה שאני אומר לך, הוא גוי, ואין עלינו לבטל מלימודיו לדבר זה. לסוף התברר, שאכן היה התאונה בילד גוי, שגבגב כפה מילד ישראל ורץ עם הכיפה לרחוב מבלי להביט אם יש רכב החולף או לא, ונדרס. לתמימה האיש, איך ידע הגר"מ דבר זה, וכי הופיע רוח הקודש בבי מדרשה? ענה לו הגר"מ כי זה כ"כ פשוט! הלא באותו עת הייתי עוסק בסוגיא לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, וידעתי כי מפאת העמלות בתורה שהייתי עמל אז, היה מן המוכרח שהתורה תגן ותציל על בני עמיים בסביבות בית המדרש, ולא יתכן שהתורה לא תגן עלינו באותו עת, לכן הייתי בטוח שהוא גוי ולא בן ישראל ח"ו, ומשום כך קבעתי שאין מבטלין ת"ת דרביים.

וכן מיושב מה ששאלנו מדוע ביו"ט של שבועות סולם מודים שצריך גם ל"כ"ם של הגוף, כדי להורות שבכח התורה שקיבלנו ביום זה, יש תועלת והטבה גם לגוף הגשמי.

וכן מיושב גם מדוע לסולם יש לשמור כאשר יהודי מסיים מסכת, כי זה להורות, שע"י אותו לימוד תורה של היחיד, סולם קיבלו תועלת עצומה, כי כל דבר תורה איש של יחיד יש לזה השפעה של חיות לכל העולם.

וכן מיושבים דברי הרבנים גרשום בטעם היו"ט הגדול שהיה בט"ו באב ע"י שכמה יהודים הרויחו עוד זמן ללימוד התורה"ק, כי ע"י שנתרבה לימוד התורה, אף של יחידים, נתרבתה טובה וברכה לכל ישראל ולכל העולם כולו.

בית המשפט / הרב ישי צחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר,

ירושלים

טעם חדש למנהג אכילת מאכלי חלב בחג השבועות | טעם המנהג ללמוד בשבועות תורה שבכתב

בגמ' מנחות (ט:): בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו: רבש"ע, מי מעכב על ידך, אמר לו: אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. אמר לפניו: רבש"ע, יש לך אדם כזה ואתה נתן תורה על ידי, אמר לו: שתוק, כך עלה במחשבה לפני. וכו'.

ויש להבין מה טענת משרע"ה, ומה השיב לו הקב"ה. ועיין בפרש"י של: כתרים - כגון התגין דס"ת. מי מעכב על ידך - מה שכתבת שאתה צריך להוסיף עוד עליהם כתרים. ומבאר, שתפקידו של רבי עקיבא לדרוש ולחדש על הכתרים של האותיות שהמה התגין, ויחזישם אלו שלא ניתן למשה לכתוב בתורה בפירוש, ניתן לר"ע לחדש מהתגין.

וע"ז משה תמה, מדוע הקב"ה אינו כותב את כל התורה בתורה שבכתב, ואת מה שר"ע דורש מהתגין, שהקב"ה יכתוב בפירוש בתורה עצמה, ומדוע צריך גם לתורה שבע"פ שאינה כתובה.

וע"ז השיב לו הקב"ה: אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. וכי רבי עקיבא הוא שורש תורה שבעל פה, וזה תפקידו המיוחד לו לדרוש את חלק התורה שבעל פה של התורה, וזה חלקו המיוחד של ר"ע ולא של משה. (עי' בצאן קדשים שם שפי"ק).

ומעתה נבין מש"כ הרמ"ע מפאנו (ע"מ קה"ד ח"ה פ"א) וז"ל: כי כשם שנפש משה רבינו ע"ה היא ממצב התורה שבכתב ונקראת תורת משה, כך נפש רבי עקיבא ממצב התורה שבעל פה ונקראת על שמו לפי דעתו, שהרי סתם משה רבי מאיר סתם תוספתא רבי נחמיה וכו'. ע"כ. (דורשי רשומות מצאו שתיבות: "רבי עקיבא" בגי' "משנה", בדקדוק). וזה הביאור בד' הגמ' סנהדרין (פז): אמר ר' יוחנן, סתם מתני' ר' מאיר, סתם תוספתא ר' נחמיה, סתם ספרא ר' יהודה, סתם ספרי ר"ש, "ולולה אליבא דרבי עקיבא". ועי' בפרש"י מגילה (ב). ובשטמ"ק כתובות (מ).

ומעתה נבין את טענתו של משה לקב"ה, דמשה בא לקב"ה ומצאו שקושר כתרים לאותיות, כלומר האותיות זה מה שכתוב, אבל חוץ לאותיות זה מה שלא כתוב, זה רק רמז לתשבע"פ מה מקורה בתורה שבכתב, ומשה תמה מאוד מה צורך לחלק את התורה שבכתב לתורה שבע"פ, ביח של הקב"ה לכתוב את כל התורה שתיהי בבחינת תורה שבכתב, "ומי מעכב על ידך". וע"ז אומר לו הקב"ה אדם אחד יש שעתידי לדרוש וכו', כי הכתרים של האותיות זה חלק התורה שבע"פ שאינו כתוב, וזה שייך לבחינת ר"ע שהוא שורש תורה שבע"פ, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ, ועדיין לא הגיע הזמן של גילוי תורה שבע"פ עד שיבא ר"ע.

וזה הביאור בד' הילקו"ר [פ] זאת הברכה: ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, נביא לא קם אבל חכם קם ומנו רבי עקיבא. ע"כ והיינו מצד תורה שבע"פ, שבזה ר"ע גדול ממשה.

והנה מצאנו בחז"ל ב' כיונים לתורה: "יין", ו"חלב", חלב כינוי לתורה שבכתב, ויין כינוי לתורה שבע"פ, וכמ"ש בזהרה (ויחי דף רמ). עה"פ: חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב, דהא אורייתא, יין וחלב, תורה שבכתב, ותורה שבעל פה, כתיב (תהלים ק"ד) ויין ישמח לבב אנוש. ע"כ וכן הוא בישיעה (נה): הוי כל צמא לכו למים, ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכלו, ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב. ופסוק זה מדרש על התורה, וכמ"ש בב"ק (פב). דורשי רשומות אמרו: אין מים אלא תורה, שנאמר: הוי כל צמא לכו למים. וא"כ נמצא

שהמשל יין וחלב קאי על התורה. ותשבע"פ נמשלה עוד ליין שאמרו (משלי ט), לכו לחמו בלחמי ושתינו מ"יין" מסכתי, ונמצא שלשון היין הוא מלשון מסכתות המשנה. ובזהרה"ק ח"ג (עמ' רעא): דרשו: ויינא דאורייתא דבעל פה. ונמצא שהתורה שבכתב נמשלה לחלב, ותורה שבע"פ ליין. ויש לברר את הדמיון בין תורה שבכתב לחלב, ובין תורה שבעל פה ליין.

וכד נתבטן, היין הוא צריך יגיעה גדולה להכנתו, לגדל הענבים בצרם, לדוכם, ולהפריד את היין מהמשמרים, ולהמתין זמן רב עד שיצא יין מושלם, לא כן הוא החלב, שאין צריך להתיגע כלל בהכנתו, והרי הוא נוצר בשלמותו, והתינוק יונק ישירות משדי אימו, בלא טירחא ויגיעה כלל.

ומבאר, שהחילוק בין יין לחלב הוא בטרחא וביגיעה להכין את היין היין והחלב. וזהו הדמיון הברור בין יין - לתורה שבעל פה, ולבין חלב - לתורה שבכתב. דהנה בשביל להשיג את התורה שבע"פ, צריך יגיעה רבה ללומדה, אבל התורה שבכתב נמשל לחלב, שהתינוק יונק ישירות משדי אימו בלא יגיעה כלל, כך התורה שבכתב אינה צריכה יגיעה.

ובזה נבין היטב את ד' הגמ' בשבת (פח): למד שפכה הקב"ה עליהם את החרה כגיאת וקשו התיס' דמדוע הוצרכו לכפיה והלא כבר אמרו מרצונם נעשה ונשמע. ותי' בתנחומא (נח ט' ג), דנשמע ונשמע זה היה על תורה שבכתב, שאין בה יגיעה, וקבילה מרצון. אבל מה שהקב"ה כפה עליהם הר כגיאת זה היה על תורה שבע"פ, שצריכה יגיעה רבה, ולכן הוצרכו לכפיה. ולמדנו, שעל התורה שבכתב, אמרו נעשה ונשמע מרצון, אבל על התורה שבע"פ כפה עליהם הר כגיאת. אמנם כבר מבאר בגמ' שבת (פח) דמ"מ בימי הפורים הדור קבלוה מרצון, דאמר רבא, אף על פי כן, הדור קבלוה בימי אחשוורוש. דכתיב קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקבלו כבר. ונמצא דבחה הפורים חזרו לקבל תורה שבע"פ מרצון.

ולדרכנו נמצא, שכלל ישראל היה להם פעמיים מתן תורה, האחד בחג השבועות, והשני בחג הפורים. ולשיטת התנחומא נמצא, דבשבועות שאמרו נעשה ונשמע, זה על תורה שבכתב. אבל שכפפה עליהם הר כגיאת זה על תורה שבע"פ.

וכיון שחג השבועות על מתן תורה שבכתב, מובן מאוד מש"כ ההקבולים (עי' שעה"כ דפ"ט), שיש ללמוד בליל חג השבועות תורה שבכתב דווקא. וכל החיד"א בס' לב דוד (פרק לא): שחל"א שמע מהרב החסיד המקובל כמה"ר חיים הכהן ז"ל תלמיד רבינו מהר"ח ז"ל, כי אין נכון לבל בשבועות ללמוד משניות ביום אופן וכו', אלא יתנסק ברי' אורייתא, ואי לאו בר הכי הוא ילמוד מדרש ולא משנה, והלומד משנה בליל זה טועה מדרך השכל. ע"ש. והיינו, דחג השבועות ענין קבלת התורה שבכתב, לזה צריך לטוסק בו בתורה שבכתב. ונמצא שבשבועות קיבלו את התורה שבכתב, ולפיכך בחג השבועות אוכלים מאכלי חלב, כי התורה שבכתב נמשלה לחלב (ול"כ הבא"ח בבן יהודע מו"ק יא. ד"ה וענין הדי), אבל חג הפורים הוא קבלת התורה שבעל פה, לפיכך חייבו לשתות יין בו יין, כי התורה שבע"פ נמשלה ליין. ולכן צריך לשתות יין בבחינת עד דלא ידע, בלי גבול, כי התורה שבע"פ היא בלי גבול ומידה. ולכן גם בפורים יש חיוב לאכול בשר אף שאינו יו"ט, כי תורה שבעל פה מסונה גם "בשר", וכמו שדרשו בעירובין (כא): על הפסוק (קהלת יב יב): ולהג הרבה יגיעת בשר, שזהו דבר סופרים. (עמש"כ בס' ערך שי או"ח ס' תצד).

ומה מאוד יומתק לפ"ז מה דאיתא בילקוט (שה"ש רמז תתקפב) מכירה דודך מיין, דודך זה היה רבי עקיבא. ונמצא שר"ע זה בחינת יין, ולמ"ש הביאור הוא, כי יין שדרוש להכנתו יגיעה רבה, הוא מסמל את התורה שבעל פה שצריכה יגיעה רבה, ורבי עקיבא הוא שורש תשבע"פ.

ומה מאוד יומתק לפ"ז מה דאיתא בילקוט (שה"ש רמז תתקפב) מכירה דודך מיין, דודך זה היה רבי עקיבא. ונמצא שר"ע זה בחינת יין, ולמ"ש הביאור הוא, כי יין שדרוש להכנתו יגיעה רבה, הוא מסמל את התורה שבעל פה שצריכה יגיעה רבה, ורבי עקיבא הוא שורש תשבע"פ.

**בנתיבות הירושלמי - הפרשה
באספקלריית תלמוד הירושלמי / הרב
ישראל קלוזנר - מו"ל ילקוט שמחת
ירושלים עה"ת ומועדים
קבלתם עליכם עול תורה!?!
כאלו לא חטאתם מימיכם!**

בתלמוד ירושלמי מסכת ראש השנה פרק ד' הלכה ח' אמרינן:

רב משרשיא בשם רב אידי (אומר) בכל הקרבנות קתיב חטא (שעיר עזים 'לחטאת') **ובעצרת אין קתיב חטא** (רק שעיר עזים) **ולא כתיב חטאת** (אמר לך הקדוש ברוך הוא **מכיון שקבלתם עליכם עול תורה** (שבכל שנה בעצרת הוא כיום אשר עמדנו לפני הר סיני ומקבלים התורה מחדש) **מעלה אני עליכם כאלו לא חטאתם מימיכם** (הלךך אין שום חטאת ביום הזה)

התיקון בכח התורה מתחיל כבר מהלילה
על דברי הירושלמי אמר **הלב שמחה** ז"ע שזה ענין תיקון ליל שבועות, מכיון שקבלתם עליכם עול תורה וכו', שהתיקון בכח התורה מתחיל כבר מהלילה.

"שקבלתם עליכם" - בעצם הקבלה
כ"ק אדמו"ר **בעל המבשר טוב' מביאלא** שלט"א מדייק דבבדיאי לא הזכיר הירושלמי כי אם את הקבלה "שקבלתם עליכם". כי בעצם הקבלה בלבד "מעלה אני עליכם כאלו לא חטאתם מימיכם", וזו מדרגת כפרה גבוהה ביותר, עד שנחשב כמי שלא חטא מימיו. ומירושלמי זה משמע דכמו כן בקבלה של אמת שמקבל על עצמו נמי איכא כפרה גדולה, עד שנחשב כמי שלא חטאתם מימיכם.

אכילת מאכלי חלב בחג השבועות
עפ"י דברי הירושלמי לכיון שקבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאלו לא חטאתם הטעים **המהרש"ם מברעזאן** זצ"ל בהערותיו לס' "דברי יצחק" רמז בטעם אכילת מאכלי חלב בחג השבועות כי מה שהבעל תשובה אין מזכירין לו חטא תליא אי בתר מעיקרא אזלין או בתר השתא, וקיי"ל דבתר השתא אזלין, וילפינן לה מ'חלב' דשריא אף שמתהווה מאבר מן החי או דם (עמ"ג א' ס' רט"ו וחי' ס' תס"ז), ולכן אוכלין 'חלב' להורות דבתר השתא אזלין וכל העונות מתכפרים.

ובס' **אבני נחל** מבאר בדרך צחות בטעם אכילת מאכלי חלב בשבועות דמכיון שבשבועות נעשין בני ישראל "כקטן שגדל" על ידי מחילת העונות **כאלו לא חטאתם מימיכם**, ומאכל קטן הוא חלב שיונק מאמו, לכן אוכלים מאכלי חלב בשבועות לרמז על כך.

ויציין ללשונם הנורא של **החתם סופר** בדרשותיו (ח"ב דף רפח) בטעם אכילת מאכלי חלב בשבועות "כי לא ניתנה התורה ליחידים כ"א לכללת ישראל חלבנה בהדי בוסמין דחזקא באופן שהיה לכל אדם מישראל חלקו בתורה... וע"כ שמתח כל ישראל שוים בחג השבועות, ומשום כן אוכלים מאכלי חלב וסמכו אקרא מנחה דרשה לה' שבשבועותיכם ר"ת מחר"ב, כי החלב הוא אופן הברירה מהפרה אוכל מפסולת, אמנם אחרי שנחלבה הפרה והוציא החלב ממנה אזי אם נברור גם החלב בעצמה תחלק לג' מינים, השומן והוא החמאה החשוב שבה, והגותר יעשה ממנה חריצים וגבינות והוא הבינונית, והשלישי מי החלב שאינו שוה כלום, אמנם בלי ברירה אלא יניחנה כמות שהיא מעורב והיא שלשון ביצחופם טוב מאד והיא משקה חשובה מאד והיא מחיה אדם ובהמה אדם ובהמה אדם והווייתם, וה"נ עם ה' אלו נברור מסכות הבשן או"ה כמוציא החלב מדדי הפרה, ואם גם עתה נברור בחלב עצמו, ויהי' בני עלי' בבחי' חמאה והבינונים בבחי' גבינה, וישאר שארי עמא דארעא ח"ו כמי חלב שאין בהם צורך, ולא ניחא למריהו למימר הכי אלא ישראל בתעורבתם ותהי' משקה המח' כל העולם שוה לכל, ומשום כן נתנה התורה במעמד הנבחר והנפלא הזה שחולת צאתינו מעבודת מצרים ולא היינו כדאים לזה, להורות כי אין מעצור ולא יתיאש אדם מחלקו בתורה אפי' אם יהי' בשפל המדרגה מ"מ כמוהו כמו הגדול שבגדולים..."

מאכלי גבינה בשבועות לעורר הכרזו של גביני'
ובשפולא דגלימא אעלה על גבי יריעה בדרך אפשר רמז בדרך צחות על אכילת מאכלי "גבינה" בשבועות לרמז על **קול גביני קרוז** שחלם במשנה מסכת תמיד (פרק ג משנה ח) מיריחו היו שומעין קול גביני קרוז וביומא (כ): אמרו שהיה מכריז "עמדו כהנים לעבודתכם", והנה בימים אלו ימי מתן תורה נמצאים כולנו בבחי' מדרגת **ממלכת כהנים** כנאמר לנו ביום ב' סיון ביום המיוחס, ובכדי לעורר קריאת כרזו **גביני** שהכריז "עמדו כהנים לעבודתכם", אנו אוכלים מאכלי גבינה כי 'גביני' מלשון 'גבינה' (עי' בכורות ח: אייתי' ליה איהו תרי גביני).

לע"נ זקנתי הרבנית הצ' נחמה בת הג"ר דוד זאק"ל מחברתו הטהורה של א"צ בעל המשנה שכיר מפיטיאן זאק"ל נלב"ב ביום ד' סיון תש"מ לפ"ק * לע"נ א"צ מקורב ואיש אמונו של החת"ס ז"ע ה"ה רבי יששכר בער ב"ר גרשון זצ"ל פרענק ששימש כסופר ונאמן הקהלה בק"ק פרעשבורג וחבר כמה ספרים בהלכה ובמסור * ת.נ.צ.ב.ה.

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן ריבנוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי השנה בחיוב לטהר עצמו בערב הרגל

מבאר בפוסקים שחייב אדם לטהר עצמו בערב הרגל גם בזמן הזה, כמו שכתב ה**טור** (ס' תרג) שהחיוב לטהר עצמו בערב ובחג נוהג אף בזמן הזה, וכן כתב ה**גר"י פערלא ברס"ג** (עשה ס"ח) והוסיף **דחג השבועות** חמיר טפי דבעיקר ניתן על ידי פרישה וטבילה דבעינן קבלת התורה בטהרה, והביא חבל ראשונים שטבילה נוהג בזמן הזה, וכן כתב ה**פרישה** (ס' רמא אות ד) וה**צ"ח** (ביצה יח. ד"ה רש"י) וה**ש"ה** (פרק נר מצוה אות ב) שגם בזמן הזה חובה לטהר בערב, וכן כתב ה**מטה אפרים** (ס' תרצה ס"ד) שאף מי שאינו טובל בכל ערב שבת חייב לטבול בכל ערב יום טוב, וכן משמעות דברי ה**בית שמואל** (אבהע"ז ס' נה סק"י) כמובא ב**פתחי תשובה** (שם סק"י), וכן נפסק ב**משנה ברורה** (ס' קכח ס"ק קסה) בשם ה**פרי מגדים** (שם א"א סק"ט). ועיין גם ב**שו"ת משנה הלכות** (ח"ח ס' ישי) שכתב שכן מוכח מ**מרש"י** (יבמות כט: ד"ה מיטמא).

ואף **שהשאגת אריה** (ס' טז) כתב שבזמן הזה אין חובת טהרה ברגל נוהגת גם אם היה למו אפר פרה, משום שטעם הדבר שחייב אדם לטהר ברגל הוא כדי שיוכל לזרוא בעזרה ולאכול קדשים, ובזמן הזה שאין מצוות אלו נוהגות אין חובה לטהר, והביא שכן משמעות הרמב"ם (הל' טומאת אוכלים פט"ז ה"י) וסתימת השולחן ערוך הוא שאין חיוב טבילה לכבוד הרגל בזמן הזה שאין למו בית המקדש, וכן כתב ה**שערי תשובה** (ס' תקט"ז סק"ב), וגם ה**גר"ש קלוגר** הוכיח מהגמרא בברכות שאין חיוב טבילה בזמן הזה, מכל מקום ה**גר"מ שטרנבוך** (מועז"ח ח"ז ס' קיח) דחה ראיית ה**גר"ש קלוגר** ופסק שחייב אדם לטהר עצמו במקוה ערב הרגל וכדעת רוב הפוסקים המובאים לעיל, ואין למו אלא הכרתעל ה**משנה ברורה** (ס' קכח ס"ק קסה) בשם ה**פרי מגדים** שפסק שחייב אדם לטהר עצמו ברגל.

וכתב לי **מורי חמי** (הגר"ד סופר שליט"א) שאמנם **בשער הציון** (שם סק"ב) מוכח דאין חיוב אפילו הכן לברכת כהנים רק החמירו על עצמם, ונראה שכונת מורי חמי לטבילת עזרא שאינו חיוב, שהרי על טבילה בערב הרגל אין משום שום ראייה שאינו חיוב, דשם הוא מדבר על טבילה בעיצומו של היום טוב, אבל בערב הרגל כתב המשנה ברורה בשם ה**פרי מגדים** שצריך לטהר עצמו, ו**בפרי מגדים** בעצמו (שם במשכ"ז סק"ט) כתב הלשון "ובאמת בלאו הכי חייב אדם לטהר עצמו ברגל". וכבר כתב המשנה ברורה בהקדמתו שהפרי מגדים נתפשטו הוראותיו בישראל.

ואף אם נאמר שהשער הציון מיייר גם גבי טבילה בערב הרגל, מכל מקום כבר כתב **בשו"ת קנה בוש** (ח"ג ס' לח אות ד) שידוע שדרשו של המשנה ב**ברכה**, וכן דבריו במשנה ב**ברכה** הם עיקר להלכה נגד דבריו בביאור הלכה, וכל שק נגד דבריו בשער הציון. ולכן אם במשנה ב**ברכה** הביא דברי הפרי מגדים להלכה אז כן ההלכה, ודלא כהשער הציון.

וכתב לי **מורי חמי** (הגר"ד סופר שליט"א) שלפי השער הציון שם יוצא שהחיוב לטהר עצמו הוא רק בערב הרגל, אבל ביום טוב במקוה יכול להיות בעל קרי זה לא נתכן. והיה נראה לעניות דעתי שיש להביא ראייה לזה שהחיוב לטהר עצמו הוא רק בערב הרגל ולא ביום טוב גופא, שהרי מבאר במשנה בביצה וכן נפסק **בשולחן ערוך** (ס' תקיא ס"ג) שאדם מותר לטבול ביום טוב מטומאתו, והטעם מבאר בגמרא והביאו ה**משנה ברורה** (שם סק"ט) שאין בזה איסור של נראה כמתקן מפני שהוא נראה כמצנן עצמו במים, והמשנה בביצה מיייר אפילו בזמן שבת במקדש היה קיים שאז לסולי עלמה אדם היה חיוב לטהר עצמו בערב הרגל, ואם נאמר שהחיוב לטהר עצמו הוא לא רק בערב הרגל אלא גם ביום טוב גופא אז למה המשנה בביצה אמרה שמוותר

לטבול מפני שנראה כמצנן עצמו במים, תיפוק ליה משום שחייב אדם לטהר עצמו ברגל, שהרי החיוב לטהר עצמו ברגל בזמן שבת המקדש היה קיים היה מדאורייתא ובדאי שזה דוחה איסור דרבנן של נראה כמתקן, אלא בהכרח שהחיוב לטהר עצמו הוא רק בערב הרגל ולא ביום טוב גופא, ולכן מי שרוצה לטבול ביום טוב גופא צריך להגיע להיתר של נראה כמצנן עצמו במים.

אך **מורי חמי** (הגר"ד סופר שליט"א) אמר לי שיש לדחות הראיה, שאף שהחיוב לטהר עצמו ברגל בזמן שבת המקדש היה קיים היה מדאורייתא, ואיסור של נראה כמתקן הוא רק מדרבנן, מכל מקום יתכן שחכמים העמידו דבריהם על דין תורה ואם איסור לטבול משום שנראה כמתקן אז איסור לטבול אפילו טבילה דאורייתא (כמו שמצינו שחכמים אסרו לתקוע בשופר בראש השנה שחל בשבת), ולכן הוצרכה המשנה להיתר משום שנראה כמצנן עצמו.

אך מסתבר שכל החיוב לטהר עצמו ברגל שייך רק כשהוא עדיין טמא, אבל אם הוא טהור או שהוא כבר נטהר קודם לכן בזה נראה שאין חיוב לטבול ערב הרגל.

אם מועיל טהרה של ט' קבין במקלחת
ולענין לטהר על ידי ט' קבין במקלחת, דעת גדולי הפוסקים שלא מועיל ט' קבין במקלחת וזאת מג' טעמים וכפי שנבאר.
א. בשם ה**חזו"ן** (תורת המועדים ס' תרו סק"ט), ובמנוחת המת ס' כד סק"י) שסבר שלא מועיל להטהר בתשעה קבין על ידי מקלחת, כיון שבמקלחת כל חור נחשב לכלי אחר ונמצא ששופך ביותר מג' כלים.

ב. ה**גר"מ קארפ** (הל' חג בראג על ימים נוראים פ"א הע' 62) כתב בשם ה**גר"ש אלישיב**, וכן אמר ה**גר"ש אלישיב** בשיעורו (כמובא בס' שיעורי מן הגר"ש"א עמ"ס ברכות כב עמ' רמב) שמקלחת אינה מועילה כתשעה קבין, משום שכשם שאי אפשר לטבול בתשעה קבין המחברים לקרקע, כך אין להטהר בדרך שפיכה אלא אם כן יש מעשה שפיכה, והיין כששופך מתוך כלים ולא על ידי מקלחת. [ומורי חמי (הגר"ד סופר שליט"א) העיר על זה, שהרי תלוש ולבסוף חיברו כן מפני, והרי הברז זה תלוש ולבסוף חיברו, וצריך עיון].

ג. ה**גר"ר מנשה קליין** (**גאב"ד אונגאר**) **בשו"ת משנה הלכות** (ח"ג ס' ב-ח, וח"ה ס' יט-כב, וח"ו ס' כג) מאריך להחמיר במקלחת על פי שיטת הראב"ד בתנאים דעים (ס' טו) שיש צורך שיישפכו הט' קבין מכה גבא, ומקלחת אינה משפכת מכה גבא, וכתב (בח"ג ס' ח) שהסכים עמו ה**גר"מ פיינשטיין**.

וכן כתב ה**גר"מ שטרנבוך** (תשו"נ ח"א ס' קכג) וזהו לשונו: "בענין ט' קבין לבעל קרי במקלחת ראיתי באחרונים שדנים בזה, ונראה שאינו ראוי להכשיר דאפשר צריך כח גבא, שהרי לא מצינו ט' קבין אלא בכלים בשפיכה, וכיון שסתם שפיכה בכלי היא בכח גבא, מנול להקל כשאינו כח גבא, בשעה שאין אדם יודע סוד הטהרה בזה שאפילו במת גם שופכין ט' קבין לטהרה זהו, ועל כן נראה שאין להקל אלא בכלי ובכח גבא דוקא, ובמקלחת אין להקל" ע"ל, עיין שם. והביא שוב דבריו בספר פשט ועיון (עמ"ס ברכות דף כב) עיין שם.

ומאחר שדעת גדולי הפוסקים הלא המה: ה**חזו"ן**, אש, ה**גר"מ פיינשטיין**, ה**גר"ש אלישיב**, ה**גר"מ שטרנבוך**, וה**משנה הלכות** סוברים שלא מועיל ט' קבין במקלחת אז למה להקל בזה.

ומכאן יש להעיר על ה**פסקי תשובות** (ס' פח הע' 42) שהביא חבל של פוסקים שסוברים שגם במקלחת מועיל ט' קבין, וכתב שהסכימו גדולי הדורות האחרונים כמעט פה אחד שמועיל לטהר ט' קבין במקלחת, ולא הזכיר אפילו דעת גדולי הפוסקים הנ"ל המחמירים בזה, וגם מה שהביא את דעת ה**גר"מ שטרנבוך** כאחד מהמתירים זה טעות, שהרי מבאר בלשונו שהבאתי לעיל שדעתו להחמיר.

ועל אף **בשו"ת שבת הלוי** (ח"א ס' כד) כתב להקל בזה במקום שאי אפשר לטבול במקוה, וכן כתב להקל בזה **בשו"ת מנחת יצחק** (ח"ד ס' כא) בתנאי שהיו המים נזלים בלי הפסק, וכתב שהמנוחן שלא יכנס אחר שכבר נשפס המים, אלא יעמוד תחת המקלחת קודם יציאת המים, ואז יפתח את המקלחת שישפכו עליו ט' קבין ובכך יצא ידי שפיכת המים ט' קבין, ולאחר מכן יצא ויחזור ויעמוד שוב תחת המים שכבר זורמים, שבכך נחשב גם כטובל בכך שבא לתוך המים,

זהו כדי לצאת ידי טבילה במים המחוברים למים שאינם שאובים, מכל מקום יש עוד חסרון בט' קבין במקלחת, והוא על פי מה שכתב **בשו"ת באר משה** (ח"ה ס' יח) שט' קבין לא יועיל אם ישופך על חלק מגופו ואחר כך על החלק האחר וכתב לחלוק בזה על ה**גר"ש קלוגר** בשו"ת טהרה שמיקל בזה והביא ראייה לדבריו מהגמרא בגיטין (טז). עיין שם, וכן כתב **בשיעורי ר' דוד פוברסקי** (עמ"ס גיטין טז. אות תשנח) ש**פשטו** שלא מועיל לשפוך ט' קבין על חלק מגופו ואחר כך על חלק האחר, ואם כן במקלחת לא שייך שיישפך הכל בבת אחת, מאחר שהברז לא מגיע בבת אחת אל כל הגוף כמו משפיכה של כלי גדול. אך צריך עיון **בשו"ת באר משה** (ח"ו ס' עד) בעצמו כתב שבשעת הדחק אפשר להטהר בט' קבין על ידי מקלחת, וצריך עיון.

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' 'הליכות בת ישראל'

הכנות לקראת החג והשבת

"עירובי תבשילין"

כל המתכוון לבשל, לאפות, להדליק נרות ולעשות הכנות מיו"ט לשבת, חייב להניח "עירובי תבשילין". ובהכנת מנה יפה לשבת לפני החג מראים שאין אנו מזלזלים ביו"ט, ומתחילים לבשל בו לשבת, וגם המתבשל ביו"ט לשבת אולי יאכל עוד ביו"ט, וזהו עירוב התבשילין. שימו לב! אלו שאינם מבשלים ואפילו לא מחממים ביום ששי (שביעי של פסח) מאכל עם חוטב לשבת, ומניחים עירוב, רק לצורך הדלקת הנרות – יניחו את העירוב בלא ברכה.

המשתתפים - כל המתארחים בבית ואוכלים בבית יוצאים בעירוב, ולדעת ה**גר"מ שטרנבוך** שליט"א הידור שבועלי הבית יניחו העירוב ויברכו בנוכחות האורחים, בפרט כשמתארח זוג המבשל לצורך תינוק, וזוהי זה מעבך.

במה מערבים - נוהג להניח על צלחת: פת [מצה] – לכתחילה כביצה (56 גרם), הניחוח כזית (28.8 גרם) כבש בדיעבד. ותבשיל – זית, יש דבר מבושל, צלוי, מטוגן, או מעושן הרגיל להאכל עם פת, יש נוהגים להניח ביצה קשה (יש לזרזא שמבושלת) לא קלופה (עבר הלילה – סכנה) ובשו"ת שבת הלוי א, פו שאפשר לצרפה לסלט ביצים לכבוד שבת. ואין זה נכאבד העירוב.

זמן הנחתו - הנחת העירוב בערב יו"ט דווקא. שחכמים יכולים להקדים לערב יו"ט - אור ליום חמישי. סוף זמן הנחתו: כבנסת החג על 13.5 דקות אחרי השקיעה (19:42) ועד זמן מניחם בברכה - ביאור הלכה רס"א, א ולאחר מכן ניתן להניחו עד עוד 3 דקות – בלי ברכה. קיבלו כבר יו"ט – אם רק האישה קיבלה יכול אחר מבני הבית להניח העירוב ולמלוה, אבל מי שכבר אמר שהחיינו לא שייך שיצטרף לעירוב.

הברכה - "ברך אתה ד' וכו' אשר קדשנו במצותיו וציוונו על מצות עירוב". ואז מוסיפים בכל שפה שמבינים: "בעירוב זה יאה מותר לת לאפות, לבשל, להטמין, להדליק הנר ולעשות כל צרכינו מיו"ט לשבת".

העירוב מתיר - בישול, אפיה, עריכת שולחן, שטיפת כלים, בישול הכנת הבית לשבת (באופן המותר ביו"ט), לבישת בגדי שבת והכנת קריאת התורה לשבת – הגרע"א). יש להניח העירוב עטוף ומסומן בפניה במקרה. שאם נאכל או נאבד לפני הבישול וההכנת – כאילו אין עירוב! נוהג להניח את פת [מצה] העירוב כלחם משנה. בסעודה ראשונה וכן והשנייה, ולבצוע עליו בסעודה השלישית, כיוון שמעשתה בו מצוה ייעשו בו עוד ג' מצוות (מ"ב תקכ"ז, י"א ומ"ח).

שכחו להניח עירוב - מותר להדליק לשבת נר אחד בלבד ולהקמת את מוצרי המזון לשכנה שהניחה עירוב והיא תבשל ותכין. לא הכינם מחמת אונס – מותר לסמוך על העירוב של רב העיר, אבל רק פעם אחת בלבד.

הבישולים לכבוד שבת

א. המתבשל לשבת, צריך שיהא ראוי לאכילה כבר בצהרי יום השישי כיון שלדעת רבא, בגמרא ביצה, יסוד היתר "עירובי תבשילין" - "הואיל ואם יקלעו אורחים" או שבני הבית ירצו להוסיף על אכילתם, ביום טוב, ויזלו לאכול מהמאכלים שבישלו לשבת. ועל כן, אין לשים את החמין (בלתי מבושל) רק בסמוך לשבת, אלא בזמן שתהיה אפשרות שתבשל כבר, באופן שניתן יהיה לאכול ממנו, עוד ביום טוב.

ב. יש להיזהר, שלא לבשל לקראת שבת "נשא", כמויות מון מרובות, במכוון, לצורך אחרי החג (ראה ש"ע תקל"ג, א ומשנ"ב).

נרות לכבוד יום טוב והשבת

יש מהדליקים בכל חג, שני נרות בלבד, ויש שאינם משנים בין יו"ט לבין שבת גם לא בסדר הדלקה והברכה ולא במספר הנרות. ובפרט כשיום טוב, מיד בצמוד לשבת, שלא יראה שמעטים בכבוד יום טוב.

לפינו שתי הדלקות הנר, נכון נרות גם כמובן, לקראת הדלקת יום טוב, וגם לקראת ההדלקה לקראת שבת:

1. בשמן ופתילות – יש להכין פתילות, גם עבור הדלקת ליל שבת, שאסור לחתוך פתילה ביו"ט, ומותר להוציא את הפתילות המשומשות, כדי לשים חדשות, שהתירו לטלול מוקצה לצורך אוכל נפש [אור הנרות] (רמ"א תק"ט, ז והגרע"א תק"א על ה"ט"ז, ז), ועדיף לכתחילה לנער את הפתילות המשומשות, ישירות לתוך פח האשפה, מבלי לטלטלם ביד (שו"ת באר משה ח, קס"ח). ובפתיל צף עדיף להשחילו גם עבור שבת, מלפני יום טוב, שיש אסורים להשחילו ביו"ט אף שהיא השבתה חד פעמית. ופעמים שהנבקב שבפקק הצף אינו פתוח לגמרי, ואסור להרחיבו על"ה הנכנסת הפתילה החדשה, מחמת קורע ומכה בפטיש (דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל בשערי הוראה קובץ ח, עמ"ק ק"ח).

2. בנרות רגילים – מותר לקראת שבת לנקות את שאריות הנר שבפמט, בכלי שאינו מוקצה, ועדיף ישירות לפח האשפה (שש"כ י"ג הערה ק"מ) אך לא להמיס במים חמים, משום "מוליד". ואף אסור להדביק את הנרות החדשים. על כן נשתמש כבר ליום טוב בתחתיות או נכון נרות לשבת על מגש נוסף.

3. בנרונים (בכלי מתכת) – פשוט, מחלפים לקראת שבת, בחדשים. **4. בנרות בתוך כוס** – כדי שלא ידבק עיגול המתכת שבתחתית הכוס ויפריעו להדלקת שבת, יש לטפס מעט שמן או מים בטרם מניחים את הנרות הראשונה לקראת יום טוב בכוס, ואם בכל זאת נדבק, יש להוציאו בעזרת כלי שאינו מוקצה.

נר זיכרון
יש להדליק לפני יום טוב נר זיכרון להזכרת הנשמות (זיכור), הנערך, בחג השבועות, ונר אחד עולה לכל הפגטרים, ומזכירים בעת ההדלקה שמותיהם (בני אשכנז - עם שם האב. בני ספרד - עם שם האם). יש הנוהגים, שהאיש מדליק נר אחד עבור משפחתו והאישה נר אחד עבור משפחתה.

שכחו להדליק נר זיכרון לפני יום טוב: יכולים להדליק (בהעברת אש) בליל יו"ט - בסמוך לשולחן האכילה (שלא יהא "נר לבטלה", שבי"ט אין להעביר אש, אלא לצורך מאור, בישול או חימום בלבד). **זכרו רק ביום,** יש להדליק בבית הכנסת, ולקיים: "כבוד ד' באורים". (ש"ע תק"ד וביאור הלכה שם).

בנוסף, מניחים נר מיוחד [של 26 שעות לפחות] כדי להעביר ממנו אש להדלקת שבת או להעברת אש להדלקת כירי גז לצורך בישול. אלא אל"כ משאירים אש בכיריים.

שכחו להכין מקור אש: לכתחילה, אין לקחת מנר זיכור, אכן בדיעבד כשאין אש אחרת, מותר. כמו כן, בשעת הצורך, אפשר להביא אש משכנים, ויש לציין, שביום טוב, מותר בשעת הצורך, להעביר אש, אף מנר או כל אש שהודלקה, חלילה, **באיסור,** כיון שהאש מתחדשת ללא הרף, וכשלוהקים ממנה, אין הנתיב ממונה על יום טוב, היינו, ההדלקה הראשונה, "שעמוד ראשון, כבר נסתלק לו".

הערה: הזכרת נשמות – "זיכור" יסלה להיאמר גם ביחידות – "גשר החיים להגרימ"ט זצ"ל. ועיקר העילוי לנשמת הפגטרים, בנייתן צדקה, לעילוי הנשמה, כנאמר: "כפר לעמך ישראל" - אלו החיים "אשר פדית" - אלו המתים. ויש לתת את הצדקה, השנה, מיד לחברת שבת (מנהג בעל תרומת הדשן), ויש הנותנים לצדקה כבר בערב יו"ט, [הנשה יום חמישי], ובשעת "זכור" אומרים: "בעבור שנתתי לצדקה בעבורם".

סידור שעון שבת ומכשירים חשמליים

1. יש לכוון את שעות ההדלקה הרצויות ללילה וליום: ליומיים – יו"ט ושבת, ובכלל זה, פלטה של שבת, וכן את המזגנים וכל מכשיר החשמל. **שכחו לכוון,** ומכרו ביו"ט, וצריכים ליגור שעות של אור בליל שבת, עקב השינה הממושכת ביום החג לאחר הלימוד בלילה, בשעון שבת מכני (לא דיגיטלי), מותר ללחוץ על הלחצנים (לדעת מרן הגרש"ז

זצ"ל, אפילו ללא שינוי) כדי שהאור ייכבה או יידלק **מאוחר** יותר מפני שאין להחיצה גורמת לשינוי בפעולת השעון, כמו כן, **ביום טוב** מותר אף ללחוץ שיידלק **מוקדם** יותר (גרם הדלקה מותר ביו"ט – שש"כ מהדורה חדשה י"ג, אות ל"א). אבל אסור להדליק כיבו (שגרם כיבו ברע עצמו, אסור לדעת השולחן ערוך, כיון הנחת נר דלוק בכוס שחציה מלא מים כדי שתכבה האש בהגיעה למים, ואף שלדעת הרמ"א (תק"ד, ג) הדבר מותר, ואפילו שלא במקום הפסד (שער הציון שם, ל"א) מכל מקום, להכרעת המש"ב הדבר אסור אף לאשכנזים, שיש להחמיר לכתחילה כדעת השולחן ערוך. ולחיצת זיזים של שעון השבת כדי שהאור ייכבה מוקדם יותר, במנגנון שעון שבת - כגורם כיבו ברע עצמו.

הלארץ מצב קיים – שיישאר דולק או שיישאר כבוי ליותר זמן – מותר (שו"ת חלקת יעקב א, נ"ח שש"כ י"ג הערה ז), כמו כן, אם כעת מכובה, מותר ללחוץ לגרום שלאחר שיידלק, שייכבה מוקדם יותר, ודבר זה מותר אף לדעת השולחן ערוך שאין זה כיבו בדבר הדלוק. כמו כן, כשעשוי דולק ועתיד להיכבט ולהידלק – מותר לכוון כעת, שלאחר שיכבה, יידלק יותר.

הערה: פעולה של גרמא, מותרת על ידי גוי, בתנאי שאינה גורמת לשינוי מידי (שו"ת מנחת יצחק ג, ל"ז).

2. המשתמשים ב"הגז" (שעון לכיבי הגז), יש לחברו ולכוון לפני הדלקת הלהבה בכיריים, שלאחר מכן – אסור (גרם כיבו ברע עצמו, כ"ל), שכחו לכוון, ורוצים לכבות הגז, אחרי השימוש ביו"ט, מניחים כלי עם תה, קפה או ביצים על גבי הלהבה, ולאחר הגלישה סוגרים את כפתור הגז כלאחר יד, ויש לאלץ את לשתות מן המתבשל.

תנור אפיה
3. המשאירים תנור לאפיה או לחימום, ישאירו אך ורק תנור **שהוא ב"מצב שבת"**, שאזי, אין שום השפעה, לפתיחת וסגירת הדלת, אף אל על הדלקת נורת. **תנור שאינו במצב שבת:** מותרת פתיחת דלתו והכנסה או הוצאה של מאכלים, אך ורק כשהנורת דולקת, שאז התנור ממילא פועל. **שימו לב !!** תנור בעל מאורר "טורבו" המתחיל לפעול עם פתיחת הדלת ומפסיק עם סגירתה – **אסור** לפתוח את התנור אלא לאחר שהוא כבה !!!

4. תנור חשמלי וכל מכשיר שיש בו דרגת חום, אין לשמט את מצבו בין בשבת ובין ביום טוב, אף לא להגדלת החום ביו"ט לצורך אוכל נפש, שכל שינוי בפקוד חשמלי – **מבעיר, מכהה, בונה וסותר.**

5. השנה, אי אפשר להשתמש באותו תנור של תנור בשבועות - למאכלים או מאפים חלביים, ובשבת – למאכלים בשריים, אלא אם כן, עוטפים את החלבי או הבשרי בשתי עטיפות הרמטיות.

הכנות לקראת חמש סעודות החג והשבת

יש להכין, לפחות **10 חלות** או לחמים ל"לחם משנה", ויש לקחת בחשבון, שיש, ובני הבית מתפללים במינינים, המסיימים את תפילתם בזמנים שונים, ויש השבים לאחר תפילת "ותיקין", או מן הכותל, השב, משממון ומעוניינים ליטול ולאסל בזמן שונה, ויצטרכו ללחם משנה".

יש אופות חלות בצורות מיוחדות לשבועות, ויש המכינות חלות חלביות, בתמאה או חלב, חובה לעשות בהן צורה מיוחדת בקליעה לפני האפייה, שאסור לאפות חלות, לחם, פיתה או בגט, בצורה רגילה, **חלביים או בשריים,** שמא נבוא לדי מכשול באכילתם, חלילה, עם המין השני (ש"ע י"ד פ"ט, ז), ואפילו לא, אם היו רק ב"חזקת חלביות או בשריות" (הי"מ, בתנור שבתוך 24 שעות היה בו בשר או חלב, אפילו נוקה! – שהדבר אסור, מחשש למכשול).

יש לציין, שאם התנור, כלל לא נוקה - החלות **ממש בשריות או חלביות** ! משום שהן תקלה בבית, ויש לערוך אותן בצורה שונה של הקליעה, מאשר קולעים חלות או לחמת מוצות [פרוה]. ואין די בסיימון במדבקה וכוונתו.

הערות חשובות בנוגע להכנת לחם מאכלים ויומנים

א. הלשה בצק בשיעור הפרשה בברכה, ובדעתה למלא חלק מהבצק בגבינה וחלקו לחלות (פרוה) – אין שני סוגי העיסות, מצטרפות לשיעור "הפרשת חלה". כשם, שאין מצטרפות זו לזו עיסה מוקצה עם עיסה מלוחה ולא מקמח מלא עם של קמח רגיל, כשחלק מבני הבית מקפידים לאסל חזקא מן העשוי בקמח מלא.

ב. המשתמשות במקצפים [של המיקסר] לבחישה ולהכנת תערובות או קצפת חלבית, במידה והחומרים קרים, ניתן לשטוף מיד היטב, את המקצפים בעזרת ספוגית וסבון כלים

במים פושרים - לא תוחים! ואפשר להשתמש בהם מיד להכנת תערובות לעוגות פרוה (בתנאי שלא עמדו המקצפים בכיור רטוב עם שיירי החלבי, במשך 24 שעות רצופות - "כבש כמבשול") – שמעתי מהגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל.

ג. מחממים במהלך חג השבועות על גבי אותה הפלטה של שבת" או ה"בלע"ך, מאכלים חלביים וגם בשריים, יש להכין פיסת ניר אלומיניום חתוכה מערב החג, לכיסוי הפלטה מחדש, לקראת שבת. כמו כן, יש להקפיד שהיו מאכלי החלבי עטופים היטב והעטיפה נקייה ויבשה מבחוץ, שאין פליטה ובליעה אלא שכמבחוץ רטיבות.

פתיחת מוצרי חלב והפרדתם

יש לפתוח **מערב שבועות** שקיות חלב, ליומיים, לצאת ידי כל השיטות, **שכחו,** פותחים לאורך השקית במקום שאין אותיות בסכין או מספרים (כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו) דרך קלקול, ומעבירים החלב לכלי או קנקן.

במקומות ציבוריים, שישנם הרבה שותים מהחלב, דעת מרן הגרש"ז אויערברך זצ"ל, שאם יוצקים את כל החלב וזורקים מיד את השקית - מותרת הפתיחה אפילו בפינה, פתח יפה, כשם שכבר היתר מן החזון איש זצ"ל פתיחת שקיקי קפה או סוכר קטנים המזרקים מיד - אפילו בפינה, בפתח יפה - שזה כקלויף ביצה או תפוז.

יש להפריד זוגות ורביעיות מעדינים וכדומה לפני החג, שיש סוברים שהפרדה בשבת ויו"ט הינה חיתוך לפי מידה, אחד מאבות המלאכות. ויש חולקים, ואם שכחו, יש להפרידם בעזרת סכין או מספרים שלא במקום החריץ אלא בצדו, דרך קלקול (ממנו מהגאון רבי משה הברשטם זצ"ל).

הכנת הבגד

לקראת מתן תורה יש ללבוש בגד **מכובס ונאה** כנאמר: "וכבסו שמלותם", ולמבואר בפוסקים, בגד של יום טוב, ראוי שהיה נאה יותר מבגד של שבת (ש"ע תקל"ט, א), **ובפרט לבנות והנשים** שלמבואר ברמב"ם הלכות יו"ט פרק ו', שמחת יום של האשה והבת בבגדי צבעונים ובתכשירים "כפי ממונו של הבעל" (או האבא).

כשחל יו"ט תחילה כהשנה, יש ללבוש את בגדי יו"ט גם בשבת, כדי שבהודרתם לפני שבת, לא יהא בכך, זלזול בשבת (דעת הגר"ח קניבסקי שלי"ט"א מבקשי תורה יו"ט עמ"ר"ב), על כן, "בעלי הפראקים" הולבשים אותם, רק בימים טובים, בלבד, ולא בשבתות השנה, הפעם ישתדלו להמשיך וללבוש גם בשבת קדש

קיפולי מפוינים

בשבת ויום טוב **אסור קיפול נייר** בצורה הנשאת בניר, משום מלאכת בונה, ומותר לקפל מפוינים רק בקיפול פשוט: כמשולש, או למשוך באמצע ולהכניס לסס או לגלגל כנרות, שכל אלו, כשמציאים אותם מן הכוס - חוזרים מיד לצורתם הקודמת, אבל קיפולים מיוחדים (כמניפות וכדומה), יש להכין מערב יום טוב, גם לצורך השבת (שו"ת שבת הלוי ה, לו) ולהניח מוכנות לשימוש, בקפוסה.

קישוט הבית

1. נהגו לקשט הבית ובית הכנסת בענפי אילנות ופרחים, כיון שבשבועות ניחנים על פירות האילן וכדי שזכור את האילנות, ונקבש עליהם (מג"א), ורמז נוסף, "הדת ניתנה בשושן" – בשושנים וורדים (חיד"א) והר סיני - ירוק, סלו. אין לקשט בענפים גדולים משום חוקות הגויים (גר"א).

2. אגרטל ובו פרחים, אינו מוקצה (דעת מרן הגר"ש אלישיב והגר"צ אבא שאול זצ"ל) אולם אם יש שם ניצנים שלא נפתחו (כגון בשושן צחור, ציפורניים, סייפנים [גלדיליות] וכדומה) יש לטלטלו בעדינות (שלא יגיעו המים למקום יותר גבוה) ואם נפל מתוך המים ענף או גבעול שפרחיו טרם נפתחו, אין להחזירו למים – ש"ע שלו"א ומשנ"ב.

יש לציין, שענפים ופרחים התלויים לקישוט על גבי קירות ודלתות, במידה ואינם קשורים בקשר, או מודבקים - **אינם מוקצה.** אינם נפלו, מותר להחזירם למקומם, בלא קשירה או הדבקה (שו"ת בצל החכמה)

3. אסור לקבץ מיני פרחים כדי לעשות מהם זר בשבת ויום טוב (אף בלא קשירה) כדי להניחם לנו (שזירת זר) שיש בה אסור תיקון מנא ומכה בפטיש (שו"ת אגרות משה ד, ע"ג).

שינה בערב חג השבועות

רבים רגילים לישון בערב שבועות אחר הצהרים, כדי שיוכלו ללמוד בערות בכל הלילה. ומכיוון שלדעת הרבה פוסקים, גם אחרי שינת קבע ביום יש לברך ברכות התורה, אף שנהגו למעשה, שלא לברך, טוב לכוון בברכת "אהבה עולם"

בערבית, לצאת ידי ברכות התורה, ומיד לאחר התפילה, לומר פסוקי יברך וגו' (מ"ב מ"ז, י"ג).

דינים ומנהגים לחג השבועות תש"פ

הדלקת נרות יום טוב
הדלקת הנרות: בירושלים ת"ו – 19:03 במרכז – 19:18 בצפון – 19:13 בדרום – 19:22

זמן הדלקת נרות חג שבועות
בכל יום טוב, שחל בחול, מן הדין, אפשרי להעביר את ולהדליק הנרות כששבים מבית הכנסת, וכן נוהגות בעיקר, נשות עדות החסידים, אמנם, כנראה, מנהג זה בא מחו"ל שם תמיד ביו"ט שני אסור להקדים ולהדליק לפני הלילה (כמו גם אצלנו בליל שני של ר"ה) ולכן הנהגו שגם ביום הראשון מדלקים בלילה, כדי שלא תטעות ביו שני הנימים, **אולם, בארץ ישראל, יש בכך כדי להטעות שעדיין אין יו"ט ומחללים היום, ובפרט הקטנים, שהרי אימא טרם הדליקה (דעת הגר"מ טיקוויצקי זצ"ל בספר ארץ ישראל וכן דעת הגר"ע יוסף זצ"ל עפ"י הפמ"ג ר"ס מש"ג ג' שם הגדולים לחיד"א מערכת ו, ז וש"ת רב פעלים ח"ד או"ח כ"ג). ולמעשה, כל אחת נוהגת כמנהג עדתה ומשפחתה.**

אמנם, חל חג השבועות, נוהגת רבות, שמדליקות את נרות יום טוב, אך **ורק, לאחר ששבים מבית הכנסת, סמוך לקידוש, לקיים "תמימות תהייה",** כיון שתלה הכתוב זמן החג כשישלמו ז' שבועות, ביום החמישים, על כן גם הנשים, מאחרות את ההדלקה על ידי העברת אש, בסמוך לקידוש לקבל את עיצומו של יום, ולברך "להדליק נר של יום טוב" בהגיע הזמן בשלימות. (הובא בלוח א"י בשם הגרש"ז זלאטניק זצ"ל ראה ט"ז, השל"ה והגר"ח פלאגי' לסי' תצ"ד). **הערה:** מכל מקום, כיון שבכל שבת יום טוב מצווה להוסיף מחול על הקדוש, צריך לפרוש מעשיית מלאכה זמן ניכר קודם השקיעה (19:42) וראוי לומר בפה: "הריני מקבל[ת] עלי, תוספת יום טוב".

ברכת ההדלקה מברכים "להדליק נר של יום טוב" ויש המברכות ברכת שהחיים (בנות אשכנז וכן איש חי) ויש שאינן מברכות ויצאות בברכת שהחיים ששומעות בקידוש (דעת הגר"ע יוסף זצ"ל).

תפילת ערבית
נהגו לאחר את תחילת תפילת ערבית של ליל חג השבועות, עד לאחר שכבר בודאי צאת הכוכבים (20:20) משום "תמימות תהייה" (משנ"ב תחילת תצ"ד עפ"י הט"ז ופמ"ג).

יש שכתבו, שחג השבועות "יום הדין על התורה", והקב"ה יזכה ביום זה, לכל אחד את חלקו בתורה (של"ה למסכת שבועות ד"ה ח"יב), על כן, נכון לכוון בתפילת, במיוחד כשמתפללים על לימוד תורה, ולומר "אהבת עולם" - בערבית ו"אהבה רבה" - בשחרית, בהתעוררות יתירה (קצור הלכות המועדים להגר"ש דבליצקי זצ"ל, ובספר יסוד ושורש העבודה שער ט פרק י).

סעודת ליל חג השבועות
אין לקדש ולאכול בליל שבועות אלא לאחר צאת הכוכבים (20:20), שנאמר: "תמימות תהייה", וכשמקדשים מבעוד יום, מחסרים את אותו המקצת ממ"ט ימי הספירה, ובפרט שבקידוש, כמו בתפילה אומרים: "את יום חג השבועות הזה" (השל"ה רש שבועות בשם מ"ר הגאון מהר"ש מלובלין זצ"ל שקבל כן, מדורות שלפניו ו"דעת תורה" תצ"ד, א).

נשים המברכות "שהחיים" בהדלקת הנר, **תזהרנה, לכתחילה, שלא לענות אמן** על ברכת "שהחיים" ששומעות בקידוש שהרי בשבועות אין מצוות אחת שעליהן תחול הענייה. וממילא מהווה הפסק בין ברכת הגפן לטעימתן מהכוס.

ברכות המוציא ב"לחם משנה" בליל יום טוב וביומם, בוצעים תחילה, את הלחם העליון (מ"א רע"ד, א)

מאכלי חלב בשבועות
נהגו לאכול מאכלי חלב בשבועות, יש לדעת, שאף אם רוצים לאכול בשבועות רק מאכלי חלב, לגברים חובה לאכול לפחות סעודה אחת בשבת, לקיים מצוות שמחת יום טוב - בבשר ויין. [כלשון הרמב"ם פ"ו מהלכות יום טוב. והאשמים.... אין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ב"יין" ולדעת הגאון

רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל ויבדלח"ט הגאון רבי משה שטרנברג שליט"א, אין די לענין זה בבשר עוף, אלא צריך בשר בקר, דומיא דשלמי חגיגה. ואף שהבנות והנשים ימלות לאכול רק חלבי, כיון שכשואכלים על אותו שולחן צריכים היכר וזהירות זה מזה, עדיף ביטח זה לקיים כאיש אחד בלב אחד.

סעודה חלבית - יש לאכול, לכתחילה בלילה, כי סעודת היום חשובה יותר (ולגברים עדיף לקיים בה "שמחת יום טוב") ואמנם כמובא בארחות רבנו ח"ב עמ' צ"ח מן הסטיפילר זצ"ל אכל בלילה חלבי, באמרו שאכילת בשר שמן תפריע ללימוד הלילה. (אף, שיש שהעירו, שפעמים אכילת פשטידות ומיני מאכלי חלב עתירי שומנים וקלוריות, עלולים להכביד יותר על הלימוד, שהרי מצינו, כמה נרדמו משתייה ואכילת חלב). ויש אומרים, שמצווה לאכול סעודה עם בשר אף בליל יום טוב (דרכי תשובה יו"ט ט, י"ט).

יש לציין, שלפי הטעם שהביא ה"משנה ברורה", בשם גדול אחד, שכשירדו ושבנו מהר סיני התברר שאינם יכולים לאכול בכליהם, שאינם כשרים וטבולים, ובשרם לא נשחט ומלח דין, ועל כן, נאלצו לאכול מאכלי חלב (שמנת של פעם וכדומה), אם כן, מתאימה הסעודה בבוקר לאחר קריאת מעמד הר סיני, בעת שמקיימים השבים מהתפילה "שבנו לכם לאוהלכם". וראה להלן בסעודת יום חג השבועות.

ברכת המזון
"תיכף אחר ברכת המזון, הולכים בריזות לבית המדרש ללמוד תורה (יסוד ושורש העבודה ט, י ועבודת הקדש להחיד"א כף אחת כ"ב)

לימוד תורה בשבועות
מנהג ישראל להיות נעורים בליל שבועות ולומדים תורה כל הלילה - מג"א תצ"ד בשם הזהר פרשת אמור דף צ"ח והובא בבאר היטב, בתרגום: "חסידים הראשונים לא היו יושנים בלילה זה ועסקים בתורה. ואומרים: בואו לחנוול מורשה קדושה לנו ולבנינו בשני העולמות" ובכתבי הארז"ל: כל הלומד תורה זה וזוהר מדברים בטלים, מובטח לו שלא יארוע לו שום מקל כל השנה.

אמנם, כתב הר"י המגיד בסידורו את י"ב: "מי שחושש בעצמו שאם יישאר ער וכו' יתנמנם, בתפילת שחרית, **מוטב שישני מעט.** ויש סמך לשינת שחרית בעצרת, במדרש שיר השירים א, לו שבא הקב"ה ומצאם ישנים, והוצרך להערים בקולות וברקים, ואם ישראל בשעת מתן תורה כך, על אחת כמה וכמה אם יגיעי הגלות שאין לנו עונש על זה, אדרבה, נקבל שכר טוב על זאת, אם הכוונה עליהם לדלג וללא לכוון וגם הר"י **מולט** בארחות יוש"פ י"ב: "ומנהג הנחם נפשי במה שנהגו רבים, שעומדים בבית ד' בלילות בליל שבועות וכאור בוקר ממחרים להתפלל תפילה חטופה נים ולא נים וכו' ויותר טוב היה להם שישכבו במיטתם ושבעו ילין וכמו השחר עלה, יכוון לקראת אלקיו ויתפלל ככוונה שלא ייצא שכר בהפסדו".

ובש"ת **שבת הלוי** (י, מ"ט) כתב הגר"ש **ווזנר זצ"ל:** "אם יתפללו אחרי שינעו כל הלילה, רובם ככולם אין תפילתם תפילה כלל, כי השינה מתגברת עליהם לדלג וללא לכוון וגם חוטפים ורודפים, ובמאחר אחר שינה, מתפללים במתינות ובכוונה רצויה, והעושה כן, יחפש שומר שיעיר אותו קודם זמן קריאת שמע ותפילה".

הערה: מי שנהג להיות ער כל ליל שבועות וחוצה לחזור ב ממנהגו - צריך התרה (דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל)

תיקון ליל שבועות
יש נהגו לומר את "תיקון ליל שבועות" אשר תקנו גדולי עולם, כחזר בשער הכוונות ובשל"ה שמקורם ממנה"מ קורדבירו והארז"ל ז"ע. ואף שבחוק יעקב תצ"ד, א שהידועים ללמוד, ילמדו תורה שבעל פה [ש"ס ופוסקים] - גמרא וסדר לימוד רגילים, וכך נהג מן החזון איש (מנהגיו, אות י"א) וכדברי שו"ע הרב: "עיקר העסק יהיה בתורה שבע"פ".

אמנם, הגאון החיד"א כתב ב"לב דוד", ל"א שאין לשמת ממנהג כל ישראל וללמוד רק תלמוד ופוסקים, דיש ללמוד, תחילה, דווקא בסדר התיקון, הבנו והמיוסד על פי הסוד, וכן כתב ביסוד ושורש העבודה להיזהר ולקרא בסדר שמדפס בתיקון ליל שבועות וכן נהג מן הגרש"ז איערבך זצ"ל לומר בכל שנה, תחילה, סדר ה"תיקון ליל שבועות" (ראה שרשי מנהג אשכנז ח"ג עמ' 359).

הערה: בחור ישיבה, הוצה ללמוד בליל שבועות את המסכת המלמדת בשיבה, אין צריך לעשות התרת נדרים על

מה שנהג עד כה לומר "תיקון ליל שבועות" (הוראת הגר"ח פ" שיינברג זצ"ל בקובץ המועדים ר"ה תתס"א)

נשים ובנות: שאינן צריכות לתיקון חטא העגל על כן אינן שייכות באמירת ה"תיקון ליל שבועות" (כן איש חי וישב, ו וש"ת רב פעלים בסוד ישרים, ט). אמנם, אישה שספדה ספירת העומר כל הימים, אם תרצה, יכולה לאמרו מלבד תושבע"פ שבו (כף החיים תצ"ד, ה). וטוב יותר שתאמרנה תהלים - וכן תלמדנה עשרת הדברות ומגילת רות.

ספר תהלים: נכון לקרוא בו כל היממה, כי הוא יום פטירת דוד המלך ע"ה ואומרים יהי רצון של שבת ויו"ט (כף החיים תצ"ד בשם מורה באבעב, ר"ל ומועד לכל חי ח, ל"א ובמנהגי החיד"א, שנהג לציים כל ספר תהלים בשכל יום מימי שבועות, בחו"ל).

לימוד תרי"ג מצוות: מנהג קדמונים לומר סדר תרי"ג מצוות (תשובת רבי נטרוני גאון ואבודרהם עמ' רמז) **לימוד משניות:** יש שכתבו שעפ"י הסוד אין ללמוד משניות בלילה זה וכן מנהג בני ספרד, ומנהג בני אשכנז שכן ללומדם. בני ספרד נוהגים לקרוא את סדר הלימוד מתוך ספר "קריאי מועד".

ריקודים בשבועות: אעפ"י שאסרו חכמים לרקוד בשבת ויום טוב, מכל מקום, בהרבה בתי מדרש וישיבות חקדים לכבודה של תורה, כמו שהתירו ריקודים בשמחת תורה, משום כבוד התורה (הלכות שלמה י"ב, י"ד ודעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א).

זמני הבוקר והיום בשבועות תש"פ
עלות השחר: 3:47 (אשכנז) 4:10 (ספרד) **נץ החמה:** 5:35

חצות היום: 12:37 **מנחה גדולה:** 13:12 **שקיעה:** 19:43
נטילת שחרית וברכתה ללומדים כל הלילה
שולחן ערוך ד, י"ג: "אם היה נעור כל הלילה, יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו שחרית וכו' **וברמ"א:** ויטלם בלא ברכה". וכתב **המשנה ברורה**, ל: "יש האחרונים שחולקים על הכרת הרמ"א בזה, וטורים דצריך לברך, אך יש מסכמים עמו, וכל זה בלא עונש צרכי, אבל אם עשה צרכי קודם התפילה, או הטיל מים ושפסף, הסכמת האחרונים, שצריך ליטול ידיו ולברך.

וכן נכון לעשות לכתחילה. שאז לכול עלמא יתחייב לברך על נטילת ידיים ואשר יצר"ן וכן הדין לטובל במקוה, לפני התפילה יכול לאחר מכן, ליטול ידיו, ולברך על הנטילה(חק) יעקב תצ"ד, א) והעיר מן הגרש"ז **איערבך זצ"ל:** "היינו דווקא בעשה צרכי, יברך, ולא מהני נגיעה במקוה". היינו המכוסים בלבד". **מנהג בני ספרד** אם לא ישנו חצי שעה במיטה "שנת קבע" - נטילים ידיים אחרי עלות השחר בל ברכה או שומעים את הברכה מאחר שקי יש.

זמן ברכת נטילת ידיים למי שמברכה
בשולחן ערוך הרב ד, י"ג: "אם היה נעור כל הלילה, צריך ליטול ידיו מיד כשיאיר היום" ושמעתי ממין הגרש"ז איערבך זצ"ל, שאין צריך לדקדק בזמן המדיק של עלות השחר, אלא לפני שהולכים להתפלל - נטילים. וכן נהג החזון איש זצ"ל.

ברכת אשר יצר
מי שלא ישן כלל ואף לא התפנה עם בוקר: **לבי ספרד** - אין מברך אשר יצר אלא אם כן, התפנה לקראת השחר ועדיין לא חלפה חצי שעה (בא"ח) או לא עברו 72 דקות (הגר"ע יוסף זצ"ל עפ"י הריטב"א).

בני אשכנז - מברכים אשר יצר כל בוקר, פעם אחת, אפילו לא ישנו כלל ולא התפנו (שבח על תפקוד הגוף)

ברכות התורה
שולחן ערוך מ"ז, י"ב: "אף אם למד בלילה, הלילה הולך אחר היום שעבר, ואינו צריך לחזור ולברך כל זמן שלא ישן **משנה ברורה**, כ"ח: ואם היה נעור כל הלילה יש אומרים [חיי אדם בשם הפ"ח והגר"א] דאין צריך לברך בבוקר, ויש אומרים [דרך החיים בשם מג"א ור"ן] דצריך לברך, ו**ספק ברכות להקל**. אך אם אפשר לו, יראה לשמוע ברכת התורה מאחר ויאמר לו, שיכוון להוציא בברכות והוא יכוון לצאת, ויענה אמן, ויאמר אח"כ איזה פסוקים כדי שיהא נחשב לו במקום לימוד, או יכוון לצאת בברכת אהבה רבה וילמד מעט אחר שסיים תפילתו".

מי שישן במשך היום של ערב שבועות
שולחן ערוך מ"ז, י"א: "שנת קבע באמצע היום על מיטתו הוי הפסק לברכות התורה, ויש אומרים **דלא הוי הפסק, וכן**

נהגו וכן כתב בשו"ע הרב, ז שנהגו שלא לברך. אכן, במש"ב שם, כ"ו: "אם היה ישן ביום שנת קבע על מיטתו, ובלילה שלאחריו היה נער כל הלילה, פסק הגאון רבי עקיבא איגר, דבזה, לסלי עלמא צריך לברך בבוקר ברכות התורה". והוא הדין. ישן בבוקר בשעות לאחר נץ החמה, לפני שהתפלל שחרית [ישן שומר שיעורו לשחרית] – יכול לברך ברכות התורה, בעצמו. ובמנהגי חת"ס שכן נהגו, לאחר הלימוד בליל שבועות, יצאו מאחר, בכונה שלא לצאת אלא עד שישינו לאחר שחרית, ובקומם משנת קבע, ברכו בעצמם. *

הלכה למעשה לעניין ברכות התורה וברכות השחר בני ספרד – אפילו לא ישן כלל, מברכים כל ברכות השחר כולל ברכות התורה (מפני שהם על טבע העולם) פרט לברכת הנטילה כ"ל. **בני אשכנז** – אם לא ישן במשך הלילה במיטה "שנת קבע", [היינו, שפשט בגדיו, וישן לפחות חצי שעה – קצור שו"ע ס"ב, ס"ח] אינם יכולים לברך בעצמם: ברכות התורה, ועליהם לשמעם ממי שישישן או מבן ספרד. **אין להם ממי לשמוע** – יכוונו בברכת אהבה רבה לפטור ברכות התורה וילמדו מעט מיד לאחר תפילת עמידה שחרית.

הערה: אישה אינה יכולה להוציא את האיש בברכות התורה – הכרעת באור הלכה מ"ז ודעת הגר"ע יוסף זצ"ל. **לעניין ברכות אלוקי נשמה וכו' והמעביר שינה וכו'**, לתחילה יש לשמעם מאחר שישישן (מש"ב מ"ז, כ"ד). אין מי שיוציאו, המברכים לעצמם, יש לו על מי שישמוך (ברכי יוסף, י"ב ערך השלחן, י"ג כף החיים, כ"ט ועוד).

זמן ברכות התורה
בש"ת מנחת פר ליד"ג הגאון ישעיהו רוטנברג שליט"א א, א בשם מרן הגר"ש זצ"ל: "מי שהיה ער כל הלילה, יכול להמשיך ללמוד עד שידמם מי שיוציאו בברכות התורה, שאין איסור מצד עצמו, ללמוד לפני ברכות התורה, רק הוא דין שהרכבה תקום ללמוד", על כן, מי שאינו מוצא מי שיוציאו, יכול להמשיך ללמוד, עד שימצא, או עד שיתפלל שחרית, ויכוון ב"אהבה רבה וכו'" לצאת ידי ברכות התורה, וילמד מעט מיד אחרי התפילה, שהרי הוא אנוס בינתיים מלברך (ש"ת) מנחת שלמה צ"ו, א ודינים והנהגות חזון איש א, י"ב).

ברכת הציצית
מי שאינו מתעטף בטלית גדול לא יברך על הטלית קטן ברכת "על מצוות ציצית", אלא ישאל מחברו טלית גדול במתנה על מנת להחזיר, ומתעטף, ומברך. או יבקש ממי שמתעטף בטלית גדול, שיכוון להוציא, וינשק ציציות הטלית קטן.

תפילת שחרית
הכול הולך אחר חיתום הלילה - על כן, אף מי שזכה לעסוק בתורה כל הלילה, יזדרז לאזור חיל להתפלל שחרית בהתעוררות ובכונה. וקריאת שמע יאמר בקול רם בדקדוקה וכוונתיה, יען כי בקריאת שמע רמוזים עשרת הדברות. וב"זרזת אבותינו" יאמר בקול רם: "אשרי איש שישמע למצוותיו ותורתך ודברך ישים על לבו" (מועד לכל חי ח"ו, כ"ח ובחז"א ובפלא יועץ).

המתנמנם באמצע קריאת שמע, ואינו יודע היכן אוחז ?
אם אינו זוכר שאמר "שמע ישראל וגו'" בכוונה – חוזר לראש. זוכר שאמר שמע וגו' בכוונה, אך אינו זוכר היכן עומד ? יחזור לתחילת הפסוק שאינו זוכר אם אמרו כהגון.

בתפילת לחש, התנמנם ואינו יודע היכן אוחז ?
חוזר לתחילת הברכה שמוספק אם אמרה כהגון, ולא נאמר בה "ספק ברכות להקל", כיון שברכות התפילה מעכבות זו את זו, וממה נפשך, היכן שיתחיל יהא ספק ברכה לבטלה, וכל שיש ספק באמצע התפילה - צריך להתפלל באופן שבוודאי יצא ידי חובתו (מש"ב ס"ד, ז והוראת החז"א והגר"ש אלישיב זצ"ל וכן הוכיח ב"אור לציון" ד, פ"ו מדברי הב"ש ס' ט"ד).

קריאת מגילת רות
קריאת אשכנז קוראים בציבור מגילת רות לפני הוצאת ספר תורה. ומה שמקדימים קריאתה לקריאה בתורה וכן נוהגים בקריאת מגילת שיר השירים בשבת חוה"מ פסח, לפני שקוראים בתורה, ואין חוששים ל"תדיר ושאינו תדיר" - תדיר קודם, מפני שקריאת רות, רק מצד המנהג, ומקדימים קריאתה משום חביבותה, מה שאין כן במגילת אסתר בפורים בבוקר, שהיא חובה, ומקדימים קריאת התורה משום "תדיר" - מרן הגר"ש זצ"ל בשש"כ נ"ח, הערה ק"ו. **ומנהג בני ספרד** לקרוא ספר רות בסדר התיקון ב"קריא מועד" ש' אבילה. **הקוראים רות מתוך קלף**, מברכים "על מקרא מגילה" ו"שהחיים" (לבש ת"צ, ה מעשה רב, קע"ה וכן נהג החזון

איש זצ"ל) בברכת "על מקרא מגילה" **ויש שתמה** על שמברכים "שהחיים", שהרי זו כחובת ציבור בדומה למפטיר ? ולמעשה, מברכים. ולדעתו, טוב שילבש הקורא בגד חדש, ויכוון בברכת "שהחיים" שעל הקריאה גם על הבגד (הגר"ש אלישיב זצ"ל בהלכות חג ברח שבועות עמ' קל"ה).

יחיד שלא שמע חלק מקריאת רות, או שהתפלל במקום שאין קוראים מתוך מגילה כשירה - אין צריך ללכת לשמועה מן הקלף בציבור (הוראת הגר"ש אלישיב זצ"ל בהלכות חג ברח). **ואין חיוב על היחיד**, כשאינו מנין עשרה, לקרוא מן הקלף (פעולת שכיר על מעשה רב, קע"ה בשם הגר"א).

אמירת הלל
אומרים "הלל שלם", והמדלג מילה, או אמר מילה בטעות באופן שיש בו שינוי משמעות - צריך לחזור ולקרא משם והלאה עד סוף ההלל (שער הציון תפ"ח, ב). **בנות ספרד בדיעבד**, אפשר לומר את ההלל **עד שקיעת החמה**, שנאמר בה"ל: "ממזרח שמש ועד מבוא מהולל שם ד". **קריאת התורה**
בפתיחת ארץ הקודש אומרים י"ג מדות - ג' פעמים ותפילת "ריבנו של עולם" (שע"ת תפ"ח בשם האר"ז"ל בשער הכוונות). שכל הימים הטובים ימי דין - גמ' ר"ה ט"ז ע"א: "בארבעה פרקים ידון העולם וכו', ולכן אומרים י"ג מדות, כ" אמירתם מעוררת רחמים גדולים בעולמות העליונים, וזכירתם סגולה גדולה לכפרת עוונות" (שולחן הקריאה ב, י"ז). ולאחר מכן, מוציאים ספר התורה ואומרים "ברך שמיא וכו'" (קונטרס מנהגי ביה"כ חז"א [לדרמן] ה, ד). קוראים לכהן, ואחר שעלה, פותחים את הספר לראות את מקום הקריאה, ולפני ברכת הכהן על התורה, מכסים את הספר במעילו, ואומרים בני אשכנז "אקדמות מלין" (מש"ב תצ"ד, ב וסידור היע"ב צ).

קריאת עשרת הדברות
לרמב"ם בתשובתו בהוצאת פריימן, סי' רס"ג – **אסור לעמוד** בעת קריאתם שלא אמרו, חלילה, רק זה קיבל משה מסיני. כשם שלא תיקנו לומר בכל בוקר, בתפילת שחרית, עשרת הדברות, ורק במקדש נהגו מכוהנים לאמרם בכל בוקר, כדברי הגמרא: מפני המינים והסופרים, שיאמרו, חלילה, שרק זאת קיבל משה בסיני.

נעמדו הקהל – אין להישאר לשבת בין העומדים (חיד"א בשו"ת טוב עין י') בפרט שלדעת הרבה פוסקים, היום, שיועצו כולם, שקמים רק זכר למעמד בהר סיני שם נאמר "ויתייצבו בתחתית ההר", מותר לעמוד (אגרות משה או"ח ד, כ"ב ושולחן שלמה א, י"ב, ל וג, י"ב, ח). טוב יותר להיעמד לפני שמגיעים לתחילת קריאת הדברות.

מכבדים תלמיד חכם, רב או גדול הדור לעלייה של "עשרת הדברות" (כף החיים רפ"ב, כ"ח ובסידור היע"ב שבעות, ז), וקוראים את הדברות ב"טעם העליון" - שסוף כל דיבור הוא סוף פסוק.

סגולה גדולה לרפואה
כשם שבעת מתן תורה התרפאו כל החולים שבכלל ישראל, כמו כן, בכל שנה בחג השבועות בעת שקוראים מעמד הר סיני, היה חוזר ואומר מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שהוא זמן מסוגל המתחדש בכל שנה, לבקש על חולים ר"ל שיתרפאו ברפואה שלימה. ועל כן, יש העושים "מי שברך" לחולים, תיכף לאחר שסיים העולה לברך הברכה האחרונה על קריאת עשרת הדברות (ספר הנהגות רבים עמ' רל"ט).

ההפטרה: ביחזקאל ב"מעשה מרכבה" ונוהגים לקרוא למפטיר לגדול וחכם (מש"ב תצ"ד, ד חק יעקב ובאה"ט) **הערה:** ההולך לישן אחר עלות השחר, אינו אומר ק"ש שעל המיטה, ובוודאי ילא המפיל וכו' (באור הלכה רל"ט) **יש נוהגים** לאכול מאכלי חלב בחג השבועות רק **בקיודש** **שאחר התפילה בשחרית**, ויוציאו זהה ידי מנהג אכילת מאכלי חלב, ובני אשכנז, זיהרו מגביית קשות ושמתן, כדלהלן, אמנם, לדעת הרמ"א שטעם המנהג לאכילת גם חלב וגם בשר, שהאוכל סעודה חלבית ובשרית אי אפשר לאוכלם באותו הלחם וצריך לשיש לחמים, ובה מתקיים זכר ל"שי הלחם" שהקרב בשבועות. ואם כן, אולי אין די לטעם זה, בעוגות חלבויות בלבד.

אפשרות נוספת, כמבאר בדרכי תשובה, יו"ד פ"ט, י"ט: בחג השבועות מקילים להתחיל סעודה בחלב ולאחר קינוח והדחה של הפה והידיים עוברים באותה סעודה לבשרי (בפת ובסכ"ם מתאימים) אף שבמשך ימות השנה נמנעים מכך.

ובני אשכנז, לא יאכלו גבינות קשות ושמתן (מ 16% שומנים ומעלה), המחייבות, למנהגם, המתנת 6 שעות.

סעודת היום
מצווה להרבות בסעודה במיוחד בחג השבועות להראות שאנו שמחים בקבלת התורה (מש"ב תקל"ט, א ושער הציון עפ"י הגמ' ע"ז, ד). וכלשון רש"י: "ישמח בו במאכל ומשתה להראות שחם ומקובל יום זה לישראל שנתנה בו תורה" (רש"י לפסחים ס"ח ע"ב ד"ה דבעיני נמי לכם).

עיון בתפריט
יש עקרות בית המכניות לעצמן רשימה, מה תגשנה בכל סעודה, ביו"ט ובשבת, ומה יש להוציא מהמקפ"א והמק"ר, ומתי, ולמבואר בשולחן ערוך ש"ז, י"ב אסור לקרוא רשימה כזו בשבת ויום טוב, שמא יבוא למחוק או להוסיף על הרשימה, ועוד, שיבוא לקרוא גם בשטרי הדיוטות (חשבתות ורשימות שאינן מותרות לקריאה בשבת ויום טוב (מש"ב שם, מ"ז). **להלן כמה אפשרויות** להיעזר ברשימה כזו, על פי ההלכה: 1. מותר לעיין בחטף, רק כדי להיזכר, ללא עיון ברשימה (שולחן שלמה שם, בשולי הגליון ס"ק ו).

2. לבקש מאחר, שאין בסמוכותו לבצע שינויים ברשימה, שהוא עיין במקומה, שאין חשש שישינה, וגם לא יבוא לקרוא בשטרי הדיוטות, כי הדבר לצורך סעודת יום טוב (הגר"נ קרליץ שליט"א באיל משולש שטרי הדיוטות ג, הערה ל"ה). 3. יש מתירים כשהרשימה עטופה ב"למיציה", או שתלויה במחומי המק"ר או הקיר.. ואין ניתן לשנות בה.

סיום סעודת החג
יש להשתדל לסיים את סעודת יום שבועות עד שעה עשירית (16:07) כדי לאכול סעודת ליל שבת לתיאבון.

יסודות הלכות יום טוב
א. צורך אוכל נפש

התייר לעשות מלאכות לצורך האכילה ביום טוב עצמו [לא ליום טוב השני בחו"ל, או בראש השנה ליום השני, ורק מיו"ט לשבת התייר ע"י עירובי תבשילין]. כנפסק בשו"ע תק"ו עפ"י הירושלמי, היינו המלאכות שמלישה ואילך [כגון: הכנת סחיטה, ואינטוט פודינג, דייסות, ג'ל, קצפת ריץ וכדומה]. אבל אסור מלאכות שנעשות לימים רבים, כגון: קצירה, קטיפת פירות, תלישת ירקות מהקרקע, סחיטה, ניפוי קמח, והתייר סחיטה ובורר בתנאים מסוימים כדלהלן.

קילוף וחיטוי
התייר לקלף ירקות ופירות אפילו במקלף [ידני], ומותר לקצוץ ירק דק דק, אבל אסור לעשות צורות מיוחדות בירק או פרי, אפילו ביו"ט [גמבה בצורת שופר, לחות הברית – בשבועות צפרדע – בפסח. כמו כן גם ביום טוב כשחוצים למלוח יותר משתי חתיכות ירק, יש להקדים ולשפוך שמן לימון או חומץ [ישו פעולה שלימים רבים – כבישה והחמצת ירקות].

ובכלל זה, העיריני מו"ר הגר"ש איועברך זצ"ל שאסור לפזר סוכר על פרי, שרגלים לעבדו ולשווקו קונפיתורה או בשימורים כגון, על תותי - שדה (בדוקים!) אבל מותר פיזור סוכר על חצי אשכולית (פרי אחד).

טחינה
כל שאפשר לטחון מערב יו"ט והדבר לא יתקלקל או יפוג טעמו, יש להקדים את טחינתו לערב יו"ט [כגון גרז חי כרוב וכדומה], אבל כל שייפוג טעמו אם ייטחון לפני החג [כגון בצל, שום, בננות, תפוחי עץ, חזרת וכדומה, מותר לטחון ביום טוב אף בעזרת כלי המיוחד לכך [קצוץ ידי, מגררת ("פומפיה") כותש שום או מועך פיר"ה].

כמו כן, **אף בדברים שכלו להכין מעו"ט** ושכחו או לא הספיקו וצריך להם, מותר לטחנם בשינוי, על גבי מפה ולא לתוך קערה, או להחזיק המגררת בשפוע שלא כשימוש הרגיל. דברים שאינם גידולי קרקע [ביצים, טונה ודגים, עוף או בשר וכדומה], מותר לטחנם ביום טוב בכל כלי לתכחילה, במעט שינוי מכרגיל. *

ברירה
ביום טוב כשיש קצת פסולת בין האוכל (כמה קליפות יחידות של ביצים או אגוזים בין הביצים או האגוזים) – מותר להוציא הפסולת, כל שהדבר ימחר יותר את האכילה. על כן מוציאים קצת עצמות מדגים או עוף, אבל גם ביו"ט "עוף הפורח שטבע בסס", צריך להוציא עם קצת מהמחשקה, כדרך שמותב בשבת..

בישול

מותר לבשל לאפות לצלות ולטגן על אש דלוקה או שהדליקה בוי"ט על ידי העברת אש, מאש שכבר חזקה (מבלי לכבות הגפרור, ומותר להעביר באיזה צד של הגפרור שרוצים). רצוי להרחיק לפני בוי"ט מן השטח את המצת החשמלית. ומצד דמיא להעביר אש להדליק שלהבת, כשהכפתור במצב נמוך!

הערה: בשעת הצורך מותר להעביר אש, כשאין ברירה, אפילו מאש שהדלקה חלילה, באיסור, "מפני שעמוד ראשון כבר הלך לו". האש כאילו, מתחדשת בכל שניה, ואין כאן הגנה ממעשה בוי"ט - ההדלקה הראשונה.

מותר להגדיל להבה אבל איסור להנמיכה, אלא אם כן, כשהלהבה הגבוהה במשך הבישול, עלולה לגרום לשריפת האוכל או לחריכתו, אך לא כאשר רק קצת ייחרך או יישרף, או קצת יתאדו המים. **כשיש צורך להנמיך**, ויש אפשרות להעביר אש ללהבה יותר קטנה: לדעת המשנה בחרה והגרש"י אויערבך זצ"ל עדיף להדליק את הלהבה הנספחת מלהנמיך את הגבוהה! מאידך לדעת הגר"מ פיינשטיין (אגר"מ או"ח א, קטו ולדעת הגר"ע יוסף זצ"ל (הובא בשש"כ יג.) מותר להנמיך הגבוהה!

כיובי
איסור אפילו על ידי סגירת ברז הגז הראשי שבחצר! התייך רק גרם כיובי על ידי הנחת כלי עם מים (עם קצת קפה, תה, סוכר וכדומה) וממתנים עד שגולש, ואז סוגרים את הכפתור בשינוי, וצריך לשתות קצת מן המתבשל.

גרם כיובי באש עצמה
איסור אפילו ביום טוב, לגרום כיובי בבר עצמו, כגון להניח נר דלוק בכוס שחציה מלא מים כדי, שתכבה האש בהגיעה למים.

על כן, **המשתמשים ב"חגז"** יחברוהו לכפתור הגז שבכיריים לפני שמדליקים את הלהבה, כי כשכבר האש חזקה, החיבור של ה"חגז" כמוהו כ"גרם כיובי באש עצמה" שאסור למשנ"ב, לכתחילה, אף לאשכנזים. **על כן**, עפ"י הדין בשלפנים, שאסור גרם כיובי בבר עצמו, על כן אף שביום טוב מותר ללחוץ על לחצנים של "גרם כיובי" יתיר - "גרם כיובי בבר"! **שימוש בתנור חשמלי** מותר ביום טוב, רק אם הופעל מלפני יום טוב או על ידי שעון שבת, בתנאי שהתנור במצב "שבת" שאין שום השפעה לפתיחת הדלת או סגירתה על הבערה כיובי או תאורה בזמן השימוש.

הערה: כל המכשירים החשמליים חובה שהיו בוי"ט במצב סטטי. שכל שינוי בפקוד חשמלי: הבערה, כיובי, בונה וסותר.

הוצאה מרשות לרשות
מותרת בין לצרכי אכילה, לצורך מצוה או כלים לשימוש בהם היום, וכן מוציאים קטן לרשות הרבים כדי לטייל עמו (שמחה להורים ושמחה לילד) וכן מותר בעגלה (אך יש אומרים שיש לחקן מהעגלה כל מה שלא צריך ליו"ט).

שולחן ערוך תק"ח ומשנה בחרה: "אף על פי שהותרה הוצאה לצורך, מכל מקום לא ישא אדם משאות גדולים כדרך שבחול, אלא ישנה, כגון יין או בלס או בקופה אלא על כתפו אחד או שנים שמכח שהוא לצורך יום טוב. אא"כ לצורך אורחים. וכל האיסור במקום הילוך רבים, אבל מזוית לזוית או מבית לבית שבאותה חצר, אדרבה טוב יותר מלהרבות בהילוך".

מוקצה
חששו חכמים, כיון שיום טוב נראה בעיני בני אדם קל יותר בהלסתיו מיום השבת, והחמייה בכמה נושאים בהלכות מוקצה, יותר מאשר בשבת: שולחן ערוך ס' תצ"ה ומשנה בחרה.

א. כל דבר שאמנם ראוי למאכל בהמה, (במקום שמצויות בהמות), שבשבת אינו מוקצה ומותר בטלטול, ביום טוב אם הקליפות או הגרעינים וכן מאכל שהתקלקל ביום טוב כל שאינם ראויים למאכל אדם הינם מוקצה ואסורים בטלטול.

ב. התייך טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש, כגון שיייר גדלים או נרות כדי לבשל או להדליק בהעברת אש, הסרת אבן שעל גבי חבית לשתות מהחבית, אבל איסור לאסל מוקצה או להשתמש בו, כגון: ביצה שמלדה ביום טוב, שארית שמן שבנר שהודלק לכבוד יום טוב, כמו כן, איסור להשתמש באבן (מוקצה מחמת גופו) כדי לפצח בה אגוז. וכן חמץ שנמצא ביום טוב של פסח, איסור טלטולו אפילו כדי לבערו או לשרפו במקומו.

רחיצה לכבוד שבת

אף שבי"ט ניתן להשתמש במכשירים לחימום מים הפועלים מעצמם (בזילר חשמלי מופעל בשעון שבת, דוד (משם) פרט למכשיר "נוקרט" מחמם-מהיר ע"י להבת גז, המופעל על פתיחת ברז המים החמים, שלפני כל שבת בוי"ט חובה לנתקו, מכל מקום, גם ביום טוב אין לרוחץ את רוב הגוף בבת אחת (ובשימוש בידית ה"טוש" במקלחת, נחשב תמיד כמיטת הגוף - דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל) וכמוכן, שאין להשתמש אלא בסבון מזל ולהיזהר מסחיתת שיער. היינו, שמותר רק ל"טפח", דהיינו, להצמיד את המגבת לשיער, והמים היוצאים, נספגים מיד במגבת, ולדברי "בן איש חי", יש לנרץ את המגבת סביב השער כטורבן. ובכל אופן, אין למשוך את המים מן השער כלפי חוץ [יש לגברים להיזהר בכך גם כן, בשיער הזקן והפאות, בכל שבת בוי"ט]. ויש להיזהר שלא לבוא לידי סחיתת המגבת, או תלייתה לייבוש במקום ובדרך שתולים ביום חול.

ניקוי הבית לכבוד שבת איסור להדיח רצפת חדר שלם בשבת בוי"ט אף לא בשפיכת מים וחומר מזל (בלא סמרטוט) וגריפתם בלבד. אכן, אם ישנו כתם מקומי - מותר לנקות אותו במקום ובגב כ"ל. ובור ניקוז שברצפה שיש לו מכסה אין לפתחו אלא כשיש לו בית אחיזה. (שו"ע שח, י). וכשיש בפתח הבור, רשת - גורפים כרגיל.

הערה חשובה - הוספת מים למיחם השבת

יש להרתיח את המים שמוסיפים למיחם לשבת, עד לכדי רתיחה גמורה בטרם יונסו למיחם שבת (שבמצב שבת), שאם לא כן, ב"מצב שבת, אין פעולת הרתיחה, ורק נשמר חום המים, ואם כן המים שחוספו לא יגיעו לידי רתיחה לפני שבת, ואסור יהיה להוציא בשבת אף לא סס אחת, כי כתוצאה מהוצאת מים, כמות השארית ששקטה - ממחרת להתבשל. וכל פעולה הגורמת לחימום יתר למים שטרם הגיעו לכדי רתיחה ממש, לפני שבת, הרי היא בגדר איסור בשילוב בשבת.

שבת פרשת "שנא" - אסור חג
הדלקת הנרות: ירושלים - 19:03 מרכז - 19:18 צפון - 19:22 דרום - 19:22
ההפטרה: "יהי איש אחד וגו'" (שופטים י"ג). אין אומרים אב הרחמים, ולא צדקתך וגו'. **אבות פרק א**
מוציא שבת: ירושלים - 20:20 מרכז - 20:23 צפון - 20:24 דרום - 20:21 ר"ת - 20:56

תשלומין כל שבועה
מי שלא עלה להרגל, ובמימינו, לא בא לפני שריד בית מקדשם בחג עצמו - **יש לו תשלומין כל שבועה** עפ"י הרמב"ם חגיגה א, א, ולהקבלת פני רבו יש תשלומין כל שבועה - מהר"ל דסקין קו"א, נד וחתן ביום חופתו מתענה בימי ההשלמה - מג"א תקע"ג, א, ואכן, אין אומרים תחנן ולא וידי עד י"ב בסיון ועד בכלל.

ברוך אלוהינו שנתן לנו תורתו, ללומדה, לקיימה ולעשות לו נחת רוח בעולמו

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגר"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

[א] זמן הנחת עירוב תבשילין.
[ב] איחור תפילת ערבית לבילי שבועות משום "תמימות".
[ג] קבלת "תוספת יום טוב" בפה לפני השקיעה.

[א] השתא חל חג השבועות ביום שישי ערב שבת קודש - ויש לזכור להניח "עירוב תבשילין". הזמן לתכחילה הוא ביום חמישי (מהבוקר), ובדיעבד אם שכח יכול להניח גם בבין השמשות. ועצה טובה - להניח עירוב גם לפני יום חמישי ובלא ברכה, וביום חמישי לאבד את העירוב הוא ולהניח עירוב חדש עם ברכה - ואזי אם ישכח ויכל בדיעבד לסמוך על העירוב הראשון שהניח.

[ב] לבילי שבועות מהגים (עפ"ד הפוסקים) שלא להתפלל תפילת מעריב לפני זמן צאת הכוכבים. אבל בכל אופן יש לזכור לקבל על עצמו מצות "תוספת יום טוב" לפני השקיעה (ומאחר שאין סדר "קבלת יום טוב" עלולים בקל לנכוח זה).

ה ר ח ב - ד ב ר :
הקדמה

השבוע חל יום טוב דחג השבועות ביום שישי - ומצינו שייכות נפלאה בין שבת למותן תורה, והוא מש"כ המשנ"ב (רסג, ו) שישנם נשים שמהגות להדליק "עשרה" נרות שבת כנגד עשרת הדבחות. וידועים דברי רבי סעדיה גאון (שהובא במשנ"ב תצד, יב) שבעשרת הדבחות נתגלה בהם עו"ז כל חלקי התורה כי בעשרת הדבחות כלולה כל התורה כולה. וגם שבת שקול כנגד כל התורה כולה.

תוספת יום טוב

[א] הנה דעת רוב הראשונים שיש מצות "תוספת" לא רק ביוה"כ אלא גם בשבתות וימים טובים [וגם לפי דעת הרמב"ם כותב הביה"ל בס' רסא שמודה שיש חיוב מדבנן]. וישנם שטועים שרק בשבת יש דין תוספת ולא ביום טוב, וכבר התירע על זה בקצה המטה (מטה אפרים תרכה, לב): שראוי להזהיר ע"ז מאוד כי בעיני ההמון קיל יו"ט שחושבים שאין בו דין תוספת. והלחם הפנים (קיצור שו"ע קג, א) מציין בה לדברי הגמ' ביומא (פא, ב) שם אמרו להדיא "שבתות וימים טובים".

וכ"ה מפורש במשנ"ב (רסא, י) בפשיטות שכותב: "דכל מקום שנאמר שבת כמו שבת בוי"ט גם כן צריך להוסיף ולשבת ממלאכה" - ובכמה מקומות נאמר בתורה על יו"ט הלשון "שבתון". וכ"ה בשו"ע הרב (שםא, ד) וכ"ה באליה רבה (תרנ, ד) ובפמ"ג (פתיחה להל' יו"ט פ"א אות ג; נועם מגדים אות כ). וכן מתבאר מדברי המהרש"ל והט"ר (תרסח, א) שדנו על תוספת בשמיני עצרת. וכן מבואר בתוס' בכתובות (מז, א ד"ה דמסר). וכ"ה בר"ן (שבת י, ב דה"ר) "ובודאי מוסיפה היתה מחול על הקדש שהרי שבתות וימים טובים מחוייבים הם בכך". וכ"כ הש"ד חמד (מערכת ת' כלל נד) דמילתא דפשיטא שאין בין שבת ליו"ט לגבי תוספת.

והנה ביום טוב שאין סדר קבלת יום טוב כמו שיש בשבת - הרבה אנשים מגיעים לבית הכנסת רק לתפילת ערבית, ולא שמים לב לקבל תוספת יו"ט בפה²² - וכידוע שמח הגריש"א זצ"ל חשש לשיטת הריטב"א (שבת כג, ב) ש"תוספת" לא חילל ממילא ולכן היה אומר מבעוד יום "הרני מקבל כו". ובפרט עתה שלא נמצאים בשיגרה רגילה עלולים לשכוח כן במקל, ולכן יש להכריז על כך בבית הכנסת לפני השקיעה לקבל תוספת יו"ט.

חיסרון "תמימות"
[ב] והנה הפוסקים (ס' תצד) הביאו שלא להתפלל מעריב מבעוד יום לבילי שבועות משום "תמימות", וכ"כ הט"ר: "מאחרין להתחיל ערבית בכניסת שבועות כדי שיהיו ימי הספירה התמימות". וידוע הקושיא מדבריו (ס' תרסח) לגבי סוכות, שמי שקיבל עליו תוספת שמיני עצרת אסר המהרש"ל לאכול חוץ לסוכה - כי סו"ס עדיין לא עבר עיצומו של יום הסוכות. והט"ר יצא לחלוף: "דודאי מי שמוסיף מחול על הקודש הוא עושה ע"פ צויו תורתנו כבר חלף והלך ממנו חובת היום מה שהיה עליו קודם זה והוא כמו לבילה ומחר ממש". וא"כ מה החיסרון במי שמתפלל מבעוד יום שלא יחשב "תמימות" הרי היום חלף עבר לו.

גם יש להעיר מדוע לא מצינו קפידיא בתחילת הספירה דהיינו ביום הראשון (ע' בלוח לא"י מש"כ בה). ועוד העיר הנצי"ב (ויקרא כג, כא) מדוע לא מצינו קפידיא גם בכל הימים מאחר שרוב הראשונים ס"ל שכל יום הוא מצוה בפנ"ע. ואכן המג"א כותב ש"לבילי שבועות אין מקדשין של הכוס עד צ"ה דכתיב תמימות תהינה" ומבואר שהקפידיא היא דוקא על הקידוש ולא על עצם התפילה - ואם כן כ"ש שאין חיסרון בסתם קבלה אם לא מתפלל מעריב.

[וע"ע בסידור יעב"ץ שכותב: "א"א שמאחרין להתפלל עד שחשכה, והוא דקדוק קלוש מחודש מהאחרונים, ומי שמקדים להתפלל בשיעור שמוסיפין מחול על הקודש הרי זה זריז ונשכר בקיום מצוה, ומתקיים זה וזה ביחד, כי מ"מ בעוד

²² ע' במשנ"ב רסא, כא ושעה"צ שם אות כא. וע"ע במהדורת דרשו הערה 20 שהרחיבו בה.

הנה הוא זרה את גרן השערים הלילה ויאמרו שבאת לאות: (ג) ורצפת וסכת ושמת שמלתך עליך ויודת קקרי עם י' זכותי תרד עמך. הגרן שהוא מוקף מחיצות אל תודעי לאיש עד כלתו לאכל ולשתות: (ד) ויהי בשכבו וידעת את המעמד אשר ישכב שם ובאת וגילית מרגלותי סימן ליבום¹⁰ ושכבת, והוא יגיד לך את אשר תעשין: (ה) ותאמר אליה כל אשר תאמרי אלי אעשה:

(ו) ותרד הגרן ורק אח"כ התקשטה ותעש ככל אשר צוהת חמותה: (ז) ויאכל בעד וישת וייתב לבו בתורה ויבא לשכב בקצה הערמה ותבא בלש ותגל מרגלתי ותשכב: (ח) ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש כסבור שד הוא וילפת והנה אשה שכתבת מרגלותי: (ט) ויאמר מי את ותאמר אנכי רות אמתך שכמו שיש קשר בין האמה העבריה ובין האדון שמחויב ליעדה כן יש קשר ביני ובינך מצד מצות יבום, ופרשת כנפך על אמתך כי גאל אתה:

(י) ויאמר ברוכה את לה' בתי שכונתך לש"ש, היטבת חסדך האחרון שבאת לעשות עם נפש בעלך ע"י היבום (וע"כ בחרת לקחת איש זקן) מן הראשון שעשית עם בעלך בעת שנשא אותך (שבוחרת לקחת איש מזרע ישראל), [שנאשר בחרת בששון ויפיו], לבלתי יארת אחרי הבחורים אם דל ואם עשיר: (יא) ועתה בתי אף שאני אי יכול לבא עליה וליבמה תיכף אל תיפאי אל תחשבי כי אני דוחה אותך בקש ואיני חפץ בך, כל אשר תאמרי אעשה לך כי יודע כל שער עמי כי אשת חיל את ולא יבואו מיבם אותך: (יב) ועתה כי אמנם כי אם גאל אנכי וגם יש גאל קרוב ממני: (יג) ליני הלילה והיה בפקך אם יגאלך טוב שלו משפט הקדימה יגאל, ואם לא יגאלך ויגאלתיך אנכי. חי ה' כי איני ירא פן יסיתני הציצה"ל לבא עליך עתה, שכבי עד הבקר: (יד) ותשכב מרגלותי עד הבקר ותקם בטרם יכיר איש את רעהו ויאמר לנער אל יודע כי באה האשה הגרן: (טו) ויאמר הבי המטפחת אשר עליך ואחזי בה ותאחז בה וימד שש שערים לסעודת הבקר [וגילה שיגמור הדבר היום וא"צ ללסעודה לערב] וישת עליה ויבא העיר: (טז) ותבוא אל חמותה ותאמר מי את בתי ותגד לה את כל אשר עשה לה האיש: (יז) ותאמר שיש השערים האלה נתן לי ולא לשם קדושי, אלא כי אמר אלי אל תבואי ריקם אל חמותך: (יח) ותאמר שבי בתי עד אשר תדעין איך יפל דבר כי לא ישקט האיש כי אם כלה הדבר היום:

(א) ובעד עלה השער ששם מושב הסנהדרין, והיה דעתו להזמין את הגואל, וישב שם, והנה הגאל עבר אף שלא היה דרכו לעבור דרך שם... אשר בעד ויאמר סורה מדרך שבה פה פלגי שיש עמך דבר פלא אלמני יש קשר [כמו אלומה] מורה על הקשר שיש לו עם גאולתו, שיפלא ויברר דבר זה) ויסר וישב: (ב) ויקח עשרה אגשים מזקני העיר לדרוש לפניהם עמומי ולא עמונית (קודם שנגע אליו) [ועוד אמרו חז"ל שברכת חתנים בעשרה ורצה שיהיו מזומנים תכף] ויאמר שבו פה וישבו: (ג) ויאמר לגאל חלקת השדה אשר לאחינו לאלמלך מקרה נעמי השבה משדה מואב: (ד) ואני אמרתי אלה אצנך לאמר קנה נגד הישיבים ונגד זקני עמי אם תגאל גאל, ואם לא יגאל הגידה לי ואדעה, כי אין זולתך לגאול ואנכי אחרך, ויאמר אנכי אגאל שסבר שקונה רק החלק של נעמי: (ה) ויאמר בעד ביום קנותך השדה מיד נעמי ומאת רות המואביה שחצטרך לקנות כולה, וגם חלקה של חת אשת המת, קניתה להקים שם המת על נחלתו ולא על שמך: (ו) ויאמר הגאל לא אוכל למת על פן אשחית את נחלתו לתת פגם בראי [וטעה בעמומי ולא עמונית]. גאל לך אתה את גאלתי כי לא אוכל לגאל: (ז) וזאת לפנים בישאל על הגאולה מכירה, ועל התמורה חליפין. לקים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו לקנין סודר, וזאת התעודה בישאל: (ח) ויאמר הגאל לבעד קנה לך שהרשהו לגאול, וישלף נעלו הקנה לו בקנין סודר:

(ט) ויאמר בעד לזקנים וכל העם עדים אתם היום כי קניתי את כל אשר לאלמלך ואת כל אשר לכליו ומחלוני מיד נעמי שקנה מיד נעמי את כלל השדה, זה קנה בכסף ובשטר ובחזקה: (י) וגם את רות המואביה אשת מחלוני קניתי לי למעמד להקים שם המת על נחלתו ולא יצרת שם המת מעם אחיו ומשער מקומו, עדים אתם היום פעם שנית, כל מכירת וקנית השדה ענין בפ"ע וקנית האשה וקדושיה הוא ענין בפ"ע (ועדות מיוחדת): (יא) ויאמרו כל העם אשר בשער והזקנים עדים, וברכו אותם ברכת חתנים, והיו שלש ברכות א' לאשה - יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר היו ג"כ בנות לבן הארמי וע"י שנדווגו ליעקב בנן שתייהם את בית ישראל כן יבנה ממנה בין נאמן שהיא בית מלסט שבה תלוי הצלחת כל בית ישראל, וברכה לבועד: וקשה חיל באפרתה שזה כולל כל השלמות עד שיהיו לתפארת לכל משפחת אפרתה, וקרא שם בבית לחם שע"י פרסום שמך יתפרסם שם עירך לשבח ולתהלה כי איש כמוהו מלד בה: (יב) ברכה להבנים שתוליד: ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר להודיה היה ג"כ מענין היבום ויצא ממנה פרץ והוא מתיחס ליהודה לעלו נחלה כל כבוד בית אביו מן הפרע אשר יתן ה' לך מן הנערה הזאת:

(יג) ויקח בעד את רות המואביה כסף או שטר (כי יבום הזה לא היה אלא מצד המנהג לבד), ואח"כ ותיה לו לאשה ויבא אליה ויתן לה הריון עפ"י השחמתו הרתה תכף (הגם שעם בעלה הראשון שהיה בחור לא ילדה), ותגד בן: (יד) ותאמרנה הנשים אל נעמי ברוך ה' אשר לא השבית לך גאל היום כי בןך הוא הנולד בילד הזה, ומה שמגע על העתיד - ויקרא שמו בישאל יהיה מגדולי ישראל ומאנשי השם: (טו) ותיה לך למשיב נפש שהוא השיב את נפש מחלוני שנית אל העוה"ז, ונפשו הוא נפש מחלוני בןך ולכלל את שיבתך, כי כלתך אשר אהבתך ילדתו אשר היא טובה לך משכבה בנים: (טז) ותקח נעמי את הילד ותשתינה בחיקה ותיה לו לאמנת: (יז) ותקראנה לו השכמות שם לאמר ילד בן נעמי, ותקראנה שמו עובד על שנתיד לעבוד את ה' הוא אבי ישי אבי דוד: פ

(יח) ואלה תולדות פרץ פרץ הוליד את חצרון: (יט) וחצרון הוליד את רם ורם הוליד את עמינדב: (כ) ועמינדב הוליד את נחשון ונחשון הוליד את שלמה: (כא) ושלמון הוליד את בעד ובעד הוליד את עובד: (כב) ועובד הוליד את ישי וישי הוליד את דוד:

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס בעצת האדר"ת להתייב בברכות התורה להנעורים בליל שבועות

בלוח א"י (בסדר הושענא רבא) הביא בשם הגאון האדר"ת זצ"ל, וכן הובא בשם המהר"י דזשינסקאי זצ"ל, שניתן לכוין בברכה"ת שבבוקר ערב שבועות לפטור רק עד למחרת בבוקר, או עד זמן שירצה, ואז יכול לברך שוב בברכה"ת. וכן כתב הבה"ל ח"ס ח"י ד"ה ו"א" לענין הברכה על הציצית, שיכול לכוין שלא תפטור הברכה אלא עד השעה שישפוטנה. וכן מביאר במג"א (ס'י' מז ס"ק יב, וס'י' תצד בהקדמה לסימן) לענין ברכת התורה, שלדעתו בסתם מתכוונים לפטור בברכה התורה רק עד עלות השחר, וכמו שלמדו בדבריו הנשמת אדם (כלל ט ס"ק ג) והגרש"ז אורבך (ש"ת מנחת שלמה ס'י' יח ס"ק ט-ט).

אלא שלענין ברכת התורה לא כתב המש"ב עצה זו, והורה הגר"ש אלישיב (שבות יצחק ח"ח עמ' רסג, ופני תפלה עמ' מד) שלא ישתמש בעצה זו, אלא יעשה כמו שכתב המש"ב, שהישן ויציא את האחרים בברכת התורה. וע"י בה בס' דבר למועד עוד עצות לזה.

והגרש"ז אורבך (ש"ת מנחת שלמה ס'י' יח סק"ט) כתב "והיה נראה מסבירא דה"ה נמי שיוכל לכוין בשעת ברה"ת שלא תפטור אותה הברכה כי אם עד חצות היום ולא יותר, ומנו כן גבי ברכת הנהנין אפי' אם מונחים לפני הרבה פירות, יוכל שפיר לכוין שלא תפטור אותו הברכה כי אם על פרי הראשון ולא יותר", והאריך בה וכתב: "... נראה דהיינו נמי טעמא דאסור לכוין בשעת הברכה שהברכה היא רק על פרי

הראשון ולא יותר, משום דכיון שמן הדין הרי פטור הוא בברכה אחת על כל מה שהוא אוכל נמצא שאם ראה אחד מברך על כל פרי ופרי ואחד אינו מברך כי אם על פרי ראשון בלבד הוי זלזול בתקנת חז"ל והוי כמסויף על הכרעות ומשו"ה שפיר חביב ברכה לבטלה והיינו נמי טעמא דאסור לגרום ברכה שאינה צריכה וכלו כן לענין ברה"ת לאו כל כמיניה לכוין שהברכה לא תפטור אותו כי אם עד זמן ידוע, משא"כ זה שמכוין שלא תפטור אותו הברכה כי אם למעל"ע זה ולא לבקר שני כיון דס"ל הרי נוהגים לברך אין זה גורם כלל זלזול ואדרבה מעיקרא תקנו חכמים לעשות כן כדי שיברך בכל יום ברכת התורה וכוננה מדברי המג"א בס"י מ"ז עיי"ה ובס"י תצ"ד, וכיון שכן מובן שפיר הטעם דשינת קבע לא הוי הפסק לענין ברכת התורה משום דכיון שחייבו חכמים בברכה זו אף בכה"ג שאינו שונה כלל על אתר דהא קי"ל שרק לענין אהבה רבה הוא דמצרכין שילמוד תיכף ולא בברה"ת, וממצא דאי הוי אמרין דשינה חשובה הפסק הי' נראה כאילו הברכה היא רק על לימוד התורה, וכל שאינו לומד אינו מחויב כלל בפסק, משא"כ אם אנו אומרים דאין השינה חשובה כלל הפסק אלא מראים בכך שאין ברכה זו צדמה לשאר ברכות כיון שבהן אין הברכה באה על עצם הלימוד, וממצא דכמו דאמרן שעיקר איסור ברכה לבטלה הוא משום דע"י זה אנו מחזקים את עיקר חיוב הברכה, כמו כן גם כאן ע"י זה שאין אנו מחשיבים את השינה להפסק אנו מחזקים את עיקר החיוב של ברה"ת שמדע דמברכים ברה"ת בכל אופן גם אם אינו שונה כלל על אתר, עכ"ל הגרש"ז, עיי"ש.

ואמנם כבר העיר הדמ"ג א' סתר עצמו בה, שבס"י תרל"ט הביא את דברי הב"ח שהציע עצה זו וכתב על כך: "ודבריו תמוהין, דאטו מי שיש לו ציצית בבגדו ויכוין שלא יפטרם בברכתו אלא עד חצות וכי יחזור ויברך בחצות? הא ודאי לייתא. וגם לא ראיתי באחרונים שום משמעות, לך אין לברך דיש לחוש לברכה לבטלה", עכ"ל. ועי' שו"ע או"ח קע"א ס"ה שכתב: "המבדיל בין השלחן, פטור היא שבתוך המזון, וי"א שאין ברכתו בין המבדיל פטור, אלא א"כ נטל ידיו קודם המבדיל, הילך המבדיל קודם נטילה וכוין שלא להוציא יין שבתוך הסעודה". הרי שהשו"ע עצמו הציע עצה שכזו לגבי ברכות הנהנין, והגרע"ק א' בהגהותיו שם ציין לדברי המג"א בס"י תרל"ט הנ"ל ולד' התב"ש שהציע עצה זו גבי ברכת השחיטה. ואכ"מ לענין שדשו בו רבים וטובים.

והנראה דהנה מפתוס ד"ה הב"י והגר"מ בס"י מ"ז נראה דס"ל דברכת התורה הם ברכת המצוות. והלבוש (ס'י' מז) כתב: "קודם שיחזיק ללמוד או לומר דברי תורה יברך ברכת התורה. ומאד מאד צריך האדם לזיזהר בה, להראות שהתורה היא חשובה בעיניו ונהנה ממנה כמו שמברך על כל הנאותיו", עכ"ל ונקטו האחרונים דס"ל להלבוש שברכת התורה היא כברכת הנהנין. אולם מוכח מכו"כ פוסקים שברכות התורה עניינה כברכת השבח וההודאה, ויש הסוברים דכן כוננת הגר"ח ז"ל שייסד לן "ברכת התורה היא הברכה על קיום המצוה של תלמוד תורה רק דהוא דין בפני עצמו דתורה בעי ברכה, וכדילפינן לה מקרא דכי שם ה' אקרא וגו'. אם כן אין זה דין ששייך להמצוה כלל, רק דתורה עצמה טעונה ברכה". ועי' בה באגר"מ או"ח ח"א ס'י' כ"א ובס' עבודת משא (ח"א הלכות תפילה פ"ז ה"י) ובספרי הקט ויאמר שמואל, ראיות רבות לזה.

והנה א"י דאכן כן הוא, וברכה"ת עניינה ברכת שבח והודאה, הרי פשוט וברור שאדם אינו יכול לכוין שהברכה תחול עד לזמן מסוים, כשם שא"א לאדם לכוין שברכת פוקח עורים או מתייר אסורים תחול עד זמן מסוים. וא"כ לכאן לא שייך לכוין שברכה"ת יחול עד לזמן מסוים.

"תוספת יום טוב" בשבועות

אן בשו"ת משאת בנימין (חידושי דינים שבהשמטות בסה"ס אות ד) כתב זול"ל: מצאתי כתוב בשם מהר"ש השני, בליל ראשון של חג השבועות ממתנין עם הקידוש עד הלילה ממש, שאם יקדש קודם הלילה יחסר מעט מיום מ"ט לספירה, וכתב "שבע שבתות תמימות תהיינה", עכ"ל. ולכ"כ בס' עמק הברכה לאבי השל"ה וכו"כ השל"ה, וכך העתיקו המג"א והס"י, הפרמ"ג והמש"ב ושאר אחרונים (בס"י תצ"ד). וסברת הדבר צ"ת, דהלא הספירה כבר נסתיימה וכו', וכבר נודע מה שביארו בדבר דחזיון מהכא שמלבד שצריך לספור את מנין הספירה, צריך גם שיהיו "ימים ספורים",

¹⁰ שהגוף הוא נעל של הנפש שא"א לנשמה החוחנית לעמוד בעולם הגופים מבלי גוף כמו שא"א להענג והרך לעמוד במקום רשף ויטט בלא נעל שלא יטפנו רגליו, והאיש המת בלא ביום ואין לנפשו מרגוע והיא עודנה מקשקשת באשתו אשר לא עשה עמה פרי וימחה שמו מישאל, כשיבם אותה אחיו ויתן זרע לתורה הוא כאלו נפשו המת באה שנית לעולם כי הנולד הוא עצמו המת ויקרא על שמו והוא יקום תחתיו לנחלה, ואז יש לנפש המת זרע ר"ל גוף שבו תעמוד שנית בעולם הגופים. וזה רמזה לבעד במה שגלתה מרגלותי ותשכב, ר"ל רמזה לה אחר שאחיה הגואל ליבם, א"כ או נגלה ורגלך להיות בלא נעל ותקרא בית חלוץ הניעל, או שאשכב בצדך להקים לקרובך שם בישאל ואז תסכה ורגלך בניעל, והוא יגיד לך את אשר תעשין דהיינו או שיצוה אותך לתבע גואל הקרוב יותר או שהוא ידבר עם הגואל:

ושה'שבע שבתות" יהיו תמימות מבלי לגרוע אותם בכניסת חג השבועות ביום המ"ט, ואמ"ל. אולם יש כאן מלבד הנ"ל מספר נושאי דיון יסודיים, וכדלקמן:

ב) הנה בפשטות אין מתפללים מערב ומקדשים בחג השבועות קודם לילתה בכדי שלא יקדים את כניסת החג כל עוד יום המ"ט לספירה לא הושלם. ולפי"ז יקשה טובא מדוע דין זה נאמר רק לגבי תפילת ערבית וקידוש ולא לגבי דין תוספת יו"ט, אשר כל בית ישראל מקבל תוספת יו"ט בחג השבועות, כפי שמקבלים בכל ע"ש וערו"ט.

וביותר יש להקשות על"ד הט"ז עצמו, שבר"ס תצ"ד פסק שמאחרים תפילת ערבית בשבועות ולקמן (בס' תרס"ח סק"א) חלק על המהרש"ל שכתב שאין לאכול בסוכה בליל שמיני עצרת אם הוא עדיין יום, כיון שמעיקר הדין צריך לברך "לישב בסוכה", אך מכיון וקיבל עליו קדושת שמיני אין יכול לברך, ולכן לא יישב אז בסוכה. וכתב על"ד הט"ז ז"ל: "ודאי המוסף מחול על הקדוש הוא עשה ע"פ ציווי תורתנו וכבר הלך וחלף ממנו חובת היום מה שהיה עליו קודם זה, והוא כמו לילה ממש". ובסוף דבריו כתב: "הפה הקדוש יתעלה כיון שצוה עליו מצות סוכה ביום ההוא, הוא הפה הקדוש שהתיר לו אחר שקיבל עליו שמיני עצרת", עכ"ל ולפי"ז ביותר יקשה, דכיון דמשמע מינה שהיו"ט הגיע ובא החל מקבלת התוספת יו"ט, ע"כ חסר ב"תמימות" ומדוע מקבלים תוספת יו"ט בחג השבועות, ומאי שנא תוספת יו"ט מתפילת מערב וצ"ע.

ואכן בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ב רצ"ו) התעורר בזה וכתב דאדרבה, להט"ז י"ל דכיון דתוספת יו"ט דאורייתא, א"כ נימא ג"כ הדפה הקדוש שאמר "תמימות תהיה", הוא עצמו ציוה להוסיף מחול על הקדוש וא"כ קיים מצות "תמימות" עד קבלת היום, כי אותו היום האחרון איננו כמו שאר ימי הספירה, אלא יומו מגיע עם קבלת היום. ויש להעיר שבדבריו רק האולם להבין את אפשרות קבלת תוספת היום"ט מדאורייתא, אך זה ברור שגם לא מצאנו שאסור להקדים תוספת יו"ט בשבועות לפני הזמן הנקוב להתוספת, והרי אפשר גם לקבל שבועות כגון פלג המנחה. וע"כ אי אפ"ל שאותה תורה שציווה על "תמימות", היא ציווה על תוספת יו"ט. מפני שהתורה לא חייבה לקבל תוספת משעה כה מוקדמת, וצ"ע. ועוד קשה לפרש כן באשר הוא נגד דברי הט"ז בס' תצ"ד נמוק, וצ"ע.

ג) ועוד התקשתי קושיה אלימתא, דהנה הש"ך ב"ב ר"ס קצ"ה הביא דברי האגור (ס' אלף שע"ז) שכתב להוכיח שתוספת שבת אינה מחשיבה את התוספת ללילה לכל דבר. וראייתו מדברי התוספות האודעים בכתובות (מ"ז א') גבי שמחה ומאפילת מצה ופסח וסוכה, וכתב ז"ל: "וכן יש ראייה מספירת העומר דלא חשבינן ללילה אפילו בערב שבת דתוספת שבת דאורייתא". והנה א"כ שהפוסקים שבס' תצ"ד מסכימים עם דברי האגור, אשר מקטן קטן בפשטות ומשמע דכן הוא הדין לכו"ע, ע"כ צע"ג שמחזק את אומרים שלא להקדים מערב וקידוש בשבועות, ומשמע שהוא חסרון ב"תמימות" מצד תוספת יו"ט. ומנגד נאמר גבי ספירת העומר גופא, שלמרות שקיבל שבת יכול עדיין לספור את ספירת היום הקודם, וא"כ חזינן לכאורה שהתוספת אינה גורמת לבוא היום הבא, וצ"ע.

ד) על שאלתנו הראשונה, בדברי הט"ז בס' תרס"ח, נראה דאין ההבנה בט"ז שתוספת שבת ויו"ט פועלת שמגיע ובא לו היום הבא בשעת התוספת אלא שהיום נשאר או שיש או ערב יו"ט ורק ע"י התוספת חלים בו דיני השבת. או באופן דומה, שבסוף לחלוט דיני השבת גם חלה קדושת השבת, אך עדיין ערב שבת הוא שהתוספת בו קדושת ודיני השבת. ובה פלגי המהרש"ל והט"ז, שהמהרש"ל סבר שתוספת שבת ויו"ט ענינה רק להוסיף קדושה ודיני השבת, אך לא לגרוע ולבטל את דיני ער"ש. אך הט"ז סבר שע"י תוספת השבת ויו"ט מתבטלים דיני הערב שבת ויו"ט ובאים דיני השבת ויו"ט. ולפי"ז א"כ דאה"נ דקבלת תוספת יו"ט דשבועות מחילה בזמן התוספת את דיני החג, אך התאריך נשאר כשהיה, יום המ"ט, מפני שהתוספת לא משנה את היום והתאריך וממילא לא חסר ב"תמימות" (וצריך להאריך דבר דיני תפילת מנחה דער"ש אחר זמן תוספת שבת, ובדברי התוס' רש ערב פסחים לענין מצה בזמן התוספת וכו', ואמ"ל).

ה) אולם ממתח שאלתנו השנייה, מספירת העומר אחר זמן תוספת שבת והסתירה מזה לחידוש הפוסקים דשבועות, נראה לחדש חידוש חדש והוא שאכן דלא כנ"ל, אלא שע"י

תוספת השבת ויו"ט משתנה לו התאריך וזמן התוספת נחשב ליום הבא. וממילא כשמקבל תוספת יו"ט יחשב זמן זה ליום ה', וממילא יחסר ביום המ"ט, ויחסר ב"תמימות". אולם שאני ספירת העומר שהתאריך שבו משתנה בשעת לילה, וכדברי הש"ס בפ"י דמנחות. וע"כ גם את "התאריך" שאחר קבלת התוספת הוא יום החמישי, מ"מ גבי ספירת העומר משתנה הספירה בזמן והספירה שהוא בלילה. וע"כ אף שהיום השתנה מבחינת התאריך, עדיין זמן הספירה לא השתנה ושפיר אפשר לספור גם לאחר שהיום כבר נחשב לשבת. ודמייא למש"כ הט"ז בס' תרס"ח שם גבי ק"ש, שא"ל לקחת ק"ש לאחר זמן התוספת שבת, דמ"ל השמש זורחת ואינו לילה וק"ש קוראים רק בלילה. וכן הוא בספירת העומר, שלמרות שהתאריך שונה ע"י התוספת, אך הספירה משתנה רק בזמן הספירה, והוא בלילה, וא"ש.

אמנם לפי ביאור זה ייקשה דאם תוספת היום"ט משנה את התאריך ממ"ט ל' והוא חסרון ב"תמימות". א"כ מדוע להפוסקים רק מקדימין מערב וקידוש ולא מבטלים את קבלת תוספת היום"ט, ונקושייתנו הראשונה. ולקמן יתבאר בס"ד.

ו) והנה המענין בדברי הפוסקים יראה מחלוקת גדולה האם צריך לקחת את התפילה (כמש"כ הט"ז והמשנ"ב וסיעתו) או את הקידוש (כמש"כ המשאת בנימין וסיעתו), וסבת פלוגתן צ"ת. וידידי הרה"ר ר' יהושע בחר שיח' רצה לומר דמשגרא דלישניה דהפוסקים משמע שבד"כ קיבלו "תוספת שבת" במערב ו"שבת" בקידוש, למרות שאפשר לקבל גם "שבת" בתפילה וגם "תוספת שבת" בקידוש. ודבריו יתבאר עפ"י הדגול מרובה (בס' רס"א) שחלק בין "קבלת תוספת שבת" ל"קבלת שבת". אולם במשנ"ב לא הזכיר חילוק זה (הגם שעסק בנידון הדג"מ בסתירת השו"ע מסי' רס"א לסי' רצ"ג), ואכמ"ל מקוצר היריעה.

ז) ונראה שאור חדש האיר לזמן הפרמ"ג בהאי ענינא, שכתב שאף שבמשאת בנימין כתב שרק מאחרים הקידוש, מ"מ יראה דגם ממתנינים בערבית, דהא באבילות ונדה י"א שאם התפילה קיבלה ערבית שכבר עשאו לילה וכו', א"כ א"כ בעי' תמימות מ"ט. וכן נשמע מתפילת ערבית ומזכיר תפילה ביום השבועות מבע"י, הרי חסר ממ"ט יום, עכ"ל. והנה בידה ואבלות אין הנדון קשור לדיני תוספת שבת ויו"ט, דמיייר שם בימות החול. וכן מש"כ דהחסרון משום שמזכיר בתפילה את חג השבועות חזינן דאין החסרון משום תוספת שבת ויו"ט, אלא דעצם תפילת מערב גורמת להכניס את היום הבא, וכן איסור חג השבועות גורם שייחשב ליום השבועות וממילא חסר ב"תמימות". (ועי' ג"כ שהע"צ תרס"ח מ"ג גבי תרתי דסתר). אולם החולקים סברו שתפילת מערב ואיסור חג השבועות בתפילה אינו מחשיבו ליום הבא, וכמש"כ העמק ברכה בעצמו, שהרי מציון בברכות (כ"ז ב') דרב התפיל של שבת בער"ש, והיינו דהתפילה אינה משנה את היום.

אמנם בשו"ע הגר"ז כתב שמהטעם שמאחרין להתפיל ערבית, ג"כ אין לקדש מבעוד יום אף קודם תפילת ערבית, וצ"ע לעי' בס' רס"א, שעסק בדיני תוספת שבת ויו"ט, ומשמע מינה דמדיון תוספת יו"ט קאתי עלה, וצ"ע.

א. קבלת "תוספת שבת" לפני תפילת מנחה.
ב. קבלת תוספת שבת ב"מזמור שיר" וב"ברכו"
בתי כנסיות רבים מתפללים מנחה בער"ש סמוך לשקיעת החמה, והתפילה מסתיימת בשקיעה, כשלא נותר זמן לקבלת "תוספת שבת". האם מותר לקבל "תוספת שבת" לפני מנחה ולהתפיל מנחה לאחר מכן?
תשובה: א) כתב השו"ע (רס"א, ד'): "אחר עניית 'ברכו', אע"פ שעדיין יום הוא, אין מערבין ואין טומנין משום שהוא קבלה לשבת עליה. ולדין הו' אמירת 'מזמור שיר ליום השבת' כעניית 'ברכו' לדידה", עכ"ל.

ב) כתב השו"ע (רס"ג, ט"ו): מי ששהה להתפיל מנחה בער"ש עד שקיבלה הקהלה שבת, לא יתפיל מנחה באותו ביהכ"ס, אלא ילך חוץ לביהכ"ס ויתפיל תפילה של חול. והוא שקיבל שבת עמהם, אבל אם ענה וקיבל שבת עמהם, אינו יכול להתפיל תפילת חול, אלא יתפיל ערבית שתים, עכ"ל. והדבר צ"ע מדברי השו"ע עצמו (בסעיף י"ב) שכתב שאשר רוב הקהלה קיבלו על עצמם שבת, נמשכים אחריהם המיעוט על כרחם ושבת חלה גם עליהם. וא"כ כיצד יילך היחיד ויתפיל תפילה תפילה של חול מחוץ לביהכ"ס, והרי הקהל קיבל על"ע כבר שבת? וקושיה זו הוסיף הפרמ"ג, ותייר, כמובא בביאה"ל (ד"ה של חול), כך: "אלא קשה מסעיף

י"ב, דיחיד נגרר אחר הרוב רק לענין מלאכה, אבל לענין תפלה, כל שלא ענה עמהם "ברכו" מתפיל תפילה של חול חוץ לביהכ"ס, עכ"ל. והדבר צריך ביאור, שהרי אם היחיד צריך לקבל על"ע שבת, א"כ היכצד יכול להתפיל מנחה, ומהו ההבדל שבין איסור מלאכה לתפילת המנחה? וצ"ע.

ג) כתב השו"ע (רס"ג, י"ד): "אלא ביום מחשבו טעו ציבור וחשבו שחשכה והדליקו נרות והתפללו ערבית של שבת, ואח"כ נתפזרו העבים וזרחה חמה, אינם צריכים לחזור ולהתפיל ערבית אם כשהתפללו היה מפלג המנחה ולמעלה וכו', ולענין עשיית מלאכה, בין ציבור ובין יחיד מותרים, דקבלת שבת היתה בטעות. ויש אומרים שאותם שהדליקו נרות אסורים בעשיית מלאכה ושאר אנשי הבית מותרין", עכ"ל. ובב"י ביאר שטעם הי"א הוא שמשום שהדלקת הנרות היו מעשה לכן עדיפא. וכתב הביאה"ל (ד"ה ויש) שלפי"ז אם היו מקבלין על עצמם שבת ע"י אמירה, היינו ע"י אמירת 'מזמור שיר ליום השבת', והיתה בטעות, שאח"כ נתפזרו העבים וזרחה החמה, היו מותרים לכו"ע במלאכה. אמנם הגר"א ז"ל ל' בביאור כך: "וי"א שאותם וכו'. דס"ל דקבלה בטעות הו' ומתפלה אין ראה, כיון דתפלה בטעות אינה כלום, ואף בציבור, רק משום דלא מטרחינן להו, הקבלה ג"כ אינה כלום. משא"כ בקבלה דהדלקה", עכ"ל. וכל הביאה"ל שלפי"ד הגר"א ז"ל אזי גם קבלה באמירה או בקבלת 'מזמור שיר', דינו כמו בקבלה ע"י הדלקה ולדעת ה"א קבלה בטעות הו' קבלה, ורק בקבלה דתפילה לא מחשבו לקבלה אם הוברר הטעות.

והדברים תמוהים למאד (ולתמיהה זו העריב ידידי הרב יונתן נגר שליט"א), שהרי המתפלל ערבית של שבת אמר "ברכו" ו"מקדש השבת" וכו', וא"כ מה איכפ"ל שתפילתו התבררה כתפילת טעות, הרי סו"ס אמר "ברכו" וקיבל באמירתו שבת, ובמה גרעי קבלת שבת ע"י אמירת "ברכו" מקבלת שבת באמירה בעלמא או ע"י אמירת 'מזמור שיר'. ואדרבה, הרי קבלת השבת המקורית היתה באמירת "ברכו" ורק לדין נהגים שגם אמירת 'מזמור שיר' הו' כ"ברכו", וקב"ש ד"ברכו" עדיפה, עי' שו"ע רס"א ד' הל' ובמשנ"ב שם, וצ"ע.

ז) ובפשטות היה מקום לומר שהגר"א ז"ל סבר שישנה 'תוספת שבת' שהיא מדין תפילת ערבית דווקא, ותוספת השבת באה רק ע"י שהתפיל ערבית. וא"כ כאשר הוברר שהתפילה היתה בטעות, ממילא גם קבלתו בטעות היא. והנה מציון לכאן כעין רעיון זה, שקבלת השבת צריכה להיות בתפילת מערב דווקא, וממש"כ הטור (רס"ז): "ומקדימין להתפיל ערבית יותר מבשאר ימות החול כדאמרין (פסחים ק"ב) עזיל יומא מקדימין ליה וא"ר יוסי יהא חלקי עם מכניסי שבת בטבריא שהיתה יושבת בעמק ובעוד היום גדול היה נדמה להם ערב, ופירש התוס' שמפלג המנחה ולמעלה יכול להדליק הנר ולקבל שבת בתפילת ערבית רק שימתין לקחת שמע עד עונתה שהוא צאת הכוכבים ואין בה משום ובלבד שלא יקדים דין זה לקדמה כיון שמקבל עליו השבת באותה שעה ומשהתפיל אסור במלאכה שהרי קיבל עליו השבת באותה שעה". וחזינן לכאן שהקבלת שבת צריכה להיות ע"י תפילת מערב דווקא, ומדין תפילה קאתי עלה.

וכן מציון לכאן, בהשקפה ראשונה, גם בדברי הגר"א ז"ל עצמו, שבמעשה רב הלכות שבת הובא בשם הגאון רבי חיים ל"ץ זצ"ל מ"צ דיולאג, שהגר"א ז"ל הורה שדוקא כשמתפיל תחילה, אז יכול לקדש מבעוד יום, אבל כשאין מתפיל, אינו יכול לקדש. וכתב שם במעשה"ל אסור מצא בראב"ן שכתב ז"ל: והמתפלל של שבת בע"ש מבעוד יום מדעת, מקדש נמי על הכוס מבעוד יום, עכ"ל. ומשמע מינה דדוקא שכשהתפיל תחילה, עכ"ל ועי"ש. וחז"י דלא ניחא ליה להגר"א ז"ל לקבל שבת באמירה גרדא או אפי' ע"י אמירת 'מזמור שיר', וצריך לקבל השבת בתפילה דוקא.

ה) ואכן כבר בדברי הראשונים ז"ל מציון שצריך לקבל שבת בתפילה או בקדוש דווקא, הריטב"א בתענית (ב"ב), ושבת (כ"ט, ב) ועירובין (מ"ב, ו) ו"ה (ט"א) כתב: "דכל שלא קיבל שבת בדבר של קדושת היום כתפלה או קידוש או זמן, אפי' אם קיבל בפיו, לא מהני כלל". וכן הוא בד' הרא"ה בברכות (כ"ב, ג) ובש"טמ"ק שם, וכן בארוחות חיים (הלכות הדלקת הנר אות ד'). ולדבריהם אפ"ל שקבלת שבת צריכה להיות ע"י תפילה ודבר מוצק והלכתי וקידוש זמן, ואם הוברר שתפילתו בטעות, אזי קבלתו בטלה.

ו) ואולם הפוסקים לא סברו כן. שהרי השו"ע (רס"ד) כתב אחר עניית ברכו, אע"פ שעדיין יום הוא, אין מערבין ואין טומנין

משום דהוא קבלה לשבת עליה, ולדין הוא אמירת מזמור שיר ליום השבת כעניית ברכו לדידהו, ע"ל. הרי שסבר שגם באמירה גרידא של 'מזמור שיר' מועיל לקבל שבת, אף שאין בו דין תפלה או קידוש או זמן, והוא אמירת מזמור בעלמא. והמש"ב כתב: עניית ברכו - משום דהוא התחלת תפלת ערבית של שבת לכך הכל פורשיה דהו ממלאכה וכדלקמן בסימן רס"ג ס"ו. והוא כמי שקבל עליו קדושת שבת בפירוש. ובהמשך כתב: כעניית ברכו - דמסתמא כיון שמזכיר שבת היא קבלה. וכתב המ"א ועתה נוהגין לומר מזמור שיר וגו' ואפ"ה עושין כל המלאכות עד ברכו [והיינו כשהזמן הוא קודם בין השמשות], והטעם משום דמעיירא הכי קבלו עלייהו ואין מתכוונים בזה לקבלה. וכ"ז בזמן המג"א אבל במקומותיהם המנהג כהיום מיד שאומרים מזמור שיר מקבלין הצבור שבת עלייהו ואסור בכל המלאכות אפילו עדיין היום גדול [פמ"ג ודה"ת] וכתב בספר דרך חכמה דה"ה במקומות שנוהגין לומר לכה דודי ומסיימין בואי כלה הוא קבלת שבת ממש, עכ"ל. הרי לן שסברו שאין הבדל משמעותי בין קבלת שבת ע"י אמירת 'ברכו' או ע"י אמירת 'מזמור שיר', לכה דודי' או 'בואי כלה'. ולעיל בסק"א כתב המש"ב כך: ראה לעשותו וכו' - היינו ע"י דיבור של מקבלו עליו לשם קבלת שבת או ע"י אמירת ברכו וכדלקמן בס"ד. ואם מהני לזה קבלה בלב ע"ל בס"ת ר"ח ס"ג בהג"ה ובמ"ב שם, עכ"ל. הרי לן שסבר שגם ע"י קבלה בדיבור בעלמא מהני, הגם שאינו שייך לדין תפילה, קידוש או זמן. וכן הוא בשו"ע הגר"י (ס"ו רס"א קו"א סק"ג), ועל כן שומה עלינו לברר במה שונה היא קבלת שבת דברכו' מיתר סוגי אפטריות קבלת השבת, אשר בה כ' הגר"א והבי"ה"ל לקבלתו בטעות לא הוי קבלה, וכשהוא ה"ל. [ז] והנראה בזה שישנם שני סוגי קבלת תוספת שבת. א- קבלת דיני שבת מבלי לקבל את עצם יום השבת. ופירוש הדברים הם שהאדם מחשיב עצמו כמי שממשיך עדיין את ערב שבת מבחינת היום והתאריך, אך ע"י מצות תוספת השבת חוצה הוא לקבל ע"ע את דיני ואיסורי השבת, גם על ערש"ק. ב- קבלת דיני השבת ע"י קבלת עצם עיצומו של יום השבת. שע"י תוספת השבת חוצה האדם 'להרחיב את יום השבת' ולהביאו אל ממלכת ערב האדם.

ועפ"ז הדברים מתבארים יפה, שאע"פ שלפי חוץ נראה שאין הבדל בין קבלת שבת ע"י אמירת 'ברכו' לבין קבלת שבת ע"י 'מזמור שיר', אך באמת ישנו הבדל: שבקבלת תוספת שבת באמירה ע"י 'מזמור שיר' מקבלים את דיני השבת, הגם שלא מחשיבים שכבר נכנסה השבת, וממשיכים את יום הער"ש, אך עם קבלת דיני ואיסורי השבת. אך בקבלת שבת ד"ברכו" מקבלים את עיצומו של יום השבת, שמכיון ותפילת ערבית היא תפילה השייכת לליל שבת, לך מקבלים את יום השבת עצמה. והיינו שכיון שהאדם יודע אל נכון שתפילת ערבית שייכת ליום השבת, ע"כ חוצה הוא גם את 'עיצומו של יום', ולא רק את קבלת דיני השבת.

ולפי"ז יובנ דברי הטור והגר"א במעשה ה"ל, שישנו ענין לקבל שבת חזקת תפילת ערבית, כיון שהוי קבלה של 'עיצומו של יום' ולא רק קבלה גרידא של פרישה ממלאכות. ואולם עדיין יש לבין מדוע שלא יתאפשר לקבל עיצומו של השבת ע"י 'מזמור שיר' או ע"י אמירה בעלמא, באופן שאימר בפירוש שמקבל ע"ע עיצומו של יום. ואולי י"ל שצריך ליצק תוכן ואישור לקבלת 'עיצומו של יום', וזה נעשה רק ע"י ההשלכה המעשית של תפילת ערבית, ולא רק ע"י 'החלטה' בלבד שמקבל את 'עיצומו של יום', וצ"ע.

[ח] ולפי"ז אם טעו ביום המעון וקיבלו על עצמם שבת באמירה או ב"מזמור שיר", מונח בקבלתם שקיבלו ע"ע דיני שבת, למרות שעדיין לא נכנס יום השבת וע"כ קבלתם שבטעות הוי קבלה, כיון שלא איכפ"ל שהוברר שעדיין לא הגיע זמן שבת, ודו"ס קיבלו דיני שבת עליהם. אך כשקיבלו שבת ע"י מעריב ו"ברכו", מונח בקבלתם שמכיון וסברו שמעת הגיע זמן מעריב, ומעריב תפילה דשבת היא, ע"כ מקבלים ע"צ שבת, אך כשהוברר שאין עדיין להכניס את יום השבת ואל"א להתפלל ערבית דשבת, שוב הוברר שקיבלו את "יום השבת" עליהם בטעות ולא נחשבת קבלה לקבלה המועלת. וז"פ ד' הגר"א והבי"ה"ל.

[ט] ולזה יבאר ד' הפרמ"ג, שאמנם הציבור שקבל שבת יכול לגרוח היחיד, אך יכול לגוררו רק לקבל"ש של "דיני שבת", אך לא להכניסו בקבלת "עיצומו של שבת". (ועי' תוס' בכתובות מ"ז, א' ו"שך י"ד ר"ס קצ"ו וט"ז ר"ס תצ"ד וס' תרס"ח ובספרי ויאמר שמואל ס' ל"ז בארוכה בענין קבלת תוספת חג השבועות).

[י] ולפי"ז ייצא שניתן לקבל תוספת "דיני שבת" לפני מנחה, ולהתפלל אח"כ מנחה, ולצאת י"ח קבלת תוספת שבת בקבלה זו. ועדיף שיתנה בפירוש שמקבל שבת רק לענין מלאכות שבת, אך שיוכל להתפלל מנחה אח"כ. והוא מפני שקבלת שבת דמזמור שיר ו"מזמור שיר" עניינה קבלת דיני שבת ולא קבלת עיצומו של שבת.

[יא] ובינותי בספרים וראיתי דברי שו"ת זרע אמת (ח"ג ס' כ"ז, והו"ד בס' הפוסקים) שכתב שדוקא לאחר עניית "ברכו" א"א להתפלל מנחה, אך קבל"ש ד"מזמור שיר" אינה אוסרת מלהתפלל מנחה לאחר קבלתו. ובס' משמרת שלום (קוידניב, ס' כ"ו) ל' שהמתאחר ולא התפלל מנחה עד סמוך לשקיעה"ח, יקבל שבת לפני שיתפלל מנחה ואח"כ יתפלל, וכתב שה"גדול ממינסק" צ"ל הסכים עימו לדיא. וכן היתיר, מטעמיהם שלהם, בשו"ת ארץ צבי (להגר"צ פורמור ס' ס') ושו"ת מנחת יצחק (ח"ט ס' כ') ומועו"ז (ח"ט ס' ר"ג). ובס' אשי ישראל (סל"ה הערה כ') ראיתי שציון ל' תורת שבת (ס' רס"ג סק"ל) וכתב בשמו שדוקא "ברכו" כולל תרתי, שגם ענשו לשבת וגם ללילה, באומרו "אשר דברו מעריב ערבים" ו"ברכו" סוף ה' התחלת הלילה. וציון ג"כ ל' הברית עולם (דיני קבל"ש שו"ת ו') שכתמקבל ע"ע שבת ב"ברכו", מקבל את עיצומו של יום, ואז לא יוכל כבר להתפלל מנחה, אך המקבל עליו רק שבת, יכול להתפלל מנחה, ולכאן כדברינו בס"ד. ועי' בשע"ת ס' רס"א סק"ז בשם הדגמ"ר שאחר קבלת תוספת שבת יש להקל בשבותין. אך אחר "ברכו" א"א להקל בזה. ואמנם המש"ב בס' ק"ח סק"ה לא חילק בין קבל"ש ד"ברכו" לקבל"ש ד"מזמור שיר" וכתב לגבי שניהם שאם קיבל שבת בהם ולא התפלל עדיין מנחה, שיתפלל פנימים ערבית. ועי' א"ר (רס"ג סק"ה) שמחלק בין ב' סוגי קבלת השבת. ועי' בס' אורחות שבת ח"ג פכ"ז הערה ס"ד.

[יב] ואמנם אכתי יש לדון בזה לפי"מ דאיתי בס' רצ"ג שאפשר להתפלל ערבית מפלג המנחה, אע"פ שעדיין שבת היא לס"ע, ובמק"א נדון בזה בס"ד.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

בענין קריאת התורה בשבועות בארץ ישראל

גרסינן במגילה ל"א ע"א: "בעצרת שבעה שבועות ומפטירין בחבקוק אחרים אומרים בחדש השלישי ומפטירין במרכבה, והאידנא דאיכא תרי יומי עבדין כתרתייהו ואיפכא", כלומר שהיום שבחול" יש שני ימים יו"ט אנו עושים כשניהם, שקוראים את שני הקראות כל קריאה ביום אחר, אך עושים הפוך מהסדר שבברייתא, שביום ראשון קוראים בחדש השלישי כדעת אחרים, וביום השני קוראים שבעה שבועות כדעתי"ק.

והנה לא נתבאר בדברי הגמרא מה הדין האידנא בארץ ישראל שיש רק יום אחד, האם עושים כתי"ק או כאחרים, והמנהג הפשוט בא"י מדור דור הוא שקוראים בחדש השלישי כתי"ק, וכ"כ בספר תקון ישכר (ל' יששכר בן סוסאן - מחמי צפת בזמן הב"י): "בארץ ישראל שאינם עושין חג השבועות כי אם יום ראשון, ויום שני שמקדשין בחול" הוא אצלם אסור חג, אין להם זמן הסדר של זה היום השני, ונוהגין ביום מנהג פשוט בכל יושבי ארץ ישראל תוב"ב".

ונראה בטעם המנהג, דמדמארין בגמרא "והאידנא דאיכא תרי יומי עבדין כתרתייהו ואיפכא", מוכח דקי"ל כאחרים, דהא לת"ק היה ראוי יותר לקרוא ביום הראשון 'שבעה שבועות', שהרי זה היום העיקרי וראוי לקרוא בו את הקריאה העיקרית, וכו' האידנא יו"ט שני אינו משום ספיקא דיומא אלא משום החרוה במנהג אבותינו, ומדקרינן ביום זה 'בחדש השלישי' מוכח דקי"ל כתי"ק דזו היא הקריאה העיקרית של חג השבועות.

אמנם נראה שדעת הרמב"ם אינה כן, דברמב"ם פ"ג מתפילה ה"ט כתב: "בעצרת קורין בשבעה שבועות, ומנהג פשוט שקורים ביום טוב הראשון בחדש השלישי ומפטירין במרכבה, ובשני קורין פירשת מועדת כל הבכור ומפטירין בחבקוק", ומכתב בסתמא "בעצרת קורין בשבעה שבועות" מבאר שפסק כתי"ק וכסתמא דמתניתין במגילה ל' ע"ב, וא"כ לשיטתו בא"י צריך לקרוא שבעה שבועות ולהפטיר בחבקוק.

אמנם בפסיקתא דרב כהנא (מהדורת מנדלבוים) פוסקא י"ב (בחדש השלישי) איתא: "אמר הקב"ה לישראל, בני, הוי קורין את הפרשה הזאת בכל שנה ואני מעלה עליכם כאילו שאתם עומדים לפני ה' סיני ומקבלין את התורה. אימתי, בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים", וכל"ה בילקוט פ' יתרו רמז רע"א, ידוע שהפסיקתא נערכה בארץ ישראל, ומבואר מזה כמנהגינן.

והעירו שכן מבואר גם ביוצר ליום שני של שבועות של ר' אלעזר הקליר ארץ מטה ורעשה, לפי סוסח המחזורים הישנים, שכתב שם: "כתב שלישי לליל עשרה בחודש השלישי, ככתוב בחדש השלישי לצאת בני ישראל וגו'" (ובמחזורים אחרונים השיטות את הפסוק, כמו שהשיטו את כל הפסוקים שבפיוטים), וידוע שכל פיוט היה מיוסד כנגד הקריאה של אותו יום, והקליר היה דר בארץ ישראל כידוע, (ואמנם בחול" אומרים פיוט זה ביום שני, אך הקליר תיקן זאת ליום היחיד של שבועות בא"י). הרי שבזמנו קראו בארץ ישראל בשבועות 'בחדש השלישי', כמנהגינן.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס

נעשה ונשמע' – סוד הביטול

במאמר זה נעסוק בעומקה של מעלת אמירת "נעשה ונשמע" שאמרו ישראל בעת קבלת התורה, ואת המסור שלה השיך לדורות.

א. בגמרא בשבת (פ"ח ע"א) מובא: "אמר רבי אלעזר: בשעה שהקדימו ישראל נעשה ונשמע, יצתה בת קול ואמרה להן: מי גילה לבני ר' זה שמלאכי השרת משתמשין בו? דכתיב ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו, ברישא עשי, ודבר לשמע" ע"כ.

יש להבין, הלא מלאכי השרת עומדים תמיד לפני ה' להלל ולקדשו, ולבצע את השליחויות שמטיל עליהם, ומה שייך בהם לכאורה אמירת "נעשה ונשמע".

ב. עוד מצאנו שם בגמרא בשבת, קשר נוסף בין המלאכים לאמירת נעשה ונשמע, והכי איתא התם: "דרש רבי סימאי: בשעה שהקדימו ישראל נעשה ונשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרין, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. וכיון שחטאו ישראל, ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה, ופירקום. שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב" ע"כ.

גם בגמרא זו טעון ביאור. א. מדוע דווקא קשרו כתרין לראשם של בני ישראל, ולא פיארום בענין אחר באיבריהם הקשור לכבוד ותפארת.

ב. האם יש ענין שדווקא המלאכים הם אלו שקשרו את הכתרין עבור הנעשה ונשמע.

ג. מדוע בקשירת הכתרין נצרכו ששים רבוא מלאכים, ובהסרת הכתרין צרך מנין כפול של מלאכים, מאה ועשרים ריבוא.

ג. עוד מובא שם בהמשך דברי הגמרא, את דברי ר"ח בר חנינא: "אמר רבי חמא ברבי חנינא: מאי דכתיב כתפוח בעצי היער וגו' למה נמשלו ישראל לתפוח - לומר לך: מה תפוח זה פרוי קודם לעליו, אף ישראל - הקדימו נעשה ונשמע".

יש להבין את הקשר בין הקדמת האמירת הנעשה ונשמע, להקדמת גידול התפוח קודם לעליו.

ד. עוד מסופר בגמרא שם: "ההוא צדוקי דחזיה לרבא דקא מעיין בשמעתא. ויתבה אצבעתא דידיה {אצבעות ידיו היו מונחות} תותי כרעא {תחת רגליו}, וקא מיץ בהו {לחץ עליהן} ואינו שם לב לכך מתוך עיונו, וקא מבטן {נטפוטן} אצבעתיה דמא.

אמר ליה הצדוקי לרבא: עמא פזיזא! {עם פזיז הניכנס}, דקדמיתו פומייהו לאודיניו {שהקדמתם אמירת פנים}, נעשה, קודם שמעית אודיניכם, ואכתי בפחזותימי קיימית! {עדיין אתם עומדים בפחזותכם}, כמור, שאינך שם לב לנעשה עמך}. ברישא איבעיא לכו למשמע, אי מציתו {אם אתם יכולים לעמוד בכך} קבליתו, {את התורה}. ואי לא, לא קבליתו! אמר ליה רבא: קאן דסגינן בשלמותא {שהלכנו עם הקדוש ברוך הוא בתום לב}, וסמכנו עליו שלא יטיל עלינו דבר שאיננו יכולין לעמוד בו, כתיב בן {בנו}: "תומם ישרים נתנחם". אבל

הן אינשי, דסגן בעלילותא (שהולכים בעלילה כנגדנו), כתיב בהו "סלף בגדי יסדם".

יש להבין בדברי הגמרא: א. מדוע פתחה הגמרא בתיאור לימודו של רבא, שהניח אצבעותיו תחת רגליו עד שנטפו דם ולא הריש בכך, הרי לכאורה זה דבר צדדי שקרה באמצע לימודו.

ב. ועוד צריך ביאור, מדוע אותו צדוקי, מיד כשראה מעשה זה שאצבעות רבא נטפו דם, מיד בא אליו בטענה של פזיזות שנבעת כביכול מאמירת "נעשה ונשמע" שאמרו ישראל בעת קבלת התורה. ותימה, מה השייכות בין זה לזה, וכיצד חוסר קידום על הגוף הזכיר לו התבטאות שנאמרה אלפי שנים שמורה לכן בעמדה הר סיני.

ג. וכן תמוה, מדוע כינה את מעשהו בשם "פזיזות", היה יותר מתאים לטעון שהוא נוהג בחוסר זהירות או חוסר רגישות עם גופו, אבל מדוע כינה "פזיזא", מה השייכות של מעשה רבא שבע מתוך ריכוז גדול בלימוד, למהירות ופזיזות המכרת בדברי אותו מין.

ד. גם יש להבין, מדוע הביא רבא את הפסוקים: "תומת ישרים נתנחם על ישראל, ו"סלף בגדי יסדם" על הגויים. דאם אמנם הוכיחו ישראל תומה ותמימות באמירת "נעשה ונשמע", מדוע הגויים שלא רצו לקבל את התורה נקראים בשם "בגדים".

ה. אכן לאחר הרצאת הקישיות, נבוא להעמיק במהותה של קבלת התורה, וההבדל המהותי שבין ישראל לגויים, שמתנו נבעה תשובתם השונה ביחס לקבלת התורה.

ונבראש ובראשונה עלינו להקדים, את מהותם של המלאכים העומדים לשרת לפני ה'.

רבינו המהר"ל בספרו תפארת ישראל מסביר, כי המלאכים נוצרו ונבראו אך ורק כדי לשרת את ה' ולעשות רצון קונם. ברגע שהם מתבקשים לבצע פעולה מסוימת, הם מיד עושים אותה, בלי לשאול שאלות ובלו לקבל הסברים, תיפק ומיד לעשות רצון ה', כיון שזו מהותם של המלאכים, להיות שליחים ומשרתיים, ללא דעה עצמית ורצון עצמי, וללא בחירה. אם יא איזה מלאך שיביע רצון אחר מלבד קיום רצון ה', הרי שבאותו רגע מיד הוא מאבד את תכלית חייו וקיומו, שכן אין קיומו אלא כדי לבצע את רצון ה'.

לעומת המלאך, האדם נברא עם שכל ורגש, מח ולב, ששיניהם גורמים לו להיות "בעל בחירה" ובעצם עבורם הוא נוצר ונברא בעולם, עולם התמונות, ונבאר. השכל שבאדם, גורם לו להיות לבחון כל דבר ודבר שמציעים לו, האם זה טוב לו או לא. בכל מקום שהאדם הולך השכל פועל ובודק באדם, האם זה מקום סכנה ויש להישמר ממנו, או לא. נמצא שהשכל הוא "מסנן" כל פעולה של האדם ובוחן אותה לפי אמות המידה שהאדם קובע לעצמו, וזה בעצם ה"דעה" שבאדם. האדם קובע לעצמו מתי יקום, לאן ילך, מה יאכל וכו'. הדעה העצמית פועלת בו כל היממה וגורמת לו להחליט מה לעשות ומה לא לעשות בכל רגע ורגע מימי חייו. לולי השכל היה האדם כעין "הבוט" חסר החלטה, הפועל לפי הוראות מתוכננות מראש.

מלבד השכל והדעה שבאדם, יש גם את הרגש, הלב, המפעיל את כח התאוה שבאדם. התאוה באדם גורמת לו לבקש ולנסוף בדברים הגורמים לו הנאה, ולעשות הכל כדי להשיגם. התאוה גם מחזיקה את הגוף, כי ע"י תאוות האכילה האדם אוכל ומפעיל את גופו. אמנם מצד כח התאוה הקיים באדם, הלב מפעיל את השכל לבחור לאכול את האוכל שהוא יותר טעים, ולעשות את המעשה שיהיה לו בו יותר נעים, ואת הפעולה הכי נוחה. בחירה זו נובעת מכח תאוות הגוף, המושך לעצלות, נוחות והנאה.

נמצא כי כח הבחירה הקיים באדם (המבדיל מן המלאך), גורם לו לבחור בדרך כלל בדרך שאליה מטיים אותו הגוף ותאוותיו, השכל המושפע במידה רבה מן הלב.

ככה באמת עובד הגוי. אצל הגוי העיקר זה הגוף והתאוה, וסביב זה סובב כח החלטותיו. ולכן מגלים לנו חז"ל שאפילו אם תמצא גוי עושה חסד, זה בגלל שיהיה לו מזה טובות ואינטרסים, ובלשון חז"ל: "לגרמייהו הוא דעבדי", לעצמם עושים. כיון שכמבאר הציר הסובב סביב כל חיי הגוי הוא: האם זה משתלם לי, יהיה לי מזה נח ונעים, וכו'.

ו. מסיבה זו, כאשר הציע הקב"ה לגויים את התורה, מיד התחיל לפעול בהם כח השכל והדעה, והם שאלו: אם זה מחייב, אז מה כתוב בה? ולכן כשישמעו שהתורה רוצה בעצם להגביל את ההנאות והתאוות שלהם: לא תרצא, לא תנאף, לא תגנוב, הם מיד מיאנו בה. כי גוי שכל החלטותיו נובעות

מתאוה ונוחות, לא יכול להסכים לקבל על עצמו דבר שיגביל אותו ואת הנאותיו.

אבל כאשר הציע הקב"ה את התורה לעם ישראל, הם פעלו היפך השכל וההיגיון: הם לא שאלו: "מה כתוב בה"? לא בחנם ציווים, אלא מיד הסכימו לקבלה, ואמרו: "נעשה" בראש ובראשונה, ואח"כ: "ונשמע", נלמד את החוקים ונעמוד על טעמם.

דבר כזה שישאל פעלים ב הפך השכל וההיגיון, גרם לבת קול לצאת מן השמים ולהכריז בפליאה: "מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו"? שכן בתמימה כאן היא גדולה, הכיזד זה יכול בן אנוש לא להפעיל את שכלו, לא לחשוש להגבלת תאוותיו, הכיזד זה הוא יכול לבטל את עצמו כמו מלאך הבטל כל סולו לרצון ה', הלא מלאך אינו בעל בחירה, ובן אנוש הנברא הוא בעל בחירה, ומדוע יותר הוא על דעתו ובחירתו ללא שנדרש על כך?

נמצא כי בהכרח ישראל את אמירת "נעשה ונשמע", הכריזו הם קבל עם ועדה את ביטולם וביטול שכלם לפני השי"ת. ובה גדלה מעלתם ממעלת המלאכים. כי המלאכים נבראו ללא שכל ורצון עצמי, וא"כ אין להם מה לבטל לפני ה', כי כל סולם הם המרכבה הבטלה אל הרכוב אליה, ללא רצון עצמי. אבל ישראל שנבראו כבני אדם, בעלי שכל דעה ורצון, מה הסיבה שתגרם להם לבטל את שכלם לדבר שרוצה בוראם לתת להם, מבלי בדיקה?

אין זה אלא כי באותו מעמד התעלו ישראל התעלות כ"כ גדולה, והתקרבם ונדבקו לה' בדבקות גמורה, וכיון שהיו דבקים בה', והכריזו בגדולת ה' שהוא עליון על הכל, לכן הם הגיעו אל ההבנה שאם השי"ת מציע להם דבר מסוים, אין זה ח"ל לרעתם, אלא ודאי זה לטובתם, כאב המציע דבר טוב לבנו יחידי, ולכן אין כאן מקום להפעלת השכל והדעה, אלא רק לסמוך על אבינו הטוב בשמיים, ודעתו דעת עליון יודעת בדיקו מה הוא הטוב והנכון לעמו הנבחר.

ז. כעת נבין, מדוע בשכר אמירת "נעשה ונשמע", ירדן מלאכי מרום מן השמים וענדו ב' כתרם לראשם של ישראל, משום שלא צימרה כ"כ חשובה של "ביטול השכל" שבה הכריזו ישראל קבל עם ועדה כי הם מבטלים את שכלם ודעתם לפני רצונו של בוראם, ובה חיזוקם הם כלפי כל את כבודו של השי"ת שפשוט שאת יש לו רצון להעניק ולהשפיע, זה ודאי רק דבר טוב, לכן אין ראוי ואין נאה יותר מן המלאכים, הבטלים במהותם לה', לרדת ולהעניק להם את עטרתם, בדמות כתרם הנקשרים על ראשיהם. ויבאו המלאכים הבטלים לה' במהותם, ויעידו על אמירת עם ישראל הכריזה כולה ביטול, שבה גדלה מעלתם ממעלת המלאכים דלמלאכים אין דעת ושכל עצמי כמו לאדם, ובאמירתם הוכיחו ישראל כי אף בר דעת יסל להגיע לדרגת ביטול השכל לה'.

ולפיכך גם עמדו המלאכים כתרם אלה על ראשיהם דווקא, ולא על איבר אחר בגופם, כי ראשו של האדם, מסמל את הדעת והשכל שבו, המבדיל בין מין הבהמה, והוא זה שנתן בו את כח הבחירה והבדיל בין טוב ברע. ומכיון שעם ישראל ביטלו את שכלם לפני ה', הרי בזה הם קידשו את ראשם, ולכן היו ראויים לעטרה זו של כתר על ראשם.

ח. כעת נוכל להבין ביתר עומק את דברי חז"ל: "מה תפוח זה פרוי קודם לעליו, אף ישראל - הקדימו נעשה ונשמע". שכן אם נתבונן בסדר גדילת הפרי בעץ, נבין כי מטרת גדילת העלים בדרך כלל, היא להיות למגן וצינה לפרי הרך הגדל בתוכם. העלים נועדו לטפון את הפרי, ולמנוע או לחצץ בין לבין פגעי הטבע המצויים בעולם.

אמנם כל הצורך של הפרי בהגנת העלים, הוא דווקא בפרי רך הצריך הגנה זו, אבל פרי חזק וקשה, אינו צריך באמת להגנת העלים, כי לרוב חזקו, אינו חושש לפגעי הזמן. וזה מהותו של פרי התפוח, שהוא פרי חזק, ולפיכך הוא גדל באופן ש"פרוי קודם לעליו", ולכן אין הוא נצרך לשום הגנה, לא של עלים ולא של קליפה, דאף קליפתו נאכלת עמו.

ובזה דמו ישראל באמירת "נעשה ונשמע", שהרי שכל האדם הוא בעצם סוג של "הגנה" והתגוננות האדם, שע"י ההבנה והשכל האדם שומר את עצמו מן הסכנה וממה שרע לו, וכמו כן משתמש בכח הבחירה שניתן בידי לבחור לעצמו את הטוב והנעים לו, את הנחשק והנחמד, ואם יציעו לו דבר שייגוד את טבעו ולא יאה נחמד לו, הוא ימנע מלקחתו ע"י כח השכל שבו, נמצא כי כח הבחירה "מגן" עליו מלעשות דברים הנגדים את טבעו, כולל טבעו החומרי מלהימשך את תאוות הגוף, ואחר הדבר הערוב והנעים.

אמנם כאשר הקדימו את אמירת נעשה ונשמע, והכריזו קבל עם ועדה את ביטול שכלם ודעתם לפני השי"ת, ובהו היו שונים מכל גויי הארץ ששכלם ודעתם ממונע מהם את קבלת התורה, בזה הם הראו שהם דומים לאותו "תפוח" חזק, שאינו צריך שום סוג של "הגנה" מעלים קליפתו וכו', וגם הם אינו משתמשים בדעתם ושלטן כדי להגן על בחירתם ממה שאינו טוב וערב להם, אלא הם זורקים את הדעת ומבטלים את השכל, ונדבקים בה' חי העולמים, וסומכים עליו שאם הוא מציע להם דבר ודאי שזה לטובתם ותועלתם, ובמקרה כזה של הצעה מבורא עולם, צריך להיות מספיק חזקים לסמוך עליו ולא להפעיל את השכל. וזה עומק הענין של "פרוי קודם לעליו".

ט. כעת נבין בעומק נפלא, את הויכוח של רבא אם אותו מין, שבא אליו בדברי קינטור לאחר שראה את צורת לימודו. רבא הקדוש, היה דבק כ"כ בהשי"ת ובתורתו, וביטל את כל מהותו לפני השי"ת והתורה הקדושה. לפיכך כאשר התישב ללימוד, לא נתן הוא מקום כלל לגופו, המסמל את חלק החומריות והתאוות, וגם הגוף היה "מגוייס" למטרת העל - לימוד התורה. לכן כדי להתרכז, שם רבא את אצבעותיו תחת רגליו, כי ביטול הגוף גרם לו להתרכז.

מרב ריכוז, היו אצבעותיו נטפות דם, אבל הוא אפילו לא הרגיש בזה, כי מי שהגיע לדרגת ביטול, והכנת כל גופו ומהותו להיות כלי לקבל את אור ה' ואור התורה, מבטל הוא את הרגשות הגוף כאשר נתון הוא בעיצומו של עמל התורה מתוך ריכוז ועומק גדול.

נכנס אותו מין, ולפי לשון הגמרא מדובר ב"צדוקי", אותם שבחרו לעצמם להאמין רק בתורה שכתב לפי הבנתם השטחית. אותם שלא היו מוכנים לבטל את שכלם לפני התורה שבעל פה, ובעצם בזה הם שווים לגויים, שג"כ שמים את שכלם, דעתם ותאוותם במקום הראשון לפני הכל, ותאוותם תוביל את שכלם לקבל החלטות שיגרמו להם רק הנאה וטובות הנאה.

המחזה שרואה אותו צדוקי, אנו יכול להיות נתפס בדעתו: אם העיקר זה להאמין, הגוף, התאוות, כיזד זה אדם יכול לגרום לעצמו כאב ולפצוע את גופו, עבור הוספת חכמה? חכמה, לפי דעתם הקלוקלת, היא דבר נעים, נחמד, מוסיף ידיעות, אבל בשום אופן אין לה לבוא על חשבון הגוף!

יושב אותו מין וחושב: מה גורם לרבא לעשות מעשה כזה שלא יעלה על הדעת, לגרום פגיעה לגוף מחמת התורה, ואז הוא מגיע למסקנה: "נעשה ונשמע" אותו עם שמראש מקדם ביטול את שכלו קבל עם ועדה למען התורה, והואה לסלם כי התורה ומתנת ה' חייבים להיות טוב שכל האדם, מעל דעתו, תאוותיו וחומריותו, הוא העם שכמובן יכול להגיע לבטל את גופו בעת עסקו בעיון התורה, הוא העם שיאדיר וירחם את הרחמ מעל החומר.

אבל כיון שמיין נשאר מין, ולעצמו הוא אימץ השקפה של גוי ששכל וגוף תמיד צריכים להיות קודמים לכל, לא מיד הוא מתחיל להתירס לא רק כנגד מעשיו של רבא, אלא כנגד אותו שורש עמוק שממנו נעשה מעשה רבא, אותו שורש שבו את עם ישראל לעם היהודי וייחד אותו מכל הגויים, אמירת "נעשה ונשמע". וכיון שאצל בעלי השכל, ההסכמה לקבל דבר מבלי לדעת אותו קודם נחשבת מהירות ו"פזיזות", מיד הוא פונה לרבא ואומר לו: "עמא פזיזא!" מעשיך הגורמים פגיעה לגוף, ומעמידים אותך בדרגה נחותה מהתורה, אינם נתפסים בשכל, וכמו שאמירת "נעשה ונשמע" שאמרו אבותיך נחשבת למעשה "פזיז" בעיני אנשי השכל, גם מעשיך כאן שנובעים מאותו שורש, אותו "חוסר זהירות" כביכול בו אתה נוהג, הוא זה שנובע מאותו "פזיזות" וביטול השכל שהרימו אבותיך על נס. שכן מדוע לא נהגו אבותיך בדרך ההיגיון: "ברישא איבעיא לכו למשמע, אי מציתו קבליתו, ואי לא, לא קבליתו!"

רבא הקדוש, שומע את דברי הבלע של אותו מין, ומבין גם את השורש ממנו הם נובעים. כל בעל שכל המאדיר את השכל, ומציב בדרגה ראשונה לפני הכל את הגוף ותאוותיו, נמצא בדרגה אחרת מהעם הנבחר, הדבוק בה' ובתורתו האלוהית, היודע ומרגיש בטעמה הערב של התורה הרחנית, ויודע היטב כי אכן תורה עליונית זו, קודמת במעלה ובדרגה לכל דבר שנשיב באשר הוא. רבא לא יכול להעביר לו את אותה תחושה והנאה רחנית הנגרמת לו מן התורה, כי אינו בדרגה שיוכל לקבל זאת. תחת זאת, העדיף רבא לענות לו על דברי הבלע שהשמיע כנגד החלטתם של עם ישראל, שהקדימו נעשה ונשמע.

הקדמת נעשה לנשמע, עונה לו רבא, ימלה להיחשב "פזיונות" רק למי שאדיר את עצמו, את שכלו ואת דעתו בתור הדעה היחידה הקיימת בעולם. הוא שוכח את בוראו, כופר בכח העליון שברא ובורא ומחייב אותו בכל רגע, כאילו רק הוא ושכלו קיימים בעולם. לפי ראייה שטחית זו, אכן לקבל דבר מראש בלי לבחון אותו בשכל, זה נחשב פזיונות.

אבל כאן, העיר לו רבא, שכחתם את העיקר! שכחתם שאתם נבראים, והבורא בעצמו נתן לכם את השכל והדעה, ואת כח הבחירה. מטרת השכל והדעה היא לא רק לשמור את הגוף מסכנות, אלא גם לסייע לו לבחור בטוב האמיתי. וממילא מי שמכיר בזה שיש בורא והוא נברא, והבורא חנן אותו בדעה ושכל, כיצד זה יפעיל את אותו שכל, כנגד רצון בוראו?

מסיבה זו, כאשר הבינו ישראל כי השי"ת חונן הדעה והשכל, מציע להם לקבל חמדה גנוזה שהיתה עמו, הם מבינים שכעת נקרתה לפניהם הזדמנות פז נפלאה, מתנה מיוחדת שתגרום להם רק טוב אמיתי, ואין טוב אמיתי אלא טובה רחנית. לכן באותו מעמד הם מבטלים את השכל ונוהגים בתמימות, כי זו הדרך בה ראוי לנהוג בשעה שהבורא מציע לך ממתנותיו. ולכן אמר לו רבא: "אנן דסגינן בשלימותא כתיב בן: 'תומם ישרים תנחם', אנו נמשיך ללכת בשלימות, בתמימות ובושר עם בוראינו, נדע מתי להפעיל את השכל ומתי לבטלו וללכת בתמימות.

אבל אתם, הגויים המינים והצדוקים, חושבים את עצמכם לחכמים מחוכמים, שיודעים כביכול מה טוב לכם, יותר ממי שברא אתכם ונתן בכח את הדעה והשכל. ותחת להיחשב "לחכמים", אין אתם אלא "בגדים", המתשמשים באתה דעה והשכל כדי לשים את הגוף ותאוותיו בראש, ולדחות כל דבר המפריע לתאוותיכם, לכן אין פסוק הראוי לקרוא עליכם יותר מאשר: "וסלף בוגדים ישרם", כי בהלחטותיכם ישנה סוג של "בגידה", בהשתמשות וניצל השכל והדעה נגד כוונתו ורצונו של הבורא שנתן בהם דעה זו.

נמצאנו למדים כי במעמד אמירת נעשה ונשמע, ניכר ישראל בעיקר **באמונתם** התמימה וביטול השכל, והיא זו שיחדה אותם בהעם החיובי דבראש, יותר מכל גוי הארץ, המקדימים את שכלם ותאוותם להחלטותיהם.

על ידי שיהודי יודע לבטל את שכלו, ולקבל באבהה כל מצב ומצב המגיע לו, בין אם זה נח לו ובין אם לא, הרי שבביטול שכלו הוא ממשך על עצמו את אותה אמונה תמימה של אבותינו הקדושים באמירת: "נעשה ונשמע".¹²

חלקו של יידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך על הרמב"ם' כותב 'איגרת ליידיד' (טורונטו - קנדה) ה'הימנון' היהודי... - רחשי-לב סביב לפיוט 'אקדמות'

לר ישראל יקירי שליט"א לכבוד חג השבועות, הבה נפתח בדברי רבי עובדיה ספורנו בנושא מועד זה. חושבני שיעורו בך דבריו, התפעלות וחיזוק הנפש. בכלל, מיוחד הוא הספורנו בפירושו הקצר והתמציתי, בו הוא פותח שער לעולמות מלאים חכמה ותבונה, **גם במה שנרמז ולא נאמר**... הפעם ביותר, הסעיר אותי הדברים, תוך כיון עיון. רעיון מפעים ומפתיע ביותר נבע מבין שורותיו, על כוחם ותפקידם האדיר של חכמי ישראל לדורותיהם.

ה'ספורנו' מפרש את משמעות **"עצרת"** המוזכר בתורה על מועדי ד'. לדעתו אין סונות "עצרת" לעצור ממלאכה בלבד, אלא שימי קדושה מיוחדים הם, **להתעבב בימים אלה במקומות הקודש לעבודת ה' בתורה ופילה**. בסיום חג הסוכות, מעד שמיני עצרת להיות יום מיוחד של שמחה בתורה ומשמשים שבתים; וכמו כן שבועי של פסח, הוא היום ש'מעצרו ישראל עם משה יחידו לשרור לקל יתברך', נתקדש אף להיות יום עצרת לד', יום התקשרות מיוחד. **אלא שבתורה לא מוזכר שם עצרת על חג השבועות**...

¹² כעת נבין גם מדוע מידה כנגד מידה, בעל לקחו המלאכים את הכתרים, כי מה היה חטא העגל – חטא חשבון השכל. ראה נפלאה לזה מדברי המדרש: שברתם בנעשה, הרי שחטא העגל היה שברתו של ביטול השכל המתבטא ב'נעשה'.

חז"ל אמנם קראו לו תדיר "עצרת", שכן ביום זה שניתנה בו תורה, "נעצרו ישראל יחדו לעבודת הקל יתברך". ובכל זאת לא נאמר זאת במקרא... וכאן גילה הספורנו דבר מדהים. הטעם שבתורה לא הזכיר חג השבועות בלשון "עצרת", הוא, מפני שבמעשה העגל לקללו לא הדרגה המיוחדת שהשיג במעמד הר סיני, כמו שנאמר "ויתצלו את עידי מחר חורב"..." [ויקרא כ"ג ל"ו]. קשה היתה האבידה היא מאד מאד. החטא קלקל, דחה, הרחיק והוריד. הכתרים ניטלו מאתנו... אותה רוממות של עבודת ד' פג תקופה, ומפני זה לא קראה התורה לחג השבועות "עצרת"...

* ומבין השיטין של הספורנו בוקע אליו קול אדיר וחזק, געוואול יהודי! עמוד רגע התבונן וזכור! למרות מה שקרה אז, **הרי חכמינו ז"ל דווקא כן קראו לשבועות "עצרת"!!!** מה כתוב כאן? **זה מראה לנו בעליל שלמרות הנפילה בשעתה וקלקול ההשגה והרוממותה של סיני, עדיין היתה להם למאורי ישראל שאיפה עצומה להחזיר אותם אל מדרגת הר סיני**... כה עשו חכמינו מדור דור. הסיני והדרגת, הורו ולימדו וקידשו את העם בגדרים וסיגים והרחקות. הם רוממו וחיזקו את רוח העם להסתער שוב בכל כוחם על עמדות הקדושה, לחתור ולחזור לדרגת סיני, להשיג שוב את סגולת ה"עצרת" שנתרחקו ממנה. להשתוקק ל"יום אשר עמדת לפני ד' אלקיך בחורב" בו נעצרו ישראל יחדיו כאיש אחד בלב אחד ושמעו מפי הגבורה אנוי ד' אלקיך...

הם שאפו להחזירם אל חורמיהם אותה שעה, שעליה כתב הרמב"ם: "עינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר, האש והקולות והפלידים. והוא נגש אל הרפיל והקול מברא אליו ואנו שומעים: משה משה! לך אמור להן כך וכך. וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם"...

זאת היתה משימתם האדירה של חוסי ישראל, מוסרי התורה ומעתיקי השמועה, להעלות את העם לפסגות הר סיני, לדחוף אותם כלפי מעלה, להזכירם את גדלם ותפארתם, את: "קל מוציאם ממצרים ותועפות ראם לו", את כוחם הנסתר, את אָשֶׁם הגדולה, את רוחם החושקת לאלוקות, את נשמתם החצובה מתחת כסא הכבוד, את זכותם וחובתם, את משימתם ותכליתם, את מקורם הקדוש, את כבוד מלכותם, את עליונותם כעם הנבחר, את דרגתם למעלה מן המלאכים, הוי! ישראל אשר בך אתפאר...

חכמי ישראל וקדושי, דור דור ודורשינו, מנהיגיו ומחזיקיו, לא הפסיקו לרומם, לדרבן, לדחוף ולתבע, בטעם תוכחה ובעידוד הנצחי: ארויף, ארויף, ארויף! למעלה, למעלה, למעלה! עוד נעלה ונבוא ונגיע ונראה ונרצה שוב... ישראל עם קדוש! עם סגולה! עם בינות! עם אלקי אברהם! עלו ההר והשגתם את העצרת האבודה. אנו! לא לעצור ולא להתמהמה! לא להסתפק במוטט ולגוע בקצה דרך העלייה! ואמנם כך המליצו בקאצק: השמר! לכם עלות בקר ונגוע בקצהו...

* ובין צדיקי עליון שקירבו אותנו אל המקור ביום ה"עצרת" ההוא, יום מתן תורתנו, זוהרת דמותו הקדושה לא אחד מרבותינו הראשונים, רבי מאיר ברבי יצחק בעל האקדמות, אלפו ומידוע של רש"י... דורות על דורות התנשאו מתוך הקדמת דבריו לקריאת מעמד הר סיני, עד עצם היום הזה... מתוך שירתו המשגבה גבה לבם בדרכי ד' והתכוננו לקבל תורה מחדש, וכפי שלימדנו חז"ל על קריאת "בחודש תשרי", "אמר הקב"ה לישראל: בני! הוי קורין את הפרשה הזאת בכל שנה, ואני מעלה עליכם אילון שאתם עומדים לפני הר סיני ומקבלין את התורה". [פסיקתא דרב כהנא ב"ב]. לפני קריאה זו פתחו קהילות הקודש בשירה זו, בהמנון היהודי שהטביע את חותמו על נפש העם... "אקדמות מילין, וְשִׁירֵי שוֹתָא"..." יקירי! מדי דבךך על "עצרת" שבשבועות ובקשר האקדמות לך, אינני יכול לעצור לא בזרם המלים ולא בפרץ הדמעות...

* זכיתי להכיר עוד מבחרותי את ל"ק האדמו"ר מקאליב ז"ע, שזה עתה עבר לעולם שכולו טוב, שרד מצדיקי דור הישן. לב עקב שכולו שופע חסד ורחמים ופעילות רצופה לד' לתורת ולקירוב רחוקים. אהבת התורה שבו שעליה שקד תמיד, לא ידעה גבולות. נגינתו הזכה פרטה על נימי הנשמה. משורר האמונה היה ונעים זמירות הכיסופין. כל צליל שלו הביע דבקות והתחזקות באיבנו שבשמים.

מי איננו זוכר את ניגון הפלאים שלו, המבטא את כל הטוב והאושר שבאמונה. **"נא אמונה! נא אמונה! אין בורא כל**

עולמים! טייערע יידן! הייליגע יידן! האט אמונה, האט אמונה אין בורא כל עולמים". רק אמונה! רק אמונה בבורא כל העולמים, יהודים יקרים, ישראל קדושים, שתהיה לכם אמונה בבורא כל העולמים.

"ס'וועט אייך גוט זיין, ס'וועט אייך גוט זיין, היינט און אלע מאל, אייך די וועלט און אייך יענע וועלט". בהה יטב לכם היום ולתמיד, בעולם הזה ובעולם הבא... מחבר השיר הדגול, הדגיש בשירתו גם את **העולם הזה**. אור האמונה מחדירה אושר בחיים גם על הארץ מתחת... וכשנלעצמו הרגיש זאת הרבי בשעתו אף בתחיתות ארץ ממש, בתהום כל התהומות...

בספר "קול מנחם" מצאתי חשם זכרון שלו משנות העם, שהדהים אותי בתיאורו החי על גבורה יהודית. הרבי מקאליב בעצמו השתומם על זאת בשעתו עד עומק נפשו. אז בעמק הבכא חש בפועל, שמיום בראו ד' אדם על הארץ, לא קם עם שגיא כח כזה, מלא עוז ועוצמה, שתבערת נפשו למלכו ואלקיו התלקחה מעל הכל.

הרבי הגיע לגיא הצלמות הידוע שלשה ימים לפני חג השבועות. במשך יומיים לא ידע את נפשו מתוך מוראות המקום. והנה הגיע עצומו של חג. מן הצרף שלו הבחין שליד גדר התייל החשמלית נדחפים יהודים רבים. הוא שאל לפשר הדבר וכך נודע לו שנמצא שם, **דף של "אקדמות"** וסולם חצים לזכות לקראת בו בחג השבועות... "ממש לא האמנתי למחזה שפילה מול עיני. איזו עוצמה כבירה של הנשמה! יהודים עומדים ליד גדר תייל שכל נגיעה בה יכולה לעלות בחייהם. יהודים נדחפים שם על דף של אקדמות. מעלמים עין מן הכל וחושבים רק על הקב"ה בלבד. הרמתי את עיני לשמים ואמרתי בהתרגשות עצומה: רבנו של עולם. מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ!" [קול מנחם ח"ד ע' 240].

ואמנם כן, ביטוי נאדר לחי" קדושה היתה השקיקה לדף של אקדמות אף מתוך אש התופת, באותו חג השבועות שנת תש"ד. אף שם בערפל אשר שם האלקים, רצו להחיות את נפשם, בשירה המיוחדת אותם עם קוים יתברך. בשירה הזאת נתקף באותיות של אש שאמר ישראל קדושים לעתיד לבוא, כשירמזו באימה על הקב"ה הנראה אליהם אז, כביכול: **"שִׁבְרָא ליה בְּשִׁבְן, תְּקוּף הַמְנוּתָא קוּינּוּ אַלּוּי בְּשִׁבּוּ, מִתּוֹךְ חוּזְקָא אַמּוּנָא!**

מלים אלה היו שגורות בפי אבי ז"ל. הוא חזר עליהן ואף הלחין על זה נעימה-נהימה משלו, צלילי זכרון מאותם הימים. ואי לך מצאנו לנכון בשעתו לחלוק את אותן המלים על מצבתו: **"שִׁבְרָא ליה בְּשִׁבְן, תְּקוּף הַמְנוּתָא"**...

אבא היה מספר ששמע פעם את הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל מלובלין, נואם בעיר קראקא בפני ציבור גדול עצור-נשימה. בתוך דבריו נשמעה אז שאגתו הרועמת: **"הַשְׁמַע עִם קוּל אֱלֹקִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ כְּאִשֶּׁר שְׁמַעְתָּ אֶתְּהּ יְחִי"** – "צו האט נאך א פאלק געהערט דאס גט-ליכע קול... האם שמע פעם עם בעמי תבל, את הקול האלקי מדבר אליו מְקַדְוֹת הַגּוֹלֹת, מְמוּקְדֵי הַחַזוֹנוֹת... וְ-יָחִי! "און ער לעבט!" הוא חי וקיים עדיין, הוא מתנער, מתעורר ומחליף כח... וְ-יָחִי! הוא חי בתקופת הימנותא...

* ובספר "שמע ישראל", שמערך ביוזמת הרבי מקאליב זצוק"ל, מצאתי זכרון אקדמות, מאיש שהיה כה קרוב ללבי, הרה"ח רבי לייבל פינקוסביץ ז"ל גבאי בשטיבל של חסידי גור באנטרופן. הוא היה שרד לנקי הדעת שבעיר ווארשא. איש יקר זה היה בשבילי תמיד סמל של טוב לב ונעם. ת"ח אוהב את התורה ודבק בה, פיקח ונושא בעול עם הבריות. למרות ההבדל הגדול בגיל מקשרתי לאיש בקשרי נפש עמוקים.

והוא ר' לייבל הנאצל, תיאר פעם איך ששר את המלים של אקדמות אחרי שעות מיוסרות במחנה זוועה בפני קהל ועדה, כשהוא מוכס את ראשו בנייר של עיתון. וכך חימם את לבם ועודד את רוחם של אחיו האומללים, במלים של "מן ומאן הוא רחיקך", הוויכוח שבשיר 'אקדמות' מול גוי אכזר...

* הצמאן הזה לשירת האקדמות אף בעמק הבכא, הביע אמונה והתקשרות אין סופית בחי העולמים. הוא השיר הכולל בתוכו את השירה המופלאה על קודשא בריך הוא, ישראל ואורייתא. מאז מאות בשנים חתם שיר האקדמות את חשמו על נשמת העם בחותם של אש. מתוך דבריו הכינו עצמם קהילות קדושות בישראל לקבלת התורה. והיא היא שירת בן הגלות הנכסף והמתקשר לד' ולתורתו ממעמקו, כשהוא

נאבק עם רוח האמונת ומתחזק בדרגת מעלתו כעם הנבחר, עם התורה, עברו המפואר ועתידי המזרח...
המחבר הקדוש רבי מאיר ברבי יצחק ש"ץ, היה מגדולי פייטני אשכנז. רשי" מורה דרכנו יום יום, הכיר אישית ושמע תורה מפיו בהיות בוגר ומימיא. הוא מביא מדברים בכמה מקומות בפרוש נ"ך וזכר בספקיו וזכר כמה אבות בסיד וצדיק. בתקופה קשה לישראל נכתבו הדברים, בצל החרב של רשעי האומות. בשרי ה"אקדמות" עצמו מדובר על "מדור אריותא", היא הגלות בין חיות הטרף. בדוחות של שמד ביותר, ספגו ישראל המעונים והנדופים שבקהילות אשכנז, עז ועוצמה בשיר הזה.

וכן כתב רבינו הלבוש [או"ח סי' תצ"ד]: "אומרים אקדמות אחר פסוק ראשון שהוא **שבח על בחירת השם יתברך בישראל ונתן לנו את התורה**". פעם היה המנהג לקרוא אקדמות, אחרי קריאת הפסוק הראשון: "בְּחֵדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַר סִינַי". מנהג זה שעוד הזכיר רבינו המהר"ל, כמעט לא נמשך במשך הדורות. ברם עצם העובדה שפעם הפסיקו בו באמצע קריאת התורה, מראה על חשיבותו העצומה של הפיוט. כאמור, תחנה חמי ישראל להחזיר את ישראל לדרגת סיני. דברי החיזוק העצומים שבאקדמות משמשים כסולם יציב ואיתן, בכדי להגיע לשם...

ר' ישראל! גבורים עמוקים ורחבים הם דברי האקדמות בכל תשעים שורותיו ואין חקר לתבונתם. מוסידים הם על דברי חז"ל ומלאים סודות ורזי עולם. ננסה נא יחד לקלוט נגוהות פה ושם, להתחזק בהם לפי ההבנה הפשוטה... *

שעת "עצרת" נפלאה מאד, הוא זמן אמירת אקדמות, השראה מיוחדת שוררת אז. הלב היהודי מרחף ועובר אז מעולם גבוה למשנהו, גבורות ד' במעשי בראשית, עולם המלאכים, שבח ישראל בתורה ותפילה, ניצוח האומות ביסוח, אור העתיד לכל גווינו... גדולים וצדיקים התלהבו בו עד כלות הנפש. הם המריאו עם הפיוט עד למרחמי הר סיני.

מספרים על הרה"ק רבי יצחק אייזיק מדיזשטשוב ז"ע, שבעת שקרא פעם את פיוט אקדמות, נתלהב כל-כך, עד שאחד מגדולי תלמידיו הרב רבי קאפיל זצ"ל, [שזכה עוד להכיר את מרח החוזה מלובלין ז"ע] פתאום חשכו עיניו מראות באמצע הפיוט... ורק אחרי שסיים הרב את הקריאה, חזר אליו מאור עיניו. אחרי התפילה כשסיפר את המאורע לרבו, אמר לו הרה"ק מדיזשטשוב, שהגיע הדבר לך, מפני שנקשרה נפשו בו, והוא, עבר אז דרך 'חושר עץ וערפל' שבעמק הר סיני, ועל-כך חשכו עיניו של רבי קאפיל לפי שעה... "פאר יצחק", פ"ח אות ד]. אמירת האקדמות קירבה אותם להר סיני בפועל...

יש שהביעו את דברי האקדמות בשירה ובזמרה מרקיעה שחקים. כשהיה בעל "תפארת שלמה" בחג השבעות אצל רבו הרה"ק ר' יחזקאל מקומזמר ז"ע, נתכבד בשירת האקדמות. מקולה היתה שם של שמונים משוררים וביניהם הרה"ק ר' שמאלאל אלוהיז חזוואלין בן הרב מקומזמר. כשפצחו כולם בשירתם האדירה, כשה"תפארת שלמה" מנצח עליהם בעוז קולו הערב, דממה היה אז שקירות הבית זוגגות ההלונות עומדים להישבר ולהתנפץ. זכר לסיני. קולו בכוחו וקולו בהדרו... שנים על שנים עוד התרפקו חסידים על זכרון חג שבעות זה בקומזמרי... *

שירת ה"אקדמות" נתחברה בלשון ארמית. וכבר נאמר טעם על זה, שמפני גודל השיר לא יתקנאו בזה מלאכי השרת שאין שפה זו מובנת להם.

אולי ניתן לצרף לזה רעיון נוסף. ה'שפת אמת' אמר בשם החידושי הר"מ, שמשנה רבינו ביאר את התורה בשבעים לשון, שכן: "משה רבינו ע"ה המשך אור התורה, שיוכל להתדבק בה אף שיהיו בגלות תחת כל אומה". [שפ"א דברים תת"א]. ואמנם מלווה קריאת שבת תורה, בשיר האקדמות שנכתב בשפת הגלות, ומתכה מן תולדות להתדבק בתורה אף בימי הגלות... *

על שירת האזינו אמר חז"ל, "גדולה שירה שיש בה עכשיו, ויש בה לשעבר, ויש בה לעתיד לבוא, ויש בה לעולם הבא" [ספרי האזינו]. כעין זה שייר לומר על שירת אקדמות המקיפה את כל הזמנים והתקופות מעולם ועד עולם. וכבר דיבר בקדשו הרה"ק ר' פנחס מקורץ ז"ע, והפליג מאד בשבח

הפיוט הזה, שמתחיל מבריאת העולם ומסיים אחר תחיית המתים ומה עצום ערכו של כל הנאמר ביניהם...
כמו כן נאמר בגמרא על ברכת "אשר בנו מכל העמים", שהיא: **המשולה שבברכות התורה** [ברכות י"א]: ופירש רש"י: "לפי שבה הודאה למקום קולו לתורה ול"ישראל". ואמנם 'עילוי' כעין זה, מציאים אחרים נאדר בקודש של אקדמות, שבו משבחים להקב"ה וגם מעלים על נס את שבח התורה הקדושה **וישראל** עם סגולה, באופן נעלה ביותר... *

ידוע מאמר העולם, שחזרו האקדמות מסתיימים ב"תא" לרמז שהתורה אין לה גבול, ואף אם מגיעים לאות תי"ו, שוב צריך לחזור לאל"ף, שכן אין לדבר סוף. אולי נרמז כאן דבר נוסף. כדאי מאד להתבונן היטב בסוף שירת האקדמות, אולי עוד לפני ההתחלה... בכדי להבין את ערך ותועלת הפיוט, ראוי לעיין דווקא בשורותיו האחרונות. המשורר האלקי פונה שם אל אומרי ה"אקדמות" בכל דור, המפנימים את דברי השירה, באהבה ובכרחה מעומק לבו הגדול...

זכאין! כד שמענתון, שבח דא שירתא. קביעין כן תהוון, בהנהו חבורתא. ותקונין ד' יתבונן, בעילא דרתא. ארי ציתיון למילוי, דנפקין בהדרתא.
צדיקים! כאשר שמעתם את שבח השירה הזאת שבאקדמות, כך תהיו קבועים בחבורת הצדיקים לעתיד לבוא [ששכרם הנשגב מזהר לעין] ותזכו לשבת בשורה העליונה, כשתקשיבו למלים היוצאות בהדר. דברי ד', עשרת הדיברות, שגלהם נאמר "קול ד' בהדרו"... יש שמפרשים זאת על המלים שבאקדמות עצמן...

קדוש עליון זה, רבי מאיר ברבי יצחק ש"ץ, שליח הציבור של עם ישראל, גילה לנו עד היכן הדברים מגיעים, אם קולטים ומחדרים היטב את הקדמת שבח השירה ואת קריאת עשרת הדיברות. בכל לב מברך הוא את המאזין לשירתו בכל דור ודור, שיזכה להגיע בעילא דרתא, לשורה העליונה, גבוה מעל גבוה, לרום כל המעלות... *

זכאין! כך הוא קורא לסולן ללא יוצא מן הכלל... צדיקים וישראל! עכשיו ההדממות לפיככם... כד שמענתון, שבח דא שירתא. קביעין כן תהוון, בהנהו חבורתא, עם שאר צדיקי עולם הנהנים מזיו השכינה...

ובשורה מסיימת, הוא חותם וסולל את הכל בתמצית **מרומים הוא אלקין, בקדמא ובתרתא. צבי ואתרעי בן, ומסר לן אורייתא.** מרומים הוא אלקינו מעולם ועד עולם. הוא יתברך ויתעלה, בחו, לחפץ ורצה בנו ומסר לנו את התורה. לזה התורה רבינו רבינו רבינו שכחב על פיוט האקדמות. הוא שבח על בחירת השם יתברך בישראל ונתן לנו את התורה... ובה מחזק המשורר בעוז ותעצומות את בן הגלות העומד כעת לקבל את התורה מחדש. הוא רבן כל העולמים, שלא שייר כלל להעלות על הכתב את גדלו ותפארתו; **הוא הוא שרצה וחפץ בנו,** ומסר לנו עם אהובו, בנו יחידי, את התורה הקדושה... **צבי ואתרעי בן, ומסר לן אורייתא.** *

וכעת אהוב, נחזור נא לאל"ף שבשירה הזאת: **אקדמות מילין...** המשורר האלקי פותח באימה וביראה, בבקשת רשות מפני רבון כל העולמים לפני שמתחיל לשבח. הוא מלמדם בזה איך לגשת לפני מלך עליון. "דאָפּאַפּתּ בּנְקֻשׁתּא" - בחרדה. זוהי הקדמתו להקדמה... בפתיחת כמה מלים של בקשת רשות: **"בְּבְרִי דְבְרִי"**, ברשות הבורא. פתיחת הלב ופתיחת הנשמה מתוך חרדה, מתוך התחושה של: דע לפני מי אתה עומד ומשבח...
הוא בורא העולם יתברך שמו, הנושא וסובל את עלמו **"וְטָרִי עֵדִי לְקִישׁוּשׁתּא"** לומר עד ימי זקמתו של עולם... והוא הנה והוא הנה, והוא הנה בְּתַפְאָרָה. כאן עומד ומדגיש המשורר את נצחיות ההנהגה האלקית, שהוא אלקי חיים ומלך עולם שברא את העולם והוא שומרים, נתן לו את התורה ונבנה לנו את בית השמיים, נהג אותנו במדבר העמים בגלות. הוא מלך העולם לצנח נצחים והוא יגאלם שנית לעיני כל חי: עדי לקישושתא... עד עצם היום הזה, שום דבר לא נגרע ולא השתנה ח"ו בהשגחתו הפרטית ובהנהגתו הבלעדית... ד' מלך, ד' מלך ד' מילוק לעולם ועד... *

דאָפּאַפּתּ בּנְקֻשׁתּא. פתיחה עצומה היא שירת האקדמות למאמר **"אנכי ד' אלקיך"** והרי כך נאמר [עמוס ד'] **"הכון לקראת אלקיך ישראלי"**... לפני קריאת "אנכי", יש להתייבב באימה, לחשוב ולזכור שאף אם היו כל הרקיעים - יריעות,

הימים - דיו, היערות - קולמוסים וכל דרי עולם - סופרים, אין במציאות כלל, לתאר ולפרש את גדולתו יתברך. "גְבוּרָה עֲלֵמִין לִי, וְלֹא סֹפֵק פְּרִישׁתּא". גבורת עולמים לו, שאין יכולת לפרש אותה... "הַדָּר מְרִי שְׁמַיָא, וְשִׁלְטִי בְּבִשְׁתּא". תפארתו של אדון השמים והשליט ביבשת, בכל הארץ... אם מקשרים את המוח ואת הלב לדברים אלה, אז נשמע היטב ה"אנכי" שבעשרת הדיברות, בטעם העליון... *

בלי עמל וליאות ברא הקב"ה את עולמו ונבאות ה"א הקלה, במאמר יחידו של עולם שברא את עולמו יחידו וטפן את יצירתו בסוד... ואמנם כך מתחילים אנו לשבח את אדון הכל ולספר תהלות, בתפילתנו יום יום: ברוך **שֹׁמֵר** והיה העולם, ברוך הוא... באימה בעלמא מצד הכל, הכל עד הפרט הזעיר האחרון ובאמירתו מתקיים והולך הכל עד עצם רגע זה... מה שגבו דבריו של בעל התניא ז"ע. "ברוך שאמר והיה העולם. באמירה בלבד, שמחה נמשך חיות כל השלמות וקיומם והתהוותם מאין לישי... [תורה אור פ' יתרו].

הַקֵּם עֲלֵמָא יְחִידָא, וְכַבְּשִׁיהּ בְּכַבְּשׁוּתָא וְכַבְּלָא לְאוּ שְׁכַלְלִיהּ, וְכַבְּלָא תְּשׁוּשׁתּא וְכַבְּלָתָא קְלִילָא, דְּלִיתָּהּ בְּהּ מְשׁוּשׁתּא. *

נקודה נפלאה בשירת האקדמות, שאולי אין מבחינים בה כל כך היא: השבח הנאדר **ליום שבת קודש**. לאחר שהזכיר המשורר את ששת ימי בראשית, מזכיר הוא את האמור בתפילת השבת: **"לְקַל אֲשֶׁר שִׁבַּת מְכַל מְעַשִׂים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נִתְּעַלָּה וַיִּשָׁב עַל כַּס כְּבוֹד"** והדבר מתבטא בהוד ואימה, בשפת האקדמות המעלה כל כך: **"זְהוּר יְקָרָה עֲלֵי, עֲלֵי קְרַסָּא דְאַשְׁתָּא"**. אז ביום השבת עלה ונתעלה זו יקרו של הקב"ה, על כסא כבוד של אש... וכי איך אפשר שלא להזכיר את שבח השבת, נשמת הבריאה? זאת ועוד, שיר ה"אקדמות" מיעד גם למעלות ישראל עם הנבחר, והרי השבת היא בת זוגה המיוחדת של כנסת ישראל!... *

בכל יום ויום, בברכת יוצר אור מזכירים אנחנו את עולם המלאכים, ערכם, קדושתם ועבודת השבח שלהם... משרתי עליון נישאים לאין ערוך, מלאכים, שרפים וחיות ואופני הקודש, סלם עומדים ברום עולם ומשמיעים **יחד בקול**... פותחים את פיהם בקדושה ובטהרה... עונים באימה ואומרים ביראה... זמירות יאמרו ותשבחות ישמיעו... אולם לדרגת הזכות של היהודי בזה, איך הם לא מגיעים...
בעליל ניכרת כאן מעלתם של ישראל. הוא זוכה לשבח את בוראו יותר מסולם. והקב"ה רוצה דווקא בשיר ושבח שלו. עם זו יצרת לי תהלות יספרו! אם זוכה מלאך ד' לשבח פעם אחת בכל ימי קיומו, הרי לעומת זאת, זוכה לך אדם מישראל בכל יום ויום, כמה שלבו חפץ וכן הוא בקבלת עול מלכות שמים... אשרינו מה טוב חלקנו... אשרינו כשאנו משכימים ומעריבים - מייחדים שמך בכל יום תמיד...
כמה צריכים אנו לחזק את עצמנו בדברי חז"ל הקדושים: "חביבין ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת, שישאל אומרים שירה בכל שעה ומלאכי השרת אין אומרים שירה אלא פעם אחת ביום" [חולין צ"א]. *

ואמנם על זה נסובה שירת בעל האקדמות כאן, הוא מזכיר את שבח המלאכים, השרפים, חיות ואופני הקודש, את מספר "אלף אלפין ורובא" שלהם שנבראו לשמש את הקב"ה. וסלם נאלמים בדממה עד שקבלו זכות לומר 'קדושה'. ה'הים קל חיל מרומא, מקלסין בְּתֻשְׁתּא... נהימת כל צבא מרום המשבחים קל עליון במורא -
ועם כל זאת... מתוך רקע זה של שגב המלאכים, עולה ומתעלה שבח ישראל עוד יותר: **"עֵדִב יְקָר אַחְסָנְתָּה, חַבִּיבִין דְּבַקְבְּעָתָא"**. כך תירגם אונקלוס את הפסוק: כי חלק ד' עמו יעקב **תבל נחלתו** - "עֵדִב אַחְסָנְתָּה". [דברים ל"ב] והיקר והחביבות מתבטאים מתוך זכות הקביות שלהם, זכותם לעבוד את ד' יום יום, לקדש את שמו ולייחד בקריאת שמע פעמיים באהבה, "עֲבִידִין לִיהּ חֲטִיבָא, בְּדָנָם וַיִּשְׁקַעְתָּא" חממות ושבח עושים לו בזריחת היום ושקיעתו. *

מה יקרו דברי ה"בית אברהם" ז"ע מסולנים - שאמירת "אקדמות" שלו היתה בהתלהבות על אנשית-הוא היה אומר ש"בדנן ושקעתא" מרמז גם על זריחתו ושקיעתו של רוח האדם... אף בהיותו בשפל המדרגה, עובד היהודי את ד' בקביות. וכך אמר אז על שבח ישראל: חביבין ד' בקבעתא: *

עיקר החיבובת בעבודת ד' היא מתוך הקביעות. [בית אברהם שבועות].
אה! "עוד יקר אחסנתיה" כמה מתלהטים בשירה הזאת חסידי סלונים בהתוועדות עד עצם היום הזה, בניגון דבקות מיוחד מאד. ובכלל היה בעל "ברכת אברהם" ז"ע אומר, ששיר "אקדמות" מורה דרך הוא לנקודה היהודית... *

פעמים רבות הקשבתי ליגון "אקדמות" עתיק, ששרו פעם בבית המדרש בגור שבפולין, בחג השבועות שנת תרח"ץ. פחד ורחב לבבי כשחשבתי לפני מי הושר שיר זה בשעתו. הלאמרי אמתי ז"ע ואפלי חסידיו וביניהם גדולי תורה וחסידיו עליו, שחבם עלו על המוקד. בבחינת "אהל שיכן באדם" היו וקידשו את ד' מתוך הקרבה בחייהם ובמותם. הו! "פרשן למנתה, למעבד ליה רעותא" נאמר באקדמות' על ישראל קדושים. פחשים ומובדלים לחלקו של הקב"ה לעשות רצונו... *

רש"י הקדוש בן דורו של משורר האקדמות, בפיחשו לשיר השירים, מבאר את הפסוק "היִשְׁבֶּת בַּגְּנִים חֲבָרִים מְקִשְׁבִים לְקוֹלָהּ, הַשְּׁמִיעֵנִי" [שה"ש ח:]. "הקב"ה אומר לנסות ישראל: אַתְּ הַנְּפוּצָה בְּגוֹלָהּ, רועה בגנים של אחרים ויושבת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. חברים מקשיבים לקולך - מלאכי השרת-מקשיבים ובאים לשמוע קולך בבתי כנסיות. השמיעני - ואחר כך יקדישו הם...!"

והדברים מפעימי רוח ונשמה! הנה נשמע כאן חיזוק אדיר ממרום ליהודים נאמנים לאורך שנות הגלות. ומתוך מקרא "ויושבת בגנים" כאלו בנה קול יוצאת ואומרת: ידעתי עמי ידעתי! כנסת ישראל! נפוצה את בגולה ונתונה לחסדי עם ועם, כמה סבלת תחת ידם, באש ובמים עברת מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר. והרי מִטְבַּע הדברים הוא שהמרה בשדות זרים, עלול להשפיע על ערכי הרוח!

אשריך ישראל מי נמוך! הישבת בגנים! עם כל נסיונותיך עדיין את יושבת בבתי כנסיות ובתי מדרשות, עטופה בתפילה ועוסקת בתורה. הו! מי ידמה לך היושבת בגנים! רועה בגנים של אחרים ויושבת בבתי כנסיות ובתי מדרשות... והרי דרגתך שווה למלאכים הנחשבים לחברך. ולא עוד אלא שהם מקשיבים לקול תפילתך ותורתך. השמיעני את קולך מקודם, ואחר כך יקדישו הם! הם נמצאים במחיצת הקדוש, אין להם גלות ועינו יוצרים ונסיונות כמותך, ולכן היושבת בגנים, לך דין הקדימה... ואכן בדומה לזה מביע המשורר את עליונותם של ישראל אף לעומת עולם המלאכים וקורא לעם ישראל, יהיה באיזה דור שיהיה: "עם חֲבִיב, וסֶגְיָא זְנוּתָא", רבים זכויותיו!!! *

צבי וחסיד ורגי, דילאון בלעותא... הקב"ה רוצה וחומד וחושק שיתייגעו ישראל בעמל התורה. דבר זה ראוי לזכור תמיד בשעת הלימוד. בורא כל העולמים רוצה ומתאוה לך. והרי אנחנו חייבים לו את הכל וכאן יש הזדמנות לעשות לו נחת רוח... ומפורשים דברי המשורר הקדוש בדברי חז"ל: "אם בחקותי תלכו: מלמד שהמקום מתאוה שיהיו ישראל עמילים בתורה. וכן הוא אומר: לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו..." [ת"כ רש בחוקותי].

ומתוך עמל התורה תתקבלנה התפילות והבקשות לרחמים ולרצון. "צְלוּתְהוֹן בְּכֵן מְקַבֵּל, וְהִנְיָא בְּעוֹתָא". ואף דבר זה מפורש בפי חכמינו ז"ל: "אמר הקב"ה: בזכות התורה שאתם עוסקים בה, יהיית מקשיב ושומע תפלותיכם" [תנחומא אמור ט"ז]. *

ר' ישראל! נחזור על הדבר שוב וביתר שאת. אקדמות היא פתיחה "לאנכי ד' אלקיך" המורה על הבחירה בְּנוּ, להיות לו. **אלקיך שלך ממש** אלקי ישראל! **הקב"ה בחר בנו** להיות לו לעם בנתינת התורה. וכלשון השפתי אמתי ". ובני ישראל זיכה אותם הקב"ה, שחל עליהם מלכותו ויתברך שמו, באמרו: **אנכי ד' אלקיך...** [ר"ה תרס"א]. ואמנם לתודה זו ראוי להתנכות מתוך דברי האקדמות' המטבט בעז והדר, את שבו קודשא בריך, ישראל ואורייתא, העם הנבחר מכל האומות לתת לו את התורה. האקדמות היא, כאמור, שירת "היכון לקראת אלקיך ישראל...". *

וכאן מגיע חלק חיזוק ליבם של ישראל מול קינטורן של אומות, דברי רשע מעני נפש. גויי הארץ עומדים עלים כגלי הם ומצערם אותנו בשאלתם: "מִמֶּן וּמֵאֵן הוּא רְחִימְךָ, שְׁפִירָא בְּרִיּוּתָא"? מֵאֵן הוּא וּמִי הוּא אַהוּב, כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הַנְּאוּה, שְׁלֹמֵעוּ אֵת סוּבְלַת בְּמַעוֹת אַרְיוּת? טוֹב וַיִּפֶּה יְהִיָּה

לך אם תתערבי בנו לקבל מרותנו. אז נמלא חפצך בכל תחומי שילתנו...
"מן ומאן הוא רחיימך...". מלחיני יגוני האקדמות' בחצר גור, יצרו מאז על מלים אלה נעימה מיוחדת מאד, שהביעה את תוקן הענין בצלילי חודר לב. בניגון מלווה את זעזועי הנשמה באמירת קטע זה שבאקדמות...
ועם ישראל משיב להם בחכמה להוכיח את טעותם הנואלת. רשעי עולם נבובי לב! אין לכם מושג כלל בקשר ישראל עם מלכו ואלקויו. קשר עליון דאורייתא. עוד יבוא יום שיבקע עליו השחר ועליכם החושך והבושה... בְּמִיתִי לִי נְהוּרָא, וְתִחְפִּי לְכֹחַ בְּהֶאֱמָא... ומשם והלאה מרחיב המשורר לביאור וישראל שכל לעם חביב, רב זכויות. אז יקבץ גלויות אל ירושלים עירו וכבדו יגן עליה יומם ולילה... *

אף רש"י הקדוש, בן דורו הצעיר של רבנו מאיר שליח ציבור, מלמדנו על יסוּחַ כזה, במשמעות הפסוק "שובי שוב השולמית" [שה"ש ז'] וכנסת ישראל משיבה לאומות: "מה תחזו בשולמית? מה גדולה אתם יכולים לפסוק לי שתהא שוה לגדולתי"...
מה תבטיחו לי? התוכלו למצוא תחליף לחיי הנשמות שלי? לערכי הקדושה והאצילות המושרשים בי? האם אמיר את כל זאת חלילה, בגדולתכם המדומה, הריקנית, המושחתת עד היסוד ברי? לעולם לא נתפתה לכם! לעולם לא נשמע לכם!
לעולם לא!!!

* מפלאים הם דברי בעל האקדמות על קירבת אלקים באחרית הימים, על מחול הצדיקים בגן עדן, על קיום "זה ד' קיונו לו, נגילה ונשמחה בישועתו", נסתרות שור הבור והלויית, הסעודה היא ותפארתה, על שולחנות קדש ואבני אקדה, סעודת רוממות שלא מעלמא קדון, הרוויה בין המשומר מימי בראשית...
תחום הצדיקים יהיה לפני הקב"ה אדון כל המעשים, פניהם יבהיקו מפורט שמחות, כזוהר הרקיע וכסככי זיו, הדר שאי אפשר לשפרט בשפתיהם...
תחיינו צדיקי, קדם רב פֶּלְתָא, וריוהו דמי, לשבעא דְּזוּתָא, וקיעא דְּזוּתָא, וכוכבי זְוִתָא, הדרא דְּזוּתָא אֶפְסָר, למפרט בשפּוּתָא...
אהוב! איך ניתנה ביד אמש יצירת מלים כאלה? האם אתה מרגיש את עוצמת ההבעה? האם אתה מקשיב לכינוי נפשו, לפעמיות לבם של המשורר האלוקי? הן כל הן היופי שבעולמנו, לא ישוו לשורות כאלה!!! *

מן ומאן הוא רחיימך... למה הכניס המשורר את היוכוח עם אומות העולם בתוך ההקדמה לפרשת קבלת התורה? אולי ניתן להסביר את הדבר כדלהלן. חז"ל לימדנו פרק מרגש מאד בנושא זה של קנטור האומות על גלותינ הממושכת. המשורר והנמשל כאחד מנגיעים לב לב מאד.
"משל למלך שנשא מטרונה וכתב לה כתובה מרובה..."
המלך הבטיח בשעתו למלכה הרבה מתנות טובות ויקרות, חפונת כבוד ובגדי תפארת, ורשם כל זאת בכתובתה. לימים הפליג המלך למדינת הים ומאז שוב לא נשמע ממנו דבר. עקבותיו לא נודעו. וכך נשארה נות ביתו כעגונה בודדת ושרויה בצער עליו, שנים על שנים. שכנות היו לה למלכה זו, פגומות במחיתיהן מאד. במקום לעודדה ולחזק את תקוותיה, עוד זרו לה מלח על פצעי נפשה. בחרב הלשון דקרו אותה בשאט נפש אכזרית. "הניחך המלך ושוב אינו חוזר" אמרו לה. הוא עזב אותך לעד, הוא כבר שכח ממך מזמן, אין סיכוי שהוא ישוב. ראוי לך להתיאש מכל וכל.
"והיתה בוכה ומתאנחת..." דברי השכנות פגעו בה מאד והשפילו את נפשה עוד יותר. היא נכנסה לבית לבה, ושפוט דמעות, מיוסרת בעלבונה. היא הסתגרה בפינתה בין ארבעת קירותיה המבודדים. הו! כמה מעיק צער הבדידות וביטור כשהוא מלווה בעלבון ואי רגישות מצד הזולת.
רק דבר אחד נסך בה טיפות תקוה ונחמה. מתוך צער אָמַט על מר גורלה, היתה המלכה מוציאה את כתובתה ושוב התחילה לקרוא שם את הבטחות המלך: "כך וכך אני עושה לך, כך וכך אני נוהג לך" וכך היתה מתנחמת... מתוך הקריאה התחזקה בה ההרגשה, שהוא יחזור. הוא יחזור למרות הכל... הכתובה הישנה החזיקה אותה שלא תתמוטט כליל במצבה.

זאת ועוד, כהקדמה ל"אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" הוכנסו אל תוך השיר, דברי התקוה והנחמה לעתיד. הרי כך אמר אחד מרבותינו בעלי התוספות, רבינו יצחק מקורביל, בעל הסד"ק [א] שבן חובי מצוות "אנכי" נכלל: **"אני רוצה שתאמיני בי שאני ד' אלקים ואני עתיד לקבץ אתכם ולהשיעכם"**. זה נכלל בדיבור הראשון שנשמע בהר סיני מפי הגבורה: "אשר הוצאתיך מארץ מצרים". אני רוצה שתאמיני בי שאני עתיד להשיעכם...
מחבר האקדמות רבי מאיר ברבי יצחק חתם את שמו בחלקו השני של פיוטו, בתוספת המלים: יגדל בתורה ובמעשים טובים אמן **וחזק ואמץ**... דומה שבשתי המלים האחרונות, רומז הוא לכל אחד אחד מאתנו, להתחזק ולהתאמץ בדבריו הנשגבים, להתקשר באהבה ובריאה לקל עליון, לקבל את התורה בשמחה, מתוך בחירתנו בעבר, מעלתנו בהווה ופדות נפשנו בעתיד במהרה בימינו. **חזק ואמץ!!!**

גוט שבת, גוט יום טוב! לך אהובי!
שמחה לקבל את התורה באהבה ובשמחה ולהעריך את קירבת האלקים בפינתה "צבי ואתרעי בן ומסר לן אורייתא"
* ידיך אוהבך בלב ונפש, משה יעקב הלוי

* לימים בא המלך... המלך שהתעכב בדרכו הגיע הביתה, אל הארמון המנטש... לאחר שנים קשות וארוכות, מלאות סבל וצפייה - חזר סוף סוף מגלותו ומצא את המלכה מצפה לו. אמר לה: "בתי! התעכבתי במרחקים ואני באמת תמה, איך המתנת לי כל אותן השנים?". אני משותם את דברתו נפשיך. איך עצרת כח? איך החזקת מעמד? איך הבלגת על סבל השנים, על הכאבים והעלבונות ושמרת לי אמונים עד היום. מה החזיק אותך?
אמרה לו: אדוני המלך! תאמין לי, ש"אלמלא כתובה מרובה שכתבת ונתת לי, כבר איבדתי שכונתי"... בשורותיך ובין שורותיך, מצאתי נחמה בשעות הבדידות הקשות והמרות. בבגדי המלכות הנסתרים שם מחיתי את דמעותי... הבטחותיך הפיגו את בדידותי המרה, את הריקנות שמוטטה את לבי זה שנים... הם שנתנו לי כח לעמוד מול כל המעיק עלי. הו! אדוני המלך! אלמלא כתובה מרובה שכתבת ונתת לי... *

וכאן בא הנמשל הנפלא על גלות ישראל וגאולתם... גם לנו יש שכנים מעין אלה. אומות העולם לא הפסיקו ברשעתם, מלהצר לנו, מלבד בכח הזרוע, גם בכח הלגלוג המר. "כך עובדי כוכבים מונין את ישראל ואומרין להם: אלקיכם הסתיר פניו מכם וסילק שכינתו מכם, עוד אינו חוזר עליכם. והן בוכין ומתאנחין..." דורות על דורות שמונו גויי הארצות ללעג ולקלס, הכאיבו לנו זרח מלח על פצעינו בשאלת: "אנה הלך חזקך - אנה פנה דרךך" וכפירוש רש"י הקדוש: מקנטרים האומות את ישראל - למה הניח אותך עזובה, אלמנה... [שה"ש ו'].
"וכיון שנכנסו לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וקורין בתורה ומוציאין שכתוב [ויקרא כ"ו]: -פניתי אליכם והפריתי אתכם - ונתתי משכני בתוכם - והתהלכתי בתוכם- והן מתנחמין. למחר כשיבאו קץ הגאולה, אומר להם הקב"ה לישראל: בני אני תמה מכם, היאך המתנתם לי כל אותן השנים?" "הן אומרים לפניו: רבנו של עולם, אלילא תורתך שנתת לנו כבר איבדנו האומות... וכן אמר דוד: לולא תורתך ששעושי אז אבדתי בעיני". כך החזקנו מעמד! מתוך התבוננות בתורה, מתוך עיון בכתובתנו משם שאבנו עידוד ונחמה... [אי"כ ר' ג' ז'] *

והלב אומר, שהכניס רבי מאיר ש"ץ את היוכוח עם האומות, כהקדמה לקריאת מתן תורה, לרמז על דברי המדרש האלה. אם נתבונן ב"כתובה" בתורה הקדושה שנתנת לנו כעת מחדש, שם נישג את הנחמה, שם נמצא את החיזוק, מתוך הגאולה העתידה המתגלה בתורה... *

זאת ועוד, כהקדמה ל"אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" הוכנסו אל תוך השיר, דברי התקוה והנחמה לעתיד. הרי כך אמר אחד מרבותינו בעלי התוספות, רבינו יצחק מקורביל, בעל הסד"ק [א] שבן חובי מצוות "אנכי" נכלל: **"אני רוצה שתאמיני בי שאני ד' אלקים ואני עתיד לקבץ אתכם ולהשיעכם"**. זה נכלל בדיבור הראשון שנשמע בהר סיני מפי הגבורה: "אשר הוצאתיך מארץ מצרים". אני רוצה שתאמיני בי שאני עתיד להשיעכם...
מחבר האקדמות רבי מאיר ברבי יצחק חתם את שמו בחלקו השני של פיוטו, בתוספת המלים: יגדל בתורה ובמעשים טובים אמן **וחזק ואמץ**... דומה שבשתי המלים האחרונות, רומז הוא לכל אחד אחד מאתנו, להתחזק ולהתאמץ בדבריו הנשגבים, להתקשר באהבה ובריאה לקל עליון, לקבל את התורה בשמחה, מתוך בחירתנו בעבר, מעלתנו בהווה ופדות נפשנו בעתיד במהרה בימינו. **חזק ואמץ!!!**

גוט שבת, גוט יום טוב! לך אהובי!
שמחה לקבל את התורה באהבה ובשמחה ולהעריך את קירבת האלקים בפינתה "צבי ואתרעי בן ומסר לן אורייתא"
* ידיך אוהבך בלב ונפש, משה יעקב הלוי

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא
רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון
דעת סופרים

הביקוש "רצוננו לראות את מלכנו" ששינה לחלוטין את מתן תורה, וגם לדורות

גמ' שבת פו ע"ב: **תנו רבנן: בשישי בחדש ניטנו עשרת הדברות לישראל. רבי יוסי אומר: בשבעה בו.** ובגמרא שם מובאר ששורש מחלוקת בין התנאים נעוץ, בחובת פרישה מן האשה שנאמרה קודם מתן תורה. ונחלקו התנאים האם הוסיף משה רבינו יום אחד מסוף מדעתו לפרישה, וכך היא שיטת רבי יוסי ולדעתו ניתנה תורה ביום שביעי בסיון והלכה כדבריו.

ושם בגמרא עוד נאמר, פז ע"א: **דתניא: שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקדוש ברוך הוא עמו: הוסיף יום אחד מדעתו, והיטיב מן האשה, ושבר את הלוחות.** ובגמרא ע"ז ע"א נאמר וז"ל הגמרא: **ויהי בקר יום הששי מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר: אם ישראל מקבלת את תורתו - מוטב, ואם לאו הרי מחזיר את העולם לתוהו ובהו.** ומעתה יקשה לדעת רבי יוסי שניתנה תורה בשביעי, א"כ מה היה התנאי של יום השישי. ותרצו בתוספות ע"ז ע"א: **"א"כ מה היה התנאי של יום השישי. בשישי אלא שהוסיף משה יום אחד מדעתו."**

וצריך ביאור דבריהם, סו"ס מה איכפת לנו שהיתה ראויה לינתן. סוף הוא שלא ניתנה תורה בשישי.

ולכאורה כתוב כאן שהתורה כתורה מצד עצמה היתה ראויה לינתן בשישי וזה כבר היה בשישי בסיון, אלא שהוסיף משה, ומ"מ הוסיפו לא שינתה את ה"מתן" שהיה יום ראוי, וצריך ביאור בזה.

לדעת רבי יוסי שהוסיף משה יום אחד מדעתו, יש כאן דבר מפעים בכל המהלך של ניתנת התורה, ודבר זה צריך תלמוד הנהגתו של משה רבינו וכדלהלן.

דבר פשוט הוא וידוע לכל בר בי רב, שקיומו של עולם כפשוטו תלוי הוא בתורה, ובידוע הוא מה שאמרו שעשרים ושש דורות עד מתן תורה הקב"ה זן את העולם כולו בחסדו, היינו שלא היה ראוי היה העולם להתקיים בלא תורה והקב"ה ברחב חסדו החזיק אותו עד מתן תורה. ומעתה יקשה מאחר שמדוע הקב"ה למשה שיתן את התורה בשישי בסיון, "מעכב" משה רבינו את מתן תורה לישראל, שהיא התורה מקור חיותנו. עוד לא ניתנה תורה וכבר משה רבינו מעכב אותה מלקבלה ולכאורה תימה הוא, ומ"מ אף שעייב הסכים הקב"ה עימו.

מאידך גיסא הקצנה השני של הנהגת משה שאף בזה הסכימה שכינה עימו, ששבר את הלוחות.

אותה הלוחות היה עתה קבלם מיד אחר קבלתם משלך את הלוחות ומשברם.

ולהבין משמעות שברית הלוחות, חתימת התורה הינה (דברים ד' יב), "לעני כל ישראל", הכל הולך אחר החיות, ומה כתוב בחתימה זו.

כתב שם רש"י: **"שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר (לעיל ט, יז) ואשברם לעיניהם"**, והסכימה דעת הקדוש ברוך הוא לדעתו, שנאמר (שמות לד, א) אשר שברת, יישר כחך ששברת.

"נשאו לב", "שברית הלוחות", מוגדרת כ"נשיאות לב", מושג שנאמר בהקמת משכן ה', משתמשים בו עתה בשעת שברית הלוחות מוגדרת פעולה זו "כנשא לב", הלא דבר הוא.

וצ"ב גדול מדוע סיומה של תורה צריך להגמר בשברית הלוחות על ידי משה רבינו, ועין בשפת"ח שם.

אמנם נראה, שהוא החלק השני ביסודו של משה רבינו, אותו משה רבינו ש"בראשית" של התורה, "מעכב" את מסירת התורה ביום אחד, הוא אותו משה רבינו "מחליט", לשבור את הלוחות אחר חטא העגל שאין ישראל ראוים לקבל את התורה ומשום כך הוא מחליט לשבור את הלוחות.

ועל שניהם הקב"ה מסכים עמו, מסכים מחד לעכב את מסירת התורה, ומסכים לאיך לשברית הלוחות. ובהזו מסתימת חיתומה של תורה באותה שברית. וצריך ביאור מנין "העוז" של משה רבינו להנהיגות אלו.

ואשר יראה בזה, שיסודות אלו למד משה רבינו מכלל ישראל בשעת מתן תורה וכדלהלן.

בשעה שהקב"ה מתעדת ליתן תורה לישראל, מתנהל משא ומתן בין ישראל לבין הקב"ה. שעל הפסוק (שמות יט ט): "ויגד

משה את דברי העם". כתב ברש"י: **"ביום המחרת שהוא רביעי לחודש: את דברי העם וגו' - תשובה על דבר זה שמעתי מהם "שרצונם לשמוע ממך אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המלך", "רצוננו לראות את מלכנו".**

ומבאר, שתחילה מסירת התורה תחילה היתה צריכה להיות על ידי שליח על ידי משה רבינו, וע"ז בקשו ישראל שמסירת התורה תהיה על ידי ה' בעצמו **"רצוננו לראות את מלכנו"**.

ומה עונה ה', נאמר בפסוק י, **ויאמר ה' אל משה - אם כן, שמזקיניך לדבר עמם, לך אל העם. וע"ז נאמר "קדשו מלכותם היום ומחר"**.

ומלשון רש"י "אם כן", והיינו מבואר שכל המציאות של הצייון על "אל תקרבו אל אשה" הפרישה של הימים קודם מתן תורה נוצרה מכח הביקוש של בני ישראל של "רצוננו לראות את מלכנו".

אחר מתן תורה, נאמר שם פסוק יז, ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים ובעבור תהיה יראתו על פניכם בלבלתי תחטאו:

וברש"י שם **"לבעבור נסות אתכם - לגדל אתכם בעולם שיצא לכם שם באומות שהוא בכבודו נגלה עליכם: ובעבור תהיה יראתו - על ידי שראיתם אותו יראוי ומאויס, תדעו כי אין זולתו ותיראו מפניו"**.

ומתבאר שאחר שבני ישראל בקשו לראות את הקב"ה, מכח זה זכו לשני דברים, א. יצא לכם שם באומות שהקב"ה בעצמו נגלה. ב. מחמת ראת ה' הייתם יראים, מחמתן תהיה לכם יראת שמים "תיראו מפניו".

ומזה מתבאר להיפך והוא נורא למתבונן, שאם לא היה הביקוש של בני ישראל "לראות את מלכנו", שוב היה מתן תורה על ידי משה רבינו, אך ברמה פחותה ברמה שעל ידי שליח, ולא היה יוצא להם שם באומות שהקב"ה נגלה להן. והדבר השני והרבה יותר נוראי, היה מתן תורה אך אם פחות יראת שמים מכח זה שלא היו ראו את השכינה.

יתירה מכך הקב"ה הסכים למציאות זו ורק בקשת ישראל שינטה הגדול העולה מזה שבני ישראל המה קבעו איזה מתן תורה יהיה להם, ושוב אחר שבקשו שתהא ניתנת התורה על ידי ה' ולא היה ידי שליח זכו לקנין שהשפיעה עליהם לדורות.

והנה בידוע שכל דבר ראשיתו קובעת את אחריתו, ושוב תורה שפז ופנינים יקרה, כל כולה שניתנה על ידי השכינה ולא על ידי משה, דבר זה קרא מכח הביקוש של ישראל. נקבע לזרות ש"בביקוש יסל ליצר מציאות חדשה של רחניות שאין בדומה לה

אך יתירה מכך, התורה טרם ניתנה ובני ישראל קבעו כיצד תראה קבלתה, והוא יסוד לדורות, שתורה ששבעים פנים לה, כל איש מישראל קובע לעצמו וכל דור קובע לעצמו כיצד תראה קבלת התורה שלו קטנה או גדולה, ניתנה לישראל במתנה מקור. כפשוטה לעשות בהם כהבנתם וכרצונם בתורה ומכח זה בקשו לקבל דיוקא את התורה מאת ה' דיוקא.

ומעתה יואר הדברים שהוסיף משה יום מדעתו, שהרי כל מה שהוסיף עוד יום נבע מכח הביקוש של ישראל של "רצוננו לראות את מלכנו", מכח בקשתם נהיה מתן תורה לא שונה אלא אחרת לגמרי, ניתן מפי הגבורה ולא מפי משה.

מכח זה הבין משה את כוחם של ישראל בתורה הקדושה שנמסרה התורה בידם ולא רק שגוף התורה נמסר בידם אלא הם החליטו כיצד תראה התורה, והוא כפשוטו "מתן" תורה ניתן במתנה לעשות כהבנתם בתורה.

ונמצא שמצד המתן תורה היה שיש בסיון ראוי לתת את התורה, וזה נשאר לדורות, אמנם משה רבינו החליט שמצד "המקבל" האדם, עם ישראל, דרוש יום מסוף. והוא הביאור בתוספות בע"ז ש"לעיל "היתה ראויה לינתן בשישי אלא שהוסיף משה יום אחד מדעתו". ולפי"ן מדוע לדורות אם חוגגים את שיש בסיון, ולא את שביעי, לפי שלזכות קובע "המתן תורה" עצם קבלת התורה, ולא אופן וצורת לקבלה שרצו לקבל מאת ה' באותו הזמן שדבר זה תלוי במקבל התורה בכל זמן זמן ומשתנה בהתאם לכל דור אופן קבלתו את התורה.

מכח זה משה רבינו כנהיגו של עם ישראל, הבין שאם יש יכולת לישראל להחליט איך יראה צורת מתן תורה שמכח בקשתם הסכים ה' עמם, אף הוא החליט שהואיל וקבלת התורה תהיה על ידי הקב"ה שוב החליט שצריכים פרישה מן

האשה עוד יום אחד. ודבר זה נבע מאותו שורש של ישראל כאמור.

ומכח אותו יסוד שהואיל ונמסרה תורה לישראל כפי הבנתם, שוב משה להמסר אותה העגל ואת המחולות החליט שתורה אינה יסוד להמסר באופן זה ושוב את הלוחות.

משום כך, חתימת התורה בדיוקא מסתימת בשברית הלוחות, להודיע שתורה אינה אוסף של ציונים, תורה ניתנת "למקבל" התורה, ואם המקבל לא מבין את משמעות הקבלה וערכה שוב הוא אינו ראוי לקבלה, והוא הצד השני של ה"מקבל" עם ישראל שבשעת מתן תורה ידע והבין את משמעות הקבלה ומשום כך רצה שהקב"ה יתן להם את התורה.

והנה הדבר השלישי שעשה משה מלבד ה"עיסוב", ושברית הלוחות הוא שפירש מן האשה.

ובגמרא שבת שם נאמר שנמוקו של משה רבינו היה וז"ל:

ומה ישראל שלא דברה שכינה עמהן אלא שעה אחת, וקבע להן זמן, אמרה תורה והיו נכניס וגו' אל תגשו, אני שכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי, ואינו קובע לי זמן - על אחת כמה וכמה! ומנלן הדסים הקדוש ברוך הוא על ידו - דכתיב לך אמר להם שובו לכם לאהליכם וכתבי בתריה ואתה פה עמד עמדי".

ונראה עומקם של דברים, שכמתבאר כל המציאות של "אל תגשו אל אשה", נאמרה אחר בקשתם לראות את השכינה, ומכח זה כאמור, השתנתה מהותה של מתן תורה שזכו לראות את השכינה וכל זה מכח הביקוש.

מכח זה למד משה רבינו שאם ישראל זוכים להשתנות בכח קבלת התורה לגמרי שניתן על הקב"ה עצמו וזאת מכח החלטתם שלהם, שוב למד משה רבינו שהוא הנראה לפני מלך מלכי המלכים בכל עת ובכל שעה קבלת התורה שלו בכל שעה משום כך כדאי שצריך לפרש מן האשה לתמיד.

ונמצא ששלושת מעשיו של משה רבינו, לעכב את מסירת התורה, לשבור את הלוחות, ולפרוש מן האשה, נבעו מאותו שורש שהצגלה במתן תורה שניתנה תורה בצורתה מחמת הבנתם ורצונם של בני ישראל, ומכח זה הבין משה רבינו שלא רק צורתה של התורה נתינה, אלא שמסורה כמתנה לישראל ודעתם היא שקובעת, והוא הפשט "עשה משה מדעתו", ששורש זה נתגלה על ידי ישראל במתן תורה, שדעתם קבעה את מתן תורה, והוא השורש הקדום ביותר ל"דעת תורה".

ונראה יסוד הנהגתו של משה רבינו, היא שורש מה שנאמר בתורה דברים דברים יז **"על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל"**: **וע"ז גם אמרו אפילו אמור לך על ימין שהוא שמאל, שהוא להתודע ולהודיע שכל שורש חכמת התורה מסור הוא לחכמים ונתגלה דבר זה במתן תורה.**

ובזה יואר היטב מה שהביא הקצות החושן בהקדמתו, שנחלקו בפמליא של מעלה

מה הדין בבררת שקדמה לשער לבן, שהקב"ה מטרה, ומתיבתא דרקינא מטמאים.

ושם הביא להקשות בשם הר"ן מה שייך מחלוקת אחר שהקב"ה אומר נמא.

וביאר, וז"ל: **כי אם היונים שספק טהור על דרך האמת היו אומרים ושמא שאחר שהכרעת התורה נמסרה להם בחייהם ושכלם היה מחייב לטמא היה מן הראוי שהיה טמא אף על פי שהיה בהיפך האמת שכן חייב שכל האנושי והשאר אף על פי שהוא אמת אין ראוי לעשות מעשה כן בדרכי התורה.**

עוד שם הביא בשם הר"ן: **וג"כ נאמין שאם הסכימו הפך האמת ונדע זה ע"י בת קול או בביא אין ראוי שנסור מהסכמת החכמים, וכתב שם הטעם "לפי שלא מסר ה' יתברך הכרעת ספיקות התורה לנביא ולא לבת קול אלא לחכמי הדור"**.

ונראה ששורש כל דבר זה שנמסרה הכרעת התורה בידי חכמים אף שיתכן שאינו האמת, יסודו ושורשו במתן תורה, שישאר כבר בקבלת התורה החליטו על צורת הקבלה, כפי בקשתם ורצונם, ומכח זה "עשה משה מדעתו" שלשה דברים, ומכאן נגזר ונקבע לדורות, שלא רק משה קובע בתורה, אלא חכמי התורה שבכל דור ודור המה המבארים ומפרשים את התורה אף שיתכן שדעת הקב"ה אינה כן, לפי שנמסרה להם התורה במתנה ב"מתן תורה".

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו'

ו'שמועה טובה'

הלכתא גבירתא וארחות חיים הנלמדים מסוגיא דמתן תורה!

המאור שבתורה מחזירו למוטב

בשבת פז. שבר את הלוחות מאי דריש, אמר ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצוות, אמרה תורה וכל בו נכר לא יאכל בו, התורה כולה כאן וישראל מומרים על אחת כמה וכמה, ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו שנאמר אשר שברת יישר כחך ששיברת עכ"ל הגמרא.

ובתוס' ד"ה ומה פסח אין זה ק"ו גמור דאם מומר אסור בפסח שהוא קרבן, מ"מ לא היה לו למנוע מליית להם התורה ולהחזירם בתשובה עכ"ל.

יש לפרש דכוונת התוס' דיחזירם בתשובה ע"י נתינת התורה, דהמאור שבה מחזירו למוטב וכמבאר בירושלמי חגיגה פ"א הל' ז' ויאמר ה' על עזבם את תורת א"ר חייא בר בא אותי עזבו אוותרה, שמא את תורת שמרן, שאלו אותי עזבו ותורת שמרן המאור שבה היה מקרבן אצלי ע"ש.

משה שבר הלוחות - כי הקבלה צריכה שתהיה בשלימות

ולאמור צריך ביאור אמאי שבר את הלוחות ומה ראה ללמוד מפסח, ואמאי לא נתן להם את התורה ככדי להחזירם למוטב.

ו"ל דכיון דכאן היתה קבלת התורה והקבלה צריכה להיות בשלימות, וזה נלמד בדווקא מקרבן פסח וכמו שאמר כ"ק האמרי אמת זצ"ל בביאור מתני' זבחים ב. כל הזבחים שנחבשו שלא לשמן כשרים חוץ מהפסח והחטאת, וביאר האמרי אמת ימים אחרונים פסח תרס"ט עמ' 128 וז"ל וצריך כל אחד לקבל על עצמו בפסח עול תורה כי בהתחלה צריך להיות עם כל יכח, וזהו דכתיב פסח הוא לה', אי במשנה כל הזבחים שנחבשו שלא לשמן כשרים וכו', חוץ מן הפסח והחטאת הפסח בזמנו והחטאת בכל זמן, הפסח כשר רק לשמו כי בהתחלה צריך להיות בכח חזק ע"ש, וכן הוא באמרי אמת ליקטים זבחים ב.

היצר הרע אינו מניח לאדם ויש להשמר ממנו

בשבת פח - פט. אמר ריב"ל בשעה שעלה משה למרום אמרו מלה"ש לקב"ה מה לילד אשה בינינו וכו', אמר לו הקב"ה למשה החזר להם תשובה וכו', מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב ומסר לו דבר וכו', ואף מלאך המות מסר לו דבר שאמר ויתן את הקטורת וכפר על העם ואומר בין החיים והמתים וגו' אי לאו דאמר ליה מי הוא ידע עכ"ל הגמרא.

ושם בגמרא אמר ריב"ל בשעה שירד משה מלפני הקב"ה בא שש ואמר לפניו רבש"ע תורה היק היא וכו', ובמהרש"א בח"א כתב דריב"ל גופיה קאמר לעיל דמלאך המות מסר לו דבר דמשמע ידיע שמשב קבל התורה במרום, ונראה הוא השטן והוא היצר הרע הגם שהוא כל המלאכים על נתינת התורה, אמר אחר שירד משה בא לקטרטג ולהסית שיחור מלקבלה מפני עומק המושג וקוצר המשיג של בעלי חומר וא"ל לקיימה למטה ע"ש.

ומה אנו למדים כי גם אם נראה לאדם שיצרן פסק ממנו ומניח לו לעבוד את ה', לא יסיח דעתו כי תכף ומיד יחזור היצר לקטרוגו והסתתרו ה' ישמרו.

כפטיש יפוצץ סלע - אור ה' מתפשט בכל מקום

בגמרא פח: תני דבי רבי ישמעאל וכפטיש יפוצץ סלע מה פטיש זה נחלק לכמה ניצוצות, אף כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נחלק לשבעים לשונות, ופרש"י מה פטיש נחלק הסלע על ידו לכמה ניצוצות עכ"ל, וכונתו ליישב הא הפטיש עצמו אינו נחלק, וע"ז כתב דהסלע נחלק ע"י הפטיש.

הקשה התוס' ע"ד רש"י וז"ל ובקונטרס פירש מה פטיש נחלק הסלע על ידו, ואינו מיושב שהדיבור עצמו הוא מתחלק ואינו דמיון גמור עכ"ל, וכונתם להקשות הא הדיבור עצמו נמשל לפטיש וא"כ הול"ל שהדיבור נחלק לכמה ניצוצות, ולדברי רש"י הדיבור עצמו שהוא הפטיש אינו נחלק, אלא מחלק את הסלע.

ובדרך רמז יש ליישב דברי רש"י עפ"י ש"כ השם משמואל דברים תרע"ט הדשפה של האומה היא מהותה ומעידה על תוכן לבה וכו' וע"כ בלשון ובשפת האומה נמשך נצפו בה כח רע מושך לרעת האומה, וכמו שהגיד כ"ק אדמו"ר החי" הרי"מ ז"ל מגור על שפת צרפת שמושכת לינאוף ר"ל עכ"ל, והטעם שהם מלוכלכים בזה ביותר כידוע וכו', אך לשונה של תורה מהפכת את הרע שבלשון ההוא לטובה, והיינו מחמת שיש צורך לתורה ללשון ההיא להסביר בה את השומע, נעשתה הלשון מחוברת לטורה, ונדחה הרע מקרבה ונכנסת בה רוח טהרה, וזוהי רפואת הלשון ע"ש.

ואף אנו נמי נימא דמה שדיבור של הקב"ה נחלק לשבעים לשונות היינו לקדש את כל הל' מידות ושרש הע' אומות, שהם שרש הרע והסאיוב, ומחשכים אור ה' בעולם, ומקשים לבם של ישראל להיות לבם לב האבן, שלא להרגיש מעם וקרבת ה' לי טוב, ואותו דיבור ה' האחד ומיוחד חוצב להבות אש ומאיר בכל מקום ובמקומות החשכים, נמצא שאותו דיבור של ה' הנמשל לפטיש משפע ומתחלק לכמה ניצוצות ומחלק ומפוצץ הסלעים אבני הרע, ונגלה כבוד ה' לעיני כל בשר.

מצוות הגבלה - להתעלות בעבודת ה' ולא להסתפק במוטב

בגמרא פח. בתלתא אמר להו מצוות הגבלה בארבעה עבוד פרישה, וברש"י שם ד"ה בתלתא תמה דהא מצוות הגבלה נכתבה בתורה לאחר מצוות הפרישה, וז"ל ומצוות הגבלתם דהשמוח לכם עלות בהר אע"פ שהיא כתובה אחר וקדשתם היום ומחר שהיא מצוות פרישה קדם לכן נאמרה ע"ש, וכן התוס' פז: ד"ה בתלתא ע"ש.

והר"ד ד"ה בתלתא פירש דבשליש אמר להם מצוות פרישה והוא נרמז במאמר ה' למשה הנה אנכי בא אליך בעב העען ורמז כאן מצוות הגבלה ולומר אליך לבודך, אבל העם יעמד מרחוק ולא בהר, ובו ביום אמר משה לישראל מצוות הגבלה, וראש דכתיב בתר פרישה הגבלת את העם, אפשר שלא פירש ה' לתחילה כל העונש וכל העניין והיינו עכ"ל.

וביסוד דבריו יש לפרש ברך דרמז עי"מ הרב מקצאק זצ"ל השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו לו הנגוע בהר מות יומת, שהציווי הוא להיפך שלא יסתפק האדם במוטב ויהיה די לו נגוע בקצהו אלא יעלה אל הר ה' בכל היכולת.

ולפ"ז היה נצרך ב' ציווים למצוות הגבלה, ובתלתא נאמר להם מצוות הגבלה כפשוטו שלא לעלות בהר, וביום הרביעי לאחר מצוות פרישה והתנתקות מגשמיות נאמר להם שביצלתם לעלות גבוה מאד בעבודת ה' ללא הגבלות.

בקבלת תורה זוכין למדרגות נשגבות

בדף פח. ד"ה ושוב לא עלה עד שעלו כולם עכ"ל, ובד"ה מאי לאו משום תורה לא היה לו פנאי לעלות שקבלו יחד כולן את הדיברות עכ"ל, והדברים תמוהים וכי בקבלת התורה על כולם הלא הוזכרו על כך שלא לעלות להר, ועמדו בתחתית ההר.

ובפשוטו י"ל שעלו כולם קאי על אהרן והזקנים, ומש"כ דלא היה לו פנאי לעלות הכונה שבזמן קבלת התורה לא עלה לשמים אלא היה בהר שקבלו כולן יחד את הדיברות.

ובדרך רמז י"ל סלעל שמשה לא עלה עד שעלו כולם למדרגות נשגבות, ומשה בענותו לא החזיק את עצמו יותר גבוה אלא החזיק עצמו ביחד עם כולן, ובמקום גדולות שם אתה מוצא ענותנות.

ויאמר ה' אל משה רד העד בעם פן יִהְיוּ אֵל ה' לראות

ונפל ממנו רב (יט, כא).
מציווי זה למדנו ד' דברים -

- א. מדהוצרך לצוות משמע שהיה חשש שיהרסו אל ה' לראות למרות הציווי, והוא ראייה למש"כ בציווי של הגבלה נרמז שאיפות לעלות במדרגות נשגבות, ולא להסתפק במוטב, וע"כ היה חשש פן יהיה מי שיפרש שהותר העליה במציאות.
- ב. למדנו כי גם בהיות הכל בתכלית המדרגות, יש לזכור מכלל ישראל ומהצטרותם הגשמית ולדאוג לשלימותם.
- ג. אין חפץ לה' במלאכים כי אם באנשי קדש חיים וקיימים בעולם הזה, ולא המתים היללו י"ה.
- ד. הקפידה התורה פן יִהְיוּ אֵל ה' לראות, והיינו להנות מהראיה ועצם ההשתתפות במעמד משגב זה, ובאופן

כה ונפל ממנו רב, משא"כ בהשתקקות בכלות הנפש ובכימיות, עלו סולם כנ"ל.

ביום זה אינא ביטול יצר הרע

בתוס' פט. ד"ה תורה היק היא, מביא דברי המדרש שטררו הקב"ה למלאך המות בשעת מתן תורה שלא יקטרטג לומר אומה שעתידיה לחטוא לסוך מ' יום בעגל אתה מתן להם את התורה ע"ש.

ולא באותה שנה בלבד אלא כל שנה ושנה כשמקבלין ישראל את התורה יש ביטול יצר הרע, כמבאר בזוהר אמור צז: ובגין כך אקרי בגוונא דא עצרת, דאית ביה ביטול יצר הרע, ועל דא לא כתיב ביה חטאת כשאר זימני דכתיב בהו חטאת לה' ע"ש.

כיום יאר / הרב נח גדליה קזצקוב

האם כל מלה של תורה היא

מצוה בפני עצמה

ידועים דברי הגר"א בשמות אליהו על פאה, שמצוות תלמוד תורה אין לה שיעור למעלה ואין לה שיעור למטה, כיון שבכל מילה ומילה של תורה שאומר האדם הוא מקיים מצוה במקום אחד בספריו חישב החפץ חיים את מספר מצוות שיסל האדם להשיג בדקה אחת, ועלה לו למאתיים מילים שהם מאתיים מצוות.

ובאמת, הרק"ק א"ה בהגהותיו ל"ש"ע (יו"ד סי' רמו) ציין לשו"ת קול בן לוי (על הרמב"ם הל' ת"ת) שכתב לבאר מדוע בתלמוד תורה יש דין שמותר לו לפסוק למצוה עוברת, הרי יש כלל שעוסק במצוה פטור מן המצוה, ומדוע לא יפטר ממצוה עוברת כשעוסק בתורה. וכתב ליישב מדעתו על פי הכלל שאמרנו בשם הגר"א, שהואיל ובת"ת אין זו מצוה ארוכה ונמשכת, אלא כל מילה היא מצוה בפני עצמה, וכשהיא נגמרת מתחילה מצוה חדשה, לכן אינו מקרא עוסק במצוה' אלא עוסק בהרבה מצוות קצרות, ובין מילה למילה הוא לא עוסק במצוה וחלה עליו החובה לעסוק במצוה העוברת.

אבל באמת צריך ביאור לו שישטת 'חישבו הערפרי' של לימוד תורה לפי מילים. הגע בעצמך, וכי יעלה על הדעת שאדם שלא נחנך בלשון לימודים והוא מתפתל בדבריו שוב ושוב במקום לתמצת אותם ירויח יותר מצוות מאדם האומר רעיון עמוק ונשגב מתומצת שכמה מילים. וכי הולמד 'קהילות יעקב' יקיים יותר מצוות מהולמד ביאור הגר"א על שו"ע או 'צפנת פענח' הידועים בקצחתם וברמזיהם?

ובספר 'במחיצת רבינו' ובו שמעונו מפיו של הר"ק קמינצקי זצ"ל (עמ' לו) כתב, שאמר הגר"י שכל דברי הגר"א נאמרו רק בדברי תורה שהסכת אותם מנה כל מילה ויחס לה משמעות, כמו תנ"ך ומשניות שאין בהם מילה שאין בה דיוק או לימוד מדוע נכתבה וכיצד נכתבה. אבל אין שום תוספת מצוה במילים שנאמרו מעבר לכך. ולמד הר"י שה"ה בלשון הרע שהוא מקביל לתלמוד תורה לענין זה, שכל מילה שיש בה תוספת גנאי ונחשבת לעבירה נפרדת, אך מילים נספחות בשנים ומכרווחות אינם מסופרות עבירה נוספת.

ומהגר"א וויס שמעתי שאמר בשערה, שספר שמות אליהו חובר על ידי תלמיד הגר"א שישב לפניו, ויש מילה באידיש שלה משמעות כפולה, והיא "ורט" שמשמשת גם ככינוי לרעיון, וגם כפירוש למילה 'תיבה' דהיינו מילה, והוא משער שהגר"א אמר "יעדען וורט וואס אער זאקט אין תירה אער אהט אמצוה", והגר"א התכוין 'כל רעיון' שאדם אומר הוא תורה, והתלמיד תרגם לכל מילה. הרעיון נחמד ושנון, אבל ראיתי שהגר"א ספקטור מקובנא (מאמר עץ פרי) כותב שכך אמר הגר"א בשמות אליהו לפאה וכן בפירושו למשלי בכמה מקומות. לא מצאתי את הדברים בפירושו למשלי, אבל אם זה מופיע גם שם בכמה מקומות על ידי רמ"מ משקלוב שכנראה לא הוא התלמיד שכתב באותה ההזדמנות את השמות אליהו לפאה, מסתבר שאין כאן טעות מכאן זו שטעו בה שנים מתלמידיו המובהקים אלא הגר"א התכוין למה שאמר מנחם יהודע.

ונציין בזה למחלוקת מעינת שהיתה פעם בפגישה בין הרב שך לאדמו"ר מקלויזנבורג, האם כשאדם מתיישב ללמוד ואומר "אמר אבי" הלימוד מתחיל מהמילים 'אמר אבי' או רק מדברי התורה שאבי אמר. הרב שך טען שמצוות ושבתם היא שהיו דברי תורה מחודדים בפיו וכיון שבעל המימרא זה חלק מחידוד הדברי תורה זה גם נכלל בשבתם, אכן

האדמו"ר מקלויזנבורג סבר שזה הכשר מצוה אך אינו מצות תלמוד תורה לבדה. הראיה שהביא הרב שך לדבריו (קובץ ישורון ח"א עמ' תנד) היא מדברי הח"ח בשם שלם שכתב שבדף גמרא אחד יש מאות מצוות, וגם שמות בעלי המימרא לכאורה כלל הח"ח במספר זה.

לית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מנצ'סט) האם מחויבים לשוב בתשובה לפני הלימוד?

הקדמה
יש ענין מענינא דיומא, שהטריד אותי במשך כמה שנים, ואמרתי אל לבי שבס"ד אעיינן בדברי רבותינו – והוא גודל הזהירות שמצינו להררה בתשובה לפני הלימוד, ובכל זאת כנראה נמנעים מלשמוע הרבה אודותיה. והנה הלכה פסוקה בשו"ע (יד"מ"ו, י"ח) שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות. "ומרגלא בפומי תמיד שמי יתן והיה, שכמו שאנו מוצאים בני אדם מחמירים ומדקדקים במצוות, זה במצוות צדקה, וזה בארבע מינים, וזה בתפילין, וכיצא, כן ימצא סאלו המדקדקים בלימוד התורה..." בלשון הגה"צ ר' יעקב הלל שליט"א בהסכמתו לקונטרס "כבוד התורה". והנה האי ענינא לשוב בתשובה לפני הלימוד (עכ"פ בהרהור) הוא דבר חמור ביותר ממש"כ הברא הטיב (הל"ל תענית תקע"א ס"ק א') וז"ל "ודע שכל המעשים שאדם עושה, ותורה שלומד, בעודו רשע בעו"ה מוסיף כח בקליפות עד שחוזר בתשובה מוציא מהקליפה". ומקור הדברים מדברי האריז"ל. ורציתי בס"ד לעיין בספרי רבותינו אשר מפיחם אנו חיים, מתי ואיפה הדברים נאמרים, וללמד זכות למה נמנעים לשמוע הרבה אודותיה, ובכל זאת להבין גודל מעלתה.

דברי רבותינו
והנה מכיון שכמה אנשים חושבים שהדבר שייך ביותר להחדר של הבעש"ט ותלמידיו, אקדים להעתיק הדברים מספר נפש החיים מהגר"ח מוולאזין, וז"ל בספר נפש החיים (שער ד' פ"ו) "זו היא הדרך האמתית אשר בזה בחר הוא יתברך שמו, שבכל עת שיוכל האדם עצמו ללמוד, ראוי לו להתיישב קודם שיתחיל, על כל פנים זמן מועט ביראת ה' טהורה בטהרת הלב, ולהתודות על חטאתו מעומקא דלבא, כדי שתהא תורתו קדושה וטהורה". וכמו כן להלן בפרק ז' כותב "ולזאת ראוי להאדם להכין עצמו כל עת קודם שיתחיל ללמוד, להתחשב מעט עם קונו יתברך שמו בטהרת הלב ביראת ה', ולהטהר מעונותיו בהרהור תשובה, כדי שיוכל להתקשר ולהתדבק בעת עסקו בתורה הקדושה בדבורו ורצונו יתברך שמו". ובספרי תלמידי הבעש"ט מצינו שמהזיהים מאד על זה בכמה מקומות, ונציין רק חלק מהם. בספר תולדות יעקב יוסף פ' נשא אות י"ב, מסעי אות ג', ומובא במאור ושמש בכמה מקומות וביניהם בפ' דברים שמבאר אשר לך משה רבינו הקדים להוכיח כלל ישראל לעוררם בתשובה לפני שהתחיל ללמוד עמהם, ע"ש. וע"ל ברע קודש פ' יתרו אשר לך נסעו מרפידים מתוך תשובה בכדי שיהיו ראויים לקבלת התורה, ע"ש. הבני יששכר מאדרי בהאי ענינא בהקדמת ספרו דרך פקודיך, ע"ש.

ביאור החובה
וביאור הדבר מבואר בראשית חכמה (שער התשובה – פ"ב) וז"ל "כי קודם שיעסק בתורה צריך שיקדים לו החרטה והתשובה, הא קודם החרטה והתשובה אין תורתו רצויה ומקובלת, כאומרו (תהלים כ, יב) ולרשע אמר אלקים, מה לך לספר חוקי. וכן לא יאמר ב' מום לא יקרב, ואם זה בצאת עונותיו מסורתי, היאך יתקרב לפני המלך, אדרבה המלך יתרחק. ולזה כיון החסיד רבי יהודה בר אלעאי ע"ה באומרו אשרי מי שעמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליצור, פיוש שהעסק בה נקי מחטא ועון, שאז המלך משתעשע בו ובתורתו, אבל מי שהוא מלא מסרחון צואת עונותיו אין תורתו נחת לבוראו".

וממשך הראשית חכמה לברא טעם הדבר וז"ל "הטעם, כי בעסק התורה האדם מושך השכינה עליו, והיותו נקי מחטא, מנאה השכינה כסא ומושב שבו תושב ותנוח, כאדם היושב בכסא מתוקן כראוי שהכסא הוא נחת רוח לו, כן צריכה התורה נקיה כסא מתוקן למשך השכינה שתשרה בו, אבל בהיות האדם מלוכלך בכתמי עונותיו, אין התורה שורה בו, כי אין בו כסא לשחות לא התורה ולא השכינה, כי כל חטא יהיה

קוץ מכאיב וסולן ממאיר ליושב על הכסא, ולכן קודם צריך שירחץ צואת עונותיו בתשובה כראוי, ואחר כך יעסק בתורה, ויקח דמיון מהדין הפסוק בגמרא ובפוסקים, כי במקום שיש ריח רע אסור לעסוק שם בתורה ובתפלה, וצריך להרחיק ארבע אמות ממקום שכלה הריח, כן הדבר לעסוק בתורה וטומאת צואת עונותיו, עליו, כי כל הקדושים העליונים מתרחקים. וכן נודע שהעונות נקראים צואה, דכתיב אם רחץ ה' צואת בנות ציון, עכ"ל. והש"ה הק' (מסל"ה אות קכ"א) מעתיק דברי הראשית חכמה. וא"כ עליו לדעת למה באמת נמנעים לשמוע הרבה אודותיה האי ענינא חמורא.

לימוד זכות
והנה לכאול מצינו לימוד זכות בהקדם סתירה בהאי ענינא. דהנה מחד גיסא מצינו מקרא מפורש הנ"ל (תהלים ל') ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך וגו', וכמו כן בגמ' (סוטה כא, א) דואג כיון שספר לשון הרע, אף חכמתו לא עמדה לו ולא הגינה עליו תורתו. אולם מצד שני מצינו שם (בסוטה) כי אע"פ שעבירה מכבה מצוה, מ"מ אין עבירה מכבה תורה.

והנה דרכים שונים מצינו בשוב הך סתירה. רבינו יונה בשערי תשובה (ג', ל"ט) מיישב כי מה שאמרו דאין עבירה מכבה תורה היינו "העובר עבירה דרך מקרה אמת, ולא על הפורק על אזהרת העברה מעליו". ובספר יערת דבש (ח"ב דחש"א) מיישב באופן אחר כי יש שני מיני עבירות, סוג אחד, מה שהטבע והשכל מחייבו מבלי לעשות, כגון רציחה וגזל וחמדת אשת רעהו, אשר על ידי כן תמלא הארץ זימה, וסוג שני מה שאין השכל אנשי מחייבו, אבל מתת אלקים הוא לבחיריו, וקדשנו במצותינו בראונ, כי הוא נגיד ומצוה. והנה בעבורו על סוג השני, התורה מכפרת ומכבה עבירה, כי גדולה תורה לפני הקב"ה עד שאינו מקפיד כל כך אם עבר על מצותו, ותועיל לכפר עם תשובה, אבל בעבור על סוג ראשון, דבר מה שהוא נגד השכל, איך תכבה התורה הבנויה על שכל אמתית, כשעשה נגד השכל וטבע המוטבע מיוצר הכל, ועל זה נאמר ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי.

נמצינו למדים כי הך קרא ד"לרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי" לדעת רבינו יונה נאמר רק על מי שפורק על המהרהר מסוימת. ואילו להיערת דבש הפסוק נאמר על מי ששכשל בראייה וגזל וכו' שהטבע והשכל מחייבים. ולכן בדרך כלל, בלומדי תורה, אף אם ח"ו נכשלים בדרך מקרה באיזה ענין, הרי ע"פ רוב נכללים הבני לימודי זכות.

שבת החדיד"א אודות ברי האריז"ל
וביבור, לפי מה שמצינו בחיד"א שמוסיף להקשות מדברי האריז"ל על הגמ' הנ"ל, והוא בספרו חומת אגן (בראשית כ"ו, כ) וז"ל יש לחקור דכפי מ"ש רבינו האריז"ל ויסודות בהרי קדש דברי הזהר הקדוש כל התורה שלומד בעודו רשע הולכת לסט"א. וקרא הכי כתיב ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך, ואיך אמרו דעבירה אינה מכבה תורה.

ומיישב החיד"א – על דרך רבינו יונה הנ"ל – ונראה לומר דיש הפרש בין כשעבר עבירה או עבירות והוא בדעתו להיות צדיק, רק דיצירה אנוסיה בשוגג או במזיד לעבור העבירות, אבל כשעבר עבירה ופוקר על דעתו להיות רשע, אז הסט"א לוקח התורה שלומד ועליו כתיב ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי, עכ"ל.

לפי דבריו נמצינו למדים כי כאשר האדם אינו פורק על רח"ל, ואין בדעתו להיות רשע ח"ו, הרי בכ"ג לא נאמר הך קרא ד"לרשע אמר אלקים וכו", ובכ"ג לא ילך לסט"א.

דברי הרמח"ל
והנה הרמח"ל מבאר באריכות החיוב לזוהר בהאי ענינא – ראה בספרו "דרך השם" (חלק ד פרק ב - בתלמוד תורה) ונעתיק חלק מדבריו הנפלאים וז"ל "בכלל ההשפעות הנשפעות ממנו יתברך לצורך ברויותו, יש השפעה אחת עליונה מכל השפעות, שענינה הוא היותו יקר ומעולה שבכל מה שאפשר שימצא בנמצאים, והיינו שהוא תכלית מה שאפשר שימצא בנמצאות מעין המציאות האמתית שלו ית', ויקר ומעלה מעין אמתת מעלתו ית', והוא הוא מה שמחלק האדון ית"ש מכבודו ויקרו אל בראיו. ואמנם קשר הבורא ית' את השפעתו זאת בענין נברא ממנו ית' לתכלית זה, והוא היותו".

וממשך שם לומר כי בכדי להמשיך השפעה זאת יש שני תנאים, והוא היראה בעת הלימוד, ושוב ממשך וז"ל "התנאי השני הוא תיקון המעשה. כי הנה מי שירצה להמשיך

השפעה, ראוי שיהיה הוא הגון ומוכן להמשיכה. אכן אם הוא מטמא את עצמו באשמות ופשעים, ומרחיק עצמו מבראו, וזונה מאחריו אחרי כחות הטומאה והרע, ודאי שיאמר בו, ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי וכו', וכן אמרו ז"ל, כל המלמד לתלמיד שאינו הגון כאלו זורק אבן למקוילים. והנה איש כזה, ודאי שתרותו לא תמשיך מן ההשפעה שזכרנו שום מדרגה כלל¹⁰⁰.

ושבו מסיים בדברים נוראים עד למאד, וז"ל "ואולם מי שמטהר ומקדש עצמו במעשיו, הוא ימשיך בתלמודו השפעה כשיעור ההכנה שהכין את עצמו, וכשיעור שירבה בהכנה כן ירבה יקר התלמוד וכחו (!) והוא מה שמצינו בחכמים הקדמונים, ויקרא מה שלא נמצא בדורות האחרונים, מפני להם מעלה יוקר, מה שלא נמצא בדורות האחרונים, מפני יתרון הכנתם על הכנת האחרונים. וכבר אמרו על יונתן בן עוזיאל, שבשעה שהיה עוסק בתורה כל עוף שהיה פורח עליו היה נשרף, מפני עצום השראת השכינה שהיתה שורה עליו על ידי לימודו".

והנה לפני איהז שנים, בלמדו בסולל בארץ ישראל, זכיתי לשמוע שיחת הכנה לשבועות מאת הגאון ר' דוד יהושע טורשין שליט"א מפרשים, והאריך מדברי הרמח"ל החכמים, וביאר עפ"ז למה נתנה התורה"ק זמן הכנה של שבע שבועות, לקראת מתן תורה. והוסיף כי אף שמו של הוי"ט הוא שבועות, כי מעיקרי הכח של לימוד התורה"ק הוא ההכנה לקראתה.

הנהגת הוראת גדולי ישראל
אמנם, אף שהשתדלנו ללמד זכות כלל, מ"מ מצינו מפי ספרים וסופרים שהורו לזוהר בהאי ענינא. הבאנו לעיל דברי הנפש החיים להתוודות בפה לפני הלימוד, וע"ע בצעטעל קטן מהמעם אלימלך ז"ע (אות י') שכותב אשר כל פעם שיישב את עצמו ללמוד, יאמר תחלה תפלת השב רבינו יונה. (וע' בספר "ולא שבט הלוי בלבד" (תולדות על בעל שבט הלוי זצוק"ל) עמוד ס"ח, שהיה רגיל לומר זאת התפלה בכל יום). ובספר פלא יועץ (ערך דבור) מצינו לישנא קצרה לומר לפני הלימוד וז"ל "מי שהוא רשע ואינו מהרהר בתשובה, ותרות הולכת על הקליפה, ומוסיף כח בהט"א, וע"כ נאמר "ולרשע אמר אלקים, מה לך לספר חוקי, ותשא בריתי עלי פיך", [ויש לדייק כי משמע קצת כי לא ס"ל להלימודי זכות הנ"ל ולכן צריך להרהר קודם כל לימוד, וכל תפלה, שהוא מתחרט חרטה גמורה ע"כ מה שהכעיס את בוראו ואף שיחזור לסוחר כמארז"ל רשעים מלאים חרטות, מ"מ כל שמתחרט מלב ומנפש עבדי, ומהני לשעילו תפלותיו לרצון לפני ה', ומה טוב שיהא רגיל לומר בפה קודם כל לימוד וכל תפלה "הריני מתחרט חרטה גמורה על כל מה שהכעסתי את בוראי, ואני רוצה בלב שלם ובנפש חפה, לשוב בתשובה שלימה, ולעבוד את בוראי עבודה שלימה עבודה תמה, עזרנו אלקי" ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו מכבוד שמך על דבר כבוד שמך".

והנה יש לציין כי גם בשבת וי"ט שייך בהאי ענינא על דרך שמצינו בקיצור שלי"ה (ערך "דיני האכילה") וז"ל "בשבת וי"ט שאין אומרים וידי, יאמר במקום הידוי זה הפסוק "מל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך, לאהבה את ה' אלקיך, בכל לבבך בכל נפשך, למען חיירך", ולהרהר תשובה בלב".

גודל מעלת המהרהר בתשובה
וראוי לציין כי מצינו בכמה הנהגות מצדיקים שמורים דרך לתלמידיהם, לכה"פ להרהר בתשובה. בסוף ספר "מאור עינים" בהנהגות ישרות פותח כותב וז"ל וקודם לימוד בתורה או התפלה יחזור בתשובה ולהתוודות ולפחות הרהור תשובה כדי לידבק בהבורא ית"ש, עכ"ל. וע"ע בתחלת ספר "ליקוטי תורה" מהטשרנאבלער מגיד (הנהגות אות י"א) שכותב "לפני כל לימוד תהרהר בתשובה". וכמו כן בספר זהב שמואל שמלקט הדרכה ומוסר מהישימח משה ז"ע ומביא שם באות ל"ד להרהר בתשובה לפני הלימוד.

¹⁰⁰ ומוסיף שם וז"ל "ואעפ"כ ר' גדול גלו לנו החכמים ז"ל, שאלו היו הרשעים עזבים את תלמוד התורה, סוף שהיו חוזרים למוטב, כי אע"פ שאין בכחם להמשיך שום המשך מלפניו ית' כמ"ש, כבר דברי התורה בעצמם מקודשים ועומדים מצד עצמם, עד שבהתמיד העסק בהם יגיע מהם פעם אחר פעם קצת התעוררות, וכמו דמות הארה קטנה שבקטנות, אל העוסק בהם, שסוף סוף תגבר עליו ותחזירנה למוטב. והוא מה שכנתו ז"ל, הלוא אותי עזב ותורתו שמו שהמאור שבה מזיחין למוטב, עכ"ל.

ומן הראוי לדייק כי גם להרהר (בלי יודי בפה) מכתיר בשם צדיק, כידוע מדברי המחמת חינוך (מצוה ש"ד) שמכיח בגמ' קידושין (מ"ט): המקדש אשה על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור הרי זו מקודשת מספק שמא הררה בתשובה, אשר מזה מבואר כי צדיק ורשע אינה תלוי בכפרת העון, כי הרי לא התורה כלל בפניו, אלא כיון שרהרה בתשובה בלבד כבר נקרא כבר "צדיק". וציינו לאור זרוע (ס' ק"ב) שמשמע שהוא אפי' צדיק "גמור" (וע"ע בקול אליהו (ש"ת ס' ב' וחסדי דוד סוף מסל יומא, וראה באוצר הפוסקים אה"ע ס' ל"ח טע"ף ל"א). ויש לסיים במש"כ בספר עבודת הלוים עמ"ס שבועות בהקדמה ז"ל אדמו"ר הגה"ק רשכ"ג זצוקללה"ה מצאנו בעל הדברי חיים אמר על ספר קצות החושן ז"ל שנתקבל כל כך בעולם, וכבר היו גאונים גדולים יותר, ולא זכו לזה, אלא שלימוד קצוה"ח היה ביראה גדולה, וקודם שישב ללמוד היה דרכו שהלך בחדר מיוחד, ועשה תשובה בבכי עצומה שלא יהיה בכלל "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי". עכ"ד. בהא נחתינו וסלקינו, כי האי ענינא של תשובה לפני הלימוד (עכ"פ בהרהור) מעיקרי ההכנה לתורה"ק, אף כי יש ללמד זאת על הנמנעים ממנה כמש"ל לעיל. וזאת ביחד עם המבואר בקובץ "קול התורה" חוברת פ"ו (ניסן תשע"ח) שבס"ד בירתי טיטות הראשונים והקדמונים ב"תורה לשמה", והעולה שם, אשר לפני שהאדם נגש ללמוד בתורה"ק, ראוי לו להתיישב קודם שיתחיל לכוון לקיים המצות עשה של תלמוד תורה, ללמוד ע"מ לקיים, ולכין להתדבק בלימודו בו בתורה בו בהקב"ה.

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', ומרבי המרכז התורני 'לב יצחק' אשדוד

למה מחכים ארבעים ותשעה יום למתן תורה הרי כל יום בלי תורה מהווה הפסד עצום? – מאמר לחשיבות התשוקה לתורה וחשיבות ההכנה

צ"ב למה מחכים ארבעים ותשעה יום למתן תורה הרי זה הפסד גדול כל יום שאין בו מתן תורה נכבואר כו"ב במדרש קהלת (פ"א אות לו) מעות לא יוכל לתקן וכו', משאדם מעות עצמו מדברי תורה אינו יכול לתקן. ומשאדם מחסר עצמו מדברי תורה אינו יסל להמנות, כי הא דרבי יהודה ור"א הו' נתני נחדא ונסב ליה רבי יהודה אנתתיה, וקדמיה ר"א ז' ימים דמשתיתא, ועבר כמה שנים דימטי ביה ולא מטא ביה, הוי וחסרון לא יוכל להמנות. עד כאן. וכתב על זה בספר חוסן יהושע (מאמר א פ"ב): והמאמר הזה הוא מבהיל למי שמתבונן בו, עד כמה עלתה שקידתם בתורה, שהרי רבי אלעזר לא רבה מרבי יהודה במתוכו, אלא היה לומד כסדר לימודו הרגיל, וכי יודעה הוא שרף להשיגו, ועם כל זה לא השיג בכמה שנים, בגלל שחסרו כמה ימים מלבוא לבית המדרש. ע"כ. ובדאי מדובר שהוא ניסה להשיג ואפ"ה לא הצליח שאם לא כן מה היחידוש שלא השיגו הרי לא ניסה אם זה על שבע ימים על ארבעים ותשעה יום מה נאמר. וא"כ למה חיכו מ"ט יום עד יקבלו עמ"י את התורה, ולא ניתנה להם התורה מיד.

חיוב התשוקה לתורה

אלא יבין בהקדים דברי החינוך שכתב לגבי מצוות ספירת העומר מצוה (שו) **משרשי** המצוה. על צד הפשט, לפי שכל עקרון של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ, וכמו שכתב (ימימה לג כה) אם לא בריתי יומם ולילה וגו', והיא העקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים, כדי שיקבלו התורה בסיני ויקימוה, וכמו שאמר השם למשה (שמות ג יב) וזה לך האות כי אני שולחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על הרהר הזה. ופורש הפסוק הוציאך אותם ממצרים, יהיה לך אות שתעבדון את האלהים על הרהר הזה, כלומר, שתקבלו התורה שהיא העקר הגדול שבשביל זה הם נגאלים והיא תכלית הטובה שלהם, וענין גדול הוא להם יותר מן החרות מעבדות, ולכן יעשה השם למשה את בצאתם מעבדות לקבלת התורה, כי הטפל עשין אותה לעולם אל העקר.

ומפני כן, כי היא כל עקרון של ישראל ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדלה שעלו אליה, נצטינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה להראות בנפשם החפץ הגדול אל היום הנכבד הנספך לבלבם **כעבד ישאף צל**, (כעבד שהוא יגע כל היום וישאף ויתאוהו מתי יהיה צל הערב וכשכיר יבוא ליקוח פעלו לערב לפי שהיה לו כל היום לעבד ויתאוהו ליקוח השמש: רש"י איוב ז,ב) וימנה תמיד מתי יבוא העת הנספך אליו שיצא לחרות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל הפצו להגיע אל הזמן ההוא. וזהו שאנו מונין לעמר, כלומר, כך וכך ימים עברו מן המנין ואין אנו מונין כך וכך ימים יש לנו לזמן, כי כל זה מראה לנו הרצון החזק להגיע אל הזמן, ועל כן לא נצוה להזכיר בתחילת חשבוננו רבי הימים שיש לנו להגיע לקרבן שתי הלחם של עצרת, ואל יקשה עליו לומר אם כן אחר שעברו רב הימים של שבעה שבועות אלו, למה לא נזכיר מעוט הימים הנשארים? לפי שאין לשנות מטבע החשבון באמצעו. ואם תשאל אם כן למה אנו מתחילין אותה ממחרת השבת, ולא מיום ראשון? התשובה כי היום הראשון נתיחד כלו להזכרת הנס הגדול, והוא יציאת מצרים, שהוא אות ומופת בחדשו העולם ובהשגחת השם יתברך על בני אדם, ואין לנו לערב בשמחתו ולהזכיר עמו שום דבר אחר, ועל כן נתקן החשבון מיום שני מיד. ואין לומר היום כך וכך ימים ליום שני של פסח, שלא יהיה חשבון ראוי לומר ליום שני, ועל כן התקן למנות המנין ממה שנעשה בו, והוא קרבן העמר, שהוא קרבן נכבד, שבו זכר שאנו מאמינים, כי השם ברוך הוא בהשגחתו על בני אדם חצה להחיותם ומחדש להם בכל שנה ושנה זרע תבואות לחיות בו. ומבאר גודל החיוב להשתוקק למתן תורה ולכן העדיף ה' שיחכו מ"ט יום ויקבלו תורה עם השתוקקות מאשר שיקבל את התורה בלי השתוקקות.

למה צריך לזכור את מעמד הר סיני – לזכור עד כמה השתוקקנו לקבל את התורה

ובכלל המצוה לזכור את מעמד הר סיני – זה לזכור את ההשתוקקות שהיה לנו לקבל את התורה וכמו שכתב רבינו החיד"א (דברים אחרים דרש"ט ד"ה ודרך דרש) ראו השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך. דרך דרש אפשר שזה אחד מהטעמים אשר ציונו ה' לזכור מעמד הר סיני, ונקדים מאמר רז"ל הובא בשבלי הלקט (ס' רל"ו), למה תלה הכתוב יום חג שבועות בספירה, לפי שכשנבשרו ישראל לצאת ממצרים, נתבשרו שהן עתידין לקבל התורה לטוב חמשים יום ליציאתן, שנאמר (שמות ג יב) 'הוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על הרהר הזה' הרי הנו"ן של תעבדון' יתירה, לומר לקץ חמשים יום תעבדון את האלהים. וישראל מרוב חיבה, היו מונין בכל יום יום, הרי עבר יום אחד ויום שני וכן כולם, שהיה בעיניהם כזמן ארוך, מתוך חיבתן הגדולה על הדבר, לכן הספירה נקבעה לדורות, עכ"ל.

ומזה נקיש גודל התשוקה שהיינו ביום קבלת התורה מאד מאד, אחר החיבה הגדולה בכל הימים שיצאנו ממצרים עד היום הזה. ומרוב התשוקה אמרנו כלונס כאחד, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע' (שם יט ח), והקדמנו עשיה לשמיעה. ולכן הזהרנו לזכור מעמד הר סיני, לעוררנו בחשק התורה והמצוות, כי בזה נדרדד בקיומם, כשם שאמרנו 'ונינו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע'

ולפ"ז יבין למה רק לקראת מתן תורה סופרים ולא סופרים לקראת יום הדין שבו יגזר מי יחיה ומי ימות לספור ולמה דווקא על תורה מבקשים בברכה והערב נא מה שלא מצית בשום מקום

אלא החשק לזכות בתורה היא תנאי לקבלתה שכל המתקוות של התורה נובעת מהתשוקה וכלי תשוקה לא יהיה לאדם מתיקות כמו שכתב רבינו יונה (אבות פ"ד מ"א) איזהו חכם וכו' כי הידע כל החכמות אם אינו אוהב את החכמה **אינו חכם אלא טיפש** והאוהב אותה ומתאוהו אליה **אע"פ שאינו יודע כלום וזה הקרא חכם** ואומר הגר"א בביאור למשל (פרק כ פסוק ז): נפש וגו' - כמ"ל האומר במאי ניכול לחמא סב מיניה, אבל "לנפש רעבה" אפילו "כל מר מתוק", והענין כאשר לא יחפוץ האדם בהגיון התורה אז אינו טועם המתקוות ואז "תבוס נופת", אך כאשר נפשו רעבה שמשותקת ומתאוה לעסוק בתורה אפילו "כל מר מתוק" **לו מחמת שיגע בה מאוד וציער את עצמו עליה**, מבואר שכדי להגיע למתיקות צריך להצטער ולהשתוקק לתורה דהיינו שכאשר לא יחפוץ האדם בהגיון התורה "תבוס נפת" אפי' הדברים שמובנים בקלות נפשו ותמאס בהם אבל נפש רעבה אך כאשר נפשו רעבה שמשותקת ומתאוה לעסוק בתורה

אפילו "כל מר מתוק" **לו מחמת שיגע בה מאוד וציער את עצמו עליה**, אדרבה העמל מקר אותו לדבר וכמו שהגמרא אומרת (ב"מ, ל"ח), "אדם חצה בקב שלו יותר מתשעה קבין של חבירו", ורש"י פירש במקום "חביבה עליו ע"י שעמל בה", מבואר שהעמל מקשר את האדם לדבר

ועור "נפש שבעה", כאשר מלא האדם תאות נפשו אז הוא "תבוס נפת", שאינו חפץ בתורה, אבל "נפש רעבה", שאינו ממלא תאוותו אלא מסגף עצמו ומרעב את עצמו, "כל מר" כל היגיעות והמרירות יהיה לו מתוק וחביב מאוד, כי יגיע וישג מתיקות התורה,

התורה נמשלת לאישה כמו שבאישה יש ענין שלא תתנגה על בעלה (שבת סד): ותלבש בגדים נאים וכי"ב כן גם בתורה שבכל יום יהיו בעיניו כחדשים

מה שהמלאכים לא רצו לתת לעמ"י את התורה זה בכדי שיעריכו אותה

וכן מבאר המגיד מדובנא את דברי הגמ' בשבת דף פח ע"ב בשעה שעלה משה למרום אמרו לפניו מלאכי השרת רבש"ע, מה לילוד אשה בינינו? וכו'. תנה הודך על השמים אל"ה הקב"ה למשה החזר להם תשובה אל"ה מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל פיהם וכו'. אמר להם תורה מה כתיב בה לא תרצח, לא תגנוב, כלום קנאה להם ביניכם כלום יצר הרע יש ביניכם מיד הודו לו להקב"ה.

וקשה וכו' לא ידעו מלאכי השרת שהתורה לא שייכת אצלם עד שמשא אמר להם שכתוב בה לא תקום, ולא תרצח. ומה רצו הם מהקב"ה שאמרו תנה הודך על השמים ומה ענה להם משה.

המגיד מדובנא מפרש את הגמרא הזו בדרך משל: היה רב בעיר אחת גדולה הרבה שנים ולעת זקנתו לא היה בכחו לשאת עול של רבנות בעיר גדולה שיש בה טרחה גדולה. וביקש לעצמו רבנות בעיירה שאין בה טרחה כל כך. באו אליו מעיירה אחת והציעו לו להיות רב אצלם ומסרו כתב רבנות וקבעו אתו שבאחד הימים ישלחו אנשים ועגלות לשאת אותו ומשפחתו וחפציו אליהם לעיר הקטנה. וכשבאו ליום הקבוע להעביר את הרב אליהם, יצאו אנשי העיר הגדולה שבה יש הרב והכני את העגלונים מכות נאמנות. וכשבאו העגלונים לפני הרב להתלונן על מה הכו אותם הרי כך הסיכמו שבימים זה יבוא הרב אתם אל העיירה. עמו אנשי העיר הגדולה לרב לכבודך עשינו את זה כדי שלא יחשבו אנשי העיירה כי לא היית ראוי לרבנות בעיר הגדולה וכי אינך רב חשוב, ולכן הולך אתה מהרבנות אצלנו, ולכן הכנו אותם כדי להראות להם עד כמה יקר כבודך בעינינו ואין אנו רוצים שתלך, אלא מפני זקמתך קשה עולך הרבנות כאן. וכדי שלא יזלזלו בך בני העיירה עשינו זאת.

וכך עשו המלאכים למשה רבינו לפני שידעו שבני אדם על הארץ יזלזלו בכבוד התורה רצו מלאכי השרת להראות את יקרת התורה בעיניהם, כדי שידעו בני האדם ולא יזלזלו בה. ולפיכך רצו לשרוף את משה בהבל פיהם ואע"פ שידעו שהתורה לא נכתבה עברם, אלא כוונתם היתה לכבוד התורה. (דרכי מוסר)

חג השבועות הוא יום המשפט הרוחני של האדם

ואין אנו מגיעים למצב של כעבד ישאף צל לחג מתן תורה. אלא ע"י שהאדם יודע שעכשיו יגזר עליו כמה תורה הוא יוכל ללמוד וכמו ששראה

שמלבד מה שיום זה מסוגל הוא לקנין התורה, הוא גם כן יום הדין של התורה, וכמו שכתב השל"ה הקדוש (מסכת שבועות נר מצוה) לרמוז דבר זה בדברי המשנה במסכת ראש השנה "בארבעה פרקים העולם נידון, בפסח על התבואה, בעצרת (חג השבועות) על פירות האילן, בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, ובחג נידונון על המים" (ר"ה טז), ובדאי פשט המשנה "בעצרת על פירות האילן" הכוונה היא שדנים על הפירות אם יהיו טובים ואם יהיו נאים, ואין המשנה יוצאת מידי פשוט.

אבל עוד נרמז בדברי התנא שמשנה שבעצרת נידונון על פירות האילן, כי האדם משול לאילן וכפי שנכתב בתורה "כי האדם עץ השדה", ובעצרת - בחג השבועות - נידונון פירותיו של כל אדם ואדם, ומה הם פירותיו של אדם? פירותיו הרוחניים של האדם, כמה יזכה לשקידת התורה, לאהבת התורה, ולמתיקות התורה¹⁰³. ולא עניני התורה בלבד נידונון

¹⁰³ וכפי שכתב האוה"ח הקדוש (בפרשת כי תבוא) לבאר מה שאמר חז"ל שאין טוב אלא תורה "כי אם היו בני אדם מרגישים במתיקות

בחג השבועות, אלא גם כל שאר עניני החרחיים של האדם אשר טובבים הם לתורה (וכפי שיתבאר להלן) תלויים בפסק הדין שיגזרו עליו ביום זה.

ונמצא כי יום זה הוא היום אשר אם נשכיל לצלול על ידי הדיות הצרכות לו כיצד זוכים לכתרה של תורה, מכה לפסק דין שכן ענינו החרחיים יכתבו ויחתמו לטובה, ומאחר ונתברר שלפסק זה עלינו להתחזק ביתר שאת וביתר עז בלימוד התורה"ק עליו להתבונן ביקר לימוד התורה, בקניינים הנצרכים לה, ואופן השגתה.

התנאי להרגשת מתיקות בתורה קבלת על תורה

וכדי לזכות לחשק ואהבה בלימוד התורה, וכתב הגר"א (אכן שלמה פ"ו) **שאם יקבל על עצמו על תורה רק אז ירגיש בה מתיקות ועו"ה** זה ישיג אהבת התורה ויהיה לו חשק ללמוד. והיינו שא"א להרגיש במתיקות התורה אלא ע"י שיעסוק בתורה בכל כוחו וחשקו, ויתאמץ לעמול בה, הן מבחינה פיזית, והן מבחינה רוחנית בעיון הטיב, וכשהאדם מקבל חשק בלימוד, אז כל הלימוד נראה אחרת, מוכנים להשקיע, ישנה הבנה ברורה יותר בלימוד, מרגישים סיפוק מהלימוד, קמים בבוקר לעבודת ה' בשמחה, ולכן ככל שיתאמץ ויקבל על עצמו על התורה, כך יגדל החשק והאהבה בלימוד התורה.

ומי שלא יקבל על עצמו על התורה, לעולם לא ירגיש במתיקות התורה, וכדברי הגר"א שאם מקבל על עצמו על התורה **רק אז ירגיש במתיקות התורה,** ומימלא אותם שלא קבלו על התורה על עצמו ולא עמלו בתורה כדבעי, ואומרים שמרגישים מתיקות בתורה, אינו אלא דמיון שווא, שהרי כדי להרגיש מתיקות בתורה צריך שהיה ראשו רחב בתורה, ורק אז ירגיש את המתיקות שדיברו עליה רבותינו.

המקבל על תורה מעבידים ממנו על מלכות

ויש להוסיף מש"כ כתב הרב שלום בן ציון פלמן זצ"ל (הו"ד בקובץ גיליונות אמור תשע"ח) והנה באמת כל אחד רוצה לעלות ולהתעלות במעלות התורה, לשבת וללמוד בהתמדה גדולה מאוד, ולהגיע לדרגות נשגבות. זוהי השאיפה של כל אחד ואחד, בכל זמן, ובכל מצב ומצב. ובפרט בימים מסוגלים ובלתי מסוגלים, שהשאיפה להצליח בו היא גדולה יותר מכל זמן.

אלא שכאשר מתחילים להתחזק וללמוד ביתר שאת וביתר עז, רואים לפתע טרדות שמפריעות בהצלחה ובעליה בתורה. וצריך להתבונן מהי העצה שאפשר לזכות לעלות בתורה, בחגוג ובשלווה, בלא הפרעות וטרדות שמפריעות לעליה ולהצלחה.

והתשובה והעצה להיצלח מכל הניסיונות הללו מבארת במשנה באבות (פרק ג' משנה ה'), 'רבי נחוניא בן הקנה אומר, כל המקבל עליו על תורה מעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ'. היינו, שהכל בידי האדם, מי ששקבל עליו על תורה באמת ובלב שלם, זוכה שכנגד זה מסלקין ומעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ, וכל שאר הענינים המפריעים לו משקדית התורה, הכל מסתדר בדרך כזו או אחרת, ואינו צריך להפסיק ממלמודו, אלא יכול להמשיך וללמוד בשקדיה גדולה.

החפץ חיים מדייק את לשון המשנה **"מעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ"**, שלא כתוב, "המקבל עליו על תורה

לא נותנים עליו על מלכות ועל דרך ארץ", אלא הלשון הוא "מעבירין". וביאר שכונת הנגה לומר שאפילו אדם שכבר יש עליו על מלכות ועל דרך ארץ, ויש לו עיכובים ומפריעים גדולים המונעים ממנו לעסוק בתורה. אעפ"כ אם מקבל עליו על תורה, מעבירין ממנו על מלכות ועל הטרדות הללו, בשביל שיכול לעסוק בתורה בהשקט ובשלווה.

קבלה ברצון ובשלמות

ובשביל לזכות שיתקיים דברי המשנה בשלמות ויעביר ממנו על מלכות ודרך ארץ, שמעתי מהגר"מ פיינשטיין זצ"ל ששמע מהחפץ חיים, שזה דווקא כאשר קבלת על התורה באה ברצון, שמשעבד את עצמו והורה מתוך רצון אמיתי ללמוד ולהתעלות. אבל מי שלומד התורה הוא כדבר המוכרח בלא שום חשק, זה לא נקרא קבלת על תורה.

והמעשה היה בבחוחות של הגר"מ, שהגיע הגיל שם מתייסיים לצבא, ובא אל החפץ חיים לבקש את ברכתו שיוכל להפטר מהצבא. והחפץ חיים כתשובה הקריא לו את דברי המשנה "כל המקבל עליו על תורה, מעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ". לומר לו שבזו הדרך שיקבל על עצמו על תורה יזכה שיעבירו ממנו על מלכות ולא יצטרך להתגייס לצבא.

ובאותו זמן עמד עוד בחור על די החפץ חיים, וכשמע את תשובתו, שאל הבחור את החפץ חיים "הרי לא רואים כן", כלומר שבמצאות רואים שגם מי שמקבל על עצמו על תורה, לא תמיד הוא זוכה שמעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ.

החפץ חיים שמע את השאלה, ובמקום לענות עליה הוא התחיל לחזור שוב על דברי המשנה, אלא שהפעם הקריא את לשון המשנה בצורה איטית, וכל תיבה ותיבה של המשנה מנה באצבעו "כל המקבל עליו על תורה מעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ", וכשסיים פנה אל הבחור השואל ואמר "אבל כל זה דווקא כשרוצה". כלומר שרק כשמקבל על עצמו ברצון על תורה, ומתוך רצון פנימי לומד וסוּסֵק בתורה, כך ורק כך זוכים שהקביה חתם סיעתא דשמיא ומעביר ממנו על מלכות ועל דרך ארץ.

והגר"מ הוסיף אסמכתא לכך, ממה שאומרים בתפילת מערב "ומלכותו ברצון קיבלו עליהם", ומבאר בה ששקבלה נחשבת לקבלה דווקא כשהיא באה מתוך רצון. וממילא כדי לקבל על תורה אמיתי, צריך שהקבלה תבא ברצון, שאז היא קבלה שלמה שזוכים בעבורה להבטחה שהקביה מסדר את כל הטרדות המפריעות מלימוד התורה, ומעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ.

כפי ערך קבלת על תורה

עוד מובא בשם החפץ חיים, שכפי הערך שיקבל עליו על תורה, כך יזכה שיעבירו ממנו על מלכות ועל דרך ארץ. שאם קבלת על תורה היא באמת ובשלמות אז כנגד זה המעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ הוא גם בשלמות, אבל אם הקבלה היא למחצה, שליש ורביעי, אז כנגד זה מעבירין על מלכות ועל דרך ארץ גם כן בצורה של מחצה, שליש ורביעי. והוסיף שיש בשמים משקל, ששוקלים הם את קבלת על התורה, ובדיוק כפי ערך קבלת התורה כך מעבירין ממנו את שאר הטרדות. הכלל הוא שהזכות הזו שמעבירין על מלכות ועל דרך ארץ לא באה סתם במתנה משמים, אלא הכל בא מתוך ההשקעה של האדם, וכפי ערך ההשקעה כך היא התוצאה. עכ"ד הרב פלמן זצ"ל.

גודל מתיקות התורה

וכותב באור החיים הקדוש על התורה (דברים פ' כי תבא פס' יא) על הפסוק "ושמחת בכל הטוב" אין טוב אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות וערבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם ע"כ.

כח התורה להחזיר למוטב אפילו מי שנמצא בדיוטא התחתונה

ועוד יש לבאר עפ"י מש"כ בספר מגיד דבריו ליעקב של הרב יעקב חיים סופר שליט"א על חג השבועות ומלבד זאת כח התורה גדול כל כך שאפילו אחד ששקוע סלם בתאוותיו הגשמיות באיסורים ומשולות, על ידי עסק התורה יטרה נפשו ונשמתו, ולא עוד אלא שיוכל להתהפך לאיש קדוש כמלאך ה' צבאות. ומצאנו ענין זה בעת אשר נגאלו ישראל ממצרים שכאשר הגיע זמנם להגאל היו ישראל משוקעים כל כך בטומאה עד שנכנסו למ"ט שער טומאה, עד כדי כך שדרשו חז"ל (פסיקתא זוטרתא ומדרש הגדול שמות פ"ד

פכ"ט) על הפסוק "המים להם חמה מימינם ומשמאלם" חמה כתיב חסר וא"ל ללמך שאמרו המלאכים לפני ה' יתברך הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עובדי עבודה זרה. ורבינו האר"י ז"ל כתב שלק לא יכלו ישראל להתמהמה אפילו עוד זמן מועט במצרים, משום שאילו היו מתעכבים שם עוד היו נכנסים לשער הנו"ן של טומאה וממנו לא היו יכולים לצאת לשלום.

ואף על פי כן לכשגאלם ה' יתברך ממצרים חלף זמן מועט מאוד - שבעה שבועות בלבד של מ"ט ימי ספירת העומר, וכבר נצבו ישראל בתחתית ההר לקבלת מתן תורה. והגיע אז ישראל לדרגה הגבוהה ביותר שיוכל בן אמש להגיע אליו שזו הנבואה, וכמו שדרשו רבותינו (ע"ה) שאלמלא חטאו אח"כ בעגל היה בא העולם על תקונו ולא היתה יותר מיתה וכו', ואת הדברות הראשונות שמע ישראל מפי הגבורה כדאיאת בשבת (פס):, ולכאורה הוא פלא היאך בפרק זמן קצר כל כך התעלה ישראל ממ"ט שער טומאה לדרגה כה גבוהה של קרבת אלוהים.

ואמר האדמו"ר מצאנז זצ"ל, כי מכיון שימים אלו היו ימים של הכנת ישראל לקבלת התורה, אזי ימי ההכנה עצמם היה בכוחם להוציא את ישראל מטומאה עצומה ולהכניסם בקדושה נשגבה, כי קדושת התורה כה גדולה היא - עד שגם זמן ההכנה לקבלת התורה מתקדש ויש בסגולתו לטרה ולקדש את האדם באשר הוא שם.

אמנם, עוד יסוד גדול למדום מקבלת התורה על ידי ישראל בהר סיני, שאין אפשרות להטרה ולהתקדש להיות מוכנים לקבלת התורה בלא ההכנה הראויה, וכפי שכתב האור החיים הקדוש על הפסוק "בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים באו מדבר סיני", דלכאורה יש להקשות מאחר והקב"ה לרוב חיבתו אותם נתן לנו את התורה, ואהבתו אליה היא ללא שיעור וגבול, משום מה לא נתן לנו את התורה תיכף ומיד ביציאתנו ממצרים והוצרכנו לחכות לה שבעה שבועות, ואין לומר שהוא משום עיכוב הדרך עד שיבואו להר סיני המוכן לקבלת התורה, שהרי אפילו לאליעזר קפצה הדרך כשהלך לקחת אשה ליצחק ומלך שכן שראויים ישראל שתקפוץ להם הדרך בבואם לקבל את התורה והקדושה.

וכתב האור החיים לבאר שבדאי הקב"ה חשק לתת לנו את התורה מיד, אבל לא היתה אפשרות לישראל להשיג את קדושת התורה אחר שהיו שקועים כל כך במ"ט שער טומאה, וכבר כתב רבינו האר"י ז"ל במה שאמרו רבותינו "הוא ולא מלאך הוא ולא שרף הוא ולא שליח", שהטעם לה הוא מפני שאילו היה נשלח לזה מלאך אף הוא היה מתקלקל מרוב הטומאה שהיתה במצרים ולכן גאלם הקב"ה בעצמו, והיו ישראל מוכרחים לעשות הכנה לקבלת התורה לטרה נפשם ונשמתם מהטימף והזוהמא שדבק בהם.

למדנו מהדברים כי למחות שבסגולת התורה לטרה נפשיתם מכל חטא אשמה ועוון, אבל לא ניתן לאדם להשיג קדושת התורה ללא ההכנה הנצרכת לזה. כך היה בזמן גאולתם של ישראל ממצרים וכך הוא בכל שנה ושנה, שבמ"ט ימי הספירה שוקדים ליום מוח תורה, חג השבועות, יש יכולת ביד המתקדמים כפי כוחו להתחזק במשק התורה ולהשכיל בקנייני התורה להוציא עצמו בכל יום ויום משער אחד של טומאה ולהכניס נפשו בשער אחד של קדושה כנגדו, ויום חג השבועות עצמו שהוא יום מתן תורה ממש יש בכוחו לטרה אפילו מי שנכנס בשער הנו"ן של טומאה ח"ו, ולהכנס כנגדו בשער של קדושה.

וכך כותב האוה"ח הק' בתחילת ספר שמות, שאף שישראל בהיותם במצרים לא נכנסו בשער הנו"ן של טומאה, מכל מקום בהיותם עתה בגלות קודם הגאולה האחרונה יכנסו גם לשער הנו"ן, וזאת משום שבהיותם במצרים עוד לא קבלו את התורה ואילו היו נכנסים בשער הנו"ן, לא יכלו להטרה, אבל עתה משקבלם את התורה, הרי יש בכוחה לטרה אפילו מי שנכנס בשער הנו"ן של הטומאה.

ומזה הטעם יש קהלות שנהגו לאמלל מצות בחג השבועות, לרמז בכך על ישראל שבצאתם ממצרים אכלו מצות משום שלא יכלו עוד להתמהמה כלל משום שאילו היו נשארם עוד במצרים היו שוקעים ח"ו בנו"ן שער טומאה, וכל זה היה בזמנם קודם מתן תורה, אבל עתה שיש לנו את התורה אף אדם ששקוע כל כך בטומאה עד שירד לדיוטא התחתונה של שער הנו"ן, לא אבדה תקוותו, כי בכח התורה לטרה נפשו ולתקן אפילו את הפגמים הגדולים ביותר.

וכן אמרו חז"ל (ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז) "הלאו אותי עזבם ותורתי שמרו שהמאור שבה מחזירם למוטב", אפילו אדם שח"ו הוא בגדר של "אותי עזב", שנתרחק מה' יתברך כל

כך, מכל מקום אם אינו מרפה ידיו מלימוד התורה - סופו שהתורה תישר את אורחותיו ותחזירה למוטב. ובמשנה באבות (פ"ו מ"א): "רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדבריה הרבה כו' ומכשירתו להיות צדיק וחסיד וישר", ובבית הלוי (דחושב דחש טו) מפרש "מכשירתו" מלשון הכשרת כלים. כמו שבהכשרת כל נפלים ממנו כל בליעות האיסור, כך על ידי עסק התורה לשמה גם אדם שהוא "טורף" ונבלע בו איסורים - יטרה ויתקדש. עכ"ד המגיד דבריו ליעקב.

ומבאר בדבריו את גודל החשיבות של ההכנה בניקיון הנפש והמידות עוד לפני הלימוד כי אם לא גודל על זה עשבים רעים ולכן דרך ארץ קדמה לתורה.

מידות טובות - שורש הגידול

יש להוסיף מה שאומר ר' חזקיהו משקוסבקי אני זוכר עדיין 'ועד' שמסר לנו רבי הירש פלאי:

הוא הביא את החסיד יעב"ץ ששואל שאלה: אצלנו מסמלת רחל, בתו של כלבא שבוע, את הסמל לאהבת תורה. היא העדיפה לוותר על כל העושר של בית אביה ובלבד שתוכל להינשא לעקיבא, רועה הצאן. לכאורה צריך להבין, מה ראתה לטעות זו?

הרי היא לפום מעלותיה- יכלה לקבל את הבחור הטוב ביותר של עולם הישיבות, בפרט שאביה הוא אחד משלושת העשירים הגדולים ביותר בירושלים. מדוע היא לוקחת רועה צאן, שאך לפני זמן מועט אמר: 'מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור'?

הוא ביאר: עקיבא- עוד בטרם הפך להיות רבי עקיבא- היה מעולה במידות. כשיש מידות טובות- יחד עם רצון אמיתי להשקיע בלימוד התורה. כפי שרחל אבחנה שהרצון הזה קיים אצל- אין ספק שהוא יעלה ויתעלה מעל כולם. הבסיס להצלחה בלימוד הן המידות הטובות. כשיש מידות טובות יש קרקע פורה להזמיח פרות משובחים, ועל ידי עמל וגיעה על עשרים וארבע שנות לימוד הוא יגיע אל הפיסגה. (מתוך הספר- דורש טוב חמורה).

הלימוד מזה למעשה. עד כמה חשוב התשוקה לתורה ועד כמה חשוב להקדיש ולהיטיר לפני מתן תורה לתגובות: P0583271323@gmail.com

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגרב"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס קונטרס מתייבשת

אוצר חג השבועות [שבועות - יום הדין * תחילת דינו על התורה * מצות זכירת הר סיני * קבלת התורה כל שנה מחדש * לימוד ליל שבועות * מתיקות התורה * ברכת התורה בחג השבועות * פנינים]

שבועות - יום הדין

מגילה דף ל"א ע"ב, תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהיו קורין קללות שבתורת כהנים קודם 'עצרת' ושבמשנה תורה קודם 'ראש השנה', מאי טעמא אמר אביי ואיתניא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה, בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא שבתורת כהנים אטו עצרת ראש השנה היא, אין עצרת נמי ראש השנה היא דתתן ובעצרת על פירות האילן. [ותקנה זו שיש לקרות פרשת הקללות קודם ר"ה ועצרת אינו בתקנת הקריאה הקבועה שיש בכל שבת, אלא היא תקנת קריאה מיוחדת אף באופן שהקריאה בפרשת השבוע הוא בענין אחר, וכמו שכתבם האחרונים שאף לבני מערבא שהיו גומרים את התורה אחת לשלש שנים כדאיאת במגילה דף כ"ט ע"ב, מ"מ מקיימים את תקנת עזרא על ידי זה שמוצאים ס"ת מיוחדת לפרשת בחוקתי וכו' תבוא].

ומבאר דחה השבועות יש לו גדר של תחילת שנה המחייב דין ומשפט כמו בראש השנה, עד כדי שתקנו לקרות 'פרשת בחוקתי' קודם שבועות כדי שתכלה השנה וקללותיה. ופשוט שאין זה כפשוטו משום הדין שיש על הפירות בעצרת, שהרי

גם בסוסות ופסח יש דין, כדתנן ב"ה (דף ט"ז ע"א) בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן ב"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, ולא מיצין בפסח ובסוסות שעשו אותו כיום הדין ממש באל' בתשרי, וכן דמשום זה לחוד שהעולם נידון על פירות האילן אין סיבה שחשב יום זה לתחילת השנה.

ומקובל לומר דלעצרת יש בחינת ראש השנה ממש, אלא שבראש השנה הוא דין על הגופים, ובשבועות הוא דין על הנשמות, ומקור הדברים הוא בשל"ה (מסכת שבועות עמוד התורה) בשם ספר 'תולעת יעקב' דשבועות הוא יומא דדינא על התורה שפנתה בו שבתלו ממנה, וביאר בההא דאיאת ב"ה (שם) דבעצרת נידונים על פירות האילן, דהפירות הם הנשמות הפורחות מאלו של הקב"ה.

ואצטט מספר 'תולעת יעקב' ז"ל: דע כי כמו שבראש השנה רצה הקב"ה להשיג ולדרוש מעשה בני אדם כי הוא יום הבריאה הראשונה וחדוש העולם, וכמו שתקנו לומר זה היום תחילת מעשיך כדברי רבי אליעזר שאמר בתשרי נברא העולם (ר"ה דף כז ע"א), כן רצה ביום מתן תורה שהוא מורה על חיידוש העולם להשיג ולדרוש על מעשי העולם ולרונעו על פירות האילן, כדאיאת בפרק קמא דר"ה (טז, א) בארבעה פרקים העולם נידון וכו' בעצרת על פירות האילן, וכבר ביארם כי הפירות הם הנשמות הפורחות מאלו של הקב"ה, והעולם נידון ביום זה על התורה שנתנה בו שבתלו עצמם ממנה, והוא אמרם על פירות האילן שלא השלימום בתורה ובמצות כראוי, עכ"ל.

והרה"ג יוסף יו"ס שליט"א הביא ראיה לזה, ממש"כ בשיר הכבוד 'זקנה ביום דין ובחורות ביום קרב', המיוסד על דברי המדרש שבשעת מעמד הר סיני ראו את הקב"ה כזקן מלא רחמים, ועל הים (בקרעת ים סוף) כבחור ואיש מלחמה, וא"כ מבאר ששבועות מכונה כיום דין.

אולם בספר הליקוטנים להרא"י ז"ל (פרשת בא) כתוב דבר זה בשינוי קצת, דבעצרת יש יום דין נפרד לתלמידי חכמים, והוא יומא דעצרתא שבו נידונים על פירות האילן, ע"כ. ומבאר שיש לתלמידי חכמים יום דין נפרד משאר האילן, כפי הנחידושי במה שכתבנו בעצרת נידונים על פירות האילן, כי החיידושי תורה מסור לתלמידי חכמים, והם בדרך לימודם בוראים מכוח חידושיהם וברורי סוגיותיהם את 'השמים החדשים והארץ החדשה', וכיון שנתנית התורה לישראל נקראת על"ש הנטיעה וכמו שאמרו חז"י עולם נטע בתוכינו, ממילא על הזכיה להשתייך לדרגה זו יש דין בעצרת. ומרן ה"ה הגרב"ד פורבסקי שליט"א ביאר זאת עפ"י המבואר במשני 'בעצרת נידונים על פירות האילן', לפיכך רק תלמיד חכם הדבוק בתורה שהוא עץ החיים והוא אילן העושה פירות ואינו אילן סרק, שייך בו ענינו של חג השבועות להיות נידון ולזכות בדינו, אבל מי שאינו דבוק בתורה אינו אילן כלל ואינו שייך לכל תורת חג השבועות ודינו.

ודבר זה רמוז במה שאמרו עזרא ותיקן להם לישראל שיהיו קוראים בקללות של בחוקתי קודם עצרת ובקללות של כי תבוא קודם ראש השנה וכו', וכמו שביאר רבינו שר התורה מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספרו 'טעמא דקרא', דהנה המתבונן בפרשיות הנ"ל יראה הבדל ביניהם, דבפרשת בחוקתי בתחילה קודם הקללות יש קצת הבטחות גשמיות אבל העיקר הם הבטחות רוחניות כדכתיב ונתתי משכני בתוכם והתלכתי בתוכם, ואילו בפרשת כי תבוא בתחילה קודם הקללות לא חזר הבטחות רוחניות, אלא בעיקר שפע גשמי עצום כדכתיב יפתח ה' ואצור מן השמים והלית גוים רבים ואתה לא תלווה, וביאר הגר"ח דב'בחוקתי' קאי על תלמידי חכמים והם אינם צריכים שפע גשמי אלא שפע רוחני, אבל בכי תבוא' מדובר בשאר העם.

ולפי מש"כ האר"י שיש ב' מערכות של דין, אחד לתלמידי חכמים ואחד להמוני העם, א"ש שלכן קודם יום בעצרת צריך לקראת בקללות של בחוקתי המדברים על עמלי התורה השייכים לבחינת הדין בעצרת, וקודם ראש השנה קוראים בקללות דכי תבוא העוסקים בהמוני העם השייכים לבחינת הדין דראש השנה. [ואפשר דתלמידי חכמים היינו מי שתורתם אמתם, שהם דבוקים בהקב"ה, והרי הם נתונים תחת השגחה שמימית, ולפיכך לגביהם אין שייך דין ב"ה, לפי שהם מקבלים לא מחמת זכותם ל"א מחמת שהם משרתים בהיכל המלך, רק בשבועות הם נידונים אם הם משתייכים לדרגה זו].

ולפ"י יובן מה שאמרו במסכת פסחים דף סח ע"ב, רבי יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עלגא תלתא אמר אי לא האי

יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא, ולכאורה מה כוננת רב יוסף במה שאמר עבדי 'לי', דלכאורה למה ביקש שיעשו את הסעודה רק לו, הלא איתא בשלהי שבת (דף ק"ח ע"ב) אמר אביי יתבי ל' דכי חזינא צורבא מרבנן שדלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן, כלומר שבשביל אחד שסיים מסכת עבדין סעודה לכל החכמים, וא"כ על אחת כמה וכמה שבשבועות ראוי לעשות סעודה לכל בני ביתו של רב יוסף בגללו. ולהל"ל אתי שפיר, דעיקר שמחתו היה שהיותו נמנה על התלמידי חכמים, ועל כן אמר עבדי לי עלגא תלתא, 'לי' דייקא, כיון ששמחה ביום זה תיתן רק למי שנכלל בפרשה של בחוקתי, וכו"ל.

ויש להוסיף לזה קצת נפח במש"כ האור החיים הק' (יתרו, ד"ה אם שמוע תשמעו), דבני ישראל כשהקדימו נעשה ונשמע, לצדיקים זה היה למעלותא, דהיינו שהם התכוונו כפשוטו שנעשה עוד קודם שנשמע, אבל לשאר העם זה היה לגרועותא, דהיינו שעל התורה שבכתב אמרו נעשה (כדכתיב כל אשר דבר ה' - דהיינו תורה שבכתב), אבל תורה שבעל פה אמרו נשמע דהיינו שתלו הדבר עד שישמעו ואז יבחנו אם לקבלו, ולזה היה צריך כפיית הר כגומית. נמצא דצדיקים הגיעו ביום זה לדרגת מלאכי השרת, וכמו שאמר הקב"ה מי גילה רצו זה שמלאכי השרת משתמשין בו, והם ביטלו עצמם לקונם לגמרי בלא רצון עצמי כלל, אלא כל מה שיאמר נעשה, ותו נכנסו להנהיג בוראם ונעשו כפיכול לחטיבה אחת, וזוהי תורה שבע"פ שהתורה נעשית שלהם ובכוחם להוסיף מה שנראה להם, אבל רשעים לא ביטלו עצמם לבוראם, וקיבלו רק מה שרצו, וא"כ היה חסר בקבלה זו עד שהוצרכו לקבל שנית בימי מרדכי, ועליהם אמרו בתוספתא (ב"ק פ"ז מ"ג) ובמדרש רבה (במדבר סדר נשא פרשה ז) שקיבלו אחד בפה ואחד בלב, ועליהם נאמר ויפתוהו בפייהם ובלשונם יקבו לו, וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ וְלֹא נֶאֱמְנוּ בְרִיתִי, ואעפ"כ והוא רחום יכפר עון וגו'.

ולגופם של דברים דשבועות הוא יום הדין על תורה, מן ראש הישיבה הגרא"מ שך זצ"ל היה רגיל לומר ששמע מדודו הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל בשם 'דרשת רי"ן' שחג השבועות הוא יום דין מידת הדין ונטיית דמיון שישפע על כל אחד ואחד בעסק התורה והשגתה. [והגרא"מ שך הוסיף, שהוא לא מצא זאת בדרשות הר"ן].

תחילת דינו על התורה

נתבאר דשבועות חשיב ממש 'יום הדין', אלא שאין הדין על גשמיות ל"א על רוחניות, וכמו שכתב בספרים דשבועות הוא יום הדין על התורה, ומצונו עוד שבב"ד של מעלה עיקר הדין הוא על תורה, דאיאת בסנהדרין (דף ז' ע"א) אמר רב המטנא אין תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה שנאמר פוטר מים ראשית מדון.

וברמב"ם (הלכות תלמוד תורה פ"ג ה"ה) איתא בה"ל: תחילת דינו של אדם אינו נידון אלא על התלמוד ואח"כ על שאר מעשיו, לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה בין שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ע"כ.

ומבואר בדבריו דבר פלא, שהסיבה שצריך ללמוד תורה אף שלא לשמה הוא משום שעל זה תחילת דינו, וזהו שכתב לפיכך. ותמוה דאף אם תחילת דינו על שאר דברים מ"מ איכא מצות עשה ד'דוברת ב' דמחויב להגות בתורה יומם ולילה, וא"כ מה"ט צריך ללמוד אף שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. [ואאמרו"ר זצוק"ל אמר שהרמב"ם מבאר בזאת שהסיבה שרק בתורה יש חיוב ללמוד אף שלא לשמה דמתוך וכו' הוא מפני חומרו, כדחזינן לגבי דינו].

ובעיקר דברי רב המטנא הקשה תוס' (שם) דבפרק במה מדליקין אמרין ששואלין לו נשאת ונתת באמונה ואח"כ קבעת עיתים לתורה, א"כ מבואר שאין תחילת דינו על דברי תורה ל"א על אמונה, ותיירך דאף ששואלים לו תחילה על משא ומתן באמונה מ"מ תחילת דינו תחילה על דברי תורה. והדברים סתומים, במה חילוק הדין מהעונש ממנ"פ אם הדבר החמור הוא אמונה ולכן על זה מתחילים לדון א"כ שיתחילו להעניש ע"ז נמי תחילה, ואם תורה הוא החמור כדחזי' שעל זה מענישים תחילה א"כ שיתחילו גם בדין על זה תחילה.

ובציעותי שמעתי ממו"ר מן ראש הישיבה הגרב"ד פורבסקי שליט"א ליישב כל זה, דהנה בב"ב ט"ז ע"א אמר רבא בקש איוב לפטור את כל העולם מלן מן הדין, אמר לפניו בראת צדיקים (ע"י יצר הטוב) בראת רשעים (ע"י יצר הרע) מי מעכב על ידך (פ"י) והרי הם אפסידים, דמי יעכב את יצח

הרע), והדח ליה בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין. [פרש"י הן תבשיל שהיא מטבולת את הרהורי עבירה הלך לא אוסין שהרי יסילין להציל עצמן]. והדברים תמוהים, שהרי גם לתורה איכא יצר הרע, וא"כ שוב הוא אנוס במה שאינו לומד תורה ומאי הדח ליה. והנראה שהתבלין שנאמר כאן הוא תורה ומלא לשמה, דלכא עז זה יצר הרע, וכן כתב הנהיבות (בצואתו, באות א', דפס בסוף ספר מקור חיים) שאין יצר הרע שולט ללמוד שלא לשמה, וע"ז הוא יגיע ללימוד תורה לשמה שהרי מתוך שלא לשמה בא לשמה, ושוב יציל מעבירה, [והדברים מפורשים באור החיים פרשת בחוקתי (כו, יד) שנה מציל מיצר הרע רק תורה לשמה]. ובאור הדברים, דהנה בקידושין דף נ' ע"א דרש"י 'קריב אותו' מלמד שפסיק, אותו, יכול בעל ברותו ת"ל 'לרצוני', הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, ואף דרצון עיקרו בלב ובמציאות הוא אינו רוצה, ביאר הרמב"ם (פ"ב מגירושין ה"כ) שבאמת כל אחד רוצה בלבו לעשות את רצונו לקיים מצות ולהתרחק מן העבירות אלא שיצר הרע הוא שנתקפו, וכיון שהוכה מעתה יצור ואמר רוצה אני אז הוא באמת רוצה, ע"ש. ומה שכתב יובב נהי לענין תורה, דכיון שבלא לשמה היצה"ר לא מפריע שוב הוא לומד תורה לשמה, וע"ז הוא ניצל מן העבירות, ועב"ז בשו"ת בית הלוי ח"ג דרוש ט"ו. [אלא דיש לדון לפ"ז, אם התבלין הוא בזה שבלימוד תורה שלא לשמה היצה"ר אינו שולט, או שהוא בזה שלימוד תורה שלא לשמה מביא ללשמה].

ש"מ דבר זה בשם הגר"א, בספר פנינים משלחן הגר"א עה"ת (פרשת נח עמו"ה), שביאר דבר הגמ' בסוכה דף נב ע"ב תנא דרב ישמעאל אם פגע בך מנוול דה משכחו לביית המדרש, דלכא' ימעה על שייך על יצה"ר לשון 'משכחו', הרי יצר הרע נמשך מאליו אחר האדם, וגם מה צריך האדם ליצר הרע בבית המדרש, והכי הוי ליה למימר, לך לבית המדרש. וביאר הגר"א שהכוונה שאם ראית שיצר הרע מתגבר עליך משכחו לבית המדרש, פירוש שתאמר לו בבית המדרש אמלא רצוני, במה שאלמד שלא לשמה רק להתגאות, ובה תניח את דעתו ויתרחק, ואחר כך מתוך שלא לשמה בא לשמה ותפטר ממנו לגמרי. [א.ה. אולם לולי דברי הגר"א והאוה"ח היה נראה שהתבלין שעל ידו הוא ניצל מיצה"ר הוא עצם הלימוד תורה שלא לשמה, ללא קשר שלימוד זה מביא לידי לשמה, ולפיכך דבר זה נאמר רק בתורה ולא בשאר מצות. דהנה הנפש החיים (פ"ב מהפרקים שבסוף ח"ג) כתב שהמעלה והחשיבות של תורה יש ג"כ בתורה שלא לשמה, והוסף, שחלומות תורה שלא לשמה יקראו בעיניו יתברך 'יות' מל המצוות לשמה בקדושת וטרת המחשבה כראוי, ע"ש].

ומעתה מיושב הכל, שבאמת תחילת דינו על נשאת ונתת באמונה, אלא שעל זה יש לו תשובה שלא נשא ונתן באמונה משום שהיה אנוס, ואז שוב שואלים אותו אמאי לא עסקת בתורה, ועל זה אין תשובה שהיה אנוס, ומחמת זה יתבעו אותו שוב על אמונה עליו ואת תבלין. ולכן העונש מתחיל משום שלא עסק בתורה, אך הדין מתחיל על אמונה, וזה מש"כ הרמב"ם שממה שתחילת עונשו על תורה ולא על אמונה הוא משום שעל אמונה יש לו טענת אנוס משא"כ על תורה כיון שיש ללמוד תורה שלא לשמה ומתוך שלא לשמה בא לשמה, וא"כ כאן הוא המקור שכל מחויב ללמוד אף שלא לשמה כי מתוך שלא לשמה בא לשמה, עכ"ל מ"ו.

[ובמה שאמר שהתורה היא תבלין, בפשוטו הוא משום שלתורה יש כוח להסיר את הרהורי עבירה מכש"כ רש"י במסכת בב"ב, אולם בקידושין (דף ל' ע"ב) חזין לכא' משוה אחר, דאמרין ת"ר ושמתם (דברים יא, יח) סם תם ממשלה תורה כסם חיים, משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטיה על מנתו ואמר לו בני כל זמן שהרטיה זו על בכתך אכול מה שהנתת ושמה מה שהנתך ורוחוץ בין כתמין בין בצונן ואין אתה מתיירא ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה נומי, כך אמר רב הקב"ה לישראל בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו וכו', וביאר המהרש"א (שם) שהכוונה שעי"ל לימוד התורה תוכל להתענג מתענגי עוה"ז ואי אתה בא לידי עבירה כי התורה מגינה לו כרטיה זו שמיגנה על המכה שלא תעלה נומי, והיינו דתעמגי עוה"ז הוא סתירה לעבודת ה', ורק ע"ל לימוד התורה יכול לשייך ולמזג שניהם יחדיו. והיינו לפי שהתורה מעודנת את החומר ומסירה ממנו הגשמייות עד שהחומר מתבטל לרחיני, וזהו הלשון תבלין.]

ובמאמר המוסגר, אצטט כאן דברי היענות דבש (תחילת דרוש א'), בברכות ז' ע"א איתא נשים במה זכין באמתנו לגבריהו עד דאתי מבי רב ואדרכי בנייהו לבי כנישתא, והדר בתמורה, הלא נשים הן בני מצוות כאנשים ומעט מצוות שהז"ג שהנשים פטורות, ותירץ שהכוונה זכין היינו נצחון כמאמרם בהנהגה זכיתו לבי מערבא, וזהו שאלת הגמ' במה נשים נצחון ליצה"ר, כי נשים בלא בני תורה (ואין להם את התורה תבלין), ועל זה משני ע"י שמייעים לגבריהו ללמוד, ובה חשיב כאילו הן לומדות התורה.

מצות זכירת הר סיני

כתוב הישמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראית ופניך ופני יסורו מלבבך, והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלוך בקחו"ב (דברים ד, ט). ומבאר דיש ב' חלקים במצוה דזכירת מעמד הר סיני, א' לא לשכוח את מעמד הר סיני, ב' להעביר ד"ז לבניך ולבני בניך שעי"ז תהיה עדות ברורה מאיש מפי איש למעמד הנורא שחזו כל בני ישראל.

והנה במצות זכירה, חידש הרמב"ן (שם) שאינו רק על מעמד הר סיני באופן כללי, אלא שצריך לזכור כל פרט ופרט ומאזנו מעמד. וצטט לשונו: שלא תשכח מעמד הר סיני מכל הדברים אשר ראו עיניך שם 'הקולות' והלפידים' את כבודו' ואת גודלו' ודבריו אשר שמעת מתוך האש, ותודיע כל הדברים אשר ראו עיניך במעמד הכבוד ההוא ולבניך ולבני בניך עד עולם, כי ה' עשה המעמד ההוא כדי שתלמדו ליראה אותו כל הימים ואת בניכם לתמוך לדורות עולם וכו', עת"ל.

ובחיזוי הגר"ז עה"ת (פרשת משפטים, ד"ה לא משוה אמר) הוסיף לחדש, שמצות הזכירה אינה סוללת את כל עצם המעמד של קבלת התורה, אלא כל הנאמר בפרשת בחודש השלישי (שמות י"ט) כל זה הוא בכלל מעמד הר סיני ונאמרה בה אזהרה זו שלא נשכח אותו, הרי שכל אותם הימים מיום

ל[וסדר השתלשלות המאורעות מ"ח סיון עד קבלת התורה: באחד בסיון באו מדבר סיני, ויחזו במדבר יוחן שם ישראל נגד ה' – כאיש אחד בלב אחד, בלא כל פירוד ביניהם. ובאותו יום לא אמר לה מידי משום חולשא אדורחא. [ובמק"א נבאר מהו חולשא אדורחא, אחרי שעני הכבוד באו אותם].

ב' סיון, בהשכמת הבוקר ופמשה עלה אל האלקים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר מה תאמר לבית יעקב (אלו הנשים) ויגיד לבי ישראל (אלו האנשים). אגם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואיש אותם על פני שריהם ואבא אותם אלי, ועמה אם שמעו תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ, ואתם תהיו לי ממלכת קדשים וגו' וקדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל. ובאותו יום ירד משה מהרה, ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוה ה', והזקנים מסרו את כל הדברים אל כל ישראל, ומיד יענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר יהוה נעשה. ובתרגום יונתן איתא שכאן נתפראו בני ישראל מחוללים שנחלו לעיני מצרים, שהרי כולם ענו בהכרח שלא היה בהם אילמים. [ונאותו היום מות יונתן, לפי שביום זה נתבשרו ואתם תהיו לי ממלכת קדשים וגו' קדוש, דהיינו שהיו אומה מיוחדת].

ג' סיון, בהשכמת עלה משה אל ה' והשיב לו דברי העם שאמר לו אשר דבר ה' נעשה, ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אלך בעב הענן בעבור שמעו העם דברי ענקי (כדי שהעם עצמו ישמע שאני מדבר אתך) וגם כך יאמרו לעולם (ע"ז) אמינו כך וגם בבניאים הבאים אחרך לעולם, שאתם מקבילים את נבואתכם (ממני). ובמ"מ שכתב איתא שביום הזה ירד משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוה ה' (תעשה להם גבולות ולפינים אמה מסביב לה) לאמר, השמרו לכם עלות בהר וגעגוע בקצוהו כל האנשים בהר מות יונתן. לא תגע בו ז' סקול ויסקלו א' ירה ירה עם בהמה אם איש לא יקוה.

ד' סיון, עלה משה אל ה', ויגד משה את דברי העם (שקבלו עליהם מצות הגבלה) אל ה', עוד אמר משה לה' שבני ישראל על מה שאמרת שאתה תדבר אלי ואחר כך הם ישמעו ממני, מבקשים, שהם רוצים לשמוע מפי מלכנו! כי אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המלך, דבר אחר רצונו לראות את מלכנו! אינו דומה שומע לראוה. ואז הקב"ה נענה לבקשתם, ואמר למשה ששם הם רוצים שאדבר איתם לך אל העם ולפרש להם חזק ויחזק ויחזק ויחזק ויחזק ויחזק (דהיינו שעליהם להכין עצמם ולפרש שמומחה היום ומחר, ולטבול כל בדיהם וכל"ש את עצמם כדי שהיו טהורים), והיו נכנים ליום השלישי (מצות פרשה) כי ביום השלישי ירד יהוה לעיני כל העם על הר סיני. ומיד בו ביום עשה משה כדברי ה', ויגד משה מן ההר אל העם ויקדש את העם ויכבשו שמלתם, ויאמר אל העם ה' נכנים למשלת ימים אל תגשו אל אשה. ובאותו היום אמר משה לבני ישראל, את כל המשפטים, דהיינו ז' מצוות בן נח, שבת כיבוד אב ואם ודינין שיתנו להם במרה, ויגד להם כל המצוות אשר צוה ה' ויאמרו, כל אשר דבר יהוה נעשה. ובאותו היום ויגבט בעיני ישראל על דברי ה', דהיינו שהיה רבונו כתב מתחילת ספר בראשית ועד פרשה זו של מתן תורה, וכן כתב את המצוות שבצטוו עליהן במרה.

ה' סיון, וישכם (משה) בבקר ויבן מזבח תחת ההר וישתים עשרה מצבה לשמוע עשר שבטי ישראל וישלח את נערי בני ישראל (הבכורות שניתן להם העבודה עד חטא העגל, שאז נלקחה מהם ויניתנה לכהנים בני אהרן) ויעלו עלת ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים, ויקח משה חץ הדים וישם באגנת ויחצי הדים זרק על המזבח. ועב"ז ברש"י ובפוסט' הגיהג' ד'ו' וימשה לקח את ספר הבכרת שכתבם מבראשית ועד מתן תורה ויקרא בצאתי העם, ויאמרו כל אשר דבר יהוה נעשה ונשמע. ואז ויקח משה את הדם שהכין באגנותו ויזרק על העם (זרק על המזבח לכפר על העם וזרק על העם) ויאמר הנה דם הבכרת אשר קרת יהוה עמכם על כל הדברים האלה (במילה) – שמלו את עצמם במצרים, בטבילה – בטבילה את עצמם, בהארת דם – המצורבות שהקריבו וזוהו את דם].

שבאו למדבר סיני באחד לחודש סיון עד מתן תורה הם בכלל חיוב הזכירה, דאיתם הימים היו הכנה לקבלת התורה כמש"כ 'והיו נכונים ליום השלישי', ובאותם ימים הראו בני ישראל עוצם שחקם לקבל את התורה ולשמוע דברי ה' מפיו, ובאותם ימים נכנסו לברית על ידי טבילה והזאה, ואמרו נעשה ונשמע, וירדו מלאכי השרת וקשרו לכל אחד אחד אחד מישראל שני כתרם, ע"כ.

ובאמת כדבריו מובא בילקוט (יתרו, רמז רע"א-רע"ב) וז"ל: אמר הקב"ה לישראל בני היו קורין את הפרשה הזו בכל שנה, ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלים את התורה שנאמר (שמות יט, א) ביום הזה באו מדבר סיני, אימתי בחודש השלישי, ע"כ. ופרש' הזית רענן' אימתי תהיו קורין אותה בחודש השלישי. ע"כ. 9 מבאר שביאמת לזה סיני הוא בכלל מעמד קבלת התורה. [עוד מבאר בדבריו, דזמן הקבלה בשבועות הוא בזמן קריאת התורה].

ובמש"כ שמצות הזכירה מללת את כל הפרטים של מעמד הר סיני, מצינו בטור או"ח ס' מ"ז שצריך לזכור את הדבריו שמעת מתוך האש, שכתב שבברכת אשר בחר בנו יכין על מעמד הר סיני והשמעו מצות דבריו ושמעו ונתן לנו תורתו הקדושה וכו'. וברובי בחיי (ע"ה) כתב שמי שאינו זוכר את הדבריו שמעת מתוך האש יבוא לכפור בעיקר זהו אובדן הגוף והנפש.

וצריך לידע עוד, דבקריאת התורה בשבועות יש לכיון לצאת מצות זכירת מעמד הר סיני, דהנה הגמ"א (ס"ו ס' סק"ג) כתב דהטעם שלא תקנו לקרות בזכירת מעמד הר סיני כמו שתקנו לקרות פרשת עמלק, לפי דמות תורה יש לו חג עצרת, ע"כ. וה"ל הדקריאה בעצרת באין מדין זכירת מעמד הר סיני, ולפיכך יש לכיון בה לצאת בו ידי חובת מצות זכירה. וע"פ מה שיבאר בסמוך, שכל שנה בעת קריאת פרשת זו חשיב כמו שמקבל את התורה מחדש, יוצא דאין זו רק זכירה בעלמא אלא ממש כמעמד הר סיני.

קבלת התורה כל שנה מחדש

קבלת התורה בחג השבועות, אינה רק מעשה שהיה אז בעת שיצאנו ממצרים, אלא הוא דבר שמתחדש בכל שנה ושנה מחדש, כמאז כן עתה. ודבר זה מוכח בראיות מצוקות, וזה החוליא א"ה, בפסיקתא (פ"ב והובא בילקוט'ש פרשת יתרו רמז רע"א) איתא, אמר הקב"ה לישראל בני היו קורין את הפרשה הזו בכל שנה, ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלין את התורה, שנאמר ביום 'הזה' באו מדבר סיני. ומבאר שכל שנה יש קבלת התורה מחדש ביום הזה, ואימתי בזמן ששום השל"ה, שבעת הקריאה ביום קדוש [הנפוסים] מביאים בשם השל"ה, שבעת הקריאה ביום קדוש זה, דומה להר סיני שעליו ניתנה התורה, (ובאמת יש שכתבו דכל קריאה בתורה דומה להר סיני, וראיותם מירושלמי מגילה פ"ד ה"א ר' שמאלא רב יצחק עאל לבי כנישתא חזי בר אינוש דקאי ומתרגם סמוך לעמודא אל"א אסור לך כשם שניתנה תורה באימה כך אנו צריכים לנהוג בה באימה, וכן דין כשם שניתנה תורה ע"י סרוסו וכו', ומבאר דקרה"ת הוא ימין מעמד הר סיני. וע"ע ברמ"א ס' קמ"ט ד' בשם מהר"ם מרוטנברג שצריך לעמוד בקרה"ת לפי שהוא מעין מעמד הר סיני, ואף למחבר דפליג, מ"מ כתב בסי' קמ"א סעי' א' דהוקרא צריך לעמוד, וע"ש במ"ב סק"א דאמר' כשם שניתנה באימה כך אנו צריכים לנהוג בה באימה. וע"ע שם סעי' ד' כשם שניתנה תורה ע"י סרוסו כך אנו צריכים לנהוג בה ע"י סרוסו, ולכן צריך שיעמוד אחד ליד הבעל קורא, וע"ש במ"ב סק"ט ז' שיהא מדיחש שמהגין שהגבאי עומד אל סה"ת וזה מקרא סגן, כדי שיהיה ג', היינו שהסגן הוא בכיול במקום השם יתברך, שהוא מצוה לקרות לכל מי שירצה, והוקרא הוא הסרוסו במקום משה, והעולה הוא המקבל במקום כל ישראל ובשליחותם). וע"כ יש שכתבו שבעת קריאת עשרת הדברות יכון כאילו עומד כשה מעמד הר סיני ושומע הדברות מפי הקב"ה ומפי משה רבינו. והגר"ש אלישיב זצ"ל אמר ע"פ גמ' שכתב שבעת מתן תורה מובא בחז"ל שכל החולים נתרפאו (ויוליי ליה מקרא וכל העם רואים את הקולות וגו') כך מתחדשת השפעה זו בכל שנה

ו' סיון, לרבנן זהו יום קבלת התורה, ולד"ע ולרבי יוסי התורה ניתנה בז' וכו' לא עלה משה מפני שלא היה פנאי משום טורח שבת. [ואינו ברור לי מאי דכתיב ויהי ביום השלישי ביהות הבקר ויהי קולת בקרבים וענן כבד על ההר וקול שפר חזק מאד ויחזר כל העם אשר במחנה, מתי זה היה לדעת ר"ע, האם הקולות התחילו לכו"ע ב' סיון, או שגם זה היה בז'].

ושנה, ואפשר לבקש מהקב"ה רפואה שלמה על סוגי החולות שבזמנים רגילים יתכן שלא הייתה להן רפואה, וכשנשאל הגר"ש אימתי בחג השבועות אפשר לזכות לזה, אמר, בשעה שקורין עשרת הדברות].

וכן מוכח בסוגיא שבת דף ק"ט ע"ב, דאסרו להקיז דם בכל ערב יום טוב משום שגדור אטו יומא טבא דעצרת, דכשהיו בני ישראל במדבר סיני יצא בערב שבועות חוה ושמו 'טבוה', ואם לא היו מקבלים ישראל את התורה 'הוה טבוה להו לשבריהו ולדמיהו', ומאחר שבערב יו"ט דשבועות יש סכנה להקיז דם לפיכך אסרו בכל ערב יו"ט, והובא ד"ז לדינא ברמ"א ס' תסח סעי' י'. ולכאורה זה היה במעמד הר סיני, ומאי שייכא שנחשו לזה לכל שנה מחדש בערב חג השבועות, עד כדי שיגזרו בכל ערב יו"ט אטו ערב שבועות. וכתב על זה המחצית השקל (שם סקט"ו) וז"ל: ומדע דבכל הזמנים שאירע לאבותינו ענין מה, כשיגיע זמן ההוא שוב מתעורר קצת מעין אותו דבר וענין ההוא, ע"כ, ומבאר שבכל שנה מתעורר קבלת התורה מחדש עם כל השלכותיה.

וכן מבאר בירושלמי בראש השנה (פ"ד ה"ח), הובא דבריו בדעת חזקוני, וז"ל: מאי דכתיב בקראי דשבועות (במדבר כ"ג, ט) ביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה'. שער עדים אחד לכפר עליכם, קמתמה אמאי שינה הכתוב משאר המועדות דכתיב אצל השער 'חטאת', ואילו בשבועות כתיב רק שער לכפר, וביאר, דזהו משום דאמר להן הקב"ה לישראל כיון שקבלתם עליכם את עול תורת מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם, ולכן בהאי יומא ליכא חטא ואין צריכים לשער לחטאת כ"א שיער סתם, ע"ש. ופ"י הקרבן העדה ז"ל: מכיון שקבלתם עליכם את עול תורת – שבכל שנה בעצרת הוא כיום אשר עמדנו לפני ההר סיני ומקבלים התורה מחדש וכאמר ר' יוסי אי לאו האי יומא וכו' הלכך אין שם חטאת ביום הזה, ע"כ. ומבאר דשבועות זה זמן של קבלת התורה, כל שנה מחדש, וכל אחד צריך לקבל על עצמו ביום הזה 'עול' תורה (ולא רק ללמוד תורה, אלא להתמסר סוף כל ליתורה), ולפיכך כל שנה מתחדש בו כפרת עוונות, עד כדי שאין צריך שיער לחטא כ"א שיער סתם.

ויתירה מזו מציון שהקב"ה כביכול כל שנה מדבר שוב את עשרת הדברים, ואצטט מה שהעיד החזקוני (בהקדמה לפיחושו עה"ת) בלשון קדשו: בנפשי נשבעתי אני חזקיה, כי בחלומי שמעתי, קול אלקים מדבר עשרת הדברים, ע"כ. [ולפיכך כל אדם צריך להכין עצמו עד שיהיה בדרגה שיוכל לומר נעשה ונשמע, כמו שמסופר על הרה"ק רבי שלומקע זצ"ל במורה נבוכים עלת השחר אמר לאנ"ש, כעת שאולים בשמים האם רוצים לקבל את התורה, הבה נענה יחדיו 'נעשה ונשמע'].

ומה"ט רק בחג השבועות, זמן מתן תורתנו, מציון את ענין ההנהגה בספירת מ"ט ימי העומר, ומכש"כ החינוך (מצוה ש"ו) צטוינו למנות למחרת יו"ט של פסח עד יום נתינת התורה להראות בנפשינו החפץ הגדול אל היום הנכסף לליבנו, כעבד ישא, על ימנה תמיד מתי יבוא העת שיצא לחירות. וכו' ברמב"ם בצורה נכבדים בחלק שלישי, שבועות הוא יום מתן תורה ולהגדיל היום ההוא נמנו הימים מן המועד הראשון אליו כמי שממתין בוא הנאמן שבאוביו. ויתרה מזו כתב הר"ן (על הרה"ף סוף פסחים ד"ה ובהגדה) שבני ישראל במצרים בזמן שלא היה עומר ספורו כהכנה לקבלת התורה, ומכאן קבעו חכמים לספירה "ע"ז דליכא עומר כמו שבני ישראל ספרו במצרים (ללא שייכת לעומר) וז"ל: ובהגדה גם כן אמר בשעה שאמר להם משום תעבדו את האלוקים על ההר הזה אמר לו ישראל, משה רבינו אימתי עובדה זו, אמר להם לוסף חמישים יום, והיו מונין כל אחד לעצמו, מכאן קבעו חכמים לספירת העומר, כלומר בזמן הזה שאין אנו מביאין קרבן ולא עומר, אלא מחשבין חמישים יום לשמחת התורה, כמו שמע ישראל באותו זמן, עכ"ל. והיינו לפי שבכל שנה יש קבלת התורה מחדש, ומה"ט צריך שוב את אותה ההנהגה, ומה"ט נמי בכל המועדים אמרה תורה זמן מדיקן באיזה יום יחול החג, ו'בחמשה עשר' וכו', אבל בשבועות לא נאמר בתורה זמן ויום בשנה שבו יחול החג, רק אמרו וספרתם לכם ממחרת השבת... תספרו חמישים יום והקרבתם מנחה חדשה לה', ובגל' בר"ה (דף ו' ע"ב) מציון שלדעת רב שמעיה עצרת פעמים ה' (בסיון) פעמים ו' פעמים ז', והיינו לפי שקבלת התורה אינה תלויה ביום מסוים, אלא בגמר הכנתה בספירת חמישים יום יקבלה. [ומה"ט יש שכתבו דלא שייך דין תוספת לפניה בעצרת, לפי שאין היום גורם לחג שיבוא כ"א הזמן, והיינו יום החמישים, וכל שלא הגיע יום החמישים לא הגיע

עוד סיבת החיוב. והנה אחרונים דנו עפ"ז במי שחצה את קו התאריך ממזרח למערב בימי הספירה ועי"ז נתחרו לו יום אחד וכן להיפך ועי"ז נתוסף לו יום אחד, אם שבועות אצלו יחול ביום שיהיה שם ז' סיון (דהיינו יום נוסף אחר אנשי המקום שהוא שם) או יום קודם דהיינו ה' סיון מאחר שזהו יום החמישים לספירתו, שיהיו יום שבועות לא נקבע ע"פ התאריך אלא ע"פ הספירה דהיינו יום החמישים של ספה"ע, וכפי ספירתו ינהג את חג השבועות. וצדדי הספק אם התורה קבעה שבועות יחול ביום החמישי לספירת הגברא, וא"כ לגבינו הוא יחול ב' סיון, או שהתורה קבעה שיש חמישים יום בין פסח לעצרת, וכיון שבמקום שנמצא יש חמישים יום בין פסח לעצרת א"כ אף לגבינו נקבע שיום זה (ו' סיון) הוא חג השבועות. ומכ"כ יש לדון על גוף הספירה אם כשמיניע למקום החדש אם יספור לפי המספר שהוא אוזח, דספה"ע הוא חיוב פרטי על כל אחד ואחד, וביום החמישים שלו הוא שבועות, או לפי הספירה שחל במקום שבא. ומציון משמעות דהוי חיוב ספירה פרטית דכא"ל, במדרש שהובא בבלבו ס' ל"ה, וז"ל: והכי איתא באגדה בשעה שאמר משה לישראל תעבדו את האלוקים על ההר הזה אמרו לו משה רבינו אימתי עובדה זו אמר להם לוסף חמישים יום התחילו כל אחד להיות סופר לעצמו, ומכאן אמרו סמכו חכמים להיות סופרים העומר בזמן הזה שהרי אין לנו לא עומר ולא קרבן אלא שאנו מונין חמישים יום לשמחת התורה כמו שמנו הן באותה שעה, ע"כ. ואכמ"ל. ובספרים הקדושים איתא עוד, דיש להכין עצמו לחג השבועות בלימוד התורה, לפי שאמרו חז"ל 'יום חתונתו' – זה מתן תורה, והרי אסור לקדש עד שיראנו... [ונ"ע במקנה בהקדמה לספרו, שכתב שעתיד להבין והנישואין בין ישראל לקב"ה הכל היה במתן תורה, ובזה שכפה עליהם הר כגיגית היו חופה, למ"ד שחופה קונה].

והנה בפרשת ראה (דברים טז, י"ב) כתיב ועשרת חג שבועות. ושמרת את החוקים האלה, והקשה הצי"ב (בהעמק דבר) מכאן חוקים איכא בעצרת יותר משאר המועדים, וכתב דאין רמזה תורה שיש לאדם לקבל על עצמו את התורה בחג השבועות משום שניתנה בו תורה. ודבר זה יבין עמש"כ הרמח"ל בדרך (ד, ז, ו) שכל אור גדול שהאיר וכו', בשבט תקופת הזמן ההוא איר עלינו מעין האור הראשון, ולכן כל שנה יש את השפעות דקבלת התורה מחדש.

בשפת אמת (ח"א עמו' יא) איתא, שכל הנביאים קיבלו את נבואתם ביום סיני, כמו כן בכל שנה ושנה מקבל כל אחד מביאיתם בחג הזה 'כל מה שעתיד להבין ולחדש בתורה', וזה שכתוב (פסחים דף טו ע"ב) אלמלא היה יומא נוסף יוסף איכא בשוקא, האי יומא ממש, זה החג שבו ניתנה התורה בכל שנה. וביאר ד"ז, דהנה אמרו חז"ל דבעצרת ידונו על הפירות, וכתב כי אדם עץ השדה, כן דנים כמה פירות חותנים יוציא עץ זה.

ודברים נפלאים מצאנו בערך השולחן או"ח ס' רפ"ד סעי' י"א, שבכל שנה ושנה מקבל האדם את התורה מחדש ביום הזה על כל השפעות שבו, וכן בכל חג וחג הנל מתנצץ מחדש. ובזה ביאר את נוסח ברכות ההפסדה 'ודבר אחד מדברין אחור לא ישוב ריקם', ותיבת 'אחור' לכא' מיותר ואין לה הנהגה, אלא, דזהו מילתא דפשיטא שכל דברי התורה וכל דברי הנביאים יתקיימו, והמפקפק בזה אין לו חלק באלוקי ישראל, אלא דבא לומר שלא יחשוב האדם שהדברים שכבר עברו כבר אין לנו בהם תועלת, וחלילה יביט על הכל כסופר מעשה, 'אבל האמת דגם העבר עדיין נמצא בכל עת ובכל זמן', כמו יציאת מצרים שבכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים ונמצא דבכל עת הוא יצ"מ, וכן לענין קבלת התורה, כל מה שהיה אז לא עברו ולא יעברו, אלא תמיד הם נוצצים ופועלים בכל עת, ולזה אומרים דבר אחד מדברין 'אחור' לא ישוב ריקם – כלומר אפילו אותם העומדים עתה באחור שכבר עברו, בגם הם לא ישם ריקם והם תורה שלימה, 'אבל שנה ושנה נהגו חג השבועות, מתרחש שוב בזה העולם מעמד קבלת התורה.

ולסיום הביא מש"כ השפת אמת, דהנה הראשונים הקשו אמאי במוציא יו"ט אין מבדילין על הבשמים, ותוס' (ביצה דף ג' ע"ב) הוכיח מזה שבי"ט אין נשמה יתירה, אולם דעת הרשב"ם (פסחים דף ק"ב ע"ב) שאף ביו"ט יש נשמה יתירה, ובספר דברי שמואל (בפסחים שם) הביא שהשפת אמת ת' שזקוק שבת איכא איבד נפש במוציא' ש' דשבת קביעא וקיימא שהוא כוח מלמעלה ואינה תלויה בעבודת האדם, ולפיכך כשנסתלקה השבת אזלה הנשמה יתירה, משא"כ

ביו"ט שהוא מנח עבודת האדם, שישאלו הם דקדשינהו למינם, לכן אף במוציא יו"ט לא אזלה הנשמה, והיינו שהשפעות שקיבלו ביום זה הם נשארין לנצח, ועל כן אין מברכים על הבשמים. מיהו בכמות הזמן שהשפעות אלו נשארים באדם, תלוי לפי כמות הקבלה והקנין שעשה בהם כא"ל ביום זה.

[והנה במנחות (דף ק"י ע"א) דרשין מהפסוק 'את תורת החטאת', כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכו', והמ"ב בס' מ"ח סק"א הביא מהספרים דכל העוסק הטובה שהוא מתעסק להבין ענייניה ולא אמירת התיבות לבד, וראיתי הנהגה ללמוד בשבועות פרשת 'מעמד הר סיני', דעי"ז חשיב ממש שעומד בהר סיני, וכן ראיתי שאמר המשגיח בעל המכתב אליהו' רבי אליהו דסדר זצ"ל להגר"ד פ"ה זצ"ל על שאלתו מה ללמוד בלילה זה, והשיב פרשת מעמד הר סיני עם פרש"י רמב"ן ושאר מפרשים, ע"כ. ולהל"ל שכל שנה יש מעמד הר סיני מחדש הדברים מאירים].

ובמה שכתב הירושלמי (ר"ה פ"ד ה"ח) שבשבועות צריך לקבל כל שנה מחדש עול תורת, הנה עול תורה פ"י (שם) הפני משה' עמל יגיעו בה כל צרכיכם. והיינו שקבלת התורה בכל שנה אינה יקום עול התורה אלא עול תורה, בזה שאנו מקבלים על עצמנו להיות משועבדים רק לתורה. ודבר זה מציון בהגר"א באדרת אליהו עה"פ 'יהי בישחון מלך' (דברים ג, ה), שבהר סיני קבלו עליהם ישראל את עול תורה. וז"ל: כי ארבעה פעמים קבלו ישראל את מלכותו עליהם, אחד ביום, שנים בסני – אחד קודם מתן תורה – והשני לאחר מתן תורה שכרת ברית על השאר מצוות, ביום כתיב 'זה אלי וגו' ה' ימלך לעולם ועד (שמות טו, ב), אצל סיני קודם מתן תורה בפרשת יתרו (ט, ז) כתיב ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם וגו', ולאחר מתן תורה בפרשת משפטים (כד, ג) כתיב ויספר לעם את כל וגו' ויען כל העם קול אחד וגו', והרביעי כתיב שם וישכם בבקר וגו' וישלח את נערי וגו' ויקרא וגו' ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. דהיינו שבפעם הראשון קבלו עול מלכותו, ובפעם השנייה 'קבלו עליהם עול תורה', ובפעם השלישית קבלו עליהם לעשות את החוקים ואת המשפטים, ולכן כתיב שם 'נעשה', ובפעם הרביעית כשרצה לעלות להר לקבל שאר התורה קבלו עליהם עול תורה שבעל פה, מה שיביא להם מן השמים, ולכן כתיב שם 'נעשה' את המצוות, 'ונשמע' מה שיביא אלינו עוד, עכ"ל. ומבאר שהקבלה שהיה בהא סיני קודם קבלת התורה היה עול תורה, ואיתי שפיר מש"כ בירושלמי שעבודתנו ביום הזה לקבל עול תורה. [וד"ז מרומז בקריא בפרשת בחקותי דקבלה שייך רק על עול, דבריש הפרשה כתיב 'אם בחקתי תלכו', ופרש"י שתהיו עמלים בתורה, ולאחר מכן כתיב 'ואם לא תשמעו לי' (כו, יד), ופרש"י 'ואם לא תשמעו לי' – להיות עמלים בתורה, ולאכא' כוננו דתשמעו קאי על עמילות בתורה, משום שבתרגום איתא 'ואם לא תקבלו למימרי', והיינו דמפרש דתשמעו היינו תקבלו, וקבלה שייך רק על עוול, בזה שעמל יגיע ומשעבד כולו רק לתורה].

לימוד ליל שבועות

מנהג ישראל להשאר ערים במשך כל ליל חג השבועות ולעסוק בתורה הקדושה, ובמ"ב ריש ס' תצ"ד כתב איתא בזהרה שחסידים הראשונים היו נעורים כל הלילה ועוסקים בתורה וכבר נהגו חוב הלומדים לעשות כן, ואיתא בשו"ע האר"י ז"ל על שכל מי שבלילה לא ישן כלל ועיקרו היה עוסק בתורה מבוטח לו שישלים שנתו ולא יאירע לו שום מק, [ובדרך רמז מפרשים מה שאמר דוד המלך, 'מה אהבתי ותרתיך כל היום היא שיחתך', דהנה כל בגימטריא עולה חמישים, והיינו דאמר דוד מה שזכיתי לאהוב את התורה זה משום שבחג השבועות שהוא יום החמישים (של ספה"ע) התורה היא שיחתך].

ובטעם הדבר, כתב המג"א (ס' תצ"ד בהקדמה) לפי שישאלו היו ישנים כל הלילה והוצרך הקב"ה להעיר אותם כדיאיתא במדרש, לכן אנו צריכים לתקן זה, והעתיקו המ"ב שם. ומקור הדברים הוא במדרש שיר השירים (פרק א' עה"פ עד שהמלך במס'בו) שבלל מתן תורה ישנו להם ישראל כל אותו הלילה לפי ששינה של עצרת ערבה והלילה קצרה... בא הקב"ה ומצאן ישנים התחיל מעמיד עליהם בקלאנין (חצוצרות) הדא הוא דכתיב ויהי ביום השלישי בהיותם הבקר ויהי קולות וברקים... ויחרד כל העם אשר במחנה (שמות י"ט, ט"ז).

בתורה, במדרש רבה (שמות פרק מ"א אות ה) עה"פ ויתן אל משה ככלות, וז"ל: מהו 'ככלות' אמר רשב"ל כל מי שהוא מוציא דברי תורה ואינן ערבים על שומעיהן ככלה שהיא עריבה לתורה נוח לו שלא אמרן, למה, שבשעה שנתן הקב"ה את התורה ליהוה היתה חביבה עליהם ככלה שחביבה על בן זוגה, ע"כ. ובתנחומא (כי תשא פ"ט ט"ז) איתא, אמר ריב"ל אסור ל"ח להורות הלכה בציבור עד שהיו דברי תורה ערביין על שומעיהם, ככלה הזו שהיא עריבה על בעלה ומתאוה לשמע דבריה, ע"כ. [ובעריבין דף נ"ד ע"א ר"א ירמיהו וישמחו] דברי תורה צריכים להימסר באופן שהם משמחים את השומעים עד שבעצם ראייתו של המגיד שיעור הם שמחים היות זה מזכיר להם דברים נעימים ומשמחים]. נמצא שכיון שהדברי תורה ניתנו מסיני באופן של כלה עריבה, א"כ כשאין הדברים שמחים כנתינתם, שוב אין כאן המשך של מסירת התורה, וממילא אין זה בגדר לימוד תורה. ומצינו בשבת דף פ"ח ע"ב דברה סיני היתה התורה במתיקות, דאמר רב"ל כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם בשמים, ולפיכך כיון שלימוד תורה צריך שתהיה כנתינתו מסיני, אז כמו ששם כל דיבור ודיבור מילאה את התורה בבושם מתוק, כך כן אמר הדברי תורה צריכה להציף את האדם בעריבות והנאה אינסופיים.

ומצינו דכשולמד בדביקות מגיע לדרגה של הר סיני, דבחגיגה דף י"ד ע"ב איתא כמה מעשים בתנאים ואמוראים שהיו דורשין במעשי המרכבה והיתה האש מלהטת סביבם, ובסוכה דף כ"ח ע"א איתא על רבי יונתן בן עוזיאל שבשעה שהיה יושב ועסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד היה נשרף, ופי' ה"תס' הדברים שמחים כנתינתם בסיני שנתנה תורה באש, וענין זה מצינו במדרש בעובדא דרבי אלעזר ורבי יהושע שהיו מסובין בסעודה ולהטה האש סביבם, עכ"ל. הרי מובאר בתוס' שהאש המלהטת בשעת גילוי דברי תורה, הוא מוכח השמחה של הדברים, וזהו האש שהיה במעמד הר סיני.

לסיום, מספרים על מן ראש הישיבה רבינו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל שפעם נכנס לביתו בחור שהיה במצב של ירידה, וביקש לדבר עם ראש הישיבה בלא שפירעו לו, בני הבית הבינו שכונתו לטובה ואפשרו לו, ניגש ושאל האם מן ראש הישיבה אוהב סטייק?, מה זה סטייק? שאל אותו מן הר"י. חתנית בשר, השיב השואל. מן זצ"ל האיץ ב' מה אתה רוצה? המשיך בחבור, מן הר"י לא רוצה סטייק כי הוא לא נמשך לזה, למה אם כן רוצים שאני ילימד כגמרא, אני לא נמשך לזה?! שקט השתרר בחדר, בני הבית כבר נתנו לו כך שאפשרו לו לו להתבטא, אבל היה זה מן ראש הישיבה זצ"ל שפנה אליו בשאלה: 'האם הנך אוהב דבש? בוודאי! – השיב בחבור. למה? שאל אותו מן. כי זה מתוק – השיב בחבור. ה'ידעת' – המשיך מן – ישנם אנשים שהדבש לא רק שלא מתוק להם הוא שורף להם... מדוע? כי יש להם פצעים בפה! דע לך, שהגמרא היא מתוקה מדבש ונפת צופים, לא שייך לאהוב אותה, אבל שיש כאילו שיש להם 'פצעים בפה', דיברים אסורים, מראות אסורות, זה גורם שהגמרא לא תהיה מתוקה. על"ך לגאוג, להתייעץ, איך זוכים לטהרת הלב והפה ואז גם אתה תזכה לתעם עוף התורה.

וכעין זה הובא בשם השפת אמת, שביאר כמה שמכריז והערב את ה' אלקינו 'בפינו', היינו שהתורה מצד עצמה היא מאוד מתוקה, ואם הולמד לא מרגיש את מתיקותה הרי זה בגלל שיש בעיה בפה! של הולמד, ולכן מבקשים את מנה' שימתיק את התורה בפיו. [נבזה אפשר לומר את הגמ' בב"מ דף נח ע"ב שמפרשת מהו אונאת דברים, כיצד אם היה גר ובא ללמוד תורה אל יאמר לו פה שאכל נבילות וטרפות שקצים ורמשים בא ללמוד תורה שנאמרה מפי הגבורה, ולמה דוקא על לימוד תורה? לפי שבמצות תלמוד תורה אם יש בעיה בפה אי אפשר ללמוד, וכתבאר. ויש שפירשו לפי שיעקר מצות ת"ת זה בפה, ולא משום שהוא המפריע הגדול להבנת ולהשגת התורה, ואמ"ל].

ולסיום הביא מעשה ששמעתי מח"כא על גאון הגאונים מדרו שעבר, רבינו האור שמח זצוק"ל, שבעת לימודו כשהיה נתקל בדבר הקשה, היה סוגר את הגמרא ונותן צדקה ומתפלל לה, ומה היה מתפלל? לא שהיה לו תירוץ וביאור, אלא שתהיה לו יותר אהבת תורה, ואם תהיה לו אהבת תורה ממילא ימצא כבר הביאור הנכון בסוגיה, כי אהבת תורה היא הנותנת להבין את התורה.

וכבר מצינו שעי"ן שלומד בעריבות ממילא מבין, בתנא דבי אליהו רבא פ"ח: שכל זמן שת"ח בבית המדרש 'ודברי תורה

מתוק עליהן, מתוך כך הקב"ה מרחם עליהם ונותן בהם חכמה ובינה ודעת והשכל לעשות מעשים טובים ותלמוד תורה, ע"כ.

* ברכת התורה בחג השבועות

מנהג ישראל להיות נעורים בליל שבועות ולעסוק בתורה כל הלילה, ומקור הדברים כתב המשנה ברורה ר"ס תצ"א שהוא מהזוהר פרתת אמור (דף פב ע"ב). ולענין ברכת השחר, פסק הרמ"א בסי' מ"ו סעי' ח' מ"ב ס"ק כ"ד שיכול לברך אף כשלא ישן בלילה, מלבד מברכת אלוך; נשמה וברכת המעביר שינה שיש בהם דעות, [אלא שהמנהג לכתחילה לשמוע כל הברכות מאחר, לחוש לשיטת הרמב"ם שמי שלא ישן אינו יכול לברך, אבל מדיאני יסול לברך]. והנידון לענין ברכת התורה, א', אם הוא ברכת המצות ומאחר שלא ישן בלילה תו אינו מחויב לברך שוב ברה"ת בעלות השחר, או דהוי נמי ברכת השחר ותו מחויב לברך כל יום בעלות השחר מחדש אף כשלא ישן בלילה. ב', כשלא בירך אם עובר איסור בזה שלומד קודם שביקר.

ברכות דף כ"א ע"א, אמר רב יהודה אמר רב מנין (וכו') לברכת התורה לפניו מן התורה שנאמר כי שם ה' אקרא הבן גודל לאלקינו, ובמשנה ברורה (ריש סי' מז) הביא דהשאגת אריה (סי' כד) מסיק דברכת התורה הוא מן התורה, ולכן אם נסתפק לו אם בירך ברה"ת חוזר ומברך. [וצ"ע לדעת ר"ת שהובא בסי' י"א דישינה לא היה הפסק, וכל מה שמברך כל יום היו משום שחכמים קבעו ברכה זו דומיא דשאר ברכת השחר, א"כ חייב הברכה הוי מדרבנן חוץ במיום שנעשה בר מצוה. עוד צ"ע דבסעי' י"א לענין פלוגתת ר"ת והרא"ש אי שינה הוי הפסק כתב המחבר דנהגו להקל, ופי' הפמ"ג (א"א סק"א) לפי דברכות דרבנן וספק ברכות להקל, ולכאן לפי מאי דמסיק המ"ב דהוי דאורייתא א"כ יזיל לחומר].

ונחלקו הראשונים בישינת קבע על מיטתו אי הוי הפסק, דעת הרא"ש (בתשו' ריש כלל ד') דהוי הפסק, ולפיכך כתב דאף ביום אם ישן שינת קבע חוזר ומברך. דעת ר"ת (הובא בתוס' בלברכות דף י"א ע"א (שכבר) דעת ר"ת הוי הפסק, ואף אם ישן בלילה והשכים ללמוד קודם עלות השחר אינו חוזר ומברך. לפי שברכת התורה של אתמול פוטרת עד שחרית אחר. [ובירושלמי בברכות (פ"ג מ"ג) מובאר כדברי הרא"ש, שכתב לענין סוכה דאינה טעונה ברכה אלא בליל יו"ט הראשון בלבד לפי דאין הפסק למצוה, התיב רבי יעקב דרומיא הרי תלמוד תורה נהג בלילות כבמים (פי' דחיובה לנהג אף בלילות ואפ"ה מברך בכל יום), ומשני מי כדון (דלא דמיא אהדד'), סוכה אפשר לה ליבטל תלמוד תורה איפשר לו שלא ליבטל, ופי' הפני משה דהכי קאמר 'סוכה אפשר לה ליבטל בתמיה', וכי אפשר לה בטל ממנה כל שבעה הלא צריך הוא לאסול בה כל שעה שהוא רוצה ביום ובלילה וכן חייב לישון בסוכה, וא"כ אין שום הפסק בסוכה כל שבעה, אבל 'תלמוד תורה איפשר לו עסק בתורה, וא"כ כבר יש לה צריך הוא לישן, וכישן אינו עוסק בתורה, וא"כ כבר יש לה הפסק, הלכך צריך לברך בכל יום, ע"כ. ומבאר דהשינה הוי הפסק ולכן צריך לברך בכל יום]. והאגור (סי' א') כתב בשם אביו לפשר בין השיטות, דביום אפילו אחר שינת קבע לא יברך כי המיקל בברכות במקום שיש מחלוקת הרי זה לא הפסיד כי הברכות אינן מעכבות, ובלילה אחר שינת קבע יברך. וביאר הבית יוסף (סי' מז סעי' יא) דבלילה אין חוששין לשיטת ר"ת מאחר שכל הפוסקים חולקים עליו, אבל בשינת היום מיהא יש לחוש לדבריו, ע"ש. וכן פסק המחבר, דבסעי' י"א כתב: שינת קבע ביום על מטתו הוי הפסק (שיטת הרא"ש) ויש אומרים דלא הוי הפסק (שיטת ר"ת) וכן נהגו, ובסעי' י"ג כתב: המשכים קודם אור היום ללמוד מברך ברכת התורה (כהרא"ש ודלא כר"ת) ואינו צריך לחזור ולברך כשילך לבית הכנסת, והי"ט דלענין שינה ביום חשש לר"ת, וכתב שק נהגו, ולענין שינת לילה פסק כהרא"ש. והדברים סתומים מה חילוק יש בין שינת היום לשינת הלילה, אם חשש לשיטת ר"ת אם כן אף בשינת לילה נחושו ליה.

ובפשוטו פלגתם הוא בעיקר ושושר הדין דברכת התורה שבכל יום, דלהרא"ש הוא משום דהשינה הוי הפסק, ולר"ת הוא תקנת חכמים לברך כל יום שחרית דומיא דברכת השחר. ודבר זה משליך לדינא כמה נפק"מ, א', בישינת ביום שינת קבע, דלהרא"ש מברכים דאיכא הפסק, ולר"ת אין מברכים. ב', כשלא ישן כל הלילה, להרא"ש אינו מברך שהרי ליכא הפסק מהברכה שביקר אתמול, ולר"ת מברך שהרי בעלות השחר חל עליו חוב חדש מד"ס. ג', במה משמברך

כל יום, אי הוי חייב מן התורה או מדברי סופרים, דלהרא"ש הוי מה"ת מאחר שהפסיק בשינה, ולר"ת בפשוטו הוי רק מדברי סופרים דומיא דברכת השחר. ד', בטעם שבצאת הכוכבים אינו מברך שוב, להרא"ש לפי דליכא הפסק, ולר"ת לפי שהלילה הולך אחר היום שעבר דומיא דברכת השחר שנתקן לברך כל יום שחרית, והיתומה דהרא"ש עצמו (בברכות פ"א סי' י"ג) כתב שהטעם שאין מברכים בלילה לפי שלגבי קריאה הלילה הולך אחר היום, ולכאן לשיטתיה ליכא נפק"מ בין הימים, וכל שלא הפסיק אין צריך לחזור ולברך. ובאמת הפרי חדש (סי' מ"ו סעי' ח') ורע"א (בשו"ע סי' מ"ז על מג"א סק"ב) דייקו מלשון זה דמשמע דבבוקר מברך אף שלא ישן בלילה, שהרי היום אינו נגמר אחר היום שעבר, אך צ"ע דא"כ הרא"ש גופא סתר משנתו. ועי' בפמ"ג (א"א סק"ב) שהוכיח מהשו"ע בסעי' י"ב שכתב שהטעם שבלילה אינו מברך לפי שהלילה הולך אחר היום שעבר, דפסק כר"ת ודלא כהרא"ש (והטור) וכו"ל, והפלא שהרי לשון זה כתב ג"כ הרא"ש (והטור). וגם בדברי ר"ת י"ע, דבלשון משמע שאין מברך שחרית מדין ברכת השחר, אלא 'מפני שברכת התורה של אתמול פוטרת עד שחרית אחרת, והי"ט דברכות של אתמול פוטרת רק עד שחרית, ולא מטעם שעתה חל עליו חוב חדש כברכת השחר.

ואשר חזינו מכל זה דאיכא ב' חייבי ברכה, א' דהתורה עצמה מחייבת ברכה וכדלפי' מקרא כי שם ה' אקרא וגו', וזה דוקא כשרוצה ללמוד אבל בלא"ה ליכא עליו חובת ברכה, ובזה אם בירך מאתמול וליכא הסח הדעת אין צריך לברך שוב. ב' מפקדת חכמים לברך ולהודות על התורה כל יום. ודבר זה מפורש ברמב"ם פ"ז מתפילה, שכתב בהלכה י' המשכים לקרוא בתורה וכו' ומברך שלש ברכות ואח"כ קורא, ובהלכה י"א כתב בכל יום חייב אדם לברך ג' ברכות אלו ואח"כ קורא מעט בדברי תורה, והי"ט שבתחילה איירי מצד ברכת המצות או ברכה על עצם התורה (כיסודו של הגר"ח), וכאן איירי מצד החובת ברכה שיש עליו בכל יום, וד"ז מדוייק בלשון שכתב 'בכל יום חייב אדם לברך ג' ברכות אלו ואח"כ קורא מעט בתורה', והי"ט דאין הברכה נובע מחמת הקיום המצוה אלא להפיק שמחמת החובת ברכה יש עליו דין ללמוד אחר כך. וכבר האריך בזה האגרות משה (או"ח ח"ב סי' ס"ג) דשיטת הרמב"ם דברה"ת מלבד הברכת המצות שיש עליו כשרוצה ללמוד, חידשו חז"ל עוד תקנה לברך כל יום ג' ברכות להודות על התורה כדרך שתיקנו לברך כל יום ברכות השחר, וזהו שכתב חייב לברך בכל יום ג' ברכות, וכיון שחייב לברך ג' ברכות אלו על התורה בעל למוד מעט, ע"ש.

אולם הדברים צ"ב דאין חלה חובת ההודאה קודם שלומד, ואם ההודאה על עצם נתינת התורה א"כ למה צריך ללמוד. יתירה מזו הא שיטת הרמב"ם (שם בה"ד ע' ה"ט) דברכת השחר תקנום חכמים לברך רק כששומע קול שכי וכשלושב בגדיה, א"כ אמאי ברכת התורה שאני שמברך זאת גם קודם שרוצה ללמוד, ובע"כ דברכת התורה אינו מחמת ברכת הודאה גרידא כברכת השחר, אלא דאיכא חובת ברכה מצד עצמו.

ואשר יראה בזה, דהנה הרמב"ם ב"סו"מ מצוה ט"ו כתב דיש מצות עשה לברך ולהודות על התורה שקבלנו, ולעומתם הרמב"ם לא מנה זאת מצוות עשה, וכתב המב"ב בקרית ספר פ"ב מתפילה, דס"ל לרמב"ם דהדין ברכה היא בכלל מצות תלמוד תורה דבכל יום ויום ולהכי לא באה במנין, אבל גם הוא מודה דהדין ברכה הוא מה"ת. והי"ט דס"ל דבכל מצות תלמוד תורה נאמר דאיכא חוב כל יום דתלמוד תורה עם ברכתיה, ודבר זה ניפק מקרא 'כי שם ה' אקרא – דהיינו לימוד התורה, הבן גודל לאלקינו – ביחד עם ברכתיה. מלבד זאת איכא עוד חובת ברכה בעצם מה שלומד, [נדבר זה אפשר בכמה פנים, א' מדין ברכת הנהיג בהנאת הנשמה, ואף שמצות לאו להמתן ניתנו מ"מ שאני תורה דעיקרה להנאה, ב' מדין ברכת ה' אקרא כשאר ברכת השחר, וזה דוקא קודם שחפץ ללמוד, ג' מדין ברכת המצות ככל המצות דבעי לברך עובר לעשייתו]. וזהו שחילק הרמב"ם בתרתי, דבהלכה י'

^א ובמידן אם ברכת התורה הוא ברכת המצות או ברכת השבח, ראייתו לבאר דבר נחמד, דהנה בברכות יא ע"א נחלקו אמוראים אם ברכת התורה מברכים רק על תורה שבכתב או גם התורה שבעל פה, וכולם מנמיחים היתכן, הלא עיקר מצות תלמוד תורה הוא התורה שבעל פה. אלא שמצינו חילוק בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה בעצם קבלתה, דאיכא בשבת פ"ח ע"א מאי דכתיב: ויתקבצו בתחתית הקהל מלמד שכפה עליהם הר כגיגית, והי"ט שקבלו את התורה בכפייה

איירי מצד החובת ברכה כשחפץ ללמוד, ובהלכה י"א איירי מצד עצם החובת ברכה שחלה מגוף מצות תלמוד תורה. ומעתה נבוא לבאר דעת ר"ת, דהא דצריך לברך כל יום היינו משום שחובת תלמוד תורה שבכל יום מחיל נמי חיוב ברכה כל יום, ואינו מצד ברכת השחר, ולכן חילת בעלות השחר. אבל הלילה הולך אחר יום שעבר, וזמן תחלת החיוב הוא רק מעה"ש, אלא שמאחר שיש דין לברך כל יום א"כ מעיקרא מה שביקר אתמול התכוין לצאת רק עד למחר נעיקר התקנה, ותו צריך לברך נמי מדין ברכת המצות, וכיון שלא נתכוין לפטור רק יום אחד לכן בזה נקטינן דאם השכים אף שלא עלה עלות השחר מיקרי לענין זה יום אחר שצריך לברך (ודלא כר"ת) וכמו שביאר המחצית השקל, ולכן המחבר אף חדשש לשיטת ר"ת לענין שניה ביום מ"מ לענין שניה בלילה פסק דלא כותי' מהאי טעמא. וכן י"ל בדעת הרא"ש, דאף לשיטתו דשינה הוא הפסק מ"מ יש עוד הלכה לברך כל יום כדעת ר"ת, ודבר זה מסתברא דמנין לעשות עוד פלוגתא בדבר זה, ולכן בעלות השחר לעולם חיל עליו חיוב מחדש אף אם לא ישן, ולכן הוצרך לומר שבליילה אין צריך לברך לפי שהוא גרר אחר יום שעבר, ודו"ק.

אולם הנרא אברהם (שם סק"ב) כתב שלכ"ע בעלות השחר חיל עליו חיוב ברכה מדין ברכת השחר אף אם לא ישן, ופלוגתא לענין אם השינה הוא הפסק הוא מצד ברכת המצות שחיל עליו מחדש, והשו"ע לא הכריע בזה וחשש מפסק לדעת ר"ת, והא דנקיטין שאם השכים קודם שעלה עמוד השחר במבך היינו משום דהוי כשאר ברכת השחר דכשישן מבכר אותם אף קודם היום כדמבאר בס"ל.

ושבו התבוננתי בלשון המג"א, ונראה שלדעת ר"ת גדר הברכה הוא מדין ברכת השחר, אבל להרא"ש גדר אחר הוא, וז"ל: משמע דאם נעור כל הלילה א"צ לברך בבוקר, וצ"ע דבשלמא לסברת הטור דס"ל דבשינה תליא מילתא אם לא ישן א"צ לברך, אבל לפי מה שנהגו שלא לברך כשישן ביום א"כ צ"ל דמה שמבכר בבוקר היינו משום שקבעו חכמים ברכה זו בכל יום דמיתא דשאר ברכות השחר, תדע דהא ל"ת כשעומד קודם עלות השחר א"צ לברך וכשמאיר היום צריך לברך, א"כ לדין נמי אף שלא ישן כשמאיר היום צריך לברך שלא היה דעתו לפטור רק ליום אחד כתקנת חז"ל, ואם ישן והשכים קודם עלות השחר צריך ל"כ לברך מיד דהוא כשאר ברכות השחר שמבכר אותם קודם היום, ע"כ. והנה אם כונתו שגם למג"א חל עליו חיוב בעלות השחר מדין ברכת השחר, א"כ מה הוצרך לומר שלדין נמי אף שלא ישן כשמאיר היום צריך לברך שלא היה דעתו לפטור רק ליום אחד כתקנת חז"ל, הא אף אם דעתו היה לפטור יותר מיום אחד נמי צריך לברך מחמת תקנת חז"ל שיש חיוב נמי מדין ברכת השחר, ובע"כ שלהרא"ש אין חיוב מחמת ברכת השחר, אלא שמאחר שחז"ל קבעו לברך כל יום, כדחזיקו בדעת ר"ת, א"כ אף להרא"ש גדר התקנה, היינו שמחמת מה שסידרו חכמים לברך כל יום אז מעיקרא כונתו לפטור בברכתו רק יום אחד, ולכן צריך לברך כל יום מחדש. נמצא שלר"ת ברכת התורה שבכל יום גדר חיובם הוא כברכת השחר, [ולא מצד ברכת המצות], ולהרא"ש הוא מדין ברכת המצות [מטעם שכונתו בברכתו מעיקרא לפטור רק יום אחד].

ולדינא המג"א זייק מלשון הש"ע שאם ניער כל הלילה אינו מבכר בבוקר, משום דלשיטת הרא"ש כל המחייב הוא השינה, וכשלא ישן ליכא עליו שום חיוב. ורעק"א דחה דייקו, ולמעשה כתב המ"ב (שם סק"ב) דתוספ' ברכות להקל, אך אם אפשר לו יראה לשמוע ברכת התורה מאחר ויאמר לו שישנון להוציא בהברכות והוא יכוין לצאת ויענה אמן ויאמר א"כ איזה פסוקים כדי שיהא נחשב לו במקום לימוד, או יכוין לצאת בברכת אהבה רבה וילמוד תיכף מעט אחר שייסיים תפלתו,

ע"ש. ולפיכך כשמגיע עלה"ש יסל להמשיך בלימודו, ואף דהמ"ב פסק בסק"א דברכת התורה מן התורה, י"ל דמ"מ האיסור ללמוד קודם ברה"ת הוא רק מדרבנן, עוד י"ל דהכא כל חיובו הוא מדין ברכת השחר כדמבאר במג"א, א"כ זה ודאי חיובו מן המדבבן.

והוסיף רעק"א דאף לדבריו מי שישן ביום והיה ער בלילה ממנפ"ש בעי ברכה, שהרי לדעת הרא"ש שינת יום הוא היסוד הדעת, ולדעת ר"ת עלות השחר מחייב, ולכן כשמגיע עלות השחר חייב לברך בתורת ודאי ואסור לו להמשיך בלימודו. [בהספד על מרן הגר"ז זצ"ל סיפרו, שכאשר היה חולה, נחלש פעם אחת מאוד, ובאחד מהימים הרגיש שחייב לישון ביום שנת קבע לאור, בראותו, ואלא שחשש שמה לאור שישן ביום לא ירדם בלילה, וממילא בבוקר כשיעלה השחר הוא יכנס לספק בברכת התורה. ולכן החליט שלא לישון ביום כדי לא להכנס לספקות, והיה לו יסורים נוראים בזה שלא הלך לישון, ומ"מ בכדי שלא להכנס לספק בברכות התורה סבל את היסורים הללו. ובנו הגאון ר' מאיר, הראה לו את דברי הרעק"א הללו, שבישן ביום שנת קבע והיה ניעור בלילה יסל לברך בבוקר ברכת התורה. ובקש לראות את דברי הרעק"א בתוך הספר, ולחזר שראה שבאמת כך נתן בדבריו, וממילא גם אם יישן עכשיו לא יהיה לו ספק בבוקר, הודיה לבנו ואמר אינך יודע באיזה עה"ב זכית בזה, ויתכף ומיד נרדם. וסיפרו את זה על מרן הגר"ז להראות איך שכל תנועה שלו הייתה מחושבת על פי ד' חלקי שו"ע, ואם יש לו ספק בברכת התורה והולך לישון אפילו שסובל מחמת זה יסורים נוראים. ורק לאחר שובררו לו שאין בזה ספק הלכתי, מיד נרדם]. והענין בזה שאם בתפלת ערבית התכוין אהבת עולם לשם ברכת התורה ואח"כ למד מיד תו לא יועיל עיצת רעק"א כיון שכבר יצא יד"ח ברכת התורה, ולפמש"כ המ"ב (בסק"י י"ג) שהישן ביום יכוין באהבת עולם²³ כדי לצאת ידי המחמירים שגם על שינת יום מברכים, תו ליכא לעיניה זז.

אולם יש שפקקו בזה לפמש"כ הפרי מגדים בחד טעמא, דהסיבה דעל שינת יום אין מברכים ועל שינת לילה מברכים (אף קודם עלות השחר), לפי ששינת לילה הוא הפסק גדול וחשיב הסח הדעת, לכן בזה נקטינן דלא כר"ת, לפ"ז יש שטענו שלכך רק על שינת לילה מברכים, אבל על שינת היום אין מברכים אף שגיע עלות השחר. ודבר זה תליא אם טעם זה הוא לשיטת הרא"ש, דהיינו דאין נקטינן לדינא כדעת הרא"ש דליכא חובת ברכה מצד ברכת השחר כ"א מצד השינה והוא הפסק, אלא דעל שינת יום חוששין לר"ת כיון דעיקר השינה הוא הלילה ולפיכך שינת היום אינו נידון כשינת קבע, ולפ"ז ליכא הממנפ"ש שכתב רעק"א. או שטענו זה הוא לשיטת ר"ת, דהיינו דאף לשיטתו דשינה בעלמא לא הוא הפסק מ"מ אג"כ דשינת לילה שאני והוא הפסק, ולכן כשלא עלות השחר יכול לברך ממנפ"ש, שהרי לר"ת כשלא עלה"ש צריך לברך אף כשלא ישן כלל, ולהרא"ש השינה היא הפסק.

ולמעשה הובא בשם החזו"א שאמר לפקפק עמש"כ רעק"א מהאי טעמא, דאפשר דרק שינת הלילה חשיב שינת קבע ולא

שינת היום, ולכן אף אם ישן ביום אינו יסל לברך בעלות השחר.

אולם רבותינו עמודי העולם הגרא"ל שטיינמן זצ"ל והגר"ח קנייבסקי שליט"א נחלקו בדעתו בחג שבועות שישן שינה העיקרית תלו ביום, אם ככה"ג שינת היום הוא הפסק אלא. ודבר זה שליל הוא, באם דבעלמא שינת היום לא הוא היסוד הדעת, הגרא"ל למד לפי דשינה העיקרית לאותו מעת לעת היא שינת הלילה, ולכן רק זה חשיב שינת קבע, ול"כ רבינו הקהילת יעקב בקריינא דאגרתא (ח"א ס' קל"ג) וז"ל: ברכת התורה ע"פ דין צריכים לברך אחר כל שינת קבע, והמנהג הוא לברך רק לאחר קימה של שינה העיקרית לאותו המעת לעת, ע"כ, ולכן בשבועות דשינה העיקרית שלו הוא המבחר שפיר הוא השינה היסוד הדעת, ולפיכך אף לפמש"כ המחבר דעל שינת היום אין מברכין, מ"מ בזה צריך לברך דחשיב כשינת הלילה. והגר"ח למד דשינת הלילה חשיב שינת קבע מצד שלילה הוא זמן שינה, כמו שאמרו בעירובין דף סה ע"א אמר רב יהודה לא איברי ליליא אלא לשינתא, והיינו דלילה הוא זמן שינה בעצם ויום לאו זמן שינה, ולכן אף שקבע את עיקר שינתו ליום לא חשיב שינת זו לשינת קבע.

ולפ"ז יש טעמו דככה"ג עדיף שבליל שבועות יכוין במערב בברכת אהבת עולם, לצאת ידי ברכת התורה על שינת היום (דערב שבועות) וכמש"כ המ"ב (בסק"י י"ג). ובבוקר בעלות השחר לא יברך (ולא ישמע מאחר) לחוש לשיטת דליכא חיוב ברכה בכל יום, ואף לחולקים אינו אלא מדרבנן כיון ברכת השחר. ואח"כ כשישן את השינה העיקרית שלו למעל"ע יברך, שאז ממנפ"ש חייב לברך, או מצד השינה או מצד עלה"ש. ויתכן שככה"ג אף שישמע הברכות בעלה"ש נמי צריך לברך כשיקום כדעת הגרא"ל.

וחכ"א נתן עיניה, דככה"ג כשישמע הברכות בבוקר יכוין לפטור רק עד שיקום משינתו, ואז לכ"ע יסל לברך, [ועי' בסמוך מה שכתבנו בעצם תנאי זה]. אלא כדי לחוש אף לשיטת החזו"א וכביאר הגר"ח, יש לכוין נמי בברכת התורה של אתמול ובברכת אהבת עולם דמערב ובברכת התורה שישמע בעלות השחר לפטור רק עד שיקום משנתו, ואז דבר זה שפיר לכ"ע.

ומנהג אאמו"ר זצ"ל בכל שינת יום, לברך ברה"ת לאחר שקם משינתו 'בלא שם ומלכות', דבהו יוצא חובת הברכה דמה"ת, ותו הוא רק ספק ברכה דרבנן, ולאמור כל שישן בשבועות את שינתו העיקרית ביום ראוי לעשות עיניה זו, שהרי נתבאר שאפשר שבהו אף להכרעת המחבר צריך לברך ביום. וראוי להזכיר שאף המחבר שכתב שהמנהג לא לברך, מ"מ הביא את שינת הרא"ש בסתמא, והיינו שנקט לעיקר שצריך לברך, וכן המ"ב הביא שם (סק"ה) שדעת הרבה ראשונים ואחרונים לברך וכן הכריע הגר"ח, וסיים המ"ב שם דפשוט הוא דהסומך על דברי הפוסקים לא הפסיד ופסיד יכול לברך ולא אמרי' בזה ספק ברכות להקל, וא"כ אף למנהג שראו לברך ראוי לעשות כעצת אאמו"ר כדי לצאת מחובת ברכה דאורייתא.

ונראה דלדברי סלם מי שהלך לישן בתחילת הלילה וקם בחצות, ומבכר ברה"ת באמצע הלילה, אינו יסל לפטור מי שלא ישן כלל, כיון שמי שלא ישן כל חיובו חיל עליה בעלות השחר, ועתה לא חשיב כלל בר חיובא.

הנה בני ספרד נוהגים כדעת החיד"א (ברכ"י ס' מ"ו ס"ב) לברך ברכת התורה בעלות השחר, גם אם לא ישן בלילה, [ומפרשים דברי המחבר כמש"כ הפר"ח בס"י מו סעי' ח', ודלא כמג"א בס"י מז סק"י ב' ור"ס תצ"ד, ובמקום מנהג לא אמרי' סב"ל]. ובני אשכנז נוהגים להביא אחד שישן בלילה כדי שיוציאם, [והובא שכן היה מנהגו של החת"ס, עי' שו"ת נטע שורק חיו"ד ס' סג], ובמקומות שאין מי שישן בלילה מבקשים מאחד מבני ספרד שיברך ויוציאם. אולם צריך להקפיד שהבן ספרד ישן ג"כ בערב שבועות (ביום), דאם לא ישן א"כ לדעת רעק"א הבן אשכנז חייב בתורת ודאי (ממנפ"ש) והבן ספרד חייב רק בספק, וישן עדיף שהבן אשכנז יברך בעצמו, ולא ייצא ממי שחויב בספק.

ומי שקם באמצע הלילה, ודעתו לקום לתחילת היום, נתבאר דלכ"ע מבכר ברה"ת, הן מדין שהשינה הוא הסח הדעת הן מדין ברכת השחר והן מצד שכונתו בברכת לפטור עד היום החדש ולגבי זה חשיב כיום חדש. אך אם א"כ חזר לישון על מנתו, לכא"כ כיון שלדינא בשינת היום חוששין לר"ת תו אינו יסל לברך, אך לטעם שכתב הפמ"ג דשינת לילה נקטינן דהוא הפסק גדול, ולכן בזה לא נקטינן כר"ת, א"כ כשקם שוב צריך לחזור ולברך. ואם קם באמצע הלילה ודעתו

²³ הנה ק"ל כל ברכה שאין עמו שם ומלכות אינה ברכה, וי"לע אך יוצאים יד"ח ברכת התורה בברכת אהבה רבה דשחרית או בברכת אהבת עולם במערב, הא אין עמו שם ומלכות. ויש שרצו לחדש שכדי לצאת לר"ת לכוין כבר מתחילת ברכת יוצר המאורות לחיוב דאורייתא של ברכת התורה, שהרי מה"ט ליכא מלכות בברכת אהבה רבה כיון שהיא סמוכה לתחנתה, [מיהו לפי הצד שהביה"ל בס"י מ"ז סעי' ז' שאף שלא כיון באהבה רבה לצאת בברכה"ת יוצא, אפשר דאין צריך כוונה נמי במלכות דברכת יוצר אור, ועי']. ודדי הנידון, דאפשר שאין דין להזכיר מלכות בברכה, אלא שבלא זה אין לברכה שם ברכה, ואחרי שברכת אהבה רבה סמוכה לתחנתה תו יש לו תופס ברכה, ופסיד יוצא בזה אף ברכת התורה. ובנוסח אחר שאחרי שחז"ל תיקנו שאין צריך להזכיר בו מלכות משום שהיא סמוכה לתחנתה תו יש לו תופס ברכה אף בלא מלכות. [ואפשר עוד דבברכת אהבה רבה כיון שאומר שם 'אבינו מלכנו' תו חשיב הזכרת מלכות, ודו"ק תליא אם הזכרת מלך לחוד חשיב הזכרת מלכות, עי' בשו"ע ס' ר"ד דלא יצא בכך, ובמ"ב סק"ו הביא מספר אבות מלכות שפסק בהן]. והנה הביה"ל בס"י ר"ט סעי' ב' כתב לענין פתח אדעתא דחמרא ותוכ"ד מ"כ שטעה וסיים בדשכרא (שהכל) דהו ספק דדינא יוצא, ולענין ברהמ"ז דאורייתא כיון דהו ספק ברה"ת לא יצא, וקשה כיון דשם ומלכות הוא לעיסבא ומצות צריכות כונה א"כ אף ברבנן לא חשיב ברכה ואמאי בברכת הנהנין יצא, וישן שאם נתכוין לברכה אף שבשם ומלכות לא נתכוין לאותו דבר חשיב שפיר שהזכיר בברכתו שם ומלכות, ולפ"ז א"ש דשפיר יוצא בהזכרת מלכות שהזכיר בברכה אשכנז אפי' שלא נתכוין בזה לשם ברכת התורה. [וראיתי חכ"א שכתב דמעת שאין מתכוין לצאת ברכת התורה כבר מברכה ראשונה מנכח דמעת הפנ"י (ברכות ט"ז ע"א תודה"ת וחותם) דמה"ת לא בעינן שם ומלכות (וק' אסיק המנח"ח מזהו ת"ל אות ג'), ודבריו אינם מובנים דעל"פ מדרבנן בעי והוא לעיכבא.

להמשיך לישון, לכאן אם הטעם שבקימתו מתחיל יום חדש, ודעתו בברכתו לפטור רק יום אחד, א"כ הכא לא חשיב יום חדש ואין מברך אלא כשקם משנתו השניה, ולטעם דשינת ממשותו. ועי' שם בפמ"ג שהביא מהפרי חדש שמברך כל פעם שקם מהשינה, אפי' כשישן כמה פעמים בלילה, אך כתב דבר זה תלוי בטעמים הנ"ל. וכן אמר רבינו הגר"ח קנייבסקי שליט"א בשם החזו"א דהישן בלילה שינת קבע וקם לילמוד, ואח"כ חוזר לישן שוב שינת קבע, דמחויב בל' ברכות בכל פעם שקם, מאחר דק"ל דשינת לילה הוי שינת קבע וחשיב היסח הדעת. אולם רבינו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל חשש לדעת ר"ת (והיינו שחשש שהמחבר לא הכריע לגמרי כדת הר"ש), והביא עצה נפלאה בשם החזו"א, שבפעם הראשונה שיקום יברך רק ברכה אחת דברכה"ת, ובבוקר שקם שנית יברך ברכה שניה, כיון שמעיקר הדין סגי לברך רק ברכה אחת, כדחזינו שמדינא סגי בברכת אהבה רבה, וכדאינא בברכות דף "א ע"ב א"ר יהודה אמר שמואל השכיב לישון עד שלא קרא ק"ש צריך לברך שמואל השכיב לברך שכבר נפטר ב'אהבה רבה', ושם הביא אמוראים שיש שביטרו את תורת הלכות דברבי תורה, והיו שביטרו רק ברכת אשר בחר בנו, אלא דאגן מברכין ב' ברכות כדמסקין שכיון שנחלקו חכמים במסח הברכה הילך למירינהו לכולהו, אבל מה"ת ודאי דסגי באחד הם. [אך אמר שעצה זו מועלת רק למי שקם ב' פעמים בלילה, אך מי שקם יותר מזה אינו יודע שום עצה אף לדעת ר"ת].

והנה יש שכתבו עצה שהינעור בלילה לס"ע ויכול לברך למחרת בעלות תורת את ברכת התורה, וכשיבקר בערב שבועות ברה"ת ימין בהדיא לפטור את עצמו בברכה זו רק עד למחרת בבוקר, ובה לס"ע יוכל לברך כשהאיר השחר. ועצה זו מצינו בביה"ל בס"ח ס"ד (ד"ה ו"א) לענין ברכה על ציצית שיוציא מבית המרחץ, שיכון בבוקר בעת הברכה שלא תפטור בברכה זו להטיל קטן רק עד הפשיטה, וכשיבא ללבושה יחזור ויברך לס"ע. וכן כתב המגן אברהם (סי' מ"ד) לענין ברכת התורה שיכול להתנות שלא תועיל הברכה אלא עד זמן מסוים, ולכן כתב שאם היה ינעור כל הלילה חוזר ומברך ברכה"ת כיון שמסתמא דעתו שלא תועיל ברכת התורה אלא ליום ולילה, ולכן בבוקר מברך שוב. ואף שכתב שבש"ע משמע לא כן היינו מסתמא, אבל כשמכוין להדיא אפשר דלכו"ע שפיר מהני התנאי. והחיי' אדם בשבת אדם כלל ט' סק"ג תמה דהמג"א סתר משנתו, דבסי' תרל"ט ס"ה י"ז כתב לענין ברכת ליישב בסוכה דלא מהני להתנות תנאי זה, ומכאן זמן השיג עמש"כ שם הב"ח והט"ז, ע"ש. [ויש שחילקו בין ברכת המצות שהברכה אינו מדין המצוה כ"א שזהו זמן שראוי לשבח את השי"ת ולפיכך אינו יכול להגביל את ברכתו, מברכת התורה שהוא מדין הפפצא של המצוה דתורה טעונה ברכה כמש"כ הגר"ח ולפיכך יכול להגביל את ברכתו שיחול רק על זה ולא על זת]. וע"ע שפיר דיש (ו"ד ס"ה י"ט סק"ח) שכתב עצה זו לענין ברכת השחיטה, שחשש (ו"ד ס"ה י"ט סק"ח) שכתב עצה זו בברכתו אלא עד שידבר, ואז כשחזר ושוחט יברך. והתבואות שור (שם ס"ה י"ז) השיג עליו, ע"ש. וע"ע בשו"ע או"ח סי' קט"ד טע"ד שנתן עצה זו על ברכת הנהנין, לענין פלוגתא אם ברכת היין של הבדלה פוטר יין שבתוך המזון, וכתב שמספק כיון בברכתו שלא להוציא את היין שבתוך הסעודה, והגרעק"א בהגהותיו שם ציין לדברי המג"א בס"י תרל"ט הנ"ל, ולדברי התבואות שור שהציע עצה זו גבי ברכת השחיטה. ולענין ברכה אחרונה כשאכל כמה מינים ויברך ברכה אחרונה והתכוון לפטור רק מין אחד, מצינו פלוגתא דעת הפמ"ג (ס"ו ר"ז א"א סק"א, ובפתיחה ברכות ד"ה מריש) שאינו יכול, והברכה שביקר פוטר את הכל ואינו תלוי בכוננו ושנוי מברכה ראשונה שעוד לא חל עליו החיוב ושפיר יכול להתכין שיחול רק על זה, אולם דעת הבן איש חי (בתו"ת רב פעלים או"ח ח"ב ס"ו ל"ב) שאף בזה היה חתומה. אולם למעשה הורח רבותינו, שמאחר שהמ"ב לענין ברכת התורה לא הביא עצה זו שכתב גבי ציצית, אין ראוי לעשות כן.

פנינים לחג השבועות שבועות – כתר תורה

בשלה"ה (מסכת שבועות – נר מצוה אות י"ח) איתא, חייב אדם לשמוח בזה החג כי הוא יום שכיבו בו לכתר תורה. וביאור הדברים, יעוי' ברמב"ם (הלכות ת"ת פ"ג ה"ג) אף על פי שמוציא ללמד ביום ובלילה אין אדם למד רב חקמתו אלא

בלילה, לפיכך מי שרצה לקנות 'בכתר התורה' יזהר בקל לילותיו ולא יאבד אפילו אחד מן השנה ויפקידה ושיקרה ויכיצא בקרן אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה. והיינו דכרת תורה הוא במה שהתורה נעשמה אצלם כחלק מנפשם, ואינו כעוד קיום מצוה אלא שזה עצמו נפשם, ודבר זה מתבטא במה שלומד בלילה בזמן של מנוחה ואפי"ה מתבטא על עצמו, ועי"ז מקשר עצמו לאוריינתו, ונעשה חיבור דקובה וישראל ואוריינתו חד הוא. וזהו השמחה בשבועות, וכמו שאמר רב יוסף עבדי לי עגלא תלתא אמר אי לאו האי יומא דקא גרימ כמה יוסף איכא בשוקא, ופרש"י אי לאו האי יומא שלמדתי תורה ונתרוממתי, והיינו השמחה שהאדם עצמו שנתנה ולא בקיום המצוה גרידא, [ועי' בדיקדושי דף ל"ג ע"ב לענין אם בשעה שלומד תורה צריך לקום בפני ספר תורה, ואמרו כלום תורה עומדת מפני לומדיה, וכתב רש"י בתמיה לפי שעסוקים בדבר הלכה היו קרי להו לדידהו תורה עצמה ולדידיה קרי לומדיה, הרי הוא כסוד הל"ל שהאדם בעת לימודו נעשה חפצא של תורה]. וזהו כונן השל"ה שהשמחה הוא על מה שזכינו ללמד תורה. ולפ"ז מובן מאוד המנהג בשבועות ללמוד כל הלילה לכתר שינה, וכמש"כ הרמב"ם שלימוד זה מביא לידי כתר של תורה.

והנה בתחילה משה רבינו היה אמור לתת לישראל את התורה, וביום הרביעי אמרו בני ישראל רצוננו לראות את מלכנו וכו', ואז הקב"ה אמר להם לעשות הכנה ג' ימים, ואז ישעו בני"א את ב' הדברות הראשונות שבהם היו כלולים כל התורה מפי הקב"ה. והביאור הוא כנ"ל, שבתחילה היינו אמורים לקבל את התורה כעוד מצוה לחוד, אך בני ישראל רצו תורה אחרת, תורה שכל נפשם ומוהותם יהיו כחומר לזה, דבקים בו יתברך, וכמו שהאר"ך הנפש החיים שהלומד תורה זה עצמו דבקות בשכינה ולא רק כהכנה לדבקות בה' כשאר מצות, ואת זה קבלו ביום הרביעי, ואז אמר להם הקב"ה שבשביל זה הם צדקים להכנה ולקדושה. ובהו יונן שביום השני לחודש סיון הקב"ה אמר למשה פה תאמר לבית יעקב (אלו הנשים) ונתגיד לבני ישראל (אלו האנשים), ולכאן מידעו הקב"ה פנה בתחילה לנשים הא נשים לאו בני תורה נינהו, ולהל"ל א"ש שבתחילה שהתורה היתה רק כעוד קיום מצוה אז פנה תחילה לנשים, שבזה ליכא נפקותא בין אנשים לנשים, ורק בחלק שהתורה הוא מהות חיינו, בזה איכא חילוק בין אנשים לנשים.

ומעתה י"ע כל שנה בשבועות איזה חלק מתחדש שוב, מה שהיה אמור להיות בתחילה או מה שנעשה לבסוף, כמ"כ יש לשייך עכשיו שלומד בתורה או מה עומד במצד שתורה שפיתנה משה או משה או כביכול כפי שניתן מפי הגבורה. ולכאן יש להוכיח כן מברכות דף כב ע"א, דתניא (דברים ט-ט) והודעתם לבניך ולבתיך בניך וכתוב בתורה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע מכאן אמרו החז"נים והמצורעים ובאין על דת מותרים לקרות בתורה ובביאיים ובכתובים לשנות במשנה וגמרא ובהלכות ובאגדות אבל בעל קריין אסורים. ובמאור שבכל לימוד תורה הוא עומד לפני אף בהר סיני עד כדי שצריך לזה אותו הכנה ודרגה שהיה בל' ימי הגבלה בסיני.

שבועות – שייכא ללוחות ראשונות ולא ללוחות שניות

איתא במדרש (תנחומא, פרשת כי תשא, פרק ל"א), לוחות ראשונות, ששניתם ב"פומב" (בפרסום וברעש גדול) לפיכך שלטה בהם עין הרע, ונשתברו. ולוחות שניים, שניתם "בצנעה" – משתמחין, הרי אין לך דבר יפה יותר מהצפיות, עכ"ל. והשאלה דבשבועות היה מעמד הר סיני בקולות ובברקים וכו' ושם נתגלה הקב"ה ונתן לנו את לוחות הברית עשרת הדברות, ואח"כ עלה משה למרום להביא לוחות ראשונות, ובי"ז בתמוז ירד ואז היה העל ושב לו לוחות, ואח"כ ב' בתשרי ניתן לוחות שניות, וא"כ היה לבין באיזה רעש גדול ניתן לוחות ראשונות יותר מלוחות שניות. ובע"כ חזינו שכל שבועות ולוחות הברית הכל מיישך שייכא ללוחות ראשונות, וכל מה שעושים לשבועות הוא משום ששברי לוחות עדיין בארון ואנו ממשיכים לקבל את ההשפעות מכוח הלוחות הראשונות. ומצינו עוד דשבועות קשור ללוחות ראשונות, דאיתא בתענית דף ל' ע"ב דבנות ישראל היו יוצאות במחולות ביום הכיפורים משום דאית ביה סליחה ומחילה והוא יום שניתנו בו לוחות האחרונות, וקשה דא"כ מדוע לא יצאו במחולות גם בחג השבועות. ות' לחתם סופר (בתורת משה במדבר עמו"ט ט"ו) דכיון שאותה קבלה נתבטלה ע"י

העגל, ונתחדשה ביום כיפור, לכן הם עשו מחול רק ביום כיפור, עכ"ל, הרי מפורש דשבועות קשור רק ללוחות ראשונות.

נעשה ונשמע – מעלת נעשה

שבת פח ע"א, אמר רב אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו דכתיב (תהילים קג-כ) ברוך ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ברישא עושי והדר לשמוע. והפלא מה מעלה בדבר זה, הרי כל אחד שקשר לרבו באמת היה אמור אותו דבר, למשל רבי חיים מולאזין שהגאון היה מבקש ממנו היה אמור קודם ששומע את בקשתו רבו שכל מה שיאמר אני עושה, וא"כ איזה מעלה יש כאן שאמרו כן למלך מלכי המלכים ובפרט אחרי שזכו לזכה קרבת אלוקים בפי מוצרים ולראותו פנים בפנים בקרית ים סוף. עוד י"ע דהנה באבות דרבי נתן פ"ו מובא המעשה התחילית דרבי דרבי עקיבא, אמרו בן ארבעים שנה היה ולא שנה כלום, אמרו פעם אחת היה עומד על פי הבאר אמר מי חקק עבן זו אמר לה המים שתדיר שחוקים עליה בכל יום, אמרו לו עקיבא איך תאמר קורא אבניו שחוקים מים עליה, והנה י"ע מה ראה מיוחד במים אלו, הרי היסוד שכל טיפה פועלת אינם צריך לימוד ממים, וכל קשי הבנה שחוזרים לו שוב ושוב בסוף הוא מבין. אלא הכונה דהנה בכל מקצוע שאדם עוסק בתחילה צריך לבדוק את כישוריו לענין, לא כל כן תורה שניתן לכל אחד מישראל ללא קשר לקישוריו, והיינו שבתורה שמתחיל ללמוד ניתן משמאי כוחות שיבין זאת, וי"ז למד ר"ע ממים שבכל בתורה שנעשה נשנתה לאפיק חדש שדרס הולך המים, וכן בקורה שמתחיל ללמוד ניתן לו אפיקים חדשים. וזהו מהות נעשה ונשמע, שאפי' בדברים שאין ביכולתנו מ"מ נעשה בלי חשבונות ועי"ז יפתח לנו אפיקים חדשים מה שלא היה ממקודם, ויהיה ביכולתנו לשמוע ולעשות.

נעשה ונשמע – מעלת נשמע

שבת פ"ח ע"א דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים רבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו דכתיב (תהילים קג-כ) ברוך ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ברישא עושי והדר לשמוע. ומשמע דבר זה שעתה הדיבור דנשמע' זכו נמי לעוד כתר, ולכאן אינו מובן מה מעלה עצם אמירת נשמע, הרי אם מתחילה היו אומרים נשמע ונעשה לא היה מגיע להם כלום וא"כ מדוע עתה מגיע להם שתיים. עוד י"ע מה ענין 'שמיעה' אצל מלאכים שהרי אינם בעלי בחירה, ולא צדקים להבנה. ואשר חזינו דנשמע שהוא לאחר נעשה אין הכונה על השמיעה גרידא, שהרי אין בזה שום נפק"מ אחר שכבר אמרו נעשה, אלא כמש"כ האלשיך פרשת ראה ח"ה. והוא דרך מלאכי ה' שבעשותם מצותו יתברך 'ותאביבו לשמוע צויו אחר לעשות אותו', כד"א (תהילים קג כ) לשמוע בקול דברו שעושים דברו ומטיים אזנם לשמוע בקול דברו שיצוה למו לעשות עוד, ע"כ. והיינו לשמוע הוא השתקקות לעשות עוד ועוד. וד"ר מדויק שהרי ביום השני שהוצע להם התורה לא אמרו נעשה ונשמע, ורק ביום החמישי אחר שמשנה קרא להם מספר הברית אז אמרו נעשה ונשמע, והפלא על מה אמרו נשמע, הא משה קרא להם את כל ספר הברית, ובע"כ שעל זה גופא אמרו 'נשמע' שהם רוצים לשמוע עוד ועוד.

[והנה בגמ' איתא שהמלאכים נתנו לכ"א ב' כתרים אחד כנגד 'נעשה' ואחד כנגד 'נשמע'. ובזוהר (ח"ג קצ"ג א') איתא שקיבלו מתנתו משרו של עשיו ומשרו של ישמעאל, נעשה – הוא כנגד עשו, ונשמע – הוא כנגד ישמעאל. וביאר ר' צדק הכהן מלובלין (פרי צדק במדבר לחג השבועות) דאיתא במדרש (מדבר רבה י"ז, י) שמויתיהם נאים ומעשיהם כעורים זה ישמעאל ועשו, ישמעאל – שמע קל, עשו – עושה רצון עשיו, אבל מעשיהם כעורים, כי אברהם אבינו שהושלם במידת היראה כמו שנאמר בבסיון האחרון 'עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה', לכן על שם שלימותו קרא להבן שיצא ממנו ישמעאל – על שם נשמע. ויצחק קרא לבנו עשו עושה מעשה רצון עשיו – על שם נעשה, והיינו שעשיו קיבל את כח הגבורה, ובהו יכול לעשות רצון עשיו, וישמעאל קיבל כח דשמיעה ישמע אל, וזה כח התאוה להתאוות לקבל לשמוע דברי ה', וכוחות אלו הם לקחו והשתמשו לרע, וזוהו

שמותיהם נאים ומעשיהם כעורים, עשו השתמש בכח הגבורה שלו לרציחה לרצוח ולכבוש את העולם, וישמעאל במידת האהבה השתמש לחמדת הגוף ותאוות רעות, ובמתן תורה נתנו לישראל במתנה כוחות אלו, כח הגבורה – וזהו חכמת התורה שבעל פה ולהשתמש על לכבוש יצר הרע, ומישמאל את כח השמינה לילמד עם כל התאוה. וכן מובא בשם רבי ישראל מסאלט שאמר, שיהודי צריך לילמד תורה בכל החשק כמו התשוקה שגוי עושה את התאות שלו].

את בחרתנו מכל העמים

ברכת התורה אנו אומרים 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו תורתו', ובתפילה אנו אומרים 'אתה בחרתנו מכל העמים', והשאלה שנשאלת הרי הקב"ה קודם קבלת התורה חזר על כל אומה ולשון ולא הסכימו לקבל את התורה, ורק עם ישראל רצה ואמר נעשה ונשמע, וא"כ במה בחר בנו מכל העמים. ובפשוטו הכונה במה שהקב"ה זיכר אותנו שניהיה ראויים לקבלת התורה, וכמש"כ הספרים שכל גלות מצרים היתה הכנה לזה, וזהו מה שבחר בנו קודם קבלת התורה, ועי"ז היינו מסוגלים לומר נעשה ונשמע. ובאמת איננו שגם על ישראל הקב"ה כפר עליהם הר כגוי, ומדוע על הגוים לא עשה כן, והתשובה המקובלת שלכפות נגד מהותם וטבעם אי"ז קבלה כ"א ביטול הדבר, שהרי הם אינם מסוגלים לזה אלא שמשנה טבעם ועשאוהו כאומה אחרת אם טבעים ומהות שונה, ורק ישראל שהיה להם טבע של עבדים (ועל זה היה כל שיעבוד מצרים להשריש בהם טבע של עבדות כמש"כ המלבי"ם), לכן אצלם הכפיה אינה נגד מהותם ושפיר חשיב ועדין קבלוה.

עוד אפשר, דהנה כתיב וישמע משה את העם בכה למשפחותיו (במדבר י"ח י'), והיינו על עסקי עריות שאסור להם, ובספר גור אריה (פרשת ויגש ד"ה זו דינה) הקשה כיון דישארל במתן תורה דין גרים היה להם, וכאיתנה ביבמות מו"ב דישארל היו צריכים מילה והזאה וטבילה כדון גרים, וקי"ל גר טשא אחותו מבל"ת משום דהגר שנתגייר קטן שטלד דמי, וא"כ לאותו הדור היה ראוי להתיר קרובות ערה, ותי' דלא אמר' גר שנתגייר קטן שטלד דמי, אלא בגר שנתגייר מדעתו וחפצו, אז הוא קטן שטלד, אבל בשעת מתן תורה שהוכרחו לקבלה שכפה עליהם הר בגיגית, בזה לא היו קטן שטלד, ע"ש. והדברים הובאו בשמעתא בהקדמה. והדברים מפלאים, הא דינא דגר שנתגייר קטן שטלד הוא מחמת המציאות שחל ודין גירות, וא"כ ממנפ"ש אם באונס לאו גירות א"כ יוצא שעדיין הם לא ישראל, ואם הגירות חלה אז מה איכפ"ל שזה היה באונס. וביאר הג"ר יצחק הוטנר זצ"ל בספרו פחד יצחק, בראשית מה שהעילה הקבלה בכפיה הוא עמש"כ הרמב"ם בהלכות גירושין דספין אותו עד שיאמר רוצה אני, פועל שלכל יהודי יש רצון פנימי לעשות את רצונו יתברך, אלא שהשאר שבעיסה מעכב, וע"ז הכפיה תו הוא חוזר לרצון הפנימי שבו, ומעתה חידש שאף שדבר זה ישנו רק בעם ישראל מ"מ זה נעשה זמן האבות שנעשו לעם (והושר בקרוב האמונה) אי קודם קבלת התורה, לפיכך אף שבעלמא גר שנתגייר ומקבל קדושת ישראל הרי הוא כנולד מחדש ומתנתק מכל העבר שלו, מ"מ כאן שכל הרצון הוא מנח העבר שלהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב, א"כ כל הגירות חלה מנח ההמשך, ולפיכך הם ישראלים בלא שחשובים כתינוק שטלד, עכ"ד. ומעתה 'אשר בחר בנו' קאי על מה שנתן לנו מעלת ישראל עוד קודם מתן תורה, שעל ידו נתן לנו את תורתו, ושפיר חלה הכפיה עליהם הר כגויגית.

יחזור לתלמוד

רמב"ם (הלכות תלמוד תורה פ"ג ה"ד) ה"ה לפניו עשית מצוה ותלמוד תורה, אם אפשר למצוה להעשות על יד אחרים לא יפסיק תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה ויחזר לתלמודו. ורבים עמדו במה שהוסיף 'ויחזור לתלמודו'. ובשם הג"ר א"ז קוטלר זצ"ל שאמר שהרמב"ם בא להשמיע שהתנאי לצאת אל החסד מן התורה, הוא בתנאי שיוכל לחזור לתלמודו, אבל אם לא יוכל לחזור כראוי אינו חייב. ובשם הג"ר פורציץ זצ"ל שביאר שהרמב"ם בא ללמד שעוסק במצוה הזו שפרש מתלמודו בעד מצוה שאין מי שיעשה כמותו, נחשב לו כאילו הוא באמצע לימודו, ועד כדי שאם נדמנה לו באותו זמן מצוה שאפשר לעשותו ע"י אחרים, יתחנה לאחרים ולא יעשנה, ולא יאמר הואיל ונעת איננו לומד אז המצוה שלפני היא הקודמת, אלא יחזור לתלמודו.

פיקודי ה' ישרים משמחי לב

הגר"נ פורציץ זצ"ל פנה לבחור בישיבתו ואמר לו: הרי אתה שוקד על תלמודך, וא"כ מדוע ניכר עליך שאינך שמח, הרי פיקודי ה' ישרים משמחי לב? אין זאת אלא משום, שכפי הנראה, אינך לומד ישר... ואחד מהראשי ישיבת הוסיף, שבפסוק זה נאמר ששתי 'פיקודי ה' משמחי לב', נשחם 'ישרים', אבל אם הם לא ישרים אלא מבלבלים ולא מסודרים, לא שייך שהם ישמחו, וזהו שאמרו אם ראית תלמיד שתלמודו קשה עליו כבבול זה בגלל שאין משנתו סדורה לו, ואין הכוונה שבכל סוגיא צריך שכל הקושיית תהייה מותרות, אלא שיהיה ברור לו מה מובן ומה לא, וכשדברי תורה ישרים אצל הלומד ודאי שהם ישמחו לו. וכשדברי רב צדוק מלובלין זצ"ל (פרי צדיק שמות, לר"ח שבט) אמר, שטבע האדם שנמשך וחושק בהנאות, נברא כולו בכדי שהאדם ימשך להנאה ולעונג של לימוד תורה, אלא שפעמים שהאדם בעוונותיו פונה לחפש הנאות בדברים אסורים במקום לשאוב את הנאות מדברי תורה. ובהו ביאר מאמר חז"ל (קידושין דף ל') אם פגע בך מנוול משכוחו לבית המדרש... כי כאשר היתה" מוערו בו חשק להתענג בדבר עבירה, זה האדם להפנות את חיפוש אחר התענוג, לאפיק שבעבורו נברא האדם עם יצר לתענוגות – לימוד התורה, ולשאוב מלימוד התורה את התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שימלים להימצא בעולם הזה.

וכי להשיג שמחה מלימוד התורה, צריך בראשית להעריך את הלימוד, וכמו שאמר דוד המלך 'שש אנוכי על אמרתך כמנצא שלל רב', ואם אתה מרגיש שמתעסק עם שלל רב ודאי היה שש ושמח, ואם אינו שמח זה סימן שהוא לא מעריך את התורה ולא מרגיש שהוא מתעסק עם שלל רב. הובא על הגאון רבי זבולון גרז זצ"ל שבצעירותו למד בישיבת טעלז ולאחר מכן עלה לארץ ישראל ללמוד בישיבת סלבודקא בעיר חברון, יום אחד לאחר סדר א' של לימוד בטיינג דודל פגש אותו הסבא מסלבודקא ואמר לו: 'זבולון אתה נראה כמו גוי'. הדבר מאוד כאב לרבי זבולון: איך יתכן שאחרי שלמד בהתמדה הוא נראה כמו גוי? הסבא: 'אחרי שרד שלם השלמות בהתמדה, אתה חייב להיות קורן מאושר ואם השמחה והאושר לא ניכרים ופורצים ממך, כנראה אינך מעריך את הלימוד, היינו שלמדת כמו כגוי שלא שמח מהלימוד'.

עוד צריך לשמור על פה, דפה טמא אינו יסול להכיל דבר קדוש וטהור, ולהנות מלימוד תורה"ק. וכמו שאמר מרן ראש הישיבה רבינו הגה"מ שטיינמן זצוק"ל לבחור שהיה במצב של ירידה, שבא לביתו וביקש לדבר עם ראש הישיבה בלא שפירעו לו, בני הבית הבינו שכונותו לטובה ואפשרו לו, נגש ושאל האם מרן ראש הישיבה אוהב סטייק? מה זה סטייק? שאל אותו מרן רה"ק. חתיכת בשר, השיב השואל. מרן זצוק"ל האיץ בו 'מה אתה רוצה? המשך הבחור, מרן רה"ק לא רוצה סטייק? כי הוא לא נמשך לזה, למה אם כן רוצים שאני ילמד גמרא, אני לא נמשך לזה?! שקט השתרר בחצר, בני הבית כבר תחו על כך שאפשרו לו כן להתבטא, אבל היה זה מרן ראש הישיבה זצוק"ל שפנה אליו בשאלה: 'האם הנך אוהב דבש? בוודאי! – השיב הבחור. למה? שאל אותו מרן. כי זה מתוק – השיב הבחור. 'הידעת' – המשך מרן – ישנם אנשים שהדבש לא רק שלא מתוק להם הוא שורף להם... מדוע? כי יש להם פצעים בפה! דע לך, שהגמרא היא מתוקה מדבש ונפת צופים, לא שייך שלא לאהוב אותה, אלא שיש כאילו שיש להם 'פצעים בפה', דיבורים אסורים, מראות אסורות, זה גורם שהגמרא לא תהיה מתוקה. עליך לגאוג, להתייעץ, איך זוכים לטהרת הלב והפה ואז גם אתה תזכה לטעם צוף התורה. וכעין זה הובא בשם השפת אמת, שביאר במה שמבכרים והערב נא ה' אליקים 'בפיו', היינו שהתורה מצד עמיתו היא מאוד מתוקה, ואם הלומד לא מרגיש את המתוקות הרי זה בגלל שיש בעיה ב'פה' של הלומד, ולכן מבקשים אנו מה שישמתיך את התורה בפיו.

ובאמת בכל מצוה יש ענין להנות ממנה, והתענוגות לא נבראו אלא להנות ממצות ה', ודבר זה מצינו בפירוש הרע"ב באבות (פ"ד מ"ב) שביאר דשכר מצוה מצוה, היינו דבמה שנהנה מהמצוה זה עצמו מצוה, וגם על זה יקבל שכר.

תורה תבלין

עסקן אחד נכנס בדרכו לרבינו הגרי"ז זצוק"ל, והתלונן בפניו על המצב הירוד כאן בא"י, שכביכול הכל אבוד ואין מה לפעול יותר. אמר לו רבינו הגרי"ז, אבה נלמד פרשה בחומש

כפי שרגיל הייתי ללמד את בני, ופתח בפרשת וילך והתחיל לקרוא בפני מפסקו ט"ז: ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלוהי ניכר הארץ.... וביאר לו 'זנה אחרי אלוהי ניכר' – אין פירושו שלא יתפללו שחרית, אלא פשוטו כמשמעו, יעבדו עבודה זרה. ואם לא די בזה ממשך הפסוק 'ועזבתי' – אין פירושו שלא יתפללו אלא שלא יעבדו אותי אפילו לא בשיתוף, ואם גם זה לא מספיק, הרי המשך הפסוק 'והפר את בריתי' – אין פירושו שלא יתפללו מערבי אלא שלא ימולו, וכך המשך הפסוק 'ועזבתים' והסרתיה פני מהם! ואז הרים רבינו הגרי"ז את ראשו ואמר: בודאי שאתה מסכים שזה מצב גרוע יותר ממה שאתה מתאר לי, אבל נלמד הלאה: 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל', לימוד התורה יהיה תחופה לכל ההתדרדרות אפילו עד כדי עבודה זרה והפרת ברית ויחזיר את בני ישראל לתורת ה'. לכן אמר לו שתפקידם רק לדאוג לעניין זה של ללמדה את בני ישראל.

פלוטל התלמידים

החז"א היה אומר לבחורים שבתורה צריך שתהיה ריתחא דאורייתא, וככל שתרבו להתווכח כך תצליחו יותר. והיה מביא ע"ז דברי רש"י עה"פ (בראשית מה, כד) אל תרגזו בדרך – אל תתעסקו בדבר הלכה, ומנין לרש"י דקאי על דבר הלכה, ואמר שרש"י דייק זאת מדברי יוסף, שאמר להם אל תרגזו בדרך, משמע אבל כשתבאו הביתה צריכים להתווכח עד שתבקע תקרת הבית, א"כ מוכח שהכוונה היתה על מחלוקת בדבר הלכה. (מעשה איש ח"ד).

בעולם הבא אין מה לעשות בלי תורה

המשגיח מרן הגרי"ז לוינשטיין זצ"ל אמר פעם לגביר שהיה מחזיק תורה וחסד, ולא קבע עיתים לתורה. דע לך 'אם אינך לומד – תצא מן העולם הזה ערום ויחף'... והגביר לא הבין את סנת רבו, היתכן שיצא עם מן העולם ערום ויחף? ומה עם כל הזכויות שיש לו? עד שבא לידו ספוח של רבי אליהו לפיין זצ"ל, שמביא זוהר על הפסוק (שה"ש א, ח) אם לא תדעו לך היפה בנשים צאי לך בעקבי באורייתא, את גדויותיך, 'אם לא תדעו לך' – אם אין לך ידיעה באורייתא, אפילו אם תהי' היפה בנשים' – שיהיו לך הרבה מעשים טובים, 'צאי לך' – אומר הקדוש ברוך הוא צאי ממחיצתי, ע"כ. ללמדנו מדברי זהוהר שאפילו אם יש לו לאדם הרבה מעשים טובים – בלי לימוד תורה, בלי קביעות עיתים לתורה, אי אפשר להימצא במחיצתו של הקב"ה! כמה שיש יותר ידיעה בתורה – כך נכנסים עמוק יותר למחיצתו של הקב"ה.

קשר אמיתי הוא רק ע"י תורה

שמעתי ב' מעשים שהיו בישיבת פונבז' אצל רבינו רה"י הגרי"ש רזבסקי זצ"ל, (שמעתי זאת מאנשים שחיו באותו תקופה), אחד הבחורים שהשקיע הרבה בחברה, התחנך, והלך לגור באופקים, לאחר שנים כל חבריו שכחו אותו, ואף לא טרחו לשלוח לו הזמנה לשמחתם, והרגיש כפחות טובה מצד חבריו, ואיך ברגע קו שק שחבריו לא היו צריכים אותו מרן נשכח ונעזב. והדבר חרה לו מאוד, והחליט ללכת להפיג את צערן אצל ראש הישיבה. נכנס לרה"י, ושאל אותו האם רה"י זוכר אותי, אמר לו כן, אתה אחרי החתונה הלכת לגור באופקים, היכן אתה נמצא היום, אמר לו באופקים ואני לומד שם בכלל של בני עליה. ואז עלה את צערו לרה"י, ור' שמואל ניסה להרגיע אותו כנראה חברים שלך עושים בר מצוות והם יודעים שלא טרחו לבר מצוה לנסוע עד בני ברק ולכן לא שולחים לך הזמנה, אמר לו לא חברים שלי כבר עושים חתונות, ואז רה"י שאל האם שום חבר לא שולח לך, אמר לו רק שנים שלחו לי, ומי הם, ענה שזה החברות של בישיבה, שהם לא היו ממש מידידי, ורק למדו יחד. ואז חשב רה"י לרגע ואמר לו: דע לך שתורה היא ניצחיות ולכן רק קשר דרך תורה ושארית לניצחיות לאורך הזמן, אבל עסק קשר, שפג הקשר הלך נשכח. עוד משה בחרו שיהיה עסקן בבישיבה, והיה חבר של כל הבחורים, אבל בלימוד הוא לא השקיע מומחה. יום אחד ראש הישיבה קורא לו, ושאל אותו האם יש לך חברים, והוא צחק, כולם חברים שלי, ומה עם חברותות, אמר לו זה לא חסר לי, יש לי מספיק חברה גם בלי חברותות, אמר לו ראש הישיבה, דע לך עסקנות וחברים – זה אנטרסים, ברגע שהם צריכים אותך הם לידך, ברגע שלא צריכים אותך אתה כלום, חבר אמיתי זה רק דרך תורה, זה דבר שמקשר באמת, שאר דברים זה לא חברות. ועי' בפירוש המשנית לרמב"ם דמאי פ"ב מ"ג וז"ל: חבר נקרא תלמיד חכם וכן

יקראו לתלמידי חכמים חברים ואולם נקראו בזה השם כי חברתם זה לזה חברה נאמנה כי היא חברה לשם שמים, ע"כ.

וכן הובא בשם הרב מפוביז' לברא מה שכתוב בספרים (חיד"א ועוד) לומר בסוף התפילה קודם יהי רצון פסוק שמחול בשמו ומסתיים בשמו כיון שיזכר בעולם האמת לשמו. והדברים מתמהים שמו ששמע כל יום עשרת פעמים יכול האדם לשכוח כשעולה למעלה. וביאר שבעולם הנצחי לא נשאר לאדם שום קשר לעולם שלום רק בקשר ניצח, ולכן אפי' שמו שמכירו היטב בעולם הזה מ"מ לא נשאר מזה מאומה בעולם הבא בלא קשר לתורה שהוא נצחי, ולכן אמרו שע"פ פסוק זה שאומרו לפי אותיות שמו יועיל שיזכרו לשמו, וישאר בידי שמו בקשר ניצח.

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' שערי בית המדרש' ושא"ס

'חקל תפוחין קדישין' – מנהג זריקת תפוחים בחג השבועות

רבות נכתב בספרי הפוסקים והמנהגים אודות המנהג הנפוץ בקרב קהילות ישראל בחג השבועות והוא: 'אכילת מאכלי חלב' ועל כך רבו הטעמים בספרים. וישנם עוד מנהגים רבים בחג הקדוש הזה. במאמר שלפנינו נכתוב בע"ה על מנהג מספר בחג השבועות ומזכיר בראשונים ובאחרונים, והוא: זריקת תפוחים בחג השבועות, ומסביר שמנהג זה הוא קדמון מאוד כפי שיבאר להלן. (ובראשית יש להבהיר ואין מזרחין אלא למזרחין, שכל מהות יום הקדוש והנשגב חג השבועות הוא יום מתן תורתנו הקדושה 'היום הזה נהיית לעם', וכמו כל חג או מועד ישנם מנהגים קדושים בעם ישראל. ומנהג ישראל תורה הוא ועליו לקיימם. אך זכור את יסוד הדברים, ודי לחכם).

כשכאב המן הרשע אל המלך אחשוורוש לקטרג על היהודים סיפר לו על מצוותיהם ומנהגייהם בחגייהם, וכך אמר לו (תרגום שני – מגילת אסתר פרק ג'): 'בחדש סיון שני ימים טובים עושים בו, נכנסים לבית הכנסת שלהם קוראים קריאת שמע ומתפללים, קוראים בתורה ומתרגמים בבניאיהם, מקללים למלך ושוארים את שלטונו, וקוראים אותו יום העצרת, ועליום לבית אלוקים וזורקים תפוחים ומקבצים אותם ואומרים כגון שמתקבצים תפוחים האלו כך יתקבצו בניהם מבנינו, ואומרים זה הוא ימינו שניתנה התורה לאבותינו על הר סיני, ע"ש. הרי לנו דמנהג זה עתיק יומין הוא.

בספר שרד ופליט (להר"מ טולידאנו, עמ' 8. י"ל בשנת תש"ה) הביא מרבי דוד הטבעוני בהגהותיו על פירוש לסידור התפילה מרבינו מיימון אבי הרמב"ם ז"ל: אין להקל בשום מנהג אפילו מנהג קל וכו', ומכלל המנהגים ההם, התפוחים שמשלכים בשבועות מגג הבית כנסת ולקטים אותם התינוקות, וכן מנהגים בדרעא וכו' ע"ש.

בספר 'זמנים' (לרמ"ל זק"ש, עמ' נ', י"ל בירושלים בשנת תשי"א) ביאר בזה: נראה בכדי להזכיר זמנית הגדולה בעת קבלת התורה והקדמתו נעשה לנשמע, והגענו לידי גדולת נפלאה בתום לב ובאמונה שלימה כדרך העושים מהאבה בלי שום הרהור כלל אחרי הקב"ה (ע' שבת פח"ע"ב), ועל זה דרשו חז"ל כי (שה"ש ב' ג'): כתפוח בעצו יעיר כן דודי בין הבנים וגו'. מה תפוח זה פרוי קודם לעלו אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע (שם בע"א). וקנאה גדולה עוררה גדולה זו אף בין הצדוקים ודומיהם עד שקנטרו לחכמים על זה (שבת שם), ולפי שבדכות התורה יתקבצו הגלגוליות (הושע ח' י'): גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם. אי תני מלוהו עתה אקבצם (ב"ב ח' ע"א) – באותו יום שקבלנו את התורה ובאותו יום שהקבצנו נעשה לנשמע כתפוח אשר פרוי קודם לעלו, הנונו נמנהג לחזק תפוחים מעל גג בית אלקים ולקבצם, בכדי להזכיר זכות זו למען יקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ לארצנו.

בעצרת או בשמיני עצרת. במתן תורה או בשמחת תורה כתב בספר מלבוש יום טוב (לרבי יום טוב ליפמאן הלך בעל התו"ט, על ספר הלבוש סי' תרס"ט. י"ל בורשא בשנת תרנ"ה) בהלכות שמחת תורה: ונהגין בקצת מדינת לחזק פירות לנערים, ומצאתי שרבינו בחיי כתב למחות, אבל יש במדרש שזה היה אומר המן למלך גם כן על היהודים א"כ מנהג קדמון הוא. ואולי שרבינו בחיי ז"ל ראה בימינו נוהגין בזה

ריקות והוללות. עד כאן בקובץ כתוב בקלף (מובא באליה רבה ובבאר היטב ועוד – שם).

והנה יש לעיין בדבריו, דבמדרש (תרגום שני על מגילת אסתר שהבאנו לעיל) אשר לפנינו לא כתוב כך על שמיני עצרת אלא על חג עצרת? וכתבו בספרי רושמי הקורות כי קרוב מאוד לומר שנתחלף לבעל המלבוש יום טוב דברי המדרש שכתוב בו חג עצרת לחג שמיני עצרת [אז זמן מתן תורה לזמן שמחת תורה]. ולאחר מכן באמת מצאתי שכן כתב בספר המאיר לארץ (לרבי מאיר סאלאווייצ'יק, סי' תרס"ט. י"ל בסלוצק בשנת תרע"א)

על עצם מנהג זריקת הפירות בש"ת דבר זה מזכיר בעוד ספרים ע' במהר"ל הל' יו"ט ד"ה נשים. ובספר המנהגים לר"א טירגא, שמיני עצרת ד"ה שחרית. בפרי מגדים (סי' תרס"ט) הזהיר שאין נכון לזרוקם במקום מאוס כדאייתא בשו"ע או"ח (סי' רע"א). ובספר ביכורי יעקב (לרבי יעקב עטטלינגער בעל הערוך לנו סי' תרס"ט) כתב, שכמו"כ יש להיזהר שלא להשליכם במקום שדורכין עליהם דבזה יש גם כן איסור ביזוי אוכלין.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלאך, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

עיקר חכמתו של האדם תלויה בחג השבועות

ויהי אלה בני לוי בשמחתם גרשון וקהת וקררי (פרשת נשא ג, יז) וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר.. נשא את ראש בני קהת מתוך בני לוי למשפחתם לבית אבתם.. וידבר ה' אל משה לאמר.. נשא את ראש בני גרשון גם הם לבית אבתם למשפחתם.. בני מררי למשפחתם לבית אבתם תפקדו אתם (שם פרק ד)

שאלות: א) והקשה הרב כלי יקר למה מנה ראש בני קהת קודם לבני גרשון מן הדין גרשון הוא הבכור והגדול כמבאר בפסוק במדבר פ"ג פסוק יז, וא"כ היה לו למנותו קודם?

תיקן עזרא לקרא התוכחות לפני עצרת: ועוד נוסף ונקדים מבואר במסכת מגילה דף לא ע"ב תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושמשנה תורה קודם ראש השנה. מאי טעמא? אמר אביי ואיתימא רש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה. בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא שבתורת כהנים, אטו עצרת ראש השנה היא? אין, עצרת נמי ראש השנה היא, דתנן ובעצרת על פיחת האילן. וכן פסק הרמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ג הלכה ב עזרא תיקן להם לישראל שיהו קורין קללות שבספר ויקרא קודם עצרת ושמשנה תורה קודם ראש השנה, וכו'. וכן פסק בשולחן ערוך אורח חיים הלכות תורה קודם ראש חודש סיון תנח סעיף ד לעולם קורין וכו' ולעולם קורין פרשת במדבר סיני קודם עצרת, וכו' אתם נצבים קודם ר"ה.

מדוע תיקנו לפני עצרת ולא סוכות ופסח: ב) יש לשאול הרי תנן משנה מסכת ראש השנה פרק א משנה ב: בארבעה פרקים העולם נידון, בפסח על התבואה, בעצרת על פיחת האילן, בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרחן וכו', ובחג נידונו על המים: וכיון שיש ארבעה פרקים שהעולם

נידון מדוע תיקנו את קריאת התוכחות דוקא לפני ר"ה ועצרת שהוא יום הדין לאילן? ג) זאת ועוד הרי אין ספק שיום הדין של המים שהוא סוכות הרבה יותר חשוב לקיום הבריאה? ואית'ל כיון שכבר קרא לפני ר"ה וסוכות סמוך בחדא מספיק לשניהם, הרי על"פ בפסח נידונו על התבואה והיא יותר נחוצה לקיום האדם מאשר פירות האילן?

סדרי עדיפות בחיי האדם והנראה כי התורה מלמדת אותנו על חוסר סדרי עדיפויות בהתנהלות חיי האדם, שהאדם מהשורה נתן חשיבות ועדיפות ראשונה לדאגת צרכי גופו מזונם ומלבושם וצרכיו הגופניים ועל כך הוא מוכן למסור עצמו בכדי להשיגם ואילו על תורתו זה נמצא בסדרי עדיפות משנית לפי הזמן שמצדדן

לאדם ובכך טועה הוא בחייו, אולם התורה מלמדת אותנו על גדולת התורה ומעלתה אשר היא עולה על הכל בחשיבותה ואף היא בראש כל הכתרים ובלעדי התורה חייו אינו חיים כי כבר אמרו חז"ל במסכת נדרים דף מא ע"א אמר אביי, נקטינן אין עני אלא בדהוה. במערכת אדרי דדא ביה כולא ביה, דלא דא ביה מה ביה? דא קרי מה חסר? דא לא קרי מה קני? וכן הוא בקהלת רבה (וילנא) פרשה ז מתלא אמר דעת חסרת מה קנית, דעת קנית מה חסרת, ללמדנו שבלי תורה אין בו דעת ואין לו כלום, וכבר כתב הר"ג בספר האמונות והדעות מאמר ג ועוד כי אומנתו איננה אומה כי אם בתורתיה, כי בלעדי התורה אין הבדל בין עם ישראל ליתר האומות, וכיון שכן חז"ל מלמדוין אותנו על מעלת וחשיבות חג השבועות שלל תורתו וחכמתו של האדם תלויה בו.

תירוץ הכלי יקר מפני גדולת התורה: ובתחילה נבאר את הפוסקים בתורה וכתב הכלי יקר לתרוץ כיון שהקב"ה רצה להנחיל לישראל את גדולת התורה לכן בחר בקהת הקטן לשאת את הארון וימנו אותו קודם בכדי שיבינו שכבוד התורה קודם לכל, ואילו נתן משא הארון לגרשון לא היה אפשר ללמוד על גדולת התורה כיון שהיו חושבים שקיבל את משא הארון מפני בכורתו ולא מפני גדולת התורה. ולענ"ד אפשר להוסיף כיון שמקהת יצא משה שקיבל התורה ומסרה לישראל לכן זכה קהת להיות הראשון מכוח התורה.

רמז לדבר משום כבוד וגדולת התורה:

ובספר אוצר אפרים כתב עפ"י האמור שמעתי רמז נחמד מפה קדוש הגאון החסיד חכם אברהם הררי רפול ז"ל זקן רבני ארם צובא שרמז זאת בדברי הגמרא בב"מ דף כב ע"ב הלכתא כותיה דאביי בע"ל קג"ם, כלומר הלכה בש"ס כמו אביי בהלכות שסימנם כך עיי"ש ברש"י, והוא אמר כי יע"ל ראשי תיבות ה' ע"ז לעמו י'תן, קג"ם ראשי תיבות קהת גרשון מ'ררי, היינו כיוון שאין עז אלא תורה, לכן קג"ם קהת קודם לגרשון לפי שהיה משא את הארון שבו נמצאת התורה ע"כ.

כן מצינו ביעקב שבירך את אפרים לפני מנשה הבכור: ויש להוסיף שהוא על דרך מעשה יעקב כאשר הביא יוסף את אפרים ומנשה והיה יכוח מדוע יעקב שילך ידיו בברכתו, וביאר יעקב אבינו שאמנם ידעתי ובכוונה שילתי את ידי כי אפרים העמל בתורה קודם למנשה הבכור שעסוק במלכות כי כתר תורה קודם וגדול מהכל, ואמר (כ) ויברכם ביום ההוא לאמור כך יברך ישראל לאמר ישמך אלהים אפריים וכמנשה וישם את אפריים לפני מנשה.

דברי התנא בפרקי אבות על גדולת התורה: וכמבואר במסכת אבות פרק ו משנה ה: גדולה תורה יותר מן הכהונה ומן המלכות שהמלכות מקנית בשלושים מעלות והכהונה בעשרים וארבע והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים וכו'. הראת לדעת כי מפאת גדולת התורה צריך מ"ח קנינים לזכות לתורה לעומת הכהונה והמלוכה.

שבועות הוא יום הדין להשגת חכמתו לכל השנה: אחר הדברים האלה על גדולת התורה נבאר מעלת חג השבועות וביאור דברי חז"ל, ונראה שחז"ל שאמרו שגם חג שבועות יום הדין של האילן ופירותיו דיברו ברמז וכונתם שהאילן מרמז על האדם כדכתיב כי האדם עץ השדה ואינו רק מפני פיחת האילן אלא מפני האדם עצמו. אלא שא"כ יש לשאול וכי האדם נידון פעמיים בשנה? והתשובה לכך שבר"ה האדם נידון על קיום חיי הגוף שלו יחיה או ימות וכדומא, אולם בעצרת נידון האדם על הרוחניות שלו האם יזכה לתורה או לא יזכה.

בלי תורה נחשב כמיתה: ומבואר במסכת מכות דף י ע"א תנא תלמיד שגלה מגליו רבו עמו, שנאמר: וחי, עבד ליה מידי דתהויה ליה חיותא. וכתב הרמב"ם הלכות רוצח ופירות חובת הנפש פרק ז הלכה א תלמיד שגלה לעיר מקלט מגליו רבו עמו, שנאמר [דברים י"ט ה', דברים ד' מ"ב] וחי, עשה לו כדי שיחיה, וחיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד כמיתה חשובין, וכו'.

גדול המחטיאו יותר מההורג: הראת לדעת כי גזר דין על חכמת האדם אינם שאלה של מותרות אלא של חיים ומות ממש, ואדרבה חז"ל לימדונו במדרש במדבר רבה (וילנא) פרשת פינחס פרשה כ"א ד צרור את המדינים למה כי צוררים הם לכם מיכן אמרו חכמים בא להרגך השכם להרוג ר"ש שאמר מנין שהמחטיא את האדם יותר מן ההורגו שההורג הורג בעולם הזה ויש לו

חלק לעוה"ב והמחטיא הורגו בעולם הזה ובעולם הבא וכו' ע"ל. ולכן הוא יום הדין הגדול והנורא לכל לומדי התורה.

דברי הארז"ל:

בפרט לפי המבואר בארז"ל בשער הכוונות בדרוש ראשון לשבועות שכל השגת האדם בתורתו תלויה בלילה הזה של ליל שבועות, ולכן יש לו מעלה יותר ממוכות שהוא יום הדין למים או מפסח שהוא יום הדין לתבואה שאמנם הם יותר חיוניים לקיום הגוף אך בסופו של דבר הם ענייני הגוף, ואילו בעצרת הוא עניין של הנשמה, ולכן תיקנו לקרא את התוכחות בפרשת בחוקתי לפני עצרת בכדי לעורר את האדם להתפלל ולצלל את היום הגדול לזכות לתורה.

הקשר בין התוכחות להג מתן תורה
ובה וכן היטב מה עניין תקנת חז"ל לקרא התוכחות של פרשת בחוקתי לפני מתן תורה, היות שהתוכחות של פרשת בחוקתי הם קשורים לעמל התורה, וכאשר דרשו חז"ל אם בחוקתי תלם ואת מצותי תשמרו הרי קיום מצות אמור הא מה אני מקיים אם בחוקתי שתיהו עמלים בתורה ואז זוכים לכל הברכות, ואם ח"ו אם בחוקתי תמאסו וכו' מדרש להיפך שאם לא תהיו עמלים בתורה בכל הקללות, מבואר כי כל התוכחה מכוונת בעיקר על עמל התורה, ומה נאה ויאה שיקראו תוכחות אלו לפני העצרת שהוא חג מתן תורה והוא יום הדין שבו נקבעת השגת חכמתו של האדם לאותה שנה.

דברי הגר"ח פ"ב בסגולת ימי העומר:

וכתב הגר"ח פ"ב פלג' בספסוף מועד לכל חי סימן ד (מה)

האיש הירא וחרד ראוי להיות זהיר וזריז לעמוד לשרת בשם ה' בימים האלה שלאחר הפסח יתר על כל הימים, בקדושה ובטהרה ובריאת ה' כל היום יפנה יפנה וישאל ויפחד ממדת הדין המתוחה שלא יכזה בגחלתו ח"ו, ואמרו הקדמונים כי הימים האלה המה לאות ולמופת לכל השנה כולה, כי אם ירבה בהם בתורה ובמצות כן יהיה מראשית השנה ועד אחרית השנה, וכן בפרסו ח"ו, הרב חת"י פרק שני מספירת העומר, ועיין נמי מה שכתבתי לקמן בסוף תשרי שם בס"ע יתא דשמיא:

הנהגת דברי ישראל בהתקרב שבועות:

ומסופר כי גר"י מלונט היה נראה עצוב ומתוח לפני חג השבועות וכאשר נשאל לפרש הדבר הסביר כיון שמתקרב יום הדין של עולם התורה. וכן מסופר על הרב ש"ך זצ"ל שגם אצלו היו רואים מתח גדול לפני חג השבועות והסביר שכן שמע מהגר"ז מלצר זצ"ל אשר שמע בשם הנצי"ב שהוא יום הדין להשגת חכמתו של האדם באותה שנה.

מדוע צריך להיות יעור כל הלילה:

ובה מובן את חשיבות לימוד הלילה הזאת יותר מכל הלילות בהיות והלילה הזה הוא יום הדין לקבלת והשגת חכמת התורה וכיצד יכול לישון הרי גורל חייו תלוי בו וכמ"ש לעיל בשם הארז"ל, וכמ"ש הרמב"ם שבלי תורה חייו אינם חיים, וככל שנעמיק בגדולת עמל התורה כך נשכיל להבין את חשיבות הלילה הגדול הזה, והדבר דומה לליל הושע"ר שבו נותם גזר דינו של האדם הגופני ולכן צריך להיות יעור, שכדי ישן יום מראה את יראתו מהדין וישאל הרי יעור קטרוג ח"ו עליו. וק"ו מאדם שיש לו איזה משפט שעלולים להפלילו אין ספק שאינו יכול להירדם מהמתח מה יהיה איתו וחושב ומתכנן מה יאמר ומה יעשה, ואם כך על דבר שאינו אלא זמני או כספי וחולף ק"ו על חיו וחכמתו.

המהרש"א:

ובכדי להראות גדול עמל התורה אצל גדולי הדורות נביא להלן כמה דוגמאות, מסופר על המהרש"א שהיה מגדל שיער בשביל שיוכל לקשור אותו לתיקרה בעת לימודו שלא ירדם.

מסירות נפש ללימוד התורה של המהרש"ם:

וכן כתב הרב שוורדון זצ"ל בספר דרכי שלום על סבו המהרש"ם כיצד היה לומד בלילות בימי עלומיו בעת לימודו בהלכות הארוכים חשש לבל ירדם וישן אחרי אשר נדדו שינה מעל עיניו כמה לילות המציא לעצמו תחבולה יום נעץ מסמר בתקרת הבית אשר למד שיש חבל ראש האחד במסמר וראש השני קשר בחזקה בשיער פאותיו וכאשר השינה התחילה לענות אותו ונרדם מעט ונענע בראשו אז נתק החבל את שערו ויהיה מתעורר וכך נהג במשך שנותיו עד שהתרגל להיות ער בלילות עד זקנתו.

מסירותו של הרה"ג דוד חזן רבה של מוגדור:

כמו כן מסופר בקונטרס בית צדיקים ועמוד על הרה"ג רבי דוד חזן זצ"ל רבה של מוגדור במרוקו בני שנת ת"ק לת"ר התמדתו ויגיעתו בלימוד התורה הקדושה היו ללא גבול בכל אותם מ"ח דרכים שבהם התורה נקנית כפי שמנו חז"ל

בפרק שיש ממסכת אבות עמל והשקיע כוחות בלתי מדלים בפרט באותו קנין של "מיעוט שינה" שמנו חז"ל שם בו הרבה מאד מאד לא נתן שינה לעיניו ומנוחה לעפעפיו שנתו שנת ערואי מדדוהו בדיוק לצורך להכריח שינה רפופת שכנת הסוס הישן בעמידה אך מה לעשות לפעמים שר השינה מגביר כוחו ובהחלטיות מטיל את כל כובד משקלו על שמחות העינים העייפות המחזיקות עצמן פתוחות בקושי רב ומכרעו לכאורה אונס מאין כמוהו ורחמנא פטריה אך אין הדברים אמורים כלפי ר' דוד להיטות ללימוד התורה הפעילה כוחות מעלמים ורעיונות שונים לחיזוק העפעפים עלו במוחו אחד מהם בתוך הקיר הסמוך למקום כסא מושבו נעץ וזו ראשו עקום כלפי מעלה כמין אונקלי חסון חזק וקיימא את שעות זקנו או פאותיו יזוז אליו קשר בקשר של קיימא את שעות זקנו או פאותיו והיה אם כשלו שמורתו עיניו במשמרתו ונעצמו נפל ראשו על חזהו ואותו ו משך אליו את שעות זקנו או פאותיו ובעבותות אהבה השיב את ר' דוד לתלמודו.

מיעוט שינה החזו"א:

ומסופר על החזו"א שהיה לומד בהתמדה גדולה עד כלות הכוחות, והנה פעם אחת לאחר גמר לימודו הלך לחדר בכדי לישון אולם פתאום שמעו בו קיימא את שעות זקנו, נכנסו וראו כי החזו"א נפל על הרצפה ואין לו כוח לקום, ומיד כמובן שהקימו אותו, והוא התנצל על טרחתו ואמר כי הפעם טעה בשיקול הדעת, כיון שתמיד הוא יושב ולומד עד כלות הכוחות ומשייר לו כוח רק בכדי להגיע למינה לישון, אולם הפעם עבר את הגבול וטעה בהשערות כך שלא נשאר לו כוח להגיע למיטתו.

מוסר השכל

עלה בידם להחכים מדבר הפרשה ומאמרי חז"ל עד כמה חייב כל אדם לנצל את יום הגדול של חג השבועות כי הוא יום מתן תורה וסוד חכמתו של האדם תלוי ביום זה, וכן יש להתכונן היטב למשמר בליל חג השבועות בכדי לזכות לכל השפע של חכמת התורה כי היא תורת חיים וזוהר בה לדברים הרבה כמאמר התנא הקדוש בפרק קניני התורה.

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל

עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין קבלת התורה ובטחון

מדת הבטחון הוא נצרך ביותר לקבלת התורה
הנה מצינו כמה וכמה מקומות בדברי חז"ל, שהתורה הקדושה מקושר עם מדת הבטחון. איתא במדרש (תנחומא בשלח כ') "לא נתנה התורה לדרוש אלא לאוכלי המן", ע"כ הרי, דהתנאי בקבלת התורה היתה שיהא לכלל ישראל מדת הבטחון בהש"ת, ויסוד של ירדת המן היה לקובע בלב של כל אחד ואחד מדת הבטחון בהש"ת. וכן אמרין בברכת 'אהבה רבה', "בעבור אבותינו שבטחו בך, ותלמדם חקי חיים ...". וכתב הגר"א (משלי כב, ט): "שעיקר נתינת התורה לישראל הוא כדי שישומו בטחונם בה". ועיקר הכל הוא בטחון, והוא כלל של כל המצוות", ע"ל. ובענין"ת נבאר קצת הענין מדוע בטחון היה נצרך ביותר לעיקר קבלת התורה.

ע" מדת הבטחון עובד ה' יתברך ואינו עובד עצמו

א הנה מובא מהגר"א (אבן שלמה פ"ג ז"ל, 'ועיקר הכל הוא הבטחון, ומי שהוא מחסר בטחון אין תורתו מתקיים בידי וכו', ומי שלם טוב ממדת הבטחון אף על פי שעובר על

עברות חמורות, הוא יותר טוב ממי שמחסר בטחון שע"ז בא לידי קנאה ושנאה, אע"פ שעוסק בתורה ובגמילות חסדים, שכל זה אינו אלא לעשות שם", ע"ל. ומבואר מדבריו הק' דמי שאין לו בטחון בהקב"ה, כל עסקו בעבודת ה' אינו משום שהוא עובד הקב"ה, רק הוא עובד את עצמו, וע"כ אין לתורתו שום שויות. אבל מי שבטוח בה', אף אם עובר עברות חמורות, כיון שיש לו בטחון, הוא יותר טוב ממי שאין לו בטחון, משום שעבודתו של הבטוח בה', הוא עסק בעבודת ה' ה', ולא עסק של עצמו!

ויש להוסיף על זה, דהנה בגמ' שבת איתא: (לא, ע"א) "אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה", אולם במס' קידושין איתא (מ, ע"ב): "אמר רב המנונא: אין תחילת דינו של אדם אלא על דבר תורה". וכבר עמד ע"ז תוס' (שם ב"ה א"ו) ז"ל, "והא דאמר בפרק במה מדליקין (שבת לא, ע"א) כשמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה, היינו דווקא לענין שאלה ששואלין לו על משא ומתן, אבל מ"מ נפרעים ממנו תחלה על שלא קבע עתים לתורה", ע"ל. וכבר

דשו ביה רבים ליישב סתירה הל"ל, אך לפי דברי הגר"א הנ"ל, [דמי שאינו מאמין ובטוח בהקב"ה, אין שום שויו לתורתו כי כל עבודתו לה' ית' הוא רק למען הרבות כבוד וגדולה לעצמו,] יש ליישב, דלעולם תחילת דינו של אדם הוא על דבר תורה, אבל כדי שיהיה תורתו, תורה דיליה, קודם כל, צריך להיות מאמין ובטוח, בטחון גמורה בהקב"ה, וע"כ קודם ששואלים על התורה, מבררים אם הוא בעל בטחון.

א"א לקבל התורה בלא מדת הבטחון

ב הנה על כל דבר שהאדם מקבל על עצמו לעשות, הרי הוא מקבל רק אם הדבר הוא ביטולת לעשות, אבל אם אין הדבר ביטולת לעשות אלא לקבל לעשותו. אבל שקבלו כלל ישראל את התורה, ואלו הם יתכן בפחוזותיו לעשות מה שכתבי ביה או לא. וזה היתה מתוך גדול הבטחון בהש"ת, ואילו לא היה להם בטחונם בהש"ת, לעולם לא שייך לקבל את התורה, דאפשר דאינם בכוחם לעשות מה שכתבי ביה. אבל הם בטוחו בהש"ת, דאילו נותן להם את התורה בודאי שיעזרו לעשות מה שכתבי ביה. וע"כ קבלו את התורה הגם שלא ידעו מה כתבי ביה.

וכן מבואר במה שאמרו חז"ל (שבת פ"ח, ע"ב): אמר רב אלעזר: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן: מי גילה לפני ר' זה שמלאכי השרת משתמשין בך? דכתיב ברכו ה' מלאכי גברי כח עשי דבר לשמע בקול דברו", ברישא עשי, והדר לשמע... ההוא מינא דחזיה לרבא דקא מעיין בשמעתא, ויתבה אצבעתא ידידה תותי כרעא, וקא מיין בהו, וקא מבטן אצבעתיה דמא, אמר ליה: עמא פיזיא דקדמיתו פומימו לאודניו, אכתי בפחוזותיו קיימיתו! ברישא איבעיא לכו למשמע, אי מציתו - קבליתו, ואי לא - לא קבליתו. - אמר ליה: אק דסגינן בשלימותא, ע"כ. ופי' רש"י ב"ה דקדמיתו פומימו לאודניו - "קודם ששמעתם אותה היאך היא קשה, ואם תוכלו לנמוד בה - קבלתם עליכם לקיימה". ובד"ה דסגינן בשלימותא - התהלכנו עמו בתום לב, כדרך העושים מאהבה וסמכנו עליו שלא יטענו דבר שלא נוכל לעמוד בו", ע"ל. ומבואר דכלל ישראל קבלו את תורה רק משום שסומכו על הקב"ה שיעזרו לעשות מה שקבלו.

וכן האריך החובת הלבבות (שער הבטחון פ"ד) שצריך בטחון בהש"ת על גמר מעשה עובדה ז"ל, "כי מעשי העבודה והעברה לא יתכנו לאדם, כי אם בהקבץ שלשה דברים: האחד הבחירה בלב ומצפונם, והשני הכוונה וההסכמה לעשות מה שחבר בו, והשלישי שישתדל לגמר המעשה באבריו הנראים ויוציאוהו אל גדר המעשה... אבל מה שראוי לבטח עליו הוא גמר מעשה העבודה, אחר בחירתה בלב שלם ואמון והסכמה והשתדלות בבר לבב וכוונה לשמו הגדול, ובהזאת אנו חייבין להתחנן אליו לעזר אותנו בו ולהורות אותנו עליו, כמו שכתוב: הדריכני באמתך ולמדני, ואמר: הדריכני בנתיב מצותיך וגו', ואמר: דרך אמונה בחרתי וגו', ואמר: דבקתי בעדותיך ה' אל תבישני, ואמר: ואל תצל מפי דבר אמת עד מאד וגו'. וכל זה ראוי, שבחירת היתה במעשה העבודה, אך ההפך לא האלהים על שני דברים: אחד מהם ליחד לבב ולחזק בחירתו בעבודתו בהרחקת טרדות העולם מלבו ועיניו, כמו שאמר: יחד לבבי לראה שמך, גל עיני ואביטה וגו' העבר עיני וגו' הט לבי אל עדותיך וגו' והדומה להם. והשני לחזק אבריו על השלמת המעשים בעבודתו, והוא מה שאמר: הדריכני בנתיב מצותיך סעדי ואושעה, והרבה כמוהו. ואני עתיד לבאר אופני מפסדי

²¹ ואיתא במדרש רבה (ויקרא פ"א): "גברי כח עושי דבר - במה הכתוב מדבר, א"ר יצחק בשומרי שביעית הכתוב מדבר, בנהוג שבעולם אדם עושה מצוה ליום א' לשבת אחת לחודש א' שמא לשאר ימות השנה ודין חמי קהילה בירה כרמיא בירה ויהי ארונא ושתיק יש לך גבור גדול ואל' אינו מדבר בשומרי שביעית ואמר כאן עשי דבר ונאמר להלן (דברים טו) וזה דבר השמיטה, מה דבר שנאמר להלן בשומרי שביעית הכתוב מדבר אף דבר האמור כאן בשומרי שביעית הכתוב מדבר, עושי דבר, רבי הווא בשם ר' אחא אמר בישראל שעמדו לפני הר סיני הכתוב מדבר שהקדימו עשייה לשמיעה ואמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ושמעו, לשמעו בקול דבר א"ר נתנחום בר חיילאי בנהוג שבעולם משי שקשה לא' נוח לשפם ולשני' נוח לארבע או שמא משי שקשה לס' רבוא נוח לאחד, כל ישראל עומדים לפני הר סיני ואומרים (דברים ה) אם יוסיפם אנחנו לשמוע וגו' ומשה שומע קול הדבור עצמו וחייה, ודע לך שהוא כן שמכיל לא קרא אלא למשה לכן נאמר ויקרא אל משה", ע"כ. והגבור כח האמון בשמיטה הוא מיוסד על מדת הבטחון, שהרי בלא מדת הבטחון א"א להיות גיבור ברך מצוה. ונראה דזוהו דרשת הקרא האמור לעיני גבורי כח לענין קבלת התורה, "גיבורי כח", ג"כ אמור לענין מדת הבטחון כמש"ל לעיל.

החלק הזה ואופני השלמתו והדרך הנכונה בו בעזרת השם" ע"ל.

ע"י בטחון לבו פניו ללמוד תורה

ג] והנה יש עוד דבר שצריך ביותר מדת הבטחון, והוא לענין שיחה לבו פניו ללמוד התורה הקודשה ולעבוד הש"ת. דהנה החובות הלבבות (פתיחת שער הבטחון) כתב ז"ל, "ומהן **השבוחים באלקים יביאנו בטחוננו לפנות את לבו מעיני העולם, וליחד ללבו לעיני העבודה**", ע"ל. ר"ל, שכל זמן שאין האדם בטוח בה', לעולם לא יהיה זמן לעסוק בעבודת הקודש, שכל ימי שני חייו טריד בעסק פרנסתו, בדאגה מה יאכל למחר.

ולהטעים הענין, עי' מש"כ הכלי יקר (שמות טז, ד) לבאר הפסוק: "למען אסגנו הילך בתורתו אם לא", וז"ל, "פירש רש"י אם ישמח מצוות התלויות בו שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט, וכל זה נאמר על מדת הבטחון כי אם לא יותיר ממנו זהו מופת שהם שלמים במדת הבטחון, כי מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה, וכן אם לא יצאו בשבת ללקוט הרי הם בטוחים שמה שלקטו אתמול יספיק להם גם ליום המחרת, ואז ילכו בתורת, **כי מי שאינו שלם במדת הבטחון מכלה כל ימיו לאסוף ולכנס ומתי יעשה לבית ה' לעסוק בתורה**, כנודע מדרכי רוב העולם ההולכים אחר ההבל ויהבלו, ועסק התורה טפל אצלם", ע"ל. וע"ל במשנת רבי אהרן (ח"א עמ' יח) שכתב ז"ל, "וכן הבטחון הוא יסוד ללימוד התורה, וכמאמרם ז"ל (מכילתא בשלח טז ד, תנחומא בשלח כ) לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן, שהם היו בתכלית הבטחון וכמו שאנו אומרים בברכות ק"ש "בעבר אבותינו שבטחון בין ותלמדם חוקי חיים", וזהו הבטחון בכל עיני האדם בצרכי קיומו וחיו, **דע"י הבטחון הוא פניו ללימוד תורה במנוחת הנפש**", ע"ל.

שמעתה בעי צילותא וזהו רק ע"י בטחון

ד] ועוד נקודה שמדת בטחון נצטרך ביותר, והוא לענין עצם הלימוד שיהא דעתו מיושב ביותר, וזהו רק ע"י מדת הבטחון. דתנן במתני' באבות (פ"א) שהתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים ... בישוב... ופ"י רש"י ז"ל, "בישוב גרסין, פרוש בישוב הדעת", ע"ל. וזהו חכמה דאיתא במגילה (כח, ע"ב): "רבינא ורב אדא בר מתנה הוו קיימי ושאלו שאלתא מרבא, אתא זילתא דמיטרא. עיילי לבי כנישתא. אמרי: האי דעיילין לבי כנישתא - לאו משום מיטרא, אלא משום דשמעתה בעא צילותא כיומא דאסתא", ע"כ. ופ"י רש"י צילותא - דעת צלולה ומיושבת, שאינו טרוד בכלום מחשבה", ע"ל. והנה ברור שא"א שתיאה מחשבה מיושבת עליו בלי מדת הבטחון. ר"ל, כדי שתיאה עומד על אמינות של התורה הקדושה שצריך שתהא דעתו מיושבת עליו, ורק ע"י זה שייך להבין ולהשכיל עומקן של הדברים. וז"א להיות דעתו מיושבת עליו בלי בטחון, כמו שהארץ החובת הלבבות (שער הבטחון פ"א) דחה מהותו של בטחון, "מנחת הנפש" שיהיה לבו סמוך על מי שבטח עליו... "עיי"ש בכל דבריו הק'.

וע"ל במש"כ החתם סופר (בדרשות ז' אדר עמ' קכ"ו) ז"ל, "שמעתה בעי צילותא: ... אמנם הישרים יתר והגיעו למידת ההשתוות, ואין שום צער נכנס בלבם, שמחים בה' ובטוחים בו בתכלית הבטחון, אותם אינם נפסקים מלימודם אפילו רגע א', ולא יסרידים שום טירדה ... ולא תמצא התורה כי אם במנה לבו מכל דאגותיו ועסקיו תחילה", ע"ל.

יש עוד כמה וכמה ענינים שצריך ביותר מדת הבטחון לקיים התורה, שכמה וכמה מצות מיוסד על מדת הבטחון, וכל מדת טובות, ואי אפשר לפרטם כי רבים הם! ותן שכר טוב לכל הבטוחים בשמך באמת, ושים חלקים עמם לעולם, ולא נבש כי כך בטחונם, אכ"ר! לתגובות: adebstein@gmail.com

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן. ר"מ בישיבת 'אור אליהו', מודיעין עילית מהותה של התורה - הרבה מעבר להשגותינו

מעמד הר סיני

קולות אדירים מפלחים את האויר. ברקים תכלכים חותכים את האופק לאורך ולרוחב. ערפל כבד מכסה את ההר. אש מלקחת ומעלה ענני עשן עצומים.

מעמד מעין זה חורט רשמים עזים ועמוקים עד מאוד בנפש האדם המשתתף בו. רשמים אשר אינם ניתנים כלל לתיאור. מעבר לכל מה שבכוחן של מילים להביע.

וכאן הבן שואל - בשל מי כל הסער הזה?...

מדוע שלא יתן ה' את התורה לנציג מטעם. הוא יעביר לנו את הטקסט בשלמותו - נכתבו וכלשונו. אם יהיה צורך - הנציג המכובד אף יואל להנפיק קבלה. עם סעיף 46.

מדוע טרח ה' על כל התפאורה האדירה הזו?...

הלא התורה, היא 'הוראות היצרן'. המוצר: אני. היצרן: השי"ת. ההוראות - ב'טיקט'. איך לכבס, איך ללבוש. מה לעשות. כיצד להתנהג.

ואם אכן כך - להמה לעשות כל כך הרבה רעש.

השם, החיבור

אלא, שהתורה - היא הרבה יותר ממה שאנו מסוגלים להבין.

התורה כולה - שמותיו של הקב"ה. התורה היא שמו הגדול, הסלול את כל השמות סולם (עין זוה"ק משפטים קכד ע"א). השם שהוא מעין הבחינה העליונה של 'אין עוד מלבדו' (עין היטב נפה"ח ש"ג פ"א, ושל"ד פ"ט).

והשם הזה, ניתן - לנו.

מהו 'שם'.

כשאתה מגדיר שם לדבר, אתה מגדיר את הדבר עצמו. כשמסונת כביסה מוגדרת בשם 'מסונת כביסה', אז אתה יודע - זו מסונת כביסה. מכנסת בדים. מנקה אותם. זו מהותה. אם לא תדע את שמה, לא תדע מה היא. ותשתמש בה - במקרה הטוב - כשולחן.

השם, הוא השם של הדבר עצמו. והוא גם הקשר של הסביבה איתו. כך אפשר להשתמש בו, להתחבר אליו. - להתחבר!...

מליניו שנות אור

ננסה לחשוב

הקב"ה. בורא עולם. אין לו סוף. גם אין לו התחלה. אין לו שום הגדרה וגבול. לו עצמו, ודאי שאין שם (כמבואר בפ"ה"ח ש"ג). אין כל אפשרות להשיג אותו.

מהו אין סוף?

אין לנו כל יכולת להבין, אבל ננסה לקרב מעט.

בעולם הגשמי הזה, שלנו, יש כדור הארץ, ויש סכבים. 'גלקסיות'. טלסקופים נבנו, ומרחבי החלל האינסופיים נראו דרכם. התגלה, שהמרחק בין הסכבים הוא דמיוני. מרחקים של שנים - במושגים של מהירות האור.

שניה של אור, זה מרחק גדול מאוד. שלש שניות, זה עד הירח. שמונה דקות, זה עד השמש. ובחלל יש מרחבים אדירים. שנות אור. אלפי שנות אור.

מליניו שנות אור. מליניום - שנים - של מהירות האור.

זה מעבר לכל מושג.

ונחשוב, שהעולם הזה הוא רק העולם התחתון ביותר. עולם העשייה, עשייה דעשייה.

אם נעשה טיול. תרמיל, כובע, ומעלה - עולם אחד למעלה. נאמר - לציצה דעשייה. שם נגלה, שכל מה שראינו כאן - הוא כאין וכאפס.

כאין וכאפס!

ואם ננפס למעלה עוד, נגלה שוב - שכל מה שלמטה ממנו, כאין וכאפס מולו.

וכך בכל עולם ועולם.

המרחבים הרחוקים, הם אדירים. מעבר לכל אפשרות תפיסה.

והש"ת, מלך על כל זה. הוא עצמו - אין בו כל השגה. אור אין סוף - הוא אין סוף. גם אם כל העולמות סולם יעמד בשורה, וגם יבראו עוד מליארדי עולמות כאלו - ויסתדרו בהמשך אותה השורה, עדין - הכל כאפס ממש. מולו יתברך. קצת מושגים. להרים את הראש. להסתכל למעלה. מי ברא אלה.

ולאחר שתפסנו - שאנחנו לא תופסים מאומה, נסתכל - על האדם. אדם שחי בעולם הזה.

מהמרחבים ההם, אפילו במקסוקסופ המשוכלל ביותר לא נראה אותו. מי הוא בכלל. יצור זעיר כל כך. אפילו קטן מהקורונא.

וה', האין סוף, שכל העולמות כאין נגדו - חוצה ברית איתנו. חוצה - קשר.

חוצה שנתחבר אליו. והתורה, היא החיבור. הקשר. האמצעי בין הבורא - לישראל.

ארץ ישראל - הדבר האמיתי

אנחנו היום - בארץ ישראל. ארץ הקודש. ארץ שאבותינו נכספו אליה כל כך.

עזי פנים שבדור הקודם, השתמשו בשם הקדוש 'ארץ ישראל', לצרכיהם. להעמיד את מצות ישוב ארץ ישראל - כנגד כל המצוות. נגד כל המצוות.

והם נטלו - חטפו - גנבו, מאיתנו, את הידיעה הגדולה הזו: שאנחנו - בארץ ישראל.

כל הדר בחוץ לארץ, דומה - כמי שאין לו אלק (כתובת קי, ב).

מבקש אתה לראות את השכינה בעולם הזה - עסוק בתורה, בארץ ישראל. שנאמר, דרשו ה' ועוזו בקשו פניו תמיד ('ל'ש תהלים קה).

פניו, זה ארץ ישראל (ראשית חכמה, תשובה, פ"ו). פניו!

אנחנו ב'פניו'. זכינו להיות כאן.

בחוץ לארץ, אין תורה. כך כתוב במפורש: מלכה ושריה בגויים, אין תורה (עין אדרת אליהו דברים א, ו, וע"ע ביאורה"ג שיה"ש א, ד).

אין תורה!

שם, התורה היא אכן - 'הוראות יצרן'.

ודאי שיש מצות תלמוד תורה. והיא כנגד סלם. והשכר - אינסופי. ברוך ה' לא מקפח שכר שם בריה. ומי שעשה מצוה, יקבל שכר.

אבל בארץ ישראל, זה הדבר האמיתי.

האם השכר הוא מושא נפשנו?

בחוץ לארץ, כן. שם אין כל אפשרות ליצור משהו אמיתי. הכל 'ציונים'.

משל לאדון שכעס על אשתו ושלחה לבית אביה, אמר לה הוי מתקשטת תכשיטים שכשתחזרי לא יהיו עליך חדשים, וכן אמר ירמיה (לא, כ) הציבי לך ציונים, אלו המצות שישאל מצוינין בהם (רמב"ן, ויקרא יח, כה).

שדע. שמכור. שנתאמן. לקראת - הדבר האמיתי: מצוות בארץ ישראל.

הגילוי של תורה, הוא בארץ ישראל.

ואנחנו - כאן.

העיקר, היא הדעת. הדעת שהתורה היא שמותיו. שבכל מילה אנחנו בעצם קוראים בשמו. מתחברים אליו יתברך. אם תהיה לנו דעת כזו, כך אכן יהיה. אם זה לא בגדר דעת אצלנו, זה נשאר 'הוראה'.

גם בוראה, היא קשר. כמו יחוד. אי מצוה עליך. הציוני שלי נכנס באוזניך, ואתה מבצע אותו. מוציא אותו אל הפועל. יש כאן 'יחוד קו"ב' ושכינתיה'.

אבל - רק בחיצוניות.

כי יש יחוד של שנהא. התוצאה, 'פושעים ומורדים'. ויש יחוד של אהבה. שזה עולם אחר לגמרי.

החיצוניות - נראית אותו הדבר. ההבדל הוא - בתוכן. והוא הבדל של שמים וארץ. והרבה יותר מזה.

למרוז הערבר רב

היום, השלטון הוא - של הערב רב. וזה גם שלטון הדעת. דעת - שהתורה היא הוראה בלבד. שהיא 'גישמק', הנאה. שמקבלים עליה מילה. שיש 'שמירת סדרים', ומי שלא מאחר - מרחיח עוד מאתיים שקל.

וזהו 'ביטול תורה'.

לא הביטול תורה שאנחנו מכירים. זהו ביטול מסוג אחר. כמו ביטול חמץ. כעפאר דארעא.

ביטול החשיבות.

התפקיד שלנו, הוא למרוד בשלטון. מרידה - בדעת. רק בדעת. מרידה חיצונית, איננה מרידה כלל. היא שוב 'משחק במגרש שלהם' ממש. היא הכניעה בעצמה. לחיצוניות.

עלינו לדעת מהי תורה. נכון, היא הוראה. היא גם באמת 'גישמק'.

אבל התוכן.

התוכן - זה הקב"ה. האין סוף. בכבודו.

ויהי רצון שנקנה את הדעת הזו, ומכה - לקבל את התורה הקדושה.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

משל ונמשל / הרב מאיר ליכטנשטיין מח"ס מנחת חינוך המבואר - מאור המנחה, ויו"ר מכון אור כשלמה

מה לא כדאי לפספס שבועות

יהודי זוכה לחתן את בנו, אחד הזמנים הכי מרגשים זהו ה'מצוה טאנץ', היודעים אתם למה?!

יש כאלו שיסבירו זאת, משום גודל מעלתו, כמבואר מפי ספרים וסופרים – מאורי החסידות. ויש שיאמרו שזה משום שכבר מגיע סוף החתונה, והכל הולך אחר החיתום.

אכן ניתן לומר טעם אחר לגמרי: אב שיוכה לחתן בן, זהו שמחה עצומה. חז"ל שרצו לתאר את השמחה הגדולה ביותר, הם אומרים בכל מקום 'הילולא' שזה חתונה, כי חתונה זה דבר יקר שיש בו שמחה עצומה, ובמיוחד שאב זוכה להביא תחת החופה את צאצאיו זהו שמחה גדולה עד למאד, שאין מילים לתאר זאת, רק מי שחווה זאת ידע מה השמחה הזו...

אמנם, בחתונה יש הרבה טרדות, צריך לדאוג שהכל ידפוק כמו שצריך. צריך לדאוג לכבד את האורחים, שכל אחד יקבל את הכבוד הראוי לו, שאף אחד לא יפגע. בקיצור: צריך לתפקד כמו 'מחותן' במשרה מלאה. וכיון שכן ההתרגשות, השמחה, הם מצליחים כל כך להתבטאות. אין לו זמן לשמוח, הוא דבר לומר לזה 'מזל טוב', להגיש לפלנוי 'לחיים', ובזווית עיניו הוא שם לב איך שרב פלוני נכנס לחתונה, וצריך להשיב אותו במזרח, וכך הלאה והלאה... אין את הזמן שבו הוא אומר לעצמו 'עכשיו אין כלום, עתה אני שמח', כי באמת הוא 'בתפקיד'.

אמנם, כל זה עד ה'מצוה טאנץ', כשכולם מתיישיבים לשמוע את הגראמער, אז אין לה לעשות, אין בשבילי מי לדאוג. למי לקרוא ולמי לא לקרוא, כבר נסמנו כמה ימים לפני החתונה עם הגראמער. עתה הגיע הזמן לשבת, ופשוט להתרגש, לשמוח, אני מחתן את בני היום!

אכן יש כאלו שמצלים זאת, אמנם יש רבים שמחמיצים את השעה, מחותן אחד – הניגון שהגראמער התחיל, לא מוצא חן בעיניו משום מה. מחותן אחר – לא מוצא חן בעיניו הגראמער, הם כל בדיוק כמחזירים. ויש בכלל מחותן שנרדם לו על מקומו, מסכן, כבר כמה ימים הוא לא נתן שינה לעיניו, עתה הוא נפל על משמרתו...

מה נאמר על אותם מחותנים?? שוטים! פתאים! לישון, להתעבב, לחלום, יש מספיק זמן אחר כך. עתה זה הזמן שלכם, תנצלו זאת, תתרגשו, תשמחו. (שמעתי 'מרמ"ש')

בחג השבועות מצאנו דבר מה, שלא מצאנו בשאר הזמנים: הראשונים כמלאכים לא הרבו להתבטאות אודות רגשות, לא הרבו להביע את רגשותיהם ברבים. אמנם בחג תורה, מצאנו בראשונים ביטויים מאוד מעניינים שלא נמצאו בשאר מקומות.

הרמב"ן בפרשת יתרו מבאר מדוע קודם נאמר ביום הזה באו מדבר סיני, ורק אחר כך (בפסוק ב) נאמר: ויִסְעוּ מִפְּרִיִּים, על כן הוא אומר: אבל בעבור היות ביאתם במדבר סיני שמחה להם ויום טוב, ומעת זאתם ממצרים נכספים אלי, כי ידוע ששם יקבלו את התורה. על כן קודם אמרו שהם הגיעו למקום ההוא, ורק אחר כך חזרו לומר כסדר.

וכמו כן כתב האור החיים בתר ביאור: ואולי שהוא על דרך אומנם (סנהדרין ק"ה ב) אהבה מקלקלת השורה להקדים המאוחר, שלחיות כי הוא זה יום המקווה לבורא, לתורה, לעולם, לעליונים, ולתחתונים, ומיום הבריאה והם יושבים ומצפים מתי יבוא בני ישראל מדבר סיני. לזה באת להשיע שמה לא נערו כח לספר סדר הדבר, ותפק קדמה הוודעה באומן 'ביום הזה באו' וגו', הגיע חשוק ונחשק - לחושק וחשוק, ושמחו שמנים וארץ, כי זה הוא תכלית הבריאה ותקוותה, ואחר כך חזר הכתוב להודיע פרטן של דברים.

הרי אנו רואים את ההתרגשות הגדולה של עם ישראל לקבלת התורה, את השמחה להם ויום טוב, את 'לא עצר לספר סדר הדבר', מדבריהם נראה שזהו כמו שילך חוזר הבייתה לאחר החיידר, 'אמא יש לי טיול', אין לא דפיקות על הדלת – בכדי שהדלת תפתח. אין אמירת 'שלום', אין כלום עכשיו, יש טיול, אתם נורמלים – אתם יודעים שהרבה בחיידר אמר שיש טיול...

להבדיל אלף אלפי הבדלות, כשהיהודים הגיעו להר סיני – דבר ראשון התורה מודיעה 'הגענו להר סיני', אתה יודע מה זה, כלל ישראל הגיעו להר סיני, הולכים לקבל את התורה. כל כך הרבה שנים חיננו וירלנו ויצפנו יורה, 'יום המקווה לבורא, לתורה, לעולם, לעליונים, ולתחתונים', ועתה סוף סוף זה הגיע...

גם החינוך (בשורשי המצוה לספירת העומר) כתב, שהמצוה של הספירה, זהו 'להראות בנפשם החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות'.

ועד כדי כך, שהוא מבאר מדוע לא מונים כמה ימים יש עד שבועות, למה מונים כמה ימים יש מיום שיש של פסח, משום 'כי כל זה מראה בנו הרצון החזק להגיע אל הזמן, ועל כן לא נרצה להזכיר בתחילת חשבוננו רבי הימים שיש לנו להגיע לקרבן שתי הלחם של עצרת'. פשוט מאוד, בתחילת ימי הספירה הוא לא יסול לומר שיש עוד ארבעים תשע יום עד קבלת התורה, בגלל שהוא פשוט לא יחזיק מעמד עד אז, מרוב השתוקקות הוא לא יוכל להגיד בפה שלו שנשאר כל כך הרבה ימים...

אם כן נמצאנו למדים, שאחד הימים היותר מרגשים, היותר שמחים, היותר מצופים, זהו יום קבלת התורה. כי אכן זהו כל היהודי, אין אומתנו אומה אלא בתורתה, כל המהות של היהודי זהו התורה, ואם כן ברור שנתרגש בו. זהו יום בו אנחנו זוכים לעמוד, מהותנו, זוכים לקבל את ייחודיותנו משרה האומות, ברור שנחכה, נמתין, ניחל, נצפה, להגיע ליום זה. בכל שנה ושנה יורד האור של מתן תורה ביום טוב של שבועות, אז בואו גם נתרגש יחד, בואו ונתכונן (כמה שנשאר), ובואו נלך יחד לקבל את התורה.

ומהו הדבר הכי מרגש בשבועות, כל הזמן צריך להתפלל, צריך ללמוד, אין זמן להתרגש, אולי אפשר קצת בהלל להודות על המתנה הגדולה הזו. אפשר גם בברכות התורה – כשאמרם 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו', להרגיש קצת את ההרגשה הזו. ב'אהבת עולם', כשאמרם 'וקרבנו מלכנו לשמך הגדול' שכמבאר בפוסקים – הכוונה על מעמד הר סיני, ניתן גם כן להודות לה' על כך, להתבונן קצת בענין של 'ברוך רחמנא דיהב אוראן תליתאי, לעם תליתאי, על ידי תליתאי, ביום תליתאי, בירחא תליתאי'.

אך הזמן שמוקדש סולו ללמוד, סולו מוקדש להתרגשות שלנו בקבלת התורה, למה שאנו מיוחדים משרה האומות זהו הזמן שאמרם 'אקדמות'. זה כמו ה'מצוה טאנץ', עכשיו לא הזמן להתפלל, עכשיו לא הזמן ללמוד, עתה הזמן לומר אקדמות, להתרגש יחד על הקשר של

עם ישראל עם הריבון של עולם, עוד יותר מהמלאכים, יותר מהשרפים, יותר מכולם הם עם ישראל. וגם לעתיד לבוא, כשמישיח יגיע, מי ישב בסעודה לכבודו, מי יהיה יותר קרוב לבורא, יותר מכל המלאכים, יותר מכל-ו-גם. היו אומר עם ישראל, משום שהם כל השנים בגלות שמרו אמונים לריבון של עולם, על כן בזמן שיתגלה לעין כל מלכות ה', יתגלה יחד עם זה גודל מעלת כלל ישראל.

אז בואו, לא נהיה כמו אותו מחותן שהניגון לא מצא חן בעיניו, ובוודאי שלא נהיה כמו אותו מחותן שנרדם – לא נתרגש מהניגון, ולא נתחבר למילים, לא נבין מה מילים קדושות אלו אומרים. ובוודאי שלא נרדם כאן על המשמרת.

בואו נקח קצת זמן, נשב, נלמד לפני זה מה ה'אקדמות' אומר לנו. לא! בשעת מעשה לא נצץ לפירוש, לראות מה כתוב פה, כי אז אין לך זמן להתחבר, לקלוט את מה שקורה פה, אתה מפספס. אתה צריך עוד לפני זה, בשבת, או בליל שבועות – לפני קידוש, באמצע הסעודה, לאחר הסעודה, תחטוף כמה דקות, ואז נלמד את הפירוש. מבטחני שיהא לך 'שבועות' אחר, ולא רק שבועות אחר, אלא גם שנה אחרת, כי הרבה מיסודות היהדות גנוזים בשיר הלזה.

נתעכב כאן מעט להתבונן בשיר הקדוש, ואילו היינו חוצים להאריך בשיר הזה היינו יכולים להאריך עליו בלי סוף, דיו אלו ימי, וכל מי קנישואתא, ד'ייר ארעא ספרי, ו'נשמי רשונתא, לא היו מספיקים לבאר את סודות השיר הזה.

אפשר להתרגש כשאומרם: צבי וסמיד ורגגי, ד'ילאן ב'לעוּתא. הקדוש ברוך רוצה, ולא רק רוצה אלא גם חומד, ולא רק חומד אלא גם משתוקק. למה הוא כל כך משתוקק - לשמוע את שירת המלאכים?? לשמוע את תפילתם של צדיקים?? הקב"ה משתוקק כל כך 'דילאן ב'לעוּתא, שאני, אתה, וכל יהודי באשר הוא, נעמול בתורה.

ומה השכר של זה: צלותהון ב'כן מקבל, ו'הניא ב'עוּתא. בזכות הגיעה בתורה, בזכות העמל בה, גם זוכים ש'ה' יקבל את תפילתם ברצון.

לפעמים אנשים מחפשים סגולות, משלמים הון רב, נסעיים למקומות שונים, משום שהם חוצים שהתפילות שלהם

יתקבלו. אנחנו יודעים את הסוד הגדול! אמנם זה כתוב בארמית, ולא סלם מבינים זאת. אבל אנחנו יודעים מה כתוב כאן – שאם אנו חוצים שיתקבלו תפילותינו, נלמד את התורה, נעמול בה, ומיד לאחר מכן נעמד להתפלל ואז מובטחים אם ש'צלותהון ב'כן מקבל – תפילתנו יתקבלו, ו'הניא ב'עוּתא – ובקשותינו יענו.

אפשר כמו כן להאריך בחשיבות 'קריאת שמע' - שחרית וערבית, איך שהמלאכים משתוקקים כל כך לומר שירה, יש מלאכים שזוכים לומר פעם בחודש, יש מלאכים שזוכים לומר פעם בשנה, יש מלאכים שזוכים לומר פעם בחמישים שנה, ויש שזוכים לומר רק פעם אחת במשך כל ימיהם. באקדמות מתואר בהרחבה איך המלאכים צריכים לקבל רשות לפני שרם אומרים שירה, ואיך הם מתרגשים שהם אומרים זאת.

כל יום אנו אומרים 'ואופנים וחיות הקודש ברעש גדול מתנשאים לעומת שרפים', היודעים אתם למה יש כל כך 'רעש גדול', למה קקל מן קדם שד', קקל מי נ'פישוּתא?? על דרך משל ניתן לבאר זאת, הייתם פעם בכיתה כשהרבה נכנס להודיע שיש טיול, האם ניתן לשמוע משהו בדקות שאחר כך?? האם ניתן להושיב את הילדים לשיעור בדקות הראשונות?? האם ניתן להמליץ הודיע זאת, מיד כולם קופצים מהמקומות, מדברים, צועקים, אף אחד לא שומע את השני.

כמו כן להבדיל אלף אלפי הבדלות, המלאכים כל כך מתרגשים מהכות לומר שירה לפני הקב"ה, עד שנהיה 'רעש גדול', נהיה 'מתנשאים לעומת שרפים'. [כמובן שאנו לא מבינים במלאכים, אנחנו לא יכולים להבין מה זה התרגשות של מלאכים, אבל מה שכתוב – הורשנו להתבונן].

ואנחנו יש לנו את הזכות הזאת כל יום, ולא רק כל יום – אלא פעמיים ביום, בבוקר אנו קוראים 'קריאת שמע', ובערב קוראים 'קריאת שמע'. ע'דב יקר א'ח'סנתה, ח'ביניו ד'ב'קב'עוּתא. ע'בדין ל'יה ח'ביניא, ב'ד'נח ו'ש'ק'עוּתא. – אבל יקר נחלתו שהם עם ישראל, ח'ביניו בקב'עוּתא. עושים לו ייחודים על ידי קריאת שמע, בבוקר ובערב.

אם כן צריך להיות 'קריאת שמע' שאנו קוראים? עם עינים טרוטות משינה, שכוב במיטה, וקורא קריאת שמע. או להתרגש מעצם הזכות העצומה שיש לנו לקרוא קריאת שמע. אנו גם אומרים שאומות העולם שואלים את עם ישראל: מ'כן ו'מ'אן הוא ר'ח'ימ'ק, ש'פ'ירא ב'רוּתא, א'רוּם ב'גינה ס'פית, מ'דור א'ר'וּתא. – מיאיפה הוא ומי הוא זה האהוב שלך, את כנסת ישראל היפה בנשים. שבעבור את מכונה לגור בין שני הארצות.

שאלה זו נשאלה ישראל על ידי האומות – פעמים רבות במשך הדורות, בשביל מה אתם מוכנים כך להישחט ולהשרף עבור, 'מה ד'וּד'ך מ'דוד', מהו הקשר הנצחי, החיבור התמידי, ששום אש, שום מים לא יוכלו לה. מהו הסוד שבשביל כך אתם מוכנים למסור את הנפש עבור. וכמו בכל הדורות, כך בדור שלנו. פעמים רבים שואלים אותנו, 'תגיד לי אחי, מה נסגר אתך, בשביל מה אתם סוגרים את עצמכם בכלל, למה אתם לא נפתחים לעולם, 'תגיד לי למה צריך סלולרי כשר, מה יקרה עם יהיה לך סלולרי מתקדם'.

והם לא שואלים סתם, יש להם גם הצעת קסם: 'יקרא ו'אָא א'ת' אין, ת'ע'ר'ב ל'מ'רוּתא. ר'עוּת'ה נ'ע'ב'יד ל'יה, ב'ג'ל א'ת'רוּתא. – חשובה ויקרה תהיי אם תסכימי להתערב עימנו, לקבל את מרותינו. את רצונך נעשה בכל המקומות, נמנה אותך לשרים ומושלים.

'אל תהיו כל חשוכים' הם פונים אלינו, אם רק תסכימו להיפתח אזי יהא לכם את כל מה שאתם צריכים. תוכלו להגיע לכל העולם בלחיצת מקש אחד, תוכלו להתקדם הלאה והלאה. בשביל מה אתם צריכים להיות כל כך סגורים. ולפעמים לא רק אומות העולם שואלים זאת, לפעמים היצר שבתוכנו שואל אותנו מ'כן ו'מ'אן הוא ר'ח'ימ'ק, ש'פ'ירא ב'רוּתא, א'רוּם ב'גינה ס'פית, מ'דור א'ר'וּתא. בשביל מי ובשביל מה אתה עובד קשה. כל אחד עובר קשיים בחיים שלו, יש לו נסיונות, יש לו משברים, לפעמים היצר אומר 'די! תפסיק להיות כל כך...' ('ח'). ולפעמים אנו גם לא יודעים מה עונים לו...

על כך עונים להם עם ישראל: ב'ח'ק'מ'תא מ'ת'יב'ת'א ל'הוּן, ק'צ'ת ל'הוּד'עוּתא. – בדברי חכמה משיבה להם כנסת ישראל, ומגלים לה קצת מגדלות של אהובים – הקב"ה. י'ד'ע'ת'נן ח'ק'מ'ין ל'יה, ב'א'ש'ת'מ'וּד'עוּתא. ו'מ'כ'ר'ים אתם כלל אותו בהכרה בחוררה??

התשובה על כך היא: יש לכם קצת של בוקודוק, אתם יודעים מה אתם מציעים לו להחליף בזה?!! זה נראה שאתם לא יודעים ולא ומכירים בגדולתו של הריבונ של עולם, כי אם כן לא הייתם כך מציעים לו. רבותאן מה חשיבא, קבל הנהיג שפחא. רבותאן ד'עבדי ל', דן מינא שפחא. – צדהתם מה היא חשבה כלפי החשיבות ההיא. כלפי הכבוד והגדולה שה' יעשה לנו מתי שתגיע השעה.

זהו את מחדירים לעצמינו: נכון שעתה נראה אומות העולם מצליחים, נראה שמי שפיתחו יותר לעולם – מצליח יותר, אבל זה רק הצלחה רגעית, זו רק הצלחה מדומה. הצלחה האמיתית, הצלחה הנצחית תהיה לעתיד לבוא. מי שחושב שהצלחה בעולם הזה – זה הצלחה, חי בטעות גמורה, משום שאז יתגלה שכל מה שהיה בימי הגלות זה כלום, זה משחק לעומת מה שיהא לעתיד לבוא, למי שידע לשמור על עצמו לא להתפתות לעצת אומות העולם.

ואחר כך הוא ממשיך לומר איך יהיו הבושות של מי שחשב שהעולם הזה הוא עולם נצחי, הוא פתאום יגלה שמה שהוא השקיע כל כך הרבה שנים – על שווה כלום. מה יהיה השכר למי שחשב שהעולם הזה הוא עולם חולף, איזה כבוד, איזה תעמג, איזה יופי, יהיה לעתיד לבוא. כזה יופי שאם לא יוכלים כלל לתאר לעצמינו, מה שהיה שם – יהיה הרבה יותר גדול, הרבה יותר חשוב, והרבה יותר ... שאנו בכלל לא מצליחים להבין זאת בכלי ההבנה שלנו.

עליה רמזי דין הוא, ברם באמתתא. שברנא ליה בשבין, תקוף המנתא. – על ה' נצביה ויגידו באימה ויבירה זה' אלוקינו. זהו שקיוו לו בגלות האהכה בחזקת האמונה. יגיע ימים שיפסיקו הביבלים, יפסיקו הטרדנות, עד שמכל להצביע זה' אלוקינו. מכל להצביע ולומר, אליו קיווים בכל עת, גם בזמנים הכי קשים, גם שהיה נראה שהכל חשוך, אין שום אור בקצה המהרה – האמנו בו, ועתה הגיע הזמן לפרוע את מה שהבטיח לנו.

תמשיכו ללמוד את האקדמות, אל תעצרו, אני עצרתי כי פשוט נגמר המקום והזמן, אבל אתם תמשיכו כמה שאתם יכולים...

נהרא מעליא / הרב נהראי משה אלביליה, רב קהילת נוה עזרא – קרית גת התפקיד הרוחני שלי

נושא: מהו התפקיד הרוחני אותו נושא כל אחד ואחד מאיתנו ??? ואיך נפתחה "ישיבת חכמי לובלין"? מי מאיתנו לא מכיר את שני ההרגשים המלווים אותנו מאז עומדנו על דעתנו עד היום הזה, הראשון הוא "הגשמיות", שזה תפקיד החומר המלווה אותנו יום יום שעה שעה, בכלכלתנו ובכלכלת הבית, פרנסת את משפחתנו, ובכל צומת בחיינו, והשני זה הרוחניות, זה העידון של האדם, אמנם משהו שלא נראה בעין אך אדם יכול להרגיש בתוך תוכו פנימה, זה שהתורה מעדנת את לומדיה, כבר מזמן זה לא קלישאה, עידון הלימוד בתורה ובעבודת ה', חייב לבוא מתוכי הנפש פנימה, כל אחד לומד וכל אחד עושה מצוות אך השאלה היא מי לוקח אותם אליו ??

הרמח"ל זע"א בספרו "דעת תבונת" (סימן קנח' עמוד קע) מגלה לנו את הסוד שהתגלה לעם ישראל בהר סיני במהות תפקידים: "ומה שיש לנו לדעת עוד, שאע"פ שישאר כבר מוכנים הם מצד עצמם להיות לעבודתו יתברך, וגם הם פועלים בעצמם שלא בהכרח כלל... אמנם כח העבודה עצמה אינו ניתן להם אלא מיידו יתברך, וזה מה שנתן להם בשעת מתן תורה, ומה שמקיים ומחדש לכל אחד ואחד תמיד. – ומהו כח העבודה שקיבלו בהר סיני ומחדש לכל אחד תמיד – ותראי שזהו ענין הפרש שבין המצווה ועושה, כי האדם המצווה יש כח בידו, מסור ממנו יתברך שיתקן במעשיו התקונים המצטרפים בבריאה מה שאינו כן שאינו מצווה".

והגר"ח פרידלנדר זצק"ל ביאר דבריו הנפלאים (מועדים ג', עמוד 10) שלמדנו כי ישראל יש בהם מצד עצמם ההכנה הראויה לעבודת ה', אולם במתן תורה ה' חידש בקרבם כח לפעול ולתקן הבריאה ברוחניות – וממילא כתוצאה מכך גם בגשמיות – במעשי המצוות שלהם, כח שמתחדש בכל יום. אך כח זה אינו מתחדש אצל מי שמצווה ועושה, אבל אינו מצווה ועושה, אין לו כח לחולל תוצאות רוחניות ע"י קיום

המצווה, א"כ גדול "המצווה ועושה" היינו בתוצאות הפעולה [שחראים בסופו של ענין למה גרמה פעולתו]. והאם באמת אנו יודעים את תפקידנו הרוחני בעולם ??? מספר הגאון מגיד המישרים הרב בידרמן שליט"א (באר הפרשה במדבר, אות' תשע"ט):

מסופר על הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל אשר כיהן ברבנות העיר 'סאניק' בטרם עלה על כס הרבנות בלובלין, פעם אחת נסע לשבות אצל רבו הרה"ק ר' ישראל מטשטרקוב ז"ע והיה זה ב'שבת בראשית'. בבקר יום השבת כיבד הרב את תלמידיו לשמש כשליח ציבור ב'ברכת החודש' ואף הוסיף לשלחו לפני התיבה לתפילת מוסף. לאחר התפילה הביע הרב בפני תלמידיו את התפעלותו המרובה מתפילתו העברה והעמרת לבבות, והזמין לקידוש רבא, ולכשתתיימה יא הגר"מ שפירא כשכולו מלא חדווה.

בעידן רעואו דרעווין בשעת הסעודה השלישית בעת שהסב עם החסידים, שאלוהו אודות שיחתו עם הרב ביחידות בעת הקידוש, גילה להם ששוב שיבד הרב את תפילתו, והוסיף ששאל את הרב, אם כן גדול כוחי בתפילה, אולי אבוא לשמש כאן כבעל תפילה קבוע. ענהו הרב, במעשה שהיה עם רבני זושא שפירא ז"ע, ששמע באמצע שמת 'גלותו', על גדולת הגאון ר' יוצפא הנודע בשיעוריו המופלאים, כשהוא מרצה אותם בבהירות עצומה מתוך פה מפיך מרגליות, מיד כיתת גליו לעבר ישיבתו של ר' יוצפא, והגיע לשם במקלו ותרמילו כשהוא נראה עניו מודד המחזר על הפתחים, והתיישב בירכתי בית המדרש כשאין אחד מהתלמידים משים לים עליו. לאחר השיעור ניגש ר' זושא אל ר' יוצפא ואמר לו שמעתי שמרחקים גדולות ונצורות אודות שיעורי הנפלאים, וטרחתי רבות בטלטולי הדרך בשביל להאזין 'מכלי ראשון', ואכן הייתה שווה כל הניסיונות...

שאל ר' יוצפא את ר' זושא הנה מובן היטב מדוע מה שמצא חן בעיניך השיעור שמסרתי, אך זאת יפלא בעיני מדוע אתה מצאת חן בעיני? שמה גדוש אתה בש"ס ופוסקים וחכמת אדם תיחד פניך, נענה לו ר' זושא שאינו יודע ללמוד מאומה..., חזר רבי יוצפא ואמר שילא יתכן זדע והלא הנשיאות חן שעל פניך מעידה יותר מאלף עדים שגברא רבא היקר. השיב ר' זושא שאינו יודע ללמוד, אך יודע אני להתפלל, התפלא רבי יוצפא כי מי אינו יודע להתפלל ומה הרבותא בכך, הוסיף ר' זושא להסביר דבריו ואמר יודע אני להתפלל לפני ריבון כל העולמים... ביקש ר' יוצפא מר' זושא שיגלה לו את סודות התפילה, הסכים ר' זושא לבקשתו ונכנסו לחדר צדדי, והחל ר' זושא להטעימו בהשגותיו הגדולות בבורא יתברך שמו, ועל הזכות הגדולה שיש לו לכל אדם בכלל להתפלל, התלהב ר' יוצפא ונסערה רוחו בקרבו עד שאמר לר' זושא שמה אנצוב את הישיבה ואלך אחריכם עד שאזכה אף אני לומר 'דבר אחד' לפני ריבון כל העולמים.

ענהו הרבי ר' זושא, הנה הקב"ה ברא בעולמו בריות עד אין מספר, כל אחד שונה בתכלית מרעהו, ומדוע כי זה כבודו של מלך מלכי המלכים, ואם בני אדם נבדלים אחד מהשני זה מזה בפרצוף היצוני קל וחומר שהם נבדלים גם בפנימיותם, וגם לכל אחד מהם יש את הייעוד הנפלא ששם אותו ה' יתברך, שמה תאמר מאין נדע מה התפקיד? שהנשמה מתאווה למלא את תפקידה ולעשות רצון קונו ו'דחופת' את האדם לבטא את כשרונו המיוחד, וסיים ר' זושא את דבריו ואמר: "אתה תלמד עם התלמידים ואילו אני אתפלל..."

ואמר ר' מאיר שפירא שהבין מדברי ר' זושא: "שלא זו התכלית שפנינו ירד לעולם – להיות בעל תפילה, אלא עליו לעסוק בהרצת תורה".

זהו לפתוח את העינים, ולהבין את התפקיד... אז כשאנו נגיע למעמד קבלת התורה, מעמד החתונה הגדולה של הקב"ה איתנו, אחרי לימוד של לילה שלם, אשר תמיד שכלנו בו בפעמים ברבות כהבטחת הזוהר הקדוש, אשר תמיד שכלנו בה השנה הקב"ה נותן לך את התפקיד הרוחני המיושר השייך רק לך, את ה'הלים' הרוחניים במה לעבוד אותם שששים אך ורק לך, אך בחודש סיון כמו אמא שנותנת בקבוק דיסה לבנה ומחזיקה לו זאת עד שיגמור אט אט, כך היא המתנה של הקב"ה אלנו.

שכחה לקבל זאת בעז"ה...

מתק מחג השבועות

אנו יודעים שבכל חג וחג יורד שפע וברכה לעולם, מעין אותו הזמן שקרה בו אותו החג, כמו שכותב הרמח"ל הקדוש בספרו דרך ה' (ח"ד פ"ח) וזה לשונו: "כל תיקון שנתקן ואור

גדול שהאיר בזמן מהזמנים, בשבב תקופת הזמן יאיר אור מעין האור הראשון ותחודש תולדת התיקון ההוא במי שקיבלו". החובה המוטלת עלינו היא לדעת לנצל את אותו השפע, כי לא בכדי בוחר הקב"ה להוריד לעולם זאת בכל חג וחג, ויכול האדם ומשתדל בכל מאווי לשמח את ריבונו של תחת שגרת היום ומשתדל בכל מאווי לשמח את ריבונו של עולם יכול לנצל את השפע הזה ולהביא ברכה אל ביתו ולמשפחתו? מה אני יכול לקחת מחג השבועות?

ומצאנו בסיעתא דשמיא דבר 'סוד' ביותר ומתנה נפלאה ביותר, וזו ההחלטה! כי ברגע שאדם מחליט בכל כוחו ובכל האמצעים העומדים לרשותו, להתרומם! הוא ממש משנה את עצמו לאדם חדש, טוב יותר, מעודן יותר, בעל מידות טובות וכו'. כך גם המסביבה בכל מלמד ממנו, נקח כדוגמה לימוד קצר האורך כ- 5 דקות ביום, כמה זה תורם לאדם ומחומם אותו טפח מעל פני הקרקע, ובכך הוא מחומם את כל בני ביתו.

"אילול' האי יומא", אמר רב יוסף בגמ', "כמה יוסף איכא בשוקא", ופירש רש"י הקדוש אילולי אותו יום של חג השבועות שלמדתי תורה ונתרוממתי! לא נשארתי ודרכתי במשבבות שלי אלא התרוממתי!

אנו מתפללים מידי יום "ותן חלקנו בתורתך" כל אדם רוצה לשאוף קדימה למשהו טוב יותר ממה שהוא כרגע, אך כדי להצליח בכך צריך להתחיל בצעד קטן! וכך נובשים את הפסגה! הרב בידרמן מספר (הגש"פ באר החיים) על גאון אחד שהיה יושב ולומד בבית המדרש 9 שעות רצופות בלי קימה מהכסא!!! באו אליו אנשים ושאלו אותו כבודו יאמר לנו איך אתה עושה זאת? אתה הרי לא קוסם! מה מושך אותך לשבת 9 שעות רצופות ביממה וללמוד? אמר להם כך: גם אני לא הצלחתי לשבת ללמוד ובכלל על לשבת רצוף אין על מה לדבר, אך ביום מן הימים גמלה בלבי החלטה שאני יתחיל 5 דקות בלבד! ונראה איך זה יתקדם, כך התחלתי 5 דקות ולאט לאט אך בעקביות זה נהיה 10 דקות, ובהמשך רבע שעה וכך זה הגיע 9 שעות!

ומה אנו למדים מכאן? שהחלטה אמיתית הנכנסת בלב האדם ויישומה בפועל זה מה שמשנה את האדם מקצה אל הקצה, ובעזרת השם שמחה סולנו לדעת תורה ולהפיץ תורה ויהדות בכל מקום אשר נלך. אמן ואמן.

כוח האחדות כתנאי לקבלת התורה

חג השבועות, חג מתן תורה. כיום בארצנו הקדושה ובעולם כולו חג ראשון ב"ה את התורה גדלה ופורחת מיום ליום, ישיבות קטנות וגדולות ומלילים למכביר, מה שלא היה אלפי שנים, אבל איך אנו הקטנים מכל לקבל את התורה באמת? איזה כלים אדם יכול לפעול בעצמו על מנת שיוכל לקבל את התורה שתתא טבעה ברמ"ח אבריו וש"ס"ה גידיו?

סוד זה מגלה לנו רש"י הקדוש בפרשת יתרו (שמות י"ט, ב) דב"ה: "ויחן שם ישראל" וזה לשונו: "כאיש אחד בלב אחד. אבל שלא כל החיות בתרעומות ובמחלוקת". עם ישראל ימים ספורים לקראת מתן תורה חונים במדבר סיני והתורה מדגישה לנו שחניה זו הייתה מתוך אחדות, ומילת המפתח היא אחדות! כאשר יהודי מאחד את ליבו עם לב חברו באהבת ישראל הוא מתאחד גם עם ריבונו של עולם [שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד], ובזוהר הקדוש בפרשת וירא כותב גם כן באותו ענין, שכאשר הנשמה יורדת לעולם הקב"ה מפצל אותה לשניים, אחת לזכר ואחת לנקבה, וכאשר זוג מתחתן ומתברכים שני חלקי הנשמות, ובאחדות זו מקיימים את תכלית העולם.

וראיתי שהביא על כך הגה"צ ר' אלימלך בידרמן שליט"א - דהנה משל למה הדבר דומה לקדירה של טשולנט, שטעמו המיוחד מצטרף לכל מיני מאכלים שונים המתקבצים לתוך סיר אחד, והנה אם יבשל הבשר בפני עצמו והעדישים ושאר הקטניות בפני עצמם ירגיש בכל אחד את טעמו בלבד, אבל אחרי שצירפם יחד בתוך קדירה אחת מקבל כל גרגיר וגרגיר מטעמם של כל המאכלים יחד. ונתוסף בהם טעם לשבח, וזו ג"כ המעלה הגדולה של אחדות שכל אחד משתבח מחמת היוותו עם חבריו בחטיבה אחת, אבל אם יהא כל אחד בפני עצמו, הגם שיהא מפלג בתורה ויראה, לא תקלוט נפשו את המעלות שיש בחבריו, ואדם צריך ג"כ לדעת את מעלותיו של חבריו ולשמח בהם, דהנה מצאנו בשם ר' חיים ויבאל שאם שאם ניקח את המילה האבה בגימטריא = 13, ועוד ויבאל = 13 ביחד יוצא 26, שזה שמו הגדול של הקדוש ברוך הוא,

שאני אוהב את החבר ואני מאוחד ומייחד לו את ליבי ודעותי, כאלו אני אוהב את ריבונם של עולם. ולסיום הביא הרב בידרמן מעשה מופלא על האדמו"ר הבית הארן מקארלין זיע"א שישב בשולחן הטהור ושלח את האות החסידים שייצא לרחובא של עיר, ויחזור לומר מה ראו עיניו, וחזר החסיד וסיפר ראיתי שני שיכורים מהלכים איש לצד רעהו, והנה נענה אחד מהם ואמר לחבירו **הבה נאחז זה בזה**, וכך לא נפול ארצה, נענה הרה"ק ואמר לטובי מה הוא חס – אם נתחזק איש ברעהו לא נבוא לדי נפילות! וכמה הדברים נכונים ונגיעים לכל אחד מאיתנו, שבאחדותם יבנה המקדש!

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

אי לאו האי יומא – ההכנה לחג השבועות

בפסחים דף ס"ח ע"ב, רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא אמר אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא. וברש"י שם, אי לאו האי יומא, שלמדתי תורה ונתרוממתי הרי אנשים הרבה בשוק ששמן יוסף, ומה ביני לביני.

הנה שמחתו של רב יוסף היתה על שזכה ללמוד תורה ולהתרומם, כי היתה מעלה את האדם ומשנה את אשיותו, וכמו ששנו חכמים בפרק שני חכמים, ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים. ומצא רב יוסף לנכון להביע את שמחתו הגדולה **ביומא דעצרתא**, כי רק על ידי יום זה הגיע למה שהגיע, ואין שום אפשרות ודרך אחרת להפוך את האדם למשהו שונה, רק על ידי התורה, וזהו שאמר רב יוסף, **אי לאו האי יומא**, כלומר אין שום דרך אחרת זולתי התורה.

דברים אלו צריכים לעמוד לנגד עינינו כאשר אנו מתכווננים לחג מתן תורה, ולולא ההכנה הזו, חסר העיקר מן הספר, ודומה זה לאדם שלא ידע בחג השבועות איזה חג הוא, אם שבועות או סוכות ואולי ראש השנה, שבדאי אין לאדם שכזה, כל שייכות למהות החג, וכמו כן אם האדם אינו יודע להעריך כמה התורה נותנת לו בחיים, אזי הוא חסר את מהותו של יום.

והנה רב יוסף אמר זאת לבני ביתו, והוא רצה לתת להם את ההבנה מה הם עושים בהכנות שלהם לחג, שהתורה משפיעה בעצם על כל אחד ואחד מאתנו, וכל אדם שידע ויבין ערך התורה, לפי מדת ההבנה תהיה מדת ההשפעה של התורה עליו. וענין זה הוא קובע לא רק את יום טוב של חג השבועות, כי אם שהשפעה זו נקבעת לכל השנה, ויתכן מאד שגם הסיעתא דשמיא של כל השנה תלויה בהכנות ובתחושות העמוקות שבחג השבועות.

ובאמת מלל ישראל לזוהרם וישבים בהוגים בתורה כל אותו הלילה מרוב דביקותם בתורה, ועל ידי זה התורה מרוממתם, וכתבי, **סלסלה ותרומומך תכבדך פי תתקנה (משלי ד ח)**, והינם שכפי הכבוד והסלסול שאדם חש כלפי התורה, כך לעומת זאת התורה מרוממתו.

ובאמת האדם שידע להעריך ולכבד התורה, הריהו לומד ויונק וחכש אורחות חיים מתוך התורה, עד שנמצא שהתורה מנהלת את חיו. והנה אנשים מפורסמים נוהגים לשכור יועצי תדמית, ובטוחים המה שהיועצים ממש הופכים אותם לאנשים מכובדים יותר, (וכמה הם טועים), ואילו אם אשירם מה טוב חלקינו, שהתורה מיעצת לנו, ולא רק את התדמית, אלא התורה פשוט מנהלת את חיינו, ואנו הופכים למרוממים יותר, ואנו מתרגלים להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש. כי התורה אינה מתפשרת על איסור, והיא מרוממת כל אדם באשר הוא למשהו טוב יותר. אמנם התנאי הוא אחד ויחיד, לדעת ולהעריך דרכי התורה, כי דרכיה דרכי נועם ואתיבותיה שלום. וכך לימד רב יוסף את בני ביתו, לדעת ערכו של האי יומא.

ובספר השל"ה הקדוש מסכת שבועות פרק נר מצוה: **חייב אדם לשמוח בזה החג ביותר, כי הוא יום שזכינו בו לכתר תורה... מכל מקום גילו ברעדה כתיב. והשמחה אשר שמח תהיה שמחה רוחנית והודות והלה להשם יתברך שנתן לנו התורה המעורר מאוד בלב להתקדש ולהתקן מעשיו ולהיות מוכתר בכתר תורה לקיים והגית בו יומם ולילה, כי היום הקדוש הזה הוא יומא דדינא.**

הנה כי כן ביאר השל"ה הקדוש בקצרה את עבודת היום. וכמה נמל לזכות ולהשיג כאשר נלך בדרכים הללו, **ולא נהיה ככמה יוסף דאיכא בשוקא... אמן וכן יהי רצון.**

נשכימה לכרמים / הרב גרשון יהודה וינטרוב, מח"ס זכרון פנחס, ראש כולל 'ערה' במושב יערה

הכנה לחג שבועות – כי אם בתורת ה' חפצו

א. עיקר חיזושה של תנועת המוסר בלימוד המוסר, ובצורת מסירתו (מלבד הפצת חובת לימוד המוסר) הוא, שיש להפנים ולהטמיע את המוסר. מוסר לא קוראים, ואפילו לא לומדים, אלא מכניסים אותו עמוק בנפש. לכן צריך ללמוד בקול ערב, בשפתיים חזקות, לאט לאט, שזו היא הדרך להטמיע את הדברים בנפש. רבים מגדולי המוסר היו משנים משפט אחד פעמים רבות, צורה שלא כ"כ מוכרת היום, והטעם הוא שכן מפנימים את הדברים בנפש. זכיתי ללמוד ולשמע שיחות מוסר מהגה"צ ר' מאיר חדש זצוק"ל, מתלמידי הסבא מסלבדוקא. ר' מאיר היה חורש ללא רמקול, בשקט, בקול מונטוני, באידיש, והיה אומר דברים ששמע מהסבא מסלבדוקא. יש להניח שגם צורת האמירה הייתה דומה. כמו כן היה עושה הרבה הפסקות בין משפט למשפט. בזמנו, בתור בחור צעיר, לא הבנתי את צורת האמירה המשוונה הזאת. היינו שוחחים, ולמילה המליבוט של ר' שלום שבדון זצוק"ל, ודברים אחרים, שדברו זצוק"ל, בקול רם ואמרו רעיונות חדשים, מברקים, ומלהיבים. כיום, אני מבין קצת את השיטה שלהם. דברים יפים ומלהיבים, מדברים אל השכל, ונשארים שם. הם לא מופנמים. זאת הסיבה העיקרית שלימוד המוסר לא כל כך מועיל היום. הרעש והצלצולים, שייכים לרובד החיצוני, ומונעים את הפנמת הדברים. דווקא הדיבור השקט האיטי, שצריך להתאמץ כדי להבין, ההפסקות שטעודו לחשוב על הדברים, לשקן אותם ולהפנים אותם, זו הצורה הטמיע אותם בנפש. היום דבר על דברים פשוטים, ומשתדל להפנים אותם.

ב. גדולי ישראל העירו רבות על חיזוקים בכבוד וקדושת בתי כנסיות, שזכינו לחזור אליהם, לאחר תקופה ארוכה. בעיקר העירו על הטלפון הסלולרי, שצריך להיות מכובה בזמן התפילה, וכן על דיבורי חול בציט הכנסת, וביעור תפילות אמנם, עלינו לזכור שגורשנו גם מבתי המדרשו, ועלינו להתחזק מאד גם בכבודם, בקדושתם, ובכבוד התורה הקדושה, הנלמדת בהם. יש הרבה מה להתחזק בזה.

ג. אחת הבעיות הגדולות בדור שלנו, שישנם רבים שאין להם מספיק סיפוק מלימוד התורה, ועבודת ה'. כאשר לא מספיקים, מחפשים כל מיני תחליפים, טובים יותר או פחות גם בישיבות מחפשים כל הזמן דרכים לספק את הבחורים, כגון – שירה, טיולים, קעמפים וכו'. כל זה נובע, שאין מספיק סיפוק מהתורה, ומעבודת ה'. זה גם הסיבה שיש גם הרבה נושרים, ומנותקים בישיבות, משום שאין להם סיפוק. זה לא היה אמור להיות כך. תורה, תפילה, עבודת ה', הנעשות כראוי, היו אמורות למלא את האדם לחלוטין. הפוך בה והפוך בה, דכולה בה. עלינו לתת את הדעת לבעיה זו, ולנסות לתקן. במסגרת זו אתייחס רק לנקודה אחת מיני רבות.

נפתח במספר שאלות כדרכה של תורה, שאלות מפורסמות הנגעות לחג השבועות הבעל"ט, ומשם נצא לנקודה.

א. מה ענינה של ספירת העומר, ומה הקשר שלה לחג השבועות?
ב. מדוע נקרא חג השבועות על שם השבועות של ספירת העומר, שזכאלו זה דבר צדדי.
ג. מדוע סופרים את הימים שבחרו, ולא את הימים שנתח עד החג?

ונראה לבאר על פי יסוד שלפי גודל השאיפה והצפייה, כך גודל השמחה, כאשר הדבר מגיע. דמיון שני ילדים שקבלו צעצוע חדש. אחד קבלו בהפתעה גמורה, ללא שחשב, או ביקש אותו, והשני ביקש וחשק, והמתין לזה בכליון עיניים. אין ספק, שהסיפוק של זה שצפה לזה, יהיה גדול לאין ערוך משל חברו. זהו ענינה של ספירת העומר נכמבור בספר החינוך, שאדם צריך לטפח ולהגדיל את הצפי' והשאיפה, ולפי גודל הצפי', כך תגדל שמחתו בקבלת התורה. כך גם כל

השנה, ככל שנשאף יותר לגדול בתורה, ככל שיהיה חשוב לנו כל דף, כל ידיעה, כך יגדל הסיפוק שלנו כשזה יגיע. הסוד הוא לגדל ולטפח את השאיפות. שאיפה נקראת כך, על שם שאיפת החמצן. אם נבין שללא תורה, אין לנו חמצן, אין לנו חיים, אזי לא אשה לו יתן בעד נפש, ואז נדע להעריך את התורה שלנו, ויהיה לה סיפוק רב. דוד המע"ה אומר: "לבי ובשרי ירננו לא-ל חי". בשרי, כנראה כוונתו לנפש הבהמית. איך מגיעים לזה שהנפש הבהמית מרננת לא-ל חי, הרי אין זו טבעה?! ונראה שזה ע"י "צמאה לך נפשי, כמה לך בשר". כאשר יוצרים שאיפה, כמיהה, אזי יש גם ירננו, שהנפש שמחה בזה. השוהה מים לצמא, אז נהנה ומברך על השתייה. אין מים אלא תורה. כאשר יש צמאה, יש ירננו. בה אפשר לפרש מה שאמר חז"ל שלא ברכו בתורה תחילה, משום שלא היו צמאים אליה, ולכן לא היו מסופקים, ומשום כך הגיעו לעז"ז וכו', ודוק כי קיצרתי.

איך מגיעים לצמא כזה, לשאיפות כאלה. גם בזה יש להאריך, ונתייחס לנקודה אחת. אשרי האיש... כי אם בתורת ה' חפצו, ובתורתו יהגה יומם ולילה". בדור היתום שלנו, יש הרבה הסחות, הרבה תעמגים, רוצים ליהנות מכל העולמות. אנו צריכים להגיע למצב של **כי אם בתורת ה' חפצו**, שכל רצוננו ומאווינו יהיו רק בתורה, ואז נוכל לטפח וגדל את השאיפות בתורה, ולהיות מסופקים ממנה. המלבים מסביר את ההבדל בין חפץ לרצון. חפץ הוא המטרה, הרצון הסופי. הרצון, הוא על הדרך. אני רוצה להגיע לאוטובוס, כדי להגיע למחוז חפצי. כי אם בתורת ה' חפצו, שזהו הרצון הסופי, האמיתי, הפנימי, ולא רק קרדום לחפור בו. הרב פינקוס זצ"ל היה מדבר הרבה שכן תורה אסור שיהיה לו שום תחום עניין מלבד התורה. צריך להתעסק גם בדברים אחרים, אבל הם לא מעניינים אותי. העניין היחיד שלי הוא בתורה ובעבודת ה'. התפקיד של ספירת העומר הוא בניית הבניין הזה של בן תורה, שכל שאיפתו היא בתורה. כל יום של ספירה, מוסיף עוד מדבר בבניין הזה, והוא נשלם בחג השבועות. על פי הבניין שבנינו כך יהיה גודל התורה שנקבל, ולכן נקרא החג על שם התורה שספרנו, על שם הבניין שבנינו. לכן, אם הספירה היא על הימים שבחרו, שזו ספירה של בניין, ולא של צפיה בעלמא. בנינו עוד יום, ועו יום, עד שנשלם הבניין, ואנו מוכנים לקבלת התורה.

כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, ובתורה אתה עמל. אם אתה עושה כן אשריו בעוה"ז טוב לך לעוה"ב. דרך העליה של בן תורה, שלא יהיו לו שום חשקים ורצונות מענייני העולם, עלינו מסתפק במימיום החכמים, ובתורה אתה עמל, כל החיים שלך, כל הרצונות והחשקים זה בתורה, אזי, אשריך בעולם הזה, יש לך סיפוק גם בעולם הזה.

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי המקבל על עצמו עול תורה!

איתא בתנא דבי אליהו (פרק ו'): מפני מה זכה יעקב אבינו ע"ה לחיים שלא בצער ושלא ביצר הרע בעולם הזה, ממה שעתידי לצדיקים לעתיד לבא. מפני שהיה בבית המדרש מקטנתו ועד זקנותו, בקי במקרא במשנה במדרש בהלכות ובאגדות, שנאמר (בראשית כה, כז) ויעקב איש תם וישר אהלים.

סיפר הרב יעקב שיש שליט"א: לפני זמן מה נגש אלי אברך ואמר לי ברצוני לספר לך סיפור שארע לי. אמנם איני צדיק יסוד עולם, אבל לפני שלוש שנים, ביום כיפור, קיבלתי על עצמי שבאמצע הסדר לא אלך לשום סידורים, ויהי מה! הקבלה הזאת הייתה מבססת בעיקר על רצון טוב, אבל גם על "נסיון חיים" שחוויתי על בשרי - אם אני הולך לערייה על חשבון הסדר, מתברר שהפקידה בדיק לא הגיעה... בבית המרקחת התרופה נגמרה... ובדואר יש שיבושים ועיכובים... בקיצור, זה לא הולך, אין ברכה מללכת באמצע הסדר. והנה, בתחילת חודש ניסן ניסיתי להירשם לישיבת בין הזמנים בפרדס כץ, שם אני גר, ולא קיבלו אותי. בכל זאת הגעתי ללמוד שם. בשעה 10:00 התחילה ישיבת בין הזמנים, וב-10:30 התחילה סביב המולה קלה.

מה קרה? - הרב דניאל זר שליט"א מחלק בישיבה שלו (אור דוד) 500 שקל לכל אברך שגר בפרדס כץ. בערב פסח, זה סכום משמעותי מאד. רבים עזבו את בית המדרש, וחזרו לאחר זמן קצר עם כסף בידי.

ומה איתי? אצלי התחילה המלחמה הגדולה: נכון, קיבלתי על עצמי לא ללכת באמצע הסדר, אבל עכשיו בין הזמנים, ואני אפילו לא רשום באופן רשמי בישיבת בין הזמנים הזאת, ולכן אני אומר לעצמי - מה זה משנה בין הזמנים או לא? סדר זה זכרי. קבלת על עצמי לא ללכת, אני תלך. בקיצור, התחוללה מלחמת איתנים בין היצר הטוב ליצר הרע, ולבסוף החלטתי לא ללכת. אני אלך בשעה 1, לאחר סיום הסדר. בשעה 01:00 הזדדתי ללכת. אדם אחד עמד לפני בתור. כדי לקבל את המענק צריך למלא טופס, אבל מתברר שהבן אדם שעמד לפני - לקח את הטופס האחרון. "רגע, רגע", אני מזדעק, "אל תתחיל למלא את הטופס. תן לי אותו לחצי דקה, כדי שאוכל לצלם, ולמלא טופס בעצמי". אבל הפקיד מתערב, "לא, אי אפשר לצלם, זה ממוספר. הרע, הרע, הרע, מלגות ממספר הטפסים, מצטערים מאד". זה שלפני קיבל, אני לא קיבלתי ...

אני יוצא החוצה, עומד על המדרגות של ישיבת 'אור דוד', ושוב מתחילה בותי סערה פנימית. 'אתה רואה, הפסדת 500 שקל!'... 'אז מה, למדתי סדר של שלוש שעות, זה נצח! ברוך ה', אמנם אין לי 500 שקל ביד, אבל עמדתי בניסיון, וזה שווה הרבה יותר - מ 500 שקל ...

הרגשתי שלושה, שמחה מלאה את לבי. פתאום צלצל הטלפון, ועל הצג מופיע מספר של 'דרשו'.

"נגיד לי", אומר מישהו מהצד השני של הקו, "האם עשית עכשיו את המבחן המסכם?"

"כן עשיתי. מה הבעיה?" "אנחנו רוצים לבשר לך שזכת בהגרלה". "זכית??" זה לא קורה לי הרבה, אני נרגש. "בכמה זכית?" "זכית ב-5000 דולר... מדהים! לא קיבלתי חמש מאות שקל, אבל קיבלתי חמשת אלפים דולר... הם היו שווים באותה עת כ-18,000 שקל, והם הגיעו בדיוק בזמן... כי באותה תקופה התגוררנו בדירה קטנה, והצפיפות העיקה עלינו מאד. מרבית החברים שלי שהיו במצב דומה, קנו דירה גדולה 'על הנייר'. גם אני רציתי לקנות 'על הנייר', אבל לצורך כך הייתי זקוק - 200,000 שקל, שלא היו לי אפילו לא היה לי רבע השכום התחלתי לתשלום הראשון... והנה, שמונה עשר אלף שקלים שרגיעו אלי מידו הרחבה של הקב"ה, נתנו לי כוחות נפש ועוצמה, היה לי ביד את התשלום הראשון לקבל, ושילמתי, ואחר כך איכשהו התגלגלו העניינים והצלחתי לעמוד בתשלומים וממש לאחרונה חגגתי 'חנות הבית' בדירה החדשה ורחבת הידיים שלנו, סיים האברך את סיפורו.

חג שמח!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב

מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק

טעם אכילת מאכלי חלב בחג

השבועות, ועניין קרבן שתי

הלחם

דרשו חז"ל על הפסוק או הניסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי, ובמדרש מאי מקרב גוי, כמה דאת אמר והקרב והכרעים, שישאל היה אז כעובר הנשטמ מרחם, ותחלה היינו במצרים בבחי' עיבור, ואח"כ ביציאת מצרים היינו בבחי' לידה, ואח"כ בבחי' יניקה.

במצרים הי' ישראל בקטנות השכל שקועים בטומאה כעובר במעי אימו, כשיצאו הי' בגדלות המוחין בבחי' לידה. ובזרע קודש [הרה"ק מרשפי צ"ל, פסח] כתב לבאר המדרש, שמתחלה הכל היה מעורב מטוב ורע, עד שצריך לברר מעט מעט הפסולת ונשאר הזך ונקי לבד, וכן התינוק במעי אימו שניזון ממה שאוכל ועיקר גידול התינוק שם מדם, נמצא ניזון מכח התערבות המאכלים, שכל המאכלים מתערבים בכח הדם של אמו, ומזה הוא חיות התינוק, נמצא שניזון מתערבות, ולא מתערבות בירור זך ונקי של המאכלים, רק מפסולת שהוא דם, ומונח בתוך פסולת עכור וזוהמא ממוסר.

ואח"כ כשהוא יונק מחלב, שדם נעקר ונעשה חלב, נמצא שניזון מדבר נקי זך, אבל עם כל זה ניזון מעניין תערבות, שהמאכלים מתערבים בכח הגוף שהוא הדם, וממנו נעשה ונתברר חלב נקי וצח מתערבותם, ואח"כ כשמתגדל התינוק אוכל הוא בעצמו, וניזון ממאכלים עצמם ולא מתערבותם.

והנה מצינו שהוולד מונח במעי אמו תלת גו תלת כפי שאמר ז"ל, וראשו בין ברכיו, ואוכל ממה שאמו אוכלת, ושותה ממה שאמו שותה כו' ואינו מוציא רעי כו' ופיו סתום כו', נמצא שהוא שם בקטנות השכל מאוד, כיון שראשו שהוא מקור השכל הוא למטה מאוד בין ברכיו, ולא נתגלה הראש ששם השכל, וגם אין לו כח הדיבור, גם שאוכל מאכל מאוס שירד כבר לתוך גופה של אמו, ועיקר גדולו מדם, גם שמונח בתוך דם וצואה וזוהמא, כי האשה יש בה זוהמא, ועיקר גידול התינוק שם מדם חזות ושאר זוהמא ממה שהטיל הנחש בחוה.

ועם כל זה מפלאי מעשיו יתברך, שעבור זה שהיה בכל אלו הטינופים ושפל המדרגה מאוד, יצא אח"כ לאור העולם ונפתח הסתום ויש לו כח הדיבור, אף שעם כל זה אינו מדבר עדיין, ואח"כ דם נעקר ונעשה חלב שיהי' יונק ממנה, ואח"כ מעט מעט מתרבה דעתו וכח הדיבור שלו, עד שאח"כ נעשה גדול בדעת.

כן היה הענין במצרים כמ"ש המדרש הנ"ל מקרב גוי, דהיינו כעובר הנ"ל שראשו בין ברכיו בקטנות השכל כנ"ל ואין לו כח הדיבור, כן אנו ה' הדעת והדיבור בגלות, ואף מה שהיה להם שכל, לא היה אפשר להוציא לפעמים, כיון שהיה הראש מאוד בקטנות.

והיינו בתוך ערות הארץ מצרים והיה כח של מצרים גדול, ואנו עם בני ישראל היינו טפלים, כדרך העובר ירך אמו וטפל לאם, ואכילתו היה מהם, והיה הכל בפסולת מאוד עם כל זה עשה יתברך שמו בחסדו שהוציאנו משם, והכל חגגת התינוק, ואומר לך בדמיון ח"י, אף שמתבוססת בדמיון באתנים דמים עצמם ח"י, ודם נעקר ונעשה חלב רחמים גמורים עלינו עכ"ל.

ביציאת מצרים האירו מוחין דגדלות רק לשעה, ומיד נסתלק, וחזר בחג השבועות ע"י עבודתנו של ספירת העומר.

ונודע מכתבי האריז"ל [פרע"ח שער ל"א פ"א] דבהיות ישראל במצרים היה גלות הדעת, היינו כביכול שהיה בחינת הסתלקות המוחין, והיה סוד מקור שמות ישראל אשר נקראים בפי המקובלים זעיר אנוני, והיה בחינת עיבור הוא הסתלקות המוחין סוד חכמה בינה דעת, וכאשר יצאו ישראל לחירות אזי האירו המוחין דגדלות על כל הבחינות כרגע כנדע מכתבי האריז"ל [שם], וזה היה בדרך נס בזולת מעשינו, רק בליל היציאה ההוא האירו כל המוחין.

הגם שפסקו אחר כך ההארה הזאת, עד שנכנסו לאט לאט על ידי מעשינו בספירת שבע שבתות תמימות, עד הגיע לחג השבועות אז נתקיים הדבר ונתבסס העולם בנתינת התורה, וזה הוא עד היום, בליל פסח מאירים כל האורות כרגע, ומסתלקין, ומתחילין אחר כך להיכנס מעט מעט על ידי הספירה, וזה על ידי מעשינו.

ומבואר דעד שיצאו ישראל ממצרים היה בחינת עיבור במעי אימו בתוך הטומאה, וביציאת מצרים היה בחינת לידה כעובר הנשטמ מרחם לפני הזמן, ואז האירו המוחין דגדלות ומיד נסתלקו, והמוחין חוזרים ע"י עבודתנו של ספירת העומר שהופכין את הרע עצמו לטוב, ואז אנו בבחינת יניקה, דם נעקר ונעשה חלב, שהוא דבר נקי זך, אבל עם כל זה ניזון מעניין תערבות, שהמאכלים מתערבים בכח הגוף שהוא הדם, וממנו נעשה ונתברר חלב נקי וצח מתערבותם.

בחג השבועות חוזר המוחין הדעת וכבר אוכל מעצמו טעם דגן, ולא מתערבות חלב אמו.

וכשמגיעים לחג השבועות מאירים כל המוחין בבחינה שהתינוק גדל כבר ואוכל בעצמו, וניזון ממאכלים עצמם ולא מתערבותם של חלב אמו, כמבואר שאין התינוק יודע לקרוא אבא ואמא עד שיטעם טעם דגן [סנהדרין ע"א] התינוק מקבל דעת עצמו כשטעם טעם דגן ואינו צריך לחלב אימו, כמו"כ בחג השבועות טעם דגן היא שתי הלחם שעשוי מדגן, שאז חוזר הדעת.

שתי הלחם באות מחיית חדשות.

ומטעם זה שתי הלחם באות רק מחייתם שגדלו אחרי חג השבועות שגדלו בשנה זו, מכיוון שהם צריסות להיות מנחה חדשה, דהיינו שהחיים שהוא הטעם דגן בא רק אחרי העבודה של ספירת העומר להפוך הרע לטוב.

שתי הלחם בא חמץ.

ומובן לפי"ל למה קרבן זה הוא ייחודי בכך שהוא כלל לחם חמץ, ככתוב "חמץ ותאפינה" [ויקרא כ"ג, י"ז], וזאת בניגוד לרוב הקרבנות בהם היה אסור לחמץ, על פי ציווי התורה, "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה"

[ויקרא ב, י"א], וי"ל שהוא ע"ד דם נעקר ונעשה חלב, להפוך את הרע עצמו לטוב, ולכן דווקא כאן בשתי הלחם שהוא מרמז על בירור הטוב מהרע על דרך התהפכת מרע לטוב, מקריבו דווקא מחמץ, לרמז שמכניס את החמץ עצמו והופכו לטוב.

ב' דרגות עבודת השם "אתכפיא" ו"התהפכא".

בעבודת השם איכא ב' דרגות, "אתכפיא" כפיית היצר הרע. מדובר במצב שהיצר הרע קיים ומנסה לפתות את האדם, אך האדם מתגבר ודוחה את הפיתוי, הוא כפה את עצמו להתאפק ולא ליפול במעשה, דיבור או מחשבה לא טובים, האדם נמצא במלחמה תמידית עם יצרו, ומצליח כל פעם מחדש להתגבר עליו, [וענין תניא דזהו דרגת בינון]. אבל בכל פעם ופעם שמצליחים להתגבר על היצר הרע, עושים בכך "אתכפיא" ומביאים אור אלקי גדול בכל העולמות.

ויש דרגא של "התהפכא" הפיכת הרע לטוב. אדם שהצליח לנצח את יצרו לגמרי ולהפוך אותו לטוב והוא כבר לא מתפתה לדברים לא טובים [ענין תניא דזהו דרגת צדיק], והוא בעצם עשה "התהפכא" לכל הרע שהיה בו. וכל אדם יכול לעשות "התהפכא" גם בנוגע לדברים מסויימים, לדוגמא אם לקח מאכל שהוא רע לאכול לאכול לרעה, ובשכיל תענוג, והחליט לאכול אותו לשם שמיים, מבחינה מסויימת הוא עשה "התהפכא", הוא הפך את המאכל לקדושה.

העבודה של ספירת העומר הוא בבחינת "התהפכא" להפוך את הרע עצמו לטוב, אפילו אם לא הגיע לדרגה של צדיק גמור, אלא כל אחד לוקח על עצמו בדברים מסויימים כנ"ל להפוך הרע עצמו לטוב, דם נעקר ונעשה חלב, ולכן הקרבן היה בדווקא מחמץ, להקריב את החמץ עצמו ולהפכו לטוב.

שתי הלחם הי' מעל הכבשים.

שתי הלחם מבואר בגמ' [מנחות ס"ב ע"א] הונף ביחד עם הכבשים, והלחם היה מלמעלה, היינו הגם דהכבשים הוא קרבן לה', והלחם שיש בו שיאור חמץ לצה"ר, עם כל זה היה הלחם מעל הכבשים, כיוון שהוברר הרע מהטוב על דרך התהפכת מרע לטוב, עד כדי כך דמבואר בחז"ל [מסכת אבות פרק ה', משנה ה'] דשתי הלחם מוזכר ברמיזת עשרת הניסים שהתרחשו דרך קבע בפקדוש, ואחד מהניסים היה דאף פעם לא נמצא פסול בשתי הלחם, היינו דנהפך לגמרי הרע לטוב, ולא נמצא בו שום פסול, והכל נהפך לטוב, ולכן היה הלחם מעל הכבשים.

מנחת העומר בא משעורים מאכל בהמה, ומביאין אותו לעזרה עם הפסולת.

קרבן מנחת העומר בא דווקא משעורים שהוא מאכל בהמה, שונה מכל המנחות הבאות מחייתם שהיא מאכל אדם, והקרבנות של מנחת העומר למחרת יו"ט פסח, ומבואר עוד דבכל המנחות המובאות לעזרה מגיעות כבר כסולת, משא"כ מנחת העומר הביאו שעורים עם התבן והמוץ [מנחות ס"ו ע"א], ובעזרה ברוו והפכו אותו לסולת.

וכן מבואר דהתורה קושרת את ימי ספירת העומר אל תנפת העומר, וכפי שאמר (ויקרא כ"ג, ט"ו) "ספרתם לכם ממחרת השבת, מיום הביצת את עומר התנופה", גם השם "ספירת העומר" מייחס את ימים אלו מחג הפסח ועד לחג השבועות, ליום תחילת הספירה, היום שבו הקריבו את העומר בבית המקדש.

ועל פי הנ"ל מבואר דהעבודה ממחרת הפסח היא להפוך את חלק הבהמי מאכל שעורים עם הפסולת שלו התבן והמוץ להכניסו סלו לקדושה לעזרה, ושם להפכו לסולת, ולכן אנו סופרים את ימי הספירה ומייחסין ליה מיום הקרבנות העומר, דתכלת ימי הספירה היא להפוך את חלק הבהמי ולהכניסו לקדושה.

מבואר הטעם לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות, והטעם להקרב שתי הלחם.

ומבואר היטב הטעם לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות, לרמז בה דהגנעו עד הלום שחזר המוחין להאיר ע"י עבודתנו שהפכנו בשבעה שבועות של ספירת העומר את הרע לטוב, דם נעקר ונעשה חלב, ולכן מקריבין בחג השבועות קרבן שתי הלחם שהוא דווקא משיאור, לרמז בה שמקריבין אותו לפני ה' והפכנו את שתייהם, גם את השיאור שהוא היצה"ר לטוב.

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי

ישיבת 'משכן אהרן' ומח"ס שמחת מיכאל

על הש"ס. א. אלעד

'שומעים את הנראה' במעמד נתינת התורה – ניתוק החיבור לעולם הזה

נא בפסוק "וכל העם רואים את הקולות" [שמות ל, ט"ו] וחז"ל דרשו על פסוק זה "וכל העם רואים" את הקולות וכו', "רואים את הנשמע, ושומעים את הנראה".

יש להקשות דבשלמא רואים את הקולות יש לבאר, שהיו קולות ל"כ חזקים עד שכלו ממש לראותם בעיניהם, וכמו שסיפר לי אדם שהיה סמוך מאוד לנפילת טיל, שהיה הקול ל"כ חזק שפשוט ראיתי את הקול, אולם המשך דברי המדרש "ושומעים את הנראה" הוא תמוה מאוד כיצד אפשר "לשמע" את הנראה.

וביאר הגר"ח מוולוז'ין בספרו נפש החיים, דהנה כידוע שיש ב' חושים הכי חזקים באדם והוא חוש הראייה וחוש השמיעה [ומבא בכה"ח בהל' הבדלה בשם הקדמונים שסדר ברכת ההבדלה יב"ה- י"ן בשמים נר הבדלה, הוא לפי סדר האברים שפנים מלמטה כלפי מעלה ודרגות החוש, י"ן- כנגד חוש הטעם בפיו, שרק ע"י מגע מרגיש את הטעם בפיו, בשמים- הוא חוש הריח שהוא יותר דק שמריח ממרחק, חוש הראייה- יותר דק שרואה את הסובבים הרחוקים מעיני האדם מאות אלפי ק"מ, וחוש המחשבה- יותר דק שיש בכח חוש זה להתייחד עם קונו].

ואע"פ שקי"ל שאם חרשו נתן לו דמי כולו, בל"ז רק על עיור חכמים קבעו שנחשב כמת, ועל חרש לא אמרו שהוא חשוב כמת, ועומק ענין זה שהחוש הראיה הוא יותר דק וחזק מחוש השמיעה, וכדאמרין לא דמי תא חזי לתא שמע, וכגון שראובן מציע איזה שידוך או מכירת חפץ ומתאר לקונה בדיוק וכיצד החפץ נראה, באיזה צבע, איזה דגם וכו', ובכ"ז טבע האדם לומר "תראה לי" את החפץ שאתה רוצה למכור לי וכו', ואע"פ שכבר תיאר לו במילים באופן הכי מדויק כיצד החפץ נראה בכ"ז הראיה יש לה כח אחר, והיינו שהראיה "מתבררת" את המציאות לאדם, וכמו שהעולם אומר "תמונה אחת שווה אלף מילים".

וכן יספור לאדם שיש בית מדרש הומה בחורים, שלומדים בהתמדה ובחשך גדול, וכן יתאר לעצמו במחשבתו ויאמין ויתפעל וכו', אולם כאשר יבוא לראות את אותו הבית מדרש, הרי יתפעל הרבה יותר ממה ששמע, שע"י הראיה האדם מתברר מאוד לאותו ענין.

זה מה שאמרו חז"ל סומא חשוב כמת, ולא אמרו חרש חשוב כמת, משום שהחרש אע"פ שאינו שומע, אולם הרי הוא רואה את העולם, משנים, חמויות וכו', א"כ ע"י הראיה הוא "מחובר" לעולם, שא"כ הסומא אע"פ ששומע מ"מ כיון שלא רואה הרי הוא מנותק לגמרי מהעולם וחשוב כמת.

וכן העולם הרחני הוא עולם ענק שאין לו סוף, אולם העולם הגשמי הוא עולם מוגדר שיש בו הגמות אך אין בו שמחה, ויתכן שאדם יהיה בעולם הגשם "בלבד" ואינו "מחובר" כלל לעולם "הרוח", ואינו מרגיש שחסר לו כלום משום שיש לו את כל ההנאות של העוה"ז בפניו, וזדמה לבעל חי שמצא בגן החיות ומרגיש שהוא רואה את הכל, משום שחאה לידו חיות נוספות, אך אינו יודע שיש עוד עולם שלם של ב"א מחוץ לגן החיות.

וממילא כלפי האדם העולם הרחני נחשב אצלו בגדר של "שמיעה", והעולם הגשמי מוגדר אצלו בגדר של "ראיה" וחיבור לכל ענייני עוה"ז, ומאיך המלאכים נמצאים בעולם "הרוח", הם רואים את כסא הכבוד, שרפים ועוד, אם יספור להם שיש גם עולם גשמי עם מאכל משתה והנאות, אפי' שיאמינו לזה אולם כלפיהם אינו בגדר של "ראיה" אלא בגדר של "שמיעה" משום שאין להם קשר ושייכות למושגים של הנאות העוה"ז.

והנה במתן תורה עם ישראל הגיעו לדרגה של נבואה, ונבואה אין עיקרה מה שהנביא מנבא עתידות, שכל מה שהוא מנבא עתידות הוא רק הפועל יוצא של הנבואה, אלא הנבואה היא שהנביא נקרא "רואה", ולכן בתנ"ך נקרא הנביא "רואה", ובב"י יצאו ממצב של "מחובר" לעולם הגשם שהיה מוגדר "ראיה" כלפיהם, לעולם של רוח שהוא היה מוגדר "ראיה" כהמלאכים, וכל העוה"ז היה נחשב בעיניהם כ"שמיעה".

ולפי"ז יש לבאר את דברי המדרש וכל העם "רואים" את הקולות, "רואים את הנשמע ושומעים את הנראה", והיינו שהגיעו לדרגת המלאכים שהיו "מחברים" לעולם הרוח, וזה

הביאור רואים את הקולות שהוא כח הרוח, ומאיך היו מנותקים מכל ענייני העוה"ז, שכל ענייני העוה"ז היה נחשב בעיניהם "לשמיעה", וזש"כ "ושומעים את הנראה", היים מנותקים מענייני העוה"ז עד שייחשב אצלם מושגים רחוקים מאוד ובגדר של "שמיעה" ודרגת המלאכים וכמשנ"ל.

ונפקא מיניה לדינא כלפניו שהנה כשאדם הולך לקנות איזה דבר גשמי לבית, אינו חייב לעשות מזה ל"כ עסק ולחפש עוד ועוד, וע"י שיחפש את השלמות והאיכות ואת התענג, ואת היופי, א"כ נהפך למציאות של "רואה" ומתחבר לעוה"ז, ומאיך דברים הרחניים שהם התורה המצוות, וכן ההמנועות מהעבירות שכלפיהם אינו מחובר ל"כ ו"א" הוא נהפך להיות בגדר של "שומעים" את הרוח.

שרי אם היו שואלים כל אחד מהיתנים מהם הרגעים הכי שמחים שלו בחיים, וכך להיפך מהם הזמנים הכי עצובים שלו בחיים, נראה פשוט שכל אחד היה עונה, שהרגעים שהוא לומד כמה שעות ברצף, וצולל באיזה סוגיא בעיון בהלכה או באגדה וכו', "ההתנתק מהעולם" זה הזמן שהוא הכי שמח ביותר, וכן הפוך כאשר לא הצליח ללמוד אותו יום, ולצלל את הזמן וכו' הוא הזמן הכי עצוב ביותר בשבילו.

והנה כידוע שכל שבת מתחדשים ויורדים ההשפעות הגדולות שקשורים לאותה פרשה ובפרט לבילי שבועות וכידוע בשם השל"ה שהוא יום הדין של מתן תורה, וכל ההשפעות הגדולות יורדות באותו לילה, כמה אדם יהיה בגדר של "רואה" את הרוח, "ושומע" את הגשם, וכמה יוכל להיות פנוי ביישוב הדעת להתעמק, להבין ולהשכיל בתורות יתברך, והאם יתעלה עוד ועוד ברחויות או שחלילה יהיה עסוק וטרוד בח"י שעה.

וזו השאלה שהקב"ה ישאל לכל אחד באותו יום הדין, האם רוצה הוא עליה בתורה ויר"ש, האם אכן הוא חפץ בלימוד התורה, ובעריבת והנעימות של התורה, או ח"ו אין זה חשוב בעיניו.

ובוודאי שבעומק דקות שמתו של כל ואחד מתפרצת התשובה "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה'", וכו', והיינו חוץ מהרצון העמוק לשבת כל הזמן בבית ה', רצונו הוא "לחזות בנועם" השם, לא רק להיות בגדר של "לשמע" את בית ה' אלא "לחזות" להיות בגדר של "רואה" ו"מחובר" ללימוד התורה והמצוות, ותיקון המידות וכל שאר הדברים הרחניים, ומאיך כלפי הדברים הגשמיים הרי הם בגדר של "שמיעה".

תובנות / הרב נחמן דרקסלר 'תורת חיים' – הגיגים לקראת זמן מתן תורתנו

בגמ' (שבת פח): "אמר רבי יהושע בן לוי: כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא יצתה נשמתו של ישראל, שנאמר נפש יצאה בדברו. ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתו, דיבור שני היאך קיבלו? – הוריד טל שעתידי להחיות בו מתים, והחיה אותם. שנאמר גשם נדבות תניף אליהם נחלתך ונלאה אותה כוננתה".

מצאתי כמה פעמים שהתורה משולה לחיים, התורה מחיה את הכל והיא היא החיים האמיתיים, והרשעים – אותם אלו שלא זכו להידבק בתורה, קרואים מתים, משום שאין להם את חיי תורה נטע בתוכם.

ובגמ' (פסחים סב): "מר בריה דרבינא סלה שתא הוא יתיב בתעניתא, לבר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכפורי", ועוד שם דכולא עלמא מוזד דבעצרת בענין לכן משום שיום שפיתנה בו תורה, ור' יוסף ביקש להכין לו עגלא תילתא וכו', ומהפלטגת הדברים הללו רואים עד כמה יקר וגדול הוא היום, וכמה שמחה צריכה לשכון בליבנו בכל המעת לעת ביום החביב ביותר כלשון השפ"א "היו"ט שבועות הוא החביב מכל ה"ט" (תירמ"ז-ח"מ-ט).

ואולי אפשר לומר עפ"י האמור שהיום הגדול הזה הוא יום תחיית המתים, הוא יום שלולא הוא, אין לנו חיים, וחיי עולם נטע בתוכנו, לכן כה שמחים בו, משום שנכנסו לחיים. ממש כמו בפורים שנגזר עלינו כליה אנשים נשים וטף להרג ביום אחד ללא כל סיכוי לשינוי כל שהו לאחר שנכתב ונחתם בטעת המלך, וכן נחתם ונחתם בטבעת המלך-מלכו של עולם הקב"ה שהחליט לכתוב עליהם כליה. לבסוף בדרך נס אם חיים וקיימים ב"ה ועל אותו רשע נגזרה המיתה ונתלה על העץ שהוא עצמו הכין למרדכי.

כך ממש הוא שבועות שאנו נגזרים לחיים, חיים אמתיים, חיים שיש בהם, חיים של תורה, וכאותו התשובה שענה הדג לשועל שמתיימר להיות פיקח, שאין לו חיים ללא המים – כך אנו בדיוק אין לנו חיים ללא התורה, וכל אלו שלא מבינים את ההתנגדות שלהם לבטל תורה מישראל אין להם מושג וכל הבנה מה היא תורה עוברת.

וזה פשר הדימיון בין שבועות לפורים, שבשניהם נכנסו לחיים טובים, וביותר חג השבועות שהם החיים הרחניים, חיים של עולם הבא בעולם הזה. ואולי זה גם הדימיון לערב יו"כ שבו מנתקים הדינים ועושים כפחות על תרגול ואומרים "זה התרגול ילך לשחיטה ואנו נלך ויכנסו לחיים טובים".

לכן באלו הימים לא צמים אלא אוכלים ושותים ושומחים, ועושים יו"ט ומודים ומשבחים לה' על החיים ועל השלום.

וזה הרמז בגמ' הנ"ל שהקב"ה הוריד עלינו טל של תחיית המתים והחיה אותנו בעת מעמד קבלה"ת, כי בו קבלנו את החיים האמתיים, ועד עתה חיים אנו בזכות התורה שאלמלא היא חוקות שמים וארץ לא נבראו. וכן יה"ר שמכא לשמחת יו"ט, וכבר השתא נעלה ונראה לביהמ"ק השלישי לקיים מצוות עליה לרגל ולשמוח בחצרות ה', מקום אשר בחר בו להשכן שכינתו בעיר"ה יחשלים.

אספקלריא לפרשת נשא תש"פ

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משבח מכל המזמורים (מד' שוש"ט)

שמה יאמר אדם אלך ואתגרה בשינה תלמוד לומר "ובתורתו יהגה יומם ולילה"

אשרי האיש וגו' ובתורתו יהגה יומם ולילה.

ע"ז יט, ב:

מכריז רבי אלכסנדר: "מאן בעי חייל! מאן בעי חייל! כנף ואתו כולי עלמא לגביה, אמרי ליה: "הב לן חיי", אמר להו (תהלים לד, ג): "מרע האיש החפץ חיים וגו' נצור לשונך מרע" וגו' (סור מרע ועשה טוב וגו'). שמה יאמר אדם, נצרותי לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה, [אלך] ואתגרה בשינה? תלמוד לומר: "סור מרע ועשה טוב" – אין טוב אלא תורה, שנאמר (משלי ד, ב): כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו.

ביאורים שונים למימרא מסור מרע ועשה טוב, המיוסדים על כך שישן וכך ינצל מלשון הרע.

נתמקד הפעם בדברי המהרש"א וההולכים בדרכו: המהרש"א מבאר שהיה מקום לומר שמוטב שיתגרה בשינה כדי שיבטל מלשון הרע, לכן השמיענו שיעסוק בתורה ועל ידי כך יצל.

ובדומה למהרש"א ראה ביפה תואר על המדרש. (וישנם בספרים כמה לשונות ופירשים בסגנון דברי המהרש"א.)

וראה מאור התורה (שמות עמ' קח) בביאור דברי המהרש"א שמלבד סיוע התורה שידע כמה מקלקל בדיבור לשון הרע, ושידע חשיבות הדיבור, אולי כוננת המהרש"א גם לכפרה סגולת שיש בתורה לחטא המר הזה [נמצאין לספר שמירת הלשון (לחפץ חיים) שנאמר שם שרק התורה היא * תיקון לחטא זה]. ועי' הערת אמת ליעקב (ר"י פרץ) בפשט.

יש לציין בנגוע לדברי המהרש"א, שדבריו יבנו ויומתקו בפרט על פי הירושלמי (ברכות ח,א^ל) שלא ניתנה תורה לישראל אלא כדי שלא ידברו לשון הרע! [ראה לקח טוב ר"י פינטו, פרשת מצורע עמ' ע"ה].

^ל וכן הוא במדרש שוחר טוב (מזמור לט). עיי"ש בפסוק 'מִרְפָּא לְשׁוֹן יְיָ חַיִּים' (משלי טו, ד) ועוד פסוקים. שם מתמקד בשאלה מה היה חידושו של החכל, שאמר רבי ינאי "כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ולא היה יודע היכן הוא פשוט עד שבא רחל הל' והודיעני".

וענין שם עוד שהאר"ך בכמה דרכים נוספות, וכגון שהשמיענו החכל ש"לכו בים" הולך על "נצור לשונך" ולא על "לכו בים שמעו לי" שזה תורה, ולכן היה מקום לחשוב שיתגרה בשינה ודיו שיחיה, לכן השמיענו באותו סיום עצמו "ועשה טוב" שזו התורה.

*

בדומה כתב בספר "סמא דחיי" (הגר"א סטאניסלאבסקי) בהקדמת הספר מעצמו:
היה מקום לומר שאחר שהרגיל לשונן הרע יעשה עצמו כאלם אפילו מדברי תורה כדי שלא יכשל קמ"ל. וע"ש שמפרש בהגי' תבער אש (תהלים לט, ד) שמבער היצר, עיש"ע.)

*

עיקרי דינים (הגר"ש הומינר, עיקרי דינים מספר חפץ חיים, פתח השער):

שאדם צריך לעשות כל עשות שבעולם כדי שלא יבא לעונן לשון הרע, וגם אמרו חז"ל בעדיות (פ"ה מ"ו^ה) מוטב שיהיה שוטה כל ימיו ואל יאמר רשע שעה אחת, יכול יתגרה וכו' להפצל מלשון הרע, על זה אמרה הגמרא שאינו צריך לזה, רק יש עצה אחרת 'הרבה יותר טובה' מעצת השינה, והיא שילמד תורה.

*

משנת יוסף (הגר"י ליברמן):

הכוונה שללשון הרע עצמו, כדי לעקור לא די אם מתגרה בשינה, שישוה לשון הרע הוא גאוה, וזה נעקר על ידי התורה שנמשלה למים. ומציין לערכין טו, ב:

"אמר רבי חמא בר' חנינא מה תקנתו של מספרי לשון הרע אם תלמיד חכם הוא עוסק בתורה שאומר (משלי טו, ד) מרפא לשון עץ חיים וכו' ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו", וכתב שיש לומר שאף הכפרה שעל ידי עסק התורה הינה על ידי שמשפיל דעתו. עכ"ל.

יש להטעים דבריו, שאם תלמיד חכם הוא אזי יש לו במה להתגאות, ואיך ישפיל דעתו, אלא שיש לו עצה, שיעסוק בתורה וסגלת התורה היא להביא לענוה, אבל עם הארץ מה יש לו מקום להתגאות כלל ובמה, רק יבט נסוחה על מצבו ובודאי לא יתגאה עוד, "ישפיל דעתו" על עצמו מה שהוא עם הארץ.

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים

"נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'" (דברי חיזוק לאור החזרה בס"ד לבתי כנסיות, ולאור קריאת גדולי הדור שליט"א לחיזוק "מורא מקדש")

"קִסְפָּה וְגַם כִּלְתָה נַפְשִׁי לַחֲצוֹת ה'" (תהלים פד, ג)
בעת הזאת אחרי תקופה כב' חודשים אשר לא זכינו להיות בבתי כנסיות ובמי מדרשות, מצ"ב הרהורי דברים בענין נשגבות מעלת "בתי כנסיות ובתי מדרשות".

*

שואדם מתפלל בבית הכנסת תפילתו מתקבלת גם אם עלו לו מחשבות זרות בעת התפילה

אן דברים נפלאים כותב הצ"ח (דחשי הצ"ח דרוש ו) ונעתיק כאן את כל דבריו:

"הנה העיקר קדושת המקום והבית הכנסת הוא מקום משכן השכינה, ואהיה להם למקדש מעט אלו בתי כנסיות שבחוץ לארץ, ואמרו חז"ל (תענית ח, א) 'אין תפלתו של אדם

והמהר"ר על ה"מדרש רבה" כתב לבאר שהחלל יישב לו ינאי מדוע התחיל בלשון נסתר "מי האיש", וסיים בלשון נוכח "נצור לשונך וגו'", שעל ידי החלל התיישב לו שזה דרך הכרזה. ויש מבארים שלא חידש לו כלום בעצם פשט הפסוק, רק בכך שהכריז חידד לו את המסר שפסוק זה הוא למעשה. ולפי פירושים אלו לפיהם החידוש היה ב"דרך הכרזה" שי מבארים שזו כוונת ר' ינאי "ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט", כלומר: "לא ידעתי עד כמה פסוק זה הוא 'פשוט', הוראה ברורה למעשה ממש". (וראה ביאור נוסף בסמא דחיי (ר"א סטאניסלאבסקי, בהקדמת הספר) שפירש שחידוש החלל היה צורת חילוקת הפסוקים שבספר ה"תהלים שלו). ונאמרו הרבה פירושים ליישב קושיא זו. לשון המשנה: מוטב לו להקרא שוטה כי ימי ולא ליעשות שעה אחת שעל לפני המקום.

נשמעת אלא בבית הכנסת", וכבר אמרתי שאם האדם מתפלל בבית הכנסת אף אם בא לו מחשבה זרה ומבלבל תפלתו – התפילה היא במקום קרב ונקראת עבודה זוגמת הרקב, שכתב "ולעבדו בכל לבבכם" ואמרו חז"ל "איזה עבודה שבלב זה תפילה", וא"כ אחר כוונת הלב הן הן הדברים, ואם לב על עמו כמו מחשב מחשבת חוץ בקרבן והוא פסולי המוקדשין.

והנה אמרו בגמרא (זבחים מג, א) שיש פסולי מוקדשין שאם עלו לא ירדו, ויש שגם עם עלו ירדו, וזה הכלל "כל שפסולו בקודש הקודש מקבלו, וכל שאין פסולו בקודש אין הקודש מקבלו". **וכשאדם מתפלל בבית הכנסת שהוא מקודש קדוש, אף אם בא איזה מחשבת חוץ נקרא "פסולו בקודש" והקודש מקבלו, אבל כשמתפלל חוץ לבית הכנסת אין פסולו בקודש ואין הקודש מקבלו.**

משל למה הדבר דומה

והטעם נראה לי, דהנה מלך שבא ובאו בני המדינה לקבל פניו במנחה, וכל איש הביא מנחה להיכל המלך, ויש מהם שוטים ששלחו להמלך שישלח עבדיו לביתם ויקבלו מהם המנחה, והנה תוך המנחות ההם נמצאו כמה זופים שבכל כסף ההם כספם היה לסיגים, יש מהם שערבו במזיד ויש מהם שנתערבו בשגגה, אך שלמראית העין היה נראה כספם, ומזויף מתוכו.

והנה המלך הזה היה מלך אדיר ושליט גדול ועשיר מופלג, ואוצרותיו מלאים בסף זהב לרוב ויצא דת המלך: שאלו שהביאו המנחה לביתו, לא דקדקו אחריהם אפילו המזויפים, כי כלום צריך הוא לכספם, וכלום עשו אלא לכבוד ולעשות כבוד למלך, וזה עשו כבוד כי למעלה נראה כסף, אבל אלו ששלחו להמלך שישלח משרתיו לביתם ליקח המנחה, הכי זה כבוד המלך?! אלא ודאי שדימו שהמלך ממון חסר, וצריך לעשרם אם כן רע עשו שנתנו לאוצר המלך כסף סיגים.

המתפלל בבית הכנסת מראה שיש לו דביקות לשכינה

ב] והנמשל מבואר מעצמו, ובפרט בגלות הזה שהשכינה בגלות, ואין מקום מנוחת השכינה בגלות כי אם בבית הכנסת שיש בו מעין קדושת ארץ ישראל, וכל המתפלל בבית הכנסת כאילו מביא הגאולה, לן אמרו בגמרא (ברכות ח, א) "אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור, מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני". **והנה המתפלל בבית הכנסת מראה בעצמו שיש לו דביקות לשכינה וכנסף לבית אמו, אבל זה שאינו בא לבית הכנסת הוא בן כסיל תוגת אמו ומתרחק מן השכינה והשכינה מתרחקת ממנו, ולכן אין תפלתו נשמעת.**

ואמרתי בזה פירוש הפסוק (ישעיה ג, א) "כה אמר ה' איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתינה, או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו, הן בעונותיכם נמכרתם, ובפשעיכם שלחה אמכם, מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה, הקצור קצרה ידי מפדות, ואם אין בי כה להושיע". והנה חז"ל (ברכות ו) דרשו "כיון שבא הקב"ה לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה מיד הוא כועס, שנאמר 'מדוע באתי ואין איש כו'". והנה צריך להבין לפי זה קישור הדברים, למה דכתיב לעיל "איזה ספר כריתות כו", מדוע באתי כו'.

ונראה, כי הלא באמת אנו פשענו ומרינו, ומפני חטאינו גלנו מארצנו ולמעננו גלתה השכינה להגן עלינו שלא משתקע בקליפות ולהיות לנו לעץ חיים להחזיק בה, ולהיות לנו בטחון שבדאי נצא מהגלות שלא נתיאש מהגאולה, וכן ברבות הזמן המר והארור הזה, בגלות החל הזה ושכלו כל הקיצין מצאו המינים מקום לומר, כי ח"ו אבדה לנצח תקוותו.

מי שלא בא לבית הכנסת הרי הוא מהפך פנים לשכינה

והנה אנו רואים שעכ"פ לא עשה עמנו כלה בגלותנו, ופלא גדול איך יש לנו קיום, ובפרט בימים הקדמונים כי בהא נחתו ובהא סלקו לגרשנו ולעקר שרשנו והקב"ה מצילנו מידם גדלה, התמיה ממי"ג, אם אנו אהובים למקום ורחמי מרובים, למה לא יגאל אותנו מהגלות לגמרי, לחסות בצלו בארץ הקדושה, ארץ אשר ה' דורש אותה תמיד, ואם ח"ו שונא אותנו בעונותינו אי"כ מהפלא איך מגין עלינו אף גם זאת בהיותנו בארץ אויבנו, **אלא שהגלות הוא בסיבתנו ובשביל תלת מילין מתעכבין בגלות, וחד הוא "דמהרדי אפייהו משכינתא", והנה אין לך הפוך פנים משכינה כה שיש לו בית הכנסת בעירו משכן השכינה ואינו נכנס לתוכו להתפלל, והנה ת"ל כבר אכשרו מקצת דרי בזה. אבל עדיין לא טלם ומאן והלאה תראו כל אחד להשיכם לבתי הכנסת, ובה ירבו ימיכם וימי בניכם שהוא סגולה לאריות ימים" (עכ"ל דברי הצ"ח).**

ומבואר מדברי הצ"ח דברים נוראים – שמי שהולך להתפלל בבית הכנסת מראה בעצמו שיש לו דביקות לשכינה ונוכף לקב"ה, אבל מי שאינו בא להתפלל בית הכנסת ומתפלל בביתו או בחצר ביתו וכדומה – הרי הוא כאותו שהיך מתנה למלך, וביקש מהמלך שישלח את עבדו ליקח ממנו את המנחה, והרי הוא מתרחק מן השכינה ומהפך פנים ממנה, ועל כן גם השכינה מתרחקת ממנו.

ויתירה מכך – האדם שלא בא לבית הכנסת אם לא כיון בתפילה, יצא חמת המלך עליו – שהרי לא רק שהע"ז פניו לבקש ממנו שישלח את עבדו ליקח ממנו את המנחה, אלא ששלח לו מנחה פגומה שזה חוצפה גדולה – כאילו המלך צריך את המנחה הזו ממנו.

[כידוע, עצם הדבר שיש להתפלל חזק בבית הכנסת הובא גם להלכה בשו"ע (צ, ט) שכתב "ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור" ולא במנין בביתו, וע"ע במשנ"ב (קנה, ו) שעצם העכבה בבית המדרש היא מצוה].

שומה עלינו להיות משתוקקים ושמחים ולהזדח על שזוכים אנו לחזור בס"ד לבתי כנסיות והמדרשות, וחס ושלום להמשיך להתפלל בחצות ובביתם בלא סיבה מוצדקת, וכל שאין חשש סכנה בדבר עלינו להראות איך ש"כנספה וגם כלתה נפשי לחצות ה'" (תהלים פד, ג)!

המדבר דברי חול בבית הכנסת – אין לו חלק באלוקי ישראל"

ג] וכבר עוררו גדולי הדור שליט"א על צורת ההתנהגות בבתי כנסיות, ובאמת הדברים האמורים למעלה אינם נוגעים רק על עצם ההליכה לבית הכנסת, אלא גם על צורת ההתנהגות בבית הכנסת.

והוא דברי הזוהר (שמות קלא, ב) הנראים שכותב ש"המדבר דברים בטלים בבית הכנסת אין לו חלק באלוקי ישראל".

וז"ל הזוהר: "מאן דמשתעי בבי כנישתא במילין דחול, ווי ליה דאחי פרודא, ווי ליה דגרע מהימנותא, ווי ליה דלית ליה חולקא באלהא דישאל, דאחי דהא לית ליה אלהא ולא שאתכח תמן ולית ליה חולקא ביה ולא דחיל מניה כו'".

ומבאר הבחן איש חי (ויקרא שנה א אות א) ע"פ מש"כ בספר אפיקי יהודה (דרוש יד) במאמר אחאב שכפר באלוקי ישראל (עי' סנהדרין קב, ב ועין אליהו שם), שהקב"ה נקרא "אלוקי ישראל" מפני שאין ביניהם שר אמצעי, אבל לגבי אומות העולם הוא נקרא "אלוקי האלוקים" כי יש להם שרים אמצעיים.

והנה העדות על כך שאין לישראל אמצעי, זה ממה שמצינו שהקב"ה השרה שכינתו בבתי כנסיות ובתי מדרשות – שהרי בתי כנסיות ובתי מדרשות זהו הדרגה העליונה גם מעל התורה.

ד] וכפי שמבואר מתוך דברי המדרש (ויק"ר שמיני פ"א) שאמרו: "משל למלך שמסר את בנו לפדגוג והיה הפדגוג שונא אותו, אמר אני הורג אותו עכשיו נמצאתי מחייב ראשי למלך, אלא הריני מושך את יונקתו ממנו והוא מת מאליו, כך אמר אחז, אם אין גורים אין תישים, אם אין תישים אין צאן, אם אין צאן אין חוה, אם אין חוה אין עולם, כך אמר אחז, אם אין קטנים אין תלמידים, אם אין תלמידים אין חכמים, אם אין חכמים אין תורה, אם אין תורה אין בתי כנסיות ובתי מדרשות, אם אין בתי כנסיות ובתי מדרשות אין הקב"ה משרה שכינתו בעולם, מה עשה? עמד ונעל בתי כנסיות ובתי מדרשות, הדא דכתיב (ישעיה ח, טז) "צור תעודה חתום תורה בלמוד".

ומבואר שבמה שבטלו תלמידי חכמים מהעולם ולא יהיה תורה – אין די בזה, ולא זהו הדרגה הגבוהה שבכל זה, אלא שעל ידי שלא יהיה תורה לא יהיו בתי כנסיות ובתי מדרשות – ואז מכח זה הקב"ה לא ישרה שכינתו בעולם!

ולק גזר אחז לנעול את הבתי כנסיות ובתי מדרשות – שמכח זה משך את כח היניקה מישראל וממילא הם ימותו מאלהם!

ל' ראה במשנ"ב (קנד, כז) שכותב: "כתב בא"ר בשם הכל בו, אוי להאגשים שמשחיתים בעת התפילה, כי ראינו כמה בתי כנסיות נחרבו בשביל עון זה, ויש למנות אמשים ידועים להשיגו ע"ז". ועוד כותב (קנא, ב). "בפרט שיהיה בטלה לגמרי בדואי שראוי למנוע תמיד מזה, ובהו"ק פר' ויקהל הפולג מאד בגודל העון הזה, ול"ש שיש לזהר בביה"ק וביהמ"ד מן דבורים אסורים כגון לשח"ר ורפילות ומחלוקת וקטנות, כי מלבד שהם עונות תמורים מאד עוד יגדלו העון יותר במקום קדוש כי הוא מזלזל בכבוד השכינה, ואינו דומה החוטא בין לבין עצמו לחוטא בפלסין של מלך לפני המלך".

ועפ"ז נשוב לדברי הבן איש חי שכתב: שלק המזלזל בקדושת בתי הנסיות ובתי המדרשות, הרי נראה שאינו מודה שיש שם השראת שכינה, וכפי שכותב הצ"ח שמי שלא בא לבית הנסיות הרי הוא מתרחק מן השכינה והשכינה מתרחקת ממנו, כמו כן מי שחולב דברי חולב בבית הנסיות – הרי הוא מעיד שאינו מכיר בקדושת המקום ולפיכך "אין לו חלק באלוקי ישראל", היינו בתואר של "אלוקי ישראל" שזכו בו ישראל שהוא מתקיים בעיקר בבתי נסיות ובתי מדרשות שמשם הוא הניקה של ישראל בגלות, ולכן חזקא כלפי זה מצינו את חומר הענין שאמרו עליו ש"אין לו חלק באלוקי ישראל!"

נס"ים בפיטו החרדים הנשגב והמפורסם:

"ותיק יימונו רחמיך וחוסה נא על בן אהוביך, כי זה כמה נכסף נכספתי לראות מהרה בתפארת עוזך, אלה חמדה ליבי..."

ובתפילה ובקשה על המצב: "חוסה נא ואל תתעלם..... אלא אל-נא רפא נא לה!"

ובקשת הגאולה: "הגלה נא ופחש חביבי עלי את סוכת שלומיך, תאיר ארץ מכבודך נגילה ונשמחה בך, מהר אהוב כי בא מועד וחננו כימי עולם!"

"נְכֻסָּה וְגַם כְּלָתָה נְפֹשִׁי לְחֻצְרוֹת הַ"

בעת הזאת אחרי תקופה כב' חודשים אשר לא זכינו להיות בבתי נסיות ובתי מדרשות, מצ"ב הרחוקי דברים בענין נשגבות מעלת "בתי נסיות ובתי מדרשות".

אם השאדם מתפלל בבית הנסיות תפלתו מתקבלת גם אם עליו לו מחשבות זרות בעת התפילה
[א] דברים נפלאים כותב הצ"ח (דחשי הצ"ח דרוש ו) ונעתיק כאן את כל דבריו:

"הנה העיקר קדושת המקום והבית הנסיות הוא מקום משכן השכינה, ואיך להם למקדש מעט אלו בתי נסיות שבחוץ לארץ, ואמרו חז"ל (תענית ח, א) 'אין תפלתו של אדם שנמעת אלא בבית הנסיות', וכבר אמרתי שאם האדם מתפלל בבית הנסיות אף אם לו מחשבות זרה ומבלבל תפלתו – הרפילה היא במקום קרב ונקראת עבודה דוגמת הקרבן, כדכתיב 'ולעבדו בכל לבבכם' ואמרו חז"ל 'איזה עבודה שבלב זה תפלה', ואיך אחר כוונת הלב הן הן הדברים, ואם לבו בל עמו הוה כמו מחשב מחשבת חוץ בקרבן והוא פסולי המוקדשין."

והנה אמרו בגמרא (זבחים מג, א) שיש פסולי מוקדשין שאם עלו לא ירדו, ויש שגב עם עלו ירדו, וזה הכלל "כל שפסולו בקדוש הקודש מקבולו, וכל שאין פסולו בקודש אין הקודש מקבולו". **ונשאדם מתפלל בבית הנסיות שהוא מקום קדוש, אף אם בא איזה מחשבת חוץ נקרא "פסול בקודש" והקודש מקבולו, אבל כשמתפלל חוץ לבית הנסיות אין פסולו בקודש ואין הקודש מקבולו.**

משל למה הדבר דומה
והטעם נראה לי, דהנה מלך שבא ובאו בני המדינה לקבל פניו במנחה, וכל איש הביא מנחה להילך המלך, ויש מהם שוטים ששלחו להמלך שישלח עבדיו לביתם ויקבלו מהם המנחה, והנה תוך המנחות ההם נמצאו כמה זיפים שבכלי כסף ההם כספם היה לסיגים, יש מהם שעירבו במזיד ויש מהם שנתערבו בשגגה, אך שלמראית העין היה נראה כנסף, ומזויף מתוכו.

והנה המלך הזה היה מלך אדיר ושליט גדול ועשיר מופלג, ואצורותיו מלאים בסף זהב לרוב ויצא דת המלך: שאלו שהביאו המנחה לביתו, לא דקדקו אחריהם אפילו המזויפים, כי כלום צריך הוא לכספם, וכלום עשו אלא לכבודו ולעשות כבוד למלך, והרי עשו כבוד כי למעלה נראה כסף. אבל אלו ששלחו להמלך שישלח משרתיו לביתם ליקח המנחה, הכי זה כבוד המלך? אלא ודאי שידמו שהמלך ממון חסר, וצריך לעושרם אם כן רע עשו שנתנו לאוצר המלך כסף סיגים.

המתפלל בבית הנסיות מראה שיש לו דבקות לשכינה
[ב] והנמשל במאמר מעצמו, ובפרט בגלות הזה שהשכינה בגלות, ואין מקום מנוחת השכינה בגלות כי אם בבית הנסיות שיש בו מעין קדושת ארץ ישראל, וכל המתפלל בבית הנסיות כאילו מביא האולה, לכן אמרו בגמרא (ברכות ח, א) "אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם

הצבור, מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני". **והנה המתפלל בבית הנסיות מראה בעצמו שיש לו דבקות לשכינה ונכסף לבית אמו, אבל זה שאינו בא לבית הנסיות הוא בן כסיל תוגת אמו ומתרחק מן השכינה והשכינה מתרחקת ממנו, ולכן אין תפלתו נשמעת.**

ואמרוני בזה פירוש הפסוק (ישעיה ג, א) "כה אמר ה' איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתי, או מי מנשי אשר מכרתי אתכם לו, הן בעונותיכם נמכרתם, ובפשעכם שלחה אמכם, מדעו באתי ואין איש קראתי ואין עונה, הקצור קצרה ידי מפדות, ואם אין בי כה להשיע". והנה חז"ל (ברכות ו) דרשו "כיון שבא הקב"ה לבית הנסיות ולא מצא שם עשרה מיד הוא כועס, שנאמר 'מדעו באתי ואין איש כו'". והנה צריך להבין לפי זה קישור הדברים, למה דכתיב לעיל "איזה ספר כריתות כו", מדעו באתי כו".

ונראה, כי הלא באמת אנחנו פשענו ומרנו, ומפני חטאים גלנו מארצנו ולמעננו גלתה השכינה להגן עלנו שלא משתקע בקליפות ולהיות לנו לעץ חיים להחזיק בה, ולהיות לנו בטחון שבדאי נצא מהגלות שלא נתיאש מהגאולה, וכן ברבות הזמן הנה והארץ הזה, בגלות החל הזה ושכלו לו הקיצין מצאו המינים מקום לומר, כי ח"ו אבדה לנוצח תקוותו.

מי שלא בא לבית הנסיות הרי הוא הפך פנים לשכינה
והנה אנחנו רואים שעכ"פ לא עשה עמנו כלה בגלותינו, ופלא גדול איך יש לנו קיום, ובפרט בימים הקדמונים כי בהא נחתו ובהא סלקו לגרשנו ולעקר שרשנו והקב"ה מצילנו מידם גדלה, התמיה ממינו, אם אנחנו אהובים למקום ורחמי מרובים, למה לא יגאל אותנו מהגלות לגמרי, לחסות בצלו בארץ הקדושה, ארץ אשר ה' דורש אותה תמיד, ואם ח"ו שונא אותנו בעונותינו א"כ מהפלא איך מגין עלינו אף גם זאת בהיותנו בארץ אויבנו, **אלא שהגלות הוא בסיבתנו ובשביל תלת מילין מתעכבין בגלות, וחד הוא "דמהדרי אפייהו משכינתא", והנה אין לך הפוך פנים משכינה כה שיש לו בית הנסיות בעירו משכן השכינה ואינו נכנס לתום להתפלל, והנה ת"ל כבר אכשור מקצת דרי בזה. אבל עדיין לא טלום וימא ומכאן הלאה תראו כל אחד להשיכם לבתי הנסיות, ובה ירבו ימיכם וימי בניכם שהוא סגולה לארסות ימים" (על"ד דברי הצ"ח).**

ומבאר מדברי הצ"ח דברים נוראים – שמי שהולך להתפלל בבית הנסיות מראה בעצמו שיש לו דבקות לשכינה ונכסף לקב"ה, אבל מי שאינו בא להתפלל בית הנסיות ומתפלל בביתו או בחצר ביתו וכדומה – הרי הוא כאותו שהכין מתנה ליתור ובקש מהמלך שישלח את עבדיו ליקח ממנו את המנחה, והרי הוא מתרחק מן השכינה ומהפך פנים ממנה, ועל כן גם השכינה מתרחקת ממנו. ויתירה מכך – האדם שלא בא לבית הנסיות אם לא כיון בתפילה, יצא חמת המלך עליו – שהרי לא רק שהעני פניו לבקש ממנו שישלח את עבדיו ליקח ממנו את המנחה, אלא ששלח לו מנחה פגומה שזה חוצפה גדולה – כאילו המלך צריך את המנחה הזו ממנו!

[כידוע, עצם הדבר שיש להתפלל חזקא בבית הנסיות הובא גם להלכה בש"ע (צ, ט) שכתב "ישתדל אדם להתפלל בבית הנסיות עם הציבור" ולא במנין בביתו, וע"ע במשנ"ב (קנה, ו) שעצם העכבה בבית המדרש היא מצוה].

שומה עליו להיות משתוקקים ושמיחים ולהודות על שזוכים אנו לחזור בס"ד לבתי נסיות והמדרשות, וחס ושולם להמשיך להתפלל בחוצות ובבתים בלא סיבה מוצדקת, וכל שאין חשש סכנה בדבר עליו להראות איך ש"נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'" (תהלים פד, ג)!

המדבר דברי חול בבית הנסיות – אין לו חלק באלוקי ישראל!"

[ג] וכבר עוררו גדולי הדור שליט"א על צורת ההתנהגות בבתי נסיות, ובאמת הדברים האמורים למעלה אינם מגעים רק על עצם ההליכה לבית הנסיות, אלא גם על צורת ההתנהגות בבית הנסיות.¹¹

¹¹ ראה במשנ"ב (קד, כז) שכותב: "כתב בא"ר בשם הכל בו, אוי להאנשים שמשחיתים בעת התפילה, כי ראוי כמה בתי נסיות נחרבו בשביל עון זה, ויש למנות אנשים ידועים להשיג ע"ז". ועוד כותב (קנא, ב): "ובפרט שיחה בטלה לגמרי בדואי שראוי למנוע תמיד מזה, ובזה"ק פ"ל ויקהל הפליג מאד בגודל העון הזה. וכ"ש שיש לזרז בביתנו ובהמ"ד מעון דברים אסורים כגון לשל"ר וריכות ומחלוקת וקטנות, כי מלבד שהם עונות חמורים מאד עוד גדל העון יותר במקום קדוש כי הוא מזלזל בכבוד השכינה, ואים דומה החוטא בים לבין עצמו לחוטא בפלשתיין של מלך לפני המלך".

והוא דברי הזוהר (שמות קלא, ב) הנוראים שכתב ש"המדבר דברים בטלים בבית הנסיות אין לו חלק באלוקי ישראל".

וז"ל הזוהר: "מאן דמשתעי בבי כנישתא במילין דחול, ווי ליה דאחזי פחדא, ווי ליה דגרע מהימנותא, ווי ליה דלית ליה חולקא באלאה דישאל, דאחזי דהא לית ליה אלהא ולא אשתכח תמן ולית ליה חולקא ביה ולא דחיל מניה כו".

ומבאר הבן איש חי (ויקרא שנה א אות א) ע"פ מש"כ בספר אפיקי יהודה (דרוש ד) במאמר אחאב שכפר באלוקי ישראל (ע' סנהדרין קב, ב ועין אלוהו שם), שהקב"ה נקרא "אלוקי ישראל" מפני שאין ביניהם שר אמצעי, אבל לגבי אמונת העולם הוא נקרא "אלוקי האלוקים" כי יש להם שרים אמצעיים.

והנה העדות על כך שאין לישראל אמצעי, זה ממה שמצינו שהקב"ה השרה שכנינו בבתי נסיות ובתי מדרשות – שהרי בתי נסיות ובתי מדרשות זהו הדרגה העליונה גם מעל התורה.

[ד] וכפי שמבאר מתוך דברי המדרש (ויק"ר שמיני פ"א) שאמרו: "משל למלך ששמר את בנו לפדגו והיה הפדגו שונא אותו, אמר אם אני הורג אותו עכשיו נמצאתי מחייב ראשי למלך, אלא הרני מושך את יונקו ממנו והוא מת מאליו, כך אמר אחז, אם אין גדיים אין תיישים, אם אין תיישים אין צאן, אם אין צאן אין רעה, אם אין רעה אין עולם, כך אמר אחז, אם אין קטנים אין תלמידים, אם אין תלמידים אין חכמים, אם אין חכמים אין תורה, אם אין תורה אין בתי נסיות ובתי מדרשות, אם אין בתי נסיות ובתי מדרשות אין הקב"ה משרה שכנינו בעולם, מה עשה? עמד ונעל בתי נסיות ובתי מדרשות, דא דכתיב (ישעיה ח, טז) "צור תעודה חתום תורה בלמודי".

ומבאר שבמה שבטלו תלמידי חכמים מהעולם ולא יהיה תורה – אין די בזה, ולא זהו הדרגה הגבוהה שבכל זה, אלא שעל ידי שלא יהיה תורה לא יהיו בתי נסיות ובתי מדרשות – ואז מכח זה הקב"ה לא ישרה שכנינו בעולם!

ולכן גזר אחז לנעול את הבתי נסיות ובתי מדרשות – שמכח זה משך את כח הניקה מישראל וממילא הם ימותו מאליהם!

ועפ"ז נשוב לדברי הבן איש חי שכתב: שלק המזלזל בקדושת בתי הנסיות ובתי המדרשות, הרי נראה שאינו מודה שיש שם השראת שכינה, וכפי שכותב הצ"ח שמי שלא בא לבית הנסיות הרי הוא מתרחק מן השכינה והשכינה מתרחקת ממנו, כמו כן מי שמדבר דברי חול בבית הנסיות – הרי הוא מעיד שאינו מכיר בקדושת המקום ולפיכך "אין לו חלק באלוקי ישראל", היינו בתואר של "אלוקי ישראל" שזכו בו ישראל שהוא מתקיים בעיקר בבתי נסיות ובתי מדרשות שמשם הוא הניקה של ישראל בגלות, ולכן חזקא כלפי זה מצינו את חומר הענין שאמרו עליו ש"אין לו חלק באלוקי ישראל!"

נס"ים בפיטו החרדים הנשגב והמפורסם:

"ותיק יימונו רחמיך וחוסה נא על בן אהוביך, כי זה כמה נכסף נכספתי לראות מהרה בתפארת עוזך, אלה חמדה ליבי..."

ובתפילה ובקשה על המצב: "חוסה נא ואל תתעלם..... אלא אל-נא רפא נא לה!"

ובקשת הגאולה: "הגלה נא ופחש חביבי עלי את סוכת שלומיך, תאיר ארץ מכבודך נגילה ונשמחה בך, מהר אהוב כי בא מועד וחננו כימי עולם!"

לתגובות: 5322906@GMAIL.COM

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים "הזרע בשלה מן האיל"

לקח הכהן את הזרע בשלה מן האיל וגו' (וי, ט) ובפי' רש"י (שם) ב"ה הזרע בשלה, לאחר שנתבשלה, עכ"ל.

א- בר"א מרח"ו (שם) ב"ה הזרע בשלה לאחר שנתבשלה. אין 'לאחר שנתבשלה' לאפוקי ממאן דאמר (חולין צ ב) ובתוס' ד"ה איון) 'אין בשלה אלא שלמה' כלומר כמו שהיא, דהא לכולי עלמא לאחר שנתבשלה הוא שנטול אותה. ולא פליגי תנא קמא ורבי שמעון לישנא קמא, אלא דמר סבר

מחתך לה והדר מבשל לה, ומר סבר מבשל לה והדר מחתך לה. ולשיטת בתרא: מר סבר בהדי איל מבשל לה, ומר סבר בקדרה אחרת מבשל לה. **אלא שרצה להוכיח, שמאחר שאינו מטר הזרוע נתבלה, צריך לומר, ששלמי חזר היו מבשלין בערה, שצריך לטול הזרוע אחר שנתבשלה,** וכו' ע"ל.

ובגור אריה (שם) בד"ה לאחר שנתבשלה. פירוש, כי מה שאמר הכותב "ולקח הכון הזרוע בשלה", אין הפירוש שיקח הזרוע בבשול שלה אף קודם שנתבשלה כל צרכה, וכך משמע מדלא כתיב 'הזרוע מבשלת'. דזה אין סברא לומר, דמה מועיל שהתחילה בבשול, **אלא הכתוב רוצה לומר 'לאחר שנתבשלה'**. והא דכתיב "בשלה" ולא 'מבשלת', דרשו בספרי (פיסקא לו) אין "בשלה" אלא שלימה. ונראה לי פירוש, שדרך כל דבר בבשול מתחלק ומתפרד, **ולפיכך אילו כתיב 'מבשלת', דמשמע אחר שנתבשלה, היה אפשר שהיה מבשלה עד שתתפרד, ולכן קרא כתב "בשלה", שלא יתיון עד שתתפרד לחלקים,** ע"ל.

ב-

שם בר"א מזרחי: ואם תאמר, איך אפשר שיטול הזרוע מן האיל אחר שנתבשלה עם האיל, **והלא כשנתבשל האיל עם הזרוע, שהיא אסורה באכילה לזרים, בלע ממנה טעם האסור.** כבר תרצו בפרק גיד הנשה (חולין צב ב), שכיון שאין הזרוע אצל כל האיל אלא אחד משישים, כשתשער הבשר שבו עם הבשר של כל האיל הנשאר אחר לקיחת הזרוע ממנה, לא הקפידה תורה על זה, מפני שהוא בטל במיעוט. **ומכאן למדו לכל אסורים שבתורה שבטלים בששים,** ע"ל.

ג-

ומש"כ כבר תרצו בפרק גיד הנשה, וכו'. הוא שם (צא א-ב) אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן בן לוי משום בר קפרא **כל איסורין שבתורה בסי',** אמר לפניו ר' שמאל בר רב יצחק רבי אתה אומר כן, הכי אמר רב אסי אמר ר' יוחנן בן לוי משום בר קפרא **כל איסורין שבתורה במאה.** ושניהם לא למדוהו אלא מחזק בשלה, דכתיב "ולקח הכון את הזרוע בשלה" וגו' (נשא ו ט), ותניא בשלה אין בשלה אלא שלימה, ר' שמעון בן יוחאי אומר אין בשלה אלא שנתבשלה עם האיל. דכולי עלמא בהדי איל מבשל לה, מר סבר מחתך לה והדר מבשל לה, ומר סבר מבשל לה והדר מחתך לה. וכו', **מאן דאמר בששים** סבר בשר ועצמות בהדי בשר ועצמות משערין והוה ליה בששים, **מאן דאמר במאה,** סבר בשר בהדי בשר משערין והוה ליה במאה, ע"ל.

ובפי' רש"י (שם ע"ב) בד"ה בשר ועצמ: דזרוע: בהדי בשר ועצמות, דאיל משערין, וקיים להו לרבנן דששים איכא ושרייה רחמנא: ומ"ד מאה, סבר עצם לא בעיא לשעוריה דהא לא פליט טעמא מיניה, וכי משערת בשר דזרוע בהדי בשר דאיל איכא מאה, ע"ל.

ברבינו גרשום (שם ע"ב) בד"ה מאן דאמר בששים קסבר בשר ועצמות, ולא הוה אילא ששים **לפי שעצם גדול יש בו בזרוע,** ולא הוה ליה כל האיל אלא בששים וכו'. ובד"ה קסבר בשר לבהדי בשר משערי' כו' **דבזרוע מעט בשר יש בו והוה באיל מאה חלקים** בשר כבזרוע. וכו' רש"י בד"ה ולישנא בתרא ועי' עוד בהגהות הב"ח שם.

מבואר בגמרא דלמ"ד דמשערין בששים הוא משום שמשערין בשר ועצמות בהדי בשר ועצמות, ולמ"ד דמשערין במאה הוא משום שמשערין בשר בבשר [ומש"כ בר"א מזרחי **כשתשער הבשר שבו עם הבשר של כל האיל,** כוונתו עם העצם].

ומש"כ שם **ומכאן למדו לכל אסורים שבתורה שבטלים בששים,** היינו דמכיון שבשר האיל נתבשל עם הזרוע ולא נאסר מחמת הזרוע, והוא משום שמשערין כאן בששים.

ד-

ובתוספות שם (ע"ב) בד"ה ומאן דאמר בששים סבר בשר ועצמות כו', לאו דרשא גמורה היא למילף מינה לענין מין בשאינו מינו דטעם כעיקר דאורייתא, דהכא מין במינו הוא דמדאורייתא בטילה ברובא. [דכתיב "אחרי רבים להטות" (משפטים כג ב) כ"ה בפי' רש"י והר"ן בסוגיון בד"ה דמדאורייתא] אלא בששים ומאה קבלה היתה בידם ואסמכתא אהאי קרא, וכו', ע"ל.

וכבר כתב ס' בר"ן (חולין צט ב) בד"ה גרסינן בגמרא באה"ד. והוה יודע דהא מלתא כולה דגמרינן מזרוע בשלה אסמכתא בעלמא הוא, דהא מין במינו מדאורייתא בטיל,

דאמרין בהדיא (צא ב ע' בר"ן שם) מין במינו ברובא, ומין בשאינו מינו נמי כל היכא דליכא טעם ברובא בטיל וכדכתיבנא. והיינו טעמא משום דמזרוע בשלה ליכא למגמר ששים ומאה, דדילמא בבציר מהאי שעור נמי בטיל, אלא שמצוותו בכך לבשל את הזרוע והאיל כאחד. אלא ודאי מדאורייתא לא בעינן ששים כלל לא במינו ולא בשאינו מינו, אלא משום דאיכא איסורא דיהיב טעמא בשאינו מינו בששים כגון בצל וקפלוט, והואו מדאורייתא אסור דמין בשאינו מינו בטעמא, ולפיכך השוו חכמים כל נותני טעם לאלו דלא לטבול אלא בששים, ואע"ג בבציר מהי בטיל טעמא, ואפילו במין במינו דבטיל מדאורייתא חד בתרי הצרכין בו ששים בצלול כיון שהאיסור מתפשט בכל אע"פ שאין טעמו ניכר, דלא פלוג רבנן, ע"ל.

ובב"ח (י"ד ס' צא ס"ק א) אמר רבי יוחנן כל איסורין שבתורה בששים. בפרק גיד הנשה (צא א) ומבואר לשם דלמדהו מזרוע בשלה, דקים להו לרבנן דזרוע בהדי בשר ועצמות הוה אחד משישים בבשר ועצמות, האיל והזרוע שהיא קדשים אינו אסור לאיל שנאכל לבעלי, אלמא דבטל הטעם בששים. ואסמכתא בעלמא הוא, דמדאורייתא מין במינו כיון שאינו נותן טעם בטל ברוב, דכתיב "אחרי רבים להטות" (משפטים כג ב), ובמין בשאינו מינו נמי בטל ברוב אם אינו נותן טעם, אלא דבנותן טעם לר"ת דטעם כעיקר אסור מדאורייתא והכי נוהג אבל באינו נותן טעם מותר מדאורייתא אפילו פחות משישים לדברי הכל, אלא כיון דאיכא איסורא דיהיב טעמא בשאינו מינו עד ששים כגון בצל וקפלוט, **השוו חכמים מדותיהם דבעינן ששים,** ^{טז} ואפילו במין במינו דלא פלוג רבנן, ואסמכתא אחרת בשלה. אבל מילף לא הוה דדילמא בבציר משישים נמי בטיל, אלא שמצוותו בכך לבשל הזרוע והאיל כאחד וכו' ע"ל.

ומבואר בדבריהם בביאור פלוגתת האמוראים אי בעינן ששים או מאה, דלכולי עלמא בודאי גם בפחות משישים אינו בהכרח שיתן טעם, אלא דכיון שיש דברים שנותנים טעם עד ששים ויש דברים הנותנים טעם עד מאה ויש דברים הנותנים טעם גם יותר מדמאה [וכגון מיד דעבידי דטעמא, תבלין וכו"ב, ע"י י"ד ס' צט ס' ח בהג"ה] ולפיכך השוו חכמים מדותיהם והעמידו או על ששים או על מאה, כדי שלא לחלק בין המאכלים. ומטעם זה היו חייבים ג"כ לכלול מין במינו בשיעורים הללו, אף שאין בו היתכן טעם לא פלוג רבנן, ואסמכתא אחרת בשלה כל אחד כפי קבלתו, שיותר משיעור ששים או יותר משעור מאה בודאי אינו נותן טעם, דהא הותר בשר האיל לזרים אף שנתבשל עם הזרוע שהיא אסורה לזרים.

ה-

בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק, י"ד ס' כח) ע"ד אשר שאל וכו'. הנה כזה יוקשה לנו ג"כ בפלוגתא דרב חנן בר אבא ור' יוסי משמיה דרבי' בחולין (צא א) **בכל איסורים שבתורה אם בששים או במאה, ונחזי אגן ע"י קפילא.** וכו' ע"ל עי"ש מש"כ בהז"כ.

ולהתבאר דאין פלוגתתם במציאות נתינת הטעם, רק כפי מה קבעו חכמים מדותיהם, דמר סבר דמשערין בבצל וקפלוט דנותנים טעם עד ששים, ומר סבר דמשערין בדברים הנותנים טעם עד מאה.

מיושב שפיר מה שנתקשה בשו"ת נוב"ו ונחזי אגן ע"י קפילא, והוא משום דודאי אין נתינת טעם ברוב המאכלים, אלא כדי שלא יבואו להקל בדברים הנותנים טעם עד ששים כגון בצל וקפלוט, לכן השוו חכמים מדותיהם, וא"כ לא שייך בזה שנבחר ע"י קפילא.

[ולהמתבאר נתיישב ג"כ מה שנחלקו בהפרש גדול, כיון דאין זה מחלוקת במציאות, רק לפי מה קבעו חכמים מדותיהם].

^{טז} ע"י עוד פרי מגדים י"ד (משבצות זהב ס' צט ס"ק א) עצמות האיסור וכו'. ע"ז, ראשונה אקדים הקדמה אחת קטנה זו וזו: וזו: דע כי חתיכת נבלה שפלה לאינה מינה צריך ס' לבד האיסור. והטעם דלא ידעין כמה נפיק מינה ואף שוודאי אין פולטת כמותה. או דאפשר מותנת טעם בכמותה (וכמומה ש"א כן). ונשפך אף דידיעין שהוה ס' בערך חצי חתיכה און להקל כלל וכלל, כי ספק זה לא נחשב לספק דרבנן ולא ל"ס' בדאורייתא, ואף למאן דאמר "ס' ק"י ס"ט ספק חסרון ידיעה הוה ס"ס בכאן ודאי לא כיון דלא מקרה הוא וכל אחד יבוא לשער (או מטעם דנותנת טעם בכמותה) זה מוסכם אין בו מחלוקת, וכו' ע"ל.

מבואר דבריו ע"ד שנתבאר בר"ן ובב"ח דחכמים השוו מדותיהם, כמו כן משום שלא יבוא כל אחד לשער צריך ס' כנגד כלל האיסור, אף שבוודאי אין פולטת כמותה.

^{מז} ע"י עוד פרי מגדים (משבצות זהב י"ד ס' צא ס"ק ז) ובהגהות נמוקי הגר"ב (שם) מש"כ שם.

ו-

בטור יורה דעה (ס' צא סעי' ב) ונפקא מינה [בנתערב מין בשאינו מינו אם הוא דאורייתא או דרבנן כיון שאין אנו לוקין. ע"י פרישה שם אות יז] אם נתערב מין במינו ונשפך בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשערו אם נתבאר שהיה רוב היתר מותר דספיקא דרבנן תולין להקל ואם לא נתבאר שרוב היה היתר אסור ואם נתערב בשאינו מינו ונשפך אסור דספיקא דאורייתא לחומרא, ע"ל. וכו"כ בשו"ע (שם סעי' ב).

ובדרכי משה (שם ס"ק ב) וכתב באו"ה (כלל ל"ז דין ה אות טו) דאפילו נפל חלב לבשר עוף דהוא מדרבנן אפילו הכי אם נשפך אסור ע"ל.

ז-

ובשו"ר (שם ס"ק ז) אבל אם נתערב בשאינו מינו כו', כתוב בת"ח כלל פ"ה ד"ג בשם או"ה כלל ל"ז דאפילו אם נפל חלב לבשר עוף שהוא דרבנן אפילו הכי אם נשפך אסור הואיל וטעם כעיקר דאורייתא וכו"פ בסמינוי והוא תמוה דהא מ"מ אפילו עיקר בשר בחלב דעוף גופיה אינו אלא מדרבנן ואם כן הוה ספיקא דרבנן ולקולא וכו', אבל למאי דק"ל בר"ס פ"ז דבשר עוף בחלב דרבנן פשיטא דתולין כאן להקל וזה ברור, ע"ל.

ובט"ז (שם סוף ס"ק ה) וכתב בת"ח כלל פ"ה בשם או"ה אפי' אם נפל חלב לבשר עוף שהוא דרבנן ונשפך אסור הואיל וטעם כעיקר דאורייתא. ולכאורה תמוהין מאד דבריו דמה מהני שהטעם כעיקר הוא אפי' אם העיקר בעין לא הוה אלא איסור דרבנן וכו', אלא שצ"ע במ"ש הואיל וטעם כעיקר דאורייתא דאין זה כלום, אבל נראה דשפיר קאמר רמ"א דכיון דמצינו בבשר [עוף] בחלב שששו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה ממש כגון לענין אכילת גבינה אחר בשר כמ"ש ריש ס' פ"ט סעיף א' וכן בסעיף ב' **ליש מחמירין שמביא רמ"א** וכן ר"ס פ"ח לענין ההלכות על השלחן ולא חשבינן לה גזירה לגזירה. והמקור ממה שאיתא בגמרא בזה בפרק כל הבשר (חולין קד ב) דגזירה לגזירה הוא בזה כמו גזירה אחת, ע"כ גם בזה ראוי להחמיר בעוף גזירה אטו נשפך בבשר בהמה. משא"כ במין בחלב שששו חכמים דאין שם גזירה אטו איסור דאורייתא ע"כ אזלינן שם להקל ביש רוב היתר, ע"ל.

ובפרי מגדים (שם ס"ק ה) הט"ז החזיק בפסק הת"ח דבבשר בחלב אף בשר עוף גזרין אטו בהמה **משא"כ מין במינו דאין שם גזירה אטו דאורייתא. תמה במנות יעקב כלל פ"ה אות מ"ו דמין במינו בלח דבעי ששים הוא אטו אינו מינו יע"ש. ובאמת שגם אני תמהתי כן וכו' ע"ל.**^{מז}

ח-

ובשו"ת נודע ביהודה (תניינא, או"ח ס' ע) ואדרבה פעם אחת מצינו להיפך שהרי לדעת רמ"א בת"ח כלל פ"ה הביאו הש"ך ב"ד ס' צ"ח סק"ז דבאיסור שנתערב מין במינו בלח ונשפך תלין להקל שהיה ששים מטעם ספק דרבנן מצד שעוה דמן התורה חד בתרי בטיל ובבשר עוף שנפל לתוך חלב ונשפך דמן תלין להקל אף שהאיסור דרבנן כיון ששעוה מן התורה דטעם כעיקר דאורייתא, ע"ל.

ולפי דבריו צריך לומר דמה שכתב הט"ז דאין שם גזירה אטו איסור דאורייתא [פ"ה מה שאסרו מין במינו אטו אינו מין]. כוונתו דאין הגזירה במין במינו אטו איסור דאורייתא, אלא אטו שיעור דאורייתא. משא"כ בבשר בחלב דהגזירה הוא אטו איסור דאורייתא, לכן מחמירין בנתערב עוף בחלב ונשפך, אף דהוה איסורו רק מדרבנן.

ולכאורה לפי דבריו לאו דווקא בבשר וחלב, אלא בכל מקום שאסרוהו משום איסור דאורייתא ג"כ יהיה ספיקו [וכגון שנשפך] לחומרא.

ט-

גם יש לבאר מש"כ בט"ז דאין שם גזירה אטו איסור דאורייתא, והוא ע"ד שנתבאר בר"ן ובב"ח [הובא לעיל] דמה שאסרו מין במינו, הוא לא משום גזרה מינו אטו בשאינו מינו [דאז מקרי איסור משום איסור דאורייתא]. רק אסרוהו משום לא פלוג, פ"ה מכיון שבאינו מינו הוצרכו חכמים להשוות מדותיהם ואסרו אף כשאינו נותן טעם. ולכן כדי לקיים הגדר ולהחזיקו במין בשאינו מינו אף באינו נותן טעם, הוצרכו לאסור ג"כ במין במינו.

^{מז} מש"כ שט"ז החזיק בפסק הת"ח כ"כ ג"כ בשפתי דעת (שם ס"ק ז) אמנם ע"י בחוות דעת (ז"ק ז) מש"כ בדעת הט"ז.

אם נאסרה לבועל שלא הוא אסרה

דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש כי תטשה אשתו וימעה בו מעל. (ה' יב)

ע"ד השאלה, בא"א שנבעלה, ושוב נתגרשה מבעלה, ורוצה להינשא לבעל. והנה הלכה פסוקה היא שאסורה לבעל אסורה לבעל, אמנם בב"ד, יש שרצו להתייר לבעלה, וזאת עמפ"ש הרש"ש בכתובות [ט]. הדיקה דהבעל לא ידע מזה שאסרה עליו, א"כ נמצא שאין כאן את הדין ש'אסורה לבעל אסורה לבעל', שהרי מעולם לא נאסרה לבעל. ויש לעיין אם אפשר לסמוך ע"ד הרש"ש הללו להלכה ולמעשה.

תשובה: אין מקור ל' הרש"ש ב'ד' הראשונים, אמנם כמה אחרונים מחזיקין בשיטתו, ואפשר לצרף דבריו לסופי, בציור שיטות אחרות.

בגמ' כתובות [ט]: אין האשה נאסרת על בעלה בעד אחד אלא בשני עדים. וקנין וסותרה, אפילו בעד אחד נמי. ופתח, כשי עדים דמי. וכי תימא, מעשה שהיה [מעשה דוד ובת שבע] מפני מה לא אסרה, התם אונס הוא. ופרש"י: מפני מה לא אסרה, על דוד שהרי עדים הרבה ידעו. ע"ל. ודברי רש"י צ"ב אה בא להשיעור "שהרי עדים הרבה ידעו", ולכאן אף אם לא ידעו עדים הרבה, הלא כיון שוד עצמו מידע ידע, א"כ היה לו לפרש ממנה, וכאן דקיי"ל "דאסורה לבעל אסורה לבעל", ודברי רש"י צ"ב.

אין יעו' בתוס' שדחו דברי רש"י בפרט זה מטעם אחר, וז"ל: מפני מה לא אסרה, פירש הקונטרס והלא אותו מעשה בעדים הוא, ואין נאסרה דנהי דידעו לרבים הוה שהביאה לביתו, אלא אה לאו נכוחה בשפורנו בשפני בני אדם לא שמש. ונראה לר"י לפרש, וא"ת דפתח פתוח כשני עדים דמי, אמאי לא אסרה לדוד, דדוד היה יודע בודאי שנבעלה, ואע"פ שעשה תשובה, מ"מ עיכבה, ואם היתה אסורה לו לא היה אותו צדיק לוקה לו לאשה. ע"ל. וע"פ חז"ן דפשיטא להו להתוס', דמצד שדוד עצמו ידע שנבעלה, היה לו לפרש ממנה, דכיון שאסורה לבעל ה"א אסורה לבעל.

והנה בהגהות הרש"ש, עמד ע"ד התוס' במש"כ "דאמאי לא אסרה לדוד, דדוד היה יודע בודאי שנבעלה", וכן דלכאן נראה דאף אם בודאי ידע שנבעלה, מ"מ עדיין מותרת לאוריה, דהא כיו"ב חז"ן בגמ' דנבעלה באונס מותר לבעל, והיינו טעמא, דכיון דאינה נאסרת לבעל א"כ אינה נאסרת לבעל, והא בהא תליא, וא"כ גם בב"ד לאוריה אינה נאסרת כיון דדוד אינו נאמן להעיד, דאין אדם משים עמו רשע, וכיון שלאוריה אינה נאסרת א"כ ג"כ מותרת לדוד, דהא בהא תליא.

ותי' הרש"ש, דכל ד' התוס' המה רק לה"א דגמ' דלא ידעין דנבעלה באונס מותרת לבעל, ושהא בהא תליא. אכן לקושטא דמילתא, כיון דקיי"ל הכי להלכה, א"כ ה"ה במקום שאין עדים לאסורה לבעל, אינה אסורה לבעל, ולכן במקום שרק הבעל יודע מזה שנטמאה, והבעל אינו יודע, כיון שאינה אסורה על בעלה שהרי אין כאן עדות לאסורה, א"כ שוב גם היא מותרת לבעל, וסו"מ הרש"ש: וכן ב"ל להורות להלכה ולמעשה.

ומבאר מדבריו מילתא חדתא, דבמקום שאין עדים לאסורה לבעל, מותרת לבעל אף שהוא יודע שהיא נטמאה, וכפי שמיא גליא שהיא אסורה על בעלה, מ"מ כיון שא"א לאסורה על בעלה, מותרת היא רצו. ולקמן נדון דבריו בס"ד.

וראיתי שכמה אחרונים בעל להביא ראיה לדברי הרש"ש מדברי רש"י ה"ה ש"ל "שהרי עדים הרבה ידעו", ובא להשמיענו, דמש"ה היה לדוד לפרש ממנה שהרי הרבה עדים ידעו, אבל בלא"ה, היתה מותרת לו, ואף שהוא עצמו ידע שהיא אסורה עליו, מ"מ אין די בזה לאסור, וכמ"ש הרש"ש, ומש"ה הוצרך לומר שהרי הבה עדים ידעו, דבכה"ג חייב להוציאה. וכן פירש הגר"י קמניצקי, והובא במאסף אוהל אברהם כתובות שם. ומעין זה כל בשו"ת לבוש מרדכי להגר"מ מפאשטיץ [ט], דף ד' ע"א.

עוד הביאו ראיה לשיטת הרש"ש, דהנה בח' המאירי כתובות שם כ' ז"ל: ושמה תאמר היאך הותרה בת שבע

לדוד, וא"ת שלא נאסרה לאוריה מפני שלא היו שם עדים, וכו', אין זה כלום, שכל שנתפרסם על ידי נביא אין לו עדות גדולה מזו, אין הענין אלא מפני שאונס היה ולא נאסרה על בעלה. ע"ל. ולכאן צ"ע מש"כ המאירי "שכל שנתפרסם ע"י נביא אין לך עדות גדולה מזו", ומשמע, דאי לא הכי, באופן שלא היה עדות על נביא, אף שדוד היה יודע בעצמו שבתו נבעלה באונס, מ"מ מותרת לו, וזה עד ממחר לדברי הרש"ש. וכבר העיני מזה כמה אחרונים.

ונראה, דדברי המאירי אינם חוזרים על דוד גופיה, אלא על הסנהדרין שהיו צריכים להפרישו מאיסור כל שנתפרסם ע"י נביא, וכן מדוקדק לשון הש"ס דאמר "מ"ט לא אסרה", אשר מזה משמע דקאי אב"ד ולא על דוד. וכן נראה מדברי חת"ס בתשו' אה"ע ח"א [ס'] כ"ן. ע"ש. ולעולם י"ל דהבעל עצמו אסור לו לבעל עליה אף אם רק הוא יודע מזה.

ומעתה לפי האמור י"ל שיטת רש"י, של שהרבה עדים ידעו, והיינו, דר"ל דמש"ה היה על הב"ד להפרישו, והלא דברי רש"י חוזרים על האמור בגמ' "מפני מה לא אסרה", ולעולם פשוט דגם לרש"י אף אם לא היה ב"ד היה על דוד לפרש ממנה, דאסורה לבעל אסורה לבעל. ומה שהדגיש רש"י שהרבה עדים ידעו, דחה חזר על מש"כ לע"ל "דל"פ כשני עדים דמי" וע"ז שאלו בגמ' דא"כ מפני מה לא אסרה לדוד, ופרש"י דהרי הרבה עדים ידעו, וא"כ הו"י כפ"פ. ע"י בריטב"א.

וכמ"כ נראה מוכרח כן בדעת רש"י, דהנה בתוס' הרא"ש פליג ע"ד רש"י של דהקושיא על דוד, וכל לפרש: מפני מה לא אסרה. פי' לאוריה הרי הבעל עדים ידעו. ע"ל. חז"ן ג"כ דהקושיא היא על ב"ד, דהא אוריא לא ידע מאומה. ונראה דאם היה אפשר להעמיס כן בדעת רש"י, לא היה הרש"ש שותק מלפרש כן, ומדלא העיר כלום מזה, ש"מ דא"א לפרש כן. שו"ר ש"כ בדעת המאירי בשו"ת יב"א ח"ג [ס'] ו[ו]. ולמש"כ כן נראה גם בדעת רש"י. ולפי דרכנו למדנו, שאין שום ראיה לשיטת הרש"ש מדברי הראשונים. וז"ב.

[וראיתי לעורר עמ"ש בשו"ת שמש ומגן ח"ג [אה"ע סי' כג] שהנה דברי רש"י, וכל להגיה דברי רש"י דבמקום שהרי הרבה עדים ידעו, צ"ל "ואלא" הרבה עדים ידעו, ור"ל שידעו היא כהרבה עדים וכמ"ש התוס'. והוכרח להגיה כן, לפי שתמה עמ"ש רש"י בדיבור שקודם לזה ז"ל: דפתח פתוח לאסורה על ע"כ כשני עדים דמי, שהרי ברור הוא לו שנבעלה. ע"ל. ולכאן מפורש ברש"י דכל שברור לו שנבעלה אסורה עליו, ואף שאין עדים. וא"כ לא יתכן שרש"י יסותר דברי עצמו מינה רש"י, וע"ל דיש להגיה בדברי רש"י, וכמ"ש. ולעולם אין ראיה מדבר"ש לשיטת הרש"ש. ע"כ.]

והנה מלבד שהמעין בדברי התוספות יראה נכוחה שהבינו שדברי רש"י באו לומר שהרבה עדים ידעו כפשוטו, וכמ"ש התוס' ז"ל: דנהי דידעו לרבים וכו', וע"ז סובב כל דבריהם. ע"ש. וא"כ תימה להגיה בדברי רש"י, מ"מ עיקר קושיתו לכאן לק"מ, דמש"כ רש"י "שהרי דבר ברור הוא לו שנבעלה", דבריו נטובים על "הבעל" ולא על הבעל, ובכה"ג דקים ליה בגיה טובא שנבעלה פשיטא שאסורה עליו, אף אם אין עדים כלל, ואין ראיה מספיק, וע"י בגמ' קידושין [ט]. ודברי הרש"ש המה רק לחדש דכיון שאינה אסורה לבעל, כיון שהוא אינו יודע מזה, א"כ מותרת לבעל. וכל זה פשוט.]

והנה במשנה אחרונה דנדרים [צ] דהאומרת טמאה אני לך אינה נאמנת דחיישין שמה נתנה עיניה באחר, ל' בתוס' [ד"ה חזרו לומר] ז"ל: ואל' אמאי לא מהימנא, לא שיתנה נפשה חתיכה דאבי אסורא. ותירץ הרב רב אליעזר, דלא מצינו זונה שהיא אסורה לינשא לכהן, דודאי הוא מזהר עליה אבל היא אינה מזהרת עליו, הילכך גם לדבריה אינה אסורה בו. ע"ל.

וכיו"ב ל' בחי' המאירי ז"ל: שזו הואיל ולא נודע לו אלא על פיה אם אינו מאמינה בלבו אינו מזהר עליה וכל דאיהו לא מזהרה איהי נמי לא מזהרה. וכן הק' ותי' הרשב"א שם. ע"ש. והנה מבאר בשיטת הר"א, דכיון דהיא אינה נאמנת, א"כ הוא אינו מזהר, ובשום כך היא אינה נאסרת, וחיזקו, דאף שבאמת כלפי שמיא גליא שהיא זינתה, והיא עצמה יודעת כן, מ"מ כיון שהוא אינו מאמינה, היא עצמה מותרת לבעלה, ואף שהיא יודעת בבירור שהיא זינתה, וה"נ י"ל בב"ד, דכיון שהבעל אינו יודע שזינתה, ואינה אסורה עליו, מותרת לבעל, אף שידע בעצמו שזינתה, מ"מ כיון שלבעל מותרת, גם לו היא מותרת. והעיר מזה בס' אשל אברהם ניימארת כתובות שם, וכיו"ב העיר בס' שירת דוד להגר"ד הקשר שם.

אמנם באמת אין הנידון דומה לראיה, דכל דברי הראשונים הללו המה סובבים רק על איסור זונה לכהן, דע"ש דאיייר

באנסה לכהן, ובהו הוא די"ל, דכיון דהיא לא מזהרת כלל, ורק הוא מזהר עליה, וכיון שהוא אינו מאמינה, אינו מזהר ע"ז, אבל לעולם א"א לומר כן על איסור סוטה, דכל שנטמאה, הרי היא אסורה לבעלה. ומצאתי שכן ביאר בהדיא ד' הר"א ממיץ בתשו' חכם בס' [ק"ג]. ע"ש.

וביאר דברי הר"א ממיץ מצאנו בתשו' חתם סופר אה"ע [ח"א סי' קג, ד"ה ולענד, ו"חב סי' ק' ד"ה והנה]. וזת"ד, דמה שאמר ביבמות [פד]: דכל היכא דהוא מזהר היא נמי מזהרת, אין זה משום איסור לפנ"ע, אלא הוא דין בפנ"ע שאסורה להביא אותו לידי איסור, ובמקום שגורמת לו לבא לידי איסור הרי היא מזהרת, אבל אם הוא אינו עובר באיסור, היא אינה מזהרת. וכיו"ב ל' התוס' בב"מ [ע. ד"ה מעות] דה"ט דמעות של ידעו מותר להלוות ברביות, וגם הלואה אינו עובר, משום דלא מתחייב ליה בלא תשיך רק כשגם המלוה מזהר, וה"נ בב"ד, כיון שהוא אינו מזהר, גם היא אינה מזהרת בכה"ג. ע"ש בכל דבריו. ואין זה שייך לאיסור סוטה כלל וכלל.

וראיתי בקרן אורה נדרים שם שתמה ע"ד הר"א ממיץ, ז"ל: וסברת הר"ר אליעזר צ"ע, דלא אמרו הני כלל דכל היכא דהוא מזהר היא נמי מזהרת, וכן לענין כשרות וכלל הכנסת לפסולין, דלא שייכא בזה אזהרה כלל, אבל לא בכה"ג דגם הוא מזהר אלא דאינה נאמנת לו, והיא דידיעה בעצמה דזונה היא וזאי דעבדה איסורא, ע"כ. אכן למש"כ החת"ס, נחא דברי הר"א ממיץ, דאה"נ במקום שאינה מביאה אותו לידי איסור אינה מזהרת כלל, ומש"כ הרי הוא כמי שאינו מזהר. ואין זה שייך לאיסור סוטה. וראיתי בקובץ תשובות אה"ע רש"י אלישיב צ"ל ח"א [ס'] קצב, שתי' קושיית הקרן אורה ע"ד שנתבאר. ועימש"כ בדברי הר"א ממיץ בטו"א ח"א [ד]. בהגהות רב"פ. ובבני אהובה פנ"ד מאישות הי"ח, ד"ה מה שנראה לענ"א. ובשו"ת מלבי"ם יו"ט [אה"ע ר"ס ז], ובשו"ת עונג יו"ט [ס'] קצב, ובשו"ת אגרות משה אה"ע ח"א [ס'] די – טו, ובהרחבה בס' קונטרסי שיעורים להגר"ז גוסטמאן צ"ל [נדרים, שיעור ל' אות י']. וראיתי בשו"ת אור שמח ח"א [ס'] א' [אלישיב צ"ל ח"א [ס'] קצב], שתי' קושיית הקרן אורה ע"ד דברי החכ"צ הנ"ל שלכאן פקפק בזה, ודחה דבריו. אמנם לכאן בסו"ד החכ"צ נראה שפי' ממש כדברי האו"ש. ויש לעיין היטיב בכל דבריהם. וכתת אכמ"ל.

ואיעקרא, הנה לכאן דברי הרש"ש קשים מאוד בסברא, דהא כיון שהבעל טימא אותה בעצם, א"כ מה איכפ"ל שאין הבעל יודע מזה, הא היא טמאה בעצמה, וכבר תמה כן ע"ד הרש"ש בתשו' אגרות משה אה"ע ח"א [ס"ו] די' זת"ד: ומה שחידש הרש"ש, דהא תמיה מאד, דאיזה דמיון הוא לנבעלה באונס, דל' הרש"ש דכמו שנבעלה באונס שלא נאסרה לבעלה, ה"נ בב"ד, דהא באונס לא נאסרה כלל אף אם נודע שאנסה, אבל הכא הרי נאסרה בעצם, והם יודעים דאסורה לבעל, דלא בעינן עדים לאסורה על בעלה, אלא רק לברורא דמילתא, וראיה לזה, דהא חז"ן דאם מאמינה נאסרה עליו אף שלא היו עדים, וא"כ נאסרה על הבעל שהוא יודע שאסרה על הבעל. וסו"מ האג"מ, דדברי הרש"ש הם שם ע"כ. מתמיהין טובא, ובפרט שהראיה מאונס אינה ראיה. ע"כ.

וכיו"ב העיר הגר"ש אלישיב קובץ תשובות ח"א [ס'] קצב. ויסוד הדברים כבר ל' בחידושי רבינו חיים הלוי [פ"ד הט"ז מיבום וחליצה], דלפי האמת בזנות אין צריכים עדים לקיום הדבר, ובתו"ד שם מבואר גם טעמא דמילתא, ז"ל: והטעם בזה נראה, דהוא משום דמצית תרי גווי עדות דבדר שבערה, דבזנות הרי קו"ל דלא איברו סודו, אלא לשקר ונמבאר בכתובות דף ט', דבאמת נאסרת גם בלא עדים. ובגיטין וקידושין ע"י העדים הוא שמקיימא מלתא, והחילוק ביניהם הוא, דבזנות דהאיסור בא ממילא על כן לא איברו סודו אלא לשקר, משא"כ בגיטין וקידושין דהבעל הוא שעושה עדים הגיטין וקידושין והאיסור וההיתר, ע"כ צריכים עדים לקיימו מילתא. ומבואר דבריו דלפי האמת בזנות אין צריכים עדים אלא לברר האיסור, אבל ל' לחלות האיסור, וזה משום דהאיסור בא ממילא, לפי שהבעל פועל את האיסור בביאתו.

ובאמת הנה בראשונים בסוגיין מפורש, דאף דהבעל אינו יודע מזה שנבעלה באיסור, מ"מ אסורה לבעל, וכמ"ש בשו"ת הרא"ש [לכל לב סי' טו], ז"ל: דכל היכא דאסורה לבעל אסורה לבעל, וכל זמן שלא נאסרה לבעל לא נאסרה לבעל. וזהו הדין ואמרת שלא בא עליה, אבל יש להזהיר ולומר לו: פלוני, הו"י יודע שאם באת עליה, אסורה, דלגבי ידידה הו"י כעדים, אעפ"י שלא נאסרה על הבעל בידיעתו, מ"מ

היא חתיכה דאסורא אגבי דדיה. ע"ל. ול"כ בשו"ת מהר"ם מטרנובוב [ד"פ סי' רמ]. ומפרש כן ג"כ בתוס' קידושין [ס]. ד"ה אמר אביו] וז"ל: אבל הכא הביאה אוסרת בין בעדים בין שלא בעדים ואין אנו צריכין אלא שידע הבעל האמת. ול"כ התוס' בסוגין [הואל והיה יודע מה שבעלה], ול"כ הרשב"א והרשב"א, ו"ל ונאשרת מדרש הרשב"א [סי' קנ]. והובא בברכי" [סי' א יא אות ג]. ע"ש. וכן נראה להלכה מדברי החת"ס בתשו' אה"ע ח"א [סי' כן]. וכמ"ש ג"כ בשו"ת מנח"י ח"ד [סי' טן]. וממש"כ בס' אורים גדולים [לימוד קנז], הובא בהגהות רע"א לשו"ע אה"ע [סי' יא]. ובשו"ת מהרש"ם ח"ג [סי' עה]. ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ד [אה"ע סי' ז]. ועי' בשו"ת יביע אומר ח"ג [סי' ו' אות י]. שאכל כל דברי הפוס' הנ"ל, והעיר ע"ד הרש"ש כאמור.

וגדולה מזו ל' באבי עזרי (הלכות סוטה פ"ב ה"ב), לדחות דברי הרש"ש, וביאר, דיסוד הדין דאסורה לבעל אסורה לבעל, דאין הכוונה דהאיסור לבעל הוא על ידי מה שאסרה על הבעל, ובאנסה שלא נאסרה על הבעל, לא נאסרה על הבעל, דמנ"ל לומר כן, ובפשוטו כמו שיש איסור על הבעל כך אסורה תורה על הבעל. אלא עיקר השטע, שאם היתה אנסה מותרת לבעלה משום דלא נטמאה, שהיא אנסה ה"ק, והביא דברי הרש"ש, ול' וח"ו לסמוך על זה, ושאיני אנסה דמותרת להבעל משום שאין כאן [ונטמאה], משא"כ בנדון הרש"ש דהבעל שהוא יודע שהוא האמת, לדבריו גם על הבעל היא אסורה, ואין שום ספק שנתאסרת על הבעל, והוא פשוט וברור. עכ"ל.

אמנם, בס' בני אהובה [פ"כ מאישות ה"ח] ל' בדלא עדים אין האשה נאסרת לבעלה, ואפי' ראה שזינתה. ודבריו, נגד כל גדולי הראשונים הנ"ל. וכבר העיר ע"ד בכזאת בשו"ת מהרש"ם שם. וכמו"כ בשו"ת שואל ומשיב תניא ח"ד [סי' עו] ל' דא"א שנבעלה ולא היו עדין בדבר, כשם שהיא מותרת לבעל כך מותרת לבעל, אע"פ שיוודע שבא עליה, ע"ש. ולמש"כ דבריו צ"ע. ועי' בשו"ת רב פעלים ח"א [אה"ע סי' א]. ובהרחבה בשו"ת יב"א שם, מש"כ להשיג ע"ד.

וראיתו בשו"ת מנחת יצחק ח"ד [סי' טן] של להביא ראייה דלא נסברת הרש"ש, וזת"ד, ולענ"ד של ראייה ממשנה מפורשת, והיא במתני' יבמות [צב]. האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים וכו', אמר לה מת בעליך, ואח"כ אמר לה קיים ה' ומת, תצא, והולד ראשון ממזד והאחרון אינו ממזד, ע"כ. ובראשונים שם מבואר, דגם האחרון הוי ממזד מדרבנן ע"פ, ועי' בשו"ע אה"ע [סי' יז סעי' ח] והכל מודים דתצא, ע"ש בבאה"ש, ומשום דכשם שאסורה לבעל אסורה לבעל. והנה זה פשוט, ומשום דהבעל היה במדינת הים, ורוחק כל כך מביתו, עד דהעידו עליו דמת, ולא נודע דחי היה, עד שבאו אח"כ, ואמרו דקיים היה, מסתמא גם לו לא נודע כלל, מהנשואין שלה, ומ"מ אסורה לבעל. ואין לדחוק ולומר, דמייירי דוקא בנדוע להבעל, דכל כהאי גוונא ל"ה להו לסתומי, ולא אשתמט לחד, הש"ס והש"ע, או אחד מהמשאי כלים, לפרושין, אלא ע"כ דלא תליא כלל בידיעת הבעל בזה, ואין לומר דרק אם ה' נודע על היתה אסורה לו. וק"ל. עכ"ל.

והנה הגם שראיה חריפה היא, מ"מ לכא' יש לחלק, דעד כאן לא אמרינן דאם הבעל אינו יודע מזה דאינה אסורה לבעל, רק באופן שזולת הבעל אף אחד לא יודע מזה, אבל במתני' דיבמות דס"ע ידעי דיש לה בנים מהבעל, ונתקבלה עדות בב"ד שבעלה היה קיים, הנה באופן כזה י"ל, דאף דהבעל עצמו לא יודע מזה, מ"מ כיון שבי"ד יודעים מזה בבירור גמור, פשיטא שאסורה גם לבעל. ודו"ק.

ובזה יש לדחות גם מש"כ בשו"ת שמש ומגן הנ"ל להביא ראייה ברורה נגד ד' הרש"ש, דהנה פסק מרן [סימן י"א סעיף ב'], וז"ל: כל אישה שבאו עדים והעידו שזינתה עם זה כשהיתה תחת בעלה הראשון, הרי זה תצא מזה, אע"פ שיש לה ממנו כמה בנים. וכל השמש ומגן, דהנה משמע להדיא דמעולם לא נאסרה על בעלה הראשון, שהרי לא נודע הדבר ולא באו עדים עד שפישאת לפני, והראשון גירשה לרצונו ולא נאסרה עליו, ועל"ז על ידי עדים שבאו אחר שפישאת אסורה על השני אע"פ שיש לו בנים. והטעם ודאי דאילו ידע הבעל בזמנו היתה אסורה עליו, ולגביה דידיה הוי כאילו ידע הבעל, ע"ל. וסו"מ: זה ממש היפך דברי הרש"ש. אכן למש"כ, נראה דאין לדחות מזה דברי הרש"ש, וי"ל דבכה"ג דנודע הדבר בב"ד, ויש ע"ז שני עדים מהמינים, א"כ שוב אסורה לבעל מן הדין, ובכה"ג ג"כ אסורה לבעל לכו"ע, ואינו דומה למש"כ הרש"ש להתייר לבעל לחיות יעמה כל שלא נודע הדבר, ואין פסק של ב"ד, ורק מפיו של הבעל אנו חיים. וזה ברור.

וכמו"כ ראיתי באג"מ שם שהעיר, דלפ"ד הרש"ש נמצא, דגם אם בעל לפני ב' עדים, אלא שהעדים לא העידו בב"ד עד שמתו, ג"כ היה מותר לבעל, כיון שהבעל אינו יודע מזה, וזה לא יתכן. ע"ש באג"מ. ולמש"כ, י"ל קושיא זו, דאה"נ גם הרש"ש מודה היכא דאיכא עדים.

איברא, דמצאנו חבר להרש"ש בשו"ת לבושי מרדכי להגרמ"מ אפשטיין [סי' לט] של כעין דבריו, אבל מטעמא אחרת, ויסוד דבריו עפ"מ הפמ"ג [בפתיחה לה' תערובות] לתמוה בחתיכה גדולה וחתיכה קטנה שנתערבה חד בחד, אמאי מביא אשם תלוי, ונימא דיש כאן ס"ס, ספק שמא אכל היתר, ואת"ל שאכל איסור, שמא חתיכת היתר יותר גדולה, ופלפל בזה, ובסוד"ר ר"ל, דמה דהאיסור מתהפך להיות היתר, ואף אם אכל לא לדידי טמאה, ועובר עליו, כ"ז דווקא היכא שרואים את היתר שהוא הרוב, דאז י"ל דאחרי רבים להטות, אבל אם אין רואים את היתר, אין לומר כח לומר דאחרי רבים להטות, ואף אם קמי שמאי גליא שהיתר הוא הרוב. ולפ"ז י"ל דגם בשביל להפוך את האשה לאסורה לבעלה, צריך הבעל לדעת מזה. עכ"ל. והנה למש"כ לעיל, דעצם הביאה היא האוסרת אותה לבעלה, א"כ אין לדמות דידי ביטול ברוב וכו"ו לדידי טמאה, וממש"ל.

גם מה שהוסיף שם בלבושי מרדכי ול' דלפ"ז בכל מקום שאין עלינו להסתפק כלל, וכגון משמש עם הטהורה ולאחר תשמיש נמצאת טמאה, או שאכל בהמה ונמצאת טריפה דלא צריך כפרה, אין זה רק מטעם אונס, אלא משום דבכה"ג לא היה עלינו להסתפק כלל, ואין בזה איסור. הנה כבר דחה דבריו לתלמידו בשו"ת שרד"י אש ח"א [סי' קנז]. ול' דכל זה הוא רק לענין כפרה, שהבועל לא אוכל לא עשה עבירה מכיון שחשב שהוא עושה מה שעושה הוא בהיתר גמור, ולא היה מחוייב לדקדק ולבדוק, כמו בשוגג, אבל האיסור הוא איסור ומכיון שהבעל יודע שעשה איסור, אף שהבעל אינו יודע מהאיסור שפיר קרינן ביה כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל, שהרי אם הבעל ה' יודע היתה אסורה עליו.

והביא לזה ראייה ברורה, דהנה קיי"ל דמהבעל אין מוציאין רק בעידי טומאה, ומן הנחשד מוציאין אפי' בעדי כיעור וקלא דלא פסיק, וכמו"כ בעידי כיעור וקלא פ"פ מותרת לבעלה ואסורה לבעל, ע"ש עי' בב"ש [סי' יא ס"ק ד] כל השיטות בזה, ומבואר, דגם באופן שאינה אסורה על בעלה אסורה על הבעל. ונמצא דלא תליא אה בא. ועב"כ מוכח מזה, דכיון אם היה הבעל יודע שזינתה עמו היתה אסורה לו, אסורה לבעל. ומכיון שהבעל יודע שעשה איסור, אף שהבעל אינו יודע מהאיסור שפיר קרינן בו: כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל, שהרי אם הבעל היה יודע היתה אסורה עליו. ול"כ ראייה זו בשו"ת אגרות משה אה"ע ח"א [סי' יד], ובשו"ת שאלת שאלו ח"א [אה"ע סי' יב]. וע"ש מה שהוסיף בזה.

פירות המשיחין: ברש"ש ל' דבמקום שאין הבעל יודע שנטמאה לא נאסרה לבעל. וכדבריו כתבו שלשה מגדולי האחרונים, הבני אהובה, השואל ומשיב, והלבוש מרדכי. אמנם מדברי הראשונים לא משמע כן, ולדברי האחרונים הנ"ל לא מצאנו ראייה ברורה ומנוכחת. וכמו"כ אין למצוא רמז לחידוש זה מדברי הראשונים. ועי' בשו"ת יב"א ח"ט [אה"ע סי' ח' וסי' י']. שצריך ד' הרש"ש להלכה. ע"ש.

הודיה בפרשה / הרב חיים שולביץ

הודאות הנזירים והנשיאים

וְאֵת הַאֵילִי יַעֲשֶׂה זָבַח שְׁלָמִים לַה' עַל סֵל הַמִּצּוֹת וְעִשָּׂה הַכֹּהֵן אֶת מִנְחָתוֹ וְאֵת נֶסֶךְו (ו', יז)

החילוק בין תודה לנזיר בלחמי חמץ
בהעמק דבר כתב שענינם של קרבן נזיר הוא כמו קרבן תודה, כי כשם שמביאים בתודה לחם להודות ולהלל על הנס, כך הנזיר מביא לחמיו להודות לה' על שעזרו לכך להיות קדוש לה', ומצינו (עמוס ב' יא) שהקב"ה אומר לישראל את הטובות שעשה עמם, וביניהם 'אֶקְיָם מִבְּיָנְכֶם לְנִבְיָאִים וּמְבַחְרִיכֶם לְקָרְיָם, והיינו שעזר אותם להתקדש ולהשיג מעלת קדושה ואהבת ה'.

והוסיף הנצי"ב, כי אף שבתודה מביאים גם לחם חמץ, הרי בקרבן נזיר אין מקום לחמץ, שאינו עולה על המזבח, משום שאמר הכותב 'כל שאור לא תקריבו', כי עשייתו היא הוספה על הבריאה ע"י תחבולות בני אדם, וכל המתקרב יותר לה', ראוי למעט יותר בתחבולות אנוש. והדבר טעון טעם, אם אכן, למה לחם החמץ בא בקרבן תודה, ובמה חלוקה תודת הנזיר לענין הבאת חמץ.

והנה הרמב"ם שלהי הל' חירות למד מהפסוק שהביא הנצי"ב את מעלת הנזיר, וככתב 'הנזיר לה' דרך קדושה הרי זה נאה ומשובח, ועל זה נאמר מר' אלהי על ראשו קדש הוא לה', ושקלו הכותב כנביא, שנאמר, ואקום מבניכם לנביאים ומבחרים למזירים', ומקורו מספר זוטא (נשא ו). ויש לעיין, כי לכאורה לשון הכותב מורה שהנזיר אינו יקול כנביא, אלא נעלה ממנו, שהרי אמר כי בעוד הנביאים נלקחו מכל 'בניכם', הרי שגדלה מעלת הנזירים שנלקחו רק 'מבחרים', דהיינו מן המובחרים שבהם.

הקדמת מנשה לאפרים בקרבנות הנשיאים

בהמשך הפרשה בסדר קרבנות הנשיאים מצינו שנשיא שבט מנשה קדם לנשיא שבט אפרים, ואמרו בתנחומא (נשא טז) שהטעם לכך הוא כאמור בברכת יעקב לבני יוסף (בראשית מח כ) 'וישם את אפרים לפני מנשה כי הקב"ה מקיים מצות זקנים, שנאמר 'ועשית על פי התורה אשר יורח', למה, שאף על דבריהם אני מסכים, שנאמר (איוב כב) 'ותגזר אומר ויקם לך', ולפיכך התקיימה גזירת יעקב בקרבנות הנשיאים, ויש ליתן טעם מה התחדש בעת הבאת קרבנות אלו, שעל ידם נהפך סדר הבניי מימי יוסף.

ופתח דבר נעוץ בטעמו של יוסף להקדים את מנשה, והוא מבואר בשפת אמת (ויחי תרנ"ד), בשם החידושי הר"מ), כי כיון שיוסף נקרא 'נזיר אחיו', והיה קדוש ועובד ה' ונתחמם מעולם הזה לגמרי, לכן הקדים את מנשה ששמו על שם 'כי משי אלקים את כל עמלי' ואת כל בית אבי' (שם מא נא), כי לדרכו של יוסף המעלה העיקרית היא לשכוח כל עניני העולם הזה, אבל יעקב נקט להיפך, שאין זו דרך קיומו של כלל ישראל, ולפיכך הקדים את אפרים, ששמו על שם 'כי הפרי אלקים בארץ עני' (שם פס' נב), והיינו אף כשהם בעניות דרגתם, ואינם שלמים לגמרי. ואם דלת היא נצור עליה לוח אר.

נידון הקב"ה ומשה בריצוי הנשיאים

הנה הנשיאים נחסרה אות משמם כיון שהתעצלו במלאכת המשכן, ולפיכך בחנונת המזבח התנדבו תחילה עלולות לסייע ללויים במשאם, אף משה לא קיבל מהם, שאמרו לו הקב"ה (ג' יא) 'קח ממשאם, ומבואר במדרש (במד"ב יב כג) שבאותה שעה נתיירא משה, ואמר שמא נסתלקה ממני רוח הקודש ושרתה על הנשיאים [שידעו מה להביא אף שלא אמר להם משה בשם הקב"ה], עד שאמר לו הקב"ה, מאתם היה הדבר הסיכמה דעתם לדעת העליונה, והמדרש אומר דרשני.

ובתורת המנחה (לר"י סקלי תלמיד הרשב"א, פ"ב בהעלוך, דרשה ב), שהנשיאים התחרטו על הנהגתם באיחור מתנתם, ולא רצה משה לקבלם, עד שנתרצה להם הקב"ה, כיון שראו שהתרצה להם, הוסיפו לו אהבה, ונדדחו עוד להביא קרבנות לחנוכת המזבח, ולא רצה ג"כ משה לקבלם, וכיון שראה הקב"ה הכנתם ושבחו לבם אמר למשה לקבל מהם דכתיב 'יקריבו את קרבנם לחנוכת המזבח'. וזהו 'זבחי אלהים רוח נשברה', אלהים אלו הנשיאים, שהביאו ברוח נשברה. ויש להתבונן מה סבר משה, ולמה אמר לו הקב"ה לקבלם.

קרבנות הנשיאים כשירת הים

ויתכן לבאר על פי מה שאמרו במדרש (ויק"ר ח ג') חתבי קרבנם של נשיאים לפני הקדוש ברוך הוא כשירה שאמרו ישראל בים, כתיב התם 'זה אלי ואנוהו', וכתיב הכא 'זה קרבן וגו', והנה השירה שאמרו ישראל על הים, נבעה מרום השגתם, כאשר ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל, הרי שבשעה זו לא היה הגוף מגביל את השגת השכל, עד שהיו מראין באצבע, כאמור במדרש (שמו"ר ס"פ כג) 'בא וראה כמה גדולים יורדי הים, משה כמה נתחבט לראות את הדמות, כאמור 'הראני נא את כבודך', והשיב לו 'כי לא יראני האדם וח'י, ועולי הים כל אחד ואחד מראה באצבע ואומר זה אלי ואנוהו'.

השוואת קרבנות הנשיאים לחביבות השירה, מלמדת כי אחר שהגיעו לדגרת רוח נשברה, איז נאמר 'יקריבו קרבנם', עד שבכל אחד מהם נאמר 'זה קרבן', כאשר בהכנתם זכו לקירבה גדולה, שיש בה השגה של ראיית 'זה', והיא בכלל נבואת משה הנאמרת ב'זה הדבר', ועל כן נתיירא משה, שמא שרתה רוחו על הנשיאים. עד שאמר לו הקב"ה 'מאתם היה הדבר', והיינו שלא הסתלקה רוח הקודש, כי גילוי זה אינו כרום השגת משה שזכה לראות באספקלריא המאירה מצד איתערותא לדעילא, אלא היא השגה מיוחדת שזכה לה עתה הנשיאים, מצד שהיתה רוחם נשברה, עד שלא היה בהם גוף המונע את השגת השכל.

בעת הזו התקיימה גזירת יעקב, להקדים את אפרים, כי הפני אלהים בארץ עניי, והיינו משום שרק עניות זאת, של הכנעת האדם מצד הכרת עניות מדרגתו, היא קובעת מקום לקרבת אפרים, אך בעלמא יש קדימה למעלת מנשה, שהיא כאשר 'שני אלהים', דהיינו כאשר הזיכרון בא באיתערותא לדעלא.

יוסף קדקד זכיר אחיו

ואמנם שורש נדון זה נעוץ כבר בימי האבות, כאמור 'אלה תולדות יעקב יוסף', ואמרו שיעקר תולדותו של יעקב הוא יוסף²⁰, ויוסף היה המשך האבות, בהיותו ממשיך את הנקודה הפנימית של בני ישראל, ולכן נקרא מידתו 'כל', שהוא אחד המתרבה והכל נכלל בו, ועם זאת נשאר באחדותו, ובהו הוא שטט של עשו, שכלו רב. ובמקום אמרו (בר' פו ו) 'כל אשר אירע ליעקב אירע ליוסף', וכן אמרו (תנחומא ויגש י) 'כל אשר אירע ליוסף אירע לציון', כי ציון מכל יופי, כוללת כל הגוונים, ככתונת פסים של יוסף, ושניהם הם אופני הוצאה לפועל²¹, שבתוכם גזז כל כח הקומה, ובהם מתגלה שאין שום כח שאין לו שורש ב'אחד', וכמו שאמרו השבטים ליעקב 'כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד'.

למנות זאת 'ב שביטים הם כנגד הגבולות, כמנין נקודות המפגש בין צדדי ההתפשטות'²², ואמנם בהם גופא מתגלה שבתוכם עומד אחד' המאחד, וממנו שורש הכל, ויחד הם י"ג²³. וזו היתה מדתו של יוסף בהיותו 'קדקד זכיר אחיו', כי אמנם בו מתחילה היצירה והריבוי, וראשיתו לנער, ובתחילת דרכו יש צד של פירוד הנראה כסלסול בשער, אך כאשר מגיע לתכליתו, הרי שפיר הוא קודש לשמים, ומשמש כ'קדקד זכיר אחיו', כזכיר שבתו של יוסף שמעון הצדיק. במעלה זו נחלקו יעקב ויוסף, כי בעוד יוסף השיג את מעלת הזכיר רק בשלימותו, הרי שיעקב ראה את מעלת יוסף מתחילתו, כאשר אמר ללבן אחר לידת יוסף (בראשית לא מב) 'את עניי ראה אלהים', וכבר אז העמידו כשטט של עשו, ולכן הקדים את אפרים למנשה.

החמץ בתודה ולא בניזיר

על משקל האמור, בניזיר את טעם החילוק בין זבח תודה הבא עם לחמי חמץ, לבין קרבן זכיר שאינו כולל חמץ כי בא ע"י תחבולות בני אדם, והיינו שהרי משמעות הכתוב 'ואקים מבניכם לנזירים' היא, שהזכיר מקבל סיוע ועזר עליון להתקדש ולהשיג מעלת קדושה ואהבת ה', ולפיכך אף כאשר מקבל זיחיות בדרך קדושה, והוא נאה ומשובח, אין הוא יכול להביא 'חמצא', כי אין מעשה האדם שלם. אולם כל חייבי תודה, קרבנם הוא כקרבן הנשיאים, כי צר באו למעלתם ואחר היותם ברוח נקשר, ויעזקו לה' בצר להם, ובענייתם

נדרכו מכל חציצה, ובקרבתם מעלים אף את 'חמצא' (כמבואר בהר"ג יב).

והם הם דברי הרמב"ם שלהי הל' זירות, ששקל הכתוב את הזכיר כנביא, כי אף לשון הכתוב 'ומבחרים לנזירים' מורה שהזכיר יש בו מעלה יותר מנביא, הרי היינו מצד איתערותא דלעילא, שהיא עזר העליון הניתן אל המבחרים, אך כיון שסוף סוף עניינם הוא לפי קבלתם, הרי אין השגתם יותר מהנביאים.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן

רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים

על הלכות המועדים וחדשי השנה

ברכת כהנים עם מסיכה

וכפפות

דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם (ו, כג).

ומסופו זה נלמד שצריך לברך ברכת כהנים בקול רם, כמבואר בגמרא בסוטה (לח). 'ותניא אידך "כה תברכו" בקול רם או אינו אלא בלחש תלמוד לומר "אמור להם" כאדם שאומר לתבירו". וכן פסק בשולחן ערוך (ס' קכח ס"ד): "אין מברכין אלא בלשון הקודש, ובעמידה, ובנשיאת כפים, ובקול רם".

ומטעם זה פסק הגר"י זילברשטיין שליט"א (ס' וו ווי העומדים וחשוקיהם ס' יז עמ' טו) שאין לברך ברכת כהנים עם מסכה, כי חסר את המעלה של בקול רם שלא ישמעו את קולו, ואם אינו רוצה להוריד את המסיכה יצא קודם רצה. אך הוסיף, שאמנם אם יש עשרה שיוכלו לשמע גם עם המסיכה, יוכל לברך ברכת כהנים עם המסיכה, עיין שם.

אמנם גם אם יש עשרה ששומעים אותו עם המסכה, מכל מקום יש לדון בהו מטעם אחר, דהא מבואר בשולחן ערוך (ס' קכח ס"א) "שמי שיש לו מומים בפניו או בידיו וכו' לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלים בו", אך גם לידיו זה התייחס הגר"י זילברשטיין (שם) וכתב שמטעם זה לחוש, משום שמבואר בשולחן ערוך בסעיף שאחר זה (ס"א) שאם מנהג המקום לשלשל הכהנים טלית על פניהם, אפילו יש בפניו ובידיו כמה מומים, ישא את כפיו, וכיון שנהגו לשלשל את הטלית על הפנים, משום כך אין לחוש, עיין שם.

אך גם בלא טעם זה נראה שיש עוד טעם להתיר, כמו שפסק הגר"מ גרוס שליט"א (נאות מדרש-דרשת שבת הגדול תש"פ עמ' קז) שמדינא מותר לברך ברכת כהנים עם מסיכה, ואין לחוש מהמבואר בשולחן ערוך (ס"ל) שאין לישא כפיו בדבר שהעם יסתכלו בו, משום דמבואר בשולחן ערוך בסעיף לב שאם דש בעיני ישא את כפיו, וכיון שסולם רגלים במצינה לראש סיבה שיתכלו, אך הורה למעשה שבודאי לא צריך לנהוג כן כי אזה כבוד המצוה רבטא לאומר כן כשפיו נצמד בו המסכה.

וכן ראיתי שהביאו מקובץ מנורה שדכרום לרבי און אברהם סקלי שליט"א (ח"י עמ' ק) בתשובתו להגר"ג הכהן רבינוביץ לענין ברכת כהנים שמסיכה על פניו, וכתב "ולמנע האמת אינן רואה בכלל סיבה שילבש מסכה בזמן ברכת כהנים, דמה רע בטלית שמסכה אותו", ע"כ.

ברכת כהנים עם כפפות

ולענין ברכת כהנים עם כפפות הדבר חמור יותר, דהא כתב בספר פחד יצחק (מערכת ת) והובא בעיקרי הד"ט (או"ח ס' ה אות נז) שאסור להתפלל בבתי ידים (כפפות) דהוי כיוהרא וביזיון, וכדאמרין לגבי יששכר איש כפר ברקאי, וגם אין דרך לעמוד בכך בפני גדולים, ושכן כתב הב"ח (סימן צא), והובא להלכה בשו"ת יביע אומר (ח"ח חאו"ח ס' יג).

ועוד כתב בעיקרי הד"ט (שם אות יח) שכהן הנושא כפיו ראו להסיר כריכות התפילין אשר באצבע האמה, ואף שאין בהו משום חציצה, מכל מקום כתב הרמ"א (באו"ח סימן תרנא) בדיו נטילת לולב, שמן הדין אין בו משום חציצה כיון שאין כל היד מססה בהן, מכל מקום יפה נהגו להסירן, ושכן כתב בספר מטה יוסף (סימן ב).

אמנם בעיקרי הד"ט השיגו, דמה שכתב שיש דין חציצה בהו, לא ידעתי מה דמות יערוך לעבודה ובגדי הכונה לולב, דהתם יש לחוש לחציצה בין בשרו או ידו לכלי שרת או לולב ומיניו, אבל בנשיאת כפים שאינו נוטל דבר בידיו לאיזה דבר יחוצו הרצועות בינו לבין אצבעותיו, ולא דמי לחציצה שאמרו

ביששכר איש כפר ברקאי, דשאני התם דשיך ביה איסור חציצה, ונהי דאתקש לעבודה מכל מקום לגבי חציצה חסרה המציאות לפי שאין דבר שצריך שיגע בבשרו בשעת נשיאת כפים עד שיהיה מקום לחוש לחציצה.

וכן כתב להלכה בכף החיים (סימן קכח אות פא) שאין דין חציצה בנשיאת כפים, וכל שכן בענין תפילין וכו', וכמבואר בשער הכוונות (דחש ח דתפילין) וכו', ושכן כתב להדיא בשו"ת הר"ף (סימן שה) ובשו"ת הגאונים שערי תשובה (סימן יא), וכן פסקו בשו"ת בית ישראל (ס' יז) ובפנת הדביר (ח"א עמ' קכא אות י) ובספר כה תברכו (מערכת ח אות א) שאין חציצה בנשיאת כפים.

וכן פסק בשו"ת יביע אומר (שם אות ד), והעיר מזה על מה שכתב המשיא כפים, וכל שכן בענין תפילין וכו', וכמבואר (ב) שיש חציצה בנשיאת כפים, דאשתמיט מעיניה דברי העיקרי הד"ט הנ"ל, וסיים שמעשים בכל יום שכהן שיש לו רטייה על ידו עולה לברכת כהנים, עיין שם.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר,

מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע

ד, מא: אלה פקודי משפחות בני גרשון וגו' אשר פקד משה ואהרן על פי ה'.

איתא במדבר רבה (פרשה ו אות ח) למה לא נאמר במנין בני גרשון "ביד משה" כשם שאמור במנין בני קהת (פסוק לז), לפי שבני קהת אמר הקב"ה למשה שימנה אהרן עם משה לעיל (ד, א), הקב"ה הזכיר לאהרן בראש המנין על דעת כן שימנה כל הלויים עם משה, אבל משה משמע שבמנין בני קהת הזכיר הקב"ה לאהרן ולא הזכירו עוד לא במנין בני גרשון ולא במנין בני מררי, חשב משה בדעתו ואמר לכך יאמר לי הקב"ה שימנה אהרן עמי לבני קהת מפני שעל ידו נעשית כל משא וכל עבודתם, אבל עבודת בני גרשון ובני מררי שאינה נעשית על ידי אהרן רוצה שימנה עמי, לכך אמר לו לאהרן שימנה בני קהת עמו בשם הקב"ה ולכן כתיב במנין בני קהת על פי ה' ביד משה. אבל כשנאמר למנות בני גרשון לא אמר לו משה לאהרן בשם הקב"ה שימנה בני גרשון עמו, אלא חלק לו כבוד לפי שהיה אחיו הגדול והוליו עמו וצירפו עמו למנין לכך לא נאמר ביד משה, אע"פ שבדעתו של הקב"ה היה שימנה אהרן עמו כל הלויים ולדעת כן הזכיר אהרן בראש המנין לפי שלא אמר לו משה לאהרן שימנה בני גרשון עמו בשם הקב"ה חיסר כאן "ביד משה".

ה, ו: דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם למעול מעל בה'.

עיין ברש"י בפסוק ח' שנתחדש כאן דין גזל הגר שאין לו יורשין. וכתב הספורט דלהי כתיב "למעול מעל בה'", ההגזל את הגר מחלל את שמו ויתברך בעיני הגר שבא לחסות בצל כפיו, ולכן נקרא מעול בקדושתו.

ומקשים למה נאמר כאן למעול לשון עתיד ולא לשון הווה, כמו שכתוב בפרשת ויקרא (ה, כא) ומעלה מעל בה', ותיירך באור החיים שבשעת הגזילה כבר מחולט אצל הגזלן שאם הוא יתפס, אם הוא יצטרך הוא ישבע לשקר אם זה יעזור לו שאם לא כן הרי הוא בהשבון, ולכן נאמר בלשון עתיד עכ"ל.

ה, יט: ונשיב אותה הכהן ואמרו אל האשה אם לא שכב איש אותך וגו'.

כאן כתיב אל האשה, ולהלן פסוק כא כתיב והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה ואמרו הכהן לאשה וכו', כתיב לאשה ולא אל האשה, וצריך ביאור השינוי. ואולי י"ל דבספר הכתוב והקבלה [פרשת ויחי מח, יג ד"ה ויגש אלין] שפירש כי מאמר ופועל שיבא עם מלת "אל" אינו רק הכשר התכלית בלבד, והתכלית עצמה תבוא אח"כ, ואילו אם יכתב בלמ"ד יהיה האבצע בעצמה התכלית המבוקש ע"ש.

ולפ"י י"ל דהכא נמי בשבועה הראשונה שלא נטמאת היא רק הכנה לתכלית שתבוא אח"כ שאם נטמאת יבואו הקללות עליה וצבתה ונפלה ירכה שזוהו התכלית המבוקשת, לפיכך בתחילה כתוב אל האשה ואח"כ לאשה.

עוד י"ל באופן אחר עפמ"כ רש"י (סוטה לב, ב) ד"ה אל האשה משמע דברים הנכנסין בליבה שתהא מרת בלשון, וביאר בתורת הקבאות דמכאן ראה למה שכתב המלבי"ם פרשת שמני סימן כ"ח בשם הרש"פ בספר ירעות שלמה ד"אל" הנסמך אל אמירה מורה על אמירה נמשכת

²⁰ וכמו שמצינו (זכר ח"א קפ. קפב): שגוף וברית אחד הם, ועיקר תולדותו של אדם באבר המוליד, ולהרחבת הענין ראה לעיל (פר' מקץ).

²¹ יוסף בפש וציון בעולם, וענין זה התגלה במשקן, כאשר חנו סביבו י"ב שביטים, כי הנה כתב רש"י (שמות כה ה) שהתחש הרבה גוונים היו לו, ומתרגם 'ססוגוני' לפי ששש ומתפאר בגוונים שלו, ויש להתבונן, שלא נעשה על ידו כל כלי או גבר, ולא שימש אלא לכיסי המשקל או כליו בעת המסמות [ראה רמב"ן] שהיה שמות המשקל היה טמון בענן מכל צד, ומנצח שמתמיד נראה רק כיסוי עור תחש למעלה, ונראה שבא להורות, כי אף שבקדש פנימה יש כמה אופני עבודה, והוצאה להלכות ידירים כמנורה והוצאה להעשיר יצפין כשלתן, מכל מקום כל גווי הקדש כולם כלולים בכללות הגוונים, המשמח לב אלהים ונשיבים, ולכן אחר שעבר זמנם של המשקל נגזז עור התחש לעתיד לבא, כמו שדרשו בתנחומא על הכתוב 'ואנעלך תחש', כי מדה זו של ביטול הגוונים לאחד שיבית לשלשן לעתיד.

²² ועל כך נחלקו השבטים עם יוסף, שלפי השגתם היו שייכים לפנימיות ידעקב מצד עצמם, ולא ראו צורך לקבל דרך הצדיק, יוסף [ובנימין כשעמד תחתיו], ולכן אחזו שהמשכו של יוסף הוא התפשטות של יציאה הסוטה מן השורש, וכמו שכתב האר"י בספר הליקוטים (פר' ושב) 'שה טעות מפורסם, כי חלולים אינם דוגמת עשר ספירות, אלא י"ב גבולות', ופירוד זה גופא גרם את הפרדה בין יהודה ליוסף, שלא נמשכו כל ישראל אל השורש, עד אשר נתקיים (ס' טר יג) 'דרכתי לי יהודה קפת מלאתי אפרים', בהיות יוסף יוצא חמץ, וממשיך שטעו כפי כח התפשטות קשת הסיוד.

²³ אכן, כל עוד לא קרב יהודה ליוסף אחד לאחד (כאמור ביחזקאל לו), הרי שבט לוי הוא השבט הי"ג לבני דלמי מדבר, והוא הנקודה הפנימית של מנחה שכינה, ובהו מתגלה שלוחו דרחמנא ושלוהו דידן הם אחד, כמבואר בספר (ריש דברמן) למש כתב 'שנים עשר אנשים', והרי כתיב 'איש אחד לשבט', אלא מגיד שלא היה שבת לוי עמהם, כלומר "ב ולא י"ג. ומהר"ל (ג"א שם א כג) כתב שההכרח שהכונה ללוי ולא לשבת אחר, הוא משום שבשבת לוי אינו בכלל חשבון י"ב, וממילא י"ג מורה על שבת לוי, ולכן הוא השבט אשר עמדו בין הר גריזים להר עיבל והפכו פניהם לכל י"ב שבטים.

תבנית, משא"כ בלמ"ד השימוש, והרי גם מפרש"י, הדכא מוכח כן ע"ל. ולפ"ז י"ל דכל זה שייך חזקא בשבועה הראשונה דמבאר בגמ' שם דאומר לה על מה היא שותה ובמה היא שותה וגו' בשוגג או במזיד באונס או ברצון, וכל כך למה כדי שלא להוציא לנזק מים המרים, עיין ברש"י שאם באונס לא נבדקה שלא תאמר אילו נטמאתי במזיד לא היו המים בודקין אותי, וכל זה יועיל רק לאחר שתבונן בדברים שאומר לה דב'ל' זה עלולה להחזיק בטעותה ונשים דעתן קלה, ועדיין עלול לצאת לנזק המדובר, משא"כ בשבועה השניה דאינה אלא קבלת אלה וקבלה שאם נטמאת יבואו בי ואין כאן מקום לטעות מצידה אין צורך שתבונן בדברים רק שתבין אותן כפשוטן דב'ל' זה אין כאן קבלת שבועה כלל לך כתוב בלמ"ד השימוש.

ה, כב: ובאו המים המאירים האלה במעין וגו'. ולהלן (ה, כז) ובאו בה המים המאירים למרים ולא כתיב "במעיה" כמו מקודם. ואולי י"ל דהפסוק בא לרמז למעשה דב' אחיות דמות שהביא רש"י בפס' יג [באריכות יותר במדרש לקח טוב, שהלכה אחות הסוטה הדומה לה ושתתה במקומה ולא מתה] וכיון שנתקו האחויות זו לזו הריחה [הסוטה האמיתית] במים המרים מיד מתה ע"ש, א"כ ככה"ג קללת המים פעלו בסוטה להלקותה **אע"פ שלא נכנסו ממש בגופה דהיינו במעיה**, כעין שנאמר לאברהם דאשר יצא ממעיך הוא ירשך, רק מבחוש ע"י שהריחה אותך.

ומצאתי בספר עזרת כהנים [להגר"י יהושע יוסף פירנברג זצ"ל] עמ"ס מדות פ"ד מ"א ד"ה נחזור] שכתב ז"ל וכשם שהמים היו בודקין אותך כן נמי היו בודקין אותך. המאירים גימטריא ב' פעמים רמ"ח כנגד אבריה ואבריו. ולדעתי אפשר לומר דלאו חזקא בעלה לחוד היו בודקין, אלא אפילו אשה אחרת ואיש אחר היו בודקין המים האלו ששתתה האשה כשהירחו אותה, וכמעשה דשתי אחיות שהובא במדרש רבה פרק ט', ואפשר לומר דלאו חזקא שם כאותן אחיות שהיתה כוננת להשקאה אלא אחותה **אלא אפילו אשה אחרת שלא היתה כוננת להשקאה למענה, אף על פי כי היתה נבדקת כשהירחה ריח המים מן האשה ששתתה כן נראה לי ע"ל.**

ה, כב: ובאו המים המאירים האלה במעין לצבות בטן ולגלגל ירך וכו'. מה דכתיב ולגלגל חסר וי"ד, י"ל דרש"י פירש דהיינו בטן וירכו של בועל ע"ש. וברמב"ם פ"א מוסוטה ה"ב פסק שנתן מי המרים וניקתה מן וחזר וקינא לה עם האיש שישקקה על ידו ונסתרה עמו אינו יוכל להשקתה על ידו פעם שניה אלא תאמר עליו לעולם ותצא בלא כתובה, אבל אם קינא לה עם אחר ונסתרה עם האחר בעדים משקין אותה פעם שניה ואפילו כמה פעמים, והוא שישקקה אותה בכל פעם בגלל איש אחר ע"ל.

והנה בקול אליהו להגר"א פרשת שלח בפסוק ויבואו עד נחל אשכל כתיב **דכל פעם שהתיבה חסרה בא לומר דהוי ביחיד ובמלא דהוי רבים** ע"ש. ולפ"ז י"ל דקמ"ל דאותו בועל שאנו מדברים על סתירה זו אינו יכול להשקתה על ידו רק פעם אחת ולא פעמיים ולפיכך כתיב לנפל חסר וי"ד למעוטי דלא הוי אלא פעם אחת. וכן י"ל עפמ"ש"כ המנ"ח מצוה שס"ו דהגם שהבעל יכול לגלגל עליה זמון של עודה אחרה שתבדק כדאייתא סוטה [תי, א], מ"מ אין המים בודקין את הבעל אז ע"ש. **א"כ לאו בכל גונא הבעל נבדק לפיכך כתיב חסר.**

ו, ה: קדוש יהיה גדל פיכך שער ראשו. פירש"י קדוש יהיה בשער שלו לגדל הפרע שעל שער ראשו.

במשנת חיים [שטיינברג] עמ"ס תענית סימן כ"ו כתב ויש לעיין במצות גידול שער הנזיר ואיסור תגלחות **האם הוא מדין הגברא דהנזיר** כמו שנאסר להטמא למתים ולשתות יין כמו כן בטוטה לגדל השער ואסור לגלחו, או שהוא מצוה ואיסור על הצוה **בפני עצמו** דע"י קבלת הדיברות חל על השער קדושה זו ומש"ה מצוה לגדלו ואסור לגלחו והוא השער עצמו קדוש. ונראה דהנה איתא בספרי קדוש יהיה זו קדושת שער, אתה אומר זו קדושת שער או אינו אלא קדושת הגוף, כשהוא אומר קדוש יהיה לה' הרי קדושת הגוף אומר, הא מה ת"ל קדוש יהיה זו קדושת שער. ונראה דהיה ס"ד דקדושה יהיה הוא על הגברא והיינו שדיני השער אינם אלא דין על הנזיר עצמו כשאר דיני מדר, ולמסקנא אמנם כל דיני השער הם משום שחל על השער עצמו קדושה ע"י קבלת הדיברות ומזה עצמו חל ג"כ איסור הנאה משום הקדושה על השער.

אלום נראה שלא היה הספרי מחדש שחל קדושה על השער וכל דינים השייכים בשער הם מתוך קדושתו אם לא היינו מוצאים שצותה תורה לעשות מעשה בשער עצמו, אלא הואיל ומצאנו שצריך לשלח את השער תחת דוד השלמים הרי שנאמר דינים בשער עצמו שאין להם שייכות עם המזיר א"כ שייך לדעת דחל על השער קדושה עצמית. וממילא דאיסור הנאה ומצות גידול השער הם מתוך שהשער עצמו קדוש עכ"ל.

והנה איתא במד"ר פרשה י' אות י' למה צויה הקב"ה לנזיר שלא יגלח ראשו, לפי שהגילוח מתארו ומיפהו כשם שאמרו ביוסף [בראשית מא, ד] ויגלח ויחלף שמלותיו, וגידול שער הוא לשון צער ואבל, לכן אמר הקב"ה אחר שזה הנזיר אסור עצמו מן היין כדי להרחיק את עצמו מן הזימה, יגידל שענו שיתנבל ויצטער כדי שלא יהא יצה"ר קופץ עליו.

עוד שם אות י"א ובא וראה שכל מי שמקדש את עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, זה לפי שמזיר עצמו מן היין ונוהג צער בעצמו שלא יגלח ראשו כדי לשמור עצמו מן העבירה, אמר הקב"ה הרי הוא חשוב לפני ככהן גדול. מה כהן אסור לטמא לכל המתים אף נזיר אסור לטמא לכל המתים ע"ש.

ומבאר להדיא מדברי המדרש כמו שכתב בעל המשנת חיים דגידול פרע ואיסור תגלחת אינו איסור גברא שהאדם מעיקרא אסור את עצמו ממנו, **אלא שהקב"ה אסור עליו מטעם דכיון שאסור עצמו מן היין להתרחק מן הזימה, יגדל שענו שיתנבל ויצטער כדי שלא יהא יצה"ר קופץ עליו**, ולפ"ז י"ל דלכך עשה הקב"ה השער באיסור הנאה, לפי שע"י שלא יהא לו מחא עשה הנאה רק צער וכו'ולו בזה היצר הרע כבר לא יקפץ עליו, כי זהו הדרך כשפורש עצמו מן ההנאות גם בדברים המותרים ע"כ התאוה נחלשת והרים השכל ידו וגבר כמו שכתב בשע"ת לרבינו יונה ש"א אות לא ע"ש.

ו, יא: כל זכר בבני אהרן יאכלנה.

יש להעיר דצריך טעם אמאי גבי אכילת המנחה כתיב כל זכר בבני אהרן יאכלנה, ואילו בהמשך גבי שחטת ואשם כתיב כל זכר בכהנים יאכלנה מאי שנא. דלכאורה מנחה וטחטאת ואשם חד דינא אית להו לענין אכילה וצ"ע.

ואולי י"ל דתיבת "הכהנים" מישך שייך לבגדי כהונה שעליהן שהם כהנים לשרת לה', ולפי שחטאת ואשם באין לכפרה וכהנים אוכלין ובעלים מנתפרים שפיר כתיב כל זכר בכהנים יאכלנה דשפיר אכילתן חשיבי כבמקום אכילת מזבח, עיין לשון הרמב"ם סה"מ [שורש י"ב מהדורת הרב פרנקל עמ"ל ק"צ] שהם קרבן ממש" ולפיכך ה"ז מכפר לבעלים. וי"ל דבעלי מומין דפסולין לעבודה נמי כשרים לאכילה י"ל כמו שכתב באור החמה עה"ת דבעלי מומין טהורים לא דמי לטמא משום דטמא מאוס לעבודה אבל בעלי מומין אינם פסולין לעבודה דהרי מצינו קרבן ה' לנשברי לב, אלא דפסולם הוא מצד עצמם שאין ראוי להם לגשת משום דבעצמם צריכין לנטוע משום הקרבהו נא לפחתך ולרבך נחשבים כמשותפים בעשיית הקרבן וכן לחלוק בקרבן הנ"ל עכ"ל. ומהו הדין י"ל דמזה הפסוק חל לעבודה פסולי משום הקרבהו נא לפחתך וגו', אבל לאכילה דלא שייך זה שפיר אכילתן הוי כפרה לבעלים, ולכן כתיב כל זכר בכהנים וגו'.

משא"כ במנחה דבפשוטו לדורון ולהרצאה אתי ולא לכפרה, א"כ לא הוי אכילת הכהנים אלא כאכילה בעלמא דמשלחן גבוה קצו וחסר לכפרה משום הכי כתיב כל זכר בבני אהרן, דתלתי ביחוס כבני אהרן דזיכה להם ה' כ"ד מתנ"כ ולא בשיחית וכחונה דידהו.

ויברר דוד / הרב דוד אריה הירסדהיי"ם מח"ס 'ויברר דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרגוטבוש
בירור מנהג אמירת שיר של יום
מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה כל הבא לעבד עבדת עבדה (ד, מז)
פירש רש"י: "עבדת עבדה. הוא השיר במצולתים וכנורות, שהיה עבודה לעבודה אחרת", ומקורו בגמרא ערכין י"א ע"א, וכן הוא במדרש רבה כאן.
הנה המנהג הפשוט היום בכל הקהילות לומר בכל יום אחר התפילה "שיר של יום", בדברי חז"ל אין כל זכר למנהג זה,

אמנם נמצא מקור קרוב לענין זה במסכת סופרים פ"ח, שמבאר שם שבכל ראש חודש אחרי יהי כבוד היו מוסיפים ה' מלך ומזמור שירו לה', ואחר כך אמרין שם: "למה אמרו שיאמרו מזמורים בכל חודש וחודש... בזה ובה היו הלויים עומדין על הדוכן ואומרים, וישב עליהם את אונם... לפיכך נהגו העם לומר מזמורים סופנות דתנין שיר שהלויים אומרים כו' שכל המזמר פסוק בעונות מעלה עליו כאילו בונה מזבח חדש ומקריב עליו קרבן", כלומר, שכיון שהלויים היו אומרים שיר של יום מיוחד לר"ח (=וישב עליהם את אונם) לכן גם לנו ראוי לומר שיר מיוחד לראש חודש, וכן לכל יום מיוחד, ואח"כ מפרט שם איזה מזמור אומרים בכל מועד: "בחנוכה, ארומוך ה', בפורים, שיגיון לדוד" וכו'.

נמצא שבמסכת סופרים מזכר מנהג אמירת "שיר של יום" רק בראשי חודשים ומועדים, ולא בכל יום, ומקום אמירתו היה בתוך פסוקי דזמרה, ולא אחרי התפילה, אמנם מנהג זה נהג כפי הנראה רק בארץ ישראל בזמן הגאונים, ומעלם עם חורבן קהילות ארץ ישראל על ידי הצלבנים האחרים מ"ש. ובמנהגי הקהילות מזמן הראשונים ועד ימינו מצאנו מנהגים שונים בזה:

בכל הגאונים לא נזכרה אמירת שיר של יום כלל, ובסדר רב עמרם גאון כתב לומר כל יום אחרי פטום הקטורת את המשנה (סוף מסכת תמיד) השיר שהלויים השיר שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום ראשון היו אומרים וכו', וכן בטור או"ח סי' קל"ג כתב: "ואומר השיר שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום הראשון היו אומרים לה' הארץ ומזאה, בשני היו אומרים כו', מוכח מלשונם שלא אומרים בכל יום אש המזמור שלו אלא בכל יום אומרים את כל המשנה וכמ"ש בסדר רע"ג הנ"ל, וכן בסידור רומניה ובסידורים איטלקיים ישנים מובאת משנה זו אחר התפילה של כל יום.

באשכנז וצרפת לא אמרו שיר של יום כלל, ובשבת אמרו רק את המשנה השיר שהלויים וכו', אך לא את השירים עצמם, כמובא במחזור ויטרי ובסידור ר' שלמה מגרמיזא ובפירוש התפילה לחקק, ובמהרי"ל הלכות תפילה כתב: "אמר מהר" סג"ל דרש"י. גורס השיר שהלויים היו אומרים בבית המקדש, ורק גורס במקדש, ואמר שכן הוא עצמו הגיה בסידור שלו כרקח" (הובא בדרכי משה או"ח סי' קל"ג), מוכח שאמר את המשנה עצמה בתפילה, [ומסתמא אמר רק בשבת מנהג אשכנז]. וכן הוא בכל סידורי האשכנזים הישנים מכל רחבי איחופה.

ובאמת גם בני אשכנז וצרפת מודו שבכל יום היה ראוי לומר השיר שהלויים וכו' אלא שלא אמרו זאת בכל יום משום ביטול מלאכה. כמו שטעמו זה לא אמרו פטום הקטורת בכל יום, וכמ"ש בסידור ר' שלמה ב"ר שמשון מגרמיזא: "ובכל יום היה ראוי לאמרו שהרי קטורת היה קרב בכל יום אלא משום ביטול העם ממלאכה אין אומרים אותו בכל יום והאומר לא הפסיד, וכן השרי שהיו הלויים אומרים היה נמי ראוי לאמרו בכל יום שהרי היו אומרים אותו כל ימות השבוע...". ולפ"ז יסוד מנהג אשכנז וצרפת בזה שוה למנהג המבאר בסדר רע"ג, (וכמו הרבה דברים שנהגו באשכנז וצרפת כמנהג סורא). ובסידור ר' שבתי סופר אחרי מוסף של שבת כתב: "בכל הסדרים שלנו גם בסדורי קלף כתוב השיר שהלויים היו אומרים וכו' עד מנחה לחי העולמים והיא משנה שניה בסוף תמיד ונהגו לאמרה אחר פטום הקטרת, וטעות גמור הוא, כי אף שכתב כן הטור בס"י קל"ג אין סוטה לומר המשנה כאשר היא רק לומר כל יום אחר פטום הקטרת מזמור השיר לי"ו...". וכן כתב שם בהקדמה לסידור: "וב"ל שטעות גמור ביד ההמון שאומרים אחר פטום הקטרת את המשנה השניה בסוף מסכת תמיד, כי מה לי להזכיר מה היו אומרים ביום אחר, והטעה אותם לשון הטור שהביא המשנה כצורתה, ובאמת אין סוטה לומר המשנה...".

אמנם בזמנו עדיין לא נדפסו הסדרים והראשונים הנ"ל ולכן נעלם ממנו שמנהג זה מובא כבר בכמה ראשונים שקדמו לטור, והוא מנהג קדמון מן זמננו רב עמרם גאון, וגם בדברי הטור מוכח להדיא שכונתו שאומרים את המשנה כלשונה, וכמו שכתב המג"א סי' קל"ב ס"ב, ע"ש, ומה שהקשה הרש"ס "מה לי להזכיר מה היו אומרים ביום אחר", אינו מובן, שהרי כמו כן אנו אומרים בקרבנות את כל פרק איזהו מקומן אף שהרבה המקרבות ששם לא שייכים כל יום, וכן בפטום הקטורת אומרים גם כמה היה מקטיר ביום הכפורים, הרי שאגב ענין אחד תקנו לומר את כל הפרק, וכן כאן תקנו לומר את כל המשנה העוסקת בענין שירת הלויים.

ובסדר התפילות לרמב"ם כתב: **"נהגו מקצת העם לקרא בכל יום אחר תחנונים אלו שיר מזמור שהיו הליים אומרים בבית המקדש באותו היום"**, ובאבדוררה כתב: **"וגם נהגו לומר בכל ימי השבוע השיר שהיו הליים אומרים במקדש ביום ראשון אומר לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה תבל וישב בה כו"**, וממה שכתב ביום ראשון **"אמרן" ו"לא אומרים"** מוכח שכוונתו שהמתפלל אומר בכל יום מזמור אחר, וכמ"ש הרמב"ם, ו"ל"ה בסידורי ספרד השינים, וכן מבאר בשו"ת הרמ"ע מפאנס סי' כ"ה.

וברמ"א או"ח סי' קל"ב ס"ב כתב: **"אומרים השיר שהלויים היו אומרים במקדש שחרית לבד (טור)"**, ובמג"א שם הביא את דברי הרש"ס הנ"ל (ולא הזכיר את שמו רק כתב **"מצאתי כותב"**) ודחה את דבריו, והוכיח מלשון הטור הנ"ל שכוונתו היא שאומרים את המשנה עצמה, שהרי הטור העתיק את כל לשון המשנה כצורתה עם הסיום **"מזמור שיר לעתיד לבא ליום שכלו שבת ומנוחה לחיי העוה"ב"**, ואם כוונתו רק לומר איהו שיר אומרים לשם מה העתיק תיבות אלו, והביא ראיה גם מדברי המהר"ל והדרכי משה הנ"ל, ועי' בחקרי לב או"ח סי' ל"ב (ד"ר היאמת שדברי) שהסכים לפירוש המג"א בדברי הטור.

אמנם אחר כך כתב המג"א: **"ומ"מ כאן בשולחן ערוך הפך רמ"א לשון הטור והמשנה וכתב ואומרים השיר שהלויים וכו' להודיע שאומרים השיר ולא המשנה, וזהו שסיים שחרית לבד כלומר דבערב לא היו אומרים שיר כמ"ש הטור ע"ש, משום דכאן בחול קאי, אך בשבת נוהגין לומר המשנה כמו שפדפס בכל הסידורים"**, וכוונתו דרמ"א לא כתב את לשון המשנה בדקדוק, שבמשנה כתב **"השיר שהיו הליים אומרים"**, ולכ"כ הטור, ואילו הרמ"א כתב: **"השיר שהלויים היו אומרים"**, ומשינוי זה דייק המג"א שכוונתו הרמ"א היא שבכל יום מימות החול לא אומרים את המשנה עצמה אלא שאומרים בכל יום את השיר של אותו יום, ורק בשבת אומרים את המשנה עצמה.

אמנם עינתי בהרבה סידורים שהיו עד זמננו של המג"א ובאף אחד מהם לא מוזכר לומר שיר של יום ביום חול אחר התפילה, (והסידור הראשון שמצאתי שזכר בו כן הוא סידור דרך שיח השדה שפדפס בשנת תע"ג), הרי שעד זמננו של המג"א לא אמרו שיר של יום בחול כלל, ואם כוונת הרמ"א היתה לחלק על המנהג הפשוט מסתבר שהיה כותב זאת יותר להדיא בד"מ ובשו"ע, ולא היה מבליעו ברמז קל ובלתי מורגש, ולכן לולי דברי המג"א היה נראה פשוט שכוונת הרמ"א היא גם כן שאומרים את המשנה עצמה, וכדברי הטור, אלא שלא דקדק כל כך בסדר לשון המשנה כיון שאין זה נפק"מ לשום דבר.

עכ"פ על פי הבנת המג"א בדברי הרמ"א פשט המנהג גם בין האשכנזים שאומרים שיר של יום בכל יום, וכמו שכתב הרמב"ם בספרו, אמנם בשבת אומרים האשכנזים את המשנה השיר שהלויים וכו' כמנהג ואשכנז וצרפת (ששורשו במנהג סורא כ"ל).

והנה מנהג האשכנזים בארץ ישראל לומר פטום הקטורת כל יום, ולא חיישין לביטול מלאכה, אך את המשנה השיר שהלויים וכו' לא אומרים כל יום, ונראה שהנהיגו כך ע"פ הבנת המג"א ברמ"א שרק בשבת צריך לומר את המשנה, אך לפי מה שנתבאר שבאמת היה ראוי לאמרה בכל יום ורק משום ביטול מלאכה נמנעו מזה, לפי זה נמצא דהאידמא שאומרים פטום הקטורת בכל יום ראוי כמו כן לומר בכל יום גם השיר שהלויים וכו', אך כיון שנהגו נהגו והנהג להם לישראל.

בנין שיר של יום במועדים

ידוע שיטת הגר"א שיש לומר בכל יום של המועדים שיר מיוחד לאותו יום, וכמו כן שיטת הגר"א היא שלא אומרים שיר שירים ביום אחד, ולכן בר"ח ומועדים לא אומרים כלל את השיר של אותו יום בשבוע, ובפסחות טעמו של הגר"א בכל זה הוא שבכל יום צריך לומר את השיר שאמרו הליים בביהמ"ק באותו יום, אך א"כ קשה הרבה קושיות:

א. מה שאין אומרים ב' שירים ביום אחד זהו בשיר של מוסף, אך השיר שאנו אומרים הוא השיר של תמיד של שחר, ושיר זה אינו נדחה ממקומו לעולם.

ב. במוסף של שבת שרו הז"ל ל"ך ובמנוחה של שבת שרו אז ישיר כמבואר בר"ה ל"א ע"א, ולמה אנו לא אומרים שירים אלו בשבת אחרי מוסף ומנוחה, (וכן ה"ל הערוך השולחן או"ח סי' קל"ג ס"ג).

ג. איך תיקן הגר"א שיר של יום ליו"ט שני של גלויות, הלא בביהמ"ק לא אמרו אז שיר מיוחד, שהרי בא"י אין יו"ט שני של גלויות.

ד. למנהגינו השיר של יום של ר"ח הוא ברכי נפשי, אך בביהמ"ק לא היו בר"ח אומרים ברכי נפשי אלא וישב עליהם את אונם כמבואר במסכת סופרים פ"ח.

ה. למה איננו אומרים שיר בכל יום אחרי מנוחה, הא הליים אמרו שיר גם בתמיד של בין הערבים, (וכן ה"ל המג"א סי' קל"ב סק"ד, ע"ש).

וביאר הג"ר שלמה הכהן מוילנא בקונטרס דברי שלמה על המעשה רב (נדפס בשו"ת בנין שלמה ח"ב סי' א') דהיה שיר של יום שלמו ודאי אינו לשם שירה כלל, וגם לא זכר למקדש, כי השיר היה שייך רק במקדש בשעת הנסכים המשמחים, אלקים ואנשים, ולא עתה שאין מקדש וקרוב ונסכים וערבה כל שמחה, אלא טעם השיר של יום שלמו הוא משום שאמרו בסנהדרין ק"א ע"א **"לל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם"**, ולכן אומרים בכל יום את השיר שלו כיון שכל שיר הוא מענין היצירה של אותו יום כמבואר בר"ה ל"א ע"א, וכן שאר השירים שתיקן הגר"א אינם משום שהלויים אמרו אותם אלא משום שהם שייכים לענין אותו יום, ודי במזמור אחד כדי לקיים **"הקורא פסוק בזמנו"**.

ויש להוסיף, שכבר הבאנו לעיל שהמקור הקרוב ביותר בחז"ל לשיר של יום הוא במסכת סופרים פ"ח, ומבואר שם שהטעם לזה הוא **"שכל המזמור פסוק בעונתו מעלה עליו כאילו בונה מזבח חדש ומקריב עליו קרבן"**, וגם מבואר שם שאמרו בר"ח מזמור שירו לה, אף שלא זה היה השיר של ר"ח בבית המקדש, ושוב ראיתי שכן כתב בחקרי לב או"ח סי' ל"ב בד"ה ושוב ראיתי להארוחות חיים, [ועיין עוד שו"ת רמ"ע מפאנס סי' כ"ה].

והנה בערוך השולחן סי' קל"ג סעיף ג' תמה על מנהגינו שאומרים שיר של יום בשבת אחרי מוסף, דהא שיר זה שוררו הליים בתמיד של שחר ולא במוסף, וכן הרבה לתמוה על כל המועדים וזמנים ח"ב סי' ר"ו, וע"ע שם ח"ד סי' ק"כ, אכן לה"ל נוח, דלדין גם השיר של יום להזכיר פסוק בעונתו, וזה שייך למקדש, ואף דכבר הזכיר מזמור זה בפסוקי דזמרה, מ"מ לא רצו לחלק את השבת משאר ימים [ובאמת הספרדים לא אומרים שיר של יום בשבת, וכן הוא מנהג יחשלים, ובסידור אזור אלהו כתבו שבכל הסידורים הישנים ליתא שיר של יום בשבת].

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס יוען יוסף, שלחן מלכים וש"א"ס

הטעם שפירטה התורה באריכות את קרבנות הנשיאים

קָרְבַּנְךָ קִעֲרַת כֶּסֶף אֶחָת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ (פרק ז')
הנה פסוקי קרבנות הנשיאים הפורטים בפרשתינו, שונים הם, כאשר כל אחד ואחד מ"ב הנשיאים הביא קערת כסף אחת ששלושים ומאה משקלה, וכן מזרק אחד כסף וכו' קף אחת, פר אחד, איל אחד וכו', כל הפרטים מדויקים בדיוק כמו פירוט קרבנות הנשיא חבירו.

ויש לתת טעם והבנה, הלא מתיבה אחת בתורה אם דורשים תלי תלים של הלכות, ומה ארנתה כאן התורה להאריך טובא בפסוקים רבים, בהם מתבאר לנו קרבנות הנשיאים שהיו דומים זה לזה, ולא כתבה פעם אחת את פירוט הקרבנות.

והדבר צריך ביאור אמאי חזרה התורה על פרטי קרבנותיו של זה נשיא ונשיא מחדש בעשחת פסוקים, ולא פירטה פירוט זה באחד מן הנשיאים, וממנו נלמד על סולם.

א. ומלפני שנים שמעתי מהגר"ח סופר שליט"א שביאר בשם החפץ שנים הטעם, כי אריכות התורה בפסוקים אלו באה לשם עשיית השלום בין הנשיאים והשבטים. שכן אם היתה מפרטת התורה את קרבנות נשיא משבט אחד, היתה יכולה להיווצר ח"ו מעין תרעומת משאר השבטים, מה זכה דווקא אותו שבט שקרבנו היה מפורט בתורה וכל שאר ילמחו ממנו, ולפיכך כדי להרבות שלום ולמנוע קנאה בין השבטים, פירטה התורה את קרבנות נשיאיהם כולם באריכות גדולה.

ב. ויש עוד להוסיף ביאור ועומק בדברים, בהקדים את דברי היסודיים של רבינו הנפש החיים (שער ב' פ"ג), שגילה לנו כי חז"ל הקדושים אנשי כנסת הגדולה מתקני התפילה,

לרחוב ועומק ביתם האדירה, מלבד נוסח התפילה וכוונות הנשגבות שטמנו בו, עוד הוסיפו בכוונתם תחילה את כל הכוונות שיוכין לו אדם מישראל בכל תפילה ותפילה פרטית שיתפלל כל ימי חייו (העולה לטרף אדיר של מלארדי כוונות).
זה לשונו: **"אנש בערך אף כטפה מן הים כלל נגד פנימיות עומק כוונתו להיות כנה"ג מאתקי התפלה**. שהיו ק"ק דברים ומהם כמה נביאים. וכל מבין יבין. דלא איתי אנש על יבשתא שיכול לתקן תקון נפלא ונורא כזה. לכלול ולגנוז במטבע תפלה קבועה וסדורה בנוסח א'. התקונים של כל השלמות עליונים ותחתונים וסודי פרקי המרכבה. ושכלל פעם שמתפללין יזרם תקונים חדשים בסודר העולמות והכחות והמשכת מוחין חדשים אחרים. שמעת שתקנוה עד ביאת הגואל ב"ב לא היה ולא יהיה שום תפלה בפרטות דומה לחברתה שקודם לה ואחריה כלל. דלמשני דלביש בצפרא לא לביש ברמשא דלביש ברמשא כו' נמ"ש בתקונים תלכו". וכן כל יום לחביו שלפניו ואחריו. ולכן ארז"ל (חגיגה ט' ע"ב וברבה במדבר פ"ט) מעות לא יוכל לתקון זה שביטל ק"ש כו' או תפלה כו'. וכמ"ש באורך בפע"ח פ"ז משער התפלה ע"ש והוא בלתי אפשר אם על"ה הנבואה העליונה הרחוק קדשו ית' אשר הופיע עליהם הופעה עצומה בעת תקון נוסח חז"ל התפלה והברכות. שם הוא ית"ש בפייהם אלו התיבות ספורות וגנוזות בתוכם כל התקונים" עכ"ל.

ומדבריו עולה, כי בכל תפילה ותפילה שמתפלל האדם, מלבד הכוונה הפרטית שהוא מפעיל בה, יש כונה פרטית מיוחדת ושונה בעצם התפילה, ולשורש אותה כוונה פרטית הגיעה אנשי כנסת הגדולה.

ונמצא כי לכל אדם בכל ימי חייו יש כונה אחרת ומיוחדת מכל שאר בני האדם בתפילותיהם בכל ימי חייהם, וכמו שאינה דומה תפילת ראובן לתפילת שמעון, כי בפרי התפילות, אינה דומה הכוונה של האדם השייכת לתפילת השחרית שמתפלל בבית הכנסת המרכזי ברחובות הדעת, לכוונה הפרטית השייכת לתפילת ערבית שמתפלל למשל בחדר מבודד בבית הולמים, ולעולם לא ידע האדם איהו תפילה גדולה יותר וגורמת נחת רוח לפני הש"ת, האם זו הנאמרת בכל כוונתיה, או זו המתקנת מצמצום הדעת.

וכיון שהתפילה במקום הקרבן היא, וכמו שנאמר **"ונשלמה פרים שפתינו"**, יכלים אנו להבין כי יסוד שורשי זה היה מצוי אף בקרבנות, שלכל קרבן שהביא כל אדם בכל עת, היתה כוונה מיוחדת ופרטית, כזו שלא רק שאינה דומה לחבירו, אלא אף שאינה דומה לקרבן אחר שהביא.

עת נבין מדוע האריכה תורתנו הקדושה לבאר בפסוקים רבים את הקרבנות של כל הנשיאים אע"פ שכולם היו שוים ודומים זה לזה, כי ללמדך באו: א. שלא היתה דומה כוונתו של נשיא שבט שמעון בקרבנותיו מכוונתיו של נשיא שבט יהודה בהקרבנות קרבנותיו. ב. שאפי' בפרטי הקרבנות של כל נשיא היו כוונות שונות, ואינה דומה כוונת קערת הכסף שהביא נשיא שבט שמעון, מהכוונה שנתכין כשביא מזרק אחד כסף, דבכל אחד מקרבנותיו כיון **כל אחד מהנשיאים הקדושים כוונה שונה**, ולכן האריכה התורה לפרט את כל הקרבנות של כל הנשיאים, כדי לפרט את כל הכוונות הפרטיות שכינו כולם בהקרבנות קרבנותיהם.

ג. עוד יש להוסיף ולבאר, עפ"י יסוד גדול הנוסח רבינו צדוק מלובלין בספרו מחשבות חפץ (או ד'), דהעלה כי כל מעלות וגדלותו של הפרט, אינה ניכרת כאשר הוא נמצא ועומד לבדו, אלא דווקא כאשר הוא נכלל יחד עם הרבים. אותה התכללות, דווקא היע' זו שחבתה את מעלתו וייחודו. וז"ל שם: **"דשנים עשר חודש הם נגד שנים עשר שבטים שלכל שבט יש מעלה וכן מיוחד שבו הוא מתיחד ונרשם משאר השבטים דעל ידי זה נחשב לשבט בפני עצמו, ואף על פי שכל ישראל כולם גוי אחד בארץ שכולם אחד ממש וכל אחד מהם כלול מכל המעלות שיש בכל ישראל, מכל מקום הוא מתגלה בפרט** בפני המיוחד לזה" עכ"ל.

והנה נכלל לראות כאן דבר פלא, איך שכל הנשיאים כולם הביאו בדיוק את אותם קרבנות באותם מידות, ולא חשב אף אחד מהם להביא קרבן אחר או בכמות אחרת מחבירו. דבר זה מלמד אותנו על המידות הנפלאות שהיו נטועות בנשיאים, שאף אחד מהם לא גבה אפילו במחשבתו על חבירו, ולא חשב שהוא יותר טוב ממנו, ולכן כולם יחד הביאו את אותם קרבנות בדיוק.

מעתה נבין היטב מדוע האריכה התורה בפרטי כל קרבנותיהם, כיון שבזה היא באה ללמדנו שכולם האוהבים, כולם עונים וכולם שוים לטובה, ואף אחד מהם לא גבה לבו

על חיבורו בשום פרט מכל פרטי קרבנותיהם, וזה מלמד אותם על האחדות והשלמות הנפלאה שהיתה ביניהם. מובנים כעת דברי הגר"צ כי דווקא באחדות ובהתמללות היחיד עם כולם – תהא ניכרת מעלת היחיד, אך אם לתאווה יבקש נפרד, יערך ויזדה ולא יאחד ניכר.

בענין זה של האחדות והשלמות, חושבני לציין רעיון נפלא ששמעתי ממו"ר הגר"א זנובסקי שליט"א משם רבו, שעמד לבאר את דברי הגמרא בברכות, הנקטת ג' דוגמאות לחלומות שהרואה אותם יצפה לשלום. והכי איתא התם (נ"ו ע"ב): "אמר רבי חנן, שלש שלומות הן: נהר, צפור, וקדרה. נהר – דכתיב הנני נטה אליה כנהר שלום, צפור – דכתיב צפרים עפות כן יגן ה' צבאות וגו', קדרה – דכתיב ה' תשפת שלום לנו" ע"כ. ויש להתבונן, במה מתייחדים שלש דוגמאות אלו, שכלם מרמזים על אחדות ושלום.

וביאר הרב, כי השלום הראשון מרמז לנהר, והוא בא ללמדנו, דכאשר מתבוננים על שטף המים הגדול בנהר או בפל, מתפעלים מעוצמתם של המים האדירים. עוצמה גדולה זו, אינה יכולה לבוא לולי יונה אחדות נפלאה בין כל טיפה וטיפה "ללכת עם הזרם", ולהשתתף להיות אחת המפעלות את זרם המים האדיר. אמנם למרות עוצמה גדולה זו, יש בה חיסרון, כיון שלרוב האחדות היחיד מתבטל ונעלם, ואינה ניכרת מהותו ומעלתו, כשם שאינה ניכרת הטיפה בתוך הזרם האדיר.

השלום השני הוא של הציפרים. גם בציפרים יכולים לראות אחדות מופלאה, בעיקר בעת נדידת הציפרים, כאשר להקות שלמות ובהם מאות אלפי ציפרים, טסות יחד אלפי קילומטרים, חוצות יחד יבשות ואוקיינוסים, עד אשר הם מגיעים למחוז הפצם. אמנם גם שם יש חיסרון, כי היחיד ניכר, אבל יותר מדי. משום שכיון שכל הציפרים מגיעות למחוז הפצם, זה הולכת ובונה את ביתה בעץ זה, וזה על גג זה, ומעולם לא ראו להקות ציפרים הבונה את ביתה יחד בשכונת ציפרים שלימה. מכאן אתה למד, כי אף אותה אחדות ושלמות שראית מתחילה בעת מעוף הציפרים הגדול יחד, לא הכל באמת אחדות אמיתית, אלא רק אחדות עם אינטרסים, אחת כדי שיכולו לעוף יחד, אך כשנגמרה התעופה, כל אחד הולך ובורח לו לקיום ולהתבודדותו, ואינו משתתף עם רעהו בשום דבר.

אמנם השלום השלישי, הקדירה, הוא אכן השלום המושלם, שבו יש אחדות לא רק לרגעים אלא עד סוף התהליך, וגם אותה אחדות אינה מבטל את יחודיותו של היחיד. שהרי את תבשיל הקדירה לא ניתן לטאטל ללא בשר, לא ניתן להטעים ללא מלח, לא ניתן לבשל בלא מים, ולא ניתן לתבל ללא כל התבלינים. אם יחסר ממנו התוספות, כגון התפוח"א, יהא זה חיסרון הניכר בכל התבשיל, וכן בכל שאר הדברים המרכיבים את הקדירה. נמצא שהקדירה היא הסמל לאחדות ראויה ושלמה, תתאחד, אך בלי לאבד את מעלותיו ויחודו, תסיף לכלל ולאחדות במה שאתה מיוחד בו, וכך מעלתך תהא ניכרת מתוך הציבור, אחדות נפלאה המרכיבה את כל החלקים, והיא היא מעלת היחיד הניכרת דווקא מתוך הכלל והאחדות.

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', מורבני אשדוד התורני 'לב יצחק' אשדוד

למה נענשת אשתו של מי שלא מביא מתנותיו אל הכהן

"איש איש כי תטשה אשתו" (ה' יב) "מה כתוב למעלה מן הענין - 'איש את קדשיו לו יהיו', אם אתה מעבך מתנות הכהן חייך שתצטרך לבא אצלו להביא לו את הסוטה" (רש"י) והקשה רבנו אשדוד"א בספר פני דוד אטו משום שאינו מתן מעשר תזנה אשתו ולא תסתתר ויטשה כדי ביאה וביאנה אל הכהן להשקותה מי המרים ועל כיוצא בזה אמרו שכם נסיב מבגאי גזיר ואם הוא חטא אשתו מה חטאה להלכד ברשת זה. עכ"ל.

ועוד יש להבין היטב מה השייכות בין עיכוב המעשחות לכהן ובין הסוטה מהי "המדה כנגד מידה"?

אלא ביאר נחמד על כך (על הקושיא מה המידה כנגד מידה) כתב "חחם סופר": אמנם מצינו בגמ' שתי נעות כיצד להגיע לידי עשירות: א. "עשר תעשר - עשר בשביל שתתעשר" (שבת קט"ז). ב. "אוקירו לנשייכו כי היכי

דתתערת" (ב"מ נט). -תכבדו את נשותיכם בבגדים נאים כדי שתתעשרו. והנה יכול האדם לומר: לשם מה אפריש מעשחות כדי להתעשר. הרי אוכל להוציא כסף עבור מלביש אשתי וכך לפחות אני אהנה מכספי! על זה אמר: "אם אתה מעבך מתנות הכהן" - את המעשחות. משום שאתה נותן את ממונך רק עבור מלביש אשתך - "חייך שתצטרך לבא אצלו להביא לו את הסוטה" שכן אשה שמתכבדת מדי במלבושים ותכשיטים נאים עלולה להגיע לידי קלקול גדול! עכ"ל. ולפי"ז מיושבת קושיית החיד"א שאין זה עונש רק תוצאה של מעשי והתנהגותו.

ועוד יש לבאר עפ"י הסיפור בסוחר אחד סיפר לרבו הצדיק בעל "נפארת שלמה" מדרוםסוק זצ"ל, שהוא עומד לנסוע אל היריד הגדול, לסוחר בו. ביקש שברכת הצלחה. אמר לו הרבי: "אם תראה שם מקטרת טובה במחיר זול, תקנה עבורי". נסע הסוחר ליריד ונטרד בעסקיו. כשחזר לעירו חזר בבקשתו של הרבי. מה עשה, הלך לחנות ויוקרתי, קנה את המקטרת היקרה ביותר והביאה לרוב במתנה.

הסתכל לרבה בארצה וראה את שם החנות, הבין שהמקטרת נקנתה אן והחזירה לסוחר. "שוטה בשעולם", אמר בחיוך, "כי סבור אתה שנתגאוית למקטרת? לא צריע אלא זאת, שבהיותך בירד לא תשכח שיש לך רב שתזכור שיש עולם אחר מחוץ להבלים והטירדה של המסחר ההומה. אבל אם שם שכחת מכל העולם, מה האולתי בבקשתך..."

זה מה שהקב"ה רצה להשימעו בציוו התרומות והמעשחות: דעו שיש עולם רוחני. הוקירו אותו, ותשתדלו ליטול בו חלק, מי שעושה כן, ממלא את ביתו אור ואושר. אבל "המעבך את שפרשותיו, סופו שיביא את אשתו אל הכהן". כי אם אין הוא יודע להערך ולהוקיר את העולם הרוחני של הלוויים ואינו חש במחויבות כלפיהם, הרי גם את ביתו ומשפחתו יחנך ללא קורטוב של רחמינות, ועל הכל יסתכל בעיניים חומריות: איך אגשים את משאלותי, איך אספק את מאויי. ואם זה המבט, סללה הדרך להדרדות, לנהייה אחר תאוות באין מעצור. והדרדות זו, סופה מי ישרונה! ראו איך התחפפותו

סוחרת המשפחה בחברה החילונית, והניוו המוסרי מכלה כל חלקה טובה! ואז, "סופו שיביא את אשתו אל הכהן", רחמנא ליציל!

ולפי"ז מיושבת קושיית החיד"א שאין זה עונש רק תוצאה של מעשי והתנהגותו.

הלימוד מזה למעשה. עד כמה חשוב להביא מתנות לכהן לתגובות: P0583271323@gmail.com

מאור שעשועי - הגדולה והעונה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דור'

גדולת הנזיר שבכל איש ישראל

גדל פרע שער ראשו (ו, ה) כתב החינוך (מצוה שעד): "שמצוה הנזיר, והוא האדם שהפריש עצמו מן היין, לגדל שער ראשו כל-ימי חייו להשם, שנאמר גדל פרע שער ראשו!..."

משרשי המצוה. הקדמה: כבר כתבתי בפתיחת הספר בהקדמה, כי בהיות בעולמו של הקדוש ברוך הוא בריה משתפת מחמר ושל, וזהו 'האדם', היה דבר ראוי ומחייב כדי להיות קלוסו ברוך הוא עלה יפה מבריותיו, שעם בריה זו לא יחסר מעולמו כל האפשרות שיש בדעתנו להשיג וכו', כמו שכתבתי שם. ואין ספק, כי לולא מן הטעם הזה - שנתחייב שכלנו לשקן בתוך החמר בעל התאוות והחטאים - ראוי היה שכלנו לעמוד לשרת לפני בוראו ולהכיר כבודו כאחד מבני אלהים הנבצים עליו, ואמנם מפני החיוב הזה נשתעבד לשקן בתי חמר, ואחר שנתעבד לזה מנחה על כל פנים לטעם מעבודת בוראו לפעמים ולהשתדל בצרכי הבית אשר יחור שם, כי לא יתקיים בנין הבית, עזי ואבניו ויסודותיו, מבלתי שישגיח האדם עליו.

ואם כן, אחרי היות כונת האדם ביצירתו על מה שאמרנו, בכל עת שיוכל שכלו למעט בעבודת החמר, וישים מגמתו לעבודת קונו, אז טוב לו, ובלבד שלא יטוש מלאכת הבית לגמרי ויחריבהו, כי גם זה יחשב על עון אשר שהמלך חפץ להיות לו בריה כזו...

וזו היא קדשת הנזיר ומעלתו, בהניחו מלאכת החמר, וישבר תאוותיו - במה שאינו חרוב גמור אל הבית, כגון מניעת שיתן היין וגדול השער, כי בזה יכנה היצר ולא ידלף הבית בעבוה ולא יחרסו פנותיו, אבל תתחזק בו עבודת השכל, ויאור מהלכיו, וכבוד השם תשקן עליו, ויתקיים באיש הזה כונת הבריאה מבלי התמעט עבודת שכלו אל בוראו מפני שותף החמר שבו.

והראיה שענין גדול השער הוא כמו כן מפני הכנעת היצר, כמו שאמרנו זכרוננו לברכה בבזיר ריש פרק קמא (דף ד ע"ב): 'אמר רבי שמעון הצדיק, מימי לא אכלתי אשם מזיר טמא, אלא פעם אחת בא אדם אחד לפני מן הדרום, ראיתיו יפה עינים וטוב ראי וקוצותי סדוחות לו תלתלים. אמרתי לו: 'מה ראית להשחית שערך זה גמאה? אמר לי: 'הונה הייתי לאבא בעירי, והלכתי למלאות מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי, ופחז יצרי ובקש לטרדני מן העולם, אמרתי לו: רשע, למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך? במי שהוא עתיד להיות רמה ותולעה! העבודה שאגלוך לשמים! מיד עמדתי ונשקתי על ראשו ואמרתי לו: 'בני, כמותך ירבו נודרי חירות, עליך הכתוב אומר ראי כי יפליא לנדר נדר מזיר להזיר לה'."

ועל כן, כדי להכניע היצר, גם כן צטווה לגלח לאבא במלאות ימי חרו, ולא הרשה לתקן אותם וטלטל מהם קצת, כדי שלא ישוב יצרו עליו כאשר בתחלה, אבל נתיחב לגלחם מכל וכל, כי אין ספק שהשער הגדול ביותר או הגלוח הגמור יפסיד תאר האדם.

ואל תתפשי בטעם זה שכתבתי, ממה שאמרנו זכרוננו לברכה (מזיר יט ע"א) 'ביא כפרה על עצמו על שצער עצמו מן היין... והרמב"ן זכרוננו לברכה כתב בפרחשו (ו, יא): 'על דרך הפשט בטעם החטאת שמביא הנזיר לכפרה, כי הענין הוא שצריך כפרה בשבוו להטמא בתאוות העולם, דמכיון שהייתה עליו רוח השם והתחיל להיות מזיר להשם, ראוי היה לעמד כן כל ימיו...' עכ"ל.

העולה מדברי הרמב"ן (שמביא החינוך בסוף דבריו הנ"ל) "שהנזיר לביא חטאת בהגיעו לסוף ימי חיורו, משום שאחרי שהשיג להביא מרומם על ידי הנהגת החיות, הוא צריך להמשיך בכך, ואם מפסיק בחיורו וחוזר למלחך החיים הרגיל, צריך להביא על כך קרבן חטאת לכפרה" (עיין ספר "אמרי חיים", שיחות מו"ר הגר"ח קמיל זצ"ל, לפרשתנו).

והוסיף מו"ר הגר"ח קמיל זצ"ל (שם): "ונראה לבאר את דברי הרמב"ן, שכתב שיש תביעה על הנזיר המפסיק חיורו, משום שאדם המקבל חיירות על עצמו מורה שאינו מסתפק במצוות שמוכרח לעשותם, אלא צמא הוא להתגדל יותר בעבודת ה' ולזכות יותר לקרבת ה', ולכן נקרא הנזיר בשם 'קדוש' דכתיב (ו, ח) 'קדוש הוא לה', ואם למרות המעלה הזאת שהגיע אליה החליט הנזיר לפחש מדרגה זו, הוא ננבע על שפרש ועזב את המעלה הגדולה שהשיג, שהרי זכה להגיע למדרגה של עשית מעשים שאינם נובעים מתוך ההכרח, אלא מעשים שיש בהם תוספת על ההרגל, ובכל זאת הפסיק את עליתו."

למדנו את גדלותו של הנזיר, וגם את ענותנותו (שגילוח השער מכניע את לבבו).

מהי גדולתו של הנזיר? שהוא מגביר את הנשמה על הגוף, את הרוח על החומר, את השכל על הרגש, וכמבאר בחינוך הנ"ל, ובכך דרגתו קרובה לאקדס מפני אלהים הנבצים עליו (כלומר, לפני הקדוש-ברוך-הוא).

וכל אחד מצווה לעשות כן במדה ומשקל... והריני מעתיק מדברי הגאון רבי נח וייברג זצ"ל (48 דרכים לחכמה, הדרך המ"ב):

"מהו שלום פנימי? כל אחד מאיתנו חש בזמן זה או אחר במאבק פנימי. בדרך כלל הדבר בא לידי ביטוי, כאשר צריכים להגיע להחלטה מוסרית. ככל שהחלטה המוסרית תהיה גדולה יותר, כך יגדל גם המאבק הפנימי.

מהו שורש הדילמה הפנימית? מי הם הצדדים במאבק? או במלים אחרות: מי מלחם במי?

זהו קרב שנערך בין שני המרכיבים האנושיים הממגדים: גוף ונשמה. הגוף נמשך לנחיות ולהנאות חושיות חולפות. הוא חולם על מנחה והתנתקות, הוא נוטה לשגות באשליות, לשקוע בתאוות ולדחות למחר כל מה שאפשר. הגוף אומר: 'תנו לי אוכל, חמימות וכרית. תנו לי לקחת את החיים בקלות...'

הנשמה - מצד שני - שואפת למשמעות, להגשמה, להתמדה, לגדולה, למציאות ולאמת.

שני כוחות אלה מתנגחים זה בזה. אנחנו 'רוצים' להיות חזקים - אבל 'מתחשק לנו' לברוח. אנחנו 'רוצים' להצליח ולהתעלות - אבל לא 'מתחשק לנו' להתאמץ. אנחנו 'רוצים' להיות להתעלות-רוחנית - אבל 'מתחשק לנו' להיסחף אחד פיתויים.

ואפילו כשאנחנו לא מודעים לכך, המלחמה הזאת לא מפסיקה להתחולל בקרבנו.

כל אחד צריך לשאול את עצמו: האם אני חוצה לצמוח ולגדול, או שאני מעדיף להישאר 'סתם אחד'...?

הגמרא אומרת (ע"ז ה"ב, ע"ב, מד"ר חות' ו' ד'), שהצדיקים משביעים את יצרם. כלומר, בעוד שהצדיקים קובעים לתאוות שלהם מה לעשות, הרשעים מתמרנים על-ידי התאוות והן הקובעות עבורם. השאלה היא 'מי מנהל את המופע?', ומי - בסופו של דבר - יקבע מה מעשה?

רדפי התענוגות מאמינים, שעלינו להיכנע לגוף ולהיסחף אחר גחמותיו. אבל ההנאה מן התאוות לעולם אינה נמשכת לאורך זמן, ולרוב מותירה בפינו טעם מר. בכל פעם שהאדם נכנע לתאוות הגוף - למשל כשהוא לא שולט בעצמו וכועס, או שהוא נכשל בשמירה על דעותיו, או שהוא נכנע לתאוה גופנית, או נהנה מן רגעי קצרה, אך בסופו של דבר נותרת בו הרגשה של דכדוך וכעס עצמי.

השקט הנפשי האמיתי היחיד, מגיעה רק מתוך הזדהות עם הנשמה.

אז מהי המטרה? להניא את הגוף לשאוף לרצונה של הנשמה! משום שאין דרך בה נוכל אי-פעם להגיע לשלוות הנפש, מתוך כניעה לגוף. הנשמה לעולם לא תיכנע. לעולם! לעומת זאת, הגוף יכול לצעוד יחד עם הנשמה. מובן שקצת 'כואב' לו להתרחק מהנאה מיידית, אבל הוא יסול לשרוד גם בלעדיו... "על"י ועי"ש".

המלחמה בין הנשמה לבין הגוף היא המלחמה המתוארת בדברי החינוך ה"ל". נשמת המזיר לנחמת בעז ובתעצומות נגד רצונות גופו, ומנצחת (לפחות למשך תקופה מסוימת). זוהי גדולה!

כי אז: 'תתקדם בו עבודת השכל, ויאורו מהלכו, וכבוד השם תשכן עליו, ויתקדם באיש הזה פונת הבריאה' (לשון החינוך ה"ל").

ובמדה ובמשקל כל אחד צריך לנהוג כן, וכמבאר. כל אחד צריך לשאוף לגדולה זו!

והנה המזיר צריך להביא חטאת. כי 'למחת המעלה הזאת שהגיע אליה, החליט המזיר לפחש מדרגה זו. הוא נתבע על שפתי ועזב את המעלה הגדולה שהשיג', וכמבאר למעלה על פי דברי הרמב"ם.

ובספר 'אור יהל' איתא (אם שינויים והתאמות, אבל היסוד מבאר בדבריו): "הנה מהו גדר 'שימוש תלמידי חכמים'...? הוא: שימוש התלמיד חכם שלו עצמו... כלומר: הרי כל אדם יהיה מי שיהיה - עומד מפעם לפעם במצב רוחני טוב הרבה יותר מכל השנה, וראה, ידע, והבין, לפני מי הוא עומד ומטרה עצמו, לפני אביו, לפני אמו, לפני מי הוא עומד ומטרה מאיגרא רמה עד... לתור קצרת האטרוטו!...".

כלומר, לאחר שאדם מתעלה, במדה זו או אחרת, להגביר את נשמתו על גופו, הוא חוזר ונפול לתוך החומרות והגוף.

ממשך ה"אור יהל": "ומה יעשה אדם וינצל! יתבודד בחדרי רוחו, ויפחור פנות לבבו, להאיר לעצמו: 'באותם רגעים קדושים אשר עברו עליו כבר, ילמוד מהם, ישתדל לשמש ברגשות קודש תלמידי חכם שלו אלו, גם עתה, ויאמר לנפשו: 'הלא אמותי ראיתי אור!... ומה נשתנית? האם כעת בן אדם אחר הניח? ודאי פשוט וברור, כי כשם שיכולת לעלות בהר ולנגוע בקצהו אז, בן גם עתה, הניח לכהונה! הניח למלכות! על עצמי ובשרי, על רוחי ועל נפשי!... כנאמר (שמות ט') 'אתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש'. אלה הדברים אשר תדבר, לך - שבבילך, לך ולא לאחרים, לך לטובתך ולהצלתך בזה ובבא!... "על"י".

את פרשת נשא קוראים מיד לאחר שעמדנו לרגלי הר-סיני והכרזנו "נעשה ונשמע" וזכינו לשני כתרים, אחד כנגד 'נעשה' ואחד כנגד 'נשמע' (עיין שבת פח ע"א). הבה נשמור על מעלה זו, לבל יבואו חלילה מלאכי חבלה ויפרקו מעלינו את הכתרים (עיין שבת שם).

הבה נשמור על מעלתנו וגדולתנו!

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בביאור מצות ברכת כהנים, ברוך הגבר אשר יבטח בה'

דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם... ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם (ו, כג-כז)

בביאור מצות ברכת כהנים

הנה ה'ק' הבעל העקיפה (פרשת נשא שער ע"ד), מה תועלת במצוה הזאת רצוני בשיאמו אלו הברכות מפי הכהן אל העם כי הוא יתעלה הוא המברך ומה יוסיף ומה יתן כי יברכו הכהנים או יחדלו וכי היה להם לסייעו?

ותירץ, הראוי שיאמר בה, כי לפי **השעק אשר הצלחת האדם וטובו תלוי עליו הוא בשיהיה לו ציור חזק ואמונה**

קבועה בשכל, הטובות והצלחות עליונות ותחתונות הבאות על העולם וכתותיהם הם ומלת הסבה הראשונה יתעלה שמו, לא מצד הקרי וההזדמן, ולא **בכחו ועוצם ידו**, ולא משום ככב ומזל קבוע, כי על כן צוה להישיר אותם במחונותם להתכין, כלם לאביהם שבשמים, כי זאת היא הכוונה עצמה שקבעו חז"ל כל הברכות הבאות על כל דבר ודבר, ובפרט כל ברכות הנהנין לא מפני שהוא צריך לברכתם, רק כדי שיזכרו ויפקדו שם הבורא יתע' והמשפיע הטוב על הדבר ההוא המושפע... ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם" - ירצה שהכוונה

בזה אינה אלא שישמו את שמי על בני ישראל בברכתם, כי עקר הברכה אני אברכם וזולתם ועל דרך האמת השימה

זאת הוא הסיוע שיפול בזה שהם מסייעין על ידן כמו שאמר מכל מקום היה לך לסייעני כמו שנתבאר והוא ענין נכבד מאד, "ע"ד. ומבואר מדבריו ה'ק', דהברכה שחלה על כלל ישראל לא היה כלל מאת הכהנים, שהרי לא היה בכוחם של הכהנים לברך את ישראל, רק הברכה הוא ממקור כל הברכות, מלך מלכי המלאכים הקדוש ברוך הוא. ורק הכהנים מעוררים ומסייעים ועוזרים כלל ישראל לקבוע בלבם מדת האמונה והבטחון בהש"ת, וע"י האמונה ובטחון זכו לברכה מאת הש"ת.

שבת לוי בוטחים בהש"ת

הנה יש לבאר, מאחר שמבאר מדבריו דלא היה להכהנים בעצמם שום כח לברך את ישראל, רק הם מסייעין לעוררם בעצמם האמונה והבטחון בהש"ת, א"כ אמאי היתה המצוה לברכת את ישראל דוקא ע"י הכהנים, הרי כל תלמוד חכם, או צדיק, שיש ביכולתו לעורר הבני ישראל להיות בוטח בהש"ת, יאה יכול לקיים המצוה לברך את ישראל בברכת "יברך ה' וישמרך..." שהרי אין הברכה כלל מאת הכהנים בעצמם.

והנראה לומר, הדנה הכהנים היו מיוחדים במדת הבטחון בהש"ת, וע"כ התורה הקדושה צוה דוקא שהכהנים יברס את ישראל ויעזר להיות מן הבטוחים בהש"ת. והכהנים לא זכו לתפלת הארץ, ולא היו עובדים לפרנסה, וע"כ צריכין להיות בוטחים בהש"ת באמת שיפרנסם. וידוע דברי הרמב"ם (סוף הל' שמיטה ויובל) במש"כ במוגע לשבת לוי וז"ל, "ולמה לא זכה לוי בבחלת ארץ ישראל ובבינתה עם אחיו מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו ולהורות דרכי הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים שנאמר יורו משפטך ליעקב ותורתך לישראל, לפיכך הובדלו מדרכי העולם לא עורכין מלחמתם כשאר ישראל ולא נחלצו מלחמתם בלעזמם ככח גופן, אלא הם חיל השם שנאמר ברוך ה' חילו, והוא ברוך הוא וזכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך. ולא שבת לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבודו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צוארו על החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו ועולם לעולמי עולמים וזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים, הרי דוד ע"ה אומר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי, "על"י.

וכתב הגרי"ז (על התורה פרשת חיי שרה) בשם הגר"א שנקור לדברי הרמב"ם הוא ממדת רשב"י וחב"י, שמבאר בברכות (דף ל"ה, ע"ב): "תנו רבנן: ואספת דגניך - מה תלמוד לומר - לפי שנאמר: לא ימוש ספר התורה הזה מפניך, יכול דברים כתתב? תלמוד לומר: ואספת דגניך - הנהג בהן מנהג דברך, דברי רבי שמעאל; רבי שמעון בן יוחי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזרוע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורה בשעת רוח, תורה מה תהא עליה? אלא: בזמן שישראל עושין רצונו של מקום - מלאכתו נעשית על ידי אחרים..."

ע"כ. וזהו הדרגה הגבוהה במדת הבטחון, להיות בוטח בהש"ת, ולא לעשות שום השתדלות כלל וכלל. וא"כ י"ל, דדוקא הכהנים שהיו בדרגה גבוהה במדת הבטחון, שהרי לא היו להם נחלה, וע"כ תלו כל בטחונם רק בהש"ת שיפרנסם, ע"כ הם יסולין לעורר ולסייע ולעזר כלל ישראל להיות בוטחים בהש"ת.

בביאור נשיאת כפים אל הש"ת

ונראה לענ"ד להוסיף על זה, דמאחר שיסוד בברכת כהנים הוא לקבוע בלב של כל אחד ואחד מדת הבטחון, זהו הטעם מדוע הכהנים כשברכים את העם "משאים ידיהם", שהכהנים מלמדים לבני ישראל, להיות בוטחים בהש"ת, צריך לישא ידים אל אלו שבשמים, שהכהנים אין להם על מי להשען אלא על אבינו שבשמים, וע"כ "משאים ידיהם" אל אבינו שבשמים. ש'נשיאת כפים' מורה שאין בידיו שום יכולת מצד ידינו רק הכל הוא מאת הש"ת.

והנה הגם שרק הכהנים לא היו עושין שום השתדלות ורק היו בוטחים בהש"ת, מ"מ זהו הלימוד שמלמדין שאר העם שעוסקים בהשתדלות, להאמין שהגם שהם עוסקים בהשתדלות, מ"מ אין שום כח למעשה ידיהם, רק הכל הוא בגזירת עליון, ועל כל דבר ודבר צריך להיות דיטח בה', שהוא יעזרנו, אפילו אם אפשר לעשות השתדלות בהענין. ולא לחשוב בלבם ח"ו שכחי ועצם ידי, בכל השתדלות שהם עושין, שהרי התשתדלות אינו מועיל כלל. רק הכל הוא בגזירת עליון, וע"כ ההצלחה אינו תלוי כלל וכלל בהשתדלותו. וע"כ צריך האדם להאמין שאינו כוחי ועוצם ידי. וע"כ זה יזכה להיות בוטחים בהש"ת באמת, וזכה להברכה שאמור בקרא, "ברוך הגבר אשר יבטח בה", והיה ה' מבטחו".

ותן שכר טוב לכל הבטחים בשמך באמת, ושים חלקים עמכם לעולם, ולא נבש כי בך בטחנו, אכ"י!" לתגובות: adebstein@gmail.com

מפרסם הכהונה / הרב גמליאל הכהן

ריבוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודר',

'פרסם יוסף החדש' ושא"ס, מו"צ בבית

הוראה 'אור החכמה'

תפילת ותיקין או שמיעת

ברכת כהנים

דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם (ו, כג)

הסתפקתי, מה עדיף האם להתפלל תפילת ותיקין בלי לשמוע ברכת כהנים, או במנין יותר מאוחר עם ברכת כהנים.

והגאון הנפלא רבי אלחנן פרינץ שליט"א כתב לו ז"ל: הגמרא בברכות (כז, א) אומרת: "מצותה עם הניח החמה", וכך ה'ותיקין היו גומרים אותה עם הניח החמה", ושנים דהסומך גאולה לתפילה ומתפלל עם הניח אינו ניזוק כל היום (ברכות ט, ב). את זמן התפילה עם הניח כתבו הסמ"ג (עישן ט), וכן פסקו הרמב"ם (הלכות תפילה ג, א) והשולחן ערוך (פט, א). וזהו הזמן המובהר לתפילה, ועיין ברמב"ם (הלכות קריאת שמע א, יא) דזוהו הזמן לכתחילה, ואין זו רק מצוה מן המובהר אלא זהו עיקר המצוה (ועיין בשו"ת איש מצליח סימן טו שמנה ראשונים רבים הסוברים כרמב"ם), אך הטור (נח) חולק וסובר שזוהי מצוה מן המובהר.

הביאור הלכה (נח ד"ה 'ומצוה') הביא שתפילת ותיקין (ביחידות) עדיפה על תפילה בציבור, וכן הובא בצואות הריב"ש (אות יז). נראה לפי"ז דה"ה גם על ברכת כהנים עדיפה תפילת ותיקין. ודברים אלו מסתדרים לשיטת הפוסקים דאזלינן בתר הרמב"ם שעיקר זמן התפילה הוא בזמן ותיקין, והמתפלל אחר כך נקרא עובר על דברי חכמים (ופוסקים רבים ציינו דכל זה הוא רק למי שמתפלל תפילת ותיקין באופן קבוע).

אלא שרבים מהאחרונים סוברים דתפילה בציבור עדיפה, שכן ותיקין זה מצד חסידות (בניגוד לרי"ף ולרמב"ם) בעוד תפילה בציבור מעיקר הדיון, וכן איתא במעשה רב (הלכות ק"ש ותפילה אות כה) שראוי להתפלל כוונתין ובלבד עם מנין עשרה. אולם כשאין מנין בותיקין, עדיף להתפלל בציבור, וכן העלו בשו"ת האלף לך שלמה (אורח-חיים מז), שו"ת בני עולם (א, ד), שו"ת מנחת יצחק (ג, עא), שו"ת רבבות אפרים (ח, טז אות א), שו"ת באר משה (ח, ח), מועדים זמנים (ו, יא) ובקובץ תשובות (א, טו). וע"כ בזה בשו"ת פרי יצחק (ב),

בש"ת יביע אומר (א אורח-חיים ד א ד ט), ברבבות ויובלות (ב, תמ), בש"ת אבן פנה (ב, ד), בש"ת אור יצחק (א אורח-חיים לג) ובספר הילכות בית ישראל (פ' לב). וממילא לשיטתם ברכת כהנים עדיפה על פני ותיקין. וכן ראיתי שכתב בש"ת ציץ אליעזר (יד, ה) דהמחלוקת נובעת בגד חיוב תפילת ותיקין. וע"ע בזה בדברי בש"ת אבני דרך (ח, עא).

נראה להוסיף ולומר הכי דברכת כהנים עדיפה, ע"פ מה שמצינו שפוסקים רבים סוברים שברכת כהנים הינה מהתורה¹⁰ (עיי' שער הציצין קנה, סקקל"ז). ועיי' באריכות בספר ואני אברכם פרק ח). בעוד לגבי תפילה מצינו מחלוקת בין הרמב"ן לרמב"ם (אלא א"כ מיירי בשעת צרה).

יתכן דיש לתלות אם ישנו חיוב על ישראל להתברך או שמא החיוב רק על הכהן לברך. דא נימא דהחיוב רק על הכהן לברך, ממילא עדיף שילך להתפלל ותיקין. אולם אם ישנה מצוות עשה על ישראל להתברך, עדיף שישמע ברכת כהנים מאשר שיתפלל תפילין ותיקין. ומכיוון שרבים סוברים דקיימת מצווה עשה על ישראל להתברך, אזי עדיף שישמע ברכת כהנים.

והכי כתב בספר חרדים (יב, יח): "מצוות עשה לברך כהן את ישראל שנאמר (במדבר ו, כ) כה תברכו את בני ישראל, וישראל העומדים פנים כנגד פני הכהנים בשתיקה ומכונים לבם לקבל ברכתם כדבר ה', הם נמי בכלל המצוה". וכ"כ שיש מצווה עשה לישראל להתברך בש"ת חתם סופר (אורח-חיים כב) וש"ת מחנת יצחק (ו, יד). והכי איתא בש"ת לבוש מרדכי (א) שדייק מהתוספות (ראש-השנה כח, ב ד"ה 'הכא') שמשול על ישראל להתברך. וכן שמענו מש"ת אגרות משה (אורח-חיים ד, ה, כא) והילכות שלמה (הלכות נשיאת כפים). וע"ע בתורה תמימה (פרשת נשא אות תלה).

יש לציין כי הריטב"א (סוכה לא, ב) חולק וסובר שהמצוה היא רק על הכהן לברך (ולא על ישראל להתברך). וכ"כ בש"ת מהר"י אסאד (מו) וש"ת חתם סופר (יג). וע"ע בש"ת מהרש"ם (ח, כה) ובש"ת דבר אברהם (א, לא אות א).

בספר אשיחה בחוקיך (עמוד שד"מ) נשאל הגר"ח קניבסקי לגבי יום כיפור, אם עדיף להתפלל בו תיקין או במקום שיש שם כהנים, והעלה דתפילת הניח החמה עדיפה מברכת כהנים עיי"ש.

ואעיר כי הכי ראיתי בש"ת שערי חיים (ג, ע אות טו) [בתשובה למח"ס גם אני אודרך] שכתב דעדיף להתפלל ותיקין מלשמוע ברכת כהנים. והביא כסברא לכך ממה שמצינו שיש הנהיגים בבית האבל שלא נושאין כפים ולא מצינו דיש להתיגע מלהתפלל שם. והוסיף כי בדין זה האריך בספר גם אני אודך (עניני ברכת כהנים, א, מב) והביא שורה ארוכה של פוסקים שנחלקו בדין זה.

וע"ע בספר מחקרי ארץ (ברכת כהנים ז, ו), לגר"מ שעני שכתב [בתשובה למח"ס גם אני אודך]: "אדם שיש לו אפשרות או להתפלל במנין ותיקין מבלי שישמע שם ברכת כהנים, או במנין רגיל לא ותיקין וישמע שם ברכת כהנים, עדיף להתפלל בניח החמה אע"פ שאין שם כהנים". ואעיר שם כי זה מצד ישראל, אך הכהן עדיף להתפלל במנין בו יוכל לברך את ישראל, עיי"ש.

העולה לדינא: מי שאינו מתפלל ותיקין בקביעות (עיי' ש"ת תשובת-הנהגות ג, לג) אזי עדיף שישמע נשיאת כפים מאשר שיתפלל ותיקין. ולפיכך בשאלתכם, במנין הויתקין המתקיים בבית הכנסת שלכם שלא נמצאים כהנים, אם זהו מנין קבוע הנכנס יכולים להמשיך להתפלל באופן זה. אולם טוב וראוי שתנסו לשכנע חלק מהכהנים שיתפללו עמכם בתיקין. ואם לא מתאפשר, מה טוב ומה נעים אם תבואו אח"כ לבית הכנסת להתברך מהכהנים, אז זהו בגדר חסידות ולא מעיקר חיוב הדין. (עכ"ל)

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש

כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן

הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

¹⁰ ש"ת בנין שלמה (ו), ש"ת דברי חכמים לבעל השדי חמד (דו), ש"ת בית אפרים (אורח-חיים ו) ועוד.

כל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין (נזיר ד"ב סוטה ד"ב)

לכאורה מהיכ ייתי שכל הרואה יזיר עצמו, ומה ענין שמיטה אצל הר סיני, וכי בשביל שאותה עלובה עשתה מה שעשתה זה מוכיח על אחד שהוא בדירה אחרת לגמרי שעליו להזיר עצמו.

אמנם, חד"ל גילו לנו ברוח קדשם, שיש לנו עסק עם היצר, והוא איש מלחמה הוא ומלומד בערמוניות, וכיון שניתנה לו רשות להשחית שוב אינו מבחין בין צדיק לרשע. ועל כן כל אחד יחוש לעצמו ויזיר את עצמו מן היין, למרות שהוא אינם שייך בכלל לדורה זו חס ושלום.

והנה לאחרונה למדנו על בשרים כמה כל אחד ואחד יכול להסתכן ולסכן, והבורא ברחמיו מלמדינו להיזהר, שכשם שיש חולי בגוף יש חולי בנפש, וכשם שבחולי הגוף זכוב מות יבאיש יביע שמן חקת, וחולה אחד עלול להדביק אנשים רבים רחמ"ל. כמו כן בחולי הנפש, חוטא אחד יאבד טובה הרבה.

והדרך היא להזהר ולהזהר ולהזהר, בכל טעדיך שבעולם, כי היצר יכול ברגע אחד להשפיע, כאשר הנגיף אף הוא ברגע אחד יכול להדביק. ועל זה אמר שלמה בחכמתו, ערום ראה רעה ונסתר, ופתאים עברו ועמשו. כי החכם עיניו בראשו, והכסיל בחשך הולך.

והנה בחולי הגוף מחפשים חיסון, ואולם בחולי הנפש כבר יש בראתי יצר הרע, בראתי תורה ובלבין לו, **כמה נפלא!!!**

פנימיות הפרשה / הרב ישראל מאיר

גלינסקי, ר"מ בישיבת מאירת עיניים,

ירושלים

נשא ושבועות – חתן וכלה

כל הפקדים אשר פקד משה ואהרן וגו' ישרא' את הלוים (ד, מו)

בפרשה זו עוסק במניין הלוויים ותפקידם. ובהמשך הפרשה מבאר עוד כמה מצוות, מצוות שלוח הטמאים, וקרן אשם מעילות. וכן מצוות בדיקת סוטה, ודיני הנזיר. ולאחר מן פרשת ברכת כהנים וחוננת המשכן עם קרבנות הנשיאים. ובפשוטות אין נראה שיש שייכות בין העניינים. ואדרבה, נראה כאילו המצוות הללו 'מפסיקות' בין סדר הדגלים וחניית הלוויים - לבין פרשת חוננת המשכן, ששייכים זה לזה.

אמנם בוודאי שיש שייכות בין הדברים, הן בדרך הפשוט והן בדרך הפנימיות. ולשם כך יש להבין מהו עניין הלוויים; שמצד אחד אינם כהנים - שעובדים בבית המקדש, ויש להם מצוות מיוחדות ומתנות כהונה, ומצד שני אינם ישראלים, ובהם נבין סדר הפרשיות, וכן יסודות לעבודת ה'.

פרשה זו באה לעולם יחד עם חג השבועות - לאחריו או לפניו, וכפי הנראה שיש בה שייכות לקבלת התורה (כמו קריאת פרשת בחוקותי ופרשת במדבר, שמקראים תמיד בסמיכות לחג השבועות, ומבאר בחז"ל טעם העניין). ועל פי היסודות המכריזים, נכלל להבין גם עניין זה בעז"ה, וכפי שיתבאר להלן.

התמיהות

א. מדוע נמנו הלוויים לבדם, ומדוע הם חונים לבדם סביבות המשכן - ולא ביחד עם כל ישראל. ואם הם נתקדשו כמו הכהנים, מדוע אינם כמו הכהנים שיש להם איסורים מיוחדים, ומתנות כהונה מיוחדות. ובקיצור: מה מהותם של הלוויים ומה תפקידם.

ב. מדוע נחלקו הלוויים לשלשה חלקים; קהת, גרשון ומררי. שאינם רק חלוקה של משפחות אלא חלוקה מהותית, שכל אחד יש לו סוג עבודה אחרת במשאות (קהת - כלי המקדש, גרשון - הדברים העשויים מנד, מררי - הקרשים ושאר הדברים הכבדים).

וביותר פלא, שבני קהת נחלקו לעצמם מבני גרשון ומררי. הן בפרוט עבודתם; שבני קהת כתובים בסוף פרשת במדבר, ובני גרשון ומררי בפרשת נשא. והן בפיחת מניינם [מבן שלשים עד בן חמישים], שבני קהת כתובים בפרשה בפני עצמה, ובני גרשון ומררי יחד בפרשה בפני עצמה.

ג. הלוויים היה להם שלשה מיני עבודות; שמירה, שירה ומשא. מה מהותה של כל עבודה, ומדוע שלשתם ניתנו ללוויים, והאם יש שייכות בין העבודות.

ד. מה עניינם של המצוות הנספחות שנכתבו בפרשה; שלוח טמאים, אשם מעילות, פרשת סוטה ונזיר, וברכת כהנים. ומדוע הם מפסיקים בין מניין בני ישראל והלוויים לבין פרשת חוננת המשכן וקרבנות הנשיאים.

ביאור הפשט

א. **ענין הלוויים:** הבכורות שייכים להשם יתברך, מחמת שפדה אותם מהמצרים. והם צריכים לשמש במקדש ולהקריב הקרבנות. אלא שהם אבדו את מעלתם, והכהנים נכנסו לעבודת הקודש. אמנם הכהנים צריכים סיוע ועזרה, ולשם כך על הבכורות להביא תחתם את הלוויים שייטיעו לכהנים.

והגדרת הלוויים היא 'סיוע לכהנים'. כלומר, את עצם העבודה עושים הכהנים, וכל 'הגלויה' לזה - עושים הלוויים [ולכן מקראים 'לוויים' על שם שהם 'ללוויים']. דהיינו: שירה בעת הקרבנות, שמירה על בית המקדש, ונשיאת המשכן ממקום למקום.

וגם בזמן הזה שאין לנו בית המקדש, יש ללוויים תפקיד לסייע לכהנים, וכגון בברכת כהנים שהלוי נוטל ידי הכהן, ומחמת כן הוא מקבל גם כן קצת מתנתו; מעשר ראשון, ועולה שני לתורה.

ב. **סמיכות המצוות:** בדברי הרמב"ן מבאר שאחר קידוש המחנות - הזהרה לשלח את הטמאים, וכמו כן הופרדו הערב-רב [שאינם בכלל למשפחותם לבית אבותם] שהם 'הגרים' ולכן התבאר פרשת אשם מעילות בנדע לגר שמת ואין לו יורשים.

ומחמת שיוחסו ישראל למשפחותם לבית אבותם - הזכיר פרשת סוטה, שעל ידי זה נעשים ממזרים שאינם מתייחסים לאבותם. ולהיפך, ביאר פרשת הנזיר שמפריש עצמו ממחנה ישראל להיכנס יותר לתוך הקדושה.

וברכת כהנים נסמך להקמת המשכן, כי עיקר ברכת כהנים הוא בבית המקדש, כמו שהיה בהקדמת המשכן שנשא אהרן ידיו אל העם ויברכם, וכמבאר בחז"ל שבבית המקדש היו מברכים בשם המפורש ובבת אחת, מה שאין כן בשאר מקומות שהוא בשם הכינוי ובחלוקה לשלש ברכות.

ביאור הפנימיות

מבאר בזוהר הקדוש שהכהן הוא מצד החסד, והלוי הוא מצד הגבורה. וכן מבאר במדרש - שהלוי משמש את הכהן כמו אשה שמשמשת לעלה, וגם בה מבאר בזוהר הקדוש שהאיש הוא מצד החסד והאשה מצד הגבורה. ועל ידי שהאשה משמשת את בעלה והלוי את הכהן - נכלל הגבורות בחסדים.

המצב הסותר - שמוכרח להיות

השם יתברך ברא את העולם - כדי שיהיה מי שיהנה מאוח וטובו. אמנם בריאת העולם הייתה על ידי 'חלל הפנוי' - דהיינו שצמצום וסילוק את אורו, ופינה מקום שכביכול 'פנוי' מאור, וכך נברא העולם. נמצא שיש כאן דבר והיפוכו; כי העולם נברא כדי 'לגלות' את האור, ולמעשה הבריאה הייתה 'צמצום' האור. וכך באמת כל העולם מורכב מדבר והיפוכו. מצד אחד יש אמת ומצד שני יש כנגדו שקר, מצד אחד יש שפע ואמת שני יש צמצום, מצד אחד יש אור ומצד שני יש חושך. וכן בכל דבר.

והנה דוגמא פשוטה: כשרוצים למלאות משקה, צריך לקחת סו. והרי יש כאן סתירה: מצד אחד רוצים 'למלאות' - דהיינו להשפיע שפע, ומצד שני, יש את הכוס שאומר 'אל תמלא'. שהרי כל הדפנות שלו והקרקעית שלו, אינם מניחים לשפע להגיע, ורק במקום שבו 'אין כוס' דהיינו באור ששם אין את הכוס בעצמו - יכולים למלאות.

נמצא שהכוס אינו מניח למלאות. אבל באמת אי אפשר למלאות אלא מחמת שיש כוס, וכך אי אפשר לקבל שום שפע רק כשיש 'צמצום', ואי אפשר לגלות 'אור' רק כשיש 'חושך', ואי אפשר לברר את 'האמת' רק במקום שיש שקר. וכמו שיתבאר להלן.

קודם הבריאה - ולאחריה

נמצא שיש שלשה מצבים; קודם הבריאה - אין שום שקר וצמצום והסתרה, אלא הכל מלא רק באור ואמת ושפע. והמצב הזה נקרא 'קדוש', כי 'לקדושה' אין מצב הפוך, אלא רק מצב אחד בלבד שנקרא 'קדושה'. לאחר הבריאה - יש שני אפשרויות; טהור וטמא. כלומר, יש כבר דבר מסוף חוץ מ'לאחדות' יתברך, שהוא הצמצום וההסתרה, והמצב הזה נקרא 'טהור', שכולל בתוכו אפשרות סותרת שנקראת 'טמא'. המצב של אחר הבריאה שנקרא 'טהור' - יש בו בחירה, האם להתחבר אל הקדושה ולהיות חלק ממנו, או להישאר

לשרה, אפי' ששניהם היו זקנים, הרי מתרבה יותר השראת השכינה ביניהם.

יש רמז נפלא שביא הגר"א כידוע מובא בחז"ל איש ואשה זכו שכונה ביניהם, שיש אות ה' באיש ואות ה' בהגרא"א המשך שבמלה כתובה הרי בניטריקון כתב ו"ה- והיינו השלימות של ה"ה שיש במילים של האיש והאשה לאות ו"ה הוא ע"י הכתובה, שכאשר אדם בונה את ביתו הרי הוא בונה משכן מעט להשרות את השכינה בים לבין אשתו, ואח"כ להקרין זאת לבנים לתלמידים וכו'.

הכתובה הרי היא הקשר של הבעל והאשה, וכמו שאמר ר"מ "אסור לאדם להשוות את אשתו בלא כתובה שמא יעס עליה ויגרשנה" וא"כ נמצא שהכתובה יוצרת "יותר קשר" בין הבעל לאשתו, ובצד זה ה"ה "מונע" שלא יגרשנה, וע"ז ה"ה כתב"ה, והיינו השלמה של האותיות ה"ה-ה"ה, הוא ע"י אותו קשר של הכתובה המונע ממנו לגרשה.

ובזה הסביר (שם) נפלא את הפסוק ולבני הפלגשים נתן מתנות, פילגש הרי היא אשה ללא כתובה, והיינו בניטריקון פילגשים "פלג-שם" שפלא את האות ה"ה מהאות ו"ה, שכלפה אמן את המקשר ומאחד בין הבעל לאשה, עכ"ל. ומכאן ראינו את השכינה בשלמותה, ועד כמה שיש יותר שלום ואפי' במקצת, יש יותר השראת השכינה, ואם ח"ו הפך יש יותר ניתוק מהשראת השכינה.

המדרש [מדרב ט', כ] מביא את הסיפור הידוע על ר"מ שביל שבת האריך בדרשתו, ואחת הנשים השתתפה בדרשה ואחרת לביתה, וכשבה הביתה כבר כבו הנרות והבית חשוך, ושאל אותה בעלה מדוע אחרת ואמר לו שר"מ האריך בדרשה שעכשיו הסתיימה.

בעלה שהיה רשע אמר לה את לא נכנסת הביתה עד שתירקי לר"מ בפניו, שילמד פעם הבאה שלא להאריך בדרשות, ואילו הביא זכור לטוב שראה בצרתה בא לעזרתה ועשה לר"מ דלקת בעיניו, ור"מ צפה ברוח הקודש את כל מה שקרה, וחיפש אשה שיועדת לחוש לחיטות ולירוק לתוך העין שהם מהדברים שהיו מרפאים את העין מהחול, וקרא לאתה אשה.

וכאשר הגיעה לר"מ שאל אותה ר"מ אם היא יודעת בלחישות ובריפו העין, ומחמת יראתה השיבה בשלילה לשאלתו, ואילץ אותה ר"מ והורה לה לירוק שבע פעמים לתוך עינו, והאשה עשתה כדבריו וירקה שבע פעמים לתוך עינו, ואמר לה ר"מ תשובי לבעלך ותאמרי לו אתה אמרת לי לירוק על ר"מ פעם אחת ואני ירקותי שבע פעמים.

ושאלו אותו תלמידיו של ר"מ מדוע נהג כך שבזה את עצמו, שהיה לו לקחא לבעל ולהעמידו על מקומו, וענה להם ר"מ "לא יהא כבוד ר"מ גדול מכבוד קונו, ומה אם השם הקדוש שכתב בקושיה אמר הכתוב שימחה על המים בשביל להשיב שלום בין איש לאשתו, כבוד ר"מ לא כל שכן".

וההקדוש מדוע ר"מ ביקש ממנה שתיחוק שבע פעמים, שהיה הבעל ביקש שתיחוק בפניו ואפי' פעם אחת מדוע הוא החמיר ע"י שבע פעמים, ובפשוט יש לבאר שכן היתה צורת הרפיו ע"י שבע פעמים, ועל דרך הדרש יש לפרש שר"מ רצה לחדד אצלו את דברי חז"ל מהו "גדול השלום" שאם הקב"ה כביכול מבה את שמו ומנחה שמו מפני השלום, כך אני צריך להרגיש השפלה גדולה ולחוות את דברי חז"ל מהו "גדול השלום".

ויש ללמוד ממעשה זה הלכה למעשה, שהרי בחיי יום יום יש בדינו למנוע מחלוקת, מריבות, וכוחים, ולספוג בבושת או קצת צער שהוא "פחות" משבע ירקות פנים, ומשום השלום יש לוותר.

ומסופר על מרן הגרא"ש מ"ש צ"ל, שכידוע עמד על חומת הדת הישיבות ולומדיה, ולחם מלחמת ה' ביד רמה, והנה היה ראש ישיבה בירושלים שחזר להשריש שיהיו בארץ ישיבות עם שילוב, מקצועות חול וכלו שבחול"י יש "ישיבות אוניברסיטא", וראש בזה חורבן יעולם התורה והישיבות, וביקש ממנו ביתו הרב אסחייק שליט"א שיתלוו אליו לנסיעה לירושלים כדי לגעור חזק באותו ראש ישיבה, וכל הנסיעה היה רועה וגועש כיצד לעמוד נגד פרה זו.

והנה לאחר שהגיעו לביתו הרב שך צ"ל שאל לשלומו ודברו בלימוד וחזרו בחזרה לבני ברק, ושאל אותו נאמן ביתו הכיצי הרי כל הדרך הרב רעש וגעש להילחם מלחמתה של תורה ומדוע בביתו לא אמר לו כלום בענין, ואמר לו כיון שאותו ראש ישיבה אמריקאי, ודרך העולם באמריקה שכאשר בא אורח האישה יושבת לצד בעלה, ולא היה שווה כל המעלות

של מלחמת התורה ושמירת חומת הישיבות לדורות כאשר הבעל יגע בפני אשתו, ולכן החלטתי להשאיר זאת להזדמנות אחרת.

וראים מכאן את "גודל השלום" ששלום בית שהבעל לא ייגע בפני אשתו עדיף מכל אותה נסיעה ללחום מלחמתה של תורה, שעת כמה שיש יותר שלום בית יש יותר שכינה ושלימות של י"ה-ו"ה.

ויש למנוע ג' ענינים יסודיים וחשובים היוצרים את השלום א. לחזק את האמונה שהקב"ה מגלגל לאדם את תיקונו ושלימות האדם, דווקא ע"י אותה אשה, וכל "הטלת אשמה" היא חסרון באמונה, וממילא ע"י שמחזק ומחדד לעצמו שהקב"ה מגלגל את ענין הנישואין, וכמו שראו על פרשת השידוכים ובטיוט זה לא מצינו בכל התורה, "כי מה' יצא הדבר" וכן "מה' אשה לאיש".

וכמו שחז"ל דרשו ביבמות (סא): אדם ללא אשה ללא תורה וכו' והיינו ששלימות בניית האדם ומדרגתו היא דווקא ע"י הנישואין, שבה משלים את עבודת ה' באמונה ובמידות וכו', וכל שרש המידות הוא תלוי באמונה, כי כל הטלת אשמה היא חסרון אמונה.

והענין השני הוא לדעת שענין הנישואין הוא "הנתינה", ופעם דברתי עם אחד מהת"ח הגדולים מהו הגיל שבחור ראוי להתחתן, והוא אמר עד כמה שהוא יצא מהמצב של האגואטיסטי והאינטרס האישי שלו, שהרי כל בחור מהרגע שגדל כל כולו רק בגדר של "מקבל" מההורים, מהמשפחה, אוכל, כסף ונתינה עד אין קץ, וממילא מתפתח אצלו ענין האגו"ש שבעצם ענין הנישואין לשרת את צרכי, אלא ההיפך הוא הנכון, שברגע הנישואין האדם כל הזמן במצב של "נתינה" של יחס, של מסירות והתמסרות לאשתו ולבניו, בכל עת ובכל זמן.

וכמו שמסופר על הגאון הרב מנצור בן שמעון צ"ל, שהוריו גידלו בת מאומצת והיתה עם בעיה רפואית אולם היתה מושלמת ביר"ש ובמידות, וכאשר הגיע לזמן פרקו להתחתן הציע הוריו להתחתן עמה, והחליט להתחתן עמה אע"פ שהיתה לה בעיה רפואית, וזכורת זאת זכה לבנים שמולם ת"ח עצומים, גדולי ומרביצי תורה, וסיפור זה הוא סמל ומופת לראות כיצד רצון ה' האמיתי, שההסתכלות היא לא האינטרס האישי אלא מה אני יכול להעניק ולתת.

וכידוע דברי הרב דסלר צ"ל שכח הנתינה מחברת ומקשרת את הנותן למקבל, ואחד הביאורים הם שכאשר האדם נתן הרי הוא רואה את עצמו אצל המקבל. וממילא כאשר אדם מחדד את הבנה זו בעצמו הוא "אסיר תודה" למה שמקבל מאשתו, כיון שלא התחתן בשביל לקבל אלא בשביל לתת, וממילא כל טובה וטובה שמקבל מאשתו יש עליו להודות, ולפרגן על כל פרט ופרט.

וכך ר' ירוחם היה אומר שאם אדם עושה משהו וחלק מהרצון זה התקווה לקבל תמורה, א"כ צריך לתת לו את התשלום שהוא רוצה, וכמו שאדם ישלם לבעל המכולת תמורת לחם ארגז ירקות יחשב לגיבה, כך גם בנידון דידן התשלום עבור מנשה חיובי שגועשה עבורך הוא שבח, עידוד, אמירת תודה, וכל תשלום אחר הרי הוא גיבה.

ומסופר על הגר"ח שמואלביץ והסבא מקלם שהזדמנו לאיזה כפר מסוים והתאכסנו אצל אחת הפכירות. הרב שמואלביץ עסק בלימוד ובמערכות שכתב בספריו הקדושים, ומאיך הסבא מקלם שוחח עם אותה הפכירת על הברווזים והתרנגולות, על גידול הירקות והפירות ועל חלב הפירות, וכשיצאו והלכו לדרך סירבה הפכירת לקבל כסף תמורת האכסניה שנתנה להם, והגר"ח שמואלביץ שאל את הסבא מקלם אם אין הוא חושש לעונן גדל משום כך, וענה לו הסבא מקלם מי אומר שהתשלום חייב להיות כסף, עצם זה שרוותה נחת שהיא משוחחת עם הרבנים, זה היה לה מאוד חשוב והוא התשלום שהיא ביקשה.

וכך מובא ברד"ק [ובכתבים שלא בפניו] שביאר, מדוע נעשו לו נוב עיר הכהנים שנתנו לוד המלך לחם לאכול וכו', עד שגילו לשאול המלך שהכהנים מאכילים את דוד, ופסק עליהם שהם מורדים במלכות ודן את סולם למיתה, והסיבה לכך ביאר כיון שהיתה בשכונתם אלמנה שערכה ברית לבנה וערכה שולחן ערוך בכל מיני מטעמים והזמינה אותם, והם לא אכלו מכל מיני חששות, והקב"ה העניש אותם על זה שלא התייחסו לעמלה של אותה אלמנה, וכלם נהרגו.

והענין הג' הוא לראות את המעלות והדברים החיוביים על פני השלילה, ואדרבה ע"י שאדם יתמיד לראות כל דבר באור חיובי, ואם ידבר על הטוב שיש לו ייפך לו הדבר לטבע

הכרחי לראות תמיד רק טוב, וכמו שהביא חובת הלבבות מעשה על אותו חסיד שעבר עם תלמידיו ליד נבלת כלב שהיתה מסרחת ביותר אמרו התלמידים "עד כמה מסרחת נבלת זו", אמר החסיד "מה לבנות שיניה". וביאר החובת הלבבות שהחסיד צער ליד אותה נבלת הכלב ללמדו מוסר השכל לדבר לראות כל דבר באור חיובי ולא שלילי, וממילא ייפוך אצלם הדבר "לטבע והכרח" לראות תמיד רק את הטוב [וע"ע במש"כ לעיל בפרשת תצווה על הענין וכל זה אינו שווה לי, שיש על האדם להתבונן בחסד ובטוב שהקב"ה מזכה אותו ולא על החלק השלילי, ואכ"מ].

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה

מנהג נשיאת כפים במוספים בלבד

דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תכרכו את בני ישראל אמור להם (ו, כג)

כתב הרמ"א (סימן קכח סמ"ד): נהגו בכל מדינות אלו, שאין נושאים כפים אלא ביום טוב משום שאז שתיים בשמחת יום טוב, וטוב לב הוא יבורך, מה שאין כן בשאר ימים אפילו בשבתות השנה שטרודים בהרהורים על מחייתם ועל ביטול מלאכתם, ואפילו ביום טוב אין נושאים כפים אלא בתפילת מוסף שיוציאים אז מבית הכנסת וישמחו בשמחת יום טוב.

מקור המנהג הביא הבית יוסף בשם המהר"ל (חדשות סימן כא), מפני שאין הכהנים טהורים אין נושאים כפים, רק ביום טוב שחייב לטהר עצמו ברגל, ועל דרך זה הביא הראב"ד בסוף פירושו למס' תמיד בשם ספר המקצועות. אך כבר הביא הבית יוסף שהמנהג בארץ ישראל ובמצרים לישא כפים בכל יום בעיקר הדין.

מנהג ערי הגליל לישא כפים רק במוספים

מנהג נוסף מצינו במקהלות הספרדים, לישא כפים בשבתות בלבד כמו שכתב בשו"ת זרע אמת (ח"ג סימן יב), ואף זאת רק בתפילת מוסף ולא בתפילת שחרית על דרך המנהג שכתב הרמ"א. וכן התקבל המנהג בערי הגליל מאז התייסדות היישוב על ידי הרה"ק מוויטעפסק והרה"ק מקאליסק זע"ל, כמו שהארכו בזה בשו"ת עטרת משה (או"ח סימן לד) ושו"ת מנחת יצחק (ח"ח סימן א-ב), שנתקבל המנהג לישא כפים רק בתפילת המוסף בשבתות וימים טובים, וכן בחוה"מ ורו"ח. [וכן המנהג במקהלות החסידים פה עירנו נוף הגליל צ"ל].

וכבר תמחו טובא בזה, מה מקום יש לחלק בין תפלת שחרית למוסף, דלטעם דבעינן טהרה, אין מקום לחלק בין שחרית למוסף, וכן כתב בפאת השולחן (סימן ב, בית ישראל כג), דאם נושאים כפים במוסף, גם בשחרית יש לישא כפים דמה טעם יש לחלק.

אין נשיאת כפים בלא תפלה

ולבאר הדבר אפשר לומר, בהקדם דין היחושמי (תענית פ"ד ה"א) שאין נשיאת כפים בלא תפלה, ועי' בשירי קרבן שהקשה בנשיאות כפים אחרת שלא היה בשעת התפלה, ומיישב שגם שיתאמר בראש"י שהתפלל משה' ויהי מעט' וכו' וכתב בתוספת ירושלים דלק"מ, דהא דאין נש"כ רק בתפלה, היא דווקא עתה שאין לומר קרבן, אבל בזמן שבת המקדש היה קיים, אדרבה הרי הקריבו את קרבנם, ואז נשאו כפים. ויל"ע בדבר, למה עכשיו בעיני תפלה דווקא לנש"כ, א מטעם דתפלה איקרי עבודה כנדרש מקרא 'ולעבדו בכל לבבכם', ודרשו חז"ל איזהו עבודה שבלב זהו תפלה, ולכן בעיני נש"כ בעת התפלה שהיא עבודה כמו קרבנות בזמן ביהמ"ק, או דילמא, כיון דתפלות נגד תמידין תקנום לקיים 'ונשלמה פרים שפתינו', לכן נחשב התפלה במקום הקרבן.

ובאמת מצינו דין מוסף בגמ' דילן (סוטה לח): דכתיב הנושא כפיו חייב לעקור רגליו בברכת רצה, והיינו דבעיני נש"כ בשעת עבודה הנאמרת בברכת רצה, כמו נש"כ בבית המקדש שהיה בשעת עבודה דווקא, הרי דמצד ברכת רצה לחוד נחשב נש"כ בשעת עבודה, ויל"ע אי דין היחושמי הוא חד דינא הוא עם הבלבי או חובה נפרד.

סמיכות נש"כ לברכת עבודה ולברכת הודאה

אכן במגילה (יח). מבאר הטעם שמשאים כפים אחרי ברכת הודאה, כיון דבעיני נש"כ אחרי עבודה, והודאה ועבודה חד נינהו, ורק לאחריה נושאים כפים. משמע מזה דעצם

התפלה היא כעבודה, ולכן מסמכים לה נש"כ. אולם בכל זאת בעין נמי שיהא קרוב לברכת רצה, וצ"ב אמאי לא סגי הסמיכות להודאה בלחוד, כיון שהודאה נחשב עבודה, ולמה הוצרכו לך שיהא סמוך לברכת עבודה. ולכאורה משמע מזה, דברתי בעין, דתפלה נחשב עבודה בעצם מהותה דאיהו עבודה שבלב זהו תפלה, נוסף על זה צריכים לדין תפלה במקום הקרבן, מצד ונשלמה פרים שפתינו, ולכן צריכים להסמיך גם לברכת רצה וגם לברכת עבודה, דרצה היא עיקר השילום פרים, וזהו דין הגבל בוסטה, וגם לברכת הודאה שהיא עיקר עבודה שבלב שבתפלה, וזהו דין הירושלמי דנש"כ רק בתפלה.

מוסף נתקן נגד הקרבן דווקא
ומעתה י"ל, דהנה בפוסקים במבאר דשאני שחרית ממוסף בעצם מהותם, דבכל התפלות נאמר דרחמי ניהו, משא"כ מוסף שנתקן נגד הקרבן ממש, וכמה נפקותא איכא בה, לענין תשלומין (תוס' ברכות כו. ד"ה איבעיא), לענין תפלת דבה (רבינו יונה, ברכות יג. מדפי הרי"ף), וכן לענין חיוב נשים (שו"ת רעק"א סימן ט) ועוד, ולכן בתפלת מוסף שכל חיובה אינה אלא במקום הקרבן, אין בה רק עבודה מצד ונשלמה פרים שפתינו, אבל לא מצד הודאה, שזה נאמר רק בשאר תפלות דרחמי ניהו.

והנה כבר כתב בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן כג) לבאר כונת הרמ"א שטרחים על מחייתם ולכן אין נושאים כפיים, ולכאורה מה טעם יש בה לדחות מ"ע דאורייתא מחמת טירדא. וכתב החתם סופר, דכיון שטרחים בדאגת פרנסה, אין מכוונים בתפלה כראוי, ולא יכון עלה שם עבודה, והלא אין נש"כ אלא במקום עבודה, ולכן אין נושאים כפיים. ולהאמור, תיחזק זה עולה רק לשאר תפלות שהם רחמי, ואם אין דעתו מיושבת לכונן כראוי, שוב אין זה עבודה, אבל תפלת מוסף שכל מהותה נתקן נגד הקרבן משום ונשלמה פרים שפתינו, הרי זה שפיר נחשב עבודה בכל אופן, וזה פשר המנהג לחלק בין מוסף לשאר תפלות, ונושאים כפיים רק במוסף שנחשב עבודה גם בעת טירדא.

פינת ההלכה מאת מרן הראשון לצ"ע בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק גורלנסקי

מאכלי חלב בחג השבועות

מהו טעם מנהג אכילת מאכלי חלב בחג השבועות? | האם ניתן להסתפק בסעודת יום-טוב במאכלי חלב בלבד? | האם יש צורך להמתין בשעות בין אכילת חלב לבשר? | וגם: מה עשו מורן צ"ל והגאון רבי בן-ציון אבא-שאלו בזמן ההפצות בימי מלחמת ששת-הימים *

שאלה: כידוע המנהג בכל תפוצות ישראל לאכול מאכלי חלב בחג השבועות. האם ניתן להסתפק בסעודת יום-טוב במאכלי חלב בלבד, או שיש להכין גם תבשילי בשר? וכמו כן, הוצעה לאכול מאכלי חלב, כמה צריך להמתין עד שאכל בשר?

טעמי מנהג אכילת מאכלי חלב

תשובה: המנהג לאכול מאכלי חלב בחג השבועות, הוא מנהג קדום, ונזכר בספר מנהגים - למהר"א טירג (שבועות, בהגה אות מט). והכל בו (ס' ב) כתב שנהגו לאכול דבש וחלב בחג השבועות, לרמז על מתן תורתנו שנמשלה לדבש וחלב, שנאמר (שיר השירים ד יא): "דבש וחלב תחת לשונך". ויש שכתבו, מפני שבשערת הדברות נתגלו לאבותינו כל חלקי התורה ומצוותיה, כדברי רב סעדיה גאון (הובא ברש"י שמות כד יב) שבשערת הדברות כלולות כל מצוות התורה, וכשירד מרה סיני אל בתיהם לא מצאו מה לאכול תיפק, זולת מאכלי חלב, כי לבשר היו צריכים הנהגה רבה, לשחוט בסכין בזוק בלי פגם, ולנקר החלב וגיד הנשה, ולמלוח הבשר ולהדיחו, ולבשל הבשר בכלים חדישים, כי הכלים שהיו להם מקודש, שבישלו בהם תוך מעת לעת, נאסרו מפני המאכלים שנתבשלו בהם קודם מתן תורה, שלא היו כשרים לאכילה לאחר מתן תורה. ולכן היו זקוקים למאכלי חלב, ואנו עושים זכר לזה.

ובספר תורת חיים (בבא מציעא פו ע"ב) כתב הטעם על פי אגדת חז"ל, שכאשר בא הקב"ה ליתן את התורה לישראל קיטרו עליהם המלאכים, כי רצו לקבל את התורה לעצמם,

אמר להם הקב"ה בכולהו זימנין מקטרגין עליהו, ואתון בשעתא דאתיתו לגב אברהם אכילתו בשר וחלב, שנאמר (בראשית יח ח) "ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה", ואילו תימק של ישראל אינו אוכל בשר וחלב ביחד. מיד הלם להם המלאכים בפחי נפש. ולכן נהגו לאכול מאכלי חלב ביום מתן-תורה, ואחר קינוח הודאה אוכלים בשר, שיראו המלאכים שאנו נזהרים יפה בדינים אלו.

ובספר שיח שרפי קודש (שבועות) כתב בשם החידושי הר"מ מגור, שכל יום מימות השנה הוא כנגד אחד מהלאוין שבתורה, שהם שס"ה ימות החמה, כנגד שס"ה לאוין. וחג השבועות הוא כנגד הלאו של "לא תבשל גדי בחלב אמו" (שמות לד כו), ולכן בסמוך ללאו זה נאמר הפסוק "ראשית ביקורי אדמתך תביא בית ה' אלווקר", זה חג השבועות (ועי' תוס' ב"ב פא ע"א). ולכן ביום זה של חג השבועות שהוא כנגד הלאו של איסור בשר בחלב, אוכלים מאכלי חלב ושוחים קצת, ואח"כ אוכלים בשר, כדי שיהיה ניכר קיום המצוה הזו.

סעודה חלבית - אינה תחליף

אף שנהגים לאכול מאכלי חלב בשבועות, כתב בתורת חיים (חולין פג ע"א) שאין זה תחליף לסעודה של בשר ויין, שראוי לאכול בצריה ביום סעודה של בשר לשמחת החג, שגם בזמן הזה יש מצוה בשמחת החג בבשר ויין. לכן מנהגים שאחרי הקידוש בבוקר אוכלים מאכלי חלב, ואחרי מנוחה מעט אוכלים הסעודה עם מאכלי בשר.

אכילת בשר אחר מאכלי חלב

ואם הוצה לאכול מאכלי הבשר תיפק אחר גבינה, ינקה ידיו היטב וידיח פיו במשקים, ויקנה הפה יפה באכילת פת וכי"ב, ואין צריך להמתין בזמן, אלא קינוח והדחה ממש, וכמבאר בגמרא (חולין קה ע"א): "אמר רב חסדא, אכל בשר - אסור לאכול גבינה. גבינה - מותר לאכול בשר. וכמה ישהה בין גבינה לבשר? ולא כלום." והתוספות (קד ע"ב) כתבו בשם בה"ג ורבינו תם שהאוכל בשר שאסור לאכול גבינה, היים בלא גטילת ידיים וקינוח הפה, אבל בגטילה וקינוח מותר. וכן האוכל גבינה שמתיר לאכול בשר, הוא אף בלא גטילה וקינוח. וכן דעת רבפי זרחה ה"ו בעל המאור (שם), ורבינו אליעזר ממיץ רבפי ריאם (ס' קמט). אבל הרי"ף (בהלכות שם) והרמב"ם (פ"ט מהל"א מאכל"ה הל"ו) פסקו שהאוכל בשר צריך להמתין שש שעות עד שיהיה מותר לו לאכול מאכלי חלב, והאוכל גבינה צריך גטילת ידיים וקינוח והדחת הפה כדי לאכול בשר. וכן כתב הרשב"א בתורת הבית (פג ע"א) ובספר הרוקח (ס' תסט), וכן כתבו המאירי והריטב"א והר"ן (חולין שם) ובספר תשב"ץ קטן (ס' שנו), וכך פסק מרן בשו"ע (יו"ד ס' פ"ט ס"ב).

ואמנם מהר"ם מרוטנבורג בתשובה (דפוס פראג ס' תרטו) החמיר על עצמו להמתין שש שעות אף אחרי אכילת גבינה. אבל לפי הדין מותר, כמבאר בדברי הגמרא ורוב הראשונים, שאין צריך להמתין, אלא די בקינוח והדחת הפה. ומרן הבית יוסף (או"ח ס' קעג) הביא סמך למחמירים שלא לאכול בשר אחר גבינה בסעודה אחת, מדברי הזוה"ק (פרשת משפטים, קנה ע"א) שכל האוכל מאכלי בשר וחלב בסעודה אחת, או בשעה אחת, גורם לעורר דינים בעולם.

ההלכה והקבלה - כמי פוסקים?

אולם באמת בדברי הזוה"ק לא מבאר שיש להמתין שש שעות, אלא דווקא "בסעודה אחת, או בשעה אחת", וכבר כתבו הפוסקים כמה פירושים בדברי הזוה"ק, ואף אם נאמר שהזוה"ק החמיר גם בבשר אחרי גבינה, הרי ידוע שכלל מקום שהזוה"ק חולק על התלמוד, הלכה כהתלמוד (כפי שכתבו רבינו אליהו מזרחי (ח"א ס' א), שו"ת הרדב"ז (ח"ד ס' לו, פ, קה), לחם חמדות (חולין פרק כל הבשר ס' כג), מהרי"י אלאגיז בשלמי צבור (דף נג ע"א, ודף רלב ע"ג), מנחת יעקב (מל עז אות ט), שו"ת חתם סופר (או"ח ס' גא), שו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א ס' מז), הגר"ח פלאגי בשו"ת לב חיים (ח"א ס' סד) ושו"ת מכתב לחזקיהו (ס' ז) ועוד], ובגמרא מבאר שאין צורך להמתין, ומרן בה"ב הביא דברי הזוה"ק כסמך למהר"ם מרוטנבורג, אך להלכה נקט שמתיר לאכול בשר אחר גבינה ע"י גטילת ידיים וקינוח והדחת הפה. יש מחבר אחד מרבני הדין שכתב שאף שלפי ההלכה ומדינת דגמרא מותר לאכול בשר אחר מאכלי חלב, ע"י קינוח והדחה, ראו החמיר כדברי הזוה"ק, "בפרט בני תורה צריכים להחמיר בחומרא זז". וידוע כי מי שאינו רגיל לעיין בספרי מרן צ"ל, אינו יודע את כללי הפסיקה והוא מגביל, והרגיל ללמוד בספריו, רואה את דרך הפסקה, שישנם כמה פירושים בדברי הזוה"ק, וגם דברי הפוסקים ובעלי הכללים

שכל מקום שתלמוד דידן חולק עם הזוה"ק, הלכה כהתלמוד, ומדוע כתב ש"בני תורה צריכים להחמיר"? הרי מרן בשו"ע כתב להקל. וכי מרן כתב את השו"ע רק לבעלי-ביתם, להמון העם, ולא לבני תורה? וכבר כתב מהר"י פראגי (ס' נט) - לפני 280 שנה - שהחמיר נגד המרא דאתרא, אם זה הרמב"ם ולאחריו מרן השו"ע, הרי הוא מזלזל בכבוד רבותיו, שמראה כאילו מרן הקיל כי לא היה מספיק "בן תורה" ולא היה מספיק מחמיר... אלו שטויות שהמציאו רבני הרדיו. ולכן כאמור הלכה למעשה לסלם, מי שאכל מאכל חלב מותר לאכול בשר מיד, ובלבד שיקנח ידיו וידיח פיו.

המסופק אם עבר שש שעות מאכילת בשר

המסופק אם עבר שש שעות מזמן שאכל מאכלי בשר, כגון שאינם זוכר בדיוק השעה שסיים האכיל, רשאי להקל מספק ולאכול מאכלי חלב, כי ענין המתנת שש שעות מבשר לחלב הוא מדרבנן, ומן התורה האיסור הוא בישול או אכילה יחד, וספק דרבנן לקולא. וביד יהודה (יו"ד ס' פט סק"א, הובא בדרכי תשובה סק"ד) כתב שיש להחמיר בזה, דאף שבכל ספק דרבנן אזלין לקולא, בזה הוי לדבר שיש לו מתירין, שהרי היא מותר לו בהחלט כשעבר לו בודאי שש שעות, וכמבאר בגמרא (ביצה ד ע"א) בדב"ב שיש לו מתירין, יש להחמיר אף בספק דרבנן. וכתב שלפי דברי הצ"ח (פסחים ט ע"ב) אין שייך כאן דבר שיש לו מתירין, ואינו דומה לביצה שגמלה בו"ט. אך בבדי השלחן (יו"ד ס' פט סק"ט בבאוריים) דחה דבריו, אלא שבספר יוסף דעת כתב להקל בצירוף סברת הראשונים דסגי בסילוק השולחן, שכן מעיקר הדין, ומרן שהצריך להמתין שש שעות, היינו בודאי ולא בספק, וכל שאינם יכול לזכור הדבר יכול לסמוך להקל.

קולות מיוחדות בחג השבועות

בחק יעקב (ס' תצג ס"ק יא) כתב: בספרי מנחת יעקב (מל עו סק"ה) כתבתי בשם הכל בו (ס' קו) שיש אוכלים גבינה בסעודה של עצרת, אף שאין הפסק בשיעור שש שעות, מכל מקום בחג השבועות סומכים לקיים המנהג וכו' אך יש לחצץ שינוי. ובזכרון משה (ליקוטי דינים אות כו) כתב שיש טעם להתיר בשבועות לאכול מאכל חלב ובשר בסעודה אחת. ובס' פסקי תשובה (ס' רפה) הביא מספר יעיש ויעש אחרים (סוכטשוב, אות גא) ששמע שאומרים שבחג השבועות מקילים בזה, ושאל את זקנו, ואמר לו שאם ישן בצרה"ים יכול לאכול מאכלי חלב, אף אם לא עברו שש שעות מאכילת בשר. ומכל מקום סיים החק יעקב על קולות אלו ששומר נפשו ירחק מהן, וכחסכמת האחרונים שגם בשבועות יש לזהר כמו בכל השנה. ובן כתב כי אם נמו בשאר השנה להמתין שש שעות, אף כי אין צריך לדקדק, ובחצי שעה אחרונה אחרי חמש שעות ומחצה, רשאי להקל במקום צורך.

ובנועם אלימלך (פר' משפטים ד"ה לא תבשל) כתב שבחג השבועות התירו לנו חז"ל שלא להמתין אחר הגבינה השיעור כמו בשאר ימות השנה, שאז הוא שעת מתן תורה הקדושה, ואנו מראים עצמינו שאנו דוגמת המלאכים בשעת מתן תורה. ובשו"ת משנה הלכות (ח"א ס' ט) כתב שגם המעמם אלימלך לא היקל אלא רק מחלב לבשר [לדעת המחמירים, כמובא בגמרא (חולין ק"ה ע"א ובזוה"ק ה"ל)]. אך לא מבשר לחלב, וכן בדרכי תשובה (יו"ד ס' פט סק"ט) כתב שאין להקל בעצרת.

הנסים והנפלאות שעשה ה' בימי מלחמת ששת-הימים'

לסיים בראוני לומר כמה דברים לרגל הנסים והנפלאות שנעשו בארץ הקודש, ובירושלים בפרט, בימים ההם בזמן הזה, כאשר קמו עלינו כמה ממדינות ערב - מצרים, ירדן וסוריה, שנעזרו במדינות ערביות נסופות. היה אז פחד גדול הייתי נער צעיר זכורתי את הפחד שהיה ברחובות. המדינה כולה הייתה בחרדה, ולא ידעו מה יהיה. כמה צבאות של ערבים קמו עליו, והיה מילוניים, עם נשק אדיר, ואנחנו עם ישראל, היינו מעטים. והיה פחד גדול. ואף דיברו על קידוש בית-קברות מיוחד עבור אלפי החללים והנפוצות. וביום שפרצה המלחמה ביחשלים, אחזנו חיל וחלחלה, כל הלילה לא יכולנו לישן מההפצצות. מרן צ"ל ישב במקלט יחד עם הגאון רבי בן-ציון אבא-שאלו צ"ל, ולמדו מסכת יבמות. על כל פצצה שפגלה סמוך לבנין שלנו, הם למדו עוד ותסופת עוד ותסופת...

וגבר עלינו חסדו של הקדוש-ברוך-הוא, ובסיעתא דשמיא ניצחו את האויב. ברור שהיו כאן נסים ונפלאות. אמנם למעלה מ-700 הרוגים שילמו בחייהם, וכ-2,500 שנפצעו, אך את מה שיסלם היה להיות אין להשוות. היו לנו נסים ונפלאות.

מלחמה זו לא היתה כדרך הטבע. כל צבאות ערב באו עלינו, וברוך ה' שהצילנו מידם.

כח התורה הקדושה ורוח האמונה

יכולנו להם רק בתעצמות הנפש, אשר זה מה שחזיק את העם היושב בציון. וכאשר באים שפלי-רוח, בשפלות, בלי גבהות-הלב, בענה, אמונו זוכים ומנצחים את האויב. וכנאמר בדברי זכריה הנביא (זכריה ד ו'): "וען ויאמר אלי לאמר, זה דבר ה' אל זרובבל לאמר, לא בחיל ולא בכח, כי אם ברוח, אמר ה' צבאות. זהו המסר החזק ביותר של היום הזה, 'יום ירושלים'. אנו צריכים לקחת עמנו לא גשמיות, לא הוללות, אלא מסר של ביטחון בהש"ת והודאה לו.

מה שמחזיק אותנו, עם ישראל, בכל הדורות, זו הרוח, זו התורה הקדושה. וכמה טאב הלב לראות למעלה ממליון ילדים המתחנכים בבתי-ספר שאינם שומרי התורה והמצוות, ואינם יודעים כלום מהתורה שלנו, אינם יודעים כלום מהיהדות, לא המורים ולא התלמידים. הם בורים ועמי-הארץ ביהדות שלנו. הם אמנם יודעים היסטוריה וחשבון ושאר מקצועות, אבל ביהדות שלנו הם בורים ועמי-הארץ. ואחר כך גדל כאן דור אשר לא ידע את יוסף (שמות א ח), דור שאינם יודע כלום ביהדות, דור שליש ורביעי, באנשים המנותקים מהיהדות. צריך לפתוח את בתי-הספר שאינם שומרי התורה והמצוות, לאנשים שיבואו וירצו בפניהם ויסבירו לתלמידים ולמורים מה היהדות שלנו.

ובזכות התורה הקדושה נזכה תמיד לנסים ונפלאות, ונזכה לגאולה שלימה במהרה בימינו אמן ואמן.

דברי מן הראש"ל שליט"א נאמרים מדי יום שש, שיש, ערב שבת קודש, ונערכים ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות: 8033050@gmail.com

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל

מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה

חינוכי

תנו 'כבוד' לתורה

כאשר הג"ר מאיר שפירא חנך את ישיבתו, 'חכמי לובלין', התאספו המונים לחגיגה התורנית שהתקיימה ברוב עם, ובהילול מולו אומר כבוד. בני הישיבה ניצב לתפארה, מתננסו כארמון רחב ידיים, באדריכלות מרהיבה, מרוהט ומאובזר בהיחור בולט. המה ראו סן תמנה, הרי חז"ל הורו "כך היא דרכה של תורה - בפת המלח תאכל ומים במשורה תשתה... ובתורה אתה עמל!". הסביר הרב הנערץ "אנו לומדים את המשנה בלשון שאלה! וכי כך היא דרכה של תורה? לאכל פת במלח בלבד, ולא יותר ממים במשורה - זעקת המשנה ותמנה! ובתורה אתה עמל?" מי יבחר בכך בראשית דרכו? הרב מלובלין זכה להניף קין התורה ולומדיה, זקף את קומת בני הישיבות, להתפאר בעסקם בתורה, ובכך קיבץ וריבץ והעמיד תלמידים הרבה.

בפרשתנו לומדים על מצוות הנזיר. פורש הוא הנזיר מדרכי בני אדם. מגדל פרע שער ראשו, מזהר מטומאת מת, ומהג בידול מוחלט מין ותוצרת הגפן. קדוש יהיה 'נזיר' הוא דוגמא של פרשות והיטהרות רוחנית.

המשנה מלמדת (זיר כ"ח) כי אב יכול להדיר את בנו בבחירות, והגמרא מסבירה שזה מדין 'חינוך'. כמו שמרגיל האב את בנו לקר"ש ותפילה, לשמירת שבת, כך מרגיל ומחנך את בנו בצעירותו לפרשיות. והנה, המשנה ממשיכה ומפתיעה! "מיחה או מיחו קרוביו" אם הילד מגלה חוסר רצון לזיחית, או שאחד מבני המשפחה טוען שלא יאה הדבר לילד - הרי הזיחית בטלה! הגמרא תמנה! למי יש סמכות לבטל הנהגה חינוכית בה האב מקדש את בנו? היכן מצאנו שילד 'זכות וטו' לבטל דעת אביו? וכי מחשבות האח או הסבתא גוברות על השקפה החינוכית של האב, עד שדעתם מבטלת את הזיחית שאב דר לחינוך בנו?

הגמ' מבארת - ואגב כך משימה כלל יסוד בדרכי החינוך: "כל חינוך דלא חשיב לא ניחא ליה!". עיקר החינוך הוא להעניק 'חשיבות' לבן, לעורר 'נכבדות' בעיני עצמו וסביבתו. אך חינוך לזיחית אינו מכבד! אדרבא, זה מבהל! הנזירות מכערתו וממולתו - בגלל השער הפרוע ובגלל חיוב התגלחת בתום הנזירות.

חינוך הבנים הוא ערך עליון לעם סגולה. ולמדנו כאן, שהחינוך לא יהווה סתירה לכבוד האדם. אם כבוד הילד נפגע מדרך החינוך בה נוהגים בו - עלינו לבדוק את עצמנו ואת גישתנו. ילד ממומר אינו מתחנך.

דבש וחלב תחת לשונך - ב'שבועות' אכלים מאכלי חלב ומיני מתיקה, זכר נעילות מתן תורה. מקשטים בפרחי נוי זכר לריח שושנים שבא מגן-עדן לחלל העולם, זכר לעשבים היפים שפיסו את הר סיני המדברי. מנציחים לדורות את היופי של מתן תורה, את הנועם ואת המתק, לא מצאנו מנהג לפזר עשן שבתי כנסיות זכר לעשן שאפף את ההר. אין משמיעים קולות מחרידים. רק כך היא דרכה של תורה! דרכה דרכי נועם!

הקב"ה נגלה עלינו, במתן תורתו, כזקן מלא רחמים. פתח בדברי רציו 'וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכֶּת פְּהִיִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ'. הוא מעוררם לגדלות 'וְאִשָּׁא אֶתְכֶם עַל כַּפֵּי נְשָׁרִים וְאָבָא אֶתְכֶם אֵלַי'. 'כפית הר כגיגית' בא במכוון רק לאחר שהכריזו 'נעשה ונשמע'. נוהגים להוליר 'ילד לחידור' בראשונה כשהוא נישא בידים ועטוף בטלית נאה, שם לומד אותיות קדושות ומלקק דבש! למשך כך בכל שנות חינכו! לא להפוך את הטלית למסך אוטם ומחניק, ולא להמיר את הדבש - בעוקץ. והערב נא... את דברי תורתך... כי בנינו ערבים לנו!

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ
123ymm@gmail.com

חידות

חידות - שאלות לחידוד בפרשת

השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס

לקוטי רש"י וילי משוררים על הגש"פ

חידות דאפטרטא חג

השבועות (יחזקאל א)

- א. אלו מאבני החושן מוזכרות בהפטרות?
- ב. היכן היתה תחילת נבואתו של יחזקאל?
- ג. היכן מצאנו לשון "יעיגול"?

חידות דמגילתא מגילת רות

- ד. היכן מצאנו שבח שנאמר על יעקב אבינו בריש פרשת ויצא?
- ה. היכן מצאנו לשון שנאמר בהתראת אחת ממכות מצרים?
- ו. היכן מצאנו לשון "שכחה"? ולשון "הושטה"? לשון "מססה"? ולשון "עדות"?
- ז. היכן מצאנו רמז למלך המשיח?

חידון לנוער / ה"ה שלום צבי אייזנשטיין

שאלות וחידודים לפרשת נשא

על פי אל"ף בי"ת

- א] מהיכן לומדים שמי שמתן 'מעשר' לא מפסיד? (עי' רש"י ה, י)
- ב] איזה מצוה מופיעה בפרשה לכהנים?
- ג] איך קראו לנשיא של שבט מנשה?
- ד] איך קראו לאבא של הנשיא של שבט גד?
- ה] השלם: "וכסו את מנורתך" (ד, ט)
- ו] גבש ונשבע לשקר, מה צריך לעשות? (ה, ז)
- ז] את מי משלחים מחוץ למחנה? (ה, ב)
- ח] מדוע מביא הנזיר 2 צפרים, "אחד ל _____ ואחד לעולה" (ו, יא)
- ט] את מי משלחים מחוץ למחנה? (ה, ב)
- י] מה אסור לנזיר לשתות?
- כ] מה רומז בקרבנות של הנשיאים ליעקב אבינו (עי' רש"י ז, כא)
- ל] גל גר ומת ואין לו יורשים, למי משיב את הקרן? (עי' ה, ח)
- מ] מה קורה למים שמשקים את הסוטה? (ה, יח)
- נ] מה פרשת השבוע?
- ס] איזה אשה מביאים אל הכהן בפרשה?

ע] מדוע מביא הנזיר 2 צפרים, "אחד לחטאת ואחד ל _____" (ו, יא)

פ] מה רומז בקרבנות של הנשיאים לאברהם אבינו (עי' רש"י ז, כא)

צ] את מי משלחים מחוץ למחנה? (ה, ב)

ק] כמה פסוקים יש בפרשה? (לידיעתך זו הפרשה האחרונה ביותר!)

ר] השלם: מה הכהן עושה לסוטה "ופרע את _____" (ה, יח)

ש] ממה מביאה הסוטה את המנחה שלה?

ת] מה אסור לנזיר להעביר על ראשו? (ו, ה)

תשובות

א] "איש אשר יתן לכהן לא יהיה"

ב] ברכת כהנים

ג] "גמליאל בן פדהצור"

ד] דעואל

ה] "המאור"

ו] וידוי

ז] זב

ח] חטאת

ט] טמא

י] יין

כ] "כבש אחד"

ל] לכהן (שבאותו משמר)

מ] מרים

נ] נשא

ס] סוטה

ע] עולה

פ] "פר אחד"

צ] צרוע

ק] קע"ו פסוקים

ר] ראש האשה

ש] שעורים

ת] תער

לתגובות ופתרונות: 5322906@gmail.com

כתב חידה / הרב אשר קופולוביץ

כתב חידה לחג השבועות

לשנים במעשה מקדם התפצל

ועקשו אינו - על כך אתנצל

לומד בגיל בינה יבין הפשר

על יושב במרום במעשה קשר

גדול בטעם שרות יחידו

קטן הוא כי נלקח מידי

בגדול אבל יבואו נקבצים

י'אה נגודר גדרו בקוצים

בבית אלקים נעשה בקדשה

יתרומם במשהו אצל שלושה

לא הסימה לבוא ולכן

קבלה אחות לנו בעלת חן

בתוספת קדשה היו משבחים

אך לא כך בכל הנסחים

בספר החסידות - האבות - יתגלה

כי הבעש"ט מעל כלם עולה

כתב חידה לפרשת נשא

השבוע ננסך בכמה הלכות

שעל אותו משג מסתמכות

האם מבחונים, או מבפנים נלקחות?

הראשון על מתנה באילת זר

השני כן הוא פשוטו כמשמעו

שתיים וארבע מקרקעו

השלישי יעסק בקרמו

אך רק אם יחזיר לעצמו

הרביעי רק אם ינהה

מכל אשר הקדש יכנה

והחמישי בפרשתנו נפרש

ותוצאותיו יגיעו עד מדי ופרש

חמשה מי יודע? זאת אגשאל וטרם תפטר, משג אחר אעל שדומה לו בלשון משאל והוא הצטדקות השר שגאל כי ישם הדין בדם התגאל לסיים לאגשאל שלא להזכיר שבתבואה את המלך מוקיר ותקון שממונה לעני לא תפקיר *

פיתרון כתב החידה לפרשת בהר: 'הר'

השבוע הפתרון קל למדי רמזים חפשו בכל צדדי הרמזים מכל צידי ההר *

התחילו מעל, עד ענן שמים ענן מעל הר המורה בעקדת יצחק (בראשית כב, ד רש"י) או על הר סיני (שמות יט, טז) שאנו עינים ודלגו אבותים "אשא עיני אל ההרים" (מדרש תהילים) "קול דודי מדלג על ההרים" (ר"ה יא.) אלו האבות צדיקים לגבהי יבנה כמים לעתיד לבוא ה' שוחט את היצר הרע הצדיקים בוכים כי נדמה להם כהר (סוכה נב.) אה יטמן אצל ראשי פעמים אהרן נטמן בהר ההר כתפוח ע"ג תפוח (במדבר כ, כג רש"י) *

ביני לביני גם תמצאו פתרון בין שתי הרים בעמוד כהני לוי וארון בין הר גריזים להר עיבל עמד הכהנים הלוויים והארון נקוב שלוש מאות, נבכה בשברון רבי יהודה בן בבא סמך חמישה תלמידים בין שני הרים ונקבוהו הרומאים בשלש מאות לנביאות הנכס ראש במחלוקת יהא חסרון שאלו את רבי יהושע במחלוקת ב"ה וב"ש כמו מי ההלכה וענה מפני מה אתם מכניסים ראשי בין שתי הרים (יבמות טו) *

גם מתחת רמזים חפשו תחת ההר כשכמעט האמה פעמים נדרסו בני ישראל כמעט נקברו תחת הר פעמים פעם אחת לקבל נאנסו בסיני ה' כפה עליהם הר כגיגית לקבל את התורה (שבת פח.) ופעם נצלו קששנים נכנסו עוג רצה לזרוק הר על בני ישראל ונפל עליו ונתארכו שינוי (ברכות נד.) *

בשביעי תתלוי על דק הלכות שבת כהררים התלויים בשערה (חגיגה י.) ניקבוי למען משפט יצדק משפט - יקוב הדין את ההר (סנהדרין ו.) בחצי, גוף לאיברים נסדק השעיר לעזאזל לא הגיע לחצי ההר ונעשה גופו איברים (יומא ו.) ומה ענין לפרשתנו? בפתרון ידדק בפרשתנו מה שמיטה אצל הר סיני? מה שמיטה נאמרו כללותה ודקדקה וכו' (ויקרא כה, א רש"י) *

פיתרון כתב החידה לפרשת בחוקותי: 'עמל'

אם בתורה תמצא פתרון אם בחזקת תלכו - שתהיו עמלים בתורה (רש"י ויקרא טו, ג) אדי יהיה לך זה ליתרון מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמל תחת השמש (קהלת א, ג) כך מלה, משד, זעק בשברון כך אמר שלמה כשאשמדאי גירש אותו מכסאו (גיטין סח.) ביתך קול אלקים, בעקרון אם ה' איבנה בית סופו יהיה שוא וחסרון שוא עמלו בוניו (תהילים קכז, א) בשופרות נקרא עשרה לזכרון אחד מפסוקי שופחות הנאמרים בראש השנה

כי לא יראה ה' נבואת חרון מנבואת בלעם - לא הביט און בעקב ולא ראה עמל בישראל (במדבר כג, כא) *

בצבור לשם שמים כוונתך וכל העמלים עם הצבור יהיו עמלים עמרה לשם שמים (אבות ב, ב) *

ובחרות הגד כי אלו בניך בהגדה של פסח ואת עמלנו - אלו הבנים פלל והשוה לפני תלמודך תפילת רבי נחמיה בן הקנה לפני הלימוד: אנו עמלים והם עמלים (ברכות יח.) ובתורה חשב דרך כך היא דרכה של תורה... ובתורה אתה עמל (אבות ו, ד) מחשך תן תודה והכנע לבך אחד ממקריבי קרבן תודה - אסיר. ויכנע בעמל ליבם (תהילים קז, יב) וזכר כי און לשבעים ימך ימי שנותים בהם שבעים שנה... ורהבם עמל ואון (תהילים צ, י) פתרת? שרך, אשרי! ואם עמלך בתורה, יש שרך הרבה לתן לך (אבות ד, י) ועשה נחת לבואך אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו (ברכות יז.)

שירה

שיר לכבוד החזרה לבתי הכנסיות / הרב

אברהם ישעיהו שוורץ

הביאני המלך חדריו

(שיר השירים א, ד)

א. כל לב נמס בראותם שוממים על מסגרי מעולים 'עלו בו עשבים לא יתלש מפני עגמת נפש' וציפיה נקפת אחת שאלתי אותה אבקש הלב רתח, בער אנה, פתח לנו שער... ונעננו... *

ב. עם פתיחת שערים הרגשות הומים, גואים, סוערים לבנות בתי המקדש מעט מחדש לקבדם, לקרם, פפדרש *

ג. לאחר שבועות ארכים ש' קלנו לא דרכה ב' ב' אלקים עסקנו בצלו של היכל שחמו, מילנו, בשדרה, בחלל אני וביתי יעבד את ה'! *

ד. ולמראה ה' הפתל' בשממנום זלגה דמעה ורק משק כנפי הנשרים, בשחר בשר ואמר - הנה עת התמיד מגיע!

ה. מסלות בגלל מסכים שני מטרים כמדים, ממרחקים שבועים בדוד כמצרע מחלט לשלילי או מאמת *

ו. אגודים בצרה, עטופים ביגוננו על אלפי קרבנות מאחינו שנהרגו ל'ע במגפה הנראיה על אלה אני בכה *

ז. דומה כי בת קול אומרת מסוף העולם ועד קצהו מהדהדת - במערות צורים שעמדת מתורה באף שלמדת

אם הדרך קנית שישיותך בנית 'עשו לי בית אחד שאדור בתוכו' (שמו"ר לג') נבקש, נחל, שלנצח נצח נבקעו לחזות תמיד סמוכים על שלחן לחסות! *

ח. ואך אם נשפיל ללבנו ולא נעטה מסוה על פנינו נכנים מזה המצב, הלקחים נצפה בקרב לה המלכה ומושל בגוים מקצועות תבל ישאנו בית הכנסת כנפני נשרים לבית המקדש השלישי שברושלים!

* 'קוהנה' בגי' - קרוב ה' בלב (כתב: אי"ש ימיני ©)

פולמוס

פולמוס / הרב ברק נקי, מח"ס 'אמת

להשיב' ואהל ישרים', בית הוראה המאיר לישראל בית שאן, ורבי ולומדי אספקלריא

האמנם כל המצוות כלולות בספירת העומר?

במסח לשם יחוד של ספירת העומר ברוב הנסחאות לא אומרים את הנסח המזכר בלשם יחוד אחרים: 'עם כל המצוות הכלולות בה' [או "ותר"ג מצוות התלויות בה"]. ואמנם מצאתי בחלק קטן מאד שכן כתוב גם בלשם יחוד של ספירת העומר 'עם כל המצוות הכלולות בה'.

האם יש מקור לכך שכל המצוות סולן כלולות בספירת העומר שהמקור ספירת העומר נחשב מבחינה מסוימת כאילו קיים כל התורה סלה? או אולי הכוונה שיש אי אלו מצוות הכלולות בה - אם כן מה הן? או הכוונה שבספירת העומר עצמה יש מצוות נספות?

תזכו למצוות *

תשובות ותגובות:

תגובה א.

הרב מרדכי אקשטיין

לכבוד הרב ברק נקי שליט"א מח"ס 'אמת להשיב ואהל ישרים'

במה שהקשה אם כל המצוות כלולות בספירת העומר וכו', כבר ביאר הרבה אחרונים וביניהם ה"שפת אמת" באוצר מכתבים ומאמרים ב' ז"ל "ומ"ש בספח תר"ג מצוות התלויות בה", דע לפי דתרי"ג מצוות הם הכלל, וכל מצוה ומצוה מיוחדת בפני עצמה, אך הכלל צריך לפרט, ולכן תר"ג מצוות תלוין בכל מצוה ומצוה. וכע"ז ביאר שאר אחרונים.

וכבר האריך בזה השל"ה בהקדמת תורה שבכתב דכל מצוה כלולה מכל המצוות.

כבר ניסיתי לברר בפולמוס 190 מי חיבר נוסח זה של כאילו קיימתה וכו' ותר"ג מצוות התלויות בה, ובנתיים העליתי חרס ביד, רק שהמקור הראשון שנמצא נוסח זה הוא בעמק ברכה לאבי הש"ה לגבי חולב, ובהמשך בשאר סידורים וספרים גם לגבי טלית ותפילין וסוכה וכו', אמנם חיבור נוסח זה עם נוסח לשם יחוד גם אין ידוע מי חיברו, אך אין לו לכאורה קשר, דנוסח לשם יחוד הגיע מהמקובלים וכבר זכר עניינו בכמה מקומות בזורה, ורק בדוחות מאורחים יותר מפס בסידורים יחד.

כבוד רב, מרדכי אקשטיין *

תגובה ב.

הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקוד

מאוד הנחתי עם שאלתך

ואפשר לומר לפענ"ד, דאה"נ המקיים ספירת העומר, כאילו קיים כל התורה סלה! והביאור הוא בזה, החינוך (מצוה ש"ב) כתב לבאר מצוות קרבן עומר ז"ל, "משרשי המצוה. כדי שנתבונן מתוך המעשה החדש הגדול שעושה השם ברוך הוא עם בריותיו לחדש להם שנה שנה תבואה למחיה, לך ראוי לנו שנקריב לו ברוך הוא ממנה, למען זכור חסדו וטובו הגדול טרם נהנה ממנה, ומתוך שנהיה ראויין לברכה בהכשר מעשינו לפניו תתברך תבואתנו ויושלם חפץ השם בנו, שחפץ מרחב טוב בברכת בריותנו. ונצטוונו בזה בשני של פסח ולא בראשון, כדי שלא נערב שמחה בשמחה, כי הראשון נכון לזכר הנס הגדול שהוציאנו ברוך הוא מעבדות לחירות, מיוגן לשמחה", על"ל.

ועי' במש"כ החינוך (מצוה ש"ו) לבאר טעם של מצוות ספירת העומר ז"ל, משרשי המצוה על צד הפשט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ ישראל... והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה... שתקבלו התורה שהיא העיקר הגדול שבשביל זה הם נגאלים והיא תכלית הטובה שלהם... נצטוונו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל

היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא ואם תשאל, אם כן למה אנו מתחילין אותו ממחרת השבת ולא מיום ראשון, התשובה כי היום הראשון נתייחד כולו להזכרת הנס הגדול והוא יציאת מצרים, שהוא אות ומופת בחיוב העולם ובהשגחת השם על בני האדם, ואין לנו לערב בשמחתו ולהזכיר עמו שום ענין אחר, ועל כן נתקן החשבון מיום שני מיד. ואין לומר היום כך וכך ימים ליום שני של פסח, שלא יהיה חשבון ראוי לומר ליום שני, ועל כן הותקן למסת המנין ממה שנעשה בו, והוא קרבן העומר, **שהוא קרבן נכבד שבו זכר שאנו מאמינים כי השם ברוך הוא בהשגחתו על בני אדם רוצה להחיותם ומחדש להם בכל שנה ושנה זרע תבואות לחיות בו**, ע"ל.

ומבאר מדבריו, דשורש השרשים של הקרבן עומר הוא מיוסד על אמונה בהש"ת. [נבעז"ה"ל"ת נבאר הענין באספקלריא פרשת אמור הבא עלינו לטובה]. וכבר האריך הרבנים בחיי בכד הקמח (ענין בטחון) כ' ז"ל, **"נמצא שאין אתה מתבטל מן המעשה הטוב אפי' שעה אחת שצוה אתה מקיים מצות האמונה שאתה כולל בה כל התורה כולה**. וכמו שדרשו ז"ל בא חבוקק והעמידן על אחת שנה (חבוקק ב) וצדיק באמונתו יחיה", ע"ל. הרי, מי שמקיים מצות האמונה בהש"ת הוא מקיים כל התורה כולה!!! דבר נורא ונשגב!!! עצה טובה לקיים כל התורה כולה הוא ע"י האמונה!!!

וא"כ שפיר מלל כל התורה כולה בספירת העומר.

חב פעמים שאומרים כן יש לפרש על פי דרך הנ"ל. למשל: אמרים כן בהנחת תפילין ותפילין מורה על עיקר האמונה בהש"ת כמו דאיתא בש"ס ס' כה' ה' ז"ל, "יכין בהנחתם שגמו הקדוש ברוך הוא להניח ארבע פרשיות אלו שיש בהם יחוד שמו ויציאת מצרים על הזרוע כנגד הלב, ועל הראש כנגד המוח, כדי שזכור נעים ונפלאות עשה עמו, שהם מורים על יחוד, ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כראונו. וישעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח, וגם הלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות, וזכה יזכור הבורא וימעיט הנאותיו". הרי שתפילין מורה על עיקר האמונה בהש"ת. ושפיר יתכן לומר "ותר"ג מצות התלויים בה... וכן רבות מן המצוות שהעיקר מצוה מיוסד על יסודות האמונה.

אבל נראה לחדש חיזוק גדול, שבעצם כל מצוה שהאדם עושה הוא מקיים מצות האמונה. שהרי התכלית בכל המצוות הוא לעשות רצון אבינו שבשמים. וכמו שאמר דוד המלך "כל מצותיך אמונה". ר"ל דאיכא קיום אמונה בהש"ת, וכן הסברה נוגתת, דהרי כל עיקר הטעם שהוא עושה המצוה, היינו משום שזהו מצות המלך. וזהו אמונה.

וארחיב קצת כאן לבאר גודל הענין של אמונה בטחון. הנה, ז"ל רבינו הגר"א במש"ל (כב, טו): **"ועיקר נתינת התורה לישראל הוא כדי שישמו בטחונם בה"י ומ"ש וישמו באלהים כסלם וגו', והוא לפי שעיקר הכל הוא הבטחון השלם, והוא כלל כל המצוות וכו"**, ע"ל. וצריכים להבין, מהו יסוד החשיבות של בטחון, עד כדי כך, שנחשב לעיקר היסוד בנתינת התורה לישראל?

ולבאר הענין של בטחון נעתיק דברים המובא מהגר"א (אבן שלמה פ"ג ז"ל, "ועיקר הכל הוא הבטחון, ומי שהוא מחסר בטחון אין תורתו מתקיים בידו וכו', ומי שלבו במדת הבטחון אף על פי שעובר על עברות חמורות, הוא יותר טוב ממי שמחסר בטחון שעי"ז בא לידי קנאה ושנאה, אע"פ שעסק בתורה ובגמילות חסדים, שכל זה אינו אלא לעשות שם", ע"ל. ומבאר מדבריו הק' דמי שאין לו בטחון בהקב"ה, כל עסקו בעבודת ה' אינו משום שהוא עובד הקב"ה, רק הוא עובד את עצמו, וע"כ אין לתורתו שום שיוות. אבל מי שבטוח בה', אף אם עובר עברות חמורות, כיון שיש לו בטחון, הוא יותר טוב ממי שאין לו בטחון, משום שעבודתו של הבוטח בה', הוא עסק בעבודת ה', ולא עסק של עצמו! וזהו התכלית בכל המצוות לעבוד הקב"ה באמת בלב שלם, וזה לא שייך רק למי שיש לו מדת הבטחון באמת בהקב"ה.

ויש להוסיף על זה, הדנה בגמ' שבת איתא: (לא, ע"א) **"אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה"**, אולם במס' קידושין איתא (מ, ע"ב): **"אמר רב המנונא: אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה"**. ועמד ע"ז בתוס' (שם בד"ה אין) ז"ל,

"והוא דאמר בפרק במה מדליקין (שבת לא, ע"א) כשמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה היינו דווקא לענין שאלה ששואלין לו על משא ומתן אבל מ"מ נפרעים ממנו תחלה על שלא קבע עתים לתורה", ע"ל. וכבר דשו ביה רבים ליישב סתירה הל"ל, אך לפי דברי הגר"א הנ"ל, [דמי שאינו מאמין ובטוח בהקב"ה, אין שום שוויון לתורתו כי כל עבודתו לה' ית' הוא רק למען הרבות כבוד וגדולה לעצמו], יש ליישב, דלעולם תחילת דינו של אדם הוא על דברי תורה, אבל כדי שיהיה תורתו, תורה דיליה, קודם כל, צריך להיות מאמין ובטוח, בטחון גמורה בהקב"ה, וע"כ קודם ששואלים על התורה, מבררים אם הוא בעל בטחון.

בברכה מרובה, אברתם דניאל עבשטיין להלן כל אריכות הדברים של בענין ספירת העומר הוא ענין של אמונה ובטחון בהש"ת.

בענין ימי ספירה הוא ימי בטחון בהש"ת וספירתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תמינה (ויקרא כג, טו) קרבן עומר הוא כנגד העומר לגלגולת של המן הנה אימת בנדרש רבה (פכ"ה ג): **"אמר רבי ברכיה: אמר הקדוש ברוך הוא למשה, לך אמור להם לישראל, כשהייתן נותן לכם את המן הייתי נותן עומר לכל אחד ואחד מכם, הרי"ה (שמות טז, טז): "עומר לגלגולת", ועכשיו שאתם נותנים לי את העומר, אין לי אלא עומר אחד מכלכם, ולא עוד אלא שאינו של חטים אלא של שעורים, לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם והבאתם את עומר", ע"כ.**

ומבאר מדברי המדרש שהקרבן עומר היה כנגד "המן" שירד מן השמים ולקטו עומר לגלגולת. והענין תמוה מאוד, דמהו הקשר בין הקרבן עומר להמן?

בביאור טעם מצות קרבן עומר והנה החינוך (מצוה ש"ב) כתב לבאר מצות קרבן עומר ז"ל, **"משרשי המצוה. כדי שנתבונן מתוך המעשה החסד הגדול עושה השם ברוך הוא עם בריותיו לחדש להם שנה שנה תבואה למחיה, לכן אין לנו שנקריב לו ברוך הוא ממנה, למען זכור חסדו וטובו הגדול טרם נהנה ממנה, ומתוך שנהיה ראויין לברכה בהכשר מעשינו לפניו תתברך תבואתנו ויושלם חפץ השם בנו, שחפץ מרוב טוב בברכת בריותו. ונצטוונו בזה בשני של פסח ולא בראשון, כדי שלא נערב שמחה בשמחה, כי הראשון נכון לזכר הנס הגדול שהוציאנו ברוך הוא מעבדות לחירות, מיגון שמחה", ע"ל.** הרי, שהתכלית של הקרבן עומר היא להזכיר חסדו וטובו של הקב"ה, שהוא חן העולם כולו בטובו, בחן, חסד, וברחמים, והוא נותן לחם לכל בשר, כי לעולם חסד! ויחדש לנו בכל שנה ושנה התבואה חדשה. וזהו אמונה פשוטה בהקב"ה.

בביאור מצות ספירת העומר וכתב החינוך (מצוה ש"ו) לבאר טעם של מצות ספירת העומר ז"ל, **"משרשי המצוה על צד הפשט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינם אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל ... והיא העיקר והסביבה שנאגלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה ... שתקבלו התורה שהיא העיקר הגדול שבשכל זה הם נגאלים והיא תכלית הטובה שלהם ... נצטוונו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא ... ואם תשאל, אם כן למה אנו מתחילין אותו ממחרת השבת ולא מיום ראשון, התשובה כי היום הראשון נתייחד כולו להזכרת הנס הגדול והוא יציאת מצרים, שהוא אות ומופת בחיזוק העולם ובהשגחת השם על בני האדם, ואין לנו לערב בשמחתו ולהזכיר עמו שום ענין אחר, ועל כן נתקן החשבון מיום שני מיד. ואין לומר היום כך וכך ימים ליום שני של פסח, שלא יהיה חשבון ראוי לומר ליום שני, ועל כן הותקן למנות המנין ממה שנעשה בו, והוא קרבן העומר, **שהוא קרבן נכבד שבו זכר שאנו מאמינים כי השם ברוך הוא בהשגחתו על בני אדם רוצה להחיותם ומחדש להם בכל שנה ושנה זרע תבואות לחיות בו**", ע"ל.**

ומבאר מדבריו שיסוד הטעם בהבאת הקרבן העומר, וגם בספירת העומר, הוא ענין של אמונה בהש"ת. שאנו מונים ימי הספירה מיום הבאת הקרבן עומר. והדבר תמוה מאוד, דמהו הקשר בין זה לקבלת התורה, שהרי החינוך האריך לבאר שהענין בספירת העומר הוא ענין של מחכה ומצפה

לאותו יום של קבלת התורה, והעומר שהוא מורה על אמונה בהש"ת, וצ"ב הקשר ביניהם.

ההכנה לקבלת התורה הוא ע"י חיזוק באמונה בטחון בהש"ת

ונראה בביאור הענין בהקשר ביניהם, הנה הגר"א כתב (מש"ל כב, טו): **"שעיקר נתינת התורה לישראל הוא כדי שישמו בטחונם בה' ועיקר הכל הוא בטחון, והוא כלל של כל המצוות", ע"ל.** ומאחר שכתב הגר"א שזהו עיקר נתינת התורה לישראל, ע"כ ההכנה לקראת יום של קבלת התורה, ע"כ צריך להתחזק באמונה ובטחון בהש"ת.

והנקודה הראשונה שצריך שיתברר לאדם כדי שיבטח באמת בהקב"ה הוא האמונה פשוטה בהש"ת שהוא הבורא ומהניג את העולם, וכל הנהגת הטבע, כולו הוא הנהגת הש"ת. וכן התחיל רבינו אברהם בן הרמב"ם ערך הבטחון (בספרו המספיק לעובדי ה') ז"ל, **"ועיקר הבטחון הוא חיזוק האמונה כי ה' יתעלה הוא הבורא והמפרנס, המחיה והממית, המחליא והמרפא, המעשיר והמורשש, וכל מקרי העולם הכלליים והפרטים חוזרים אליו, והוא פועלם, הגודר עליהם ומציאם לפעל", ע"ל.** וזהו יסוד בהקרבן עומר, להורות שהשגחה הש"ת חידשה לנו התבואה החדשה. וא"כ מובן הייטב שזהו הקשר בין הקרבן עומר לירידת המן, ששניהם הם הענין של בטחון בהש"ת. וזהו המדה שצריך כל אחד ואחד להתחזק עצמו תמיד, ובפרט בימי הספירה, שזה ההכנה לקראת הקבלת התורה.

תגובה ג.

מענה הרב שלמה הלוי אפל, דומ"ץ דקהל 'ישועות משה' וז"ניץ, בארא פארק לכבוד הרה"ג הרב ברק נקי שליט"א האמת הוא דבהרבה מצוות אומרים כן בלשם יחוד, והטעם כי באמת כל מצוה כלול מכל המצוות.

ראה פיהמ"ש להרמב"ם סוף מס' מכות: מיוסדות האמונה בתורה שאם קיים האדם "מצוה" משלש עשרה ושש מאות מצוות כראוי וכהוגן וישתף עמה מטרם ממטרות העולם הזה כלל, אלא עשאה לשמה מאהבה כמו שבארתי לך, הרי הוא זוכה בה לחיי העולם הבא, לכן אמר ר' חנניה כי מחמת רבוי המצוות אי אפשר שלא יעשה האדם אחת בכל ימי חייו בשלימות ויזכה להשארות הנפש באותו המעשה, וממה שמורה על היסוד הזה שאלת ר' חנניה בן תרדיון מה אני לחיי העולם הבא, וענהו הטענה כלום בא לידך מעשה, כלומר האדם נדממן על עשיית מצוה כראוי, ענה לו שדממה לו מצוות צדקה בתכלית השלמות האפשרית, וזכה בה לחיי העולם הבא. ופירוש הפסוק ה' חפץ לצדק את ישראל למען כן יגדיל תורה ויאדיר. ע"ל.

ובספרי הגה"ק בעל תולדות יעקב יוסף ז"ע מרבה להביא דברי הרמב"ם אלו ולבארם בכמה אופנים, (ראה לדוגמא בפרשת חיי שרה עה"פ אברהם זקן בא בימים: ד"ה עוד י"ל על פי שביארתי במקום אחר), ובדרך כלל הוא מבאר עפ"י המשנה בקידושין דכל העושה מצוה אחת מטיבין ומאריכין לו ימיו ושנותיו ע"ש, וכן מבאר המח' בגמ' סנהדרין (קיא). שנחלקו ר"י ור"ל עה"פ (ישעי' ה' י"ד) ופערה פיה לבל חק, חד אמר כל המקיים מצוה אחת ניצל מגיהנום, וחד אמר מי ששיר מצוה אחת נידון בגיהנום ע"ש, וביאר עפ"י הנ"ל דלא פליגי, אלא תלוי באופן עשיית המצוה.

ומביא דברי החסיד **יעב"ץ** (אבות פ"ד מ"ב) הוי רץ למצוה קלה בכחמורה וכו', שג"כ דרך ע"ד הנ"ל דכל מצוה כלול מהכל, והתפס מקצת מן ההאחות כאילו תפס הכל, והמניח מקצת, כאילו הניח הכל וכו' ע"ש.

כמובן יש להאריך טובא בכל זה, וכתבת רק מה שעלה בזכרוני בענין הזה, אך זה פשוט וברור דכל מצוה בשורשה כלול מכל המצוות.

בברכה שלמה הלוי אפל

תגובה ד.

מענה הרב יוסף פליסקין, ירושלים איני חושב שזה ענין מיוחד בספירת העומר. גם בטלית קטן יש נוסח דומה, כל המצוות תלויות אחת בשניה, כפי שמבאר לחכמי הקבלה יש הרבה נוסחאות שונות בהרבה דברים, ואין הכרח שהנוסח שמשמית דבר מסוים לא סובר ענין זה, אלא שכאן אינו גורס את זה.

תגובה ה.

מענה הרב חיים זאב ראם, ראש כולל 'כרם אליהו' קרית יובל ירושלים

דבר הערתו המעניינת האם כלולים בספירת העומר תר"ג מצוות, לכאורה יש לבאר זאת על פי מה שכתב בתחילת ספר מעלות התורה ר' אברהם מוויילנא בשם אחיו הגר"א, שתר"ג מצוות הם תר"ג שורשים, ובכל שורש ושורש יש הרבה ענפים, ובכל ענף וענף יש הרבה שרביטים, ובכל אחד יש הרבה פירות, ומכל גרעין יש כוח לעשות אילן שלם.

כך שמבחינה רעיונית יש בכל מצווה איזה תפיסה לתר"ג מצוות.

ובפסוקים יש לומר שספירת העומר מביאה אותנו לקבלת התורה כמו שכתב החינוך, וממילא יש בה תריג מצוות שקיבלנו בחג השבועות.

בברכה,

חיים זאב ראם

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי – הארות במסכת

שבת

הרב שמחה בונים מרקסון - איסורים דרבנן במקום צורך כבוד הבריות

מבואר בגמרא (ברכות י"ט: ועוד) שבמקום כבוד הבריות, חכמים התייח לאו של לא תסור (דברים י"ז, י"א), כלומר, כבוד הבריות דוחה איסורים מדברי סופרים שהסמיכם חכמים על הלאו של לא תסור לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל.

ובגמרא במסכת שבת (פ"א): מובא דברי רב חסדא, שמותר לטלטל אבנים בשבת לבית הכסא, ואף שהם מוקצה ואסור לטלטלם מכל מקום היתיר לטלטלו לצורך זה, משום שגדול כבוד הבריות שדוחה איסורים מדברי סופרים. עליו, שאם כן מדוע אסור חכמים לטול קיסם בשבת לחצץ בו את שיניו הרי יש להיתר משום כבוד הבריות, שפעמים שנראה הברש בין שיניו מבחוץ ויש לו גנאי בכך. ותיצו, שכיון שאדם קובע לו מקום לסעודתו, היה צריך להכינו מבעוד יום במקום אכילתו, מה שאין כן אבנים, כיון שאין אדם קובע לו מקום לבית הכסא על כן היתיר חכמים לטלטלם בשבת.

המגן אברהם (ס' ש"כ סק"ד) כתב להוכיח מדברי הגמרא (שבת פ"א): שאם יש להזמין הבריו בשבת לסעוד אצלו, כיון שלא ידע מבעוד יום שישעך אצל חבריו, אין אומרים שהיה צריך לקבוע מקום לסעודתו ולהכין שם קיסם, ומותר לו לטלטל קיסם לצורך חציצת שיניו בו.

בתוספת שבת (שם סק"ז) כתב, שלפי מה שפסק הרמ"א בסימן ש"ב (ס"א), שבמקום כבוד הבריות מותר לטלטל האבנים אפילו ממכרמלית, גם קיסם מותר לטלטלו ממכרמלית לרשות היחיד.

כתב הפרי מגדים (ס' ש"כ א"א סק"ד), אף על גב שבאותה השעה שעובר על האיסור עדיין אין היתר של צורך כבוד הבריות, אלא לאחר מכן בשעה שחוצץ שיניו, מכל

ועל כן אם יש לו בית הכסא סמוך לביתו שאין שום אדם אחר נכנס לשם, אסור לו לטלטל אבנים בשבת מכיון שהיה צריך להזמין מאתמול. מן אברהם (ס' ש"ב סק"א).

בטעם הדבר, שאין אדם קובע מקום לבית הכסא כתב רש"י (שבת פ"א: ד"ה הנה) שפעמים שיש שם אדם והולך למקום אחר, ועל כן אינו יודע מבעוד יום היכן להניח את האבנים. בס"מ ש"ב (ס"א) הביא הגמרא מחלוקת ראשונים אם מותר לטלטל אבנים לבית הכסא ממכרמלית לרשות היחיד, לדעת רש"י (שבת פ"א: ד"ה מותר), רבינו ירוחם (נתיב י"ב חלק י"ג, ד"ה: ור"ן (שבת פ"א: אסור לטלטל אבנים אלא בתוך רשות היחיד או פחות מרבע אמות ברשות הרבים, ולדעת תוספות (סוכה ל"ו: ד"ה בשבת) והגהות מרדכי (שבת פ"א: ס' תס"א) מותר גם להניסין ממכרמלית לרשות היחיד, וכן פסק המשנה בחרם (שם סק"ח).

אמנם לפי דברי התוספת שבת (ס' ש"ב סק"ה) נראה, שקיסם שאינו מוקצה לפי כולם מותר לטלטלו ממכרמלית לרשות היחיד, שכתב שטעמו של רש"י האוסר לטלטל אבנים ממכרמלית לרשות היחיד, כיון שחכמים התייח איסור טלטול בכרמלית לצורך כבוד הבריות, אך לא התייח באופן שמצטרפים שני איסורים יחד דהיינו טלטול מוקצה לטלטול בכרמלית. ואם כן קיסם מוקצה לפי כולם מותר לטלטלו. והרי מבואר בגמרא (ביצה ת"ן) שאין עשה דוחה את לא תעשה, אלא באופן שבשעה שעוקר את הלאו מקיים עשה, כגון מצות ברית מילה שדוחה איסור חיתוך הצרעת, וכן סדון ביציצת שדוחה איסור כלאים.

מקום כשהיתיר חכמים לעבור על איסורים במקום כבוד הבריות, היתיר אף קודם לך.

יש מוסקי זמנים שכתבו, כי נראה שיש מחלוקת האחרונים בכל דבר האסור מן התורה האם מותר לעשותו בשבת, במקום כבוד הבריות, ולדעת הנהלה לדוד אין להיתר זאת, ולדעת הפרי מגדים והמשנה ברורה מותר ככל איסור דרבנן.

ובשמירת שבת כהלכתה (פ"מ ס"ג) כתב, שמותר לעשות בשבת דבר האסור מדברי סופרים במקום שיש בכך צורך כבוד הבריות. ועל כן חולה [אף אם אין בו סכנה] שצריך לנקבו, וצריך ללצל בפעמים, אם אינו מוצא נכרי וצורך הוא מ"ג, ילצל בשבת, כגון עגב או גב האצבע, וכן כתב בנשמת אברהם (אות א) וכן דעת הגר"ש אלישיב (ה"ד באורחות שבת פ"א ס"ב), שהנמצא במקום שאין בו נייר טואלט חתוך רק גליל נייר שאינו חתוך, מותר לקרועו כלאחר יד משום כבוד הבריות.

המגן אברהם (שם סק"ד) כתב, שכיון שהיתיר הוא משום כבוד הבריות על כן במקום שזה אין נחשב לגנאי אסור. אולם **בתוספת שבת** (שם סק"ז) כתב, שאם לרוב העולם ברשע שבת, הרי נחשב לגנאי, מותר לטלטל קיסם לצורך חציצת השיניים, ואף לאותו אדם ואותו מקום שאינו נחשב להם לגנאי. ואם לא ברור לנו מה היא דרכו של עולם בענין זה, בכל מקום ומקום הולכים לפי מנהגם, כמו שכתב הפרי חדש (יו"ד סי' ק"ג סק"ב) לענין דבר שאינו מאכל כמות שהוא ח"י"ד והוסיף, שגם באופן שלא ברור מהו מנהג העולם, יתכן שמותר לטלטל את הקיסם, שיש להוכיח מדברי הגמרא שבזמננו כולם הקפידו על כך, ואם כן גם אם בזמננו השתנה המנהג ואין מקפידים על כך, מכל מקום הדין לא השתנה ומותר לטלטלו.

בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סימן ל"ח) הסתפק האם מותר לצאת בשבת עם פירות שבת שיניו, וכתב להוכיח שאין בכך חשש. וכתב שגמרא שכלל אין לאסור משום הצואה

והוכיח כן מדברי הגמרא (ברכות י"ט:), שאמר רבי אלעזר בר צדוק [שהיה כהן], מדלגין היינו על גבי ארומת של מתיב לקראת מלך ישראל, ואף שבשעה שידלגו על גבי הארומת, עדיין לא ראו את המלך, הרי שהיתיר משום כבוד הבריות לעבור על הלאו גם קודם קיום העשה, וכן מוכח מהדין המבואר בשלחן ערוך (יו"ד סי' ס"א) שמותר לטלטל אבנים שהם מוקצה ולהעלותם לגג, אף שבאותה שעה שמטלטלם עדיין אין צורך כבוד הבריות. [וכן כתב המאירי (בית הבחירה שבת פ"א: ד"ה אבנים) אבנים של בית הכסא כל שהותר לטלטלם לא סוף דבר אחר שפננה אלא אף קודם שפננה מטלטלם ויביאם למקום שהוא נפנה לשם].

הפרי מגדים (ס' ש"כ א"א סק"ד) כתב, שמדברי המגן אברהם משמע שרק לטלטל קיסם מותר במקום כבוד הבריות, אבל קטימת הקיסם ביד אסורה, משום שלדעתו גם הקוטם קיסם בידו חייב, ולא היתיר במקום כבוד הבריות אלא איסורים מדברי סופרים ולא איסורי תורה. ואולם כתב הפרי מגדים, לפי המבואר בדברי הפוסקים שקטימה ביד אינה אסורה אלא מדברי סופרים, יש להיתר אף קטימה ביד במקום שיש צורך כבוד הבריות, [ובשער היצין (שם סק"י) כתב, שכן מצדד הפרי מגדים להלכה להיתר]. והיינו, שכאן אפשר לו לחצוץ בו בלא זה.

אך בתהלה לדוד (שם סק"ד) נקט, שלא כל השבותיו הותרו משום כבוד הבריות, והוכיח כן במכתב מוקדמות. ועל פי זה הקשה, מנין למגן אברהם שיש להיתר לטלטל קיסם לחצץ בו שיניו בהזמין חברו לסעודה בשבת, הרי שלשית התוספות שטעם איסור טלטול הקיסם הוא משום שמבני יקטום, מנין שהותר משום כבוד הבריות. והוסיף להקשות, שאם נאמר כדעת המגן אברהם שכל השבותיו הותרו במקום כבוד הבריות, אם כן יש להיתר לקטום קיסם בידו. [וכן כתב בסימן ש"א (סק"ט), שצריך עיון אם היתיר הצואה כלאחר יד במקום כבוד הבריות].

ותמה על דברי המגן אברהם, שהרי מצינו בגמרא (שבת צ"ב:) שהולכים אחר רוב העולם ואין משגיחים על בני מקום אחד שמשנים מדרך העולם, שבטלה דעתם אצל כל אדם.

שהרי הקשו בגמרא על דברי רב חסדא שהיתיר להעלות אבנים לגג משום כבוד הבריות, מדבר רב אליעזר שאסר לטול קיסם מעצים שבחצר, ולא היתיר אלא משלפניו, הרי שאף במקום כבוד הבריות לא היתיר איסור מוקצה. ותיצו, שאין אדם קובע מקום לבית הכסא, מה שאין כן לענין קיסם, אדם קובע מקום לסעודתו, והיה צריך להכין את הקיסם מבעוד יום במקום אכילתו. ולכאורה קשה, מדוע הגמרא מקשה מדברי רבי אליעזר, הרי יתכן שמה שאמר 'משלפני' משום שזה דבר שאין בו חילוק, שמשלפניו מותר תמיד לקחת קיסם כיון שמוכן הוא, ומשום שאין כן קיסמים שאינם מונחים לפניו, תלוי נמי מנהג המקום אם מקפידים על מאכל הנמצא בין השיניים או לא. וצריך לומר, שהיה ידוע למקשה שרוב העולם מקפידים, ואם כן ראוי להיתיר בכל מקום.

וכן מצינו בסו"מ י"ג לגבי טלית שנפסלה בשבת לאחר לבישתו, שאינו צריך לפשוטו מעליו משום שיש ביזוי בהסרתו וקדול כבוד הבריות. וכתב הבית יוסף (שם ד"ה גרסינו), שאף בזמן הזה שאין אנו נוהגין ללבוש אותו כל היום רק בעת התפילה ישנו ממה ואין ביזוי כל כך בהסרתו, מכל מקום אינו צריך לפשוטו שכיון שבזמננו לא גזרו, גם בזמננו אין לגזור. ואם כן גם כאן שייך לומר כן. [וראה עוד מה שכתב בסימן ש"כ (סק"ט) שיש להסתפק אם אומרים כן].

מה שלא כתבו הפוסקים שכאשר אין לו במה לחצוץ שיניו, זהה שלא לאכול דבר המודבק בין השיניים משום שמא יסכח ויצא לרשות הרבים עם האוכל שבין שיניו, [וכמו שמצינו בספר חסידים (סי' רס"ה) שלא יאכל אדם שבת ששומעין וכדומה, מכיון שמעלה גרה לאחר אכילתו, ויש חשש שבת ששכח ויצא לרשות הרבים ומאכל בפיו].

בפירושים שבפיו, כיון שהוא דבר שאין מתכוין, והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, וגם הוא פחות מכשיעור גרוגרת. ומלבד זאת הוא גם דבר שאי אפשר להיזהר בו, שפעמים שאוכל במקום אחר ואין לו קיסם, וחכמים לא גזרו במקום שאי אפשר להיזהר. אך נכון להיזהר במקום שאפשר.

הרב ברק נקי

אין דישה אלא בגידולי קרקע

בסוגיין גרסי' [ענה].מאי טעמא דרבנן - קסברי: אין דישה אלא לגדולי קרקע.

בגמרא שבת (צה) חולב חייב משום מפרק. ובגמרא כתובת (ו) גרסינן רבי מריטס אומר גונח יונק חלב בשבת, מאי טעמא, יונק מפרק כלאחר יד, ובמקום צערא לא גזרו רבנן. ופרש"י מפרק הנותק דבר ממקום שגדל בו ולא מן המחובר אלא מן התלוש ותולדה דדש הוא שמפרק תבואה מקשיה. כלאחר יד, שאין דרך בני אדם לינק אלא לחלוב ביד. והקשו בתוספות (שם ד"ה מפרק) דהרי אפילו כלאחר יד לא הוי, הואיל ואין דישה אלא בגדולי קרקע, וע"ש שהוכיח ש"א"ל לומר שבהמה נחשבת גידולי קרקע לענין זה. ותרצו דקמ"ל לדעת רבי יהודה שיש דישה אף שלא בגדולי קרקע, הכא שרי דהוי מפרק כלאחר יד, ואין הכי נמי לרבנן שרי בלא האי טעמא דהוי מפרק כלאחר יד.

ופסק הרמב"ם (ח ז) חדש כחצרת חייב ואין דישה אלא בגדולי קרקע, והמפרק הרי הוא תולדת הדש, החולב את הבהמה חייב משום מפרק. ע"כ הרי דנקט שאין דישה אלא בגדולי קרקע. והמשיך תוך כדי דיבור דהחולב חייב משום מפרק.

ועוד פסק הרמב"ם (שבת כא יד) ז"ל: המולל מלילות, מולל בשניו כדי שלא יראה כדש. היונק בפיו פטור, ואם היה גונח מותר לו לינק בפיו מפני שהוא מפרק כלאחר יד ומשום צער לא גזרו ואף על פי שאין שם סכנה. ע"כ. הרי דפסק הסוגיא שיש דישה אף שלא בגדולי קרקע וטעם הפטור הוא לפי שזה דש כלאחר יד במקום צער. וכן פסק בשו"ע (שכח לג) דהיתיר הוא משום צער, וש"מ דהלכה כרבי יהודה שיש דישה אף שלא בגדולי קרקע.

וצ"ב דהרמב"ם סותר דבריו ותו"ך, דפסק שאין דישה אלא בגדולי קרקע, וממשיך ואומר שהחולב חייב משום מפרק, וכתב המגיד משנה דהרמב"ם סבירא ליה שבהמה נחשבת לגידולי קרקע.

ובכסף משנה הקשה כן על דברי הרמב"ם בשם הרמ"ך ועמד בצ"ע. וכנראה מיאן בדברי המגיד משנה מחמת שסבירא ליה כדעת התוספות דלרבנן אין הכי נמי אין דין דש בה.

ומעתה השו"ע שפסק שיש דש בגונח פסק הלכה כרב יהודה שיש דישה אף שלא בגדולי קרקע. וענין מה שכתבו התוספות (שבת עג) דדרש"י הלכה כרבי יהודה מדאמר בגמרא רב יוסף דהלכה כרבי מריטס, וקמ"ל דשרי דש כלאחר יד, דלרבנן אי"צ לזה כלל.

ועוד יש לדון בה דבגמרא (קמג) מבואר שיש סחיטה בספוג, ובערך כתב שפסוק הוא הגדול על עין דג. וכן הרמב"ם בפירוש המשנה לאבות (פרק ה משנה יד) ביאר שפסוק הוא צמר הים, ואם כן אינו גידולי קרקע, ועם כל זה יש בו דין דש. הן אמת, שהרמב"ם פסק דין דספוג מצד איסור מלבן, ולא מצד איסור דש, והולך כדעת שאין דישה אלא בגדולי קרקע. אך לדעת מן שאיסור השימוש בספוג הוא משום דש, שפיר מוכח שיש דישה אף שלא בגדולי קרקע.

ועיון עוד בחידושי החתם סופר (שבת קמה), שכתב לחדש שמה שאמרו חז"ל אין דישה אלא בגדולי קרקע הני מילי במשקיה שנמצא בו בצורה טבעית, אין משקה הנובלע במקום אחר יש בו דין דישה אף שלא בגדולי קרקע. ז"ל: דג לציר מותר. המגן אברהם (ש"כ ס"ק י"ב) תמה על ר' ירוחם שמתיר דג לציר לכתחילה. ואולי מיייר מציר של עצמו ואין דישה אלא בגדולי קרקע ודג לכ"ע לאו גדולי קרקע הוא כמ"ש תוס' (שבת עג) אבל ש"ס מיייר מציר הנובלע בו ממקום אחר ובוזה אין חילוק בין גידולי קרקע לדבר אחר, דלא גרע מאדורא אפומא דשישא, כיון שאין המשקה מגופו הוה שפיר סחיטה.

משמע שאין צריך להיזהר שלא לאכול דבר המודבק בין השיניים, מפני החשש שמא יצא לרשות הרבים ומאכל בפיו.

וכמו ספוג דלא הוה גידולי קרקע ואפילו הכי שייך סחיטה. ע"כ

ומצינו עוד דרך בביאור 'אין דישה אלת בגדולי קרקע' בדברי הנשמת אדם (חלק ב-ג הלכות שבת ומועדים כלל ז) ז"ל: ולכן נ"ל בחר דאין ספק דכל דבר שהמלאכה נעשית בו כדרום כבישול בבשר, וטחינה ודומה כדבר, וכל כיוצא בזה אין חילוק בין גידולי קרקע או לא, שהרי הבישול הוא כדרום, וכן הטחינה שטוחו העפר והצחורות שקן הוא דרך מלאכתו, וכן הלישה וכיוצא בו. אבל מה שאין זה המלאכה ממש, כגון הפוצע חלזון ובאנו לדמות למלאכה, בזה פליגי ר"י ורובן דר"י סבירא ליה כיון דדמי לדש במה שמפרק דמו חייב, ורובן סבירא ליה דלא שייך מלאכת דישה אלא בגדולי קרקע, ובאמת אלו היה איזה דבר שהמלאכה הדישה יהיה נעשה בו כדרום אפילו לא היה גידולי קרקע גם לרבנן חייב דזה דישה ממש, אבל כיון דליכא מדי שיהיה שייך בו מלאכת דישה אלא בגדולי קרקע ולק אמרו אין דישה אלא בגדולי קרקע, וכן בעימור סבירא ליה לאבי"ד דלא שייך מלאכה זו אלא בגדולי קרקע אבל מאן דכנף מלחא לא נקרא מעמר, וכן בחולב דאין דישה ממש אלא דדומה לה לפי שמפרק החלב, אי אמרין דבהמה אינו גידולי קרקע לא שייך לקרות בזה דש דמאי ענין זה לדש שמכה על הזרעים שבשבת להוציא הגרעין, אבל אם בהמה גידולי קרקע שפיר נקראת החליבה דישה דבגדולי קרקע כל מה שמפרק נקרא דש, ולכן לא מצינו לא בגמרא ולא ברמב"ם ובשום פוסק רק דאין עימור ואין דישה אלא בגדולי קרקע, דשני מלאכות אלו לא שייכים באמת רק בגדולי קרקע, אך מה שהיא גידולי קרקע כמו חולב אף שאינו דישה ממש מהלך מקום כיון דמלאכה זו ולפרק מגידולי קרקע נקרא דישה והתורה אסרה דישה אם כן אף חולב בכלל מה שאין כן אם אינו גידולי קרקע אינו נקראת דש, והוא כמו שפירש"י בריש תבית דאמרין לא אסרה תורה אלא דרסת זיתים וענבים, פירש"י כלומר דריכה הוא מלאכה ביתים וענבים אורחיהו ובהי הוה מלאכה אבל בשאר פירות לאו אורחיהו ולא הוה מלאכה ע"ש, ואם כן מכל שכן כשאנינו אותה המלאכה ממש אם כן לאו אורחיהו. ע"כ. ומבאר בדבריו דמה שאמרו אין דישה אלא בגדולי קרקע הכוונה בגדולי קרקע עצמם, ובזה אף שעשה שלא כדרום חייב, אך בשאר דברים אם זה הדרך ודאי שיש בזה משום דש.

וכעת אנה ה' ליד' ומצאתי בקובץ אור תורה (שנת תשס"ג חוברת תכט סימן קו עמוד תרמג) מאמר של הרב אברהם מרדכי שליט"א וכן כתבו גם באנציקלופדיה תלמודית (כרך ה גדולי קרקע טור קצ ובהנה"ק 79) בשם רבי אברהם בן הרמב"ם, שהכלל של אין דישה אלא בגדולי קרקע אמור רק לגבי אב המלאכה של דש ולא לגבי תולדת דש. והיא בש"ת ברכת אברהם (סימן יח, באנצ' מצוין סימן יט, וט"ו) ז"ל: אבל זה שהקשית בתחלתה מדקיימא לן אין דישה אלא בגדולי קרקע אין ראוי למי שיבין ענין האב ומעינו ותולדתו להקשותה כלל, שהתולדה אף על פי שהיא דומה לאב אינה לא האב ולא מעין האב, אלא הפרש יש ביניהם. ואמרתם והמפרק הוא דש אינו כן, אלא מפרק תולדת דש, שאין לומר שהסחיטה לענבים או החליבה לעינים דישה, ולא עלה זה על דעת אדם, אף על פי שחייב בהן משום מפרק, והואיל ומפרק תולדה דש אין להקשות מדקיימא לן אין דישה אלא בגדולי קרקע הדישה שהוא מעין האב אינם אלא בגדולי קרקע והמפרק שהוא תולדה דש ישנו בגדולי קרקע ושלא בגדולי קרקע, תדע דגרסין בפרק אף על פי תני ר' מריס אמור גונח יונק חלב בשבת ואינו חושש שאי טעמא יונק מפרק ללאחר יד הוא ובמקום צערא לא גזרו רבנן הנה בפירוש דמפרק ישנו בבעלי חיים. ע"ש.

הנה באור חדש השופך אור על הכלל של 'אין דישה אלא בגדולי קרקע' דהיי מילי באב, אך בתולדה שפיר יש איסור מפרק אף שלא בגדולי קרקע, והיינו בכל דבר שדרום בכך. ובאמרו המכר בקובץ אור תורה (ה"ל) הוסיף הרב אברהם מרדכי שליט"א שמה דמויק בדברי הרמב"ם שכתב הרמב"ם (ח ז) הדש כגחגרת חייב ואין דישה אלא בגדולי קרקע, והמפרק הרי הוא תולדת הדש, החולב את הבהמה חייב משום מפרק. ע"כ. הרי שפתח שאין דישה אלא בגדולי קרקע, וסיים שחולב חייב משום מפרק, והביאור הוא משום שבתולדה שפיר יש דישה אף שלא בגדולי קרקע. ודפח"ח. מעתה מצינו כמה דרכים בביאור הדין של דישה שלא בגדולי קרקע.

חילופי דברים – שאלת הרב נחמיה זיידמן, מח"ס מכתבי תורה ויראה פילץ

בס"ד. בלומדי את הדף היומי שבת עד: הקשה לי מ"ש האי מאן דשדי סיכתא באתנא חייב משום מבשל, מהו דתימא לשרורי מאן קא מיטין, קמ"ל דמירפא רפי והדר קמיט. ע"כ הגמ'. וברש"י דשדא סיכתא. שהשליך יתד לח לתנור חם ליבשו שיתקשה: לשרורי. לחזקו, ואין כאן בישול: דמרפי רפי. ע"כ חום האור, והמים שבתו יוצאין, ולאחר שיצאו מימיו קמיט מתקשה, וכי רפי ברישא הוי בישול: ע"כ רש"י. ובר"פ פ"י סיכתא גללי בהמה רקיקין. ע"כ.

ובכל אופן יוצא מהסוגיא לכו"ע שגדר בישול הוא דווקא המרפה גוף קשה, אבל לא להיפך במקשה גוף רך. ועיין במשנה ברורה ריש סימן ש"ח העתיק דברי הרמב"ם פ"ט מהלכות שבת: כללו של דבר בין שריפה גוף קשה באש או שהקשה גוף רך הרי זה חייב משום מבשל. ע"כ הרמב"ם. ולכאורה קשה מסוגייתנו דמוכח להדיא שהמקשה גוף רך פטור. וראיתי בשעה"צ שם אות ד שעמד בזה, ופירש שכונת הרמב"ם מפני שקודם הקישו מתרפה ע"י חום האש, והחייב הוא דווקא משום הריפו אבל לא משום הקישו.

וצ"ע דהרי בפרק כירה לח: שינו אין נותנין ביצה בצד המיחם שבשל שתתגלגל ובגמל שם אמר רב יוסף גלגל חייב חטאת. והרי לכאורה הביצה היא דבר מימי ממש, וכל פעולת האש בבישולה הוא רק להקשות גוף רך, ולא דמי ליתד של עץ או גללי בהמה שיש בהם גם קצת קושי מטיבעם ושייך בהם גם ריפו קודם הקישו, וא"כ מדוע חייב המבשל ביצה. ואולי אפשר לדחוק ששייך ריכוך בקליפת הביצה, אבל נראה לי דחוק לומר כן שהרי ביתד של עץ או כלי גללים כל העץ צריך לו בין חלק הרך ובין חלק הקשה וא"כ שפיר נחייב משום ריפו חלק הקשה, משא"כ המבשל ביצה כוננת רק לאכול את פנים הביצה ואילו הקליפה רק דבר חיצוני שאינו צריך לו וזורקה לאשפה, וקשה לומר שחייב חטאת משום בישול רק על קליפת הביצה. ואשמח לשמוע מה דעת הלומדים בזה.

מענה הרב שמעון אהרן וויס

בס"ד. לענ"ד אפשר ליישב ונעתיק קודם את לשון המ"ב סי' שיח סק"א 'כ' הנתן חתיכת עץ בתנור כדי שיתיבש וידוע שמתחלה הוא מתרפה ויוצא ממנו הלחלוחית חייב משום מבשל, ולפ"ז החיוב הוא על הריפו, והריפו עושה שתצא ממנו הלחלוחית וכתוצאה מציאת הלחלוחית הדבר מתייבש ומקשה וממילא לא אני עשיתי את הקישו אלא יציאת המים עשתה זאת וזה לא מלאכה של בישול אלא תוצאה של התייבשות החומר ולכן החיוב הוא רק על הריפו שנעשה ע"י חום האש משא"כ בביצה שם ודאי פעולת הקישו נעשתה ע"י חום האש ולכן ודאי שחייבים בכה"ג על בישול

מענה הרב אליעזר שלא

לכבוד הרה"ג ר' נחמיה שליט"א לענ"ד קשה לומר כן דבגמ' איתא מהו דתימא לשרורי מאן קמיטין ופירש"י לחזקו ואין כאן בישול קמ"ל דמירפא רפי והדר קמיט, הרי שהגמ' מקט דכבר פשוט שאין בישול מצד החיזוק אף שאכתי לא ידעה הגמ' המסקנא דמירפא רפי וצ"ע

רשום אצלי שבח' הגר"ם קזיס {הוא כתב ספרו בזמן שלא היו שום שסים אצלו בזמן גזירת שרפת התלמוד והלמד רק מספרי הר"ף} הק' כן על רש"י דמאי שאנ מביצה דהתם חייב על מקשה דבר הרך ועוד הק' מסבירא למה שלא יהיה חייב גם במקשה דבר הרך, ועוד הק' הרה"ג ר' מרדכי אבענון שליט"א מרש"י בעצמו לקמן ע"ד: ד"ה שבע דמצרף חייב משום מבשל אף שהוא מקשה דבר הרך וצ"ע

בכבוד רב אליעזר

סיפור

סיפור מיוחד לחג השבועות / הסופר הרב יאיר וינשטוק

עמך עמי ואלוקיך אלוקי

רחוב השושנים בבאר שבע היה עמוס רכבים חונים. משני צדי הכביש עצרו מכוניות מהם יצאו אנשים לובשי הדר שחילצו כיפה מקופלת מכיסם והצמידוהו אל ראשם עם סיכה ובלעדיה. הם זרמו פנימה לבית דו מפלסי ברחוב השושנים 27.

בטרקלין הגדול עמדו כסאות מסודרים בשורות אחת לרוחב החדר. על שולחן זכוכית נמוך הונחו צלחות עם פירות, פיצוחים, צימוקים, מגוון מאפים כעוגיות ובורקס ובקבוקי שתיה לרחב.

"תעשו ברכה לעילוי נשמת אמא עליה השלום, דינה סוליקה בת אסתר גרסיה" ביקש אדם כבן ארבעים שקוצים ראשונים של זקן שחור לא מגולח מילאו את פניו ועיניו האדומות מעידות על בכי מרובה.

המנחמים עשו כבקשתו, טעמו מאכל ומשקה, ברכו ברכות לרחב והתכוננו שהשמות הקדושים היוצאים מתוך הברכות יגלו מעלה לזכותה של המנוחה הכשרה. ישבו ושוחחו עם בנה היחיד של הנפטרת, מר רפאל (רפי) מטלון, פקיד בכיר במשרד ממשלתי ואדם נמרץ בעל קשרים רבים והשפעה רבה בדרגים הפוליטיים הבכירים.

"בת כמה היתה אמא" שאל מימון דגן, חברו הטוב של רפי מטלון.

עיניו של רפי הצטעפו דווקא הרהורים, "בת 20" אמר בנימה מסתורית.

"בת ששירים?" פלטו הכל קריאת תדהמה, "אבל אמא שלך היתה זקנה! חשבנו שהיתה בת 80 או יותר".

רפי חיך חיוך עגמומי. "הגיל הביולוגי של אמא היה 82. נכון, 82 שנים עברו מאז שנולדה ויצאה לאוויר העולם. אבל אם אתם שואלים בת כמה היא באמת היתה. התשובה היא בת 20".

מקסים סרוך, חברו השני של רפי מגז לעצמו כוס מיץ אשכוליות "אתה מדבר איתנו בחיזות. בת 82 בת 20, אולי תסביר מה פשר הדברים".

"אני אספר, אני אספר, אם אתם רוצים לשמוע – אני מוכן לספר. אבל תדעו לכם" הוסיף בנימת אזהרה, "אם אתם ממחרים, לא על אחריותי. זהו סיפור ארוך".

"טוב, עכשיו שכבר ממילא הפסדנו את הרכבת האחרונה למרכז" קרץ מקסים, "אז אנוחנו כולנו אזן".

העיר אוראן, אלג'יריה, קיץ תרפ"ט. רחובותיה של עיר הנמל היו שוממים בשעה זו של הערב. הרכלים הקדימו לסגור את דוכני הסדקית והמרוכלות, הירקות והביצים, ולהימלט על נפשם מפני ענבי האדמדמים של סופת האובך שהגיחה לפתע ממדבר סהרה באלימות של חייט טרף והכתה בעיר ללא רחם.

מחלו פעור לרוחה במרכזו של קיר חמר צהוב מקולף באחת הסמטאות של החבוע היהודי בעיר נשמעה צווחה עזה של תינוק שבקע זה הרגע לאוויר העולם ומיד לאחריה קריאתה העליזה של המיילדת. "מבחוק! בת נולדה לך גרסיה, בת חמודה וגדולה עם עיניים גדולות ופתוחות, סימן למזל טוב. בואי נסגור את החלון שלא ייכנס האבק לעיניים של החמודה החדשה".

התינוקת הכחלחלה פתחה פיה בצווחה עזה נוספת כמנחת מדוע הכריחו אותה לצאת לעולם אכזר זה שלא יצפון לה רוב טובה. היא נעטפה מיד בשמיכת קשמיר נקיה ובלויה וכעבור רגע הונחה החבילה המייבבת בזרועות אמה הדומעת מרוב התרגשות גרסיה ליטפה את בתה שעה ארוכה ושרה לה שירים בקול נמוך עד שעיניה של הרכה הנולדת נעצמו והיא שקעה לראשונה בחייה החדשים בשנת תינוקות מתוקה. אחר התרפפה היולדת אל שרפרף קטן למרגלות המיטה ולקחה משם את הסינור הבלוי שלה, הסינור אותו לא נטשה מאז ילדותה, דפדפה עד לספר התהלים ולחשה מתוכו כמה פסוקים בלב חגש והומה מרוב תודה לה. היא נשאה עיניים רטובות כלפי מעלה. "תודה לך ה', תודה שזיכית אותי להביא נשמה טהורה לעולם". דמעה חותחת של התרגשות זלגה מעיניה שעה שהעיפה מבט על הרכה הנולדת העטופה, נמה לצידה ועיניה עצומות בשינה שלווה.

עוד כמה שעות והאם המאושרת תעצום גם היא את עיניה, לנצח.

באותם ימים טרם ידעו תסחיף ריאטי מהו וכמה גבוהה רמת הסיכון שלו. אך קריש דם ענק שנתקן ממקומו בוריד הרגלים נסחף אל הריאות, חסם את עורק הריאה הראשי של היולדת הצעירה, ולפני שזו הספיקה להתלונן על תחושה קשה של חנק, וכבר איבדה את הכרתה ועכבר דקות אחדות הותירה את הפעוטה הרכה יתומה מאם.

הבשורות נחתו על ראשו של בעלה מסעוד חג'אל בבת אחת. לענת ערב שב מן המסגרייה הקטנה שלו בה עבד קשה מבוקר ועד ערב. עיניו חשכו כאשר על ראשו נחתו בבת אחת שתי בשורות. האחת בשורת איוב והשנייה על היותו לאבא. מסעוד היה אדם פשוט שלא היה עורך נפשית למצבים קיצוניים מעין אלו. לאחר שקרא שם בישראל לבתו הנולדת לו שלא למלך טוב, דינה סוליקה, לא היה מסוגל להחזיק מעמד, שקע בדיכאון כבד ולא הצליח לטפל בפעוטה הקטנטנה שתבעה את שלה מדי שלוש שעות.

שכנה רחמינית אימצה את הפעוטה וטיפלה בה במסירות כשנתיים ימים, אך כיון שהיו לה שבעה ילדים משל עצמה ועליהם נספ בינתיים עוד צאצא שמיני, לא יכלה להחזיק עוד בסוליקה והעבירה אותה לשכנה אחרת, וכך התגלגלה הקטנה ועברה מיד ליד וממשפחה למשפחה בתוככי השכונה היהודית הצפופה.

כשמלאו לה 12 שנה הפציעה קרן אור ראשונה בחשכת חייה. ז'לברט סעדון, הבנקאי שנחשב ליהודי העשיר ביותר באוראן, אסף אותה אל ביתו כמטפלת לעוללו. אשתו פורטונה מפנקת גדולה היתה ולא הסכינה לטפל בילדיה. סוליקה נטלה את תפקידיה של האם על שכמה. היתה מאכילה את הפעוטות, מספרת להם סיפורים, שרה להם שירים, יוצאת עמם לטייל, רוחצת אותם ומשכיבתם לישון. לפי שוליקה גדלה ללא אב ואם לא ידעה מיהדותה ולא כלום. שתי תפילות היו שגורות על לשונה ותו לא. "מודה אני ו"שמע ישראל". מרב בוחתה לא ידעה אימתי לאומרם, היתה איפה אומרת "מודה אני" בכל עת ובכל שעה, וגם הפסוק "שמע ישראל" לא מש מפיה והיה שגור על לשונה תדיר.

סוליקה היתה חרוצה ומסורה עד לאין שיעור. ז'לברט ופורטונה סמכו עליה בעיניים עצומות והפקידו את כל ביתם בידיה. ידעו שנערה כשרה היא, נשמה טובה שלא זכתה לחמימותה של אם, ולפיכך מתאוה היא לחלוק את כל חום נשמתה עם ילדיהם שלהם.

לאחר שמלאו לה 13 שנה וקומתה התגבהה הטילה עליה פורטונה משימות נוספות. החלה משגרת אותה לקניות בשוק ומפקידה בידיה ארנק ובו סכומי כסף משמעותיים. ידעה כי סוליקה יכולה להסתובב עם מאה דינרים וכשתסתיים הקניה תחזיר את כל העודף עד לסנטימס (אגורה אלג'ירית) האחרון. ישרה היא כסרגל, נאמנה והוגנת. בת ישראל כשרה שלא נותר אלא לחכות עד שתיגיע לפרקה ותבנה לה בית נאמן בישראל.

אלא שלא כך התפתחו הדברים...

באותו יום יצאה סוליקה לקניות בשוק לכבוד שבת כדרכה מדי יום חמישי.

מן הרגע בו נפתח שער הברזל בחומה הגבוהה המקיפה את ביתו של הבנקאי העשיר, וסוליקה יצאה החוצה בצעדיה הזריזים והנמרצים נצמד אליה זוג עיניים חורשות רע.

זה היה זוהר סאלח, ערבי מקומי כבן משימים שמרוב "מעלותיו" לא הצליח להתחתן והיה מסתובב ברחובות אוראן כשהוא תמיד ממורמר, סר וזעף. כסף לא היה חסר לו לזוהר, עוד בעעוריו ירש מאביו כמה חנויות בשוק והשכיר אותם בכסף מלא, מלבד חנות אחת של פירות וירקות אותה החזיק ובה היה מוכר בעצמו כדי להתנסק במשהו ולא ללכת ריקם כל היום. יום אחד שם לבו למשרתת היהודייה של ז'לברט סעדון שקנתה אצלו בצלמים ושומים. כיון שראה שהיא מגיעה מדי שבע שבוע על חלק עובק בארץ, כך למד לדעת שמדי יום חמישי אחרי הצהרים בשעה 4 יוצאת סוליקה לקניות, כאשר בידיה 10 נצרים גדול ועגול וארנק עור תפוח ובו דינרים לרוב. הוא ידע בדיוק אלו רחובות היא חוצה בדרכה אל השוק, וביותר עיניו אותו הסמטאות בהן נהגה לעשות שימוש לקיצורי דרך.

באותו יום הפקיד זוהר את חנותו בידיו של נער ממלא מקום והמתין לסוליקה כשהוא רחוב על סוס עליו הכין בעוד מועד שני אוכפים. כשחצתה סמטה אפולולית הגיח הסוס בדהרה פתאומית מאחוריה והנערה נחטפה בתנועת בזק

מהירה עם הסל והארנק גם יחד. מפתחו שלא תצעק ותזעיק עוברים ושבים - חבט הישמעאלי חבטה קשה בראשה והפריח את נשמתה מקרבה.

כשהתעוררה לאחר כמה שעות מצאה את עצמה שוכבת על התפקיד במחסן חשוך. ראשה כאב וכל עצמותיה איימו להתפוצץ. מן הרכיבה הממושכת. שלוש שעות רכב הערב על הסוס עם שללו כשהיא קשורת ידיים ורגלים עד שהביאה לבית מבטחים שהכין מבעוד מועד בכפר ביזאז במחוז העיר סאטיף שבאלג'יר.

היא היתה פצועה וחבולה מן החבלים שלפפו את ידיה ורגליה ולמרגלותיה מצאה כד מים ופיתה ריחנית גדולה. בפיתה לא נגעה אבל את המים שתתה בצימאון ובמעט שנשאר רחצה את הפצעים שותתי הדם.

"את רוצה עוד מים?"

היא נשאה עיניה בבהלה. ראתה ערבי ממוצע קומה, שפמו השחור-אפור מתקלקל מעלה וישיני הגדולות מציצות כשהוא מחייך.

כן, הוא חייך אליה וסוליקה הסכימה בלבה שהשימפנזה בכלובו של אבו עמז, שכנו של ז'לברט, דומה לו מאד אבל קצת יותר יפה ממנו.

"מי אתה" שאלה בפחד. שפתיה היו יבשות למחת שרק לפני רגע לחלחה אותן.

"קוראים לי זוהר, זוהר סאלח" הוא חייך שוב והיא הסבה עיניה הצידה בתחושת קבס.

"מה אתה רוצה ממני? למה אתה מחזיק אותי. תן לי ללכת הביתה".

הערבי גירד בראשו. "ללכת הביתה?" צחק צחוק רע, "למה לך ללכת הביתה. כאן זה הבית שלך. מעכשיו את תגורי כאן, אצל ז'לברט העבידו אותך כמו חמור. אצלי את תהיי מלכה. את שומעת? מלכה את תהיי. ובעזרת אל-לה הכביר יהיו לך עשרה ילדים ואנחנו נהיה זוג מאושר".

אוי ואבוי! הישמעאלי האלים הזה שבה אותה והוא רוצה לשאתה לאשה, עיגולים שחורים רחפו מול עיניה והיא התעלפה במקום.

*

כשהתעוררה הוא כבר לא היה שם. הבין שהנחית עליה פצצה גדולה מדי בצורה לא חכמה וחיכה שתעלה את הידיעה לאט לאט.

כל יום היתה מוצאת פיתה גדולה וטרייה, גבינה מלוחה ולבנה חמצמצצה בשמן זית; עגבניות אדומות עסיסיות; מלפפונים ירוקים שופעי מיץ; תפוח גדול; זיתים בשרניים; קהוה שחור מתוק וחסם בספלון חרס ובקלאווה זבת דבש.

תחילה לא נגעה במאומה וצמה ימים וילות. שאלה את נפשה למוט. כיון שעברו עליה ימים רבים בתענית וחשה את המוות מתקרב אליה בצעדים נחשיים, החלה שותה מים ואוכלת מעט ירקות ופירות. לאחר שעברו עליה חודשים ארוכים בשבי, החלה שוכחת מהעולם הישן ממנו נחטפה בעל כורחה וקמעא קמעא החלה מתייסת עם עולמה החדש.

כשהייתה בת 15 נשא אותה זוהר לאשה בברכתו של הקאדי המקומי. סוליקה ידעה במעמקי לבה שהיא עושה זאת מחוסר ברירה, ונשבעה חרישית לברוח ממנו בהזדמנות הראשונה. חיי הנשואין שלה רק התחילו ומיד התגלתה החיה שבאדם. זוהר היה אכזר ורע לב והתייחס אליה כאל שפחה חרופה. "מתנת יד" מעולם לא חסרה ופיו הפיק קללות ונאצות כמנסות ירייה. סוליקה עברה שבעה מדורי גיהנום וכמה פעמים עשתה ניסיונות לברוח ממנו. אלא שזוהר היה מתוחכם והעמיד עליה שומרי חרש. כך הצליח לתפוס אותה בכל פעם שברחה.

בברירתה האחרונה הגיעה סוליקה עד הכביש המוביל לעיר ושם עמדה וניסתה לעצור מכוניות חולפות. עיניה התרחבו במורא כשיהתה את הנהג שעצר לה.

"אללה תיכנס" צעק עליה זוהר ככעס נורא. "חשבת שאני מטומטום? כל פעם תברחי לי ככה?"

אל הבית היא חזרה עם סימנים כחולים ומכות יבשות לרוב, אבל הנורא מכל היה כאשר זוהר הבהיר לה - אגב ברד מהלומות נוראות - כי זאת הפעם האחרונה שהיא בורחת, כי בפעם הבאה, היא כבר לא תשוב בחיים.

סוליקה אכן התייאשה והפסיקה לברוח. היא התקבעה בקונכייה של השלמה עם מר גורלה. גורל של בת ישראל שנפלה בשבי הישמעאליים. חייה חיי משרתת שפלה, מכות

רצח הן מנת חלקה הקבועה ובנוסף לכל היא גם אשמה בכך שלא זכתה עדיין לפרי בטן.

רק אחרי עשר שנות נישואין, והיא בת 25, ילדה סוליקה את בנה הבכור והיחיד, מקור גאותו של זוהר שקרא לך היילוד בשם חסן ומאז השתנה שמו של זוהר ל"אבו חסן".

חסן היה ילד יפה תואר, הריפך הגמור מאביו בכל תחום שהוא. ילד עדין וחכם, צמא דעת מקטנטו ותולעת ספרים מהרגע שלמד לקרוא. אהוב על חבריו ושובה כל לב בהתנהגותו האצילית. איש לא יכול היה לצייר בן שהוא היפוכו הגמור, התשליל המוחלט של אביו מאשר חסן בנו של זוהר. האב הגאה ידע במעמקי לבו כי הבן דומה לאמו וירש ממנה את כל קווי אופייה הברוכים, אבל אהבתו אליו רק גברה מיום ליום.

חסן גדל כילד ונער נבון במיוחד. מרגע עומד על דעתו ראה את התהום העמוקה הפעורה בין אביו לאמו. זה היה רעה מהיער, וזאת נסיכה אצילית. זה פרימיטיבי נבער והיא מלאה חכמה ותבונה. זה רשע ואכזר והיא שופעת טוב לב, עדינות ורח. כדי לא לקנות לו שונא בדמות אבא, היה מעמיד פנים של חיבה לאביו, אבל כמה תיעב במעמקי לבו את אביו גם הרחוק, וכמה העריך את אמו האצילית הבלולת הכל בשתיקה. למרבה מזלם של האמא והבן גם יחד, היה זוהר מחוץ לבית כל היום. זיכרון אספקת הפירות והירקות לכל האזור כולו היה בידיו, ולפיכך היה משכים קום מדי יום ועמל מבוקר ועד ערב בתגרנות ומסחר של ענף הירק.

בשעות אלו שהיו האמא והבן יחד, היתה מעוררת אותו כל בוקר בתפילת "מודה אני" ונטלת את ידיו לסיחון כפי שהורגלה מילדותה ולאחר מכן אומרת אתו ברגש ובהטעמה, "שמע ישראל, ה' אלוהינו, ה' אחד".

כבר אמרנו ששתי תפילות אלו, "מודה אני" ו"שמע ישראל" היו שגורות על לשונה של סוליקה מאז ילדותה המוקדמת, ובכך הסתכם כל הידע היהודי שלה, אבל את מה שידעה הנחילה לבנה היחיד מתחת לאפו של האב. בכל עת ובכל שעה היתה ממלמלת פעם לעצמה ופעם עם חסן, את התפילות ובלבה נגה אור קטנטן של תקווה ונחמה.

כשגבר חסן וסיים את לימודיו התיכונים הכניס אביו לחנות למשך כמה שנים לעזור לו בעסקים, אבל חסן עשה את מלאכתו ככפוי שד ואחרי שש שנים של דשדוש במקום כאשר מחזור נסקיו לא התרומם כלל בעקבות הכנסת הבן לעסקים, נמלך אביו ושלחו ללמוד באוניברסיטת אל אזהר בקהיר.

*

המעבר מן הכפר המנומנם והנדיח אי שם באלג'יריה למטרופולין רחש החיים של הבירה המצרית, העיר הגדולה ביותר באפריקה ובמזרח התיכון ואחת הערים הגדולות בעולם, זעזע את נפשו של הצעיר וזרקו בבת אחת לכף הקלע של טלטלות נפשיות עזות. בימים הראשונים רצה לקחת את כל חפציו ולהימלט בחזרה לבית הוריו החמים. במיוחד אכלו בו געגועיו לאמו סוליקה למודת הסבל השתקנית ועדינת הנפש, אך כשמכר מנגד באביו הזועף ובפרצופו הזועם כשיראה שכן תפנקו מבכר את חיי הבטלה ולא רוצה להוציא תואר דוקטור, פגה כל סערת רגשותיו והוא שיקע עצמו בלימודים במכללה האסלאמית העליונה.

בשעות הפנאי שלו יצא חסן לטייל ברחובות הכרך הענק ונהנה לספוג את הקולות והמראות. הריחות והצלילים. הוא היה בן כפר שבבת אחת גילה כי מעבר לאופק חיייו ישנו עולם ומלואו. שעות רבות הסתובב ברחובות קהיר ונפשו לא שבעה מלאות ולשמע. הכל עניין אותו. קהיר העתיקה והחדשה גם יחד. צעד קרוב לשפת הנילוס החוצה את העיר ולמד להכיר את אופייה של העיר שישן וחדש משמשים בה בערבוביה והיא צפופה עד להחריר.

באחד הימים, ויום שבת היה אותו יום, אלא שחסן מעולם לא שמע על המושג ששמו שבת, יצא לטייל ברחובות העיר ונקלע אל המרכז לרחוב עדאלה. עינו נפערו למראה בנין לבן גבוה ומרשים שעטורו עצי דקל פיארו את חזיתו. הוא הרגיש משיכה נפשית בלתי מוסברת להיכנס לבנין ומצא את עצמו חיש מהר בתוכו.

שעה אחכה עמד והסתכל במתרחש ונפשו לא שבעה. בתוככי היכל גדול עמדו כמאה אנשים עטופים בבגד עליון לבן ורחב מעין טוניקה שממנה השתלשלו חוטי צמר. הם החזיקו ספרים בידיהם והתפללו. הוא ידע שהם הם מוסלמים כיון שהבנין לא הזכיר מסגד מכל וכל.

"מה זה כאן?" שאל את אחד הצעירים אדם בעל סבר פנים ידידותי.
"כאן זה סינגוגה של יהודים, שמעת פעם על סינגוגה? למקום הזה קוראים בית הכנסת 'שער השמים' ועתה אנחנו מתפללים ותפלת שחרית של שבת" הסביר הצעיר שהיה רגיל בתיירים.

חסן לא הבין אף מילה אבל הרגיש געש בפשו. הוא האזין לתפילה וחש לראשונה בחייו התרוממות רוח עילאית והארה פתאומית. מעין ברק אדיר הבייך לו אור חדש בחשכת חייו והסביר לו משהו שלא ידע על כל העולם ומשמעות החיים. הוא חש אינטואיטיבית שהוא חלק מן המקום הזה ותמה על עצמו מדוע חש כך.

החזן הגיע לסימוה של הברכה וסלסל בקול גבוה "ברוך אתה ה' הבוחר בעמו ישראל באהבה". כל המתפללים הניחו בבת אחת את כף יד ימינם על עיניהם וקראו בקול רם: "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד".

זרם חשמלי אדיר חבט בחסן בבת אחת. עיניו דמעו מבלי שחש מה זה?!

הרי אלו המילים שאמא ממלמלת באוזניו עשרים פעם ביום מאז היה ילד קטן. גם הוא פתח את יומו מדי בוקר במילים אלו יחד עם המשפט השגור "מודה אני".

הוא טלטל נסער את ידו של הצעיר נעים הסבר. "מה אמרתם עכשיו?" תבע לדעת כאן ועכשיו.

הצעיר נראה אומלל מחוסר היכולת לענות. הוא רמז לו בידו "אחר כך", וחסן עמד חסר סבלנות כילד קטן עד שהסתיימה תפילת העמידה והצעיר אמר לו. "זאת התפילה היהודית הידועה ביותר".

"הרי אלו המילים שאמא שלי אומרת לי בכל יום מאז שנולדתי" צעק חסן בהתרגשות גוברת.

הכל הסתלול עליהם.

הצעיר לחש לו "אני רוצה לדבר איתך אחרי התפילה".
*
הם יצאו לרחוב שטוף השמש והצעיר שהציג עצמו בשם רחמים אוהב-ציון תקע כפו בכפו. "נעים מאד, אני חסן סאלח. הגעתי לכאן מאלג'יר".

"ואמך לימדה אותך מדי יום לומר שמע ישראל?"
"עשרים פעם ביום" אמר חסן ברגשה. "זאת המנטרה שלי. סיסמת חיי". בכל פעם שאני שרוי במצוקה חזקתי לעזרה מאל-לה אני אומר את המילים האלו וכל הבעיות מסתדרות לי".

"איך קוראים לאמא שלך" שאל הצעיר בזהירות.
"סוליקה".

"עוד משהו יש לה עוד שם?"
"כן, היא אמרה לי פעם ששמה המלא הוא דינה סוליקה".

"ככה חשבת" אמר רחמים אוהב-ציון. "ידידי היקר, אל תתעלף. אמא שלך יהודיה וממילא גם אתה יהודי".

חסן אמנם לא התעלף. צעיר חזק הוא אבל סחרחרות חזקה ענבלה את ראשו והוא מט לפול. רחמים רץ פנימה לבית הכנסת והביא לו סס מים.

"איך אני יהודי אם אבא שלי מוסלמי אדוק?" תהה חסן לאחר ששתה את המים.

"כדאי לך לדבר עם אמא שלך שיחה עמוקה ויודית. הייתי מציע שתעשה זאת כשאבא שלך לא יהיה בשטח" טפח רחמים על שכמו בידידות מופגנת. "אתה לומד כאן בקהיר? אם כן, אתה מזמזם לבא לפה בכל שבת ולהתפלל עמנו. אם תרצה נמין אותך גם לסועד על שולחננו".

וכך נוצר הקשר בין חסן סאלח יהודי-ערבי אלג'יראי לבין רחמים אוהב-ציון, יהודי מצרי, וביקוריו של חסן בבית הכנסת הפך תספיים יותר ויותר. הוא חי כל השבוע מאותם רגעים נעלים של שבת בהם קראו כל המתפללים בקול רם "שמע ישראל". אותן מילים שאמא והוא לחשו בשקט בבית באלג'יר - נאמרו כאן בקול רם וחגיגי והביאו אותו בכל פעם להתרוממות רוח בלתי מוסברת. הוא חש כמיהה למשהו נעלה רוחני ולא ידע כיצד לתרגם אותו לשפת המעשה.

*
המברק היה קצר וחד, אכזרי ובלתי צפוי.
"אבא נפטר, בוא הביתה. אמא".
עוד באותו יום נטל חסן את כל חפציו ונסע חזרה לכפר הולדתו ביזא. כעבור יומיים הגיע הביתה. אמא לא היתה שרויה באבל כבד מדי... הבית היה ריק מעט ללא נכחותו הדומיננטית של האבא החזק. היא סיפרה לו שלפני שבוע

הכריע התקף לב קטלני את אביו שהיה שטוף בעישון וזלילת בשר כבש שמן.
"אתה יודע את האמת שלא ליקנתי דבש מאביך" אמרה לו בפיתוחן נוקב. "כל חיי רציתי לברוח מהאיש המתועב הזה שחטף אותי בנעוריי מבית המשפחה שם הייתי המתפללת בילדיהם. בוא תיכנס איתי לחדר השינה".

כשנכנס לשם עמד המום. ערימות מזוודות היתה מונחת על מיטתה של אמא, חצי מהן כבר היו ארזות.

"מה את עושה, אמא?" קרא בתדהמה.
"אני רוצה לנסוע לישראל. זאת היא הארץ של היהודים. אני יהודיה ואני רוצה לברוח מכאן, ולהיות עם בני העם שלי. אין לי מה לחפש כאן באלג'יר".

חסן היה המום. פתאום מזכר בשאלה המציקה לו מזה מחצית השנה.

"אמא, את יודעת? המילים האלו שאת אמרת לי בכל יום עשרות פעמים, 'שמע ישראל'. בקהיר שמעתי אותם ממאות יהודים. הלכתי לבית הכנסת שלהם בכל שבת. הם אמרו לי גם שכל יהודי כשהוא קם בבוקר אומר מודה אני".

"נכון מאד בני" לחשה לו בעצב עמוק. "אתה יהודי כי אתה בני, ולכן למדת אותך כל חיי את הדבר היחיד שידעת מיהודותי. בוא אתי למרתף, אני רוצה להראות לך משהו מעניין".

הם ירדו למרתף הבית. שם אכסן זוהיר את מאות בקבוקי היין המובחרים שלגם בסתר.

"אבא שתה אלכוהול?" זעק חסן. "הוא היה עבריין!".
"ליהודים מותר לשתות יין, אין בזה שום איסור אבל אביך היה מוסלמי, ואם אני אסתר לך כמה עבירות עבר בכל יום תוך שהוא ממלל את דתו, אדדקן בחמש שנים ומגילת חטאי לא תסתיים" אמרה בחיוך מר.

היא פתחה דלת קטנה בתוך המרתף, דלת עץ ישנה נושנה חצי מתפוררת, "וראה מה מצאתי פה לאחר שאביך נפטר".

חדר לפנים מחדר היה במרתף, חדרון ישן שקיחותיו לא היו מטיחים וריח כבד של עובש עמד בו. על כסא עץ קטן היה מונח סל ניצרים קלוע וישן, לצדו שוללת נערה פרוחנית, מאובסקת ואסולת עש.

"מה אלה, אמא?" גמגם בהתרגשות, הבין את גודל הרגע הוא נחשף לסוד היסטורי גדול.

"אלה הבגדים שלבשתי ביום שנחטפתי. אביך שמר הכל במרתף. בחייו לא העזתי לרדת לכאן. תמיד פחדתי ממנו. שמא יבוא וימצא אותי מפשפשת בחפציו ויהרג אותי".

"תפתח את הסל" ציוותה עליו בקול מוזר, חמק, עיניה עפעפו ללא הרף. ניכר בו שהיא על סף התמוטטות.

הוא הרים את המכסה העגול המאביקי.
במעמקי הסל נחו להם בשלווה שני פריטים: ארנק ישן ותפוח. וספר קטן בלוי.

"ומה הדברים האלה אמא?"
היא נשמה הסבלנות. הושיטה את ידה, חילצה את הספר הקטן מתוך הסל וחיבקה אותו אל לבה.

פתאום גאן בה רגשותיה והיא קרסה ארצה בבת אחת ויללה מרה פרצה מגרונה.

"הסידור שלי, הסידור של אמא שלי" שרשרת של יפחות חנוקות למחצה טלטלו אותה בכל עוז, "זה הסידור שירשתי מאמי המנוחה שנפטרה מיד לאחר שילדה אותי".

"סידור" מלמל חסן בפנים קפואות, "סידור, זה מה שהיהודים קראו לספר הקטן שהחזיקו בידיהם בקהיר".
בקושי הצליחה להתאושש מהחוויה העזה.

הם עלו הביתה וישבו לשוחח.

"אני נסעתי לארץ ישראל. אקנה כרטיס טיסה לפרזי ומשם אטוס לתל אביב. אני יודעת שאין לי שום דבר בישראל. אבל שם אחיה את שארית חיי בין יהודים. מה יש לי לחפש כאן, בין כל המוסלמים".

הוא שתק, חשב על הלימודים שלו, על המבחנים שכבר עבר בדרך אל הדוקטורנט לפיזיקה שהשקיע בו כל כך הרבה מאמץ ויזע.

"אתה לא חייב לבוא אתי" קראה את מחשבותיו, "אם אתה רוצה תמשיך את לימודיך תגור כאן ותכתב אתי. אל תשכח את אמך".

עיניו התכסו בדמעות. "ידידי רחמים אוהב-ציון נתן לי לקחא מתוך מתורגם לערבית, מצאתי שם ספר יפה שמשך אותי מאוד. רות קוראים לו, ראיתי בו משפט ששבה אותי בקסמו, 'עמך עמי ואלוקיך אלוהי'".

"אמא", הדמעות שטפו מעיניו ללא מעצור, "אם את יהודיה הרי גם אני יהודי. ככה אמרו לי כולם. גם לי אין מה לחפש בין החתרים שלי. ברגע שיוודע להם שאני יהודי, הם ישנאו וידחו אותי. אם את נסעתי לארץ ישראל אני נוסע איתך, עמך עמי ואלוקיך אלוהי".

*
"אחרי שלושה ימים של אריזה טסנו לישראל דרך צרפת" סיים רפי מטלון את סיפור חייה של אמא ושלו. "אמא התעקשה לקחת עמה את הארנק שהיה איתה ביום שנחטפה. הסכום שהיה בתוכו היה גדול. כמה מאות ד"נרים אלג'יריים. היא אמרה שאמנם הסיכויים למצוא את בני משפחת ז'לברט סעדון קטנים מאד אבל היא תעשה מה שהיא יכולה. כעת אתם מבינים למה אמרתי לכם שהיא נפטרה רק בת עשרים, באנו לארץ לפני עשרים שנה ומאז היא החלה לחיות את חייה האמיתיים, וגם אני. אמא אמרה לי שבלידתי קראה לי בלבה בשם רפאל ואני מיד אימצתי אותו בחיבה".

"אפשר לראות את הארנק של אמך?" שאל מימון דגן.
"למה זה מעניין אותך?" שאל רפי בחיוך, "אתה מתעניין בדינרים אלג'יריים שנים".

"זה מעניין אותי מאד" אמר מימון במימה מסתורית.
"יוסי, לך תביא את הארנק הישן של סבתא" קרא רפי לבנו הנער "הוא נמצא בחדר שינה שלה, במגירה ליד המיטה".

כעבור רגע שב יוסי ובידו ארנק עור עתיק וגדול מן הסוג שכמוהו אין רואים כיום. "זה הארנק של אמא שאותו החזיקה ביום שנחטפה" אמר רפי.

"אפשר לראות?" שאל מימון בלהיטות.
"בבקשה, רק תיזהר שלא יקרע לך. הוא מאד ישן".

מימון פתח את הארנק. ששה שטרות בני מאה דינר כל אחד נחו שם למעצבה. כוח קניה גדול מאד באותה תקופה, שלא נעשה בהם שימוש ואולי פג תוקפם. מימון התעניין בחלקיו האחרים של הארנק. מבטו התמקד בתמונה שנגמזה בכיס המסמכים. הוא הוציא את התמונה החוצה בזהירות.

הינה זו תמונת שחור לבן עתיקה. נראה בה ילדה כבת 12 ולידה יזע ומלמל האחד ילד כן שש וילדה כבת ארבע.

השלושה עמדו וחיכו בפה מלא מול המצלמה, אי אז, לפני שבעים שנה.

מימון היה כמעט מעולף, "הרי זה אבא שלי, משה סעדון שיהיה בריא ולידו עומדת הדודה יפה עזיזה טייטו מנתיבות".

"אתה מדמיינ' לעג לו מקסים סרוח". רק ראתה את התמונה ואתה כבר יודע מי בדיוק מצולם בה".

"מבטיני לך. יש לאבא שלי תמונות בשפע. סבא ז'לברט אוחיון היה בבקאי עשיר והיה מזמין צלמים אומנותיים הביתה בכל הזדמנות. יש לנו בבית תמונות מאבא בגיל הזה, וגם מדהדה יפה. וכך אני מזכיר אותם מהגיל הזה בעל פה".

שתיקת תדהמה השתררה בבית. הכל היו עדים לדרמה שהתחוללה מול עיניהם.

"לא יאומן" מלמל רפי, "אמא חיפשה עשרים שנה את בני משפחת סעדון ולא עלה בדעתה שהחבר הכי טוב של בנה, שקוראים לו היום דגן הוא סעדון לשעבר".

"לא יאומן" מלמל גם מימון דגן, "שמענו מאבא כל השנים שבילדותו הייתה לו מטפלת יהודיה יתומה שנעלמה יום אחד כשיצאה לקניות בשוק, ואיתה ארנק עם סכום כסף עצום. כל השנים היינו בטוחים שהיא לא עמדה בפיתוי וברחה עם הכסף לעיר אחרת. אף אחד לא חיפש אותה".

"אתם לא חיפשתם אותה, אבל היא חיפשה" אמר רפי בקול נגה, "זכות אבות עמדה לי ולאמא שהיא נמשכה לעמה, וגם אני. המשפט ההוא שראיתי רק פעם אחת 'לקח אותי שבי אחריו".

"עמך עמי, ואלוקיך אלוהי" ---

סיפור / הרב זאב קופלוביץ

תסיים בשבילי את המסכת

המודעות המודבקות על הכתלים המטים ליפול של בתי ירושלים, עתיקי היומין ואופיי הודו קדומים, לבשו חג: "בקרריה של חיבה קורא אני בזאת לכל מכרי ורעי, לשוש עימי משוש בשמחה של מצווה, סיומ מסכת מועד קטן, אשר תיערך בעז'ה בבית הכנסת הגדול במאה-שערים, ביום שלישי שנכפל בו כי טוב, בשעה 8.00 בערב, איש בל יעדר. הכיבוד ינתן כיד המלך, בברכה רפאל פ". העברים והשבים ברחבו הירושלמי שפשפו עיניהם שוב ושוב, בכדי לבדוק אם

הם קוראים נכחה, ולא האמינו למראה עיניהם, ותמרו בקול: "הייתכן דבר הזה?"

"מצא לו זמן לחגוג", נשמעו קריאות זעומות מפיהם המחווד של כמה הלכי רכיל, אשר 'כוחם בפיהם'. היה זה בעיצומם של ימי הצעזע הזכורים לשר, בשנת תש"ג, בהם בני ציון היקרים מיפי, שמעולם לא היה כסם משופע בממון, הפכו באחת מ'לעניים' לאביונים! השגותיהם בעיני העולם הזה ותאוות האכילה, ששמטבע הדברים מעולם לא היו גבוהות יותר מדי, הצטמצמו בימים אלו לממדים אפסיים. כל אחד מבני ירושלים קימץ בהוצאות יותר ויותר. בשל כך תמחו אפוא קוראי המודעה, על אותו רפאל פ. שלא ידוע גביר גדול, המתיר לעצמו הוצאה כה חרגה בימים שאלו, 'על סיום מסכתא זוררתא של עשרים ושבעה דפוס בלבד'. ענין תמוה גם אצל עם הארץ מופלג שנטל את עצמו בדיים לעת זקנה, ובפרט אצל איש יודע ספר ות"ח כרפאל. דבר האומר דרשני. על אף הכנס הרב הסקרנות עשתה את שלה. נעבאך יהודי ניצול שואה, נשמע קול מיושב של יהודי בא בימים, בעל עיני תכלת רגועות שהפיקחו נשקף מהם, אסור לדון אותו אפשר התרופפה מעט בריאותו הנפשית. והי ביום שלישי בשעה הנקובה, החל נהר של אשפים לטפס על מבואות בית הכנסת. האוכל נחטף כבכורה ביום קץ. והכול ציפו לדרשה של בעל השמחה, בתקווה שהיא תפזר את הערפל האופף מסיבה בלתי שגריתית זו.

כשהגיע זמנו של המסיים לומר את דברו, נעמד בקושי על רגליו, ויאמר בקול נרגש ושטוף דמעי: "לבטח אתם תמהים למדי על הבריטקייט הבלתי אופיינית שלי, ופיזור הכסף הרב בימים טרופים לסיומם מסכת קאונה, מועד קטן. ביום דומני, שכאשר תאזינו לסיפור העומד מאחורי הסיומ' תסכימו עמדי על ההחלטה השנויה במחלוקת".

הציבור עמד משתהה. דומיה כבידה השתררה בחלל בית הכנסת, עד שינתן היה לחתוך את המחנה באזמל מנתחים. הנוכחים עשו אזנם כאפרכסת, לשמוע את אשר בפיו של היהודי המופנם והסגור, שבדרך כלל הייתה זו משינה קשה עד בלתי אפשרית לחלץ מפיו שיתו המפסטים רצופים ומושלמים, בלא שילווה אליהם גמגום ביישני.

"מעשה שהיה כך היה", פתח רפאל את הסיפור המרטיט, נשאב אחרנית כמה שנים במנהרת הזמן הקודרנית, "כידוע לכולכם אני ניצול שואה. איני יודע אם בני ארץ ישראל שכמוכם, יודעים להעריך אל נכון, את עומק המשמעות המקופלת בצמד המיליים הטעונות הללו: יהודי ניצול שואה. מי שלא חווה זאת על בשרו, אינו מסוגל כלל לשער בפנשו את גדול הכאב וזמנת הסבל הגדושה שהיו מנת חלקינו דבר יום ביומו, בשנים הקשות והמרות על ידי חלואות המין האנושי. ללא ספק לא זכורה אכזריות שכזו מיום ברוח האלוקים את האדם בצלמו".

"בין המחנות בהם התגלגלתי, ז'כיתי' גם להימנות על 'בוגרי מחנה אושוויץ האימנתי, אשר עצם הזכרת שמו משברת לבבות ולמדמיה אשיונים, ולהימנות על בני המחנה הנודע לשמצה, ם הטרפונם בכור הייסורים במידה שאין לתאר ואין לשער, עד כי כשל כוח הסבל, ורבים וגם טובים יצאו מדעתם לחלוטין, והחלו לשייט בעולם של הזיות עגמומיות, ברמות חומרה שונות. לעיתים הגיעו הדברים, עד שנתעו אפאטיים ל'ע לכל המתרחש. ואם היה למאן דהו שמץ של תקווה כלשהיא, להימל מהשאלות תחתית חסר התחית, ולחזור בשלב כזה או אחר לאמטות השפווה, הרי שמראה 'גדר היתל האימנתי' הסובבת את המחנה לכל אורכו, כבר הספיקה ל...!"

"בין שלל הדמויות המיוסרות הרבות עד לאין מספר, שהציפו את המחנה, אשר שימש כתחנת ביניים בינו ובין המוות הבטוח באספקלריית הימים ההם, בלטה לעין דמות הצנומה של איש מיוסר ונדכה, שהל הכאב שבעולם נשקף מחזותו. נראה היה במבט שטחי, שהוא הצטרף ליהודים מוכי הגורל שאיבדו ל'ע את שפיתם וצלילת דעתם. מה ששמך אצלו תשומת לב הייתה העובדה, שלא היה נראה כלל במבט חיצוני, שמתייסר הוא בחיובי נפש קשים ומרים, כדרכו של אדם אשר נטרפה עליו דעתו, מרוב צרות ועגמת נפש. ואדרבה, על פניו נסוך היה אושר עילאי תמיד, ממש עילאי. ופיו אשר אינו נסגר לרגע, אינו פוסק מלמלמל מלמולים מסתוריים".

"כמה נשמות טובות מקרב בני המחנה נכמרו רחמיהם עליו. קשה היה להם לראות כיצד סבל אנושי כה רב מתרכז בגוף צנום אחד. הם ניסו להקל על כאבו בדרכים מגוונות

שונות של חיזוק ועידוד, ולשכנעו במתק שפתיים, שישכח נא מהעבר הרוא, ויפנה את פניו לעבר העתיד שבמוקדם או במאוחר יהיה טוב עבורו, והוא יזכה עוד בעז'ה לבנות את עצמו ומשפחתו, ולשקם מחדש את חורבות אשיותו. כל מאמציהם התכופים היו לשווא. שרתי היה האיש במחוזות נעלמים ומסתוריים, והגישה לליבו ומערכת רגשותיו הפרימית הייתה חסומה לחלוטין. מתי שפנו אליו לא מצא לנכון להגיב כלל, ואך המשיך למלמל ולמלמל... מעשה משוגע למדהרין". "לילה אחד מאותם לילות אהכים ומשממים, אשר הם לא יום ולא לילה, תוך כדי ניסיונות-נפל לחטוף תנומה, על הדרגשים העלבים שהוקצו לן למנוחת הלילה, ולהתנתק לשעות ספורות: 'מגיהנם אושוויץ, לפתע שמע הנני קול יבבה כבושה המתחזקת והולכת, הובקעת לה בעמקי ליב השסוע, של אחד מהיהודים שבורי הלב. ליב של הלה שבור לרסיסים כחרס הנשבר והוכה שוב שבר על שבר למעלה מכוח הכלה ואיפוק".

"הבכי הנסער הלך והתגבר מרגע לרגע. הוא היה מלווה בגניחות עמוקות וצנחות וינספור כל גופו של אדם. הלב שכבר הספיק לצבור אינספור זעזועות מצמררות והגיב בשתיקה-אילמת, קרר לפתע. הקש שבר את גב הגמול, וכל הכאב הצורב, המאיים להטריף את הדעת, הזדחל לו מבית הגזנים במעמקי הלב, ומצא את ביטויו בדמעות".

"מאחר שבימים טרופים אלו האיומים מכל איום של 'הסתר לפני מסתור', גוויות קדושות של חללים רויות בדם יהודי, מתגללות היו על הארץ דבר יום ביומו באין פוצה פה ומצפץ, האמת אומר, אודה ולא אבוש, שיבש כבר מעיין דמעותי, וקול נהי ונכי על כל דבר שלא יהיה, לא עורר ב היתרגשות מיוחדת. הרי גם לעצמי לא התרתי תענוגות מעין אלו. אפי' היה בלבי טרוניה על היהודי המייבב, שההין להפריע בכביו קורע הלב העמוק והמאש, באמצעה של שינת 'נים ולא נים תיר ולא תיר". מיד לאחר ששבתי להשתרע על דרגשי, חשתי פתאום כיצד יד חמימה מונחת על גבי, ומנסה להיסב את תשומת ליבי לקיומו של בנה. כשהתרחמתי בבילה רהיטי, כי זהו היהודי הפלאי בנן. "מעניין", הרהרתי לעצמי בשתיחות גוברת והולכת, "כיצד התעורר באיש הבודד זיק של חיים, והלה לשמור על 'קשר אנושי' ומדוע סימן החיים בחר להתעורר, בדיוק באמצע הלילה...".

"סלח לי ידידי", הביע האיש האילם מרגן את התנצלותו, כשרעד קל קוטע את שטף דיבורו, "שהפרעתי את מנוחתך בכמה רגעי חסד, בהם לא שללו ממך הצוררים את הזכות האנושית המינימאלית של אגירת כוחות, ובכך שילוחי אותך חזרה לעמקי השאלו לעוד מספר דקות בלתי הכרחיות. אך, יש את נפשי לומר לך מספר מילים".

"דע לך ידידי היקר" פנה אלי האיש בקול סדוק, מבכי פנימי שהיה כבוש עד תעה, כשמאישוני עיניו זולגות ללא הפוגה דמעות מלוחות וצורבות, "שאני 'ש-ס' איד', יהודי הבקי בכל דפי הש'ס גפ'ת בלא כל גוזמא. בימים כתיקונם את כל חיות שאבתי מ'מחזור ולשק את מסכתות הש'ס שוב ושוב, עד שנעשו אלו מחודדים בפ. כשבאנו לקף הקלע זה, קול פנימי אמר לי, כי זוהי דרך של אל-חזור, שכן נגזר על כלל ישראל גזירות קשות ואכזריות אשר נחתמו בדם. אינני בקי בחשבונת שמים ואין לי שמץ של השגה בכדי ליתן טעם מספק ומניח את הדעת, בשל מה באה עלינו הרעה הזאת, ברם, זאת הבנתי בבירור, כי עת צרה היא ליעקב שכמוה לא נהייתה".

"מיד כשהכתה בי ההכרה הנוראה הלזו, גמרת אומר בלבי בהחלטה נחושה, להקדיש את עצמי וכל הווייתי קודש לה'. הוי אומר, שלא יהא עצם מבשרי וניצוץ מנשמת, אשר יצא ולו לרגע מחוץ לתחום הקדושה העליונה אשר סכה עלי באברתה. משמעותה המעשית של ההחלטה היא, שלא יעבור עלי ולו רגע קט של 'ביטול תורה'". "המלמולים הבלתי פוסקים שלי, שנדמים היו לך ולחברך כמלמולים חסרי פשרה, הם למעשה חזרות חוזרות ונשנות של מסכתות הש'ס, שן נחקקו בדמי ונצברו בהווייתי. בדרך מקורית זו, זכיתי לסיים בעז'ה בתוככי עמק הבכא מסכתות רבות, ולהכניס לתוך 'הגיהנום בעולם הזה' בו אנטחו שרניים, ניחוחות קלשים של גן עדן".

"היום, עסוק הייתי ראשי וחבי בשיתון מסכת מועד קטן, עד שהגעתי ב'ה כמעט לסופה. כעת תחושה פנימית עמומה לחושת לי, ששעון חיי אצל כבר, ושזהו יומי האחרון על אדמות. מה אומר ומה אדבר, שמח הנני על כי עזב אנוכי את עולם השקר שכה רבות הרע עמי, כשבידי מטען רוחני רב

עצמה של מסכתות רבות שנלמדו בתנאים על-אנושים. מקווה אנוכי, שהשרשרת של האותיות המצטרפות למילים, והמילים המצטרפות לפדים, ומסכתות וסדרים שלמים, יכיריו את כף המאזניים בבית דין של מעלה, ויפתחו בפני בבאי לשם שערי גן עדן".

הדברים מקטעו לקול בכי תמרורים עמוק ונאש של האיש. הבכיה נמשכה מספר דקות, ורק לאחר מאמץ רב עלה בידו להשלים את וידויו האשי. "אך אעלה אל אבי והנער איננו מיותמת. במטותא מנך יהודי יקר, אבא השלם עבורי את המסכת עד תומה". למחרת היום התבשרתי, כי למרבה הטרדיה נשמתי המאושרת של האיש הדגול אשר מאחר מדי למדתי להעריכו, פרחו מגופו המיוסר בתהליך המיר ועגם של: 'כמישחל בינתא מחלבלא'. הלה נטש את עולמינו, ועלה למרחמים, מיד לאחר 'ווידויו האשי נורא-ההוד', ויפנה ליהנות מזיו השכינה בגן עדן. ואוותר אנוכי לבדי, בודד ומהורהר.

קשה הייתה עלי פרידתו עד למאוד, בהאיוח בעבורי את חשכת העבים של אותו גיא צלמוות ללילה אחד, בניצוצות מבליחים של קדושה ר'השגות גבוהות. הוא העניק לי בנכחותו מושג-מה, לידידות הומה בין שני לבבות יהודים העוזרים זה לזה, כשאין כל מחיצה שתפריד בין קשרי הנשמות שבשני העולמות 'עלמא הדין' ועלמא דקשוס'. הרגשה נלבבת החיונית כל כך לכל יהודי אף בימים כתיקונם, אשר כה חסרה לי בימים ההם.

השנים חלפו ומסיבות שונות שאין כאן המקום לפרטם, עדיין לא זכיתי לפדוע את 'החוב הקדוש' לנשמתו של ידידי היקר שבערכי. לאורך כל השנים לא שכחתי ממנו, כשמפעם לפעם הדהדה באוזני בקול רעש גדול דברי צוואתו של יהודי מופלא זה, אשר הקדיש את עצמו כליל לאישים. והנה היום השלמתי בשבילו את המסכת. כך זכיתי להיעשות שותף לשמחתו של ידידי זה, כשמסכת מועד קטן עליה הקיז את דם התמצית, בהיותו צל צילו של גוף המדוכה בייסורים קשים ומרים, תלך לפניו בבגדי תפארת ויקר ולא קרעים קרעים...".

סיפור מיוחד לקראת חג השבועות / הרב

ג.א.

'שנפשו קשורה בנפשה של תורה' – סיפור שהוא חוויה מטלטלת!!

לו היית נכנס לבית המדרש הגדול שבירושלים בכל אחד מימי פסירת העומר, היית נתקל במחזה מפעים:

אברך צעיר לימים, שזקן קצר שחור מעטר את מסגרת פניו, ישוב לו בפניו. חובק בדורות אהבות את הגמרא הגדולה, רכון לעברה בשקיקה, גומע בצמאון את מילותיה.

מפיו מתרחן נגון התורה בקול מתוק שובה לב. גופו מתנועע בהתלהבות, כשפאותיו הארוכות מתבדרות להם אנה ואנה לקצב הניגון. מידי פעם הוא נעצר, והניגון פוסק; מצחו נחרש קמטי מחשבה, והוא שוקע כולו בהבנת הסוגיא שלפניו.

הפלא הגדול הוא, שמחזה זה נמשך שעות ארוכות. רק כאשר יגיע זמנה של אחת משלושת התפילות, אזי יפחש מלימודו לשעה של תפילה, כאשר לאחריה יטעם קמעא ויחזור מיד לתלמודו.

בבוקר השכם, כאשר הופיעו ראשוני המתפללים בבית הכנסת, מצאוהו יושב ולומד באותה נעימה ערבה; ובלילה, עת עזבו אחרוני הלומדים – הניחוחו באותה הפינה, יושב וגורס דברי אלוקים חיים.

מיהו האיש? מה סודו? ***

אלוהו היה יהודי פשוט ותמים. אמנם בור ועם הארץ, אך ירא אלוקים עד מאד. למרות עבודתו הקשה והמפרכת כפחח, מעולם לא החסיר את אחת משלושת התפילות. כמו כן מימיו לא יותר על שיעוריו היומי של הרב בספר האגדה 'עין יעקב' שהתקיים בין מנחה למערב.

מאז ומעולם רחש אליו כבוד רב לתורה הקדושה וללומדיה. את רב בית הכנסת, בו קבע את מקום תפילתו, העריך בכל ליבו, וכל דבריו היו אצלו קודש קדשים. תדיר היה

מיצר על בורותו הגדולה, אפס, מעולם לא העלה על דעתו אפילו בדל של מחשבה שבידו לשנות זאת.

כל זאת – עד לאותה דרשה.

היה זה ביום טוב ראשון של פסח, כאשר בסיומה של תפילת החג דיפק הגבאי על הבימה והכריז: "מורינו הרב שליט"א ירחיש כעת לכבוד החג" – מבטי המתפללים נחו באחת על דמותו של הרב, שעקר ממקומו אשר בכותל המזרח, טיפס במדרגות ארון הקודש, ופתח בדרשה:

"מורי רובתי! בעוד שעות ספורות בצאת החג הקדוש, נעמוד סלנו בעזרת השם לספור את הספירה הראשונה מספירת העומר. הנה עומדים בפנינו ארבעים ותשע ימים – ימי הכנה, בהם עלינו להתכונן לקראת חג השבעות, להתקדש ולהיטהר לקראת חג מתן תורה.

נשאלת השאלה: לשם מה להתכונן? וכיצד?

בבואנו לתת מענה לשאלה רחבה זו, שומה עלינו להקדים ולהתבונן במהותה של תורתנו הקדושה אשר ניתנה לנו בסיני מפי הגבורה, להעמיק בשבב קדושתה של התורה האלוהית בה זוכים אנו להגות יומם ולילה.

הנה מספרמים דבריו של רבנו הרמח"ל בהקדמתו לספר קל"ח פתחי חכמה, בו הוא כותב בהאי לישנא: "כי התורה הקדושה אינה כחכמות הנכריות וידיעות החול, שהם אינם אלא ידיעת דבר מה אשר ישיג השכל בטרחה, אך התורה הנה קדושה היא ולה מציאות גבוהה במרחבים".

תורת ישראל אינה מסתמכת במערכת חוקים ודינים כמו אלו שמצויים גם בבתי המשפט אצל אומות העולם, אשר מטרתם להשליט סדר ומשטר חברתי בין איש לרעהו. תורתנו הקדושה מתייחדת בהיותה תורתו של בורא העולם, בהיות דינה חצובים בשכל אלקי נשגב. ומאחר שכך, הרי פשוט הדבר כי אין כל דמיון והשוואה בין החכמה האלוהית העמוקה, לבין חוקי ההבל אשר ביד מליבם אותם קרוצי חומר דרי מטה.

יתרה מזו: "אנא נפשי כתיבת יהיבית" – אומר הקדוש ברוך הוא, ופירשו צדיקים הכוונה: אני את עצמי נתתי בתורה. כלומר, אות עצמותי ומילותיה של התורה מגלמות בתוכם, כביכול, את עצמותי וימולתי.

"התבוננו יהודים יקרים!" קרא הרב ברגשה, "במה זכינו! כמה גדולה היא האהבה שאוהב אותנו השם, עד שנתן לנו באהבתו את החמדה אשר הייתה נגזזה לפניו בתקנת ד' דורות קודם בריאת העולם! ועתה, לאחר שעלה בידנו להגיע לאיזו-שהיא הבנה בגודל קדושתה של תורתנו, שומה עלינו לזכור זאת בעת גישתנו אל עסק התורה. בעת הלימוד צריכה לאפוף את הלומד חדות קודש, הרגשה של "של געליך מעל גרליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש היא".

ולשם מה נתן לנו השם את התורה?

"ולדבק בו" – מצווה התורה. וכי אפשר להדבק בו, והלא אש אוכלה הוא? אלא הדבק בתורה, ומתוך כך אתה דבק בקב"ה השוכן בתוך התורה. וכמו שכתב בזוהר הקדוש: "כי אינו דמשדליל באורייתא מתדבקין ביה בקודשא בריך הוא". זו היא תכליתו ומטרתה של התורה, להביא את האדם הדבק בה – אם זה על ידי קיום מצוותיה וההליכה באורחותיה, ובמיוחד על ידי לימוד משפטיה וחוקותיה – להתקרב לאלוקיו ולדבק בו.

ד'ביתך זו מה עניינה?

על פניו נראה, כי תלמיד חכם כזה שנהירים לו שבילי התורה וצפונותיה – הוא זה הדבק בתורה. ברם טעות היא, ולא כן הדבר. בספר הקנה קובע נחרצות כי "באמת בני, אפילו למד ספרא וספרי וכולה תלמודא – עם הארץ נקרא אצל החכם, כי החכם הוא נקרא אשר נפשו קשורה בנפשה של תורה".

"נפשו קשורה בנפשה של תורה" הוא תיאור ממצה למסכת שלימה של רגשי אהבה ורעות השוררים בין האוהבים. הוא ציור לאדם אשר התורה הקדושה היא משוש חייו, ובלעדיה חשוב הוא כמת.

אהבה מופלאה זו תלויה במידת ההקרבה והעמל של האדם על דברי התורה. ככל שהלומד מתייגע יותר על דברי התורה – לפי שיעור זה מתעוררת לה האהבה, כך נוצר לו קשר הדמים, בינו ובין התורה הקדושה. כי כך הוא דרכו של עולם, למה שאדם מקריב – אליו הוא מקשר.

אוהב התורה מבקש להקריב עבור התורה את כל כוחותיו. הוא מנדד שינה מעיניו, והוגה בה יומם ולילה מתוך הפקדה עצמית מוחלטת. מגודל חביבותה של התורה בעיניו, הריהו הוגה בה תמיד, בכל זמן ומצב. הוא מאמץ את מוחו

ומחשבתו ביגיעה עצומה בכדי להבין ולירד לעומקם של דברי התורה. הוא מקריב עבור התורה את כל הדברים החשובים והחביבים עליו ביותר.

הנכונות להקרבה מקורה בהכרה עמוקה ברוח ערכה ומעלתה של התורה. שמתוך שמיקרה ומחשיבה יותר מכל חמדותו ובלב, הריהו מוכן להשליך מאחוריו גו כל תענוגות עולם, ובלבד שיזכה לכתר תורה.

תלמיד חכם כזה קשור בכל נימי נפשו אל התורה הקדושה. דבריה מסעירים אותו ונוגעים אל ליבו. כאשר מגיע בלימוד לעניין מוקשה או תמוה, הריהו מוטרד מכך, ואינו מוצא לעצמו מנוח עדי יתבהרו העניינים. ומאידך, כאשר זוכה למצא דרך בהבנת הדברים, הריהו מתמלא שמחה ואושר לנוכח יופיים וישורתם של דברי התורה.

לימוד כזה עשוי להביא את הלומד למעלות רמות ומשגבות. כאשר אדם לומד את התורה מתוך אהבה, מתוך חיבור נפשי עמוק, אזי התורה נכנסת גם היא לשכון בתוך ליבו. כי כך טוב לה לתורה, לשכון במחיצתו של אוהב שכזה. וכשהתורה נכנסת אל תוך ליבו של יהודי, אזי אפילו אם הוא אטום כאבן בפני כל דבר שבקדושה, הריהו נימוח מפני קדושתה של התורה. כך ממלאת התורה את ליבו של הלומד בקדושתה האינסופית, עד שנעשה הלב פתוח כאולם, מלא ברגשי אהבת השם ויראתו. כי הנה כי כן, זוהי מטרת נתינתה של התורה לעם ישראל, כאמצעי אשר על ידו יוכל כל איש מישראל להתקרב אל השם ולדבק בו.

ההשפעה הכבירה הזו, הינה תוצאה ישירה של אותה אהבה וחביבה אשר הלומד רוחש כלפי התורה. ל עיקר השפעת התורה על הלומד הוא רק בשעה ששוררת ביניהם אהבה גדולה, דווקא בשעה שנפשו של הלומד קשורה בנפשה של תורה. כי כאשר הלומד כרוך אחרי התורה יומם ולילה בעבודתו של אהבה, אזי התורה משיבה לו אהבה תחת אהבתו אותה, והקרבה הנפשית לתורה הקדושה, פועלת בנפשו את כל המעלות שהזכרנו.

הביטו יהודים וראו! כמה מאושר הוא אותו אדם שזכה לקשר עיניו שזכה עם התורה הקדושה! כמה גדולה היא הזכייה שזכה אותנו השם, שנתן לכל אחד ואחד מאיתנו אפשרות להגיע לקשר אהבה מופלא שכזה עם תורת הקדושה!

אלא שכל זה הוא בתנאי אחד. והוא כמו שכתב רבנו יונה בפרקי אבות, שעל הלומד לזכך את מידותיו ולקדש את איבריו, לפי שהתורה לעולם אינה שוכנת בגוף שאינו בעל מידות טובות. והסבר לכך הוא על פי האמור, מאחר והתורה מציאותה עילאית עד מאד, על כן אין היא מתרצה לשכון בגוף שאינו טהור כמותה.

ולשם כך ניתנו לנו ימי ספירת העומר, לטהר את נפשותינו ורוחותינו ונשמותינו מכל סיג ופגם, להניח בתוכנו גופם משק לתורה הקדושה. לעמול בתורה ולהקריב עבורה עוד ועוד, לבנות ולטפח את הקשר האמיץ והחזק עם התורה הקדושה. רק כך חכה בהגיע חג השבועות לזכות ברית עולם עם השמים הקדושה!"

האזין אליהו לדברים הנלהבים ונפשו נעגמה עליו. כמה היה רוצה לזכות גם הוא לאותה אהבה מיוחדת, לאותו קשר נפשי עמוק, עם התורה הקדושה! אמת שמאז ומתמיד ידע כמה חשובה התורה ומה גדולה הזכות לעסוק בה, אך כעת העמיד בפניו הרב ברוב כשרון את גודל אושרו של האיש אשר נפשו קשורה בנפשה של תורה, בצורה שלא שמע מעולם. התיאור החי הזה, הצית את דמיונו והפעים את רוחו. כמה עצב הדבר – כך הררה לעצמו בדכדוך – שלו עצמו אין כל שייכות לדברים, ולעולם לא יזכה לדרגה המיוחדת הזו!

ובאמת, מה בידו לעשות בנידון? והלאו עם הארץ גמור הוא, ומלבד סידור התפילה וספר האגדה 'עין יעקב' אינו מכיר מאומה! כיצד אפוא יוכל לדבק בתורה הקדושה ולהתמיד בה יומם ולילה, בשעה שלא נגע בה מעודו? בשעה שהוא, בראשו האטום, אינו מסוגל לקלוט אפילו שורה אחת של גמרא! במה אפוא יאהבנה? כיצד תקשר נפשו בנפשה?

ושמא מוטב לו כי יחדל מלעסוק בשאלות מדכאות מהסוג הזה, בשעה שאין בידו לעשות נגדם מאומה? הלאו מלבד כאב הלב הנורא, והתסכול שיאיים להטריף את דעתו, לא יפיק מן כל תועלת! אולי באמת כדאי שישלים עם המצב העגום הזה, וידי 'אולי כדאי שיפנים אחת ולתמיד שלא כלפיו מכוונים הדברים, שלא אל עם-הארץ שכמותו התכוון הרב בדבריו הנלהבים?

עודו שוקע בהרהורים נגים, ופתאום חדר לתוך סבך מחשבותיו הקודרות קולו הצלול של הרב, שהמשך בינתיים בדרשה:

"ישנם רבים הסבורים כי עסק התורה אינו שייך אליהם כלל. הם רואים את לימוד התורה כדבר השייך לבעלי כשרון בלבד, ואילו הם – בעלי הראש החלש – כאילו נידונו מראש לכישלון מוחלט, אפסו סיכוייהם להימנות על עמלי התורה".

וכאן הגביה הרב את קולו:

"טעות גדולה היא זול דעו לכם כי לכל יהודי יש חלק בתורה, אין מושג כזה של יהודי שאין לו סיכוי להצליח בתורה. משום שהצלחה בתורה תלויה בעיקר במידת העמל והיגיעה של האדם על דברי התורה, וכלל לא בכשרותו של הלומד. כי ככל שהאדם מתמסר ללימוד התורה ומקריב עבורה, כך מחזירה לו התורה בכפל כפליים. היא נעשית לו למליץ טוב אצל בורא העולם, ופועלת עבורו הצלחה בעסק התורה, בניגוד ליכולותיו ולכשרותו הדלים. וכל זאת, הודות לרצונו העז להבין את דני התורה, הודות למאמצים הרבים והכוחות הגדולים שהוא משקיע בלימוד התורה. והניסיון מוכיח זאת, שלא דווקא בעלי הישחנות הם אלו שהגיעו להישגים גדולים בתורה. רבים הסיפורים על גדלי ישראל שלא היו מוכשרים במיוחד, ובכל זאת גדלו והצליחו ועשו פרי!"

לשמע הדברים, הוצף ליבו של אליהו ברגשות מעורבים. לרגע התקשה להאמין בכלל כי שמע נכונה את הדברים. האומנם יש ביכולתו להיות תלמיד חכם, הדובק בכל הווייתו בתורה הקדושה? – שאל את עצמו בספקנות, אינו מעל את הבשורה המרעישה שניתנה לה על ראשו בפתאומיות שכו. אולם למשונה החלו הדברים לחלחל לתודעתו, והוא התמלא באושר עצום ונפלא.

"אין מושג כזה של יהודי שאין לו סיכוי להצליח בלימוד התורה", גלגל על לשונו את המילים הנפלאות הללו, מלאי התיייה והתחם. "הלאו כך אמר הרב בפיושי: אין הדבר תלוי אלא ביגיעתו של האדם על דברי התורה!"

עליצות חדרה אל נשמתו, והוא הזדקק במקומו בארשת נחישות. "מכאן ולהבא" – צעק אל חדרי ליבו בהתרגשות – "ישל אליהו מעלי את בגדי הפחח, ותחיתים יעטה בגדים אחרים, שונים בתכלית מקודמיהם – בגדים של תלמיד חכם!"

אם אין הדבר תלוי אלא במאמצים ויגיעה – חשב בהחלטיות – הרי שהדבר אינו אמור להוות בעיה. הדרך אל האושר סלולה ופתוחה לפניו. כי הוא, אליהו, מוכן להקריב את כל אשר לו, בכדי לזכות לתורה של תורה! גמלה בלבו החטלה להתמסר בכל כוחותיו ללימוד התורה הקדושה. הוא חש כוחות נפש אדירים נמסכים בדמו, נחישות ותקווה איתנה לזכות לברית עולם עם התורה הקדושה.

את הדרך לביתו עשה אליהו בצעדי ריקוד כמעט. ההתרגשות שבתה אותו כליל, עד שנדמה היה לו כי כל העולם שותף לשמחתו. השמש העגלגלה חיכה אליו מן המרום, שחולח על ראשו קרניים מפזרות. מאיחזת וחמימות השמים התכולים נראו בהרתם, חפים מכל עב וענן. הציפורים שרקדו בינות לענפי העצים, צייצו בקולם המתקן רנן עליו במיוחד. ואפילו הרוח שטפחה על פניו במשב קליל מחיה נפשות, שרקה באוזניו בצחוק של טוב לב, מלא שמחה וגיל.

משנכנס הביתה שיתף את זוגתו ברגשותיו, והפציר בה ליטול את עול הפרנסה על שכמה, כדי שיוכל לשקוד על התורה כרצונו. הרעיה, נבהלה בתחילה מהריון המהפכני הזה, אולם משהציצה בעיניו והבחינה בתחינה הגדולה שהייתה שם – נרתעה. הלאו כל ימיה השתדלה להיות אשה כשרה העושה את רצון בעלה, הייתכן כי דווקא בדבר הזה אשר הוא בפשו של בעלה, תעכב בעדו? מי היא שתמנע כעת ממנו להגשים את החלום שבווער לו בעיניו?

זהו. כעת, משניתנה החסממה, הייתה הדרך פתוחה בפניו. הוא חופשי מכל עיסוק וחובה, ובידו למלא את יומו כרצונו. מיד לאחר סעודת החג לא השתהה אליהו אף לא רגע אחד. ויתר על מנוחת הצהריים לאחר ליל השמורים, ומיהר לבית המדרש.

בחדוה ובצהלה נגש אל ארון הספרים ושלף מן המדף כרך גדול ועבה של משינות מסכת ברכות. אימץ את הספר אל ליבו בחום, הניחו בעדינות על השולחן, ובקול חטט מהתרגשות החל קורא בו בענימה, בפעם הראשונה בחייו: "מאימתי קורין את שמע בערבית..."

שעה ארוכה עמל אליה על הבנת המשנה. המושגים שהביאה המשנה, היו זרים לו ובלתי מובנים. חוץ מזה, הוא בכלל לא הצליח להבין האם שלושת הדעות שהביאה המשנה חלוקות זו על זו, או שמא מוסיפות הם אחת על חברתה. ואם מסיף לכלל הרשימה הזו פרטי דינים לא מוכרים נוספים, שהוכחו בין השיטים כבדרך אגב – הרי שהוא כבר מבולבל לגמרי.

אבל אליה אינו אומר נאש. הוא חדרו ברוח מלחמה, ברוח של תקווה וניצחון. וכזכה, הוא אינו מוכן לסגת מן הקרב, לכן הוא מנסה להתחיל ללמוד את המשנה מחדש, ולעשות סדר בכל הדינים והמושגים שפגש זה עתה – איזה מהם מובנים ובוררים אצלו, ואיזה זקוקים עדיין לליטוש יסודי. כך הוא ממשל לו דרך בבכי הסוגיא, בעמל רב וביגיעה גדולה. הקושי אינו מרפה את ידיו, והוא אינו נופל ברוחו גם כאשר הוא נוכח לדעת כי שוב טעה בהבנת המשנה, מאחר ופירשו אינו עולה יפה עם המשכה של המשנה. הוא מעיין במפרשים, ואף אינו בוש להיעזר בלומדים שבבית המדרש.

הקושי אמנם גדול, והתסכול והאכזבה טופחים על פניו פעם אחר פעם, כאשר הוא מגלה שלא הבין את הדברים לאשורם. אלא שכל אלו התגמדו להם כלל היו, שעה שסוף סוף עלה בידו להגיע להבנתם המלאה והברורה של הדברים. או אז הציף את כל יישותו אושר נפלא, ושמחה גדולה וסיפוק עצום מלאו את ליבו. ומיד, בקול מתרום המשפך אל הפסקה הבאה: "מעשה ובאו בנו מבית המשתה..."

כך למד ויגע, ישב ושינן, עד שהתכנסו המתפללים לתפילות מנחה.

למחרת, בבוקר השכם, נותר אליהו ממשכבו בשמחה, כשידיעה אחת ממלאת את כל יישותו: אני היום לומד את התורה הקדושה! – במרץ רב ובזריזות הוא התארגן, וצעד לבית המדרש בצעדי רגל.

התפלה שחרית בלב הומה, ונתן שבח והודיה לבורא עולם על תורתו הקדושה. הייתה זו תפילה אחרת, שונה בתכלית מכל התפילות שקדם לה. תפילה של יהודי הוצהה בכל מאודו להיות תלמיד חכם הדבוק בתורת האלוקים. "ותן בליבנו בינה להבין ולהשכיל", התחנן אליהו, "האר עינינו בתורתך, ודבק ליבנו במצוותיך, ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך".

כשסיים את תפילות הניגון, נטל לידיו את כרך המשניות האהוב, המוכר מיום האתמול, ושקע בלימוד.

אלא שלא כיום האתמול היה היום הזה. תחושת ההתחדשות מליאת המרץ והרעננות, שנלוותה ללימוד ביום האתמול, פגה לה בחלוף הלילה. והנה מצא אליהו את עצמו נאבק בחירוף נפש על כל דקה של ריכוז.

אם אתמול מילאה את ליבו שמחת גיל עד אין קץ – הרי שעתה נדמו בעיניו מילותיה הקדושות של המשנה כשורות שחורות חסרות פשר, המורכבות מצורות שונות נטולות כל משמעות. והללו, בערבוביה שלימה, פצחו מולו במחול עוועים פראי.

כל דקה שחלפה נדמתה בעיניו כשעה ארוכה. עברו – משעולם לא הורגל לשבת אל מול ספר שעות רצופות, בריכוז מוחלט בתנונו – הייתה השעה הבודדה מול ספר המשניות כעניו של ממש.

פתאום הרעיון להיות תלמיד חכם השוקד על דלתות התורה יומם ולילה, היה נשמע תלשו לגמרי מן המציאות, ובלתי הגיוני בעליל. דמעות גדולות הציפו את עיניו, ומן הספר הפתוח השמיכו האותיות לחוג סביב במעגלים, כמו לועגים הם למשבתו.

– הוא הוצה להיות תלמיד חכם! בכל ליבו משתוקק הוא להדבק בתורה ולהתקדש בקדושתה! אבל הדבר, כך מסתבר, גדול ממיצותו. האומנם אין לו סיכוי? האומנם אין בידו לזכות לתורה של תורה? הנה הוא מנסה מזה שעה להתרכז במילים שלפניו, אך ללא הועיל. כל מילה מובנת פחות מחברתה. כיצד זה יעלה בידו, ביד עמ-הארץ שכמותו, לדבוק בתורה הקדושה?

בתנועה ספונטנית נשלחו זרועותיו לחבק בעז את ספר המשניות, ממאן להיפרד מהחלום המתקדש העומד להתנפץ לנגד עיניו בקול רעש גדול. אמש בטוח היה כי החלום ייפך למציאות קיימת, אולם עתה נקר בליבו סימני שאלה גדולים. האומנם יאלץ להשלים עם העובדה המרה הזו?

ופתאום –

פתאום אל סבך מחשבות הייאוש והחידלון חדר קולו של הרב, מלא תקווה ועידוד: "דעו לכם אחי היקרים! כי לפי

שיעור העמל והיגיעה של אדם על דברי תורה – כך מתעוררת לה האהבה, כך נוצר לו קשר הדמים, בין הלומד לתורה הקדושה! – – –

והיו הדברים מחזקים ומרפאים כל נפש שבורה, עד כי לא נותר בלב לא שמץ קל של ייאוש. והנה גוה מקרף, והעניינים ברוקת מחדש שביצף של תקווה וחיישות. אליהו אוסף מחדש את שירי כוחות נפשו, ובחיוק שיניים פותח שוב בקרב סוער וקשה אל מול דף המשנה.

אמת, קשה ומפרך הוא הקרב. קשה מאד. והנפילות התכופות אף הם מרפות את הידיים כל פעם מחדש. אולם אליהו לא מוותר. הוא לא ייתן לחלום חייו לחמוק מבלי שוב – הוא – אליהו הפחח – עומד להיות תלמיד חכם! – נקודה. לשם מטרה זו הוא מוכן להקריב את כל כוחותיו ואת כל אשר לו!

לכן, ממשיך אליהו לשבת מול המשנה, מאמץ את מוחו במאמץ על, בניסיון להבין את המשנה שלפניו. הוא אינו מתפעל מהריכוז החמקמק שבורח לו אל מחוזות אחרים, רק עושה כל מה שביכולתו לעשות בכדי לשמור עליו היטב, ולהתרכז במלאו הריכוז האפשרי במילים שלפניו. ידיו לופפות את השולחן ברעד, ופליק זעה שטיפים את מצחו – עדות למאמץ הנורא שגובה ממנו שעת הלימוד הזו.

כך חולפת לה שעה ועוד שעה. שעות של מלחמה מתשת. ולעת ערב צונח אליהו על מסעד הכסא באפיסת כוחות, אולם אושר נפלא ממלא את ליבו. הוא מאושר מן הכייה שנפלה בחלקו להקריב למען התורה הקדושה את כל כוחותיו עד תמיצת הדם.

לא נלאה אתכם בפרטים, קוראים יקרים. רק זאת נאמר: אליהו התמכר בכל כוחותיו וחושיו לעסק התורה. עמל ללא ללאות להבין את המשניות הקדושות, ביגיעה נוראה, יומם ולילה. חלום חייו – לזכות להיות תלמיד חכם אשר דברי התורה נבלעים בדמיו – הסעיר את רוחו, והפיח בפניו כוחות נעלמים אשר אפילו הוא עצמו לא ידע מעולם על קיומם. וכן המשיך אדרס המפרכת, בעקשנות ובעקביות. חולפים להם הימים, ומשנה חוברת לה לרעותה. המשניות כולם מצטרפים אל חשבון גדול, והנה חוגג אליהו את סיום המסכת הראשונה בחייו! – העובדה כי הנה צלחה דרכו וזכה לסיים מסכת שלימה, חיזקה את רוחו, והוסיפה בפניו עוז ותעצומות. בהחלטה כבירה החל – במסוף ללימוד המשניות – גם בלימוד הגמרא.

חולפים להם השבועות, ואליהו עודד הוגה בתורה יומם ולילה, בהתמסרות מוחלטת, תוך התעלמות גמורה מכל צורכי הגוף. משאת הנפש שבערה בקרבו לא נתנה לו מנוח, ומשבוע לשבוע הוסיף להגביר חיילים ולהפעיל לפסגות חדשות ביגיעת התורה, בהתמדת התורה, ובהבנת התורה.

הגיע ראש חודש סיוון. התרגשות עצומה אפפה את אליהו. הוא לא מצא מקום לעצמו: הן עוד שבוע גיגיע חג מתן תורה, והוא כלל וכלל איננו מוכן! החליט אליהו, כי אם עד עתה היה פורש אל ביתו בצהרריים לסעוד את ליבו, הרי שמאן ולהבא ייטול עמו אל בית המדרש מעט מיני תרגימא, ואת ארוחתו יעשה בבית המדרש. כמו כן בלילה, יפוש לשינה על גבי ספסל בבית המדרש. וכל זאת, למען לא יתבזבו להם דקות יקרות.

שלושת ימי הגבלה חלפו עברו ביעף, והנה הגיע חג השבועות.

ליל התקדש חג השבועות.

בית המדרש הגדול המה אדם. הכול התכנסו ובאו ללימוד סדר ותיקון ליל שבועות, וקול התורה האדיר פרץ מבעד לחלונות הגבוהים והמקומרים, ומילא את סמטאות ירושלים בניחוח אסוף של חג.

אליהו, אפוף סערות רגשות, ישב לו בפינתו הנצחית אל מול הגמרא הגדולה. הרעש וההמולה מסביב היו לו לזרף, חפץ היה במעט ישוב הדעת, בעת הגיע יומו הגדול, היום אשר אליו הוא נושא את נפשו מזה ארבעים ותשע יום. הרגיש כי ההמון הגודש את ההיכל הגדול סוגר עליו. וכך מצא את עצמו יוצא את בית המדרש, כשרגליו מוליכות אותו במעלה במדרגות העקלקלות, אל עזרת הנשים.

זו האחרונה, אשר קידמה אותו בשימונה, היטיבה עם כיוסופי נפשו. כעת, כשאיש אין במקום, הרשה לעצמו לתת פורקן לסערות רוחו. וכך, הליט את ראשו בכפות ידיו ונתן דרוך לרגשותיו.

"הנה הנה מתקרב הרגע המיוחל", גאתה ההתרגשות בפניו, "עוד מעט קט, עם שחר, יעמוד עם ישראל בברית הנישואין עם התורה הקדושה, לכרות מחדש את הברית עם הקדוש ברוך הוא! כמה מאושר אני שיחיד הנני! כמה צריך ורוצה אני להתורה לבורא העולם על שברח בנו מכל העמים ורוממנו מכל הלשונות ונתן לנו את תורתו הקדושה!"

נשמתו התלהטה לאביה שבשמים ברגשות אהבה כבירים, והוא ביקש משהו להשקט בו את הצמא היוקד, את הגעגועים הסוערים בנשמתו.

את מבוקשו מצא במגילת שיר השירים שעמדה על השולחן, כאשר החל קורא מותנה בהמיית לב, במתיקות מופלאה שיש בה כחדי להמיס כל לב. פסוק אחר פסוק, בלהט, בקול נעים רווי כיוסופים שחדה בין כותלי החדר.

הנה מתייחד הוא עם אביו שבשמים, ואיש לא בא בסודם. פורש בפניו, יחד עם שירתו השמימית של שלמה המלך, את סיפור האהבה הבערת, את סוד הקשר הטמיר והנעלם, היוקד בליבת בני ישראל לאביהם שבשמים.

מתמוגג יחד עם בכייתה של הרעיה, המבקשת את חזרה בכל ליבה ומאודה, בשווקים וברחובות, ואינה מוצאת משתפפת לה בשמותו עם נהר האהבה השטוף את לב הרעיה, שעה שמגיעה לאוזניה קריאת החיבה הפורצת מליבו ההומה של חזרה: "כולך יפה רעייתי ומום אין בך!" ומעיו הומים עליו בעת אשר שולח הודד את ידו מן החור, עד כי חולת אהבה אני.

מתלקחת האהבה בנשמתו, רשפיה רשפי אש שלהבת י- ה. ומים רבים לא יוכלו לה, לכבותה.

השעה כבר מתאחרת. ובעוד בית המדרש מתחנק בהדרגה מיושבו, הפורשים לכמה שעות של שינה חטופה לאגור כוחות לעבודת היום הקדוש – הרי שבעזרת הנשים שוכח אליהו מעולם ומלואו. מתרפק בערגה על קסמם המשכר של המילים הקדושות, הנוטפות אגלי אהבה וגעגוע שריו הוא בעלמות אחרים, עולמות אשר אין בהם מאומה זולתי הקדוש ברוך הוא לבדו.

עמוד השחר כבר עולה, שעה שפסוקיה האחרונים של מגילת שיר השירים מולדים על שפתותיו של אליהו.

ואם דימה אליהו בפניו כי ישקט את געגועיו בקריאת המגילה – הרי שהתבדה. הטבילה בין גלי ים האהבה, הסוער בנות לשיט שיר השירים, הציתה בפניו תבערה כפולה ומספלת, עד כי נכספה וגם כלתה נפשו לחצרות השם.

בהחלטה של רגע הוא קם ממקומו, ויורד במדרגות אל בית המדרש השומם.

צועד בין טורי הספסלים כאחוז תזדית, לעברו של ארון הקדוש הנישא והמפואר. מדלג במדרגותיו. אווז בפתחת הרקומה, ונושק לה בחום. מסיט אותה הצידה, ופותח את דלתות הארון לרווחה.

ארון הקדוש מואר באור יקרות, אותו מפיצה הנברשת הגדולה המשתלשלת מתקרת ההיכל. טובל הוא בצמחיה עשירה, כמנהג ישראל קדושים לכבוד חג השבועות, ענפים ירקרקים ורעננים משתרגים עליו בהדר, מנומרים בשושנים אדמדמות מרהיבות עין.

ומתוך הארון מציצים עליו ספרי התורה במחלצותיהם החדרות, כתרי כסף לראשיהם, לבושים מעילי ארגמן קטיפתיים, ענדים טסי כסף עטורי יהלומים. חופפים בקדושה עילאית, והילה של השראת השכינה על ראשם.

והם הביטו בו במבט אוהב.

הם הביטו בו – והוא הביט בהם, מבט עורג מלא תשוקה וכיוסופים. ופתאום נעמדו מולו ארבעים ותשע הימים שעבר עד הנה בדרכו. שעות של עמל מפרך גוף ונפש, שעות של יגיעה נוראה עד טיפת הדם האחרונה – למען התורה הקדושה. לנגד עיניו עברו דברי התורה שלמד, כל אותם תנאים ומוראים שעל דבריהם מסר את כל כוחות נפשו – כולם באו כעת ונעמדו לפניו.

פתאום הצטטפו עיניו בדוק של דמעות גיל, וליבו הוצף באהבה עזה עד כלות הנפש, לתורה הקדושה, ולבורא כל עולמים נתן התורה. הוא, האדם אשר נפשו קשוהה בפנשה של תורה, חש בעצמו כי לא יוכל שאת, אין בכוחו להכיל את עוצמת רגשי הדביקות נעימות ערבות ידידות חביבות חשיקות מתיקות, המפעמים בליבו כלפי התורה הקדושה, אהובת נפשו.

ומכלות נפשו אל האלוקים שלח זוג זרועות אוהבות אל תוך ארון הקדוש, וחבק את ספרי התורה בחיבוק אוהב ואמיץ,

ואשד של דמעות שפרץ מעיניו בקילוח דקיק שהתגבר והלך, שטף את כתרי הכסף המפוארים, עד אשר הבהיקו וזהו שבעתיים.

*

המראה שנגלה לעיני הגבאי שעה שנכנס לבית הכנסת בבוקרו של חג השבועות הכה אותו בתדהמה מוחלטת. דלתות ארון הקודש היו פתוחות לרווחה, הפוחות מוסטות לצדדים, וספרי התורה חשופים לעין כל. ובתוך ארון הקודש שרוע אדם ללא רוח חיים, חובק בלפיתה עזה ספר תורה --

מבט מעמיק יותר חשף את זהותו של האיש: אליהו!

– אליהו? מה זה היה לו, לאליהו?

– כל כך גברו רגשות האהבה בליבו של אליהו, עד אשר פרחו לה נשמתו אל גנזי מרומים, מכלות נפשו אל האלוקים. בארון הקודש. בין ספרי התורה.

*

כמה מילים על הסיפור שקראתם:

סיפור זה במקורו הוא מסופר על אחד מגדולי תלמידי האר"י הקדוש, מעיר הקודש צפת (הערה קטנה מאת הרב יהודה טנגהויז: הסיפור הנפלא מופיע בספרי החג שבועות על ר' שלום פודהייצר. היה מדורג' או ד' של עליית החסידים, ולא מגורי האר"י ל), שפרש מביתו בכל ימי הספירה והגה בתורה בקדושה נוראה, מתוך ציפייה וערגה גדולים לקראת היום הגדול הממשמש ובא – חג השבועות, חג מתן תורה. ויהי בליל חג השבועות, הסתגר הצדיק בעזרת הנשים של בית-הכנסת כשהוא נתון בסערת רגשות עזה, שם שמעוהו קורא את מגילת שיר-השירים מתוך השתפכות הנפש גדולה. ובבוקרו של חג השבועות, כשבאו המתפללים אל בית-הכנסת, מצאוהו אצל ארון הקודש ללא רוח חיים, כשבכיסו מונחת כתובה שכתב לתורה הקדושה, אחסותו.

שמעתי את הסיפור מפי רב שליט"א, שסיפר אותן בהתרגשות מיוחדת שהותירה בי רושם עז. תקופה לאחר מכן עלה במחשבותי להעלות את הסיפור על גבי הכתב, ולנסות לתאר – עד כמה שניתן – את ההתרחשות הנוראה הזו. ומאחר שיראתי לשלוח יד בקדשים, לתאר את רגשות ליבו של אותו איש אלוקים קדוש וטהור אשר אין לנו בו אפי' קצה קצהו של השגה - עלה בדעתי ליצור לצורך הסיפור דמות בדויה של יהודי פשוט, שפרש מביתו לבית-הכנסת להגות בתורה הקדושה בפרישות נפלאה וכו', ולתאר את כל פרטי ההתרחשות על אותה דמות בדיונית. מאחר שכך, הוספתי פרטים רבים שלא היו ולא נבראו כיד הדמיון הטובה עלי, כמו דרשות של הרב [המבוססות כמובן על הנכתב בספה"ק] ועוד – וזאת בכדי להתחבר ולהזדהות עם רצונם העז של אותו 'אליהו', המוסר את נפשו על התורה הקדושה, ועל מנת לתת לקורא לחוות יחד עימו את המשברים והמאבקים המלווים אותו בדרך אל הקשר עם התורה הקדושה – עד לסימונו של הסיפור במפגש הנורא של 'אליהו' עם ספרי התורה בארון הקודש, כפי המתואר בהרחבה בפנים הסיפור.

כדי שלא תארע דבר תקלה על ידי, ראיתי חובה לעצמי לציין בשולי הדברים את הגרסה המקורית של הסיפור האמיתי, ולהבהיר ברורות כי את יתר הפרטים הוספתי מעצמי לצורך הסיפור ללא כל בסיס ואסמכתא.

תקוותי שנהניתם מן הסיפור, והיה אם תהיה לאחד מן הקוראים איזו תועלת רוחנית מן הסיפור, בהתחזקות בלימוד התורה הקדושה ואהבתה – והיה זה שכרי.

*

סיפור זה מתפרסם בפרסום חוזר הודות לגלים הרבים שעורר.